CEZAR PETRESCU

CEZAR PETRESCU

Aurul negru

CUPRINS:

Cuvânt înainte 5
Partea întâi.
COMOARA REGELUI DROMICHET.
Cartea întâi 20
Cartea a doua 103
Cartea a treia 184
Partea a doua.
AURUL NEGRU.
S. O. S 308
Cartea întâi 338
Cartea a doua 457
Epilog 554

CUVÂNT ÎNAINTE.

Vom avea o bună înţelegere asupra romanului Aurul Negru, dacă-l vom privi nu în raport cu epoca pe care-o oglindeşte, nu doar cu cea în care-a apărut, dar şi în ansamblul operei pe care a conceput-o scriitorul Cezar Petrescu pentru a zugrăvi societatea românească din primele patru decenii ale secolului. Această operă întinsă, în anii de până la eliberare, pe vreo patruzeci de volume, din care aproape trei sferturi romane – şi-a propus să fie o „cronică românească a veacului XX”. În această „cronică”, ciclul intitulat mai întâi Pământ şi cer, apoi Aurul Negru, trebuia să constituie „un roman din atmosfera atât de pitorească, necunoscută şi dramatică a regiunilor petrolifere”. În faţa materialului, însă, în procesul elaborării, eroii, faptele şi-au cerut drepturi mai mari. Şi

astfel, plănuitul volum s-a transformat într-un ciclu de două romane: Comoara regelui Dromichet şi Aurul negru – apărute, primul în 1931 şi următorul la trei ani după aceea – adică legând între ele două cărţi distincte pe care le pregătea Cezar Petrescu: romanul petrolului, devenit Comoara regelui Dromichet şi probabil acel anunţat „roman al moravurilor politice”, care este Aurul negru şi care a dat, Ia reeditarea de acum treisprezece ani, titlul întregului ciclu.

Trebuie spus că romanul Aurul negru este legat de principalele romane publicate de Cezar Petrescu începând din 1928, fie că ne referim la elementele de cadru, la personajele comune, la preocupări sau la probleme care trec dintr-o carte în alta. Iordan Hagi-Iordan, puternicul rechin capitalist, „marele brigand” al petrolului şi al speculaţiei de bursă, personaj central în Aurul negru, apăruse prima dată în Calea Victoriei şi avea să apară iarăşi în Oraş patriarhal. Inginerul Dinu Grinţescu, nu mai puţin central în Aurul Negru, ne va fi prezentat la începutul carierei sale în Plecat fără adresă; pe avocatul şi prefectul Emil Sava îl întâlnim de asemenea în Apostol, iar despre soarta lui în anii mai apropiaţi şi chiar în epoca noastră, povesteşte romanul recent Oameni de ieri, oameni de azi, oameni de mâine; în sfârşit, pe venalul Gică Elefterescu, „ministrul băiat bun”, îl aflăm şi în Calea Victoriei.

Pe de altă parte, locul unde se desfăşoară principalele întâmplări în Aurul negru, satul Piscul Voievodesei, se află pe celălalt versant al dealului care stă în faţa „oraşului patriarhal”, târgul Călimanului. În romanul care-i împrumută numele pentru a şi-l înscrie ironic în titlu: Oraş patriarhal – şi ale cărui întâmplări se situează cam după încheierea ultimei pagini din Aurul negru – sondele pornite de la Piscul Voievodesei cotropesc culmea dealului şi încep să coboare dincolo, spre târg, violentând priveliştea coastei domoale, înverzite altădată, atât de familiară călimănenilor, cu scheleticele negre turle care trag ţiţeiul din adâncimi.

Nu e aici numai o legătură superficială, o simplă mutare a personajelor dintr-o carte în alta; e cu totul altceva decât o restrângere a imaginaţiei, decât o monografie a unor familii sau a unei regiuni. Scriitorul a fost preocupat de mersul unei societăţi întregi, pe care, pentru a o reda mai fidel, mai complex, mai adânc, în desfăşurarea ei – mai exact în prăbuşirea ei – a urmărit-o în destinul unor eroi care se primenesc mereu, de la o carte la alta, dar şi în al altora, care trăiesc în fiecare carte tot alte momente ale vieţii lor, prefigurând noii etape ale vieţii societăţii pe care-o reprezintă.

Principali reprezentanţi ai acestei societăţi, mai frecvenţi în opera lui Cezar Petrescu decât oricare altele dintre personajele sale, îi aflăm în bancherul Iordan Hagi-Iordan, în avocatul şi politicianul Emil Sava şi în inginerul Dinu Grinţescu.

Aceştia trei sunt întruchipări ale celor mai mari plăgi din câte prezenta capitalismul, sunt exponenţii celei mai teribile opresiuni care a apăsat asupra poporului nostru, şi în special asupra clasei muncitoare înainte şi după primul război mondial, până în anii fascismului. Dinu Grinţescu – tehnicianul care transformă ştiinţa în pasiune pură, fără să se mai preocupe dacă meseria sa slujeşte omenirii sau o distruge, nepăsător că progresul, descoperirile şi cuceririle lui storc şi ucid energii umane şi vieţi umane; Emil Sava – politicianul sforar, abil, demagog, panglicar, acaparator şi ambiţios să suie tot mai multe trepte, un Tipătescu modern, care se crede – într-un fel şi este – stă-pân al judeţului, chiar atunci când se află în opoziţie; şi deasupra ambilor, mai tare decât ei, bancherul Iordan Hagi-Iordan – capitalistul, speculantul de bursă, transformându-i pe toţi în slugi, mituindu-i pe toţi, păstrându-i numai atât cât are nevoie de ei şi azvârlindu-i apoi din calea lui fără nici un scrupul, fără nici o remuşcare.

Trinitatea aceasta: bancher, politician, tehnician, toţi trei individualişti în sensul cel mai acut al cuvântului, aşa cum a

produs burghezia în serie, în epoca de descompunere a capitalismului, această trinitate o vedem în romanul Aurul negru „la lucru”, într-o febrilă desfăşurare de forţe, în ciocniri, în jafuri reciproce, în cârdăşie şi în concurenţă, supunând şi zdrobind în calea lor, ameninţându-se şi trecându-şi locul unul altuia, după cum le cereau interesele momentului sau calculele perfide pentru viitor. În nici un alt roman al lui Cezar Petrescu bătălia pe care o dau aceste figuri reprezentative ale junglei capitaliste nu e atât de precis şi minuţios urmărită, ca în Aurul negru, unde prada în dispută este petrolul, această imensă avuţie, în jurul căreia s-a dus de-a lungul unei întregi epoci – şi nu s-a încheiat încă – lupta marilor puteri capitaliste pentru împărţirea şi dominaţia lumii.

Romanul Aurul negru zugrăveşte un crâmpei al luptelor pentru petrol, al nelegiuirilor celor ce-l negociau, îl vindeau, îl jefuiau, îl foloseau ca trambulină pentru ascensiuni politice, sau ca izvor „negru” de aur galben, ca instrument de pervertire a conştiinţelor, sau de înfeudare a unei ţări întregi faţă de magnaţii din ţări străine.

Aici, în primul rând, stă semnificaţia romanului Aurul negru şi această semnificaţie dorim s-o analizăm mai amplu, dezvăluindu-i în rândurile de faţă câteva din implicaţiile, rădăcinile şi ramificaţiile lămuritoare pe care le găsim în alte cărţi ale lui Cezar Petrescu, sau pur şi simplu în viaţa de toate zilele, aşa cum se desfăşura ea în epoca zugrăvită în roman.

În al doilea rând, vrem să punem în dezbatere, dintr-o perspectivă mai puţin întâlnită în discutarea acestei cărţi, unele aspecte şi semnificaţii ale ei, în privinţa cărora socotim că fusese păgubită în sfertul de veac de când pătrunde în rândurile unui număr tot mai larg de lectori. Nu vom osteni deci pe cei ce parcurg aceste rânduri, cu povestirea întâmplărilor romanului. Ceea ce ne preocupă îndeosebi este să vedem în ce măsură Zaharia Duhu, acest erou atât de controversat de criticii literari încă de la

apariţia lui acum trei decenii, răspunde unor adevăruri de viaţă, caută să afle şi află soluţii şi căi – şi ce fel de soluţii şi căi – de un interes general în epoca apariţiei romanului – şi care, deci, determină importanţa lui în zugrăvirea veridică a lumii şi epocii respective.

Hotărât lucru, nu e un caz prea întâlnit un căutător de comori ca Zaharia Duhu, omul care-şi face dintr-o himeră ideal de viaţă. Citito-rul se va convinge de-a lungul paginilor cărţii că Zaharia nu e un nebun, aşa cum îl cred cei din jurul lui, în frunte cu mama sa şi cu practicul inginer Dinu Grinţescu, căutător şi el al unei comori, mult mai concrete şi precise. Este drept că Zaharia Duhu va ajunge aproape de pragul nebuniei, când, după moartea în război a bunului său prieten, profesorul de arheologie Alexandru Opriş, alunecă spre beţie, şi când căutarea comorii devine un act mecanic, o obsesie. După ce depăşeşte acest prag, Zaharia revine însă la acea luciditate de căutător conştiincios şi metodic, care l-a caracterizat în anii premergători primului război, înainte de a-şi pierde prietenul.

Zaharia Duhu află din cărţi despre posibilitatea existenţei fabulosului tezaur al regelui trac Dromichet, pe care l-ar fi văzut cu ochii săi principele Agatocle, feciorul lui Lisimah, unul dintre generalii şi urmaşii lui Alexandru Macedon. Imaginaţia lui Zaharia, om cu pospai de învăţătură, curmată încă la început şi împotriva propriei dorinţe, se aprinde repede. Ţăranul Zaharia Duhu începe să caute comori, aşa cum profesorul Alexandru Opriş cerceta urmele vechilor aşezări ale seminţiilor care au locuit Dacia în vremuri de demult şi aşa cum inginerul Dinu Grinţescu scormonea după petrol.

Trei căutători, trei oameni care umblă după câte o comoară – dar cât de diferite comori!

Alexandru Opriş e un romantic. El vrea să stabilească vechimea poporului, să descopere adevăruri asupra obiceiurilor şi practicilor lui din vechime, să dea lumii un spor de cunoştinţe; el e un om de ştiinţă, dublat de un poet.

Zaharia Duhu, La rândul său, e un generos, ar vrea să asigure prin comoara lui, dacă va găsi-o, o oarecare stare celor mai necăjiţi din sat, să facă o şcoală, să îmbrace copii, să le cumpere jucării, să curme nefericirile din jurul lui; el e un utopic.

Iar Dinu Grinţescu, în pasiunea lui „pentru progres”, pentru progresul cu orice preţ, e un cinic, un cosmopolit, un om în pragul dezumanizării. El caută petrolul nu pentru că asta i-ar folosi cuiva, pentru a-l sălta sau coborî cu o treaptă din starea lui. El nu urmăreşte să se îmbogăţească, ci doar să scoată petrol, cât mai mult petrol. El e un pătimaş, un om în care umanitatea s-a atrofiat. Tocmai de aceea va ajunge să facă parte din lumea celorlalţi, a lui Iordan Hagi-Iordan, a lui Emil Sava, care sunt îndreptăţiţi să vadă într-însul un aliat, dacă nu o slugă. Mai mult chiar, aceştia vor fi exterminaţi, înlăturaţi: Emil Sava de către Iordan Hagi-Iordan, iar acesta de concurenţa trusturilor olandeze şi engleze. Numai Dinu Grinţescu rezistă; el e asociat şi slugă, rând pe rând, lui Emil Sava, lui Iordan Hagi-Iordan şi lui Reginald Gibbons, stăpânul englez al exploatării petrolifere de la Piscul Voievodesei. Lipsit de ideal, Dinu Grinţescu e departe de a fi cel mai rezistent dintre toţi – el e, dimpotrivă, transformat într-o jalnică unealtă; în sufletul lui vor avea loc prăbuşirile şi abdicările cele mai importante, dintre cele pe care le urmăreşte scriitorul în roman.

Cea mai puternică dramă din romanul Aurul negru, după cea a lui Zaharia Duhu, ni se pare aceea a inginerului Dinu Grinţescu.

Dintre cei trei căutători, el este singurul care-şi găseşte fără greş comoara pe care o dorea, aşa cum o dorea, şi face din ea exact ce dorea: o predă altora. Idealul lui Dinu Grinţescu este în fapt o zguduitoare lipsă de ideal, căci ea se referă la o valorificare abstractă a unei bogăţii. Dinu Grinţescu nu lucrează în folosul nimănui – spre deosebire de Zaharia Duhu şi Alexandru Opriş care urmăreau un ideal

obştesc, spre deosebire chiar de Iordan Hagi-Iordan şi Emil Sava care urmăreau profit, situaţii politice, putere.

Închipuindu-se „om liber”, om al celei mai înalte spiritualităţi, prin tehnica pe care o deţine, el nu-şi dă seama cât de puternic şi total e înlănţuit de societatea burgheză.

Prin destinul lui, scriitorul Cezar Petrescu a adus o contribuţie interesantă la dezbaterea problemei intelectualului dintre cele două războaie. „Om al veacului” – care îşi începuse drumul în 1900 cu gândul de a cuceri lumea – inginerul Dinu Grinţescu e în fapt o slugă a burgheziei. De aceea, nimeni în roman nu-l iubeşte, nimeni nu se apropie de el cu căldură, cu prietenie, decât poate – într-o oarecare măsură – către final, când şi el e pe cale de a urma soarta altora, nimiciţi de concurenţa rechinilor capitalişti. Abia atunci Dinu Grinţescu începe a intui eroarea fundamentală a vieţii lui. Zaharia Duhu îl priveşte cu răceală, dacă nu chiar cu ură; inginerul prospector, olandezul Van den Vondel – alt „pasionat al petrolului”, altă slugă a marelui capital – cu compătimire superioară; Iordan Hagi-Iordan îl îngăduie cu dispreţ, iar noul director, Reginald Gibbons, îl tolerează, ca pe o stare de fapt, temporară, până la ivirea unei soluţii. Admiraţia şi respectul tânărului confrate Sebastian Luduş se vor transforma şi ele, curând, în răceală distantă, oficială. Nici Madala, soţia sa, nu-i va putea aduce o fărâmă de umanitate, deşi, alături de Ilenuţa lui Toader Precup, e fiinţa cea mai pură din întreaga carte. Şi ei, Madalei, Dinu Grinţesou îi va zdrobi viaţa printr-o indiferenţă care nu se curmă decât în faţa cifrelor ce indică noile straturi de petrol încă nedescoperite, noile cisterne care transportă – nu-l importă unde şi în al cui folos!

— Miile de tone de ţiţei prelucrat în rafinării.

Dinu Grinţescu a dobândit pionieratul progresului cu preţul unei supreme abdicări şi înfrângeri, cu pierderea umanităţii. Posibila lui revenire, sugerată la sfârşitul

romanului, indică mai mult un regret în faţa unei energii pierdute, nimicite de religia profitului, a exploatării.

Am insistat asupra acestei figuri (deşi nu Dinu Grinţescu e eroul central al romanului), deoarece prin ea se stabileşte legătura şi se face distinctă prăpastia între cele două lumi ale romanului: de o parte lu-mea lui Zaharia Duhu şi a lui Alexandru Opriş, lumea „căutătorilor”, a oamenilor care au un ideal generos, legat de viaţa poporului, închinat binelui obştesc – de altă parte lumea lui Emil Sava şi Iordan Hagi-Iordan, profitorii, exploatatorii, al căror singur ideal este sfânta căpătuială. Între unii şi alţii, Dinu Grinţescu e „omul veacului”, neacceptat de primii, refuzat de ceilalţi. Adică poziţia intelectualului legat de burghezie, poziţie cu atât mai primejduită, sortită eşecului, cu cât se menţine prin iluzia despre libertatea conştiinţei, prin iluzoria, demagogica luptă pentru progres a societăţii burgheze.

*

Romanul Aurul negru începe prin a fi romanul lui Zaharia Duhu, al acestui răzeş căutător al unei comori legendare.

Nu avem de gând să rezumăm numeroasele discuţii care s-au purtat cu privire la acest personaj, pasionat pentru comoara lui, dar pe care găsind-o, o nimiceşte definitiv, abătând cursul unei ape deasupra locului unde e ea îngropată. Cititorul de azi va fi poate interesat să afle că scriitorul a pornit de la un caz real. Un umil factor poştal de prin părţile Buzăului n-a încetat toată viaţa să caute o comoară, tot a regelui trac Dromichet. Şi lui i-au zis copiii, în derâdere, moş Dromi-chilă; şi el, călăuzit de himera comorii, a cutreierat şi ciocănit cu înverşunare dealurile din jurul satului său, scurmând ţărâna, dând peste hârburi şi ciolane, dar nu peste râvnitul tezaur de acum două milenii. Scriitorul povesteşte chiar că măruntul factor poştal, sau ce fel de funcţionar va fi fost, s-a arătat destul de mulţumit începând să citească romanul Comoara regelui Dromichet, unde a găsit un erou aidoma cu dânsul. Şi-a dat seama curând că întâmplările lui sunt cele care au format

substanţa drumului lui Zaharia Duhu, dar n-a mai fost de acord cu sfârşitul. Mai întâi, îi mărturisea el scriitorului într-un răvaş, mai întâi el nu găsise comoara, aşa cum era arătat în roman; şi al doilea, dacă ar fi găsit-o, el n-ar fi îngropat-o, cum atât de nesăbuit a procedat Zaharia Duhu, ci i-ar fi dat o cu totul altă destinaţie! De pildă, ar fi clădit la început o şcoală…

Va să zică, întâmplarea cu căutarea unei comori este deplin cu putinţă. Să fi rămas la această limită, a faptului brut oferit de realitate, să fi descris peripeţiile căutătorului de comori – ar fi dus la o scriere poate fantastică, dacă nu plată. Scriitorul a ales cu totul o altă cale. El a adăugat faptului aflat în realitate, două planuri noi, lărgind perspectiva cărţii la proporţiile unei largi fresce sociale. Primul este acel al semnificaţiei pe care o capătă în roman căutarea unui fabulos tezaur, raportată la viaţa satului românesc dinainte de primul război şi în epoca dintre cele două războaie; al doilea este constituit de lupta desfăşurată în jurul petrolului. Dacă originalitatea celui de-al doilea plan este clară pentru oricine şi se impune numaidecât oricărui cititor, trebuie spus că originalitatea primului nu numai că a scăpat adesea cercetătorilor, dar a fost fie interpretată pe dos, fie controversată – dacă nu contestată.

Vom porni chiar de aici.

Zaharia Duhu trăieşte în ochi noştri, ai cititorilor, prin pasiunea sa pentru comoară, prin acest veritabil ideal al său. Scriitorul n-a rămas la simpla relatare a unei pasiuni. Convingerea noastră este că el a ţintit mult mai departe. Vom înţelege şi aprecia la adevărata lui valoare acest roman şi acest erou, dacă vom raporta idealul lui Zaharia Duhu la idealul pe care-l poartă alţi eroi ai romanului. Am văzut că, de obiectivele lui Dinu Grinţescu – căutător şi el al unei comori, mult mai practice, mai concrete – pe Zaharia Duhu îl desparte o distanţă ca de la cer la pământ. Principala deosebire nu e câtuşi de puţin că Grinţescu urmăreşte un scop foarte verificabil ştiinţificeşte, iar Zaharia Duhu umblă

după năluci (faptul că în final romanul afirmă existenţa acestei comori îşi are semnificaţia sa în definirea idealului lui Zaharia Duhu, dar nu schimbă aparenţa de nălucire a obiectivului, căutărilor acestui răzeş îndârjit). Nu în această diferenţiere, pe care o socotim neesenţială, stă deosebirea dintre cei doi eroi ai romanului. Valoarea caracterului unui om, a unui personaj de carte, o judecăm după intensitatea pasiunii cu care el îşi urmăreşte idealul, după capacitatea lui de jertfă – dar toate acestea nu în mod abstract, nu izolat de scopul urmărit, de poziţia de pe care pleacă în urmărirea idealului.

Zaharia Duhu caută comoara şi pentru interesul ştiinţific-documen-tar al problemei, şi pentru a-şi satisface nesaţul său de a găsi o asemenea comoară; dar, treptat, acestea se organizează în direcţia precisă de a sluji prin comoara sa viaţa unei colectivităţi umane. Dar şi dacă am restrânge pe căutătorul Zaharia Duhu la simpla urmărire a unei comori, socotim că răpim romanului elementul principal o dată cu însăşi semnificaţia sa.

Zaharia Duhu caută mai mult decât o comoară. El urmăreşte un ideal mai înalt, el caută rezolvarea unei probleme morale şi în acelaşi timp sociale. Că e aşa şi nu altfel, o dovedeşte continua confruntare pe care scriitorul a fost preocupat s-o realizeze nu numai între acest erou şi cei de partea cărora trece Dinu Grinţescu, ci mai ales între Zaharia Duhu şi cei din clasa lui socială.

Întregul sat Piscul Voievodesei se află într-o febrilă căutare. Fiecare – pe măsura caracterului, aspiraţiilor, curajului său – caută cu mai multă sau mai puţină înfrigurare „o comoară”. Unii nu izbutesc să treacă dincolo de meschinul interes imediat, palpabil. În fruntea lor se situează Petruţă V. Tudose, nepot de pripas al lui Zaharia Duhu şi primul dintre cei care dezertează către lumea lui Dinu Grinţescu, a lui Iordan Hagi-Iordan şi a lui Emil Sava. Copilul Petruţă, devenit după trecere de ani profesorul universitar Petru V. Tudose, îşi ajustează „idealul”la catedra

pe care o ocupă, şi-l rotunjeşte prin căsătoria cu ambiţioasa Cecil, care-l împinge către deputăţie şi – de ce nu?

— Către un secretariat general măcar, sau către un minister. De la dorinţa nevinovată de a avea un ceas şi de la dragostea pentru învăţătură, Petruţă străbate calea către aspiraţiile clasei în oare a intrat, către burghezie – şi prin aceasta devine şi el un înfrânt. Zaharia Duhu îl condamnă, îl reneagă; mai la urmă, resemnat, îl acceptă ca pe o fatalitate.

Un altul, pe care de asemenea Zaharia Duhu nu-l urmează, este chiar părintele său, înverşunatul răzeş Antohie Duhu, cel care printr-o viaţă de judecăţi şi procese i-a agonisit unicului fecior o stare cât să poată fi ferit de grija prea aspră a zilei de mâine. Antohie Duhu i-a transmis spiritul lui de dreptate, mândria răzeşească de a fi liber, de a nu se pleca mai-marilor, moşieri şi politicieni. Şi el a umblat după o comoară – pământul moştenit de la străbunii săi, căpitani de oaste în timpul lui Leon-vodă Tomşa şi al altor voievozi. De la aceşti îndârjiţi străbuni rămăseseră urice şi hrisoave, îndreptăţind pe urmaşi la stăpî-nirea pământurilor. Antohie a urmărit să-şi recapete aceste drepturi vechi, uzurpate, pentru care a bătut căile tuturor tribunalelor ţării. Dragostea lui de dreptate, mândria lui răzeşească, s-au transformat însă cu timpul într-o patimă cu obiectiv limitat la ogoarele dobândite din pura dorinţă de a le avea, de a nu le şti în stăpânirea altora. Zaharia Duhu a lăsat să se stingă toate procesele, n-a dus mai departe moştenirea părintelui său, pentru că idealul său nu se manifestă în această direcţie. El căuta altceva – altă „comoară”, spre desperarea mamei sale Ruxanda Duhu, completare egoistă a spiritului de dreptate şi a mândriei lui Antohie Duhu, dar şi al celui de agoniseală.

Şi Alexandru Opriş, profesorul de arheologie, căuta o comoară – mai determinată, mai reală decât cea a lui Zaharia Duhu, dar cu totul departe de aceea a lui Dinu Grinţescu. Alexandru Opriş, spuneam mai sus, e mânat de

un interes ştiinţific şi patriotic, el nu e un individualist, ci un generos în felul său, un iubitor de oameni. Dar nici el n-are încredere în idealul lui Zaharia Duhu, nu crede în existenţa comorii lui. Caracterului ştiinţific al judecăţilor sale i se adaugă o oarecare doză de scepticism, caracteristică intelectualului care are îndeajuns conştiinţa posibilităţilor sale şi a limitelor lor de realizare.

Pe Zaharia Duhu scriitorul îl confruntă în primul rând cu acesta. Năluca de care e însufleţit personajul rămâne mai puternică, mai presus, deşi comorile celorlalţi sunt reale, concrete, palpabile.

Noi credem că în Zaharia Duhu scriitorul a pus o semnificaţie mai adâncă – aceea a căutătorului unei soluţii de viaţă, a unei rezolvări a problemei sociale. Zaharia Duhu respinge rezolvarea acestei probleme pe calea indicată de tatăl său, răzeşul Antohie, strângătorul de urice şi de pământuri; respinge şi rezolvarea pe care o preferă Alexandru Opriş – mai exact: nu se limitează la ea – atunci când pasiunii arheologice, patriotice, el, Zaharia Duhu, îi adaugă, oricât de firav exprimat în carte, obiectivul social concret, de rezolvare a problemelor satului.

Zaharia Duhu îşi poartă idealul de-a lungul războiului, care nu aduce schimbări în ce priveşte dorinţa lui de a-şi împlini nălucirea, aşa cum n-a adus schimbări în soarta celor cărora el le-ar închina comoara, dacă ar găsi-o. În război îşi pierde pe cel mai bun prieten, pe Alexandru Opriş; după război satul se înstrăinează de el, bănuindu-l aducător de nenorociri; mama îi orbeşte; Madala, sora lui Alexandru Opriş, îl părăseşte şi ea căsătorindu-se cu Dinu Grinţescu, care îl oco-leşte direct şi-l urăşte. Zaharia Duhu ajunge batjocura satului, „Moş Dromichilă”, râsul copiilor, atrăgându-şi potrivnicia lui Petru V. Tudose, nepotul său, şi a lui Cecil, soţia acestuia, prin rezistenţa în faţa tentativelor de a-l face să-şi vândă pământul, în adâncul căruia se află cele mai bogate zăcăminte de petrol din regiune.

Duşmănia, neîncrederea, dispreţul celor din jur, nu-l descumpănesc, cel mult îl înverşunează în patima lui pentru comoară; solicitările celor din lumea magnaţilor, cărora s-a vândut Dinu Grinţescu, nu-l atrag, cu toate că-i oferă averi fabuloase, milioane şi milioane în palmă. Zaharia Duhu caută neabătut comoara lui, îşi urmăreşte idealul, mai statornic şi mai durabil pentru el decât cursa milioanelor rezultate din petrol, pe care el nu l-a căutat şi ale cărui consecinţe nu-l bucură.

Zaharia Duhu este deci purtătorul unei idei nobile, al unui ideal social generos şi uman.

Că acesta şi nu altul e sensul personajului, ne demonstrează evoluţia lui din ultimele pagini ale primei părţi a romanului, a aceleia care a purtat la apariţie titlul Comoara regelui Dromichet. În aceste pagini, Zaharia Duhu se încredinţează de existenţa reală a comorii mult căutate, până atunci numai dorită şi bănuită. El află comoara – dar când şi cu ce preţ? Cu preţul înstrăinării de ceilalţi ţărani, care i-au nesocotit sfatul şi şi-au dat societăţii petrolifere pământurile, în schimbul unor sume de nimic, dar mai mari totuşi decât orice putuse vreodată imagina mintea lor; o află în seara următoare aceleia în care copiii satului au ars în zguduitorul rug al bisericii cuprinse de incendiu. În această împrejurare, Zaharia Duhu îngroapă la loc comoara şi abate pe deasupra ei cursul Pârâului Voievodesei, pentru ca nimeni şi niciodată să nu mai dea peste ea. Din această clipă Zaharia Duhu adoptă faţă de cei din jurul său o mască: încredinţat acum pe deplin de existenţa comorii, el va declara cu seninătate: „M-am judecat bine. Nu este nici o comoară! N-a fost niciodată nici o comoară!… Comoara regelui Dromichet nu există! A fost o nebunie a mea… O nebunie prea lungă.”

— Ştiu, frate Zaharia! Va exclama Dinu Grinţescu râzând şi bătându-l prieteneşte pe umăr. Eram convins ceva mai demult decât tine…!”

Zaharia Duhu rămâne să poarte el singur mai departe povara unui adevăr, pe oare cei din jur n-aveau să-l înţeleagă niciodată – credea el – şi de aceea nici nu li-l spunea. Comoara, mult căutata comoară, neputându-şi revărsa binecuvântarea asupra acelora cărora le era destinată, nu trebuia pângărită de privirile şi amestecul lui Dinu Grinţescu, Petru V. Tudose, Cecil şi al celorlalţi – socotea Zaharia Duhu. Singurul om pe lume care s-ar fi bucurat sincer şi dezinteresat alături de Zaharia Duhu, în faţa comorii, profesorul Alexandru Opriş, putrezise undeva la Caşin. Idealul comorii rămâne în conştiinţa lui Zaharia Duhu; el capătă certitudinea că ea există, că poate fi găsită, dar că, în lumea lui Iordan Hagi-Iordan, a lui Emil Sava, a lui Dinu Grinţescu, ea nu poate să fie scoasă la iveală. Când şi de către cine va putea fi reluată căutarea comorii şi aflarea ei?

Scriitorul, negăsind, în cele ce-i dezvăluia epoca, rezolvarea problemei sale, o încredinţa viitorului, o îngropa – ca Zaharia Duhu comoara – lăsând să treacă peste ea curgerea vremii, ca apele Pârâului Voievodesei deasupra comorii, lăsa timpului rezolvarea problemei sociale, aflarea soluţiei pentru a vindeca nefericirea omenirii.

Timpul n-a greşit şi n-a întârziat să aducă acest răspuns. Că scriitorul nu l-a aflat atunci – în aceasta stă tocmai o trăsătură caracteristică a realismului critic; dar că a fost continuu preocupat să pună şi să dezbată o asemenea problemă, acesta este unul din meritele esenţiale ale realismului operei lui Cezar Petrescu.

Încrederea că o soluţie există, că mult râvnitul tezaur există – această certitudine o transmite cititorului Zaharia Duhu, care, cu tot utopismul său, cu toată căutarea sa mai mult pătimaşă decât conştientă, şi în orice caz gata să-l ducă spre nebunie, rămâne, prin admirabila sa consecvenţă şi nezdruncinată urmărire a idealului, o încercare valoroasă de erou pozitiv al literaturii realismului critic.

Romanul Comoara regelui Dromichet sfârşea cu această desperată îngropare a idealului de către statornicul lui purtător. Zaharia Duhu încredinţa viitorului sarcina redescoperirii lui, sau… Poate definitiva lui irosire. Suportul moral al personajului devine de aici mai departe certitudinea existenţei comorii, adică încrederea în posibilitatea unei rezolvări, fără a şti însă nici cine, nici când, nici cum va aduce iar comoara la lumina zilei, dăruind-o lumii. În aceasta stă sensul optimist al romanului şi tot aici stă momentul înfrângerii personajului. Zaharia Duhu e şi el, în felul lui, un înfrânt; şi pe el l-a învins orânduirea contemporană lui, deoarece idealul său n-a putut triumfa în societatea burgheză. Dar, din punctul lui propriu de vedere, Zaharia Duhu rămâne triumfător, un triumfător individual şi întrucâtva egoist, pentru că certitudinea pe care a dobândit-o el n-o mai împărtăşeşte nimănui, ci, întreagă şi curată, o păstrează numai pentru sine. Îl socotim din aceeaşi categorie, specifică realismului critic, a generoşilor, care însă, prin singularitatea luptei lor, nu mai au până la urmă posibilitatea să se realizeze şi ajung să se retragă în ei înşişi – atunci când nu sunt nimiciţi de societate. Între Radu Comşa din Întunecare şi Zaharia Duhu, stabilim această deosebire esenţială: pe când primul străbate drumul până la spulberarea ultimei iluzii, ultimei fărâme de ideal şi e un înfrânt definitiv şi iremediabil – Zaharia Duhu câştigă o superioritate morală şi o independenţă materială faţă de cei din jur; acestea îi permit să rămână şi mai departe la vechiul său ideal – dar adaptat şi el, în relaţiile cu lumea exterioară, practicilor acestei lumi, adaptat nu în sensul în care îl obliga această lume, ci, pe măsura sa proprie, a fostului căutător de comori. Zaharia Duhu va fi, în a doua parte a ciclului, un generos salvator al sufletelor ajunse pe marginea prăpastiei, un împărţitor de bucurii şi daruri care corectează ceva, şi numai temporar, din groaznica nedreptate socială, în care se zbat marile mulţimi. El le face toate acestea cu conştiinţa

că nu rezolvă mare lucru; că amână doar mizerii şi nenorociri. Dar altceva nu se pricepe să facă şi nici autorul nu lasă să se înţeleagă că ar mai fi fost altceva cu putinţă de făcut în acea epocă pentru remedierea gravelor probleme sociale constatate la fiecare pas. De aici drama personajului în roma-nul Aurul negru, de aici un anumit dezechilibru al său. Lunatic căută-tor mai înainte, Zaharia Duhu ajunge un lunatic resemnat, un om dorind ceva, dar neaşteptând nimic. Aici stă desigur una din cauzele pentru care personajul e şi mai puţin consistent, din punct de vedere literar, în al doilea volum al ciclului; de aceea poate autorul l-a părăsit pe un al doilea plan, împingând acum în centrul atenţiei uriaşa concurenţă a lumii care a batjocorit idealul lui Zaharia, care a transformat totul în tone de ţiţei, în milioane de lei, în posturi şi jetoane, în mită, şantaj şi corupţie.

Zaharia Duhu apare în Aurul Negru, după găsirea comorii, ca un termen de comparaţie, prin curăţenia sa sufletească, pentru a măsura descompunerea lumii din jur. El devine un fel de strigoi pentru această lume, un om care rosteşte adevăruri dure, nemiloase, cu scepticism şi chiar cu satisfacţie de proroc al unei prăbuşiri – fireşte, prăbuşirea lumii robite petrolului.

Zaharia Duhu a alunecat uneori către condamnarea progresului, în numele unei vechimi patriarhale. S-a spus, şi nu fără oarecare îndreptăţire, să sub acest raport personajul poartă un mesaj inactual.

În Comoara regelui Dromichet această condamnare era rostită mai puţin împotriva progresului ca atare, cât împotriva formelor lui monstruoase, bestiale, date de orânduirea capitalistă, care schilodeşte pe om şi natura. Eroul n-a ştiut să discearnă ce e pozitiv în progresul pe care-l poartă ţiţeiul şi ce aparţine lumii capitalului.

Am pomenit ceva mai înainte despre scăzuta consistenţă, ca personaj literar, a lui Zaharia Duhu din volumul secund al ciclului, din perioada când fostul căutător de comori

devine acţionar al societăţii „Voevoda”. Pe Zaharia Duhu, ajuns posesor al multor milioane, deocamdată fără ameniţarea secătuirii filonului şi păstrându-şi vechiul ideal, vechea umanitate, suntem ispitiţi să-l privim şi ca pe un soi de corb alb, un capitalist de treabă, posibil după cum se vede, un capitalist „care nu exploatează”. Zugrăvirea lumii celor mulţi şi asupriţi – care nu şi-a aflat loc în roman – chiar şi numai pătrunderea mai adâncă în cercetarea provenienţei capitalului uriaş al lui Zaharia Duhu, ar fi descoperit că personajul a alunecat totuşi, fără să vrea şi fără să ştie, către tagma celor pe care i-a urât şi-i urăşte, a căror prăbuşire o proroceşte şi-o aşteaptă, către clasa lui Iordan Hagi-Iordan. În aceste limite, Zaharia Duhu e şi el un înfrânt, ca şi Radu Comşa, ca şi Nicolae Apostol, ca atâţia alţi eroi ai operei lui Cezar Petrescu, cu care se înrudeşte prin laturi identice ale destinului lor.

Dar în această direcţie romanul nu-şi extinde investigaţiile, care i-ar fi prilejuit alte concluzii şi, poate, o reliefare de mai dramatică frământare a personajului, faţă de perioada căutării comorii.

Sensul acesta al destinului lui Zaharia Duhu, de capitalist şi exploatator fără voie şi fără ştiinţă, i s-a dezvăluit însă autorului mult mai târziu, abia în anii noştri, determinându-l să mediteze la urmărirea mai departe a procesului străbătut de eroul său. Este ceeace intenţiona în romanul Bună ţară, rea tocmeală, pe care nu a mai avut răgazul să-l scrie.

Iată, în câteva trăsături, problemele care ni se par de discutat în legătură cu acest personaj central al ciclului Aurul negru.

Şi, pentru că scriitorul însuşi zugrăveşte cealaltă lume, a capitalului, a petrolului, cel mai adesea în afara cunoaşterii şi destinului lui Zaharia Duhu – o vom discuta şi noi astfel. Căci, indiferentă dacă nu potrivnică faţă de comoara lui Zaharia Duhu, de frământarea lui, lumea capitalului se agită în spasmele ei agonice, gonind după cât mai mult

profit, sfâşiindu-se pentru cea mai bună pradă, concurându-se pentru bani, pentru putere, pentru întâietate în jefuirea şi înşelarea maselor.

Zugrăvind acest vast proces, scriitorul a urmărit în cartea sa numai unul din cei doi poli ai antagonismului ascuţit de clasă, caracteristic epocii – el a zugrăvit clasele exploatatoare şi în special fauna politicienilor şi a capitaliştilor venali. Lumea exploatată a rămas undeva, departe, să se frământe, să se zbată, să sufere şi să moară; numai arare izbucniri pătrund până la suprafaţă şi intră în cadrul atenţiei romancierului. El nu şi-a propus s-o urmărească, deşi, putem să spunem cu toată convingerea, Zaharia Duhu ar fi găsit în această lume prieteni mulţi, care să-i preţuiască zelul de căutător şi să-i spună cine va găsi „comoara”, şi ce fel de comoară, şi mai ales cum va putea fi ea adusă la îndemâna oamenilor. Dar, cum spuneam, în afara unor izbucniri şi menţionări fugare, despre care va fi vorba mai departe, această lume n-a fost obiectul zugrăvirii în aceste două cărţi ale ciclului lui Cezar Petrescu.

Aurul negru rămâne romanul căutătorului de comori Zaharia Duhu de o parte, şi al neguţătorilor şi traficanţilor de petrol, de bursă şi de conştiinţă, de cealaltă parte.

*

Petrolul a fost unul din principalele obiective ale penetraţiei capitalului străin în România dinainte de primul război mondial şi al veritabilului brigandaj dintre cele două războaie. Poate în nici un alt domeniu ca în acela al extracţiei de petrol, nu s-au produs atât de uriaşe jafuri ale avutului naţional, n-au avut loc atâtea combinaţii înrobitoare pentru ţara noastră, atâtea afaceri tâlhăreşti.

Atunci când a trecut la zugrăvirea lumii petrolului, scriitorul a fost preocupat aproape numai de neguţătorii de ţiţei şi de conştiinţe, pe care i-a denunţat cu o vigoare cum puţine cărţi apărute între cele două războaie o realizează.

El a trecut repede peste destinul proletarilor din schela Piscul Voievodesei, distigându-i prea rar în peisajul de

sonde, de păcură şi de motoare ale rafinăriilor. Drama lor este amintită prea vag, prea în treacăt, pentru un scriitor realist cu un program atât de vast cum a fost acela al lui Cezar Petrescu – drama acelor localnici, ajunşi angajaţi ai schelei, ca Gheorghieş Tălpăligă sau Alecu Toader Precup, cât şi a celor străini, aduşi cu ei de capitaliştii şi tehnicienii veniţi din Occident. Un început de grevă notat undeva, un peisaj de duminică pomenit altundeva, ne arată că scriitorul a ştiut de existenţa lumii care făcea ca bogăţiile să se reverse din adânc către buzunarele clicii de jefuitori. Dar nu pe aceasta s-a preocupat s-o zugrăvească, nu aceasta a cunoscut-o. Dramele, frământarea acestei lumi, lupta ei, au rămas departe de întâmplările romanului – deşi cu preţul mizeriei şi înrobirii ei aveau loc concurenţa, şantajul şi escrocheriile lui Iordan Hagi-Iordan, Emil Sava, Vasile şi Horia Ţincoca, Gică Elefterescu şi atâtora altora.

Afacerea de la Piscul Voievodesei nu rămâne una săvârşită doar de câţiva întreprinzători; ea intră numaidecât în circuitul general. Vâna bogată de petrol atrage – ca mierea viespile – tot alţi şi alţi pofticioşi. Iordan Hagi-Iordan e concurat o vreme numai de alţii de puterea lui, tot din România; pe aceştia îi striveşte, îi mătură din cale fără nici o dificultate, pentru că de el sunt plătiţi miniştri şi deputaţi, prefecţi şi slujbaşi mărunţi. În raporturile lui Iordan Hagi-Iordan cu aparatul de stat din acea vreme, raporturi zugrăvite în roman, avem o justă repre-zentare a ţării aflată la discreţia marilor briganzi, care stăpânesc totul pentru că plătesc totul.

Cititorul de azi va aprecia la cuvenita valoare tabloul realizat în romanul Aurul negru, unde sunt redate cu exactitate întâmplări şi situaţii aidoma cu cele din viaţă.

Aflăm despre faptul că magnaţii din Occident exercitau presiuni asupra guvernelor din România burghezo-moşierească, prin împrumuturile pe care le acordau în schimbul concesiunilor terenurilor petrolifere, în condiţii zdrobitor de păgubitoare pentru ţară. Şantajul prin oprirea

împrumutului, în legătură cu care se zbat ministrul Gică Elefterescu şi alţii din cârdăşia lui politică, nu e un fapt literar, o invenţie, ci o realitate, ca şi legea minelor pentru care se luptă două tabere – două grupe de slugi a două trusturi străine, pentru pradă şi putere politică.

Imaginea vie a cruzimii trusturilor occidentale este noul director de la Piscul Voievodesei, englezul Reginald Gibbons. Nepăsător şi dispreţuitor faţă de tot ce e în jur, bestial până la ultima închipuire, Gibbons a aruncat cu mâinile sale în ţiţeiul clocotind un indian care luptase, în pământurile îndepărtate ale Mexicului, pentru a-şi apăra ţara de invazia cotropitoare a monopoliştilor. Precis ca un ceasornic şi implacabil ca un destin, Reginald Gibbons lucrează când cu violenţa unei fiare, când cu puterea de insinuare a unui mituitor de rând, când cu răbdarea unui păianjen ce-şi ţese plasa – totdeauna fără greş. Pe Iordan Hagi-Iordan îl concurează cu superioritatea lui financiară şi-l zdrobeşte; pe Dinu Grinţescu îl ameninţă cu perspectiva înlocuirii şi şi-l face supus şi ascultător; pe funcţionari îi terorizează; pe Emil Sava îl neglijează, pur şi simplu pentru că nu mai are nevoie de el, pentru că alţii, mai puternici decât măruntul prefect, fac şi desfac cele ce-i tre-buiesc englezului. Peste tot comandând, peste tot răspândind groază, spaimă, durere, ca altădată Iordan Hagi-Iordan, dar de o sută şi de o mie de ori mai crâncen decât acesta, Reginald Gibbons, construit de scriitor în contururi puternic reliefate, este o imagine tipică de reprezentant al monopolismului străin năvălit după pradă în ţara noastră.

Fauna politicienilor este cea mai vastă dintre toate cele reprezentate în roman pentru a crea imaginea ţării ajunsă în mâna clicilor de tot felul; demagogul inveterat Horia Ţincoca schimbându-şi direcţia ata-curilor cu precizia sfârlezei care se întoarce după vânt încotro e rost de o plată mai substanţială; ministrul Gică Elefterescu, fost pe vremuri şi el un fel de insurgent, dar cuminţit, adică ajuns şi el la înţelepciunea sfântului profit; Vasile Ţincoca, trăgătorul de

sfori din umbră, de unde bucăţile apucate sunt mai mari şi mai grase, un Iordan Hagi-Iordan încă mai venal, pentru că se ascunde sub aparenţa omului cumsecade; apoi pletora de deputaţi şi gazetari, de trepăduşi şi clientelă – toţi alcătuind o lume a brigandajului ridicat la rang de principiu, linguşin-du-se când nu se poate sfâşia şi cumpărându-se reciproc când nu se pot înlătura unul pe altul.

Dacă nu avem în Aurul negru un tablou complet al societăţii capitaliste din România secolului XX – în schimb laturile care există, şi în special fauna de capitalişti, politicieni şi gazetari, aceasta este aici viu înfăţişată şi denunţată.

Romanul se încheie cu un peisaj sumbru: la Piscul Voievodesei s-a întins – pentru o vreme numai, sau pentru totdeauna – paragina, ruina. Exploatările de petrol au fost închise sau numai suspendate. Vacarmul s-a mutat aiurea. În orăşelul ridicat anarhic peste noapte, obloanele s-au tras, tot brusc, pretutindeni; pământul arată vederii răni negre, murdare, braţe scheletice de sonde părăsite îndreptate către cer. Toate casele poartă afişe „De închiriat”, „De vânzare”. S-ar părea că nimeni nu mai aşteaptă nimic.

Doar în adâncuri, aşteaptă petrolul, noile zăcăminte descoperite, mai bogate încă – aşteaptă să se işte noi bătălii, cu mult mai înfrico-şătoare. Deocamdată, romanul se încheie în perioada marii crize care a zguduit lumea în anii 1929-1933 şi în ghearele căreia era întreaga ţară. În acest ultim tablou, în care totul e sfârşit, ruinat, distrus, se află totuşi să primească lumină bună şi lină o rândunică, zidindu-şi cuibul sub streaşina unei case „De vânzarer, Zaharia Duhu, acum bătrân şi istovit, cât şi stolul de hulubi albi, care se risipesc în joacă pe acoperişurile negre de păcură. Semn că în marea şi sfâşietoarea descompunere dezlănţuită de imperialism se mai află totuşi germeni ai vieţii, care dau temeiuri suficiente de a crede încă, într-o altă zodie, mai bună.

Viaţa nu murise, ci se zbătea să pătrundă spre lumină – stătea închisă în zorii viitorului, pe care Zaharia Duhu încă nu-i vedea. El nu izbutea decât să se bucure de noul cuib de rândunică, de zborul săgetat al cocoarelor, de jocul hulubilor, şi să închidă ochii „ameţit de atâta lumină bună şi lină”. De-a lungul tuturor zguduirilor prin care trecuse, Zaharia Duhu îşi păstrase o fărâmă de suflet deschisă, curată, gata să primească înnoirile ce aveau să vină.

*

Cititorul şi-a dat seama, desigur, că principiul de care ne-am călăuzit în aceste rânduri a fost nu de a analiza romanul în toată ţesătura lui de caractere şi fapte, nici de a cerceta cartea din perspec-tiva felului cum ar fi putut ea să arate, dacă ar fi fost scrisă după Eliberare, când cu totul alta era puterea scriitorului de a surprinde, interpreta şi zugrăvi viaţa societăţii. Ne-a stat în gând numai să deschidem pentru cititor porţi către răspunsurile la întrebările esenţiale pe care le pune romanul şi am fost preocupaţi s-o facem din perspectiva a ceea ce aduce această carte nou, curajos şi realist în epoca în care a fost scrisă şi tipărită.

Acest aport este unul de seamă în cadrul operei lui Cezar Petrescu şi în ansamblul literaturii noastre. Adică este tocmai temeiul preţuirii pe care i-a acordat-o cititorul încă la apariţie şi i-o acordă cititorul de azi, constructor al unei noi orânduiri, omul care a găsit soluţia atât de înverşunat căutată şi nedescoperită de căutătorul de comori Zaharia Duhu.

MIHAI GAFIŢA.

PARTEA ÎNTÂI.

COMOARA REGELUI DROMICHET.

C A R T E A Î N T Î I.

C a p i t o l u l I.

La banchetul umbrelor închinau oaspeţi ciudaţi.

Cerul era străveziu şi înalt, fără pată. Lumina bălaie ca mierea.

Era o primăvară lină, cum au mai trecut pe aicea mii.

Raza s-a alungat jucăuş cu o gâză. S-a furişat subţiată prin ochiurile frunzarului fraged. A stătut tremurând dezmierdare vicleană de somn, pe gene. Mâna omului din cerdac a lunecat răpusă de toropeală. Şi în aceeaşi clipită, degetele căzând au smuls perdeaua cea groasă care astupa arătarea de mult aşteptată.

A fost ca o dezlegare de vrajă.

Valea s-a deschis deodată cu sclipet de arme, de coifuri, de scuturi, în soare – şi cu oamenii vechi ai acestor ţinuturi.

Erau mulţi şi nu se asemănau.

Erau trecătorii de o parte, la masa lor de belşug, cu pocale de aur şi tipsii de argint. Erau la cealaltă masă, de lemn, cioplită grosolan, localnicii statornici, în straiele lor aspre de cânepă şi păr, cu talere de paltin şi cupele scobite în corn răsucit de bour.

Aşa cum ospătau la mesele lor deosebite, se înţelegea din ce lumi depărtate s-au întâlnit.

Căpitanii oştii străine purtau în obraz semnele bătăliilor de la marginea pământului, în nisipuri şi arşiţe de dincolo de mări. Dar în chipuri, în mişcarea lenevoasă a mâinii şi în vestmintele muiate în purpură, în pieptarele cu solzi de aur şi-n brăţările bătute în nestemate, mai purtau şi o moleşeală de trai bun şi huzur, molipsită şi adusă cu dânşii din satrapiile Asiei.

Mâncau tolăniţi pe cline aşternute cu velniţi înflorite şi covoare persieneşti. Întindeau peste umăr pocale filigranate, în care robii cu fuste femeieşti şi cercei în urechi turnau din amfore pântecoase vin untdelemniu de Tasos, Chidos şi Rodos. Servii erau tineri şi gingaşi la faţă, ca fecioarele. Stăpânii se purtau cu obrazul ras, cu mădularele mlădiate de scalde şi unsori parfumate, cu părul scurt retezat pe frunte.

Se arătau subţiri la mâncare. Alegeau, frunzăreau şi zvârleau. Împingeau la o parte, cu scârbă, bucatele barbare şi gustau numai din felurile orânduite festinurilor regeşti: vânat în sos verde de mirodenii, păuni rumeniţi, întregi, sub

penele lor albastre şi aurii, miei umpluţi cu măsline şi fripţi în miere şi vin de stafide, dulciuri de migdale dospite în unt şi tăvălite în seminţi aromate din grădinile Indiilor.

Toate fuseseră cărate cu dânşii în proviziile oştirii, de peste ape, şesuri, munţi şi iarăşi ape, şesuri şi munţi, pentru prăznuirea biruinţii de arme, aşa cum o ştiuseră neîndoielnică şi cum n-a venit.

Biruinţa fusese şi de astă dată, de partea celor de la masa de alături.

Oameni pietroşi, pletoşi şi bărboşi, muşcând din hălcile fripte, ca leii.

Oarecare mirare şi semn de plăcere au arătat oaspeţii numai la păstrăvii subţiri ca pumnalele de argint şi tot ca pumnalul stropiţi cu picuri mărunţi şi roşii de sânge. Carnea lor era albă, dulce şi fără miros.

Principele asiatic, Klearhos din Heraclea Pontica, porunci sclavului etiopian, gol până la brâu, care-i însoţea curtea purtând grija bucatelor, să afle învăţătură despre chipul cum se găsesc asemenea peşti necunoscuţi şi cu gust proaspăt, cum încă nu mai întâlnise.

Robul aduse însă ştirea că învăţătura n-ar fi de mare folos, deoarece peştele acest, iute ca fulgerul, nu vieţuieşte decât aci, în apele getice de munte, spumegoase, limpezi şi reci. Iar dânşii trăgeau nădejde – nu este aşa?

— Să nu mucezească până la sfârşitul veacurilor, în astfel de rătăcănii barbare.

Cuvintele etiopianului şterseră ultima urmă de voioşie de pe chipul principelui tânăr şi captiv.

Îndată îi trecu pe dinainte adevărul cel trist şi făr' de scăpare.

Totul apăru fumegos, scufundat, mort.

Palatul alb de marmură din ţara lui fierbinte şi luminoasă, grădinile cu portocali şi lămâi, potecile cu nisip îndoit cu praf de mărgean, avuzul răcoros, lespedele late şi trandafirii din încăperile cu umedă şi solemnă umbră, unde păşesc sclavele cu tălpile goale – toate fură deodată tot atât

de îndepărtate şi pierdute fără întoarcere, ca o viaţă trecută dincolo de apele negre, în barca de catran a luntraşului întunecat şi hâd, Caron.

Suspină şi privi codrul înalt, care cercuia zid de cetate de jur împrejurul poienii.

Adevărul era aici şi era spăimos.

Îi împresura din pustietăţile singuratice, de unde pândeau puteri nevăzute şi duşmane, ca şi neînţeleasa putere care îi mânase pe drumuri viclene, să-i robească oamenilor acestora păroşi, cu saricile lor miţoase.

De acolo, din tăcerea nepământeană a sihlelor, se deştepta câteodată urlet de fiare necunoscute: apăreau zimbrii cu fruntea lată, scurmând mânios ţarina în copite şi năpustindu-se ca o catapultă.

Umbre neliniştitoare se prelingeau în hăţişuri, ca tainice făpturi de fum.

Acum ştiau că divinitatea războiului, cea până la Istru întotdeauna prielnică lor, aici îi părăsise. Nici jertfele înjunghiate, nici cititorii în zodii şi în geometria aştrilor, nu mai aveau nici o putere. Se aflau în stăpânirea duhu-rilor rele, de beznă. Iar duhurile se prefăcuseră de la început în arătări amăgitoare.

Ciocârlii şi mierle cu viers nevinovat. Izvoare de cleştar şi căprioare cu salt zvâcnit. Câte o ieruncă pitulându-şi puii sub frunze crestate de feregă… Toate jucaseră îna-inte-le, o dată cu veveriţele pufoase, chemându-i şi alune-cându-le sub ochi, ca să-i ademenească tot mai adânc, în miezul codrilor, pe o cale care se închidea încet în urmă, ca o poartă grea de aramă.

Acum poarta era zăvorâtă.

Întoarcere nu mai putea fi.

Divinitatea cea rea îi zălogise oamenilor ciolănoşi şi tăcuţi, în cetatea lor de munţi şi de brad, de la cestălalt hotar al lumii. Şi toate puterile pământului: apă şi stâncă, păduri şi genune; toate făpturile firii: zimbri şi haite de lupi, şoimi şi

mistreţi; chiar iarba cea mută şi măcieşul spinos; tot le era celorlalţi prieten şi lor li se arătase străin şi duşman.

Barbarii aceştia n-aveau nevoie de vreo alianţă a împăraţilor cu nume slăvit şi cu armate de lefegii, care au învăţat meşteşugul războiului pe toate câmpiile de bătălii ale vremii: Granica şi Halicarnas, Nil şi Hidapse, până la golful Persic şi Indus.

O dată cu dânşii dezlănţuiau în cumpăna războiului pământul cu apele, cerul cu vânturile, codrii cu fiarele.

Neclintita această prietenie a pământului, a apelor şi văzduhului, a fiarelor şi a codrilor îi scutea până şi de alegerea armelor. Sculele lor de luptă erau simple, noduroase şi de-o jalnică înapoiere.

Principele Klearhos, din Heraclea Pontica, se uită cu mai ascuţită luare-aminte şi cu mai neliniştită temere la oamenii stufoşi, să le citească în ochi semnul tainic prin care au făcut atât de nesfărmat legământ cu divinităţile cerului şi ale adâncurilor.

Dar oamenii muşcau nepăsători din hălcile întregi, gravi şi tăcuţi, cum ospătează numai leii deşerturilor.

În liniştea aceasta mai ales, nefirească, pândea parcă o ameninţare mai mult.

Ce pregăteau? Pentru ce sfârşit ascuns le dăruise îndărăt podoabele şi armele; le întinseseră iarăşi masa lor cu tipsiile lor, cu servii lor şi cu bucatele lor, aşa cum au fost aduse cu dânşii şi cum le dădea din nou mincinoasa amăgire că nimic plin de înfricoşare nu s-a întâmplat?

Astăzi dimineaţă erau încă legaţi de butuci, sugrumaţi de curmeie, loviţi şi robiţi. Acum, fără nici o pricină, erau poftiţi la un ospăţ, care-i ademenea să uite libertatea răpusă şi soarta potrivnică a bătăliei.

S-au temut la început de un vicleşug barbar şi crunt. Mâncările puteau fi înveninate. Au lăsat sclavii să le încerce.

N-a fost nimic.

S-au temut apoi, în plinul ospăţului, să nu se năpustească o ceată de călăi pitulaţi în negrul codrului, să încheie

festinul în măcel.

N-a fost nici aceasta.

Ce aşteptau atunci? Ce pregăteau, aşadar?

Un crainic slobozi semnalul subţire, din trâmbiţă de bronz.

Glasurile tăcură. Mâinile pipăiră fierbinţi plăselele cuţitelor încovoiate din cingătoare. Robii păşiră scurt, să facă stană de apărare la spatele stăpânilor.

Spaima însă n-avea temei. De nici într-o parte nu ameninţa nici o sugrumare.

Era numai regele get, cerând luare-aminte să cuvânte.

Din capătul mesei sărace, se ridică încet şi privi spre celălalt capăt de la cealaltă masă, cu pocale de aur şi tipsii de argint. Acolo unde se aflau între curtenii în-cărcaţi de scumpe podoabe, Lisimah, cu feciorii lui: Aga-tocle, la dreapta, Cleon, la stânga.

Regele barbar, Dromichet, scutură peste fruntea lată, de cioban, coama pletoasă şi înălţă cupa de corn, cea mai încăpătoare.

Grăi:

— Mărite stăpâne şi părinte… Mă încumet a închina această cupă de vin amestecat cu mied, aşa cum stă în obiceiul neamului meu să înalţe pentru sănătatea, şi înţelepciunea, şi înveselirea oaspeţilor!… Dară mai înainte, îngăduie-mi să pun o întrebare proastă de om care n-a cutreierat atâtea lumi şi n-a văzut atâtea minuni…

? Ascult şi voi cerca să răspund! Rosti binevoitor Lisimah, alintându-şi între degetele subţiri întreitul şirag de mărgăritare.

Regele get purta ochii de la o masă la alta. Păru că le măsoară şi le cântăreşte. În barba-i inelată, abia se presimţi ascunzându-se un început de surâs şi în ochii albaştri o sclipire îndată stinsă.

Urmă, săltându-şi bunda scurtă, pe umăr:

— Iată ce am dorit să aflăm, eu şi tovarăşii aceştia ai mei!… Am vrut să cunoaştem anume, care e părerea voastră cinstită şi fără strâmbătate: din aceste două mese întin-

se, lămuriţi-ne, rogu-vă, au care e cea regească şi care e cea de nevolnici?… Poate ochii noştri ne înşală şi mintea nu ne ajută. Oamenii aceştia ai mei cred a spune că regeas-că e numai masa voastră, a macedonenilor…

— Despre aceasta nu mai încape nici o îndoială! Întări cu repede trufie Lisimah, uitând pentru o clipă dintr-a cui îndurare se aflau acolo. Masa unui rege macedonean, care a fost mâna dreaptă a lui Alexandru cel Mare, nici nu poate fi altfel decât regească. La a voastră nu ştiu dacă ar primi să se aşeze nici sclavii mei…

— Aşa ne cugetam şi noi! Zâmbi a râde cu înveselire făţişă regele get, întorcându-se spre căpitanii lui să capete întărita spuselor.

Pe urmă, cu râsul şters şi cu privirea înăsprită, se răsuci din nou către Lisimah şi căpeteniile lui.

— Va să zică suntem de aceeaşi părere…?! Aceasta mă bucură! E semn că până la sfârşit avem să ne înţelegem… Iar fiindcă până acum n-am dat greş, îngăduiţi-mi să duc întrebarea mai departe… Dacă aşadar masa noastră e atât de săracă, precum sărace sunt şi straiele noastre groase şi lingurile noastre de lemn, ulcelele acestea de corn pârlit şi talerele de paltin, mă întreb şi nu mă dumi-resc, cum oare v-aţi putut ispiti să veniţi şi să le căutaţi în sălbăticiile noastre?… Aţi lăsat orânduielile de acasă şi o viaţă strălucită. O împărăţie încă mai mândră, despre care s-a dus vestea până la cea mai departe suflare omenească… Şi lăsându-le aceste bunuri fără preţ pe mâna slugilor, aţi râvnit la viaţa de fiare a unor varvari, cum ne numiţi voi: nişte oameni necăjiţi, cu nevoile lor, cu adăposturi ticăloase de lut şi nuiele; aşezări de bieţi oameni care au fost lipsiţi de toate învăţăturile lumii. Ce ne-aţi fi putut smulge oare, mai mult decât sărăcia de pe noi?… Noi suntem nişte oameni ai pădurilor şi ai câmpurilor. N-avem a împărţi nimic, cu nimeni!… Ne mulţumim cu locul nostru sub cer. Iar cerul nostru ne apără şi ne ocroteşte de oaspeţi veniţi cu silnicie. Poate aţi aflat că şi alte oştiri s-au petrecut pe

aici, iar acum le albesc ciola-nele pe câmpuri. Pierzania altora au nu v-a dat oare de gândit?… Eu nu ştiu atunci la ce vă foloseşte atotştiinţa înţelepţilor voştri, dacă nu v-a învăţat până acum că omului care nu are decât cămaşa pe el nu-i puteţi lua decât cămaşa şi sufletul… Dară ce spun eu sufletul? Sufletul este nepieritor şi nu-i stă în puterea cuiva să-l smulgă ca un strai oarecare, netrebnic… Aceasta am vrut eu să vă întreb şi să mă lămuriţi!… Odată – n-a prins Istrul de cinci ori sloi de gheaţă de atunci – am mai pus întrebarea aceasta craiului Agatocle, când l-am însoţit până la hotar şi l-am slobozit încărcat cu daruri rupte din sărăcia noastră. Văd că nu i-a cuprins înţelesul, de vreme ce s-a întors ca un miel nebun, unde i-a mai fost muşcat lupul din carne. Îmi spun că poate era atunci nevârstnic şi crud. Poate mai este şi acuma… De aceea nu-l întreb pe dânsul, ci pe tine, slăvit războinic şi părinte… Să închinăm şi să ciocnim cupele noastre! A mea de corn ars şi prost. A ta de aur, bătut cu mărgăritare… Pe urmă, să aşteptăm răspuns şi dacă ne-om potrivi în gând, să încheiem legământ de pace dreaptă şi veşnică…

Lisimah ascultase cu privirea gânditor pierdută în nevăzut.

Cuvintele barbarului rostiseră un adevăr care-i stătuse sub ochi şi încă nu-l înţelesese.

Alungă cu degetele de pe frunte o lume întreagă de deşertăciune, lepădată ca o haină fără trebuinţă.

Se ridică să răspundă.

Toţi mesenii lui se mişcară cu neastâmpăr, fiindcă pricepeau acum că din acest răspuns li se hotărăşte soarta, întoarcerea, poate viaţa.

Principele Agatocle, însă, vorbi încet, în limba perşilor, pe care barbarii n-o cunoşteau:

— Înainte de răspuns, aminteşte-ţi, tată, cât de încărcat de daruri şi podoabe m-am întors acum cinci ani, după ce-am stat aici ostatic. Nu uita tezaurul mai bogat decât al lui Porus şi al tuturor împăraţilor Indiei. Pe acela l-am văzut cu ochii mei. Mi l-a arătat el… Nu uita că toată această sărăcie

a lor, pe care o strigă prea mult şi prea tare, e încă o viclenie getică… Nu uita…

Lisimah îi făcu semn cu mâna încărcată de brăţări să contenească.

Acestea nu mai voia să le ştie. Chiar dacă le-a gândit cândva, voia să le uite.

Răspunsul lui era hotărât. Şi era aşa cum îl aştepta re-gele barbar. Răspuns de căinţă, de pace şi de prietenie.

Întinse pocalul plin de vin gros, de Cnidos. Brăţările sunară încet şi dulce.

— Eu ştiu unde se află ascunsă comoara regelui Dromi-chet!… Izbucni neaşteptat, cu glas ascuţit de eunuc, un sclav persan, în grai persan. Ştiu locul! Cunosc semnul! Pot să vă duc acolo… E tot ce n-a urzit încă închipuire de om…!

Geţii ascultau cu nepăsare, fără să înţeleagă.

Dar macedonenii se frământară cu mirare.

Era aşadar adevărat basmul acestui tezaur fără seamăn, despre care mersese veste ca de-o altă minune a lumii?

Lisimah opri cupa la jumătatea drumului, ridică din sprâncene şi mustră cu asprime robul care cutezase să vorbească neîntrebat:

— Ce însemnează aceasta? Cum îţi îngădui să amesteci glasul tău netrebnic în vorbirile noastre? De când sclavii cutează…?

— Eu ştiu unde se află comoara regelui Dromichet! Cunosc semnul tainic. Vă pot duce cu ochii închişi!… Stărui cu încăpăţânate glasul de eunuc.

— Vorbeşte atunci! Porunci scurt regele macedonenilor.

„Eu ştiu unde se află comoara regelui Dromichet!”răsună încă o dată un glas subţire şi cunoscut, izbucnind repede în râs copilandru.

Pe urmă, fără altă trecere, glasul urmă:

— Scoal', bădie Zaharia! O adus poştaşu on jornal ş-o carte…

Omul adormit în soare se frecă buimac la ochi, luptând cu încruntare să se dezmeticească.

Se uită înciudat şi tulbure la lumea cea de-aievea; la cer, la cerdac, la copil. Îl chemaseră îndărăt din cealaltă lume a arătărilor, tocmai în clipita când avea să afle din gura sclavului persian unde e locul şi care e semnul de pe comoara regelui Dromichet.

Dar cugetul limpezit înţelese îndată că toate n-au fost decât amăgiri deşarte, de vis. Dunga încruntată dintre sprâncene se şterse. Obrazul spân şi uscat se boţi cu mărun-te creţuri, în râsul dintotdeauna, blajin.

Alintă cu palma părul cânepiu al băiatului:

— Ei, bată-te norocul să te bată, Petruţă!… Mai puteai să aştepţi o ţâră! Poate îmi spunea păgânul acela semnu…

Petruţă nu înţelegea care păgân şi ce semn. Cu degetele înfipte în cureluşa încinsă peste cămaşă, aştepta, cum a văzut că stau flăcăii la sfat, cu mâna afundată în şerpar.

Desluşi cu aprindere:

— Mi le-o dat mia în mână, domnu Pintilie! Iară pentru carte, am iscălit eu, cu mâna me. S-o minunat cumplit cât de frumos ştiu să scriu… Spunea domnu Pintilie, cică am s-ajung, fără doar şi poate, ceal mai notar dintre notari…

Se vedea bine că Petruţă se simte cum nu se poate mai mândru de toate aceste foarte importante isprăvi şi de consideraţia pe care i-o arătase domnul factor poştal Pintilie, punându-l să iscălească în condica lui şi proorocindu-i carieră glorioasă, de notar.

Deocamdată, desculţ şi cu pieptul gol, pârlit de soarele primăverii, era un diavol ca oricare altul din sat. Poate oleacă mai dezgheţat şi cu mintea mai deschisă la învăţătură.

Împinse cu nerăbdare, pe banca de lemn, jornalul şi cartea cu pricina, învelită în hârtie vânătă.

— Da nu le mai desfaci 'mneata odată, bădie?

— Adevărat! Ian să vedem, ce fel de gazetă şi ce fel de carte?… Vorbi moale Zaharia Duhu, care nu citea de felul lui nici o gazetă şi nu aştepta nici o carte.

— Mă tem că-i o carte cu poze! Rosti plin de convin-gere Petruţă.

— Haide-hai, gândacule!… Te-am înţeles unde baţi. Ţi-ar mai trebui încă o carte ca s-o mâzgăleşti şi pe asta cu boielile tale!… Îl mustră cu blândeţe bădia Zaharia, făcând fără îndoială aluzie la nişte întâmplări mai vechi şi de amândoi prea bine cunoscute.

Petruţă se ruşină.

Plecă ochii în jos, duse degetul la nas şi scotoci cu piciorul desculţ, între scândurile cerdacului.

În vale suna muzical goarna subţire. Zaharia Duhu recunoscu trâmbiţa de bronz de pe celălalt tărâm, dând semnalul de luare-aminte la ospăţul regelui Dromichet.

Întoarse fără voie ochii într-acolo.

Pe şoseaua prăfoasă, în căruţa lui cu iapa bălană, trecea dintr-un sat spre celălalt sat, anunţându-se din goarna scurtă de alamă, domnul factor rural Pintilie.

C a p i t o l u l II.

Porni din senin, amarnic glas de femeie.

Petruţă bine ghicise. Era o carte cu poze.

Dar nu cum le aştepta el şi cum îl minunau chipurile din celelalte cărţi, de pe poliţa din casă. Oştiri sfărâmându-se în năprasnice bătălii, soli îngenuncheaţi cu smerenie la picioarele scaunelor domneşti, falnici împăraţi şi mlădii crăiese, pe ale căror hlamide şi cununi îşi încercase el creioanele colorate din cutioara căpătată an vară, de Sân Petru şi Pavel, la împărţirea premiilor.

Acestea din cartea de faţă erau nişte poze fără nici o frumuseţe. Hârburi de oale, talere şi securi, cazane şi ulcioare. Ici-colo, un bănuţ cu pajura ştearsă, vrun pieptene ori un vârf de sâneaţă, mâncat de rugină.

De asemenea hârburi şi fierăt coclit era el sătul. Se afla casa plină.

Culese din râpi şi din gropniţe de bădia Zaharia şi rânduite în rafturile cămării păreau cine ştie ce marfă de preţ,

din dugheana lui Ţudic. Cu deosebire că marfa lui Ţudic avea mai multă căutare şi era mai arătoasă la vedere.

— Atuncea eu mă duc!… Anunţă Petruţă cu dezamăgire. Mă duc cu băieţii lui Bârliba, la luncă. Spune c-au ieşit flori care nu s-au văzut de mult. Lăcrămioare. Se zice că plătesc pe ele boierii la târg parale bune…!

— Măi-măi-măi! Se miră Zaharia Duhu. Ce neam avan de răzăşi te-ai mai ales tu, măi băiete!… De asta te bucură pe tine florile primăverii?… Ca să le vinzi?… Ai să fii de cei care fugăresc cioara nouă hotare când le fură o nucă şi dacă n-o mai ajung, zvârl cuşma după dânsa, s-o scape pe baltă… De altminteri, ai şi cui semăna!… Adăogă pentru sine, după un timp.

Petruţă nu păru prea curios să afle cui semăna.

— M-am dus, bădie!… Spuse, lipăind cu picioarele goale pe scări.

Apoi de jos, hlizindu-se:

— Poate găsim, bădie Zaharie, şi comoara ceia, în luncă!… Atuncea venim să luăm o stamboală, ca să cărăm galbenii.

— Tacă-ţi meliţa, împeliţatule!… Ţipă acru şi răstit un glas femeiesc din casă. Vezi mai bine de nu întârzia la ceasul prânzului, că n-am să te aştept cu masa întinsă!… Şi să dea naiba să mi te întorci cu mâna goală! După flori zici că pleci, flori s-aduci! Tot am să trimit de cu noapte la târg, cu nişte cobăi…

Băiatul nu se mai hlizi.

Ştia că nu începe glumă cu mătuşa Ruxanda.

Merse pâşin, ţinând lăturile până la poartă şi numai de-acolo înainte o zbughi căpătând glas şi strigându-şi tovarăşii de expediţie.

— Ai auzit? Ţi-o plăcut? Întrebă vocea oţărâtă din casă.

— Ce s-aud, mamă?… Rosti nedumerit Zaharia, întorcându-se pe jumătate, spre fereastra deschisă.

— Parcă eşti pe altă lume… Cum ce s-auzi? Îţi place so-iu rău? Îl culegi de pe drumuri şi mai are glas!… Ai ajuns de râsul copiilor, de când cu istoria aceea de comoară!

— Lasă, mamă, şi dumneata… Se apără moale Zaharia.

— Ce să las? Că doară tot las! Azi las, mâne las. M-am săturat…!

Vorbind, femeia ieşise în prag, la vedere, să se răcorească mai în larg. Îşi aşează broboada, ridicând-o de pe ochii verzui şi rotunzi ca bobul de mazăre crudă.

Zaharia Duhu încercă o scăpare, uitându-se cu nemăsurată luare-aminte la chipurile din carte.

Dar mătuşa Ruxanda nu înţelegea să încheie cu atât. De dimineaţă mocnea.

Înaintă şi puse mâna în şold.

— Halal! Eu vorbesc şi tu-ţi bagi nasu-n hârţoage, arde-le-ar focul gheenei pe cine le-o mai născocit! Îţi spun că m-am săturat… Înţelesu-m-ai?

— Eu nu ştiu de ce te-ai săturat, mamă! Ce fac eu…?

Mătuşa Ruxanda îşi privi feciorul din tălpi în creştet, cu milă şi durere, strângând buzele subţiri ca o gură de pungă.

— Aiasta încalte mi-o plăcut!… Va să zică nu ştii ce faci? Să-ţi spun eu, atuncea, ce faci… Faci, că în loc să îngrijeşti ca un om în toată firea de agoniseala pe care ţi-o lăsat-o bietul taică-tu, Dumnezeu să-l ierte, tu-mi umbli după potcoave de cai morţi şi după hârburi. Asta faci!… Până ce am să le scot odată pe toate şi-am să le zvârl în drum, că mi-ai umplut casa cu ele. Omu cela s-o trudit, sărmanul de el, o viaţă întreagă s-adune şi să-şi apere dreptul lui! Tu laşi să se piardă şi să se prăpădească, de ţi se rupe inima.

— Că doar n-aveam să mă judec cu tot satu, cum pornise dânsul! Ridică Zaharia nasul din carte.

— Adevărat! Îşi frânse mâinile cu mare desperare mă-tuşa Ruxanda, adresându-se unui auditoriu invizibil. Uita-ţi-vă la el şi vă cruciţi, oameni buni!

Oamenii buni nu existau să se uite şi să se crucească.

Dar mătuşa Ruxanda le împărtăşi necazul şi-n lipsă.

— Aţi văzut?… N-are să se judece dumnealui cu tot satul! Bietul răposat şi-o ros tălpile la judecătorii şi la tribunale, ca să scoată la iveală dreptul lui călcat de unu şi de altu, iară

dumnealui n-are vreme… După ce i-au căzut toate de-a gata, ceteşte-n hârţoage şi culege cioburi. De asta-mi râdea mai deunăzi Păvălăchioaia-n nas! O cred şi-i dau dreptate… În loc s-o mătrăşeşti din pământul care-o fost a lui bunică-tu, neam de neamul lui, cum o văzut şi legea şi i-o dat carte de judecată lui taică-tu, o leşi să are şi să samene şi să culeagă, ca pe urmă să-ţi bufnească-n nas. Măcar de-ar fi numai aceea…!

— Mai sunt şi altele? Aţâţă focul Zaharia, cu nevinovată dorinţă să afle ce crimă neiertată a mai săvârşit.

— Te faci a nu le şti, sărace bolânde, sărace! Da Pân-zaru care-o intrat în hotar? Da Vasile a lui Toader Onuţ, care de cinci ani, în fiecare toamnă, mănâncă patru-cinci brazde cu plugu? Da calica lui Timofti, de n-am ochi s-o văd, care paşte în Poiană, ca pe moşia lui tat' su?… Omul încearcă să vadă dacă-i merge. Şi dacă vede că-i merge, la anu mai încearcă o dată, mai adânc! Până când or veni să mă scoată şi din casă. Ceea ce nu m-ar mira şi-o aştept…!

— Mamă, eu am crezut că ne-am înţeles o dată pentru totdeauna! Ţi-am spus că n-am suflet să mă războiesc cu tot satu. Nu-i lumea aşa de hapsână cum o vezi dumneata…

Mătuşa Ruxanda râse amar, dezvelind dinţi neaşteptat de tineri şi întregi.

Clătină din cap şi îşi încrucişă braţele pe piept.

— Adică îi bună şi blândă, ca mieluşelu? Asta vrei poate să zici? Vine să te roage singură să-ţi primeşti dreptu tău…?

— Nu spun nici asta, mamă…

— Ba o spui! Şi află de la mine, dacă n-ai ştiut-o, că nu-i chiar aşa. Ţi-o strigă o femeie bătrână, care-o muncit cot la cot cu răposatu, să ridicăm casa asta din pământ şi să scoatem din gheara lupilor dreptul nostru călcat şi hârşit de lăcomia răilor… Ne-o ieşit buhu că am fost nişte colţoşi şi cărpănoşi. Numai de asta să creadă dânşii că n-am putut eu dormi! Ne-am răfuit pe dreptul şi pe munculiţa noastră şi a părinţilor noştri… Mă întreb acuma amar şi zic: De ce, doamne? Pentru ce ne-am irosit noi tinereţea şi sănătatea şi

viaţa? Şi tot eu răspund: Aţi muncit şi v-aţi dihănit, ca să v-ajungă munca de izbelişte pe mâna unui lunatic care umblă după străchini. Copil fără suflet şi fără socoteală!

— Mamă, toate le ascult şi nu le pun la inimă!… Vorbi Zaharia, aşezând cartea la o parte. Îmi spun că aşa a lăsat Dumnezeu! Copiii să înţeleagă viaţa într-un fel şi părinţii în altul… Dar de ce-mi scoţi păcate pe care nu le am? De ce-s fără socoteală?… Slavă domnului! La crâşmă nu mă duc. Tutun nu fumez. Alte patimi n-am. Pe ce cheltui şi părăduiesc, de-mi spui că n-am soooteală? Şi de ce-s fără suflet?… Nu m-o văzut nimeni călcând batîr o furnică…

Mătuşa Ruxanda se dădu doi paşi înapoi, să-şi vadă feciorul mai bine şi să-l măsoare mai cu jale, câtu-i de mototol şi nevolnic.

După ce-l cântări bine şi se scârbi adânc, veni mai aproape, să-i spună în ureche, şuierat, rezultatul examenului:

— Şi cu asta crezi c-ai făcut mare ispravă? Mai bine ai fuma şi te-ai duce şi la crâşmă, să fii în rând cu oamenii, decât aşa cum te văd… Taică-tu fuma şi nu se dădea în lături nici de la un pahar de vin, când găsea el de cuviinţă! Un bărbat întreg trebuie să le facă şi să le cu-noască pe toate…

— Atunci, ca să-ţi fac pe plac, mamă, am să mă dau de mâine la fumat şi la băutură! Anunţă zâmbind Zaharia. Ca să fiu om întreg…

— Numai vezi că aici e buba! Îi luă din nou vorba din gură mătuşa Ruxanda. Tu şi om întreg?… Uită-te într-un ciob de oglindă şi te-aş ruga să-mi spui dacă te vezi om întreg… De asta ţi-o dat Dumnezeu un cap de babă turcească; ca să se cunoască de-o poştă ce fel de becisnic îmi eşti!… Te-au ajuns treizeci de ani şi n-ai fost vrednic să-ţi găseşti o nevastă ca tot omu, de-am rămas să te slugăresc eu, femeie bătrână şi slabă… Şi pe urmă, cine-mi tot vorbeşte mie de suflet? Te crezi bun, măre doamne, fiindcă nu eşti în stare să ucizi o furnică?… Apoi de bunătatea asta mare, pesemne,

îmi aduci plocon acasă tot soiul de prăpădiţi. Într-o zi un proclet, ca zghi-huitul ista de Petruţă, că numai de ploduri aveam eu nevoie, la bătrâneţele mele! Într-altă zi îmi cari un nărod slab la minte, ca Oarţă al dumitale, de-mi ţâţâie inima în tot ceasul, să nu dea foc casei, câtu-i de pliurd şi de tân-tălău… Asta-i bunătate şi inimă?

— De!… Eu cred că bunătatea s-ar chema, mamă…

— Asta se cheamă prostie, nu bunătate, băiete! Inimă dacă ai, ar trebui să te gândeşti la agoniseala lui bietu tătâne-tu, să ai milă de muncuşoara lui şi să duci la capăt ce-o început el. Nu să-mi oploşeşti acasă toţi urgisiţii lui Dumnezeu!… Crezi că asta are să meargă tot aşa? Ţi-am spus că m-am săturat. Am să-mi încarc într-o zi boarfele şi am să plec la mănăstire. Măcar să nu văd ce s-alege de truda mea şi a răposatului… M-oi ruga acolo, înaltprea-curatei, să-ţi aducă mintea la loc şi poate că avea-va îndurare şi milă de-o sărmană văduvă, fără noroc şi fără apărare… Nu răspunzi nimic la asta? Taci? Poate ai vrea să mă vezi plecată mai repede, să rămâi numai cu Oarţă şi cu Petruţă, ai dumitale? Ai?… Uitaţi-vă la dânsul cum tace şi musteceşte, de mă bagă-n pământ cu zile!

Zaharia, într-adevăr, tăcea şi mustecea. Adică îşi fră-mânta buzele spânatece, cu ţepi rari şi bălani, ca să nu scape cuvânt, ştiind că oricât de blândă şi împăciuitoare vorbă ar rosti, mai rău va aţâţa mânia.

Socotea acest ceas drept o urgie trimisă de sus, împotriva căreia zadarnic este orice încercare de împotrivire, cum nu poţi opri dezlănţuirea vijeliei şi grindinii. După aceea, cunoştea că va urma o lună de linişte şi de tihnă. Până când, iar se va isca din senin năprasna.

Mătuşa Ruxanda vru să mai adaoge ceva… Dar îşi luă seama. Ştia şi ea de mult că n-are cu cine vorbi.

Intră în casă, trântind uşa în ţâţâni şi plângându-şi singură de milă, din pricina unui oarecare copil care mai bine s-ar fi născut mânz ca să-l mănânce lupul.

Omul spân, cu obraz de babă turcească, rămase afară, în cerdac, privind pe gânduri depărtările albastre, acolo pe linia zării, unde primăvara înviase într-o singură noapte frunza pădurilor.

Cartea îi adusese o mare bucurie.

Dar nu mai avea inimă s-o deschidă şi să se bucure. Jurnalul căzuse jos, cu cingătoarea adresei neatinsă.

Era un om subţire, înalt, cu ochii de-un albastru apos şi limpede, care păreau că privesc uneori ceva arzător şi părelnic, nevăzut de alţi ochi, dincolo de lucruri şi de timp.

Atunci se întorceau după o vreme la lumea cea mâhnită şi dureroasă dimprejur, orbiţi, ca ochii care s-au uitat în sclipirea soarelui.

Haina răzăşească de şiac, aspră şi roşcată, îi îmbrăca prea largă trupul uscat. Dar curată şi de croi îngrijit, dovedea o îndestulă bunăstare şi om cu simţire de sine. Că Păvălăchioaia care ara, semăna şi culegea pe-un ogor legiuit de judecată lui Zaharia, îi mai râdea pe deasupra şi-n nas, aceasta era numai o părere a mătuşii Ruxanda. De fapt, toţi gospodarii din Piscul Voievodesei arătau pentru feciorul lui Antohie Duhu deosebită prietenie şi cinste.

Răposatul fusese om aprig şi certăreţ. Gata să se pună de pricină, pentru drepturi adevărate sau numai închipuite, cu hrisoavele şi zapisele lui răzăşeşti încuiate cu lacăte în taşcă de tinichea, bătuse drumul judecăţilor până la Iaşi şi la Bucureşti, se apărase cu străşnicie, muncise crunt şi lăsase agoniseală de frunte. Era temut de toţi. Nu fusese apropiat de nimeni.

Fecioru-său, Zaharia, se alesese de la început din alt feleşag. Poate şi învăţătura, puţină şi neisprăvită, e drept, dar mai presus de a celorlalţi plugari din sat, îi luminase altfel mintea şi-i muiase altfel inima. Era priceput la leacuri de oameni şi de vite. Răspundea la chemarea vecinului prins la strâmtoare şi sărea într-ajutor la aman. Curmase judecăţile lăsate de bătrân cu limbă de moarte. Cu milostivire, culesese la casa lui, nepotul de soră al babei

Ruxanda, pe acest Petruţă al lui Tudose, rămas orfan după întâmplările crâncene de acum doi ani, în nouă sute şapte, pe vremea răscoalelor care au bântuit ţara de la un capăt la altul.

De altfel, tot el izbutise atunci, cu vorba lui chibzuită, să potolească îndârjirea oştirii sosită cu ordin de ucidere şi pluton de execuţie.

Zaharia Duhu se înfăţişase comandantului, vorbise fel şi chip, îşi frânsese mâinile şi-şi pusese capul teafăr şi nevinovat sub sabie; iar până la sfârşit căpătase îndurare pentru cei deznădăjduiţi, care porniseră într-o răscoală dreaptă, dar, lipsiţi de cugete chibzuite, n-au ştiut şi nici n-ar fi putut duce singuri dreptatea la biruinţă.

Plutonul a trecut mai departe, în celelalte sate, la Ponoare şi la Icuşăşti, unde şi-a îndeplinit crunta poruncă şi a luat viaţă de om. Acolo, printre cei legaţi de stâlp şi prăvăliţi în groapa săpată cu mâna lor, a ispăşit şi Vasile Tudose, părintele lui Petruţă. Aici a fost milă şi iertare, numai fiindcă mila şi iertarea hainilor gealaţi a ştiut s-o smulgă un om de inimă ca Zaharia Duhu, feciorul lui An-tohie cel cu inima uscată, care se judecase cu un sfert de sat.

Acestea sunt fapte care măcar pentru o bucată de vreme nu se uită.

Din asemenea binecuvântate pricini, închipuirile mătu-şii Ruxanda despre felul cum oamenii îi iau în derâdere feciorul erau alături de adevăr. Chiar ceea ce i se părea că e faptă de lunatic, menită să-l facă de râsul şi ocara lumii, slăbiciunea aceasta pentru hârburi şi ruginături desfundate din gropi era altcum socotită de gospodarii din Piscul Voievodesei. Oalele şi sculele aveau fără îndoială vreun preţ, şi săpăturile lui Zaharia vreun rost. Altfel, n-ar veni surtucari tocmai din Bucureşti să le vadă, să le cerceteze, să aleagă şi să plece cu ele. Zice că-s cărturari, dascăli de pe la şcoli înalte. Or fi mai degrabă nişte negustori! Dar, că or fi fiind ei negustori ori dascăli, nu încape îndoială că

plătesc bani buni pe blidele lui Zaharia Duhu, de vreme ce bat atâta cale până aici.

Şi n-ar fi nici o mirare să se afle într-o bună zi că a dat şi peste o comoară, cum scrie în cărţi şi s-arată semne pentru cei ce ştiu să le citească. Atunci i-a pus Dumnezeu mâna în cap lui Zaharia! Într-o singură noapte, pune la ladă cât n-ar fi agonosit Antohie cel zgârcit şi cârciobar în zece vieţi şi într-o sută de judecăţi.

Acestea le ştia, le înţelegea şi le vorbea satul.

Ba unii, când dezgroapă la săpătura vreunui zămnic asemenea cioburi, tot la Zaharia le duc.

El le învârte şi le răsuceşte, le cată potriveală cu îndreptările din cărţile lui, leapădă ce nu-i trebuie şi opreşte într-ales, ce-i pare mai de preţ. Pe unele a dat până la o carboavă.

Apoi e la mintea omului că atunci când plăteşte cineva o carboavă, pe-un opaiţ de lut ori pe-un cosor mâncat de rugină, fără doar şi poate că ştie el ceva ce nu cunosc ceilalţi în a lor neştiinţă şi prostie. De bună seamă, scoate din pungă carboava, fiindcă se află undeva altul care vine să-i răscumpere opaiţul ori capătul de sâneaţă, cu două, cu trei şi cu zece carboave, dacă nu cumva şi cu mai mult.

Satul ştia că Zaharia Duhu caută o comoară veche.

Dar până s-o găsească, toţi credeau a şti cu tărie că Zaharia Duhu înjgheabă el altă comoară nouă, cu arginţi albi şi zimţaţi, căpătaţi pe ulcioarele, şi zăbalele, şi căldă-ruşele şi toate cioburile scurmate din pământ.

C a p i t o l u l III.

Carte, demon ispititor.

În lumina molcuţă se soreau gângănii învârstate roşu şi negru. Vacile-Domnului, pe care e mare păcat să le ucizi.

Ieşiseră multe din pământ ca nici într-un an şi tot mai răsăreau altele.

Zaharia Duhu prinse una de pe mână şi o aşează binişor pe grinda cerdacului.

Gângania porni într-o parte, se opri nehotărâtă, se întoarse şi păru că în mintea ei puţină îşi face o chibzuială adâncă. Veni iarăşi la căldura mâinii. Pipăi cu micile ei corniţe şi încercă să se urce. Poate omul spân îi părea, în neclintirea lui, un uriaş bun; poate o divinitate ocroti-toare; poate numai o stană neînsufleţită, încorporată casei, pământului, pietrelor şi verdeţii.

Se urcă, fugi mărunt, îşi alese un loc şi începu să se sorească.

Uriaşul cel spân o lăsă, ţinând mâna nemişcată, să n-o sperie.

Semnele negre şi smalţul roşu îi aminteau zugrăveala dinlăuntrul sicrielor egiptene, aşa cum se află pergamente, mumii şi faşe din piramidele faraonilor, reproduse în culori într-una din cărţile lui din raft. Păreau într-adevăr nişte gângănii foarte bătrâne şi vechi. Aşa cum vor fi învăţat oamenii veacului dintâi să-şi înflorească, după încondeierea lor simplă şi fină, oalele de lut şi podoabele îngropate cu dânşii în morminte.

Pe urmă, Zaharia Duhu înălţă privirea la zborul şi la goana fără stâmpăr a altor gâze. Fluturi şi bondari catifelaţi, vietăţi mărunte cu aripi albastre, şi verzi, şi cărămizii, şi galbene; unele străvezii şi altele grele de praf auriu, scăldate în toate culorile curcubeului şi punctate cu toate sclipirile nestematelor.

Atâtea juvaere înaripate şi proaspăt sclipind îl făcură să cugete, cu o uşoară mâhnire, că primăvara a fost şi în acest an mai harnică şi mai norocoasă ca el. A dezmorţit din zăcămintele umede ale pământului o comoară întotdeauna nouă şi veşnic nesăcătuită. I-a dat drumul în soare şi în lumină; aur şi mărgăritare vii, smaragde şi rubine, diamante şi foiţe de argint, matostate şi topaze, toate împrăştiate în cele patru zări, cu pumnii plini, să bucure ochii şi să dea frumuseţe lumii.

Cealaltă comoară a lui, a regelui Dromichet, stă undeva mucedă în ţărână, sub capac ruginit, aşteptându-l să vină şi

s-o dezlege de blestemul vechi de peste două mii de ani.

Iar el trece prin viaţă într-o aspră singurătate şi în neînţelegerea tuturor.

De o parte femeia cu glas aprig, din casă, care îl ceartă fiindcă nu adună şi risipeşte. De cealaltă parte satul, care-şi închipuie, dimpotrivă, că adună tăinuit o proaspătă comoară de avar, până ce va dezmormânta haznaua cu galbeni a craiului din veacuri străvechi, despre care nu-mai el are ştiinţă şi semne.

Singurătatea îi apasă dureros, dar durerea lui era dulce ca mierea acestei luni de primăvară.

Ea dura de mult.

De când, băieţandru fiind, o boală lungă, cu arşiţă şi friguri, l-a adus înapoi, în sat, de la învăţătura oraşului, să zacă o toamnă, o iarnă şi o primăvară, zgribulit sub cergă, cu ochii în grinzile tavanului.

Pe vremea aceea, Antohie Duhu bătea drumul judecăţilor, cu uricile, zapisele şi izvoadele lui încuiate în taşca de tinichea. Se întorcea flămând, prăfuit şi frânt de osteneală, dar cu glasul aprins de aţâţarea izbânzii. Îşi mângâia feciorul bolind, cu îmbărbătări după priceperea lui. Ce nevoie avea de mai departe învăţătură? El n-a înţeles de la început să-şi vadă copilul înstrăinat în viaţa de târgoveţ, trăind din înşelăciune şi vicleşug, ca atâţia surtucari cu care a avut el de-a face de când se freacă în judecăţi; de când prea bine îi cunoaşte şi prea adânc l-au scârbit. Neamul lui de răzăşi n-a avut nevoie de milă, nici de înşelăciune; dar nici nu s-a lăsat pradă înşelăciunilor. El a trăit cu fruntea sus, din muncă şi din sfânta dreptate, pentru care se judecă până în pânzele albe cu lumea întreagă. Aşa înţelegea să-i urmeze şi Zaharia. Atâta carte câtă a apucat să înveţe i se părea preaîndestulă pentru a şti să folosească mai ascuţit şi cu mai multă ştiinţă slova uricelor şi a zapiselor, în judecăţile viitoare, pe care el avea datoria să le ducă mai departe, ca singur moştenitor al numelui şi al drepturilor sigilate cu şapte peceţi.

Pe urmă, părintele bolnavului pornea la muncile sale din greu şi iarăşi dispărea într-o bună dimineaţă, cu de-saga plină cu pită rece, cu brânză şi ouă răscoapte la un şold, cu taşca zapiselor la celălalt.

Pornea spre tribunale şi curţi de apel, unde se tocmea amarnic cu avocaţii, se sumeţea plin de răzăşească dârzenie cu judecătorii şi era cunoscut ca un cal breaz de toţi aprozii.

Zaharia rămânea în aşternutul fierbinte, cu faţa în sus, frământat de dureri neogoite şi de tulburi vedenii.

Măsura cu amară deznădejde până unde vor fi ajuns cu învăţătura foştii lui camarazi de şcoală, alături de care se număra şi el printre cei dintâi. Se oprea cu o spaimă la gândul că de-acum e sortit să nu se mai depărteze din temniţa acestor pereţi şi să nu mai scape dincolo de zarea satului. Profesorii îi preziceau un viitor luminat, de cărturar, aşa cum s-au mai ridicat şi alţii din întunericul unor ticăloase cătune. Profeţiile lor rămâneau însă, de astă dată, mincinoase.

Toate s-au retezat scurt.

El zăcea de luni şi de luni, cu ochii în grinzile unde se auzeau, noaptea, carii ronţăind mărunt şi monoton, ca osândiţii la o veşnicie de muncă silnică în întuneric.

— Mamă, ia mai dă-mi, rogu-te, cărţile mele, oleacă…!

— Ci lasă-le încolo de terfeloage, măi băiete, că ele te-au adus unde eşti!… Se oţăra Ruxanda Duhu, ascunzân-du-le ca pe nişte duşmani ai casei.

Zaharia se târa până la poliţe şi la dulapuri, se întorcea în pat, slab şi deşirat pe picioarele subţiri, rezemându-se de pereţi şi de laviţe; citea cu fereală, ca un făcător de rele, şi adormea cu cărţile sub cap. Mai trăgea nădejde şi se încăpăţâna cu toată înverşunarea din sângele lui răzeşesc să-şi câştige anul pierdut şi să se întoarcă la viaţa pentru care simţise chemare.

Dar medicul, răstit şi bondoc, hotărî cu nepăsare că nu mai are ce căuta la oraş şi la învăţătură.

Apărea o dată pe lună în docarul hârbuit, îl ciocănea şi-l asculta, răsucindu-l şi stropşindu-l, cu o pornire duşmănoasă, ca împotriva unui vinovat. Dădea din cap şi pufnea pe nările păroase:

— Poftim! Numai piele şi oase, şi încă îl mai roade ambiţia!… Aceasta le-o spun dumnealor şi aceasta nu vor s-o înţeleagă. Şcoala şi bursa… Adică încă o armată de nemulţumiţi şi de calici în haine negre. Nu, dragă băieţele! Rămâi aci la plugul şi la pământul care l-a hrănit pe taică-tu, şi pe bunică-tu, şi tot neamul vostru. Carte?… Cartea-i sminteală minţii pentru cel care nu-i făcut pentru carte. Mai bine să înghiţi de trei ori pe zi prafurile acestea şi să dormi cu fereastra deschisă… Aer, nu carte! Sănătate, nu ambiţie!

Încărca un coş de ouă, câteva perechi de pui şi pornea cu docarul hârbuit pe drumuri desfundate, răsucind un ciot de biciuşcă deasupra gloabei cu pielea sângerată de muşte.

Hotărârea medicului era nestrămutată şi la ea s-au alăturat cu toată inima Ruxanda şi Antohie Duhu. Chiar după însănătoşirea desăvârşită, copilul trebui să rămână la vântul şi la soarele câmpului.

Camarazii lui Zaharia erau departe.

Nu i-a mai văzut decât târziu de tot, după cincisprezece ani, acum trei primăveri.

A fost o bucurie şi a fost în aceeaşi vreme, pentru el, o întristare care i-a fiert inima.

Antohie Duhu îşi curmase de mult judecăţile lui încurcate. Plecase în lumea unde este o singură, mare şi ultimă judecată, fără apel şi curte de casaţie.

Iar Zaharia, în toate uricile şi izvoadele lăsate cu limbă de moarte pentru a scorni alte procese şi răfuieli cu vecinii, cu proprietarii de moşii şi uzurpatorii de drepturi, nu aflase decât un prilej de visări şi de închipuiri fără folos. El se mulţumea să însufleţească din păienjenişul slovelor chirilice viaţa căpitanului de steag Gheorghieş Duhu, dăruit de Ştefan Tomşa, voievod al Moldovei, cu loc de arătură, pădure şi păşune pentru credinţa şi vitejia dove-dită în

bătălia de la Fântâna lui Păcurar. Sau trăia peripeţiile celuilalt căpitan, Stamate Duhu, dus în robie în stepele Donului de hatmanul căzăcesc Bogdan Kmelniţski, pe vremea voievodului Ştefan Gheorghe, supranumit Burduz.

Din pergamentele scorojite şi afumate, cu late peceţi domneşti, nu afla drepturi de apărare pentru hotare încălcate, ci numai amintirea deşteptată din ceaţa timpului a unei astfel de lumi, cu răsunet de arme în năvalnice bătălii şi cu amare bejănii, despre care povestesc cu spaimă cronicile ţării.

Cu pofta deschisă de aceste hrisoave, Zaharia Duhu căpătase patimă pentru alte cărţi şi alte citiri. În raft se adunau letopiseţi şi tomuri din istoria tuturor vremurilor şi timpurilor – hârţoagele de care nu mai putea răsufla mătuşa Ruxanda.

Procesele se stingeau din pricina termenelor pierdute. Dar agoniseala lăsată de răposat ar fi ajuns să îndestuleze şi alte câteva suflete. Zaharia Duhu se trezise unul din oamenii mai cu stare din sat, fără să fie şi cel mai mulţumit. Prisosul bunurilor pământeşti, la care nici nu jinduise, nu astâmpăra viermele ce rodea lăuntric. Tânjea după cealaltă viaţă a adevăratei lui chemări, pe care o pierduse nedrept şi viclean, numai din pricina anului zăcut în pat, de unde se ridicase deşirat, gălbejit şi cu obrazul pretimpuriu bătrânicios de babă turcească.

Aşa l-au găsit cei doi foşti camarazi, în primăvara de acum trei ani.

A fost o seară dintre acele care lasă semne într-o viaţă, ca o piatră albă, de hotar.

— Bade Zaharia, te cheamă la primărie doi boieri!… Vestise străjerul sosit într-un suflet.

— Ce fel de boieri? Se mirase Zaharia, lăsând straturile cu răsaduri şi frecându-şi mâinile de ţărâna grasă.

— Ai să vezi dumneata!… Ştiu eu ce fel de boieri? Poate-s domni inspectori. Eu mă bat cu gândul c-au venit în sicret să cerceteze pe domnul Tomulescu şi alde nea Pandele!

Zaharia Duhu a păşit în urma străjerului, fără nici o bănuială.

El socotea mai degrabă că e vorba de niscai avocaţi ori ingineri hotărnici, din lumea judecăţilor lăsată moştenire de răposat, aşa cum se mai iviseră alţii sau îl căutau cu scrisori.

La primărie, cei doi fumau picior peste picior.

Notarul şi secretarul aşteptau traşi la o parte, respectuoşi, cu tocul după ureche, vorbind în şoaptă, fiindcă desipre asemenea mosafiri de la oraş niciodată nu se prea ştia cu ce rosturi vin şi mai ales ce zaveră lasă în urmă când pleacă.

— Pe mine mă căutaţi? Eu sunt Zaharia Duhu!… Rostise din uşă, după ce-i măsurase dintr-o privire şi înţelese că n-are de unde să-i cunoască.

Amândoi s-au ridicat în acelaşi timp, zvârlind ţigările şi i-au apucat mâinile, scuturându-le frăţeşte.

— Tu, Zaharia? Ei, bată-te să te bată…!

Şi privind unul la altul, râdeau cumplit de înveseliţi:

— Am spus eu că n-are să ne recunoască!… Nu i-ar fi dat în cap nici prin vis…

Zaharia Duhu îşi lăsa mâinile scuturate, stingherit, cercând să pară şi el vesel de voioşia necunoscuţilor.

Deodată i-a fulgerat limpezită amintirea. Erau ei, cei mai buni tovarăşi de şcoală, cu care împărţise la sfârşit de an cununile de stejar, într-o altfel de viaţă.

Niciodată nu i-ar fi recunoscut, într-adevăr, în aceşti domni cu mustăţile retezate deasupra buzelor, cu glasul îngroşat şi cu hainele lor de oraş, scumpe şi moi, ca în tăietura gravurilor din ziare. Îi fu ruşine de straiul de şiac răzăşesc, roşcat şi aspru. Îşi ascunse mâinile bătătorite şi pline de pământ uscat.

Dar ceilalţi n-aveau timp să le vadă toate aceste. Se întreceau povestind. Îşi luau unul altuia cuvintele de pe buze, să spună ce vânt i-a adus şi ce gând i-a oprit să-i ceară găzduire.

Treceau mai departe, spre munţi. Lipsiseră din ţară. Unul sfârşise învăţătura inginerească în Germania; celălalt luase un doctorat strălucit în istorie şi arheologie, la Paris.

Iar înainte de a-şi pune gâtul în jugul vieţii de toată ziua, porniseră ca ucenicii altor timpuri şi altor neamuri, să străbată ţara din ţinut în ţinut, ca s-o cunoască prin văzul şi prin auzul lor, cu de-amănuntul. Aşa au ajuns până aci. Citind harta judeţului, şi-au adus aminte de numele satului, de fostul camarad, dispărut atât de neaşteptat din drumul lor. L-au căutat şi iată că l-au găsit.

Zaharia Duhu îi asculta cu buzele strânse, cu o bucurie în care se amesteca împletit un fir negru de amărăciune. Aşa ar fi fost şi el. Cu dânşii s-ar fi întors şi el, din ţări pe care n-are să le cunoască niciodată şi cu o atoateştiinţă, care i-a rămas de acum pentru totdeauna taină ferecată cu şapte peceţi, ca zapisele şi uricile lui taică-su, răposatul Antohie.

— Piscul Voievodesei, cu deosebire, ne interesează, dragă Zaharie, pe amândoi, din două pricini!… Vesti tânărul cercetător al trecutului şi al săpăturilor de ruini, oprindu-se în faţa hărţii judeţene prinse cu ţinte în perete şi apăsând cu arătătorul cercul rotund al satului, ca şi cum s-ar fi temut să nu-i scape. Văd aci un val!… Domnul notar mi-a confirmat că este şi-o urmă de cetate. De altfel, chiar şi numele acesta, Piscul Voievodesei, e fără îndoială legat de-o legendă… Şi sub legendă, trebuie să fie şi picătură de adevăr. Aceste ruini şi urme…

— Lasă cetăţile şi dărâmăturile tale! Păşi omul altui chip de a vedea lumea, dându-i degetul la o parte şi acoperind semnul de pe hartă, ca o luare în stăpânite. Priveşte aci, direcţia colinelor, cum îţi spuneam!… Clinale şi anteclinale. Îmi pun capul că o singură sondă ar slobozi de aci bogăţie cât zece de pe valea Prahovei…

Zaharia Duhu ascultă tot atât de puţin dumirit, ca no-tarul şi secretarul primăriei, care lungiseră gâtul şi cu tocurile după ureche priveau cu ochii holbaţi la necunoscuţi.

Cei doi se întoarseră râzând spre Zaharia:

— Ai să înţelegi războiul nostru. Deocamdată, află că tocmai de hatârul acestui război îţi cerem să ne găzduieşti nu o zi… Poate două, poate trei.

— Şi zece… Şi un an! Se grăbi Zaharia Duhu.

Dar nu ştia cum să le spună mai departe: „Prieteni? Camarazi? Fraţilor?”

Ei erau domni; iar dânsul era un ţăran cu mâinile bătătorite şi cu strai de şiac.

Aşa a aflat, însă, că satul lui de la poalele munţilor poate opri luarea-aminte a unor cărturari veniţi să-l caute tocmai din cele mai îndepărtate ţări şi de la cele mai înalte învăţături. Arheologul cercetă semnele unor aşezări străvechi, poate getice, poate scitice, poate romane. Inginerul, semnele unor neatinse zăcăminte, despre care încă nimeni n-are cunoştinţă, nici bănuială…

Trei zile i-a găzduit atunci Zaharia.

Se simţea străin, stângaci şi umilit de atâta neştiinţă, când cei doi, seara, în cerdac, deschideau războiul lor.

Iar ei se întorceau frecându-şi mâinile încântaţi, după ce bătuseră dealurile şi scotociseră viroagele, până adânc, în luminişurile codrilor. Fiecare afla semnele îmbucurătoare pe care le căutase. Şi fiecare se aprindea, apărându-şi împotriva celuilalt credinţa de întâietate, în folosul şi frumuseţea ştiinţei sale. S-ar fi spus că-i desparte cea mai neîmpăcată vrăjmăşie, şi totuşi sfârşeau războiul într-o frăţească bătaie de palmă pe umeri.

Zaharia Duhu asculta la o parte, cu sufletul golit în noaptea înstelată.

Omul trecutului chema de dincolo de veac o lume stinsă, ca s-o învie din lutul unui vas încondeiat, dintr-o pafta ruginită, din aplicele unui frâu. Într-o monedă cu pa-jura ştearsă de două mii de ani nu vedea numai o gravură stângace şi câteva inscripţii abia citeţe. Jucând-o în palmă, părea că o alintă cu un descântec numai de el cunoscut, până când începea să-i destăinuie şoptite ştiri despre ce-a fost, ce-a văzut, unde-a cutreierat, până ce întâmplarea i-a

hotărât odihnă într-o groapă neagră, pentru a lăsa timpul să-i treacă deasupra.

Şi deodată se însufleţeau oamenii care-au purtat-o în mâinile lor risipelnice sau lacome; pungile unde-a zăcut ascunsă; oraşele dispărute, pe care le-a ştiut în măreţia lor azi ruinată; mărfurile necunoscute şi stranii, din alt mileniu, pe care le-a cumpărat şi le-a vândut. Rugina poate era o urmă de sânge. Cocleala o urmă de lacrimă. Scrijilitura, acum cicatrizată, poate a fost făcută cu un cuţit ucigaş. Iar pajura s-a netezit treptat, până s-a şters în călătoria prin mii şi mii de mâini.

Mâini slăbănoage de zarafi, cu unghii ca ghearele. Mâini vânjoase de soldaţi, cu degete sfârtecate în lupte de la capătul pământului. Mâini asudate de negustori; viclene, de samsari; spurcate, de hoţi, care-au ispăşit fărădelegea cu gâtul în streang. Mâini subţiri şi moi, de femei care-au dezlănţuit patimi, au umplut poate o cetate ori o ţară cu numele lor, au năruit vieţi şi au dezlănţuit duşmănii de moarte – ca astăzi să nu mai supravieţuiască nici în cenuşa oaselor topite în ţărână şi nici în amintirea unui nume, scris pe-o piatră mâncată de ploi. Poate a plătit chiotul de plăcere al unei nopţi, a răscumpărat poate fericiri, a împins la ucidere, a ogoit poate guri flămânde de copii, a cumpărat trupuri de fecioară şi a vândut prietenii, căpitani şi regate. O dată cu ostile care vânturau câmpurile de bătălie, care cucereau cetăţi şi robeau ţări, şi o dată cu negustorii iscoditori, care nu-şi mai găseau astâmpărul nesaţiilor de câştig, moneda a străbătut toată lumea veche, până în ţinuturile cele mai depărtate şi fabuloase, urmând soarta stăpânilor trecători, schimbându-i de la o zi la alta; cumpărând, sărăcind şi îmbogăţind, sămănând jale şi pecetluind destine, până când s-a oprit într-un cimitir, la capătul unui mort, pentru a plăti vămile sufletului în viaţa de dincolo de moarte.

Un bănuţ de acum două mii de ani, tocit şi muced, culcat în catafalcul de pluş al unei vitrine de muzeu – ce univers,

ce destin, ce grandioasă existenţă, în care s-a aflat amestecată viaţa atâtor noroade şi atâtor împărăţii!

Omul celeilalte învăţături surâdea cu milă, scuturând scrumul ţigării pe marginea cerdacului.

Se ridica, şi, păşind apăsat dintr-un capăt în altul, în noaptea sonoră, chema de faţă, cealaltă lume, a lui.

O altă minune se desfăşura deodată, sub ochii lui Zaharia Duhu! Altă viaţă, a zilei de azi şi a viitorului.

Pământul creştea uriaş şi fantastic, dincolo de beznele satului cu colibe adormite şi lătrături somnoroase de câini. Deodată începea să forfote, deşteptată, toată mişuneala celui un miliard jumătate de suflete. Porturi şi capitale se animau în scânteierea luminilor electrice, cu tumultul mulţimilor de toate neamurile, de toate culorile şi toate graiurile. Vapoare navigau pe mări pustii, spre porturi cu numiri fabuloase. Expresuri ţâşneau din tunele, poposeau în gări pline de vuiet şi alte trenuri nesfârşite de marfă mergeau să primească încărcătura în uzini fumegânde. Apăreau mine scobite în pântecul pământului şi sonde împroşcând până la cer sângele negru din vinele scoarţei. Aci era un laborator, unde ochii răbdători osteneau pe lentila microscopului. Dincolo urlau motoare cu mii de cai-vapori.

Satul dormea în tăcerea imobilă, bătrân şi vechi, străvechi, departe de veac, scos din mersul veacului cu superstiţiile şi viaţa încremenită din timpul descălicătorii.

Dar veacul apărea dincolo de el, pretutindeni, cu toate minunile nespuse şi nevisate; cu toate forţele naturii capturate şi îmblânzite să slujească supus omului: căderi spumegoase de ape şi joc elastic de pistoane; cartuşe de explozibile spintecând granitul munţilor şi energia pirotind în cristalul negru de cărbune; drumul fără pulbere al fluviilor şi nevăzutele unde electrice; grăsimea pământului şi dogoarea arşiţei solare – toate robite, folosite, chemate să schimbe faţa pământului de la o clipă la altă clipă, în neodihnita înfrigurare a unui gigant furnicar. Ce însemna biata lume veche, strâmtă şi moartă, cu jalnicul ei univers

lat de o palmă şi cu mizerele ei superstiţii, faţă de grandioasa înfăţişare a planetei de acum? Acum, când toţi se ştiu, se cunosc, şi când toţi trudesc umăr la umăr, pentru a nu lăsa nici o taină nedescifrată, nici o bogăţie nefolosită, nici un ungher necunoscut şi nici o putere încremenită…

Omul veacului îndrepta vârful ţigării aprinse spre bolta înstelată.

— Nu-mi vorbi de lumea ta moartă, de ştiinţa voastră de gropari!… Voi priviţi viaţa ca moşnegii, peste umăr, înapoi. O priviţi cum erai aşezat în căruţa cu aşternut de fân, când am ajuns aci. Cu faţa întoarsă îndărăt, să vezi numai drumul pe care viaţa l-a străbătut şi nu mai are, de fapt, din acel moment, nici un interes. Noi privim înainte şi sus! Chiar şi stelele acestea nu se poate să rămână multă vreme aşa!… Ce e necunoscutul şi misterul acesta, bun numai pentru magi şi pentru astrologi?… Trebuie să se afle acolo altceva de ştiut – ceva de cercetat precis, de folosit… Nu e păcat de atâta energie neutilizată? Asta nu poate să mai dureze mult! O să le vină rândul şi lor. Tu ce zici, Zaharia?

C a p i t o l u l IV.

Aici au trăit şi s-au stins oameni vechi.

„Tu ce zici, Zaharia?”

De câte ori nu i-au aruncat întrebarea aceasta, în treacăt, când unul, când celălalt? E drept, fără să aştepte răspuns.

Prietenul lor, rămas la portul şi la treburile plugăreşti, îngăima câteva cuvinte umile, de om ignorant şi nemuncit de asemenea întrebări.

Cei doi surâdeau cu o binevoitoare îmbărbătare, bătându-i cu palma pe umăr.

Spunea, omul întâmplărilor din trecut:

— Lasă, prietene Zaharia!… Lasă mutra aceasta de vinovat, parcă mereu ţi-ai cere iertare! Poate, în definitiv, tu ai fost mai înţelept decât noi. În simplitate şi în natură ai găsit adevăratul echilibru. Consulii şi generalii romani, încărcaţi cu trofee şi osteniţi de victorii, se retră-geau la

coarnele plugului. Acolo, bătrâni şi dezamăgiţi, în pacea rustică, găseau consolarea cea mai mare pentru zădărnicia tuturor triumfurilor. Ceea ce înseamnă că sfârşitul e pe drumul tău, nu pe al nostru. În loc să ajungi la această înţelepciune după o viaţă, ai descoperit-o de la început…

Iar celălalt:

— Mai bine ne-ai scoate, dragă Zaharia, un fagure de miere din stupii tăi, la care ştiinţa omenească n-ar mai putea adăoga nimic şi nici nu ştie ce să admire mai mult. Aromă? Culoare? Geometria căsuţelor de ceară? Diviziunea muncii ori alcătuirea societăţii, fără capitalism şi fără proletariat?… Asemenea minune ştiau s-o îndeplinească albinele încă de pe vremea faraonilor şi n-au s-o poată izbuti mai bine nici când vom înhăma noi la motorul unei uzine toată energia din inelul lui Saturn. Ele au găsit echilibrul perfect, formula definitivă a fericirii, ca tine şi ceştilalţi ai tăi…

Zaharia Duhu aducea pe farfurie fagurele de miere. La atât era bun.

La atât s-a mărginit rostul lui, vreme de trei zile şi trei seri, până când prietenii au plecat pe drumul munţilor.

Unul din ei, cel cu săpăturile, s-a mai întors.

Se întoarce de-atunci în fiecare vară. Este acum pentru Zaharia un adevărat şi apropiat prieten. Depărtarea dintre dânşii s-a şters. Profesorul Alexandru Opriş a făcut din fostul camarad de şcoală un nepreţuit tovarăş la cercetările privite la început cu neîncredere şi răsplătite în vremea din urmă cu toate izbânzile. Ceea ce voia el să dovedească şi a dovedit era că aşezările getice s-au întins tot atât de puternic şi la poalele Carpaţilor moldoveni, nu cum le socoteau alţii, mărginite mai mult la ţinuturile muntene şi ardelene. Ziua săpau după planuri, cu un singur ajutor, Oarţă, nevolnicul; seara, în cerdacul cu viţă, cărturarul lămurea treptat, în lungi şi înflorite povestiri, de unde i-a venit gândul acestor săpături.

Zaharia Duhu a învăţat să cunoască o astfel de cronică a întâmplărilor afundate în ceaţa de dinainte de descălicătoare. La letopiseţele lui, puţine şi sărace, de pe poliţa din casă, s-au adăugat alte cărţi, mai proaspete şi mai temeinice. Tomuri şi anale, tălmăciri şi memorii, aduse sau trimise de prietenul din Bucureşti.

Întâmplările şi vremile căpitanului de steag Gheorghieş Duhu şi ale celuilalt căpitan, Stamate, îi păreau prea apropiate şi de prea slabă însemnătate. Aflase o rădăcină mai adâncă, în alte veacuri şi mai bătrâne, când alţi oameni şi mai vechi stăpâneau aceste locuri, le apărau cu tot atâta înverşunare şi de a căror tărie se sfărâmaseră alte oşti şi alte mult mai puternice împărăţii.

Cronicile greceşti şi latine pomeneau despre faptele uimitoare ale regilor Dromichet, Oroles, Buerebista, Cetiso, Dicomes, Dapix, Decebal… Unii, gospodari cu mare chibzuială, alţii, războinici neînfricaţi: toţi durând domnii temeinice, zdrobind generali şi împăraţi împinşi de duhul pierzaniei să se aventureze până aci, din Persia, din Macedonia, din Laţiu, să-şi lepede oasele în câmpiile getice. Iar când soarta bătăliilor se dovedea arareori duşmană localnicilor, cronicile îi arătau luându-şi singuri viaţa în cetăţile împresurate sau în peşterile cu gură zidită.

Acestea le aflase Zaharia Duhu din povestirile de seară ale prietenului cărturar şi din cronicile de pe raft.

Dar cioburile de ulcioare, şi cazanele, şi cheotorile, şi paftalele, şi aplicele, şi prăselele, şi fibulele, şi hidrele, şi opaiţele, şi platoşele, şi loricele; dar toate uneltele şi podoabele de fier şi de bronz, şi de lut şi de os, şi de cărămidă arsă, dezgropate pe alocuri din mucezeala pământului, toate vorbeau altfel, cu alte mărturii pipăite, despre viaţa cea aspră a acestor plugari, şi ciobani şi ostaşi înfipţi până la moarte în ogoarele lor şi în păşunile lor, din buni străbuni. Unelte casnice de pace şi arme ruginite de război, toate istoriseau şi ele, cu un fior încă mai tainic, despre aceşti oameni care nu mai sunt.

Nimic nu-i clătinase. Nici o putere din lume nu izbutise să-i strămute.

Peste dânşii trecuseră valuri de alte noroade; se aşternuse pământ cu frunze, ierburi şi rădăcini; îi îngropase uitarea o dată cu fierul plugurilor noi, cu holdele lanurilor, cu fineţe astupând ruinele şi mormintele, cum se închide pielea pe rana vindecată. Iar din această uitare, din lumea lor moartă, răsăreau neaşteptat umbre, chemând cu glasul lor stins la alt înţeles al rosturilor pământeşti.

Acum, mai uşor, prin ei, Zaharia Duhu, simplu fecior, nepot şi strănepot de răzeş, cu câţiva ani de şcoală şi cu puţintica lui ştiinţă de carte, acuma înţelegea de unde a venit îndârjirea cu care căpitanul de steag Gheorghieş Duhu şi celălalt căpitan, Stamate Duhu, îşi apăraseră ogorul cu paloşul, cu arcul şi cu sâneaţa, tot aşa cum mai târziu avea să-d apere Antohie Duhu, ou zapise, sineturi şi cărţi de judecată.

Moştenirea era ceva mai veche şi înverşunarea intrată în sânge ceva mai de demult.

Întâmplările de atunci mai fuseseră trăite de zeci şi de sute de ori, veac după veac, doar cu altă faţă; căci întru această privinţă nimic nu e nou şi totul a mai fost. Alţii răsăriseră năvălitori; altele erau armele aduse cu dânşii şi cu alte arme, ale timpului, se ridicaseră împotriva lor băştinaşii.

Dar băştinaşii rămâneau aceiaşi şi apărau acelaşi pământ.

Un crai cu deosebire şi mai ales o anume întâmplare i s-au părut lui Zaharia Duhu mai presus de tot ce aflase el până atunci şi cu un tâlc mult mai adânc.

Era regele Dromichet, biruitorul macedoneanului Lisimah, în împrejurări cunoscute din plin de Strabo, Polianos, Pausanias şi Didor. Ospăţul acela al biruiţilor şi biruitorilor, cu două mese, cu două rânduri de mâncări şi de talere şi cu închinarea regelui Dromichet, adâncă şi înţeleaptă ca o parabolă, scria cu două mii de ani mai înainte, într-o singură filă de cronică, toată povestea din totdeauna a celor

două ţărişoare dintre Dunăre şi Carpaţi, cum şi a Ardealului de dincolo de munţi.

Urmele vieţii din timpul acestui rege Dromichet le căuta şi le aflase tânărul cărturar din Bucureşti.

Din acea vreme zăceau în pământ sfărâmăturile de hidrii şi de amfore, pieptarele şi plăselele, orânduite în rafturile din cămara mătuşii Ruxanda. Prietenul lui Zaharia Duhu n-avea răgaz să stea de faţă la săpături, decât în puţine săptămâni de vară. Era un cărturar încă tânăr, cu puţine mijloace şi fără ajutoare de la nimeni, prins la alte îndatoriri care-l ţineau rob oraşului.

Dar în lipsa lui, îl înlocuia la faptă fostul camarad, răzeşul din Piscul Voievodesei.

Nici n-ar fi putut visa un tovarăş mai priceput, mai credincios şi cu mai multă evlavie, ascultându-i cuvântul.

Arătase, de la început, doar o singură slăbiciune. Singură şi nevinovată.

În una din cronici se afla cuvânt şi despre un tezaur vestit al regelui Dromichet, pe care l-ar fi fost dezvăluit domnul geţilor principelui Agatocle, feciorul lui Lisimah, în cea dintâi a lui robie, înainte de a-l slobozi la hotarele ţării. Macedoneanul plecase cu ochii orbiţi de scânteierea nestematelor şi a aurului, dusese ştire acasă şi aţâţase pofta lacomilor urmaşi ai lui Alexandru cel Mare, care, rămaşi fără căpitan, cutreierau lumea, împărţindu-şi moştenirea, războindu-se între dânşii, uzurpându-se unul pe altul şi găsind pământul prea strâmt pentru nesaţiul lor mare.

Despre acel tezaur, toate celelalte cronici păstrau tăcerea. Rămăsese aşadar ascuns, uitat, păzit de vâlva comorilor.

Iar Zaharia Duhu păstra convingerea nestrămutată că tezaurul se află pe undeva pe aproape şi că lui îi este sortit să-l scoată la lumina soarelui. Credinţă absurdă, fără nici un temei, dar nevinovată. Slăbiciune pentru care cărturarul îl mustra adesea, cu o blândă ironie.

„Să-mi faci şi mie parte, măcar un bănuţ de aur pen-tru acul de cravată şi o brăţară pentru Madala, sora mea…!”

scria Alexandru Opriş, din Bucureşti, încheindu-şi răvaşele.

Zaharia Duhu nu zâmbea iertător, ca de alte glume. Nu-şi putea închipui de ce un om care ştie atâtea şi pricepe atâtea nu are credinţa până la sfârşit, în ceea ce merită nestrămutată crezare. Urgiile mătuşii Ruxanda le lăsa să se dezlănţuie peste capul lui, fără să-l tulbure. La scorniturile unui proclet ca Petruţă, care purta grijă să aibă la îndemână o stamboală pentru cărat galbenii când va descoperi co-moara în luncă, râdea cu toată bunăvoia. De o parte o fe-meie bătrână şi fără pricepere, de alta un copilandru încă fără minte – la ce altceva s-ar putea aştepta de la dânşii?

Pe când gluma, oricât de blândă, a prietenului, îl durea altfel. Îi părea surâsul scârbavnic al unui preot oare nu mai crede în minunea icoanelor; ca lepădarea lui Petru de Isus înainte de al treilea cântat al cocoşului.

Zaharia Duhu alungă gândurile mâhnite.

Deschise din nou cartea, trimisă să-i aducă numai bucurie.

Era cel dintâi memoriu al profesorului Alexandru Opriş asupra săpăturilor din Piscul Voievodesei. Iar gravurile înfăţişau locuri şi lucruri prea bine cunoscute de Zaharia. Cele mai multe chiar cu mâna lui dezvelite întâi din ţărână, ridicate cu luare-aminte, abia atinse cu grijă ca nişte gingaşe şi rare vietăţi; multă vreme păstrate în rafturile din cămara încuiată cu două zăvoare.

Cărturarul ţinuse de la început să arate că la izbânda cercetărilor partea cea mai însemnată o datoreşte unui prieten de ţară, modest răzeş, cu iubire de slovă şi de trecut, fostul tovarăş de bancă Zaharia Duhu, plugar din Piscul Voievodesei. Şi ziarul primit sub cingătoare stăruia asupra acestui fapt puţin obişnuit şi vrednic de laudă. Tipărind o amănunţită dare de seamă despre săpăturile şi despre cartea ce răstoarnă toate cunoştinţele de până acum din protoistoria Daciei, înfăţişa ca un semn al timpului înţelegerea şi tragerea de inimă a gospodarului lipsit de lăcomia îndestulărilor pământeşti, care contribuia atât de

perseverent, cu munca şi cu mijloacele lui, la o ispravă cărturărească. Se afla şi chipul lui Zaharia Duhu între lespedele surpăturilor desfundate, ţinând în braţe, ca un copil, o hidrie pântecoasă cu toartă.

Însemnările se încheiau după buna tradiţie a oricărui ziar opozant, întrebând guvernul, printr-o misterioasă asociaţie de idei, când are de gând să curme scandalul Casei Rurale? Ce măsuri a luat pentru combaterea paludismului şi pelagrei? Şi de ce un prefect din Dobrogea a refuzat să primească o delegaţie de mahomedani?

Zaharia Duhu împături gazeta, o închise în carte şi rămase cu ele sub cot, privind depărtările fraged înverzite.

În ochii albaştri apoşi se aprinse văpaia arzătoare din ceasul când dincolo de locuri şi de timp desluşea plăsmuirea părelnică, nevăzută de alţi ochi.

Gâza învârstată roşu şi negru, din nou amăgită de neclintirea uriaşului bun, pipăi cu micile ei corniţe, se urcă pe mână cu mersul mărunt, alese un loc şi începu să se sorească, în lumina dulce ca mierea din această primăvară lină, cum au mai trecut pe aicea mii.

C a p i t o l u l V.

După potop şi furtună, pe cer s-a boltit înalt curcubeu.

Toată noaptea s-a auzit tânguirea ostenită a cocorilor.

Treceau în întunericul albastru, din depărtări cu lumina prea albă şi fierbinte, spre mai prielnice locuri de aproape; unde ca într-o adevărată a lor ţară veche şi neuitată, sosesc să-şi clocească ouăle şi să-şi crească puii. Drumul le este cunoscut şi acelaşi de mii şi mii de ani; poate încă din veacul dintâi, când omul sălăşluia în caverne şi lupta cu fiare apocaliptice, care s-au stins.

Glasul păsărilor era slab ca un scâncet de copil prin somn.

Zaharia Duhu s-a deşteptat în această chemare. S-a năucit ascultând suspinul din văzduhurile înalte, amestecat cu foşnetul mătăsos al frunzelor din fereastră.

Din timpuri afunde şi înecate, veneau acum să-l cerceteze gânduri şi închipuiri pe care nu le-a cunoscut.

Altădată, drumul acesta de echinocţiu al păsărilor, pribegind peste mări şi pustieţi să-şi găsească cuibarele din vara trecută, îi părea un episod oarecare, simplu şi neînsemnat.

Aduceau primăvara, plecau o dată cu toamna.

Scriau pe cer, o dată cu mersul soarelui şi cu geometria stelelor, un calendar mai puţin înşelător, pentru treburile plugăreşti, decât almanahul tipărit pe hârtie; care, acela, nu arareori dă greş, vestind ninsoare şi moină când a înflorit puiul de piersic şi făgăduind toamnă îndelungă, când vremea s-a zbârlit pretimpuriu cu spic de zăpadă în ploaie.

Plecarea târzie a rândunelelor, ori cel dintâi unghi negru de cocori, apărut pe marginea cerului înainte de vreme, era un calendar câmpenesc mai vrednic de crezare. Atât şi nimic mai mult.

Acum, statornicia unor asemenea călători, credincioşi drumului vechi, îi părea lui Zaharia Duhu o mai plină de taină minune.

Apucaseră aceşti drumeţi oamenii începuturilor, cu stra-iul aspru din blană de lup şi piele de capră, i-au cunoscut în aşezările lor sărace, de nuiele lipite cu lut. Codrii mişunau în acea vreme de fiare care nu mai sunt. În poienile unde-au poposit, când s-au ivit întâi, păşteau zimbrii pieptoşi cu fruntea creaţă. Poate alte făpturi, cu ochi mici şi minte sleită, se ridicau fioros în patru labe din nămolul mlaştinilor. Acolo, în smârcuri, îşi durau castorii zăgazuri de lemn şi lacuri ciudate, cu un meşteşug şi cu o iscusinţă la care încă oamenii timpului nu ajunseseră. Vor fi fost poate şi alte flori, alte ierburi poate şi alţi copaci ai pădurilor. Toate s-au petrecut, s-au schimbat şi s-au înlocuit într-o primenire îndelungată, de la veac la veac, până la faţa de astăzi a oamenilor şi a locurilor.

Iar singurii martori care-au supravieţuit tuturor primenirilor rămân păsările acestea care sosesc de departe din zări, şi de departe din timp.

Au văzut, într-o primăvară, cel dintâi om lepădându-şi pielea de lup, să îmbrace cămaşa de cânepă şi sumanul de lână. În alta, l-au văzut durându-şi cea dintâi casă de pietre şi de lemn cioplit. Pe urmă, după un veac ori mai multe, a prins de veste că învăţase să înjuge boul la plug şi să tragă brazdă. Mai demult, îl găsise lângă cele dintâi mioare îmblânzite; acum îşi păzea cel dintâi ogor încolţit de grâu. Şi iarăşi după o vreme, au înţeles că omul învăţase să scoată cel dintâi pom din sălbăticie şi să-l sădească lângă bordeiul de bârne.

Timpul se măsura cu veacurile, nu cu anii.

Cu un veac de veacuri în urmă, îl găsise singur, despoiat şi trăind alături cu fiarele, în luptă cu fiarele, o viaţă de fiară. Acum era înconjurat de vietăţi supuse şi legat de pământul scrijilat cu plugul său de lemn. Iată cea dintâi bisericuţă, în locul altarelor de piatră pentru închinări păgâneşti la soare, la ape şi duhuri de beznă! Iată cel dintâi cimitir, unde a fost înfiptă o cruce de lemn!… După un an ori după un veac, într-o primăvară, păsările drumeţe au aflat localnicii împuţinaţi de molime. În altă primăvară, au găsit sălaşurile pustiite şi oamenii alungaţi în afundul codrilor de urgia altor neamuri năvălite din ste-pele Asiei.

Dar întotdeauna i-au regăsit. Şi întotdeauna omul locurilor de aici a ridicat ochi bucuroşi spre cer când le-a auzit glasul, să le ureze bun venit, fiindcă o dată cu ele aduc ploile rodnice, soarele blând şi încheierea nopţilor lungi cu muget de viscol şi clănţănit de lup flămând, până în pragul uşilor.

Aceste închipuiri le trăia Zaharia Duhu, răsuoindu-se în patul tare şi ascultând scâncetul cocorilor în întuneci-mile înalte.

Pe umă, noaptea din geam s-a făcut viorie, verde, s-a decolorat cristalină ca bobul de rouă şi, brusc, au împuns razele răsăritului într-o văpaie fantastă.

Satul s-a dezmorţit în strigări răguşite de oameni şi în scârţâit de cară. Mătuşa Ruxanda s-a mişcat din cotlonul ei,

tuşind şi ocărând, trântind uşile şi slobozindu-şi cobăile care-au umplut îndată ograda cu piuit, cotcodăcit, măcăit, gâgâit, cu scuturături de aripi şi trâmbiţări de cocoş, ca o asurzitoare larmă de norod aclamându-şi tiranul.

— Gata eşti, Oarţă?… Strigă Zaharia din cerdac.

Oarţă apăru cu sumanul peticit, cu pieptul gol şi cu râsul lui de nevolnic, lăbărţându-şi gura până la urechi.

— Îhî…!

Nu rostea cuvintele.

Le rumega, cu o mişcare în lături a fălcii de jos.

— Vă duceţi la Botee, Zaharie?… Întrebă cu un anumit înţeles mătuşa Ruxanda. Aud că vătaful lui Iloveanu a isprăvit de semănat orzul, iară noi n-am pus încă nici un grăunte în pământ!…

La Botee era arătura lor cea mai de seamă. Pământ tras înapoi cu amarnică judecată de Antohie Duhu din moşia boierului Boldur Iloveanu, unul din cei mai mari bogătani ai ţinutului. Ultima lui şi cea mai de necrezut izbândă, înainte de a închide ochii.

— Am să trec şi pe la Botee, mamă! Rosti Zaharia din capul scărilor. N-avea nici o grijă! În trei zile, e gata…

— Care va să zică, au să samene cuscrii şi cimotiile fără tine?… Se înţelege! Boierul numai trece şi face inspecţie! Are alte treburi. Sapă la oale şi ulcele…

Zaharia se prefăcu a nu auzi.

Mătuşa Ruxanda hotărî cu amară linişte:

— Bine, băiete! Am să mă duc eu.

— Cum vrei, mamă! Din partea mea atâta ştiu: sunt oameni de nădejde. Precum or semăna, aşa or culege şi dânşii, partea lor, frăţeşte… Trec de trei ori pe zi, să văd cum stau lucrurile. Mă aflu la doi paşi.

Şi ca să curme vorba:

— Hai, Oarţă! Ia-o înainte…!

Oarţă plecă, purtând cazmalele şi hârleţul pe umăr. Zaharia îl ajunse din urmă.

Din cerdac, mătuşa Ruxanda îi privi depărtându-se, oftând şi clătinând din cap. Pe urmă, se întoarse să închidă uşa cu lacătul şi să vadă cu ochii ei ce se alege din pământul pentru care răposatul a bătut douăzeci de ani pra-gul judecăţilor.

Oarţă săltă cazmalele grele pe umăr, ca nişte jucării de trestie. Tot ce-i luase Dumnezeu din minte, de la născare, îi dăruise cu prisosinţă în putere.

Era o hâdă făptură cu picioarele scurte şi cu braţele lungi, cu fruntea teşită şi cu ochii galbeni; tare ca un bivol şi slab la judecată ca un copil de trei ani. Se pripă-şise într-o vară, tocmai din alt ţinut, fără să poată lămuri din ce sat anume şi prin ce întâmplări a ajuns aci.

Cuvintele lui erau puţine şi bolborosite, de neînţeles. Le rumega greu, închizând din ochi şi luptând cu o întunecată putere, care-l stăpânea lăuntric şi pe care n-o putea sfărâma. Zaharia încercase să-l îmbrace mai omeneşte şi să-l înveţe anumite orânduieli de viaţă. A doua zi, Oarţă se ivise tot în zdrenţele lui, cu opincile sparte, cu pieptul gol şi păros. De un singur fapt nu încăpea însă nici o îndoială. Arăta credinţă de câine, până la moarte, stăpânului care-l culesese de pe drumuri şi-i dăduse un adăpost sub şopronul vitelor, unde dormea iarnă şi vară pe un braţ de paie, cu un bolovan sub cap.

Oarţă ridică ochii galbeni la cer şi începu să ocărască slăvile, dând din capul buhnos.

— Nnnu-o bî-bbbbun, stăpppâne!

— Ce nu-i bun, Oarţă? Ce te-a apucat? Întrebă surâzând Zaharia.

— Azz… Pppî-plouă…!

Cuvintele, înecate în luptă cu puterea cea rea care le gâtuia în gâtlej, erau însoţite de strâmbături chinuite ale chi-pului slut şi de semne smucite de mână, uşor de priceput numai pentru cine îl cunoştea bine, ca Zaharia Duhu.

Oarţă spunea în limba lui că ploaia va fi cu tunete şi cu trăsnete. O furtună cumplită.

Şi aceasta era singura putere pe lume, de care se înspăimânta. Când începea să scapere amnarul norilor şi să pârâie de tunete cerul negru, Oarţă se ascundea tremurând cu sumanul în cap, clănţănea din dinţii galben-verzui şi gemea un fel de melopee, implorând îmblânzirea duhurilor vrăjmaşe.

Zaharia privi zările.

Cerul era limpede ca sticla. Nici un fulg de nor.

— Unde vezi tu semne de ploaie? Nu plouă, până la schimbarea luminii…

— Bba pppi-plouă! O ţinu Oarţă cu tărie înainte, gră-bind pasul şi săltând pe umăr uneltele grele de fier.

Era de prisos o încercare de înţelegere.

Iar Zaharia Duhu mai ştia din dovezi trecute că uneori nevolnicul avea el dreptate. Semne ascunse celorlalţi oameni îi îngăduiau să desluşească, în mintea lui neguroasă, presimţiri ascuţite şi sigure, cum cunosc numai sălbăticiunile codrilor.

— Să vedem, Oarţă! Încuviinţă pe jumătate Zaharia. Dacă plouă într-adevăr, atunci eşti mare prooroc… Proorocul Oarţă!

Nevolnicul nu arătă prea mare bucurie la această învestire cu titlul sfinţilor din Vechiul Testament. Mormăi ceva, încruntat. Vădit că pentru el ploaia se vestea mai plină de groază ca oricând.

La locul desfundat al săpăturilor, lepădă cazmalele şi hârleţul, zvârli sumanul peticit şi scuipă în palme.

— Ho! Mai încet, că nu dau tătarii! Îl opri Zaharia, despăturind planul tras cu creion pe o foaie de hârtie.

Oarţă clătină din cap şi bulbucă ochii spre cer.

Nu dădeau tătarii, dar el ştia că vine furtuna cu ropot mai înfricoşat decât al copitelor şi cu o ameninţare mai nebiruită decât a suliţelor, când se năpusteau hoardele năvălitoare.

Locul era tăcut şi tainic, în rariştea pădurii. În vale, la jumătatea priporului, printre mesteacănii şi fagii subţiri, se vedea satul, alb în livezile albe de floare. Mai jos se întindeau câmpurile cu lanuri; unele înverzite puternic, cu grâul semănat de astă toamnă, altele cu arături negre, lucind în soare – şi jos de tot, şerpuind într-o pâclă albastră, râul cu sclipirile aburite. Iar aici, în spate, se desfăşura în sus, spre munte, pădurea adâncă, aşternută cu frunzele putrede din toamna trecută. Se ivise colţ fraged de iarbă ridicând foile moarte în vârfurile lor verzi de ac, să străbată la lumină. De un verde străveziu şi gingaş, încă fără putere, erau şi frunzele codrului. Se simţea seva primăverii mustind proaspătă în fiecare crenguţă şi în fiecare fir mărunt de mentă.

Dar din pământul gras, se răsfira mirosul bolnav al putreziciunii vegetale, dospind din anul celălalt, sub ploi. Şi zăpezi. Viaţa se primenea din rămăşiţele morţii. De aceea poate în toată frumuseţea măreaţă străbătea ceva dureros, cum în chipul fraged al unei copile, când s-a oprit din râs, apare o umbră neliniştitoare – poate amintirea unui trăs din obrazul mamei moarte, poate presentimentul ruinărilor ei viitoare.

Locul era tăcut şi tainic.

Aici, în marginea pădurii, pe movila de pietre, astupată cu pământ, cu iarbă şi muşchi, cei câţiva mesteacăni şi fagi subţiri au crescut târziu printre măcieşi şi tufe de porumbrică. Era un loc părăsit, în afară de calea trecătorilor. Desigur, în timpuri mai vechi, oamenii din vale sau alţii mai dedeparte vor fi răsturnat zidurile rămase în picioare să grăbească măcinarea vremii şi să care piatra pentru aşezările lor. Povestea spunea că va fi fost cândva o întăritură domnească. O cetăţuie ori poate numai un turn, ales pentru schimnicie de o domniţă fără nume, dar care a dat numele satului: Piscul Voievodesei…

Poveştile însă uneori mint. Amestecă viaţa cu închipuirile şi amintirea cea adevărată cu nălucirile.

Surparea ploilor şi ţărâna au îngropat temelia. Pietrele bolţilor subpământene s-au scufundat. Pentru toţi, de multă vreme, nu se afla acolo decât o movilă rotunjită de iarbă şi apărată de spinăria deasă, ca de-o împrejmuire vie şi îndârjită. Până anul trecut, când, din săpătură în săpătură, Zaharia Duhu şi tovarăşul lui de căutări din Bucureşti au ajuns, după semnele numai de dânşii ştiute, la acest ţintirim al pietrelor.

Pământul era dat la o parte cu luare-aminte, să nu clatine nimic din ce-a fost aşezat de mână omenească.

Iar de la cele dintâi lespezi dezvelite la soare, s-a arătat că povestea se înşelase.

Aşezarea dura din veacuri mult mai vechi. Şi nu părea de fel să fi fost înălţată acolo, pentru adăpostul unei voievodese schimnicite. Poate într-adevăr, mai târziu, în vremurile mai de-aproape, peste temeliile dintâi, întregi şi părăsite, vreo domniţă îşi va fi clădit locaş mai nou de singurătate, care s-a şters şi acela şi n-a lăsat semne, când oamenii din vale au început să care pietrele cioplite şi cărămida arsă, întru a lor folosinţă.

Temeliile cele vechi şi adânci, însă, stau neclintite de două mii de ani, poate de trei. Şi vor fi slujit pentru altceva decât pentru pustinicia unei femei fără nume. O reşedinţă de rege vechi, cu toţi curtenii şi gardă. Sau un templu de închinare, ales de cine ştie ce mare preot, pen-tru sărbători de echinocţiu şi solstiţiu, cu înjunghieri de miei şi de tauri, când purced spre altarul jertfirilor pelerini dintr-o ţară întreagă.

Una sau alta, poate amândouă în acelaşi loc, s-au măcinat de ploi, şi de vifore, şi de veacuri. Au lăsat numai blocurile cuprinse de pământ şi de vegetaţie, încorporate scoarţei, ca stâncile înfipte de la începutul lumii.

Zaharia Duhu căuta linia răsăritului.

În linia aceea se aflau dezgropate picioare rotunde de stâlpi, iar la capătul lor se ivea temelia unui perete subpământean de piatră, cu o lespede lată, culcată în chip

de masă şi brăzdată de jgheaburi netede, adâncite de mână omenească.

În jurul acestei mese nu conteneau săpăturile de trei săptămâni, de când vânturile calde topiseră cele din urmă rămăşiţe de nămeţi în viroage. Lespedea părea să fi slujit drept altar unor închinări păgâne, soarelui, lunii şi stelelor. Jgheabul din mijloc se prelungea nevăzut, până dincolo de zări, contopindu-se cu linia răsăritului în solstiţiul de vară, când soarele e mai deplin şi mai îndelung stăpân pe lumina celei mai îndelungate zile din an. Jgheaburile celelalte, netezite oblic, urmăreau mersul soarelui pe cer, în celelalte luni ale anului şi în celelalte ceasuri ale zilei. Poate pe adânciturile pietrei a curs cândva sânge cald de miel sacrificat când marele preot înjunghia un berbecuţ alb şi creţ, cu mugurii corniţelor abia rotunjite sub blana frunţii, să răscumpere cu viaţa lui slabă şi nevinovată îmblânzirea făcătorului de lumină şi aducătorului de belşug. Poate adânciturile pietrei alcătuiau alte semne, astăzi uitate şi neînţelese.

De trei săptămâni Zaharia Duhu şi Oarţă scoteau pământul dimprejur, să afle dacă nu cumva dedesubt au fost îngropate oase şi lucruri sortite din toate timpurile să ţină tovărăşie morţilor în viaţa cea de dincolo.

În fiecare dimineaţă, Zaharia îşi însemna pe plan locul de unde începea săpătura şi adâncimea şanţului din ziua trecută. Astfel, păstra de la zi la zi, după orânduiala profesorului din Bucureşti, o condică amănunţită a lucrului în mers.

Împături planul la loc, închise carnetul cu scoarţe de muşama vărgată, le strânse cu băgare de seamă în buzunar şi dezbrăcă haina de şiac. Îşi suflecă mânecile şi apucă hârleţul, ca un săpător zilier, la vie.

Soarele începea să ardă.

Nici Oarţă, nici Zaharia nu ridicau ochii, stăpâniţi nu-mai de grija să nu sfarme ceva de preţ sub ascuţişul fierului. Când o piatră punea împotrivealã, ţărâna era scoasă cu

vârful lopeţii; pe urmă, Oarţă înfigea vârful cazmalei dedesubt sau opintea cu umărul. Bolovanul mişcat lăsa urmă adâncă în pământul jilav, cu râme încolăcite orb şi cu larve zvârcolindu-şi respingător nenumăratele picioare mărunte…

De trei săptămâni, ca niciodată, scurmau lutul şi molo-zul în deşert. Pământul cărat cu roaba, întins la soare să se usuce, fărâmiţat şi trecut prin ciur, nu scotea la iveală nici măcar rămăşiţele informe şi abia deosebindu-se cu mare greu de pietrele rotunjite în apa râurilor, pe care Zaharia Duhu tot izbutea să le descopere altădată, chiar în săpăturile cele mai puţin norocoase. Aici, parcă totul a fost cercetat şi jefuit de oameni mai iscusiţi, în alt timp.

Îşi şterse cu dosul palmei fruntea năduşită şi se îndreptă de şalele dureroase.

Lumina soarelui se stinse neaşteptat, fumurie.

Un nor de păcură astupă cerul.

Nici nu l-au văzut când s-a apropiat, prelins, nesimţit, viclean, pe la spate, dinspre munţi. Şi în aceeaşi clipă se dezlănţui tunetul, descărcat din catapeteasma cerului şi răbufnind adânc în văgăunile codrului.

Oarţă lepădă cazmaua şi dădu fuga la suman, cu ochii bulbucaţi de spaimă şi cu părul vâlvoi. Se ascunse sub ţolul peticit, astupându-şi vederea şi scoţând din gâtlej schelălăituri de fiară lovită. Zaharia Duhul nu-şi putu stăpâni râsul.

— Ai fost prooroc şi de astă dată, Oarţă!… Recunoscu, scuturându-şi mâinile de ţărână şi îmbrăcând mânecile surtucului de şiac. Auzi, Oarţă? Îl scutură de suman.

Nevolnicul smuci fioros poala hainei din mâna stăpânului, mormăind cum se mânie ursul stârnit din bârlog. În asemenea împrejurări nu ştia de stăpân şi de supunere. Sălbăticit, era gata să se repeadă cu fruntea şi să sfarme cu mâinile uriaşe orice putere omenească ar fi cutezat să-i stea împotrivă.

— Bată-te, urâtule, să te bată, pacostea lui Dumnezeu… Îl mustră Zaharia Duhu. Aici ai găsit tu să te aperi de ploaie, în vârful pietroaielor? Hai după mine, la adăpost…

Porni înainte, în începutul de boltă, unde se afla masa de piatră. Acolo, scobitura de zid, de deasupra, putea însemna la nevoie un loc, oricum, ceva mai ferit de ploaie.

Oarţă rămase neclintit, cu sumanul roş în cap, în mijlocul pietrelor, cocoţat ca o arătare urâtă a pustiului.

Ploaia începu să răpăie, alt fulger scăpără şi din nou trosniră bolţile cerului, într-un tunet care se depărtă prelung, până la marginea zărilor.

Ceva s-a petrecut sub fruntea teşită a nevolnicului, căci cu un grohăit se repezi şi el sub adăpost, cu straiul în cap. Acolo începu să clănţăne şi să scheaune, ghemuindu-se să ocupe cât mai puţin şi mai ferit loc.

Furtuna îşi descleştă toată urgia.

Deasupra, în pântecul negru al norilor, împungeau sârme subţiri de foc. Un nor se lovea în frunte cu alt nor şi atunci aprindeau vâlvătaie albastră. Tunetele apropiate se descărcau deasupra capetelor în vuiet de năruiri, iar alte rostogoliri de departe răspundeau surd, cu mugete de taur. Şi ploaia potopi cu bulbuci, într-o dezlănţuire gheţoasă de cataractă.

Pădurea începu să geamă despletită. Treceau şuvoaie reci de vânturi. Hăuiau ecourile în văgăuni. În ropot sonor de copite se zvârcoleau hergheliile furtunii cutreierând codrul, prăvălindu-se dintr-o parte în alta. Se frângeau cu trosnet fagii în aşchii albe, rupţi de un uriaş genunchi nevăzut. Puhoaiele slobozite din piscuri târau bolovanii şi butucii putrezi. Era o încordare de puteri înfricoşate, luptând într-o întrecere oarbă să măture tot din cale, să sfarme, să culce şi să înece. Un trăsnet căzu scurt, ca o lance învelită în flacără şi înfiptă undeva pe aproape. Iar cerul, în aceeaşi clipă, păru că se surpă cu nori cu tot, într-o prăbuşire sinistră de boltă.

Se întinse tăcere nefirească un răstimp.

Apoi vântul întors, repezi valurile de ploaie, din plin, în adăpostul lor acoperit, şi tunetele din nou răbufniră, fulgerele din nou porniră să scapere, pământul din nou se cutremură sub ei.

Atunci s-a întâmplat ceea ce pentru Zaharia Duhu nu avu decât o singură explicare.

Oarţă a răcnit, zvârlindu-şi sumanul din cap.

Cu părul zbârlit, cu ochii holbaţi, cu dinţii galben-verzui clănţănind fioros şi cu pieptul despoiat, păru dintru-ntâi că se pregăteşte să înfrunte mânia cerului. Pe urmă, a zvâcnit doi paşi în ploaie şi a îngenuncheat în faţa lespezii de piatră, începând să se lovească cu fruntea în bucata de stâncă şi să tânguiască o plângere lungă, prelungă, neîntreruptă, cum e urletul dureros şi fără pricină al câinilor, în nopţile cu lună plină.

Ploaia curgea cu găleata în spinarea udă, lipindu-i cămaşa, părul îi căzu pe ochi scăldat de apă; deasupra lui pârâiau încheieturile cerului de tunete şi izbucneau volburi de foc străpunse de săgetări repezi; toate stihiile văzduhului îşi dezlănţuiau urgia să înnece şi să scufunde pământul în cea dintâi furtună a echinocţiului – Oarţă, nevolnicul, se ruga într-o limbă necunoscută, la un altar necunos-cut, unui dumnezeu necunoscut.

Zaharia Duhu îşi spuse că parcă de undeva, de foarte departe, în bezna din cugetul puţin al omului cu fruntea îngustă, se deşteptase înfricoşarea oarbă şi superstiţioasă a altor oameni din alte timpuri, când se închinau la soare şi la fulgere, la duhurile nopţii şi ale apelor.

Izbind cu osul frunţii în piatra unde şuroia apa pe jgheaburile străvechi de două sau de trei mii de ani, Oarţă, nevolnicul, implora potolirea stihiilor, aşa cum vor fi făcut cei dintâi oameni ridicaţi în două labe, acum două ori trei sute de mii de ani. Mintea lor era tot atât de puţină şi înfricoşările lor la fel. Firesc era să cheme ajutor de la aceleaşi puteri şi într-acelaşi chip.

Glasul era îndelung şi dureros. Un psalm din veacul dintâi.

De unde îşi închipuise gângavul că acela va fi fost cândva loc de închinare, un asemenea altar al închinărilor oarbe?

Nimeni nu-i spusese vreun cuvânt. Nici nu l-ar fi priceput, de altfel. El primise poruncă să sape şi săpa. Atât! Şi acum, o chemare ascunsă îl târâse de umeri şi-i apăsase genunchii, să geamă în mijlocul furtunilor o închinare de preot păgân sau de vraci, pentru risipirea năpastelor cereşti, la un altar ridicat pentru îmblânzirea aceloraşi puteri.

Fără îndoială însă că aşezarea dezgropată de dânşii şi masa de piatră au fost durate de oameni cu mintea mai luminată şi cu mâna mai ageră decât ale lui Oarţă nevolnicul.

Erau vieţuitori mai dincoace, care au zidit împărăţii şi au răpus duşmani mult mai iscusiţi în ştiinţa războiului, veniţi din Persia, din Grecia şi Roma. Erau poate şi singurii dintr-acea vreme care mai credeau că sufletul este nepieritor. Asemenea fiinţe nu se puteau închina cu tânguiri din gâtlej ca fiarele lovite de moarte, ca Oarţă şi ca zăvozii neliniştiţi de lucirea dureroasă a lunii, în nopţi cu cerul sticlos.

Nevolnicul părea prada unor spaime încă şi mai afunde, dintr-o lume şi-un timp încă mai vechi. Poate din epoca peşterilor.

„Mi se pare că încep să bat şi eu câmpii, ca un adevărat cărturar”, surâse cu îngăduinţă pentru sine Zaharia Duhu, mişcându-se din cotlonul lui.

Apa îl scăldase până la piele.

Ploaia slăbea. Tunetele se depărtau pe linia zării, spre şesuri.

Miji o rază de soare şi se arcui în înălţimi un curcubeu boltit, cu capetele sprijinite din piscul muntelui până dincolo de sate şi de ape, spre mijlocul ţării. O pulbere argintie de picuri palpită mărunt în fâşiile de raze.

Mirosul jilav de primăvară deplină se risipi din pămân-tul spălat de cea dintâi ploaie a anului şi totul fu deodată mai limpede, mai dureros de proaspăt şi de-o mai adâncă frumuseţe.

Oarţă se ridică şuroind de apă, scuturându-se ca un câine. Nu cuteza să privească în ochii stăpânului. Căută cu privirea bulbucată, ruşinat şi pieziş.

— Ai fost prooroc, Oarţă!… Rosti fără să râdă, Zaharia Duhu. Şi văd că mai eşti dumneata şi un mare vraci; alungi furtunile!

Oartă râse şi el, cu gura până la urechi.

— Îhî…!

Pe urmă îşi îmbrăcă sumanul. Astăzi nu mai era chip de lucrat în pământul ud şi lipicios. Începură să strângă roaba şi ciurul la loc ascuns. Oarţă apucă lopata şi cazmalele, gata de plecare, când răsună un glas:

— Bădiţăăă Zahariaa…!

Chemarea piţigăiată a lui Petruţă nu aştepta răspuns.

Apăru Petruţă în persoană, sărind peste pietre şi constatând pentru sine:

— Aicea eşti? Ştiam eu că eşti aicea, bădie…!

Era numai în cămaşă şi cu iţarii strânşi creţ pe pulpe, desculţ şi încins cu o curea îngustă peste mijloc.

Dar nu se cunoştea un strop de ploaie pe straiele albe.

— De unde-ai ieşit, diavole?… Se minună Zaharia. Şi unde-ai fost cât a plouat…?

— Stai, să vezi, bădiţă Zaharia! Se pregăti de povestit, răşchirând puţin un picior înainte şi înfigându-şi palma mică în curea, cum îl făcea el pe flăcăul. Să vezi cum s-o tâmplat… Veneam încoace să-ţi spun că te-o chemat mătuşa Ruxanda să te duci numaidecât la Botee. Zice că-şi fac de cap cuscrii şi cimotiile cu semănatul. Plec eu. Vin într-o fugă… Zic, ia să trag întâi o raită prin pădure, că ştiu eu un cuib de anu trecut, să văd dacă o venit pasărea şi-n ias' primăvară. Ajung eu în pădure. Găsesc cuibu. Păsărghia taman venise şi-i făcea reparaţie. Mă trag încetişor, în vârful degetelor, să n-o sparii. Şi mă pregătesc să vin într-acoace, într-un suflet. Când colo, abia fac zece paşi şi aud, măi tată, nişte tunete şi nişte fulgere, să cadă cerul pe mine. Ehei! Ehei! Petruţă zic ce te faci tu acuma…?

— Scurteaz-o, dragă Petruţă!… Vorbi blajin Zaharia. Văd că vrai să-mi istoriseşti o poveste întreagă…

— Ce s-o scurtez că-i gata! Zic: Ehei! Petruţă, fiule, ce te faci tu, acuma? Mă uit în jos, mă uit în sus, începuse să picure. Numai ce văd o scorbură într-un copac, să încapă şi Oarţă, nu numai eu. (Oarţă mormăi ceva, când îşi auzi numele.) Bun!… Intru eu în scorbură. Eram ca într-un dulap. Şi stau, şi stau, şi stau… Până ce-o stat ploaia. Altfel, dacă mă uda, vai de chelea me ce păţeam de la mătuşa Ruxanda.

— Putea să te trăsnească, drace neastâmpărat!

— Apoi chiar c-o şi trăsnit un copac de-aproape. A căzut o pară şi s-o făcut o lumină mare şi l-o despicat drept în două. M-am dus să-l văd… Parcă l-o tăiat c-un ferăstrău înroşit în foc, din vârf până în rădăcină… Acum să-ţi spun drept, bădie Zaharie, când o trăsnit mi-o cam ţâţâit şi mie oleacă inima. Nu chiar ca lui Oarţă, dară cam pe-aproape.

Oarţă gâlgâi în gâtlej un sunet, care cu puţină bunăvoinţă putea fi socotit drept râs sau ceva cam pe-aproape.

Petruţă mai sări peste pietre, păzindu-se să nu calce cu picioarele goale în bălţile de apă.

Se plecă şi scoase un ţipăt uşor:

— Ce-i asta, bădie Zaharia? Mă tem că asta-i chiar din comoara regelui Dromichet…!

Când se ridică de jos, ţinea în mână un lucruşor galben de metal. Îl clăti în unda unui ochi de apă.

Era o brăţară. De aur sau de alamă; o brăţară lucrată cu migală, înflorată şi bătută cu pietre roşii şi verzi, scoasă la iveală de puhoiul ploii.

Zaharia Duhu o prinse între degete, cu ochii păienjeniţi şi cu inima zvâcnind dureros de emoţie.

O înveli în batistă. Puse un semn unde a găsit-o copilul.

Pe urmă, vorbi:

— Petruţă, mergi cu mine! Am să te trimit la târg cu Oarţă, să dăm o telegramă la Bucureşti.

C a p i t o l u l VI.

Era o brăţară veneţiană, purtată de o domniţă fără nume.

— E o podoabă frumoasă şi rară. Dar e mult mai dincoace! Lucrătură veneţiană, din epoca lui Lorenzo Celso… Ceea ce confirmă încă o dată părerea mea, frate Zaharia! Au fost două rânduri de aşezări, suprapuse, la distanţă de măcar o mie cinci sute de ani…

Alexandru Opriş jucă brăţara în palmă. Apoi o întoarse din nou, pe o parte şi pe alta.

Era într-adevăr o podoabă rară şi fină. Păstrată printr-un miracol intactă, numai cu două-trei pietre desprinse.

Zaharia asculta cu un fel de mâhnire, rezemat de stâlpul cerdacului, cu braţele subpuse.

Aşadar, nu era ceea ce-l bucurase şi aştepta. Ar fi schimbat toate bogăţiile din lume, pe comoara lui, oricât va fi fiind ea de săracă. Nu-l încânta aceasta pe care i-o scotea înainte norocul, oricât va fi fiind ea de rară şi de preţioasă brăţara veneţiană din timpul dogelui Lorenzo Celso.

— Alex, dă-mi-o şi mie puţin!… Se rugă Madala.

Şi se întoarse alintat către Zaharia Duhu, râzând cu toţi dinţii tineri, mărunţi şi de-un alb sclipitor, de zăpadă.

— Bineînţeles, dacă-mi permiţi dumneata…

Zaharia făcu un gest de renunţare generoasă.

Din clipa aceea, nici nu-l mai interesa soarta unei asemenea giuvaericale; desigur de aur şi desigur scumpă, dar pentru el fără preţ, de vreme ce-i înşelase bucuria.

Madala ridică uşurel, cu două degete, brăţara din palma fratelui mai mare şi, înainte de a o cerceta, o trecu pe încheietura mâinii, cu o femeiască nerăbdare. Numai după aceasta o privi, îndepărtând şi apropiind braţul dezvelit… Deschizând şi închizând pumnul mic; răsucind-o şi dezmierdând-o cum va mai fi încântat poate şi altădată o domniţă necunoscută din alt veac, cu rochia grea de brocart şi cu ochi migdalaţi, care s-au şters pe cine ştie ce icoană de ctitorească, în cine ştie ce mănăstire voievodală. Era firesc. Chiar pentru o copilă de paisprezece ani, femeie încă

nedesăvârşită, o podoabă e frumoasă sau nu şi e de preţ ori nu, numai după cum îi vine ei bine sau nu.

Petruţă păşi bocănind în încălţările noi cu vârfuri de glanţ şi, îmbujorat în obraz, vorbi cu hotărâre, ridicând ochii:

— Dacă vrei mata, duduie Madala, poţi s-o păstrezi! Eu n-am ce face cu dânsa. Mai bine găseam un ceasornic. Atunci zic şi eu că era altceva…!

Logica lui Petruţă nu admitea nici o discuţie. El găsise brăţara. Deci el avea dreptul suveran să hotărască asupra ei. L-ar fi mulţumit mai degrabă un ceas. Dacă norocul lui, însă, a voit să fie brăţară, lucru femeiesc, cine-l poate împiedica oare s-o dăruiască pe dată altcuiva, cui îi poate fi de folos şi-i face plăcere?

— Asta nu s-a mai pomenit niciodată!… Se miră Za-haria Duhu. Petruţă dăruind ceva, fără să întrebe ce poate căpăta în schimb?… Să ştiţi că se apropie sfârşitul lumii! Cutremur sau potop, lăcuste şi ciumă!

— Bădie!… Se ruşină Petruţă, retrăgându-se lângă scara cerdacului, cu o dezamăgire de filantrop ofensat de incomprehensiunea contemporanilor.

— Lasă băiatul în pace!… Îi luă apărarea Alexandru Opriş, ridicându-se şi apropiindu-i capul de pieptul lui, să-i mângâie părul cânepiu. Lăsaţi-mi băiatul în pace, că altfel nu mai am din cine să-mi fac elev şi urmaş. Nu e aşa, Petruţă, că vrei să te faci profesor şi arheolog…?

— Ba bine că nu! Se-nţelege că vreau! Dădu din cap Petruţă, de câteva ori, ca un ied.

Şi tot ca un ied, cu copitele mici, tropăi în încălţămintele noi, până în mijlocul cerdacului, simţindu-se acum ocrotit şi important. Perspectiva carierei de profesor îi păru mult mai ademenitoare decât faima de cel dintâi notar printre notari, pe care i-o urase mai deunăzi domnul fac-tor Pintilie. În consecinţă îşi rosti cu glas tare proiectele şi ambiţiile:

— Vreau să fiu profesor, fiindcă atunci am să am leafă zdravănă, nu şagă! Stau, colo, ca un boier, la Bucureşti, şi-

mi cumpăr şi ceas! Un ceasornic cum am văzut eu, în jornal…

— Şi cam ce fel de ceas, Petruţă?… Întrebă Alexandru Opriş. Madala, ia vezi tu, ce fel de ceas vrea Petruţă şi dacă se găseşte aşa ceva, pe la Bucureşti…

— Dar cu brăţara?… Cum rămâne cu brăţara? Cui dau eu brăţara?… Păru foarte îngrijorată Madala, începând să o scoată încet de pe mână, foarte încet, nespus de încet.

Se mai întâmpla şi ceva din cale-afară de curios.

Brăţara intrase într-o clipită adineauri şi acum nu se mai dădea scoasă. Era, se vede, o brăţară care se săturase de zăcut în pământul muced şi negru, iar acum nu se îndura să se despartă de o mână atât de fragedă şi caldă ca a Madalei.

Alexandru Opriş înţelese acest lucru foarte uşor de înţeles, chiar pentru un arheolog.

Începu să râdă:

— Madala, Madala!… Ţi-am mai spus şi altădată că şiretenia ta e cusută cu aţă albă. Trebuie să recunosc că te întrece Petruţă.

— Alex! Îl mustră ruşinată copila, cu acelaşi glas al lui Petruţă, când rostise ofensat: „Bădie!”

— Ce Alex! Te-am priceput toţi… Te-a priceput şi Petruţă, înaintea tuturor. Şi el, ca un neam chibzuit şi practic de răzăşi, cum tot îi găseşte mereu vină fratele Zaharia, şi-a făcut o socoteală mai subtilă. El a găsit o brăţară, iar lui nu-i trebuie brăţară. El vrea ceas! Tu n-ai găsit brăţară, dar îţi place brăţara… Şi tu ştii de unde s-ar putea cumpăra la Bucureşti un ceasornic, aşa cum îl visează Petruţă şi cum nu se fabrica pe vremea lui Lorenzo Celso. Mai simplu nici nu se poate…

— Atunci e a mea? Îmi rămâne mie?… Se bucură Madala, privind cu neîncredere încă la Zaharia Duhu şi la Petruţă.

— Dacă aşa a hotărât Petruţă!… Strânse din umeri, fără nici o putere, Alexandru Opriş. Cine se poate pune împotriva voinţii lui Petruţă?

— Lăsaţi-mă să-l sărut… Îmi vine să vă sărut pe toţi! Bătu din palme Madala, răsucindu-se în călcâie de se rotiră fustele şi agăţându-se pe rând de gâtul tuturor să-i sărute, din toată inima şi atât de sonor, să se audă până sus, în deal, la curtea Iloveanului.

Numai mătuşa Ruxanda rămase nesărutată, fiindcă nu era de faţă, şi Oarţă, care se ocăra în curte cu un gânsac mânios.

Acestea fiind isprăvite, Madala îl cuprinse cu braţul de după umeri pe Petruţă şi îl trase într-un colţ de cerdac, să afle anume cam ce fel de ceasornic doreşte el şi cam cu câte capace.

— Îţi spun, frate Zaharia – reluă Alexandru Opriş – prevederile noastre se împlinesc punct cu punct!… Au fost două aşezări. Şi poate cea din urmă va fi fost într-adevăr a unei voivodese, care rămâne de aflat. Brăţara datează fără îndoială de-atunci. E o piesă preţioasă, de muzeu… Voi căuta s-o schimb cu alta pe mâna Madalei şi s-o aşez la locul ei, într-o vitrină. Pentru noi, mai de preţ ar fi fost însă o simplă urnă de lut cu o inscripţie, sau un pieptar de fier ruginit care să dovedească o dată precisă temeliilor dintâi… Să mergem după-amiază şi să vedem ce-ai scos tu până acum la iveală…

Zaharia Duhu deschise carnetul cu scoarţe de muşama vărgată şi lămuri mersul săpăturilor la zi, cum de altfel a trimis cunoştinţă şi prin scrisori.

Prietenul sosise de sârg în această dimineaţă, la trei zile după telegramă. Tot avea de gând să folosească va-canţa Paştilor pentru un asemenea drum.

Madala se rugase să n-o lase singură acasă. Era întâia oară când ieşea din viaţa oraşului, la câmpuri şi la pajiştile primăverii. De astăzi-dimineaţă nu-şi mai găsea astâmpăr, scotocind grajdul şi hulubăria, şopronul şi livada din spatele curţii, căsuţele câinilor din lanţ şi cuibarele cloştilor.

Petruţă, în strai de zile mari, ca o muscă muiată în lapte acru, stingherit de încălţările cu potcoave de alamă, făcea

slujba de amfitrion şi de ghid. Se minuna de jalnica ignoranţă a unei fete cu patru ani mai în vârstă ca dânsul şi încă neştiind să deosebească un boboc de raţă de unul de gâscă, nici floarea cireşului, de-a caişilor.

— Mata n-ai scos va să zică boboci, la Bucureşti? Se scandalizează Petruţă. Mătuşa Ruxanda a pus patru gâşte pe ouă şi avem vreo douăsprezece cloşti pe ouă de găini şi de raţă… Nu mai zic de aiste care-au scos pui şi le vezi…

— Noi stăm în Bucureşti, la etajul al doilea, destăinui cu oarecare mâhnire Madala. Acolo nu putem ţine decât un pisic. Iar florile le cumpărăm din piaţă…

Înaltă şi firavă, cu ochii verzi-aurii, umbriţi de gene răsucite la vârf, Madala era o mai gingaşă imagine feminizată a fratelui mai mare. Părul inelat, cu reflexe meta-lice şi încărcat parcă de o electrică scânteiere, se afla despărţit la mijloc de o cărare liniară, prelungită până la ceafă. Aceasta îi dădea o înfăţişare mai femeiască decât vârsta, când stătea în nemişcare, şi poate mai gravă decât firea, amintind anumite portrete ale Renaşterii. De fapt, era în vârsta nehotărâtă, când încetează să mai fie copil şi nu e încă „o domnişoară”.

Avea izbucniri de fetiţă. Atunci trecea de la bucurie la ciudă şi de la înduioşare la mânie, cu o volubilitate încântătoare, lăcrimând sau strângând pumnii, bătând din picior sau izbucnind în hohot. Şi deodată, totul se preschimba, fără punte de trecere, în pretimpuria alintare a unei Eve depline, în voce, în mişcarea mlădie a mâinii, în înălţarea graţioasă a gâtului rotund, când mirosea o floare ca o pasăre alb-catifelată, după ce a înghiţit boabele de rouă din cupa de stânjinel.

Chiar mătuşa Ruxanda îşi uitase glasul oţetit, muindu-l în dezmierdare, când i-a vorbit întâi; iar acum îi pregătea pentru diseară pernele cele mai moi, de puf.

Oarţă încremenise la asemenea arătare luminoasă, cum nu-i fusese dat ochilor să vadă în casa posacă a stăpânei, unde sexul blând era reprezentat de o făptură uscată şi

hărţăgoasă ca mătuşa Ruxanda, cu ochii ca bobul de mazăre crudă şi cu cângile degetelor gata să apuce în fietece dipă cleştele sau cociorva.

Rămăsese cu gura căscată şi cu labele lui păroase spânzurate de-a lungul trupului, până la genunchi. În taină, se hotărâse să-i arate semn de adorare, cioplindu-i un toiag ciobănesc, cu flori şi învârstări cum numai el se pricepe să sape cu vârful briceagului, după un meşteşug pe care Dumnezeu ştie de unde îl învăţase şi în care era neîntrecut.

Madala cucerise astfel, în puţine ceasuri, toate sufle-tele, încălzite de voioasa ei tinereţe. Ea lipsise livezii cu flori albe de măr şi de vişin, cu flori trandafirii de piersic; flori scuturate acum ca un aşternut de atlaz, pentru pan-tofii mici şi subţiri, din piele de căprioară.

A fost atât de vădit aceasta pentru toţi ochii, încât dupăamiază, în livadă, Alexandru Opriş nu şi-a putut opri o exclamare:

— Madala, stai puţin unde eşti!… Păcat că nu am culorile cu mine.

Madala era în haina alb-spumoasă, sub un cais alb înflorit. Un cais cu floarea târzie, s-ar fi spus păstrată anume pentru ea în toată grădina, când ceilalţi pomi îşi scuturau scoicile fine şi sidefii.

— Am eu boiele!… Declară Petruţă, cu energia unui general care-a păstrat muniţii pentru bătălia decisivă şi are acum prilejul să dovedească tuturora cât de bine a chibzuit. Am eu boiele de toate felurile… Roş, verde, albastru, roza, portocaliu…

— Cum îţi vine să mai vorbeşti! Il dojeni Zaharia Duhu. Are nişte creioane colorate, de ceară, pentru mâzgăliturile lui… Lămuri, întorcându-se spre Alexandru Opriş.

— Ce importă? Nu e vorba doar să ne apucăm de-o capodoperă… O schiţă. Pentru aceasta ajunge o foaie de hârtie şi un capăt de creion. Ia fugi, dragă Petruţă, şi adu aci „boielile” tale, să încercăm…!

Petruţă dădu goană.

Alexandru Opriş avea un mare dar de zugrav. La sfârşitul liceului chiar şovăise în ultima vacanţă, dacă să aleagă între universitate ori şcoala de arte frumoase. Se hotărâse, până la capăt, pentru îndeletnicirea de istoric şi arheolog, folosindu-şi de atunci încoace meşteşugul de a plăsmui imagini negre şi colorate, în schiţele hârburilor scoase din pământ şi în reproducerea pietrelor de mormânt cu inscripţii.

Arareori îşi amintea de vechea chemare, ca de-o ispită trecută şi dulce.

— Iacătă-le, tăte!… Sosi gâfâind Petruţă. Am adus şi hârtie. Hârtie din cea groasă, care-a rămas de la mata, de anu trecut…

Hârtia era mare şi groasă. Un sul adus din cealaltă vară, pentru a sluji, alături cu plăcile aparatului foto-grafic, la ilustrarea viitoarelor cărţi despre săpăturile din Piscul Voievodesei.

Dar văpselile lui Petruţă! Ce biată cutioară de plumburi colorate, aproape pe sfârşite şi cu vârfurile cioplite, bont, de un cuţitaş de zece bani!

Alexandru Opriş le scutură pe fundul cutiei de carton, cu entuziasmul în scădere. Încă nu mai lucrase cu asemenea creionaşe, din acelea cu care copiii de şcoală primară îşi tămânjesc hărţile, cele cinci continente, cu fluvii albastre ca vinele şi munţii cafenii ca omizile.

— Totuşi, să încercăm!… Aşa, fiindcă am apucat să mă angajez! Rosti cu scepticism, alegându-şi un loc pe banca de scândură înnegrită de ploi, unde se vedea săpată cu litere mari de tipar, pe tot spătarul, semnătura lui Tudose V. Petruţă, eleV. Cl. A III-a primară, rămasă de anul trecut.

— Alex, numai să nu mă ţii mult!… Puse condiţii, Madala. Şi să mă faci cu mâna aşa (o puse în diagonală, acoperind pieptul), ca să se vadă bine brăţara.

— Bine, Madala. N-o să te ţinem mult şi n-o să lipsească nici brăţara…

Începu în glumă şi fără încredere.

De la primele linii şi pete de culoare, însă, înţelese că frăgezimea modelului sub albul proaspăt al florilor de cais ajunge pentru a înlocui lipsa pastelului cu pulberea fină, sau a văpselelor cu toată lumina prămăverii închisă în tuburi de pastă de dinţi. Acum simţea că-i poartă aerian degetele şi că-i transfigură văzul o putere lăuntrică şi rară, care vibrează o singură dată într-o viaţă de om.

Chiar în mijlocul unui atelier, cu soarele savant distribuit prin canaturi de sticlă, şi chiar după o îndelungată ucenicie pe lângă maeştri vestiţi, n-ar fi ştiut să mlădieze liniile atât de unduios şi să îngemăneze atât de proaspăt culoarea bietelor creionaşe grosolane din cutioara lui Petruţă. Lucra într-o înfrigurare străină de el, care-i crispa buzele pe ţigara stinsă şi-i săpa o cută îngustă, între sprâncene. Presimţea că aceasta va dura scurt şi că din nou, acuşi, totul: şi el, şi livada, şi modelul, şi florile de cais vor reintra în mediocritatea din totdeauna, unde frumuseţea e o iluzie fugară într-o eternitate posomorâtă.

Madala era preocupată mai cu seamă de brăţara care i se părea că, oricum o aşază, încă nu este destul de scoasă la vedere. Alexandru Opriş se temea să nu se risipească şi să nu se întunece altceva. Gâtul zvelt ieşit din gulerul spumos de dantelă şi capul cu liniile fragile, culoarea străvezie şi pură, de altă floare, între florile ramurilor de cais, încununând-o într-o apoteoză boticeliană a primăverii.

Petruţă, cu mâinile la spate, în ciuboţelele lui cu vârf de glanţ şi cu potcoave de alamă, privea grav hârtia unde chipul prindea rapid viaţă, ca un foarte autorizat cronicar plastic.

— Aha! Iaca face acuma şi brăţara! Constată, cu o foarte sinceră admiraţie, terminată într-un fluierat elocvent.

Madala îşi potrivi mâna pe piept, cu un gest de primadonă rănită, ca să nu ascundă cumva nici un amănunt din cizelurile brăţării veneţiene, de pe vremea dogelui Lorenzo Celso.

Dar admiraţia lui Petruţă căzu o dată cu fluieratul de extaz, curmat. Aşa ceva ar fi fost în stare să zugrăvească şi el! O simplă linie, abia aruncată oval pe mlădierea braţului şi două-trei benghiuri, însemnând pietrele roşii şi verzi. Atâta tot, pentru o asemenea mândreţe şi scumpete de brăţară!

Clătină din cap, dezamăgit, cu dezaprobare. Alexandru Opriş, el părea însă mult mai încântat de tot ce-a izbutit să însufleţească pe hârtie; clipă, gest şi prospeţime efemeră, capturate din trecerea lor aeriană şi fără urme, într-o după-amiază de primăvară cu mult soare, din câteva vârfuri de creion ascuţite bont, cu un briceag de zece bani. Mai privi foaia, ridicându-se de pe bancă şi lepădând boielile lui Petruţă, în cutioara de carton. Rosti, pentru sine mai mult, decât pentru ceilalţi:

— Câteodată regret că mi-am trădat vocaţia aceasta, pentru nişte lucruri vechi şi moarte…!

Pe urmă, scuturându-se:

— Madala, să-i punem ramă la Bucureşti şi să-l trimi-tem mamei Ruxanda!

— Chiar că de asta are mătuşa Ruxanda nevoie! Grăi, ireverenţios, Petruţă. Mai mare plăcere dacă i-aţi trimite două tigăi smălţuite…

Toţi s-au prefăcut că nu iau seamă la asemenea insinuare, formulată de puiul de om, într-un asemenea neobrăzat dispreţ.

Madala a strâmbat şi ea buzele de mărgean, când descoperi că, în portret, brăţara veneţiană din epoca lui Lorenzo Celso părea un amănunt de cea mai mică însemnătate.

— Crezi că scapi, Alex?… Ameninţă ea. La Bucureşti, nu te las până ce n-ai să-l termini.

Să-l termine – adică să dea toată luarea-aminte cuvenită brăţării, fără de care, pentru Madala, chipul ei zugrăvit nu mai avea nici un haz.

— Bine, Madala! Facă-se voia ta şi a lui Petruţă! Consimţi Alexandru Opriş, ştiind că până la Bucureşti nestatornicia Madalei va uita ce-a dorit.

Apoi, întorcându-se către Zaharia Duhu:

— Acum, frate Zaharia, să vizităm pietrăriile noastre cât e soarele sus!

C a p i t o l u l VII.

Bucuria este scurtă, fiindcă adesea pe lume se ivesc rele de colţ dihănii.

Baba desfăcu ştergarul înnodat şi scutură în pârâu cojile de ouă roşii, descântând ceva cu semne deasupra apei.

Cojile plutiră sprinten ca uşoare corăbioare colorate, spre alte râuri de departe.

— De ce le aruncă în apă?… Întrebă în şoaptă misterioasă Madala, când trecură de baba cea cocârjată, cu înfăţişare de vrăjitoare.

Petruţă îşi împinse pe ceafă pălăriuţa rotundă ca un fund de ceaunaş, apoi înfigându-şi mâna în brâul roşu vorbi cu superioritate de atoateştiutor:

— Apoi, că nici nu se poate altfel, duduie Madala!… Dacă zvârli la gunoi cojile de ouă roşii, atunci e mare păcat şi-ţi arunci norocul şi rodul. Numaidecât trebuie să le dai drumu pe apă curgătoare… Apa le duce să deie de ştire blajinilor că a venit Paştele şi blajinii trăiesc din ele… Ajung până la dânşii în patruzeci de zile, iară dintr-o coajă de ou se satură doisprezece blajini… Aşa-s de-nvăţaţi dânşii cu postul, vai de mama lor!

— Şi ce-s aceia blajini?… Unde stau dânşii?… Fu foarte curioasă să afle Madala.

Atotştiinţa lui Petruţă trecu printr-o mare cumpănă.

Auzise şi el din oameni despre blajini care se hrănesc doisprezece dintr-o coajă de ou, dar nu-l muncise gândul să afle cum arată la chip şi unde domiciliază. Ieşi însă din impas, trecând repede la alte informaţii, tot atât de importante:

— Ce să fie aceia blajini? Ia nişte fiinţe bune ale lui Dumnezeu!… Mai bine, eu am să-ţi spun matale altceva. Ştii, duduie Madala, că eu alaltăieri, la Înviere, când am fost la biserică, am ascuns icea, în brâu, o băncuţă de argint nou-nouţă şi un ou roş? Aşa fac toţi flăcăii la noi, în sat… Întâi le-am pus în apa cu care m-am spălat dimineaţa şi-am făcut cruce asupra lor. Pe urmă, m-am dus la slujbă cu bănuţul şi cu oul în brâu. Domnul nostru Isus Hristos are să-mi poarte de grijă, ca să nu-mi lipsească bani de argint tot anul şi să mă fac roş în obraz, ca oul de Paşti…

— Acestea-s superstiţii, dragă Petruţă! Cum poţi crede aşa ceva?… Îl dojeni Madala, plecându-se să culeagă din iarba cu colţ mărunt flori galbene de ciuboţica-cucului.

— Acuma ai vorbit, duduie Madala, drept ca bădiţa Zaharia!… Şi el, tot aşa, cică nici nu vrea s-audă de ce vorbesc oamenii. Eu, drept să-ţi spun matale, că or fi ele superistiţii ori nesuperistiţii, eu cred, fiindcă-s adevărate!… Dacă bădia Zaharia ar fi ascultat ce spun acei care ştiu rânduielile comorilor din vechi, găsea el, ehehei! De mult comoara după care tot umblă şi n-o mai află. Nu mai departe decât alaltăieri noapte…

— Ei, cum? Se miră Madala, râzând încetişor şi potri-vind cozile florilor culese, în mănunchi. Spune-mi şi mie minunea aceasta…

— Spun! Că nu mă costă nimica să spun! Vorbi grav Petruţă, pentru care, ca şi pentru mătuşa Ruxanda, universul se împărţea în lucruri care „costă” şi altele care nu. Spun, fiindcă toată lumea o ştie şi vorbeşte. Mata, duduie Madala, n-ai auzit, se vede treaba, că în noaptea de În-viere ard comorile şi se deschid?… Bădia Zaharia, în loc să meargă la biserică să se închine, dacă se ducea dezbrăcat în chelea goală pe deal, atuncea vedea vâlvătaia comorii şi punea semn. Pe urmă, putea să meargă cu Oarţă, dis-de-dimineaţă şi să vină cu căldarea plină de galbeni în spate. De asta nu mai încape vorbă, cum te văd eu pe mata… În afară doar, dacă nu-i cumva o comoară de cele

care se deschid numai o dată la şapte ani, ori dacă nu-i comoară de bani răi, păzită de necuratul. Atuncea, în noaptea de Înviere se dă mai afund, cu un stat de om.

— Ţî-ţî! Multe mai ştii tu, Petruţă!… Zâmbi cu uşoară glumire, fără răutate, Madala.

Petruţă se dovedi insensibil la ironie. El ştia ce ştia.

Încuviinţă, cu mulţumire de sine:

— Ştiu, fiindcă iau aminte la toate câte le spune lumea! Au început să vorbească oamenii din sat. Zice că au să se apuce şi ei de căutat comoara, dacă văd că nu-i scris lui bădia Zaharia s-o afle. Vezi mata, aicea-i tot buclucul!… Dacă-i scris altuia s-o găsească, nici n-are nevoie să plece cu lopată şi cazma. Iese comoara singură la faţa pământului şi se cere luată, cum spunea şi moş Timofte Gâţulea, ciobanul.

— Ne-am cam depărtat de domnii şi stăpânii noştri. Să-i aşteptăm!… Privi Madala în urmă, dovedind că a dat numai o distrată ascultare la ceea ce spunea moş Timofte Gâţulea, ciobanul.

În urmă, nu se mai vedeau cei doi prieteni: Zaharia Duhu şi Alexandru Opriş, domnii şi stăpânii copilandrilor. Păşunea era goală, cu verdele ei umed şi gras, aşternut până în poalele pădurii.

Acolo, în fund, se zăreau numai câteva mioare albe, ca nişte amăgitoare urme de zăpadă. Plutea o bătaie lină de clopot: se auzea într-adevăr sau era numai o chemare de vis?

— Să stăm aici, pe capătul ist de podeţ! Alese un loc de aşteptare Petruţă.

Se aşează şi se ridică îndată, dându-şi seama de obligaţia sa de gentilom, să facă loc Madalei. Ba scoase din brâu şi batista cu tiv de mărgele şi o aşternu pe piatră, nete-zind-o cu palma.

— Ca să nu te tragă răceala, duduie!

Rămase în picioare; deodată, sfios şi descleştându-şi stânga din brâuşorul roşu, cu care îşi dădea el de obicei

înfăţişare trufaşă de flăcău, începu să-şi frământe degetele, ca un adevărat copil când nu ştie de unde să înceapă o lecţie grea.

— Duduie Madala – se hotărî vorbind cu umilinţă – eu am vrut să te rog pe mata ceva şi-acuma mi-i ruşine…

— Aceasta e ceva nou, Petruţă! Nu te ştiam aşa de ruşinos. Ia poftim, aşază-te aci, lângă mine şi spune-mi ce te doare!

Madala îi trecu mâna după gât, cu autoritate de soră mai mare. Petruţă muşca în dinţi o coadă de ciuboţicacucului. Muşca şi scuipa bucata retezată, cu sucul acruţ. Madala i-o desprinse uşor din gură şi o aruncă în apa repede şi străvezie, să plutească după cojile de ouă roşii care s-au dus în ţara blajinilor.

Apoi, cu o instinctivă cruzime de viitoare femeie, începu să râdă:

— Dacă voiai să-mi arăţi că te-ai hotărât să te faci vegetarian, ca mama Ruxanda, nu era nevoie de atâta introducere şi nici nu-i ceva atât de ruşinos…!

În aceeaşi clipă, însă, regretă spusele, fiindcă văzu pe chipul de copil al lui Petruţă o hotărâre aspră, ca o uşă care s-a închis asupra lumii de-afară.

Era şi ea încă la marginea copilăriei, fără prea multe griji şi fără nici un presentiment amar al vieţii. Dar înţelese în copilul de alături o îndârjire încăpăţânată şi dureroasă, nefirească la asemenea vârstă şi la un astfel de omuleţ.

Şi tot cu instinctul de viitoare femeie, descoperi gestul şi vorba, care-au şters încruntarea de pe fruntea orfanului de răzăş calicit şi ucis în răscoale.

Îi scoase ceaunaşul pălăriei şi-l puse alături, pe căpătâiul de piatră al podului. Îi strânse fruntea la pieptul mic şi elastic. Găsi cuvintele de îmblânzire.

Petruţă se spovedi:

— Duduie Madala, eu vreau numaidecât să învăţ carte! Eu nu pot să rămân aicea un ţăran prost, ca să râzi şi mata, cum ţi-ai râs adineaurea de mine… Bădia Zaharia e bun şi nu mă ocărăşte cu vorbe urâte. Dară ce păţesc eu de la

mătuşa Ruxanda, vai şi amar de păcatele mele! Nu-i zi lăsată de la Dumnezeu, ca să nu-mi spună că-s cules de pe drumuri şi că s-o săturat să mă ţină de po-mană, ca pe un trântor… Eu asta nu mai pot pentru ca s-o rabd, duduie Madala! Pe mata toată lumea te ascultă şi te iubeşte. De aceea m-am gândit la mata… Dacă ai să pui cuvânt pe lângă mătuşa Ruxanda şi pe lângă bădia Zaharia, să mă deie la carte, la târg, apoi pot spune că-i lucru făcut… Când am să ajung eu om la rostul meu, pe urmă am să plătesc toate cheltuielile făcute cu mine, ca să nu mai aibă mătuşa Ruxanda ce bombăni şi drăcui. Eu aşa m-am cugetat şi de două zile tot vreau să mă rog la mata şi mă ţinea aşa, un fel de ruşine…

— Dar bine, Petruţă? Se miră Madala, cu glas serios şi blând. Credeam că nici nu mai este nevoie de aceasta. Nu spunea ieri, domnul Zaharia, că vrea să te deie la carte, ca să ai mai multă parte în viaţă decât el?

— Spunea! Suspină amar Petruţă. Multe spune bădiţa Zaharia, că-i bun şi milostiv, cum vorbesc şi oamenii din sat, să-l pui la rană, nu alta! Numai, vezi mata, că nu cântă el în casă… Cântă mătuşa Ruxanda! De aceea îi şi zice mătuşa Ruxanda că-i clapon.

— Cum clapon?… Se minună foarte, de-a doua oară, Madala. Ce e aceea clapon?

Petruţă înlătură, cu o lăudabilă discreţie, explicaţia.

— Lasă mata claponul, duduie Madala! Aieste nu-s lucruri pentru domnişoare… Când ai să fii şi mata ca mătuşa Ruxanda, ai să ştii ce-i claponu şi ai să faci şi mata claponi. Ceea ce poţi mata să faci acum e să mai pui o vorbă bună şi pe lângă domnu Alexandru… Dacă hotărăşte dumnealui că-mi găseşte loc la o şcoală din Bucureşti, unde-am să dau eu examen la toamnă şi am să capăt bursă, atunci nici mătuşa Ruxanda nu mai are ce spune. I-o închis gura…!

— Bine, Petruţă!… Făgădui Madala. Să n-ai nici o grijă. Mă fac avocatul tău. Şi la toamnă am să te văd pui de bucureştean…

— Adevărat? Îi strânse Petruţă amândouă mâinile, strivind mănunchiul de flori. Adevărat, duduie Madala?

— Petruţă, înainte de concurs ai să vii la noi, la sfârşitul lui august. Ai să stai două săptămâni şi am să te prepar eu. Ceea ce-mi pare însă rău e că ai să lepezi hăinuţele acestea albe şi curate, pe o uniformă urâtă şi neagră.

— Ba nu-i urâtă de loc, uniforma de gimnaz! Vorbi cu hotărâre Petruţă. Iaca vin şi boierii noştri…!

Alexandru Opriş şi Zaharia Duhu soseau de-a curmezişul câmpului verde, discutând foarte aprins.

Încă o dată, înainte de plecare, profesorul de la Bucureşti căuta să-şi convingă prietenul şi ucenciul său în săpăturile arheologice că acea comoară fabuloasă după care tot umbla Zaharia Duhu era o nălucire fără noimă.

Răzăşul, cu aceeaşi încăpăţânare din sângele lui Antohie Duhu şi al mătuşii Ruxanda, învelită într-o blândeţe sub care se păstra tot atât de tare, cerea să fie lăsat în nălucirea lui. El credea deplin, până la sfârşit, fără argumente şi scepticism cărturăresc.

— Să vedem minunea! Râse Alexandru Opriş. Ai răsturna, frate Zaharia, tot ce clădim noi, cu învăţătura şi cărţile noastre. Dacă se întâmplă minunea, pot să las catedra şi să te chem pe tine să ţii cursuri în locul meu…

— Ai să vezi minunea!… Făgădui Zaharia cu o domoală neclintire.

Ştii cum ar numi aceasta prietenul nostru comun, Dinu Grinţescu, inginerul? Felul acesta al tău, placid, de a rezista tuturor argumentelor?… „Rezistenţa corpurilor moi”, sau aşa ceva. Mi-a explicat odată că mai tare decât oţelul şi decât diamantul, sub ciocan, e materia vâscoasă, care nu e nici solidă, nici lichidă. Împotriva acestei rezis-tenţe n-are efect nici o putere din lume şi nici o maşină de-a lor, inginerească.

— Prietenul nostru, Dinu Grinţescu, poate crede şi spu-ne orice despre mine!… Vorbi Zaharia. Nu mă interesează, fiindcă nu-l simt cu nimica apropiat. De câte ori îl văd, am o

nelinişte, cum ghicesc caii vecinătatea lupului şi simt păsările că se apropie hultanul. Nu mi-a făcut nimic şi cu toate acestea am acest simţământ! El vine din altă lume şi îmi este străin…

— De ce?… Continuă să zâmbească Alexandru Opriş, de această altă ciudăţenie a prietenului. E un băiat foarte bun şi are să facă lucruri mari. A mai venit pe aci? Îmi pare că pregăteşte ceva…

— Astă-toamnă, după ce-ai plecat tu… A venit cu nişte aparate, a umblat pe dealuri şi a plecat. Era foarte mulţămit de cele ce i-au arătat aparatele lui şi spunea că n-a sosit încă ceasul. Într-adevăr, îmi pare şi mie că pregăteşte ceva, dară nu ceva bun…!

Nu termină. Se feriră amândoi din drum, fiindcă sosea guiţând din claxon un automobil, apariţie încă rară pe acele vremuri şi prin acele locuri.

Automobilul îi depăşi într-un vârtej de praf şi se opri, frânat brusc.

Călătorii, îmbrăcaţi în piei de lup şi cu ochii astupaţi de ochelari enormi, se răsuciră pe perne privind îndărăt; pe urmă, unul coborî, eliberându-şi privirea din ochelarii de scafandru.

Petruţă era gata, în faţa maşinii, dându-i târcoale şi plecându-se cu pumnul pe genunchi, să studieze secretul „drăcăriei”. În hotărârile lui de viitor, prinse rădăcină încă una. Neapărat, trebuia să-şi cumpere şi un automobil, când va fi domn la oraş, numai aşa, ca să-i închidă gura mătuşii Ruxanda.

Domnul în blană de lup, cu ochelarii ridicaţi pe frunte, se apropie, cu semne amicale.

— Prefectul!… Rosti Zaharia Duhu, cu oarecare neplăcere, fiindcă nu simţea nici o atragere pentru persoanele oficiale şi mărimile politice.

— Domnul profesor universitar Opriş, dacă nu mă înşel? Întinse prefectul mâna, după ce-şi smulse mănuşa groasă. Ce plăcere, domnule profesor! Ce plăcere!… Am aflat de la

primărie că sunteţi aici şi-mi pare bine că întâmplarea m-a slujit. Dă-mi voie să mă prezint. Avocatul Emil Sava, prefectul acestui ţinut!

Se întoarse şi spre Zaharia Duhu şi-i scutură mâna cu o cordialitate electorală:

— Hristos a înviat, domnule Duhu! Te căutam şi pe dumneata şi văd că norocul m-a favorizat.

Era un om scund şi rotund sub blănuri, cu ochii mici şi lucioşi de dihor, cu o mustaţă stufoasă şi cu prea mulţi dinţi de aur. Mare elector şi om înavuţit de scurtă vreme, cunoştea pe de rost, mai mult decât nevoile judeţului, păsurile fiecărui alegător, pe care-i ţinea pe toţi în mâna cu degetele scurte şi tari.

— Te-am căutat, domnule profesor, ca să mă războiesc cu dumneata!… Anunţă, cu o jovială plăcere, aceste intenţii belicoase. Cum se poate, aceasta?… De doi ani veniţi în judeţul nostru, faceţi descoperiri arheologice, publicaţi cărţi şi se scrie despre ele în jurnale; iar noi nu meritǎm atâta atenţie, să treceţi pe la noi şi să vă arătăm puţin că n-a pierit încă tradiţia ospitalităţii moldoveneşti?… Dacă m-aţi fi anunţat despre aceste lucrări, care fac onoare judeţului nostru, vă stăteam la dispoziţie cu oa-meni şi cu mijloace de transport…

— Domnule prefect – se apără Alexandru Opriş – n-am avut nevoie de aceasta! Fostul meu coleg de şcoală şi prietenul Zaharia Duhu a făcut aşa ca să nu am nevoie de nici un ajutor străin. Şi pe urmă, nici nu ştiam dacă cercetările noastre vor da un rezultat sau nu. Nu mi-ar fi plăcut să deranjez lumea, pe simple presupuneri…

— De ce deranj? Pentru ştiinţa românească şi pentru gloria judeţului nostru, nimic nu se poate numi deranj!… Se porni pe tirade domnul Emil Sava, înainte, glăsuind sonor şi patetic, ca şi cum s-ar adresa cetăţenilor la o întrunire publică. Înţeleg! Poate faceţi politică cu adversarii noştri şi v-a reţinut ideea că veţi cere un serviciu guvernului şi că prin aceasta îi rămâneţi obligaţi? Dom-nule profesor,

înaintea politicii şi interesului de partid, noi punem mai presus cultura, ştiinţa şi patriotismul! Ele sunt în afară de partid!… Aceasta îmi place s-o ştie şi adversarii noştri, adică prietenii dumitale, după cât înţeleg.

— Dar n-am nici un fel de prieteni politici, domnule prefect!… Râse cu toată bunăvoia profesorul. Nu sunt înscris în nici un partid şi acum îmi dau seama că nu-s înscris nici în listele electorale. Văd că ţara merge înainte şi fără mine.

— Atunci?… Nu mai pricepu nimic domnul prefect Emil Sava.

— Atunci e foarte simplu! Ne-a plăcut să lucrăm singuri, eu şi prietenul meu Zaharia Duhu, tocmai ca să putem lucra în tihnă. Şi chiar vă rog, dacă e vorba să arătaţi oarecare simpatie cercetărilor noastre, să lăsaţi lucrurile cum se găsesc! Căind voi avea nevoie de un concurs, fiţi sigur că la d-voastră am să apelez, domnule prefect…

Lui Zaharia Duhu îi venea să-şi îmbrăţişeze prietenul.

Vorbise cum gândea el.

Prefectul se încruntă, contrariat. El nădăjduia, din aceste săpături încununate de rezultat, să tragă toate foloasele pentru campania electorală. Contribuind cu ajutoare băneşti şi cu oameni scoşi la corvoadă, putea dovedi adversarilor din opoziţie că înţelege într-un chip mult mai înalt decât dânşii să slujească faima unui judeţ. În loc de fotografia unui răzăş fără carte, în gazetele bucureştene, ar fi apărut fotografia lui, cu un picior pe ruinele dezgropate – ce oportună şi gratuită publicitate, înainte de alegeri, şi ce prestigiu, la centru!

Făcu doi paşi în susul şi în josul şoselei, cu mâinile înnodate la spate, pe sub blana de automobilist.

Se opri, stăpânindu-şi nemulţumirea.

— Aşadar, mă lovesc de-un refuz! Aş avea drept să mă consider ofensat, domnule profesor. Dar eu pun mai presus interesul culturii, decât persoana mea… Am să vă dovedesc, cu toate acestea, că tot aveţi nevoie de mine. Domnule

Zaharia Duhu, te-aş întreba puţin, aşa de-o curiozitate, să-mi răspunzi, cu ce drept şi cu a cui autorizaţie faci săpături pe un pământ care nu-ţi aparţine? Ruinele acelea unde săpaţi acum sunt pe proprietatea amicului meu Boldur Iloveanu. Administratorul lui i-a scris la Paris… El s-a arătat că nu e un om atât de vrăjmaş, ca părintele dumitale, răposatul Antohie Duhu, cu care ne-am judecat douăzeci de ani, pentru o bucată de pământ…

— Acestea sunt lucruri trecute şi uitate, domnule prefect!… Rosti Zaharia, căruia nu-i prea plăcea să audă despre judecăţile răposatului său părinte, Antohie Duhu.

— Trecute, ştiu. Uitate, nu!… Nu, fiindcă eu am fost avocatul lui Iloveanu şi, mai bine ca oricine altul, cunosc cât am avut de luptat cu părintele dumitale. Uite aici, la tâmplele mele, cum mi-a scos peri albi! Dar să lăsăm acestea, ca să-ţi fac pe plac!… Administratorul lui Ilo-veanu i-a scris şi cerut dezlegare. Iar prietenul meu Boldur s-a arătat mai de omenie de cum ar fi fost poate de aşteptat. A dat ordin să nu se amestece nimeni. Să se prefacă toţi a nu vedea nimic… Şi-i dau dreptate! Când e vorba de ştiinţa noastră şi de trecutul judeţului nostru, aceste lucruri mărunte n-au nici o importanţă!… Gesticulă, perorând, domnul prefect, cu ochelarii de automobil pe frunte şi cu blana desfăcută pe abdomenul rotund.

Îşi privi auditorii şi constată cu satisfacţie semne de îngrijorare pe chipul lor.

Zimbi, tuşind în mustaţa stufoasă şi continuă:

— Dar… Dar iată că Boldur Iloveanu s-a întors în ţară! La el mă duceam acum… Şi înainte de a da ochii cu el, în acest scop voiam să vă văd, pe dumneata, domnule profesor şi pe dumneata, domnule Zaharia Duhu. Are să mă întrebe dacă am cunoştinţă despre cele ce se petrec pe teritoriul judeţului meu. Cineva intră pe o proprietate privată, desfundă şi sapă, cum îl taie capul. Aceasta e încălcare de proprietate, fapt prevăzut în lege şi pedepsit. Ce răspund eu?

— Spuneţi că e pentru ştiinţa românească şi pentru glo-ria judeţului dumneavoastră, domnule prefect!… Insinuă Alexandru Opriş, muşcându-şi buzele să-şi stăpânească în-veselirea, fiindcă prefectul cădea în propria sa cursă retori-că.

Domnul Emil Sava nu se tulbură. Era deprins cu întreruperi încă şi mai neprevăzute, la adunările publice.

Reluă:

— Evident, voi spune că e pentru ştiinţa românească şi pentru gloria judeţului nostru. Dar e o chestie de pledat!… Am să mai spun şi altceva. Domnule Zaharia Duhu, vezi că eu sunt mai puţin amarnic ca părintele dumitale?… Am să-i amintesc amicului Boldur Iloveanu că faţă de dumneata are şi altfel de obligaţie morală… În 1907, dumneata ai povăţuit oamenii să nu tăbărasoă orbeşte asupra curţii şi asupra hambarelor. Aceasta a fost o faptă patriotică şi cuminte. Merita o recompensă. A venit ceasul să o plătească… Este?

— Atunci, ne-am înţeles şi nu-mi rămâne decât să vă mulţumesc, domnule prefect!… Spuse Zaharia Duhu. Când am făcut-o în 1907 n-am făcut-o însă pentru domnul Boldur Iloveanu şi pentru averea lui. Am potolit oamenii din furia lor orbească, mai întâi, fiindcă de fapt îi jupoia domnul Ilie Sacară, vechilul şi fecioru-său, Nioachi: dar mai ales fiindcă ştiam după cele întâmplate aiurea că aveau să atragă urgia asupra lor… Au folosit cu toţii! Gospodarii din satul meu, fiindcă au scăpat atunci de ceea ce-i aşepta după ceasul de deznădăjduită răzvrătire. A scăpat şi avutul domnului Boldur Iloveanu, care nu-mi făcea nici cald, nici rece… Toată lumea s-a ales cu un bine. Dacă-i vorba însă să mă recompenseze, aşa cum spui dumneata, măcar că n-am cerut, primesc şi vă mulţumesc. Să ne urmăm săpăturile în pace…

Prefectul râse foarte înveselit, punându-i mâna pe piept:

— Stai mai încet, domnule Duhu! Nu scapi de mine atât de uşor… Să facem puţină politică. Bine! Mă declar forte să obţin de la amicul meu Boldur Iloveanu hârtie în alb. Puteţi

săpa pe moşia lui unde voiţi şi cât poftiţi. Mai mult, vă asigur că are să vă stea la dispoziţie cu orice mijloace veţi găsi de cuviinţă. Chiar când lipseşte din ţară, adică mai tot anul, eu am procură şi să dreg, şi să fac cum e mai bine pentru interesele lui. Deci, ori-cum vei face, tot peste mine ai să dai! Şi e bine să fim prieteni, cu atât mai mult cu cât în mine ai să găseşti un om care te apreciază şi are nevoie de dumneata.

— Aflu ceva nou!… Mărturisi cu nelinişte Zaharia.

— Ştiu că eşti modest! Îi reteză vorba domnul prefect. Dar modestia nu e o armă în viaţă. E o armă împotriva dumitale, pe care o dai singur adversarului. Nu eşti de părere, domnule profesor?… Se întoarse spre Alexandru Opriş, încântat de aforismul confecţionat ad-hoc.

Alexandru Opriş strânse din umeri:

— Asupra modestiei sunt păreri şi păreri, după om şi om!

Domnul Emil Sava suspină din greu, ca un om zdrobit de adversităţile momentului.

— Văd că vă aliaţi împotriva mea şi nu înţeleg de ce?… Vin cu gânduri de prietenie şi mă lovesc de ostili-tate. Aceasta e ţara, domnilor! Câteodată mă descurajez… Mai încearcă şi fă ceva bun, pentru neam şi ţară!

Prefectul se opri un timp, cu mâna la mustăţile stufoase, privind în pământ. Plescăi şi păru foarte necăjit, în această situaţie de patriot neînţeles.

Se hotărî, în sfârşit, dovedind că spiritul datoriei e mai tare la el decât potrivniciile neprevăzute şi nejustificate.

— Ca s-o scurtăm, domnule Zaharia Duhu, uite despre ce e vorba!… Avem aici nevoie de un element de valoare şi împăciuitor. Un bun gospodar. Adversarii noştri ne lucrează. Au prieteni. Au bani. Toate moşiile de jur împrejur, cât vezi cu ochii, în afară de a amicului Boldur Iloveanu, sunt ale duşmanilor noştri… Chiar aici, în comună, pot spune că trei sferturi ar merge cu dânşii, dacă n-aş strânge şurubul… Pardon! Să nu credeţi că din principiu sunt pentru forţă şi violenţă. Însă omului trebuie să-i faci binele uneori cu sila,

dacă nu ştie singur unde să-l afle! Am informaţii precise că tot satul ar fi alături cu dumneata… Toată comuna şi chiar cele de prinprejur. Dumneata eşti o forţă şi habar n-ai! Poate nu te inte-resează politica!… Aceasta nu o admit!… E datoria oricărui bun român să se pună în serviciul ţării, când ţara o cere… Pe dumneata, comuna dumitale mai întâi, şi mai apoi eu, te vrem primar aici. Ai să faci ordine, ai să aduci supunere şi ai să introduci o gospodărie model. Pe urmă, te pregătim pentru locuri mai mari!… Eu am planul meu, care e aprobat de la centru. Eu înţeleg ca la colegiul al treilea ţăranii să-şi trimită un ales al lor dintre dânşii. Şi dumneata eşti elementul unic în judeţ, pe care pot conta. Încep să cred că suntem pe calea cea bună a înţelegerii… Poate vrei să spui că greşesc…?

— Domnule prefect, e o cinste prea mare pentru mine! Şi prea grea pentru puterile mele.

— Ştiu-ştiu! Îi smulse vorbele din gură, domnul Emil Sava. Modestia!… Pârdalnica de modestie!… Eu am convingerea că ne-am înţeles. Te las să te chibzuieşti şi să te socoteşti. Pe urmă, săptămâna viitoare, am să te invit la prefectură, să discutăm. Acum vă rog să mă iertaţi!… Prietenul meu dă semne de nerăbdare şi eu v-am reţinut destul. Domnule profesor, mi-a părut bine că am cunoscut o glorie tânără a culturii româneşti. Te rog să nu mă neglijezi şi să crezi că sunt oricând la dispoziţia dumitale. Frate Duhule, pe săptămâna viitoare…!

Strânse mâinile. Îşi trase ochelarii de scafandru pe ochi, de pe frunte, şi grăbind porni pe picioarele scurte către automobilul în care-l aşteptau impacientaţi prietenii săi.

Alexandru Opriş şi Zaharia Duhu se uitară unul la altul.

— Se anunţă vremuri grele, Zaharia!

— Aceasta o înţeleg şi eu!… Oftă răzăşul. De ce m-am temut nu scap. Dar am eu leac!

— Împotriva unui asemenea om, nu ştiu ce leac ai putea tu găsi?… Vorbi cu neîncredere Alexandru Opriş.

Zaharia se sumeţi, simţind că s-a trezit în el sângele lui Antohie Duhu şi al mamei Ruxanda.

Chiţcăi de râs, şiret, în mustăţile spine.

— Am şi un ac de cojoc, nu numai un leac! Nici nu se aşteaptă el. Mă duc mâine la Boldur Iloveanu, să-i fac o ofertă şi să cumpăr tihărăile cu ruina. Dacă vrea bani, plătesc bani în douăzeci şi patru de ore… Dacă vrea pământ, îi dau în schimb loc de arătură, tot ce se află mai bun şi mai de preţ în peticele mele de ogoare. Cu chipul acesta, ne putem lipsi de bunăvoia şi de condiţiile domnului Sava.

— Frate Zaharia, mi se pare că te-am vârât într-o istorie neplăcută… Eu n-am înţeles să…

Zaharia Duhu nu-l lăsă să sfârşească.

Se spovedi şi el, ca Petruţă, mai înainte, Madalei:

— Nici nu poţi să înţelegi! Când ai venit tu aici, trăiam şi nu ştiam de ce. Eram un ţăran stricat de-o învăţătură neisprăvită… Îmi lipsea ceva şi nu aflam unde-i boala; mă durea ceva şi nu ştiam care-i buba! De doi ani, mă vezi altul, şi dacă tu nu mă vezi încă, află că eu nu mă simt altul. Am ceva de făcut pe lume. Pot să fiu cuiva de-un folos… Am descoperit un rost vieţii! Zâmbeşti a râde şi nu-mi place râsul acesta. Te gândeşti la comoara aceea a mea, la prostia aceea a mea… Vezi, eu cred! Şi asta ajunge… Ce fac la urma urmei toţi, ce faceţi voi, care căutaţi ceea ce poate n-aveţi să găsiţi niciodată deplin şi poate nici nu există?… Încât nu e vorba de o istorie neplăcută. Drept să-ţi spun, chiar mi-ar face plăcere să văd capul domnului avocat Sava, când s-o pomeni deodată în faţă cu feciorul lui Antohie Duhu, cel cârciobar şi călit în judecăţi… Fiindcă trebuie să ştii că aşa are să se întâmple. Cu feciorul acelui Antohie Duhu are să aibă de-a face! Şi taică-meu – cunoaşte dacă n-ai cunoscut-o – că avea el, în taşca lui de tablă, zece tertipuri afurisite, nu unul, să scoată peri albi avocaţilor de teapa domnului Emil Sava… Acum să mergem, copiii au

ajuns acasă şi mama are să ne pună lingurile în brâu, pe lângă că are să ne tragă un perdaf ca acela!

După-amiază, Madala a plecat în pădure cu Petruţă, să culeagă ultimul mănunchi de flori. S-au aşezat apoi cu braţele pline, pe-o scorbură răsturnată.

Copila alegea florile fir cu fir şi câteodată se oprea să asculte tăcerea, cu ochii umbriţi de mâhnirea plecării.

Câteva zile trăise o viaţă necunoscută şi plină de mereu alte şi alte surprize, pentru care soarele răsărea prea târziu şi asfinţea prea devreme. Trăise într-un orizont vast, pe care nici nu-l bănuise. Acasă, camera ei era la al doilea etaj, cu ferestre dând într-un perete sur şi grunzuros. Florile acestea se vor veşteji acolo mai devreme în aerul fumegos, decât aci, în oalele smălţuite ale mătuşii Ruxanda, pe măsuţa din cerdac, de unde priveliştea e nesfârşită.

Pe urmă, vor cumpăra altele din piaţă. Iar acelea sunt nişte flori care parcă n-au văzut niciodată câmpul şi aerul. Flori de cârpă, flori de hârtie, flori de pai.

— Ssst!

Cu degetul la buze, Petruţă făcu semn din ochi, spre creanga de ulm.

O veveriţă juca ca o flacără roşcată. Sălta şi se alunga cu umbra ei. Se opri şi făcu o reverenţă. În două lăbuţe, îşi netezi mustăţile. Puse deasupra capului vârful cozii pufoase ca o pană de struţ. Zvâcni pe o creangă mai de aproape şi dispăru, ca să apară peste o clipă în alt ram, unde-a sărit pe-un leagăn nevăzut…

În mica sălbăticiune aeriană pulsa elastic toată viaţa codrului, închisă în capsula inimii sale cât o alună. Graţie, libertate, capriciu… Un salt, o joacă: pe urmă, un fum care s-a risipit.

Pădurea fu mai goală.

Şăgalnic, un cuc îşi chemă numele.

Şi altul, poate numai ecoul, răspunse tot atât de şă-galnic.

Era viaţa care se juca de-a ascunsul, cu umbrele vieţii, din nevăzut.

— Cu-cu!

„Peste douăzeci de ani, ah! Cât aş vrea să ne mai întâlnim aci!” gândi o clipă Madala şi în aceeaşi clipă îşi uită gândul.

— Cu-cu! Numai să vii! Îi răspunse însă ecoul în cealaltă clipă. Numai să vii şi să fii tot ca acuma!

Madala făcu un semn cu mâna, pădurii, veveriţei, cucului cu glas de ocarină.

Apoi porni, împresurată de mâhnirea din totdeauna a despărţirilor, dar fără nici un presentiment.

C a p i t o l u l VIII.

Erau două lumi, care nu s-au cunoscut.

Curtea boierului Boldur Iloveanu se află aşezată pe umăr de deal, cu largă privelişte asupra văilor de departe.

E veche şi a fost întărită ca o cetate până la cea dintâi jumătate a celuilalt veac, cu împrejmuire de zid cât două staturi de om, cu poartă sub boltă ca o intrare de mănăstire: poartă grea de stejar, ferecată cu şine de fier şi zăvorită cu drugi, belciuge şi lacăte, ca o gură de hazna domnească cu vistiernicul hapsân.

În vremea aceea, priveliştea spre şesuri era astupată. Conacul arăta drumeţilor şi satului din vale numai spatele zidurilor de la grajduri şi de la încăperile slugilor. Ziduri sure, cu ferestrele strâmte şi zăbrelite de gratii.

Enache Iloveanu, tatăl lui Boldur, om purtat prin străinătăţi şi paşoptist cu idei occidentale, a schimbat altă orânduială.

A dezvoltat priveliştea, dărâmând zidul din faţă al împrejmuirii şi înlocuindu-l cu un grilaj de fier, cu vârfurile zăbrelelor ascuţite ca lancea şi poleite ca porţile de la Versailles şi Trianon.

Un grădinar neamţ a retezat copacii parcului, cioplindu-le sălbăticia rustică şi dându-le o înfăţişare geometrică şi civilizată. Au fost arbuşti în formă de con, de cub şi de piramidă, ceea ce mult au minunat prietenii şi musafirii boierului Enache, moşierii din vecini mai puţin umblaţi pe

drumurile Apusului şi abia despărţiţi, cu nostalgice suspine, de giubea şi ciubuc.

Vreme de treizeci de ani, Enache Iloveanu s-a dat trup şi suflet acestor schimbări; în fiecare iarnă plănuind după cărţi şi suveniruri de călătorie, tot alte şi alte înfrumuse-ţări care-i scăpaseră din vedere; iar primăvara pornind de îndată să le treacă în fapt.

În ăstimp, tânărul Boldur, trimis din fragedă vârstă la învăţătura cărţii şi a lumii, în Parisul tuturor înţelepciunilor şi al tuturor pierzaniilor, se lăsa prins în lanţurile unei altfel de vieţi. Prea puţin se simţea chemat să se întoarcă acasă şi să stea într-ajutor bătrânului, la mania lui de prefaceri şi de occidentalizare. În răvaşele lui, boier Enache Iloveanu vestea că în acest an a izbutit să aducă în ţară, cu mare cheltuială, şase vaci şi un tăuraş de Sviţera. Precum mai vestea şi că a tocmit meşter italian să capteze apa din munte, trasă pe ţevi pentru bucătărie şi baie, şi mai ales pentru un avuz pătrat din mijlocul grădinii, pentru care trimitea plan feciorului, să-i comande patru capete de leu cu gurile de bronz căscate, spre a împodobi patru fân-tâni ţâşnitoare.

Boldur strângea din umeri cu oarecare milă.

Găsea nebunească încăpăţânarea acestor înfăptuiri cu mijloace primitive, într-o ţară sălbatică; atunci când toate le poţi afla pentru desfătarea ochilor şi mulţumirea sufletului, făcute de-a gata, de alţii, cu mai multă iscusinţă şi cu o mai veche tradiţie. Mergea şi transmitea atelierului de turnat comanda celor patru lei cu gura de bronz deschisă. Pe urmă, se întorcea la prietenii lui şi la îndeletnicirile sale.

E drept că în această viaţă punea oarecare chibzuială. Nu-l prindea sfârşitul anului cu datorii. Nu trecea peste venitul trimis de bătrân şi nici nu simţea trebuinţă de mai mult. Era mulţumit să trăiască fără prea mare strălucire, într-o lume unde totul a fost pregătit de îndelungi generaţii ca să îndestuleze cu prisosinţă plăcerile trupului şi bucu-riile minţii.

Trecea examenele fără grabă, dar nu printre cei din urmă. Apoi se agăţa de un doctorat, care-l ţinu departe de ţară, până când neostenitul Enache Iloveanu căzu la pat şi se sfârşi din viaţă în trei zile, după o răceală căpătată supraveghind săpăturile unor vârtoase temelii, pentru un grajd sistematic, cu cisterne, canaluri şi alte inovaţii, recomandate de un celebru tratat englezesc.

Clădirea n-a mai fost terminată niciodată.

Temeliile au aşteptat o bucată de timp, privegheate de movilele de nisip şi de varniţele gata de folosire. Pe urmă, nisipul movilelor s-a şters, varniţele s-au astupat cu pământ; peste temelii au crescut tufe de scăi şi de măselariţă.

Boldur Iloveanu a lăsat toată gospodăria moşiei pe mâna unui administrator vrednic şi cinstit, precât poate fi vrednic şi cinstit un om când îngrijeşte de bunul altuia. Ilie Sacară s-a grăbit înainte de toate să închidă în magazii maşinile complicate pentru lucrul câmpului, aduse de bătrân pentru a strica ornâduielile vechi ale plugăriei, cu născociri de pe altă lume.

Astfel, totul a intrat în făgaşul cuminte cu socotelile din condici predate amănunţit o dată pe an stăpânului care le cerceta distrat, în luna când se întorcea din străine locuri; nici el n-ar fi putut răspunde, de altminteri, anume de ce. Avea doar doi oameni de credinţă, care-i păzeau bunurile mai chibzuit decât ar fi fost în stare s-o facă singur! Domnul avocat Emil Sava, pentru acte, contracte şi chestii de judecată; Ilie Sacară, pentru semănatul şi strânsul câmpului şi pentru ruperea preţului cu negustorii de grâne şi de lemne.

Domnul avocat Emil Sava, între timp, îşi înălţase cea mai arătoasă locuinţă din capitala ţinutului, cu preafrumoşi îngeraşi dolofani de ghips vărsând cornul abunden-ţei, pe frontispiciu, deasupra scărilor de intrare.

Ilie Sacară îşi măritase două fete cu zestre destul de frumuşică; una cu un popă dintr-un sat de munte, alta cu

administratorul foarte descurcăreţ şi plin de viitor, al unei moşioare de peste Căliman.

Oamenii care n-au altă treabă decât grija vecinilor făceau oarecare legături între aceste semne de prosperitate ale unor asemenea persoane de credinţă şi între lipsa îndelungată din ţară a lui Boldur Iloveanu, stăpân peste o mie cinci sute de fălci arătură şi două mii de fălci pădure seculară, pe care nu le-a străbătut niciodată cu piciorul, de la un hotar la altul. Ba unii binevoitori zvârliseră chiar câte-o scrisoare neiscălită, însă mişunând de amănunte precise şi de-o generoasă alarmă, până la adresa de la Paris, 87, Avenue Kléber (XVI-eme).

Boldur Iloveanu le arunca în flacăra şemineului, cu dezgust.

El nu era om să dea ascultare unor asemenea calomnii.

Venitul, aşa cum curgea din gospodăria administratorului Ilie Sacară şi din contractele domnului avocat Emil Sava, era deplin îndestulător pentru trebuinţele sale lipsite de exagerare şi ferite de vanitate! Nici nu dorea altceva, decât să-i sosească prin bancă, până la sfârşitul vieţii, cu aceeaşi regularitate a anotimpurilor.

Boldur Iloveanu era unul din puţinii oameni ai veacului, care se socotea fericit.

Se însurase, fără patimă, din cuminte supunere la rânduielile vieţii, cu o domoală şi discretă fiinţă din străinătăţile lui. N-a avut nicicând să deşarte până la fund drojdia cea amară a tainei a şasea, fiindcă după doi ani fiinţa de lângă el s-a stins tot atât de discret, cum îi trecuse prin viaţă. A purtat mâhnirea douăsprezece luni în straie negre de doliu şi a rămas cu o amintire blândă. A înţeles că în neamul Ilovenilor e sortit bărbaţilor să rămâmă văduvi de tineri şi n-a încercat să calce voinţa puterilor de sus, însurându-se a doua oară, măcar că astfel se stingea, sterp, o dată cu dânsul, ultimul vlăstar al unei vechi obârşii de stăpânitori ai pământurilor, care n-au fost printre cei mai hapsâni şi prădalnici.

Fără s-o mărturisească nimănui, Boldur Iloveanu se împăcase cu soarta şi din alte pricini.

Singurătatea mai însemna şi chezăşia că socotelile îi vor rămâne netulburate până la sfârşit, căci unde sunt doi, trebuinţele cresc şi un venit îmbelşugat pentru unul se poate întâmpla să devină neîndestulător pentru copii şi nevastă, chemând nelinişte şi necazuri.

Acum era un domn cărunt, cu nevinovate tabieturi de om care-şi iubeşte văduvia, politicos şi meticulos, cu toate grijile mărunte ale persoanei sale încredinţate unui valet de neam francez, îmbătrânit împreună.

Pe valet îl chema Joseph. Poate în actul lui de naştere numele de botez să fi fost altfel. Însă profesia de serv îl obligase să-şi aleagă unul dintre limitatele nume, cunoscute şi obligatorii acestei bresle. A devenit deci Joseph. E foarte probabil că nici nu-şi mai aminteşte să-l fi che-mat vreodată altcum.

Joseph poartă socotelile casei de la Paris, 87, Avenue Kléber; el plăteşte apartamentul, el discută cu furnizorii, el tocmeşte preţuri şi le achită. El rânduieşte în cuiere costumele de haine; el pregăteşte dimineaţa pe acele potrivite timpului de afară şi invită croitorul acasă, din proprie iniţiativă, când socoate că domnul trebuie să-şi primenească garderoba. E atât de identificat cu existenţa stăpânului, încât se pronunţă întotdeauna la persoana întâia plurală, când e vorba de vreo trebuinţă ori de vreo schimbare în programul zilnic: Noi, nouă, ne.

„Au trecut două luni de când n-am mai primit scrisoare din ţară… Ne-a sosit comanda de cărbuni… Nu mai putem tolera, trebuie să schimbăm spălătorească: ne-a adus un cearşaf dogorit cu fierul… Am răspuns la telefon, că plecăm în trei zile”…

Cum s-a petrecut acest proces de familiarizare şi când a încetat formula de supusă, dar de distantă cuviinţă „Domnul a dorit ceva? Când pleacă domnul? Va fi după cum a

ordonat domnul!” aceasta n-ar şti s-o spună exact nici stăpânul, nici servul.

Joseph constituia unica familie a moldoveanului boyard Boldur Iloveanu, statornic oaspe al Parisului vreme de treizeci şi cinci de ani.

Împreună cu soţii săi de departe, Ilie Sacară şi Emil Sava, alcătuia şi singura gardă a persoanei şi avutului său. Cu deosebire poate că Joseph, fiind şi el singur în viaţă, fără nevoi mari şi fără proiecte ambiţioase, n-a răşluit nimic din bunul stăpânului, ca să-şi dureze o casă cu îngeri, purtând cornul abundenţei pe frontispiciu, sau ca să-şi aciuieze fetele, la casele lor, cu zestre de aşternuturi, scoarţe, tacâmuri, vaci, cai şi brişte, blăni şi catrinţe, mai abitir decât odraslele subprefectului, ceea ce nu înseamnă puţin lucru.

O dată pe an, către primăvară, Joseph se află în mare dârdoră de plecare.

Pregătirile iau proporţiile unei aprovizionări pentru o temerară expediţie în ţinuturi hiperboreene. În primii ani mai cu seamă, pe de o parte din pricina inexperienţei şi pe de alta dintr-un june instinct aventuros, Joseph a făcut drumul cu revolverul la îndemână, închipuindu-şi poate că va avea de înfruntat cete de haiduci cu flinta lungă, pe ţărmul Danubiului, sau poate chiar sălbatici poftitori la carne de franţuz.

Treptat a descoperit însă că indigenii din partea stăpânului sunt în orice caz nişte sălbatici blânzi şi inofensivi. Preparativele sunt astăzi numai pentru a preîntâmpina neajunsurile unui drum depărtat şi mai ales lipsurile unei gospodării de ţară, fără stăpân, ca aceea de la conacul din Piscul Voievodesei.

Boldur Iloveanu făcea un popas de trei sau patru zile la Bucureşti, unde se plictisea de moarte.

Regăsea o parodie orientală a Parisului, cu o vulgară exagerare a tot ce patria lui de alegere înfăţişa călătorului superficial mai puţin vrednic de laudă şi mai deşănţat ca

rafinament de ultima oră. Lipsea o legătură organică între strălucirea vitrinelor, între daureala de viaţă risipelnică şi între hâdele cartiere mărginaşe, cu bărăci strâmte şi lacuri de noroaie dospite, de la un trotuar la celălalt. Mai regă-sea şi câţiva camarazi de învăţătură, de la Liceul „St. Louis” sau de la Sorbona, acum prinşi cu toţii la îndeletnicirile lor şi cei mai mulţi preocupaţi de foarte grele, în orice caz foarte răsunătoare, răspunderi politice.

Nu-l mai lega nimic de aceştia.

Îi păreau resălbăticiţi, aşa cum odraslele şefilor de trib african, după ce-au stat câţiva ani într-un pension parizian pentru clientela exotică, îndată ce se întorc acasă îşi alcătuiesc un harem, leapădă gulerul şi cravata, se închină la pietroaie şi idoli de lemn, şi, dezbrăcaţi la piele, purtând cu solemnitate pe creştet un joben nou-nouţ de pe Rue Castiglione, prezidează festinurile cu dans, cu tam-tam şi torţe de răşină, unde captivii ultimei bătălii sunt decapitaţi cu duzinile.

După acest prea puţin întremător popas, Joseph închi-dea iarăşi valizele şi porneau din Gara de Nord spre ora-şul unde îi aştepta, cu un mic alai şi cu mari semne de bucurie, domnul avocat Emil Sava. Ilie Sacară, proaspăt bărbierit şi cu cizmele lustruite oglindă; caleaşca cu patru cai buziş şi cu Nichifor Răţoi pe capră, ţigan din neam de rob, ciupit de vărsat şi slut ca un gâde.

De doi ani încoace, domnul avocat Emil Sava îşi oferea automobilul, de care părea foarte mândru şi prin care căpătase un mare prestigiu în oraş, ca un brav pionier al progresului ce era. Boldur Iloveanu îl refuza politicos, arătând preferinţă pentru mijloacele primitive de locomoţiune, potrivite locului, tradiţiei şi drumurilor natale.

Cu pocnet de harapnic, caleaşca se năpustea peste gropi şi hârtoape.

Pe capră, alături de Nichifor Răţoi, Joseph se ţinea cu amândouă mâinile să nu zboare în şanţuri, pierzându-şi lamentabil demnitatea costumului negru cu nasturi de

metal şi implorând în gând ocrotirea tuturor sfinţilor din calendarul bisericii apusene.

În marginea drumului, de pe câmpuri arate, băştinaşii făceau plecăciuni respectuoase, fără să ştie de altfel cine e boierul din caleaşcă, de unde vine şi unde se duce. Carele încărcate se fereau cu boii plăvani în şanţuri. Joseph putea să se convingă încă o dată că sălbaticii erau, în orice caz, foarte blânzi, respectuoşi şi supuşi.

Satele rămâneau în urmă, mici şi ascunse de ruşine, după sălcii scorburoase. Se vedeau copii desculţi, cu picioarele subţiri şi cu burţi de malarici sub cămaşa despicată.

Boldur Iloveanu răspundea plecăciunilor, distrat, cu degetul la borul pălăriei, cu melancolia amară a unui exilat întors într-o patrie unde nimeni şi nimic nu-l mai aştepta, căci toţi l-au uitat.

Caleaşca străbătea aşa, în trap năprasnic, şi satul Piscul Voievodesei, până când caii îşi domoleau mersul, pe urcuşul dintre plopi, la conac. Câinii apăreau dând din coadă, bucuroşi, pentru întoarcerea unui stăpân pe care nu l-au cunoscut. Slugile se înşirau în faţa scărilor, repe-zindu-se să sărute mâna boierului. Nici pe acelea, Boldur Iloveanu nu le ştia cum se numesc, când au venit, când vor pleca. Erau totuşi servii şi servele lui, iar el era stăpânul lor.

Camerele aerisite mai păstrau mirosul muced de pustiu şi închis. Joseph pulveriza esenţă de brad. Încerca să dea unei încăperi înfăţişarea camerei favorite a stăpânului, de la Paris, pentru ca Boldur Iloveanu să se simtă mai puţin străin şi surghiunit.

Inovaţiile boierului Enache se ruinaseră, părăsite.

Apa nu mai curgea prin ţevile sparte. Vacile de şviţera se corciseră. Copacii geometrici îşi recăpătaseră forma hirsută şi se sălbăticiseră într-un hal fără hal, stricând toată alinierea severă de odinioară. În bazinul pătrat, pe-un fund gălbui de apă, putrezeau frunzele din tomna trecută; iar cele patru guri ale leilor cocliţi, din cele patru unghiuri, căscau guri uscate – căscau de urât.

În casă, Boldur Iloveanu căsca şi el, alungându-şi urâtul cu lectura romanelor franţuzeşti, puse în valiză de prevăzătorul Joseph. Se întreba ca şi anul trecut, cum se va întreba şi la anul ce vine, ce chemare absurdă l-a adus oare aci?

N -avea pe nimeni. Nici o amintire. Copilăria lui din ţară fusese scurtă şi înstrăinată de prezenţa nedespărţită a unei guvernante, care nu cunoştea limba indigenilor. Mama lui murise în al treilea an şi n-o cunoştea decât din portretul palid din salon.

Totul se petrecuse foarte de mult, foarte departe, foarte străin.

Era aici un călător poposit într-un adăpost atât de pustiu, încât nu se mai afla populat nici de fantomele care cutreieră aiurea casele părăsite.

În vale, se vedea satul, la mijlocul priporului, cu albe lăcaşuri, risipite fără nici o rânduială. Se vedeau vite întorcându-se de la imaş, ţărani ca o pată mişcătoare în verdele câmpurilor, o ceată de copii, o turmă de oi mărunte ca furnicile.

Toate departe, micşorate, ireale, ca o lume în miniatură, privită prin celălalt capăt al unui binoclu.

— Ce caut în fiecare an, aci?… Căsca plictisit stăpânul domeniului imens, aruncând romanul cu scoarţele galbene.

Joseph îşi făcuse mai mulţi prieteni şi avea acum în această ţară barbară mai mulţi cunoscuţi decât stăpânul.

Singura legătură a lui Boldur Iloveanu cu localnicii se mărginea la administratorul Ilie Sacară, care se înfăţişa cu registrele vărgate de socoteli, şi la domnul avocat Emil Sava.

Acesta prezintă altfel de socoteli, foarte sumare, cu onorariile dinainte reţinute; dar se grăbise să-l înscrie în partid, deşi stăpânul moşiei Piscul Voievodesei nu votase niciodată şi nici n-avea idee de programul partidului, unde figura ca foarte distins fruntaş şi stâlp al viitoarelor făţarnice reforme democrate.

— Ne-a sosit o vizită! Anunţă Joseph, într-o asemenea după-amiază de plictis. Un ţăran. C'est un drôle de type…!

Boldur Iloveanu închise scoarţele albumului cu fotografii decolorate, în porturi şi cu pieptănături din celălalt veac, unde nu descoperise un singur chip cunoscut.

— Ce-o mai fi şi asta?… Se miră. În orice caz, să intre!

Zaharia Duhu păşi pragul şi înaintă cu o sumeţire încordată, care nici nu-i stătea în fire şi parcă nici nu-l prindea.

Era adevărat însă ce spusese prietenului profesor şi arheolog: în el se deştepta uneori sângele răzeşului Antohie, gata să se pună din nimic de pricină şi apoi să se judece douăzeci de ani.

Boldur Iloveanu se ridică, neştiind care i-ar fi purtarea cea mai potrivită. Dacă întinde mâna, ţăranul poate să-l creadă un ipocrit demagog, cum înţelesese că se poartă domnul avocat şi prefect, Emil Sava. Dacă o ţine în buzu-nar să pară un individ cu ţâfnă de senior feudal, care nu vrea să coboare până la glotimea servilor, ceea ce iarăşi nu era adevărul şi nu-i părea potrivit.

Se hotărî şi întinse o mână stângace.

Zaharia Duhu o scutură, cu degetele uscate ale răze-şului Antohie.

Pe urmă, tăcură şi se priviră stânjeniţi.

Boldur Iloveanu nu vorbise de zece ori în viaţă cu un ţăran de pe moşia lui, de unde-i soseau veniturile cu regularitatea anotimpurilor în calendar.

Zaharia Duhu se aşteptase să găsească un om cu trufie provocătoare şi se afla numai în faţa unui bătrân uscăţiv, îndestul de simpatic şi tot atât de stingherit ca şi el.

— Ia loc, te rog!… Indică Boldur Iloveanu un jâlţ.

Zaharia se aşează şi intră direct în păsul care-l adusese aci.

— Mă numesc Zaharia Duhu! Spuse. Cred că numele acesta, Duhu, vă este cunoscut, dintr-o împrejurare nu prea plăcută… Tatăl meu, Antohie Duhu, s-a judecat vreo douăzeci de ani cu părintele dumneavoastră, şi mai apoi cu

dumneavoastră, pentru nişte pământ. Şi procesul l-a câştigat dânsul! Asemenea amintiri, ştiu, aşadară, că ar fi putut să-mi închidă uşa de la început şi acum, o dată ce-am apucat să intru, să-mi închidă gura…!

Boldur Iloveanu gândi: „Ţăranul acesta vorbeşte destul de curăţel şi-mi pare o minte isteaţă!… E ciudat cum, până acum, n-am avut curiozitatea să ştiu ce fac, ce vorbesc şi ce gândesc rudimentele acestea de oameni…”

Acestea le cugetă, iar cu un gest al mâinii şterse amintirile de care zădarnic se temea Zaharia Duhu, spunând:

— Nu ştiu despre ce proces e vorba, nici despre ce pământ! Aceste chestiuni le aranjează avocatul meu, domnul Emil Sava. Şi dacă am pierdut procesul, înseamnă că dreptatea a fost de partea părintelui dumitale… Nu pot avea deci nici o amintire neplăcută şi te rog să mă crezi… Cum să spun?… Nicio. Niciun.

— Nici un resentiment!… Completă zâmbind în mustă-ţile rare de spin, Zaharia Duhu.

(„Tiens-tiens! Gândi Boldur Iloveanu. Ţăranul acesta ştie şi ce e aceea resentiment, cunoaşte chiar vocabula. Joseph a avut dreptate: Cest un drôle de type!”)

— Exact!… Confirmă. N-am nici un resentiment! Încât, sunt gata să ascult cu plăcere chestiunea care te-a adus la mine…

Zaharia îşi tipări genunchii cu palmele.

Ridică ochii decoloraţi şi privi în ochii uzaţi ai lui Boldur Iloveanu:

— Mai am încă o vină faţă de dumneavoastră! Fără nici o autorizaţie de la nimeni, mi-am îngăduit să fac nişte săpături pe proprietatea moşiei… Vă spun drept, nici nu m-am gândit la aceasta până când s-a găsit să mi-o spună cineva, acum câteva zile. Nu m-am gândit, fiindcă erau nişte ponoare părăsite, cotropite de bălării.

— A! Dumneata eşti răzeşul acela, despre care-mi vorbea domnul Emil Sava, că împreună cu un profesor universitar

aţi făcut cercetări şi descoperiri aci?… Aceasta mă încântă! Îmi pare nespus de bine că am prilej să te cunosc.

— Se arată însă – vorbi Zaharia Duhu – se arată însă că această părere de bine nu e împărtăşită şi de oamenii dumneavoastră!… Domnul prefect, bunăoară, mi-a spus că v-aţi supărat… Administratorul dumneavoastră, pe de altă parte, v-a scris la Paris.

Boldur Iloveanu se miră:

— Nu mi-a scris nimeni! Şi n-am avut de ce mă supăra… De la domnul Emil Sava am aflat întâia oară despre aceste lucruri, alaltăieri. Şi i-am spus aceleaşi cuvinte, pe care ţi le spun dumitale. Mă bucură că aţi ajuns la un rezultat în cercetările care cred că sunt importante.

Zaharia Duhu gândi: „Aşadar, prefectul a minţit! Şiaşadar cloceşte gânduri mult mai ascunse decât ne aşteptam noi. Încât acuma e singurul prilej să-i retez orice putinţă de a ne mai dăuna cu ceva vreodată!”

Ca atare, grăi:

— Atunci, lucrul este mai simplu, domnule Iloveanu, decât am crezut!… În înţelegere cu prietenul şi cu fostul meu coleg de şcoală, profesorul Alexandru Opriş, ne-am hotărât să vă propunem o cumpărare sau un schimb. Avem nevoie de deplină libertate în locul unde facem săpăturile noastre.

— Libertatea o aveţi, cum aţi avut-o până acum! Voi da ordin să nu vă supere nimeni…

Zaharia Duhu nu se mulţumi însă cu atât.

— De la dumneavoastră, da, avem această libertate cât sunteţi aci! Dar unsprezece luni din an, vă aflaţi la cale de cinci zile şi cinci nopţi de Piscul Voievodesei. Pentru ordin există călcare şi se află oameni, care din pricini pe care nu voiesc să le cunosc, au poate interes să ne zădărnicească munca.

— Tot nu pot înţelege! Mărturisi Boldur Iloveanu, intrigat. Orice act omenesc are un mobil. Dumneavoastră faceţi cercetări fiindcă urmăriţi să descoperiţi ceva, mi s-a spus, în interesul istoriei. Foarte explicabil!… Dar ce mo-bil poate exista la cei care ar avea intenţia să vă împiedice!… Ce interes?

— V-am spus, domnule Iloveanu, că aceste pricini nu le cunosc şi nici nu voim, eu şi prietenul meu, să le cunoaştem!… Poate de fapt nici nu există piedicile de care ne temem. Poate sunt numai în închipuirea noastră… Dar pentru a înlătura orice neajunsuri viitoare, încă o dată vă rog să ne vindeţi locul sau să primiţi în schimb. E vorba de mai puţin de un hectar. Să spunem un hectar. Loc fără folosinţă. O râpă pietroasă şi nişte urme de ruini vechi. O margine de pădure, cu lemnul slab şi fără valoare… Dumneavoastră fixaţi preţul şi noi îl primim dinainte.

Boldur Iloveanu rămase un timp pe gânduri.

Spuse:

— Curios!… Au ajuns la preţ pământurile cele mai impracticabile de pe moşia mea! Acum, dumneata îmi propui să cumperi un hectar cu pietre şi ruini. Săptămâna trecută, abia venisem, domnul Emil Sava mi-a arătat ca o afacere deosebit de bună propunerea să vând zece sau douăsprezece hectare, tot de râpi şi de albii pietroase, unui oarecare domn inginer Dinu Grinţeanu, Grinţescu, sau aşa ceva…

Zaharia Duhu se mişcă în jilţ şi îşi încleştă mâinile de marginea scaunului, ca să nu-şi deie pe faţă surprinderea.

Avu din nou senzaţia neliniştitoare a unui lup prelingându-se hulpav, care se trezea în el de câte ori îşi vedea fostul

camarad de şcoală sau numai îi auzea numele. Ce căuta şi aci? Şi încă în tovărăşia unui om ca Emil Sava?

Presimţea o primejdie. Şi nu ştia ce. Şi nu ştia de unde poate veni.

Când socoti că n-are să-i mai tremure glasul, întrebă foarte firesc:

— Şi l-aţi vândut, locul acela…?

— Am consultat administratorul meu. Am consultat planul. Am căpătat convingerea că e un teren fără nici un randament şi faţă de preţul care mi se oferea – nu cunosc preţurile, însă am avut grijă să mă informez de la administratorul meu – am dat poruncă domnului Emil Sava. Cred că în prezent e lucru încheiat…

— Şi ce o fi vrând să facă un inginer, cu un teren fără preţ ca acesta? Întrebă Zaharia Duhu, cu un ton de simplă curiozitate.

— Mă întreb şi eu? Mi s-a spus că un sanatoriu pentru boli de piept. Sau aşa ceva… În orice caz, un proiect pen-tru mai târziu!… Omul avea un capital disponibil şi se temea să nu-l cheltuiască… De altfel, mi se pare că sunt doi… Un oarecare Iordan Hagi-Iordan. Dar aceasta e o chestie care nu mă mai interesează. Să ne întoarcem la dumneata. Am satisfăcut cererea unor oameni pe care nu-i cunosc şi sunt străini de partea locului. Cu atât mai mult, nu te pot refuza pe dumneata… Spun cu atât mai mult, cu cât acum îmi amintesc că, după cele ce-mi spuneau ad-ministratorul meu şi domnul Emil Sava, numai datorită intervenţiunii dumitale, acum doi ani, casa aceasta şi o parte din averea mea au fost cruţate de foc şi ruină. Cum vezi, eu sunt obligatul dumitale.

Zaharia Duhu se apără:

— Nu este vorba de nici o obligaţie, domnule Ilovea-nu… O mărturisesc; n-am făcut-o cum cred unii şi alţii fiindcă pe orice gospodar îl doare când vede o gospodărie ameninţată de foc şi pârjol. Nu la asta m-am gândit şi nu era cazul s-o gândesc, într-o răscoală. Am făcut-o mai ales pentru ţăranii

din satul meu… I-am păzit, pe cât m-a ajutat mintea de ceea ce ştiam că trebuie să vie neapărat, pe urmă. Nedreapta ispaşă! Glonţul şi sângele! Răzbuna-rea!… Cum s-a întâmplat pretutindeni! Dezlănţuirea urgiei, care a dat mai afund, în morminte, norodul iobagilor fără putere şi glas…!

Boldur Iloveanu trecu la birou şi luă o foaie de hârtie:

— Să-mi dai voie, cu toate acestea, să-ţi ofer fără plată locul despre care e vorba! E singurul mijloc, cu care m-aş putea plăti faţă de dumneata şi cu care aş contribui la nişte cercetări, despre care aud că vorbeşte toată lumea cu interes. Scriu aci o hârtie către domnul Emil Sava, să facă actul şi să-mi treacă la socoteala mea cheltuielile.

Zaharia Duhu se ridică din nou, simţind că iar s-a deşteptat în el sângele răzăşului Antohie.

— Domnule Iloveanu, să-mi daţi voie şi mie la rândul meu să vă mărturisesc că nu pot primi asemenea răsplată, pentru o faptă pe care nu mi-o recunosc!… Dacă ar fi fost, cum spuneţi, numai pentru a înlesni nişte cercetări de folos pentru ştiinţă, da. Dar înainte de aceasta, aţi pus celălalt fapt… Că vă simţiţi obligat faţă de un ţăran care v-a păzit avutul de mânia altor ţărani… Lucrul nu s-a petrecut aşa. Repet. N-am făcut-o pentru curtea aceasta şi pentru hambarele de pe deal. N-am, deci, pentru ce să primesc răsplată. Eu am venit în chip cinstit, vă rog să-mi vindeţi un loc nefolositor pentru dumneavoastră. Să-l cumpăr cinstit şi să-l plătesc cinstit…!

„Cest un drôle de type”, gândi încă o dată Boldur Iloveanu, jucând coada tocului deasupra hârtiei şi privind fenomenul din faţa lui. Îndârjirea nemotivată a răzeşului întâi îl irită. Pe urmă îi plăcu.

Începu să râdă împăciuitor:

— Bine! Să accept condiţiile dumitale!… Fixează un preţ şi-l însemn aci pentru avocatul meu. Îmi place să cred că va fi un preţ mai scăzut, ca pentru un teren nefolositor ce este.

Zaharia Duhu rosti ca o provocare:

— Vă rog să puneţi acelaşi preţ cu care au cumpărat inginerul Dinu Grinţescu şi tovarăşul lui.

— Dar este ceva exagerat! Avocatul meu şi administratorul meu, amândoi mi-au spus că e un preţ oferit de oameni care habar n-au de valoarea pământului, în regiunea aceasta…

— Poate, într-adevăr, să n-aibă habar dumnealor… O ţinu Zaharia înainte. Cu toate că nu-mi vine să cred că au venit tocmai de la Bucureşti, să aleagă tocmai locul acesta, numai aşa, ca să vă ofere un preţ de care să se mire toată lumea!… Domnul avocat al dumneavoastră, care se pare că în aceeaşi vreme poate tot aşa de bine să fie şi avocatul dumnealor, a găsit că preţul e mulţumitor pentru amândouă părţile. Nu vreau să creadă că am venit să vă înşel şi să spună că ar fi tratat dânsul mai bine chestiunea, dacă m-aţi fi trimis de-a dreptul la el. Vă rog, scrieţi în însemnare acelaşi preţ, pentru care lucru vă mulţumesc, atât eu, cât şi prietenul meu, profesorul Opriş…

„Cest un drôle de type, gândi pentru a patra oară Boldur Iloveanu. Joseph a început să cunoască oamenii din ţara mea mai bine decât îi cunosc eu…!”

Pe urmă scrise, aşa cum cerea Zaharia Duhu; împături hârtia şi i-o întinse:

— Nu-mi rămâne decât să vă doresc spor la cercetările acelea, despre care vorbeşte toată lumea… În definitiv, ce fel de cercetări? Aud despre nişte ruini… Fă-mi plăcerea, te rog, să mai iei loc un moment şi să-mi povesteşti şi mie…

Zaharia Duhu luă loc şi povesti.

— Curios! Exclamă de la primele cuvinte Boldur Iloveanu.

Firul istorisirii trecu de la întâmplările cele dintâi ale geţilor, la ospăţul oferit de regele Dromichet, craiului Lisimah, prins de război, şi la cuvântarea pe care o pomeneşte Diodor.

— Curios! Exclamă a doua oară Boldur Iloveanu. Ştiam ceva foarte vag despre popoare barbare care-au existat pe aci… Geţi, sciţi, daci, sarmaţi sau aşa ceva. Văd că

dumneata, însă, eşti o adevărată cronică şi pui în cele ce istoriseşti o adevărată pasiune…!

Pe urmă, Zaharia Duhu povesti izbânda cercetărilor de până acum şi descoperirea celor două rânduri de aşezări.

Curios!

Arătă că tot satul din vale e alcătuit de răzeşi, cei mai mulţi sărăciţi şi ajunşi pălmaşi, dar care păstrează încă urice şi hrisoave de pe vremea lui Petru Şchiopul.

Curios…

Mai povesti apoi despre locul acela de retragere schimnicească al voievodesei fără nume, poate chiar din nea-mul Ilovenilor, fiindcă acte vorbesc despre proprietăţile învecinate ale unui Boldur Iloveanu, încă de la anul o mie cinci sute…

Chiar Boldur se numea, ca dumneavoastră!

— Curios!… Mărturisi Boldur Iloveanu. N-am ştiut niciodată despre aşa ceva. Cunosc că familia noastră are acte de câteva sute de ani… Dar ce mai interesează arborele genealogic, şi actele, într-un veac ca al nostru şi mai ales într-o ţară ca a noastră?… Dumneata îmi spui lucruri care mă uimesc… Aşadar, oamenii aceştia din vale, din casele lor cu acoperişurile de şindrilă putredă, au acte de pe vremea lui Petru Şchiopul?… Adică adevărate cărţi de nobleţe…

— Au! Începu să râdă din toată inima Zaharia Duhu. Au, şi câteodată le folosesc. Părintele meu a arătat ceva, în această privinţă, domnului avocat Emil Sava…

— Curios! Încrucişă braţele Boldur Idoveanu, copleşit de mirări.

Zaharia Duhu plecă, punând hârtia împăturită la un loc sigur, în buzunarul de la pieptul hainei de şiac.

Boldur Iloveanu îl privi de la fereastră depărtându-se. Pe urmă privi satul sub cuşmele sărace ale acoperişurilor, oamenii ca albe pete mişcătoare în verdele câmpului, ceata de copii, turma oilor mărunte ca furnicile.

Toate departe, micşorate, ireale, toate ca o lume în miniatură, privită prin celălalt capăt al unui binoclu.

— Curios… Îşi şopti Boldur Iloveanu gândul încet, ca un suspin. Au fost aci, şi nu i-am ştiut! Erau aci, şi nu i-am văzut…!

Alungă gândul, cu mâna uscată de bătrân: „Pentru toate acestea, acum e prea târziu”.

Se simţi foarte bătrân, foarte singur şi foarte străin.

Fruntea osoasă se lipi de geamul foarte rece. Şi toate se împâcliră, prin geamul aburit.

Tresări. La spate, Joseph, apăruse cu paşi de pâslă.

— C'etait un drôle d'oiseau! Rosti sluga, cu un surâs tot atât de bătrân şi de ostenit ca al stăpânului.

— Oui, Joseph! C'est un drôle de type!

Sluga îşi căută de lucru. Pe urmă, aminti ceea ce se temuse să nu fi fost cumva uitat:

— Trebuie să telegrafiem la Bucureşti să ne oprească locuri, la patul de dormit, pentru Paris. Mai avem numai trei zile până la plecare…

— Nu, Joseph! Pregăteşte valizele chiar din astăseară. Plecăm mâine… Aerul acesta e prea tare pentru nişte bătrâni ca noi şi pentru nişte străini ca noi.

C A R T E A A D O U A.

C a p i t o l u l I.

Căci totul este schimbător, şi acolo unde unul se scufundă, alţi zece se ridică.

Boier Boldur Iloveanu nu s-a mai întors în primăvara următoare, nici în cealaltă, nici în al treilea an.

Lipsa lui n-a fost de nimeni simţită. Domnul administrator Ilie Sacară a trimis socotelile în copii de pe re-gistre scrise cu cerneală neagră şi roşie, până la Paris, 87, Avenue Kléber, şi totul a rămas cum a mai fost.

Despre venirea şi plecarea stăpânului nu ştiau de altfel decât slugile, când începeau să răsune poruncile domnului Iliuţă. Cu o săptămână înainte, ferestrele se trânteau în lături, bubuiau jărdiile scuturând scoarţe, îngenuncheau

slujnicile să frece podeaua cu ceară. Două-trei săptămâni pe urmă, cât „conaşul” se afla în cămările de sus, singur ca huhurezul, toţi ascuţeau urechea şi iuţeau mâna, să meargă treaba strună.

Apoi, o săptămână după plecare, scoarţele treceau din nou pe sub vergi; strânse sul şi presărate cu naftalină, mergeau să se odihnească până la celălalt an. Ferestrele se ferecau astupate cu hârtie albastră şi curtea se scufunda în tăcerea din totdeauna, sub paza celor patru lei de bronz coclit, cu gurile căscate de urât.

Toată lumea şi încordarea se strămutau la locul lor, la cealaltă curte, a domnului Iliuţă Sacară, din stângă intrării, unde scria pe-o uşă: Canţelaria administraţiunei – şi de unde din nou purcedeau răcnete şi sudălmi, ameninţări şi cumplite răbufneli de mânie.

Mai aflau despre acestea şi oamenii curţii, aciuaţi în sălaşurile din preajma zidului. Ţigani, feciori şi nepoţi de foşti robi, sloboziţi pe vremea voievodului Cuza. Argaţi îmbătrâniţi şi fără putere, care au căpătat milostivirea unei vetre pentru un bordei. Vechili şi feciori boiereşti, cu gospodării mai arătoase. Meşteri de toate soiurile: dulgheri, fierari, potcovari şi butnari.

Erau, unele mai umile, altele ceva mai chipeşe; două duzini de acoperişuri strânse în jurul curţii, ca puii în jurul cloştii.

Peste aceste suflete, cu multe ploduri şi slujind poruncii boiereşti din tată în fiu, domnul administrator Ilie Sacară avea drept de viaţă şi de asuprire. El este stăpânul dintâi şi cel apropiat. Boierul însemna o făptură superioară şi inaccesibilă, până la care nu puteau ajunge cuvânt şi nici nu cutezau să se ridice ochii.

Satul de la jumătatea văii o ştia mai puţin aceasta.

Fuseseră oameni cuprinşi, răzeşi cu zapise vechi; pierduseră cei mai mulţi bunăstarea; vicleniţi de foştii stăpâni mai ageri ai moşiei şi de stăpânire, se judecau şi se încolţeau între dânşii, dar faţă de slugile şi de treburile

curţii arătau o totală nepăsare. Muncile câmpului pe moşie se făceau, îndeosebi, cu lucrători aduşi de aiurea.

— Aista-i un sat de calici şi fudui cum n-am văzut de zilele mele!… Se văieta domnul Iliuţă Sacară. N-am eu vreme de pierdut şi mi-i capul la altele, altfel mi ţi-i-aş freca eu pe mârlani, să le meargă untul…!

Domnul administrator Iliuţă Sacară nu găsea timp de pierdut, fiindcă îl mai aştepta a treia fată de măritat şi deocamdată capul îi era la unicul fecior, intrat în ucenicia meseriei părinteşti. Se hotărâse să facă om din el şi, într-o privinţă, izbutise peste aşteptări.

Nicachi Sacară, după o şcoală de agricultură neisprăvită, renunţase la teoria plugăriei şi se întorsese să înveţe practica lângă domnul Iliuţă, aşa cum puiul de uliu îşi deprinde meşteşugul lui lângă uliul cel bătrân. La experienţa părintească, el mai adăuga idei proaspete şi îndrăzneţe, cum se cuvine unei vrednice tinereţi… Printre altele, era îndemnul de fiecare zi, repetat cu încăpăţânarea domnului Ilie Sacară, să pună mâna pe-o sfoară de pământ, dintr-un hotar răzleţ al moşiei.

Erau numai douăzeci de hectare, dar pentru un început însemnau destul.

— O cumperi pe numele meu, tătuţă!… Boierul are să primească ş-un preţ de nimica, fiindcă n-are habar de unde şi cum îi vin banii…

— Lasă-mă, cu ambâţurile tale, Nicachi! Se lepăda domnul Iliuţă de ispită. N-avem ce ne trebuie? Nu mi-s asigurate bătrâneţele aici, şi după mine n-ai să treci tu la rând? Această slujbă măi băiete, face mai mult decât o moşie, unde poţi să pierzi, să te încurci în datorii şi să ajungi la pagubă şi la necaz…

Nicachi râdea cu milă, în mustăcioara spilcuită:

— Cum asta: poţi să te încurci? Aş vrea să văd şi eu, cum poţi să te încurci şi să pierzi? Slavă domnului, vitele nu te costă parale. Sunt pe moşia asta destule!… Sămânţă? Alegi fruntea! Cine te întreabă?… Cine poate să se amestece şi să

întrebe cu ce-ai plătit munca şi dintr-ai cui bani?… Aceasta aş vrea şi eu să o văd!… Dacă însă mâine boier Iloveanu vinde moşia? Dacă moare şi ajunge Piscul pe cine ştie ce mâini? Vine un venetic, ne scoate din casă şi din treburi: „Nu mai am nevoie de dumneavoastră, vă mulţumesc şi drum bun! Călătorie sprâncenată!…” Unde mergem atunci? Cu ce ne-am ales?… Aşa, am pus aici piciorul şi nu ne mai poate scoate nici dracul! Pe urmă, s-alege!… La un petic de pământ se poate lipi altul. Cheag să fie, că oi fătătoare avem!

— Lasă-mă, Nicachi, cu ambâţurile tale, că bine ţi-a spus Lizica anţărţ, cum că ai nişte planuri de Napolion…!

Domnul Iliuţă alunga demonul ispitei, cu mâna lui deprinsă să învârtă vrăjmaş gârbaciul.

Dar rămânea pe gânduri şi se răsucea noaptea în aşternut înainte s-adoarmă.

Nicachi îl privea cu braţele încrucişate pe piept, ca un adevărat Napoleon, deşi înfăţişarea nu aducea nici pe departe cu învingătorul de la Arcole, Austerlitz, Jena, Eylau, Friedland, Eckmühl şi Wagram…

Mai întâi purta mustăcioară răsucită în sfârc, ceea ce Napoleon Bonaparte rădea, din fragedă juneţe. Pe urmă, avea un ochi care privea puţin în lături, lăcrimos şi mai mic decât celălalt, ceea ce nu s-a putut observa pe nici un portret al strălucitului împărat, nici în anii amari ai exilului de la Sfânta Elena. Şi, în sfârşit, obrazul palidverzui se afla punctat de mici bubuliţe roşii, pe care dintr-un urât obicei le strivea hojma între degete, când n-avea altceva de făcut sau era mânios; apucătură dovedind lipsa stăpânirii de sine, pe care Napoleon n-a arătat-o, nici în ziua catastrofei de la Waterloo.

Înfăţişarea omului însă e una şi planurile lui ambiţioase sunt altceva. Nicachi nu pierdea nici un prilej să se întoarcă la ele şi să amintească domnului Iliuţă Sacară că la vremuri noi e nevoie de hotărâri potrivite grabei şi ameninţărilor care plutesc în văzduh.

Domnul Iliuţă începuse să-şi piardă somnul şi să recunoască în sinea sa că e un administrator de modă veche, mulţumit să ronţăie din traista cu grăunţe a stăpânului, când poate semnele vremurilor povăţuiesc că e mai cuminte să-ţi faci rost de traista ta, oricât de mică şi cu pu-ţine grăunţe pe fund.

Satul de mârlani, calici şi fudui îşi vedea de necazurile lui în vremea aceasta, fără să poarte prea multă grijă întâmplărilor de la curtea din deal.

Un timp, cum aflase ştire Petruţă în mijlocul unor trecute sărbători ale învierii, a suflat un vânt de iscodire şi de interes pentru săpăturile lui Zaharia Duhu. Se zvonise despre o oarecare brăţară de aur, găsită prin paraginile cetăţuici, şi o lună ori două n-a mai fost vorba decât des-pre comori îngropate, despre iarba fierului, legământul comorilor, vâlva aurului şi alte minunăţii văzute cu ochii lor ori de alţii povestite. Câţiva, mai aţâţaţi de asemenea noroace şi cu mai multă încredere în steaua lor, au pornit şi ei cu hârleţe şi târnăcoape, să scurme pământul, într-o parte şi alta. Pe urmă s-au ruşinat de neizbândă şi s-au întors la treburi mai spornice şi mai cuminţi.

Zaharia Duhu şi-a văzut în pace de ceea ce ştia el şi căuta el. Deocamdată s-a fost dovedit că norocul nu-l vitregeşte cu totul.

N-a trecut o lună de când începuse să se neliniştească de dragostea şi consideraţia prea mare pe care i-o arătase domnul prefect Emil Sava, cerându-l numaidecât primar al comunei şi „element valoros al partidului”, iar întâmplarea a făcut măcar pentru o vreme, ca domnul Emil Sava să renunţe la aceste proiecte. Guvernul s-a schimbat; prefectul cel nou avea altă tactică electorală; fostul prefect alte griji.

Trei ani, Zaharia cu ajutorul lui Oarţă a desfundat alte lespezi de piatră şi a dezgropat alte oale şi alt fierăt ru-ginit, fără nici o supărare din partea nimănui, în afară de glasul tot mai oţărât al mătuşii Ruxanda. Săpăturile nu mai scoteau la iveală nimic. Întăreau numai cunoştinţele vechi.

Profesorul Alexandru Opriş petrecuse în fiecare vară o lună la faţa locului, cu aparatul fotografic şi blocul de schiţe. Mai întocmise un volum, cu a doua parte a cercetărilor, şi de fiecare dată plecase cu o ladă de lemn, ticsită cu scule şi rămăşiţe de ceramică, pentru muzeul din Bucureşti.

Pe urmă, vestise că alte prepusuri îl chemau în altă parte.

— Îmi pare că nici tu nu poţi fi de altă părere cu mine, frate Zaharia! Geţii noştri nu se vor fi îngrămădit cu toţii aici… Am semne că voi afla lucruri interesante în Dobrogea şi pe malul Dunării, în Ialomiţa şi Vlaşca. Mai sunt şi altele, peste Carpaţi, în Ardeal. Rămânem însă deocamdată în ţară, cu cercetările noastre.

— Adică aici! Stărui Zaharia.

Alexandru Opriş dădu din cap zâmbind de vrăjmăşia prietenului pentru săpăturile de aiurea, pe care le socotea o uzurpare a drepturilor câştigate de Piscul Voievodesei.

— Aici, frate Zaharia! Aici, şi mai cu seamă în alte părţi ale ţării despre care ţi-am pomenit… Aiurea nu am pe nimeni să mă înlocuiască. Aici eşti tu!… De altfel, pentru moment, rezultatele nu-mi spun nimic nou. Stăm pe loc. În afară de-o descoperire excepţională, nu ştiu ce-aş mai adăuga la materialul nostru… Sunt exemplare care se repetă… Chiar mă gândese că zelul tău e exagerat, şi, prieteneşte ţi-o spun, îmi pare că te-am făcut în ultima vreme să-ţi părăseşti interesele tale… După ochii cu care mă priveşte mama Ruxanda, înţeleg că sunt socotit un fel de geniu al răului şi un demon al perdiţiei… Te rog să faci aşa ca mama Ruxanda să nu aibă de ce mă vrăjmăşi şi să revină la sentimente mai bune…

Alexandru Opriş surâdea. Zaharia Duhu privea mâhnit în pământ. Uşurinţa cu care prietenul se lepăda de cercetările de aci, ca de-un fruct stors, pentru a alerga aiurea, acest fel glumeţ de a lua lucrurile i se părea o vinovată trădare şi o ingratitudine.

— Va să zică, să mă întorc la plug şi la boi? Rosti cu amărăciune.

— Viaţa o cere şi aceasta, frate Zaharia! N-am înţeles să părăsim cu totul nişte lucrări şi cercetări care ne-au fost prielnice… Dar să le lăsăm deocamdată mai domol. Cum spun, aceasta până când vom avea cuvânt să credem că am dat iarăşi peste urme noi…

— Eu am să le găsesc! Făgădui Zaharia Duhu cu tărie. Nu mă îndoiesc de aceasta, cum nu mă îndoiesc de lumina soarelui de azi şi de cea a soarelui de mâine dimineaţă!

— Ştiu… Comoara! Începu să râdă profesorul. Faimoasa comoară a regelui Dromichet…!

— Da! Faimoasa comoară a regelui Dromichet. O ştiu aici. E pe undeva pe aproape. O simt. Şi trebuie s-o găsesc, eu, şi nu altcineva.

În ochii albaştri-apoşi ai răzeşului se aprinse lucirea arzătoare, în care vedea el uneori ceva părelnic şi nevăzut de alţi ochi, dincolo de lucruri şi de timp.

Profesorul nu-şi putu despărţi privirea de această privire.

— Curios! Spuse într-un târziu, cu acelaşi glas, ca Boldur Iloveanu într-o zi de primăvară, sus, în încăperile singuratice de la curte. Curios, Zaharia frate, când te ascult şi-ţi citesc în ochi, încep să mă îndoiesc şi eu de siguranţele învăţăturii mele… Este ceva care-mi clatină tot ce-am clădit eu, aici, în cuget solid şi precis.

Zaharia Duhu prinse viaţă din vorbele prietenului.

Vorbi şi el, mustrându-şi şăgalnic tovarăşul stricat de scepticismul cărturăresc.

— Este ceva, Alexandre, într-adevăr! O deosebire. Eu cred până la sfârşit… Tu numai până unde-ţi dau voie cărţile; adică un hotar mărginit, tras tot de o minte ome-nească mărginită.

— Aceasta se numeşte misticism… Romantism…

— Nu ştiu cum le numiţi voi şi nici nu vreau să ştiu… Eu o numesc cum au numit-o părinţii părinţilor mei: cre-dinţă. Şi cu această credinţă au făcut minuni, cum recunosc şi cărţile tale…

— Ale mele şi ale tale! Rectifică profesorul.

— Ale tale şi ale mele, poftim! Nu vreau să spun că nu m-au schimbat şi pe mine aceste cărţi. De ce să nu recunosc că mi-au schimbat viaţa şi că mi-au tras o perdea de pe ochi, să văd şi altceva decât traiul de vită la care eram condamnat şi la care mă simţeam resignat? M-au schimbat, da! Le sunt dator, da!… Dar uneori tot mă nemulţumesc! Le lipseşte ceva… Desfac viaţa cum ar dezghioca o coajă uscată şi moartă. Îi numără straturile din coajă, le botează, le măsoară, le cântăresc; ţi le pun toate acestea înaintea ochilor să le cunoşti de-a fir-a-păr… Dar peste viaţa care a fost când fructul nu era uscat şi mort trec cu uşurinţă, ca şi cum taina cea mare, minunea cea mare nu s-ar fi aflat acolo… Mă miră că tu, mai ales tu, nu vrei să-mi dai această dreptate… Tu, de la care am învăţat să înţeleg vieţii alt rost… Erai oare mai tânăr, acum cinci-şase ani, când ai vorbit în cerdacul acesta?… Da, numai în această deosebire poate să fie o explicare!… Erai mai tânăr, şi atunci credeai şi tu, mai însetat… Eu stăteam, uite acolo, unde stai tu acuma… Stăteam şi tăceam. Tăceam şi ascultam… Mi se desfăcea înaintea ochilor o lumină pe care n-o cunoscusem şi-mi era ruşine să vă mărturisesc asta. Adică să-ţi mărturisesc ţie, fiindcă pentru tovarăşul tău de atunci, aşa-zis prietenul nostru Dinu Grinţescu, n-am simţit decât o evlavie trecătoare, care acum s-a schimbat în neplăcere şi un fel de sfială. Pentru cele ce spuneai tu însă, în trei seri cât ai stat aici, simţeam evlavie; iar tot ce-ai vorbit tu a lăsat urmă, aici! (arătă tâmpla) şi aici! (arătă inima). Am scos din raft cărţile vechi, am căutat învăţătura în altele noi. În cinci ani, am pus la loc ceea ce-i lipsise vieţii mele în treizeci. Şi acum, tu stai în locul meu de atunci şi te văd zâmbind cu un râs care nu este al tău… Este mai mult al aşa-zis prietenului nostru Dinu Grinţescu… La el l-am văzut numai, şi la oameni ca el şi ca domnul avocat Emil Sava…

— Frate Zaharia! Spuse Alexandru Opriş ridicându-se de pe scaun şi venind să-i pună mâinile împăciuitor pe umeri. Frate Zaharia, domnul avocat Emil Sava ştie ce face… Mi s-

a părut un mare cunoscător de oameni şi un elector şiret ca un vulpoi. Şi acum mă conving mai mult cât de buni ochi a avut. Ştii tu ce-ai însemna pentru partidul domnului avocat Sava?… Un răzeş cu haină răzăşească, vorbind cum vorbeşti tu şi ştiind toate câte le ştii tu? Aceasta ar ridica o sală de întrunire publică în pi-cioare, să te ducă în cârcă şi să te aleagă nu numai primar, ci şi deputat, deputat pe viaţă…

— Dacă mă socoţi bun pentru o menajărie ca a domnului avocat Emil Sava, atunci pot să-ţi spun că-mi arăţi o preafrumoasă dovadă de prietenie!… Se supără Zaharia.

— Nu te socot aşa ceva, dovadă că nu te-am îndemnat să-i dai ascultare şi că m-am bucurat când am văzut cum l-ai retezat scurt! Dar te văd cu ochii lui şi spun ceea ce-ar spune el… A! Iată şi viitorul nostru mare arheolog! Bună dimineaţa, domnule Petru V. Tudose, premiant I al Liceului „Sf. Sava” şi viitor membru al Academiei Române!

— Bună dimineaţa, domnule profesor. Bună dimineaţa, nene Zaharia.

— Nene? Te-ai muntenizat rău! Înălţă din sprâncene Zaharia.

Petruţă dădu mâna grav şi se aşează pe margiiea cerdacului, potrivindu-şi dunga pantalonului, cu o seriozitate într-adevăr de viitor academician în germene.

În uniforma neagră, periat, pieptănat, cu unghiile fără doliul de odinioară, nu mai păstra nimic din înfăţişarea diavolului desculţ şi neadormit, care făcea zile fripte mătuşii Ruxanda.

De altfel, chiar mătuşa Ruxanda îl luase în simpatie, uitând vechiul război, de când mai ales înţelesese că un bursier face şcoala scutit de cheltuială şi poate chiar cu vremea să trăiască toată viaţa pe socoteala statului: bursier, funcţionar, pensionar…

— Ei, domnule Petruţă, aţi fost în pădure? Întrebă glumeţ Alexandru Opriş. V-aţi revăzut cuiburile de pă-sări? V-aţi regăsit amicile dumneavoastră, veveriţele?

— N-am fost în pădure, domnule profesor. Am stat în livadă şi am citit.

— Acest omuleţ are să-l întreacă pe Momsen! Declară Alexandru Opriş.

Petruţă protestă, fără sfiiciune:

— Nu vreau să întrec pe nimeni, domnule profesor! La şcoală învăţ, fiindcă trebuie să învăţ. Iar aicea, în vacanţă, citesc, fiindcă îmi face plăcere…

— Măi-măi! Se minună profesorul. Ce stil aforistic! Dragă domnule Petruţă, mă aşteptam ca îndată ce aţi ajuns aci, să daţi fuga la vechii dumneavoastră camarazi de hoinăreală şi de năzdrăvănii… Era, dacă-mi amintesc bine, un adevărat trib, Bârliba, cu care vă aflaţi în foarte amicale relaţii şi, pot spune, într-o adevărată alianţă… I-aţi trădat? Aţi rupt relaţiile?

Petruţă nu răspunse cu zâmbet la surâsul lui Alexandru Opriş.

Vorbi:

— Fraţii Bârliba au alte treburi. Unul s-a tocmit argat la domnul învăţător. Altul lucrează la praşilă cu ziua. Celălalt încă n-a terminat şcoala primară. E al treilea an repetent şi l-a trimis mama lui la oi, la munte… De altminteri, nici n-am ce să vorbesc cu dânşii, chiar dacă n-ar fi plecaţi la aceste ocupaţii.

Se vedea bine că Petruţă V. Tudose, premiant I, în clasa a III-a a Liceului „Sf. Sava”, bursier şi viitor academician, enumăra cu oarecare satisfacţie condiţiile inferioare ale foştilor săi tovarăşi de hoinăreală şi de isprăvi. Păşise în altă lume, precum dorise, şi n-avea pentru ce să privească înapoi.

Zaharia Duhu simţi zădărându-l o nemulţumire, ca zborul unei viespe care-i dă târcoale.

C a p i t o l u l I I.

Comorile sunt pentru toată lumea.

Se ivesc unele întâmplări cu pricinile deocamdată ascun-se ochiului şi înţelegerii omeneşti. Par căzute din senin, fără

nici o pregătire, şi par a decurge împotriva fireştilor rânduieli.

De fapt, obârşia lor e undeva mai departe şi tâlcul lor ceva mai adânc! Acestea sunt însă înverigări de cauze şi efecte, bune să le dezlege numai cei care trăiesc să despar-tă firul de păr în patru.

În Piscul Voievodesei, nu se afla un asemenea om. Chiar Zaharia Duhu, cu toată patima sa pentru iscoadele cărţilor şi cu tot de-a dreptul amestec în aceste întâmplări, nu le găsea explicare.

Mai întâi, de prin mijlocul lui iulie până târziu în toamnă, când ploile s-au amestecat cu spic de zăpadă, toate săpăturile lui au răscolit pământul în deşert. Nu mai apărea sub hârleţ şi cazma un singur hârb de ulcică; nu mai suna un singur capăt de fier. S-ar fi spus că toate s-au tras afund, supte de tăriile adâncului.

Oarţă mormăia în limba lui urâtă, cu semne de mare mânie, muncindu-se să dovedească stăpânului că aici şi-a amestecat coada un drac şi că are să-i reteze el coada cu lopata, dacă pune odată laba păroasă pe dânsul.

Zaharia se hotărî până în primăvară să schimbe două petece de pământ pe altele, de dincoace de pârâu, unde sub prunduri apa scosese cândva din nisip lespezi cioplite rotund, de boltă.

Până atunci, se întorcea în fiecare asfinţit cu mâna goală, urmat la un pas îndărăt, ca de-o umbră scurtată şi strâmbă, de nevolnicul cu uneltele nefolositoare pe umăr.

Şi tocmai în vremea aceasta, fără nici o pricină, oamenii din Piscul Voievodesei începură să arate din nou un foarte aprins interes pentru întâmplările cu comori.

Începutul l-a făcut Timofte Gâţulea, baciul, aducând veste că trei nopţi în şir a văzut cu ochii lui o flacără verde jucând pe dealul Călimanului, până la cântatul cocoşilor. Dulăii o mirosiseră şi ei, lătrând şi asmuţindu-se toată vremea într-acolo. Până la cântatul din miezul nopţii, când văpaia se stingea şi câinii se întorceau astâmpăraţi la culcuşurile lor.

Timofte Gâţulea era un moşneag scund şi spătos, tare cum e criţă şi de nemaipomenit de multe lucruri atoateştiutor.

În tinereţe, la vârsta oştirii, fusese fugar prin pnbege locuri, unde a aflat şi a cunoscut altfel de lume. Unii au cuvânt a crede – şi nici el nu se apără – că n-ar fi fost străin şi de-o oarecare ceată vestită pe vremuri, care a haiducit departe, în ţara ungurească, luând sânge de la chi-mirul negustorilor de mascuri şi vamă de drumul mare la grofi cu peniţă de sitar la pălăria verde.

Aşadar, a cam avut cum şi de unde să afle de ce şi în ce chip se ascund anumite comori.

De ani şi ani se întorsese la viaţa tihnită, la slujbă credincioasă de baci şi de cuminţire. Îşi vedea, în singurătăţile înalte, de treburile şi de turma lui, între berbeci, mioare şi dulăi, înfăţişând gospodarilor, în fiecare toamnă, socoteală dreaptă şi bună. Cobora din munte, arar, până dă frigul, doar ca să-şi primească, din când în când, provizia de mahorcă şi de rachiu.

Într-o asemenea zi de duminică, a povestit el la crâşma lui Leiba Ţudic, arătarea de pe dealul Călimanului.

— Mă tem, oameni buni, că taman acolo-i comoara pe care o tot caută alde Zaharia lui Antohie! Am trecut de-cu-dimineaţă pe la dânsul, să-i dau ştire precum că partea lui de turmă i-a crescut şi-i mândră, care pot să spun că n-am mai apucat de doisprezece ani. Pe urmă, minte la mine! Am strecurat cuvânt la văduva lui Antohie, despre semnul din Căliman… Jupâne Ţudic, ia mai fă vânt încoace unui sap de rachiu, fiindcă am nevoie a prinde coraj, ca să povestesc oamenilor istoria, ce mi-au auzit mie urechile şi era să-mi pată chelea, de la calul dracului…!

Domnul Leiba Ţudic a pritocit altă jumătate de rachiu în sticla verzuie şi, cu mare indiferenţă, a înlocuit măsura deşartă, retrăgându-se apoi după tejghea şi scriind o linie cu creta.

Nepăsarea era însă prefăcută, iar urechea ascuţită.

Cele ce auzea el din gura lui Timofte Gâţulea, de câte ori cobora ciobanul din munte, erau prea destule să-i tulbure somnul cu vise cumplite, trei nopţi.

Baciul a turnat cum se cuvine, întâi ascultătorilor, pe urmă şi-a umplut şi paharul lui. L-a ridicat să ciocnească la dreapta şi la stânga, apoi l-a repezit de duşcă, stropşin-du-şi glasul după înghiţitură şi scuturându-şi pletele sleite cu unt de oaie, cu o mare mulţumire şi semne de aprobare spre tejgheaua lui domnu Ţudic, fiindcă rachiul era tare şi fain.

Cu mâneca cămăşii spălată în zer şi duhnind de-o poştă a stână şi-a netezit ţepii mustăţilor, s-a rezemat cu spatele în perete şi a început să râdă cu amarnică înveselire, de ce-avea el să povestească despre întâmplarea cu văduva lui Antohie.

Câte-o lună, alteori mai mult, n-avea cu cine schimba un cuvânt, în pustietăţile lui de sus. Câinii, berbecii şi două ajutoare: doi băieţandri, abia înţărcaţi. Cine să-l asculte?

Acuma se deşerta pe o lună; din care pricină povestirea lui era lungă şi pe drum ocolit.

— Ce să vă spun, oameni buni?… Că am fost umblat şi păţit, o ştie domnu Ţudic, după cum văd că se uită la mine şi nu mă scapă o ţârâ din ochi, ca ochiul lui Iehova de pe biserica lui, din târg. Asta mi-a folosit: umblatu şi păţitu, că acuma pot zice că nu mă tem de nime pe lume… Au fost să pună mâna pe mine şi jandari împărăteşti în tinereţele mele nebune, şi m-am încontrat cu dânşii cu puşca, şi am scăpat teafăr şi neatins ca oul! Pe urmă, a venit vremea să am de-a face cu altfel de hiare. Dă lupul în deal şi-l dobor cu ghioaca. Mai dă altul şi-l răpun cu junghiul!… Acuma, cred că s-a dus vestea între dânşii, în vorba lor lupească, de mă lasă în pace de un timp de vreme… Am avut în iast' primăvară şi altfel de oaspeţi. Să v-o spun şi asta, numai aşa, ca să-i fac plăcere lui domnu Ţudic. Este, domnule Ţudic…?

Domnul Leiba Ţudic deschise şi închise saltarul de lemn, măcar că nu avea nimic de pus sau de scos.

Îşi trase unghiile prin barba rară şi se tângui:

— Plăcerea pe care mi-o faci dumneata, bade Timofte, când începi cu istorii numai cu morţi şi cu prădăciuni, aşa plăcere nu doresc eu nici la duşmanii mei…

Baciul întinse opincile mari cit doi bursuci sub masă şi mugi un râset gros, lăsându-se pe spate.

— De data asta am să-ţi fac o poftă, domnu Ţudic, şi n-am să spun o istorie grozăvită, din cele pe care le ştiu, le-am văzut, ba poate le-am şi săvârşit!… N-am să spun, fiindcă nu vreau să te supăr! Mie îmi place să rămânem prieteni… Fiindcă dau omului ce-i al omului. Ca rachiul dumitale, n-am mai băut eu aşa ceva, decât în ţara ungurului, de-i zicea trăscău, spre deosebire de altul mai slăbuţ, de-i zicea palincă. Şi-l beam pre dânsul, îmbucând ia aşa nişte hartane de slană crudă, tăvălită prin sare şi prin pa-prică, de-i zicea slanei aceleia clisă. Rachiul dumitale îmi aduce aminte de vremuri trecute de tinereţe… Eu am ne-voie de dumneata, ca să mi-l vinzi, chiar dacă mi-l scrii la condica dumitale şi nu-l plătesc acuma. Dumneata ai nevoie de mine, să-l cumpăr şi să-l cinstesc cu oamenii de omenie! Aşadară, numai că se cuvine să rămânem prieteni. De ce te-aş supăra şi de ce te-aş mâhni? O mână are nevoie de cealaltă şi amândouă au nevoie de cap, iar capul are nevoie de oleacă de fierbinţeală de rachiu, ca să-l mai primenească şi să-l înveselească… Precum vei vedea, am să istorisesc creştinilor istora o întâmplare fără nici un mort. Şi o întâmplare fără nici o prădăciune, chiar dacă a vrut ea să fie cu prădăciune… Cum să vă spun, oameni buni, în iast' primăvară, cam la două-trei zile după sfintele Paşti, mă pomenesc eu într-o sară cu nişte prăpădiţi ca vai de capul lor, morţi de foame şi rupţi în genunchi, de-ţi era mai mare mila. Cică erau în legea lor fugari de oaste, care-au purces voiniceşte să ia calea codrului… Mai mare râsul şi jalea de aşa voinicie! Acum, cine i-a trimis la mine, cu gând de prădăciune, să mă puşte şi să mă taie…?

— Vezi, bade Timofti?… Gemu a mustrare domnu Ţudic. Ai spus că nu-i o istorie cu prădăciune…!

— Lasă, jupâne Ţudic, că ceea ce spun eu acum n-a fost prădăciune. Că a vrut să fie, asta-i altceva!… Zic: cine i-a trimis la mine pe gherghetegiii şi becisnicii aceia, cu gând de prădăciune, doar domnul de sus să ştie! Numai că mă trezesc eu buimac, într-o hărmălaie de câini, de-am crezut că s-o aprins stâna. Puşcă ei în câni, dau buzna şi răcnesc: „Bani, moşnege! Bani şi mâncare!” Şi-mi pun chipurile tăvile puştii în chept, să nu suflu şi să mă supun… „Apoi cu mine nu merge aşa, puilor! Mă supăr eu. Cine v-a învăţat că aşa se hoţeşte, prost v-o învăţat…!” Şi numai ce mi-se face negru înaintea ochilor de mânie, şi numai ce înşfac eu amândouă tăvile cu amândouă mâinile şi le zvârl cât colo; şi numai ce mi-ţi-i învârte taica de chept, de-i ciocnesc cap în cap ca ouăle de Paşti, şi pe urmă numai ce ţi-i culc eu frumos la pământ şi se aşterne tata să le burduşească o mamă de bătaie, de-au pomenit şi ţâţa care-au supt-o de la maica lor… După pedeapsă, vine judecata. Că aşa e rânduiala treburilor aistora. Întâi pedeapsa, pe urmă judecata… Îi ridic şi-i pun pe laiţă. Stăteau alături, ca doi orfani prăpădiţi, culeşi de pe drumuri.

Îi muştruluiesc: „Dacă v-o plăcut, mai poftiţi şi altă dată, ca să vă înveţe tata cum se capătă bani şi mâncare!…” Şi le spun una, şi le spun alta, până ce mă prinde mila, cât i-am văzut de păcătoşi… Le-am dat de mâncare. Le-am pus în traiste un caş şi-o urdă. Le-am dat şi un cinci franci de parale şi le-am făcut vânt: „Hai, plecaţi!… Căutaţi-vă altă slujbă, că nu sunteţi pentru treaba asta, mieluşeii moşului!”

— Şi mă rog dumitale, bade Timofti!… Se mişcă de după tejghea, domnul Leiba Ţudic. De ce n-ai trimis dumneata îndată răspuns la domnu şef de post? De ce nu i-ai legat să meargă la ocnă, dacă erau aşa nişte ticăloşi care fură şi pradă, şi poate au făcut moarte de om.

— N-au făcut, domnu Ţudic! Vorbi cu dispreţ baciul. Nu erau ei dintre cei în stare să facă moarte de om.

— Chiar dacă nu fac moarte de om! Stărui domnu Ţudic. Vin, sparg, lovesc, pradă… Pot să mă pomenesc şi eu într-o noapte, doamne fereşte, că vin să mă schingiuiască şi să mă bage-n spital.

— N-avea nici de asta grijă, domnu Ţudic! Îl asigură Timofte Gâţulea. Ce să fure de la dumneata? Ştie tot satu că ai mai mulţi copchii în odaia dumitale din fund, decât sutare la tejghea. Şi pe urmă, mai cunoaşte lumea că dacă s-ar apropia cineva cu gând rău, începe madam Sara să ţipe şi să se căineze, de, s-aude peste nouă văi şi nouă dealuri… Altfel, poate mai ştii? M-ar fi bătut şi pe mine gândul să-mi amintesc de cele tinereţe şi să fac aşa o probă, într-o noapte fără lună…

— Bade Timofti, asta nu-i glumă pentru un om la vârsta dumitale! Se trase speriat, la adăpost, domnu Ţudic. Dumneata şuguieşti!… Altu însă ascultă şi se duce acasă şi poate că o gândeşte… Uită că este lege, uită că este pedeapsă…

— Domnu Ţudic, legea codrului e alta decât aceea pe care o cunoşti dumneata! Când vei avea odată vreme, să mă chemi şi-am să ţi-o spun, şi-are să-ţi facă plăcere…

— Cunosc eu plăcere de-a dumitale!… Suspină domnul Ţudic. Mai bine ai spune cum s-a întâmplat cu cucoana Ruxanda, că aceea-i istorie fără primejdie…

— Crezi dumneata? Îşi aduse aminte baciul de unde pornise. Taman asta voiam să arăt oamenilor aistora… Nu mă tem de lup. Nu mă tem de jandarm. Nu mă tem de hoţ… Am ac pentru toate cojoacele! Dară de gura muierii, când e vorba mai ales de-o gură ca a vădanei lui Antohie, pot spune că mă apucă groaza, cum te apucă pe dumneata când auzi de prădăciune şi de moarte de om…

Se întoarse spre tovarăşi, turnă, ciocni şi cinsti. Pe urmă, istorisi:

— Precum v-am spus, strecor eu azi-dimineaţă, vădanei Ruxanda, ştire despre semnele de pe Căliman. Zic: „Asta trebuie s-o cunoască numaidecât şi Zaharia, că poate să-i

fie de folos…!” Alei, doamne, păcătosul de mine, cine mi-a pus vorba asta pe limbă? Nici n-am sfârşit bine, şi numai ce văd că se ţânţăreşte muierea, şi numai ce începe cu o gură, şi numai ce se repede să-mi scoată ochii cu unghiile, cum sare gaia când te-ai apropchiat de cuibu ei., Hai! Răcneşte ea de s-au spăriat toate curcile şi-o început a leorbăi şi curcanul la mine… Hai! Cu de astea-mi vii, haidău bătrân şi fără minte? Altu acuma cu comoara! Nu-mi ajunge mie nebunu din casă, cu ţâcneala şi cu oalele lui?… Nu-i destul că-mi mănânc sufletul cu dânsul şi cu Oarţă al lui?… Mai vii şi tu, cu comorile de pe deal, arză-te-ar focul lor şi cuptoarele iadului, după câte-ai păcătuit în faţa lui Dumnezeu şi a legilor! Îţi trebuie şi ţie comoară? Ai venit, să-l mai scoţi din mintea câtă i-a mai rămas?… Ei, ia stai, haidamace, că-ţi arăt eu ţie comoară, ca să n-o poţi duce în spinare…!”

Ciobanul se opri să râdă, fiindcă după atâtea pahare şi după ce trecuse primejdia, întâmplarea îi părea vrednică de înveselire.

— Şi ce-ai făcut? Întrebă unul din ascultători.

— Ce să fac?… Am rupt-o de fugă şi-am lăsat-o să răcnească până ce i-o osteni limba în gură. Am venit într-o fugă aici, la domnu Ţudic, să-mi dea oleacă de drojdie de coraj, din şipurile lui cu doftorii.

Acesta a fost începutul nevinovat al întâmplărilor care au tulburat satul, mai bine de un an.

Mai fuseseră alte semne mai temeinice altădată şi toţi trecuseră cu uşurinţă peste ele. Nu mai departe, chiar după ce Petruţă Tudose a găsit brăţara de aur scoasă la iveală de şuvoaiele ploii, zvonul s-a potolit în scurtă vreme, iar cei care-au fost purces să scurme şi dânşii pământul la întâmplare s-au astâmpărat ruşinaţi.

Unii socoteau că într-adevăr Zaharia Duhu, om cu carte şi pricepere, e plătit de profesorii de la Bucureşti cu bani buni, să le caute oale, cărămizi şi ruginături, pentru cărţile lor, cum adusese veste Pintilie, poştaşul, că a fost scris în

gazete şi că a văzut, cu ochii lui, chipul lui Zaharia, pozat, aşa cum se află numai chipurile de miniştri şi de răufăcători.

Alţii se împăcaseră la urma urmei şi cu gândul că Zaharia Duhu căuta cu adevărat o comoară. Dar nu una din vechi. Ci vreo comoară ascunsă la Antohie cel zgârcit şi amarnic, despre care va fi lăsat vorbă cu limbă de moarte şi n-a avut vreme când să spună şi locul.

Toate acestea trecuseră din gură în gură; mai erau rareori pomenite şi nu mai stârneau nici o mirare sau gând lacom de iscoadă.

Şi deodată, toţi au început să capete patimă pentru comori, ca şi cum s-ar fi aflat câte una pe aproape, pentru fiecare suflet din sat.

Semnele de pe Căliman nu s-au mai arătat. Nici nu le văzuse de altfel, decât baciul Timofte, care poate a minciunit lumea numai că să-şi râdă de cei lesne crezători.

Zvonul a crescut însă şi fără semnele de pe Căliman.

Toamna, pe vremea strânsului şi a plugurilor, au mers lucrurile mai domol. O vorbă aruncată ici, o întâmplare adusă din auzite, de altul, dincolo. Dar o dată cu cel dintâi îngheţ şi val de ninsoare, când iarna a început să se întărească şi să strângă gospodarii pe la casele lor – bărbaţii la domnul Ţudic, flăcăii şi fetele, la şezători şi la priveghiuri – istoriile comorilor s-au înteţit şi au fost dezmormântate toate cele aflate şi întâmplate, de când cel dintâi om a ascuns un talant în pământ şi alţii o sută au pornit să-l caute.

Moşnegii şi babele n-au mai găsit tihnă, până ce n-au spus de-a fir-a-păr toate câte le-au ştiut dânşii din părinţii părinţilor lor, despre toate avuţiile şi scumpeturile încredinţate pământului, pe vremea turcilor şi a tătarilor, şi mai pe urmă, în timpuri de răzmeriţe şi de vrajbă.

Că fiecare creştin cu oleacă de stare îşi ascundea bă-netul la loc tăinuit, când dădeau păgânii în ţară, de asta nici nu mai încăpea îndoială. Boierii fugeau la Braşov, şi pe unde

apucau, în ţara ungurească. Ceilalţi, mai puţin înstăriţi, luau drumul codrului, aşteptând în peşteri şi bordeie să treacă urgia. Şi unii şi ceilalţi vor fi purtat cu dânşii parte din odoare şi din agoniseală. Dar grosul rămânea aici, pus la fereală, în tainiţe şi în hrube; ba într-un cazan îngropat la tulpină de păr, ba într-o zidire subpământeană, hrubă astupată cu capac de fier şi încuiată cu lacăt cât o oală de praznic mare, toate astupate cu pământ şi cu brazde de iarbă să nu se cunoască locul.

Când se potolea mânia lui Dumnezeu, unii din cei por-niţi în bejănie se întorceau să-şi dezgroape avutul ascuns şi începeau din nou viaţa de tihnă şi pace. Dar cei mai mulţi piereau pe meleagurile străine. Mai erau şi acei care-au fost ajunşi din urmă de vrăjmaş, pe drumuri, şi trecuţi prin sabie cu soaţele şi cu pruncii lor… Tainiţa acestora de bănărit rămânea neştiută de nimeni. Iată, aşadar, un fel de comori. Se mai aflau şi comorile îngropate de căpcăuni, urieşii cei mari şi urâţi, care-au trăit înainte de a se isca pe pământ neamul omenesc din ziua de azi. Mai sunt şi comorile zgârciţilor hapsâni, care-au strâns banul cu zece noduri toată viaţa şi-au ascuns grămăjuia cu galbeni în oală de lut, ca după moartea lor să nu se mai bucure nimeni de folosinţa aurului. Pe urmă, oricine mai are cunoştinţă şi despre zăcămintele de bani şi odoare, adunate şi puse la adăpost în văgăuni ascunse, de cetele de tâlhari şi haiduci, cu legământ între tovarăşi, să nu se atingă nimeni de ele, până ce nu s-o întoarce cu toţii la împărţeală. Iară ziua împărţelii n-a venit. Tăinuitorii şi-au pierdut viaţa în luptă cu poterile ori le-au fost putrezit ciolanele în ocnă. Banii juruiţi aşteaptă şi acum mâna norocoasă, să-i scoată la lumina soarelui şi la bucuria oamenilor.

Că au mai rămas comori – şi încă multe, de tot soiul şi din toate vremurile – nici nu mai poate fi, aşadar, vorbă. Greul e cum să le dai de urmă? Iar după ce le-ai aflat, cum să le intri în stăpânire, fără să te pocească ori să te şoimărească vâlva lor?

În această privinţă, părerile erau împărţite.

Aşa, bunăoară, baba Maranda Cuţui, mare meşteră în descântece de boală şi de deochi, vestită până în al şaptelea sat pentru făcutul de dragoste şi pentru aducerea ibovnicului pe horn cu ulcica şi cu nuieluşa, baba aceasta, Maranda Cuţuianca, avea ştiinţele ei.

— Mai întâi – spunea dânsa – comoara fără pară nu-i!… Joacă para deasupra, în noaptea de Înviere, de Bo-botează şi de Sânsăiene? Este comoară! Nu joacă? Degeaba mai prăpădeşti vremea şi truda!… Apoi chiar de-o fi jucând flacăra, mai are şi ea cântecul ei!… De-i gălbie, înseamnă că dedesubt se zbate aur; de-i albă, argint; de-i roşcată, aramă… Mai este şi flacără verde. Atunci ai dat peste norocul noroacelor. Înseamnă că ai să afli nestemate şi mărgăritare, smaragde şi alte odoare împărăteşti…

Baba Maranda scarmănă pene, repede-repede, cu unghii ascuţite şi aduse la vârf cumu-s cängile de ciocănitoare.

La claca de la notăreasă, se află câteva femei, câteva fete şi nişte băieţandri hai-hui, care nu fac nici o ispravă şi numai hârjonesc cele copile şi nu le lasă să-şi vadă de treabă.

Unul se dă cu părerea, piţigăindu-se:

— Apoi atunci e lucru uşor, mătuşă Marandă!… Ieşi colo, în noaptea de Bobotează pe deal, te uiţi de jur împrejur să vezi unde pâlpâie para; pe urmă, n-ai decât să porneşti cu hârleţul şi cu coşarca după galbeni…

— Că uşor ţi-i a zice, măi băiete!… Dacă soooţi tu că mergi la comoară ca la plăcinte, apoi amar te înşeli, ghindocul babei!… Mai aşteaptă să-ţi crească oleacă de puf sub nas, şi-ai să înţelegi tu că toate lucrurile pe lume se petrec ceva mai anevoie. Întreabă-l pe tătâne-tu şi ţi-o spune, dacă a văzut el cărându-se galbenii cu coşarca, aşa cum vă cară el ciocălăii cu schinarea, de la unu şi de la altul, să vă facă foc în bordeiul vostru…

Băiatul s-a ruşinat amarnic, fiindcă mai este timp până ce i-o răsări urmă de puf sub nas şi, mai ales, fiindcă baba

Maranda i-a adus aminte de nevoile şi de sărăcia de-acasă. E abia un plod de vreo zece-unsprezece ani. Gheorghieş al lui Costache Tălpăligă; iar Costache Tălpăligă e unul din gospodarii cei mai săraci lipiţi pământului din sat.

I-a tăcut glasul şi priveşte pe sub gene la tovarăşa lui de joacă şi la vecina de gard, Sanda lui Alecu Toader Precup a Dăscăliţei, care, cu tot numele lung cât o zi de post, e fetişoară abia de-o şchioapă, cu nasul cât un bumb. Dar ochioasă, nevoie mare. Sanda n-a râs laolaltă cu cei-lalţi de spusele babei Maranda. Nici nu le-a auzit. Foarte gravă, scarmănă cu mânuţele mici, mândră că a fost şi ea primită la asemenea ispravă importantă, alături cu fetele mai mari ca dânsa; unele chiar ieşite la horă.

Lumina s-a micşorat de tot în gămălia galbenă, de alamă, a lămpii. E un miros greu de gaz, de pene şi de poiată, de încălţări şi de sudoare.

În ceaunul de pe vatră pocnesc grăunţele puse cu sare să facă cocoşei.

— Ia mai măreşte fitilul, tu cu coşarca de galbeni, că ne-o chiorât de tot gazorniţa asta!… Dă cuvânt baba Maranda. Şi pe urmă, după ce mi-ţi face încoace pacul cela de tutun să răsucesc o ţigară, am să vă spun eu şi cumu-i treaba cu aflatul comorilor…!

Baba Maranda Cuţuianca a aprins o ţigară groasă cât degetul, a pufăit şi a istorisit şi cum stă chestia cu dezgropatul comorilor.

Greşeala cea mai mare e, când ai văzut flacără, să te răpezi ca un zălud la ea. Atunci nu s-alege nimica. Până ajungi, para se şterge fără urmă şi-ai pierdut-o pentru vecii vecilor. Legea comorilor – că au şi ele o lege!

— Legea comorilor spune să înfigi un cuţit în locul unde te afli, când ai zărit para. Aşa, cum a intrat vârful cuţitului în pământ, ţii şi tu flacăra, să nu fugă. Pe urmă, mergi până acolo şi pui semn. Dacă para a fost înaltă de-o palmă, a doua zi ai să afli comoara, adâncă de-o palmă. Dacă-i de-un stat de om, înseamnă că locu-i afund de-un stat de om. A

doua zi, apoi, când porneşti la săpat groapa, nu-i destul să pleci cu mâna goală, cu hârleţul şi cu târnăcop. Trebuie să-ţi mai iei şi o lumânare de Paşti, smirnă din cădelniţa popii şi-o căpăţână de usturoi. Aprinzi luminarea, te ungi cruciş, pe faţă, cu usturoi şi prinzi a săpa. Dar cu socoteală!... Ferească Dumnezeu, bunăoară, să laşi să cadă ţărâna înapoi în groapă, că atuncea orbeşti şi pentru orbeală din săpatul comorilor nu s-a găsit leac pe lume! Tot aşa, ştiut este că dacă ai astupat la loc groapa de unde-ai scos comoara, n-ai parte de dânsa. Mori în drum, pân-acasă.

Acestea le spune legea comorilor, când ele sunt curate şi bune.

Cât despre comorile legate cu jurământ şi păzite de-o vâlvă vicleană şi îndrăcită, apoi cu acelea isprava e mult mai grea şi mai plină de primejdii. Poate să fie înlăuntru aur cu nemiluita, stamboale şi poloboace de galbeni; poţi să cunoşti locul şi să-l descânţi fel şi chip, dar de dânsele tot nu te poţi apropia până ce n-ai sfărâmat blestemul. Vâlva te şoimăreşte, sau te ucide, sau face să-ţi moară cineva scump de aproape. Te-ntorti cu mâinile arse până la cot, ori îţi sai din minţi. Iară comoara, de ce te apropii cu sapa de dimsa, de ce se dă mai afund. De asemenea noroc, poţi să te lepezi, precum şi alţii mai cuminţi s-au lepădat cit mai era vreme să nu-i ajungă păcatul...

La domnul Leiba Ţudic, între bărbaţi, la un pahar de vin sau un cinzec de rachiu, patima comorilor lua altă înfăţişare.

Aici era vorba de faptă, nu de vorbă.

Se făceau legăminte pentru la primăvară. Ştiut era acuma că se află o comoară mare pe aproape, despre care avea cunoştinţă din cele scrise în cărţi şi urice feciorul lui Antohie. Numai că el nu luase calea cea bună. Cu un becisnic la minte ca Oarţă, n-avea să mai găsească el comoara nici până la a doua înviere, oricât o fi fiind Zaharia Duhu de învăţat şi de om al lui Dumnezeu. La aşa ceva trebuie tovarăş vrednic, să aibă şi el ochi de văzut şi minte

de iscodit. Unde n-a izbutit Zaharia, de ce n-ar fi mai norocoşi alţii? Vorba e ca tovărăşia să fie cinstită şi fără gând ascuns, pe parte dreaptă.

S-au făcut deci tovărăşii cinstite, fără gând ascuns şi pe parte dreaptă.

S-au făcut şi pregătiri; s-au ochit şi locurile, la care Zaharia încă nu se gândise. S-a băut şi adălmaşul împărţelilor viitoare.

Domnul Leiba Ţudic asculta cu ochii întredesehişi, de la tejghea, între şiragurile de covrigi şi şipurile de rachiu, străin de aceste frământări şi cu gândurile la cei şapte copii şi al optulea pe drum, pentru care nu i-ar ajunge să-i crească şi să-i vadă pe la casele lor nici o adevărată comoară cum se pregăteau s-o afle gospodarii din Piscul Voievodesei.

Afară, viscolul zidise troiene până la streaşină şi împresurase satul cu întărituri de albă cetate.

Pârtiile abia despicau calea îngustă de la o poartă la alta. Sub tălpile opincilor şi călcâiele cizmelor, omătul scrâşnea de ger, iar câinii amuţiseră, ascunşi în cotloanele lor, de unde nu-i mai scotea decât foamea. Fumurile se înălţau albastre şi potolite, într-o mare linişte vătuită.

Când iarăşi începea să fulguie, sub cuşmele albe, tot satul avea o înfăţişare bătrână, tihnită şi adormită, scufundată în amorţire, ca o aşezare de sălaşuri polare.

Arareori o sanie cu tălpi de lemn luneca oblu, fără zgomot, trasă de bouleni domoli; scârţâia o poartă, suna limpede un glas.

Şi iarăşi punea stăpânire tăcerea, albă şi încremenită.

Iar sub această amăgitoare neclintire de făpturi care hibernează cu nasul înfundat în bârlog, fierbea neastâmpărul hotărârilor mari pentru primăvară.

O dată cu cel dintâi dezgheţ, căutătorii de comori au purces la treabă.

Cu mare uimire, Zaharia Duhu a văzut la dreapta şi la stânga lui, ba chiar pe pământul lui, oameni răscolind

ţărâna fără nici o socoteală, adâncind gropi, înălţând movili, lăsând una neisprăvită să înceapă alta; lucrând cu lumânările de ceară pe buza săpăturii, stropind locul ales cu agheasmă de la Bobotează, întrecându-se într-o îndârjire, cum a citit el că s-a mai fost văzut aşa ceva, în Alasca şi în California, când s-au năpăstuit toţi deznădăjduiţii lumii să descopere aur.

Ogoarele au rămas pe mâna femeilor. Istoria s-a împrăştiat şi în alte sate.

Veneau gospodari din vecini să se crucească şi să-şi ofere tovărăşia, la muncă şi la parte.

— Ai înnebunit lumea!… Se căina mătuşa Ruxanda. Ai scos din minţi oameni buni-teferi, ca să-i faci de râs şi de ocară… Nu m-aş mira să-i văd venind să-ţi ceară soco-teală, când şi-or da seamă de zărgheala lor, cum de altfel meriţi şi mă aştept…!

Zaharia Duhu nu găsea răspuns.

Deocamdată înţelese că e cuminte să lase vântul a trece şi să-şi caute de alte treburi. Porunci lui Oarţă să închidă uneltele; plecă cu el la câmp; în primăvara aceea îşi văzu de plugărie cu temei, pe locurile puţine câte nu le schimbase pe viroage şi rătăcănii. Aştepta să afle ce se aude şi se întâmplă.

Într-o săptămână, căutătorii tăbărâseră lângă Fântâna Ţapului. Descoperise cineva că apa din fântână e grea, semn că se află undeva, pe aproape, zăcământ de metal scump. A fost şi oarecare încăierare pe alocuri, între tovarăşii care nu mai încăpeau.

Pe urmă, după ce-au sluţit pământul, brăzdându-l cu şanţuri şi movili, s-au strămutat în deal, unde-a fost cândva urma lăcaşului de schimnicie al voievodesei fără nume.

Aici, Zaharia Duhu n-a mai putut răbda. Era locul lui, plătit cu banii lui, iar în a lor nepricepere, oamenii tăbărâţi cu cazmale şi lopeţi ameninţau să sfarme şi să răstoarne tot ce-a cruţat el, după toate bunele orânduieli, din rămăşiţele aşezărilor vechi.

A plecat cu Oarţă împreună la faţa locului, ca mult să se minuneze de ce i s-a arătat ochilor. Încă nu-i văzuse de-aproape la treabă. Era o privelişte nouă.

Cinci tabere. Unii dezbrăcaţi la cămaşă şi cu mânecile sumese. Alţii cu legături de mâncare alături, cu luminările aprinse, cu icoane făcătoare de minuni şi cu găini negre, legate de picior, gata să le reteze gâtul dacă poate comoara era dintr-acelea care nu se lasă deschisă decât cu vărsare de sânge şi stingere de suflet.

În cea mai apropiată tabără, Zaharia recunoscu pe Nichifor Răţoi, vizitiul de la curtea Iloveanului.

— Ce-i cu tine, Nichifore? Ţi-ai lăsat slujba?… Se prefăcu a întreba cu nepăsare.

Nichifor Răţoi ridică obrazul ciupit de vărsat şi rânji, rezemându-şi coada cazmalei în burta de argat boieresc bine hrănit şi suflecându-şi mânecile căzute.

— Încă n-am lăsat slujba, dar nu-i mult până s-o las, jupâne Zaharia!… Numai să punem noi mâna pe plăcinta pe care-o căutăm… Adică ce? Numai dumneata să te înfrupţi şi să te umfli?

Zaharia începu să râdă.

— Mă mir că mă vezi umflat de plăcinte!… Uită-te la mine şi uită-te la dumneata… Care din doi ţi se pare, cum zici, mai umflat?… Eu cred că-ţi stătea bine acolo unde te aflai, pe capra boierului Iloveanu…

— Ba or mai sta şi alţii pe capră şi oi mai sta şi eu în fundul trăsurii, ca un boier, tolănit pe perne moi!… Numai să dăm noi peste ce căutăm…

— Şi ce căutaţi, rogu-vă?… Se interesă Zaharia Duhu, cu aceeaşi nevinovată mirare.

Nichifor Răţoi rânji şi răspunse scurt:

— Ce-ai căutat şi dumneata şi ce n-ai găsit!… Adică de găsit îi fi găsit, dară numai fărâmăturile comorii. Plăcinta cea mare a rămas pentru noi!

Spuse, şi începu să lovească nătâng, cu colţul cazmalei, în masa de pietre, unde se vor fi închinat vreodată oameni din

alte acum douăzeci ori treizeci de veacuri, şi unde cândva, într-o urgie cerească, Oarţă s-a rugat în genunchi, în limba lui, puterilor nevăzute să-l apere de tunet şi de trăsnet.

Oarţă privea cu ochii lui bulbucaţi şi galbeni, pe rând, când la stăpân, când la omul cu cazmaua. Pricepea şi el că se întâmplă lucru nelegiuit. Părea că-l întreabă, ca un câine credincios, care vrea să ghicească din privirea stăpânului: „Ce zici? Ce-ai hotărât? Să-l încolţesc şi să-l pun la pământ?”

Zaharia Duhu atinse încet, cu mina, umărul vizitiului Nichifor Răţoi:

— De ce strici cazmaua degeaba, bre Nichifore? Păcat de lucru bun şi scump! Ori e cumva cazma boierească?… Ceea ce cauţi dumneata, chiar de-ar fi să găseşti, nu se află în piatră seacă. N-a deschis nimeni piatra ca o tabachere să pună ceva în ea… Iar dedesubt, îţi spun eu că nu sc află nimica. Lespedea am ridicat-o eu şi cu Oarţă, şi noi am pus-o la loc, cum a fost şi stă de o mie şi o mie de ani. N-ai să găseşti nimic acolo, cum nu vezi nimic, colea în palmă la mine.

Pe urmă se hotărî:

— De altfel, cheamă şi pe ceilalţi. (Se întoarse spre toţi.) Ascultaţi, măi oameni, ia faceţi-vă oleacă încoace!

Toţi se adunară, unii lepădând târnăcoapele şi lopeţile, alţii înaintând cu ele în mână. Zaharia Duhu văzu gospo-dari fruntaşi şi moşnegi fără putere. Văzu şi oameni cu casă grea şi cu cămeşoiul zdrenţuit, ca acel Costache Tălpăligă, care are nouă copii şi nici o prăjină de pământ. Cu unii crescuse. Pe alţii îi apucase în puterea vârstei. Alţii se ridicau acuma. Le cunoştea nevoile şi păsurile. Înţelegea că i-a adus pe toţi o nădejde de înavuţire, de ceva mai bun şi mai blând în viaţă, de-o alinare a traiului lor aspru şi fără de zarişte. Căuta şi el o anume comoară, printre altele o sută şi o mie. N-o căuta pentru avuţia din ea, fiindcă nici acuma nu era lămurit ce-ar face cu dânsa, dacă minunea s-ar întâmpla. Oricum, nu-l mâna gândul îmbogăţirii, fiindcă

nevoile lui erau puţine şi mulţumirile lui nu erau din cele care se plătesc cu bani. Oamenii aceştia o voiau pentru ceva mai apropiat şi mai deznădăjduit.

Iar pofta le aprinsese în ochi o lumină neagră, cruntă, îndărătnică şi rea.

În loc să-l îndârjească această privire vrăjmaşă, simţi o înţelegere blândă pentru nebunia lor, atât de apropiată totuşi de ceea ce ştia că nu e o nebunie a lui.

Era un sat de oameni părăsiţi de stăpânire şi uitaţi de Dumnezeu. Cei de demult fuseseră oameni tari şi dârji. Au lăsat bunăstare agonisită cu trudă şi au lăsat nume pomenite în urice domneşti. Pe urmă, bunăstarea s-a risipit şi numele din uricele domneşti s-au ticăloşit. Le-a răşluit din avut unul. I-a înşelat altul. I-a strâns de gât celălalt… Lor nu le-a mai rămas decât să se încaiere între ei şi să se poarte în judecăţi, cum a dat pildă Antohie Duhu… Iar în acest amar al deznădejdilor, istoria comorii a luminat deodată un cer unde lumina era de mult stinsă.

Zaharia Duhu îi înţelegea mai bine ca oricare alt. Într-un ascunziş de gând miji hotărârea că dacă vreodată lui îi va fi dat să afle comoara regelui Dromichet, să folosească partea cea mai însemnată pentru potolirea acestor stări încruntate, în mijlocul cărora a crescut şi trăieşte. Mai ales de jalea şi de dragul plodurilor lor flămânde, desculţe şi goale.

Înfăţişarea de acum a gospodarilor cu nume în uricele lui Petru Şhiopul, ale lui Ştefan Tomşa şi altor voievozi ai Moldovei l-ar fi înveselit în alte împrejurări.

Alcătuiau, Într-adevăr, o jalnică adunătură, la care nu ştiai dacă ai a râde ori a plânge, sau amândouă deodată. Se aflau şi cei unşi cu usturoi pe faţă, în chip de cruce, după cum spunea sfatul babei Maranda. Erau şi acei cu sânul plin de busuioc de la icoană.

Zaharia Duhu îl văzu cu uimire şi pe Costache Tălpăligă, legat la frunte cu o cruciuliţă de os, desigur sfinţită la Sfântul Munte ori la Sfântul Mormânt.

Toţi erau cu chipurile înăsprite de munci grele şi istovite de-o iarnă lungă şi împovărată de lipsuri.

Şi niciunul nu-l privea cu prietenie!

Zaharia Duhu scoase din buzunar un act pe care îl avea pregătit, să facă o dovadă cu el, ca un adevărat fecior al răzeşului Antohie, cel cu taşca de urice şi zapise purtate pe la toate judecătoriile şi tribunalele ţării.

Le vorbi cu glas împăciuitor, cum ştia că are asupra lor putere. Actul arăta că pământul pe care tăbărâseră era în dreapta şi veşnica lui săpânire, cumpărat cu bani în mână, de la boierul Boldur Iloveanu. Încât, dacă e vorba de ce spune legea, n-aveau drept să încalce pământ străin fără învoire.

Aceasta era una.

Pe urmă, zădarnic căutau ei comoara aici, fiindcă pământul a fost trecut prin lopată şi prin ciur, de el, Zaharia Duhu, împreună cu Oarţă şi cu profesorul din Bucureşti. Aşadar, o trudă de pomană.

Aceasta era a doua.

În sfârşit, locul de faţă e de preţ şi de însemnătate pentru ruinele de aşezări vechi, aşa cum au nevoie cărţile să dovedească oricând, că prin partea aceasta a ţării s-au aflat neam din neamul lor, numai oameni de un acelaşi sânge. Pentru acest lucru a fost, de către el şi de către profesorul din Bucureşti, cercetat şi căutat. Orice piatră clintită din loc e o pagubă şi strică orânduiala veche.

Aceasta e a treia.

Iar dacă oamenii nu se mulţumesc cu vorbă de blândeţe şi de înţelegere, el, Zaharia Duhu le-o spune să-şi aducă aminte că e feciorul lui Antohie şi că feciorul lui Antohie va şti el, la nevoie, cum să cheme legea întru apărare.

Câţiva, de la spate, începură să mormăie, împingându-se şi dând glas.

— Zaharia, bagă de seamă, Zaharia! Te lăcomeşti nu-mai pentru tine şi crezi că om mai crede, cum am crezut, basmele tale cu ulcioare şi profesări… Ţi-i c-om da noi peste

buţile cu bănărit şi că-i rămâne păgubaş… Asta-i! Şi de asta te temi şi ne ameninţi…

— Oameni ai lui Dumnezeu!… Grăi Zaharia Duhu. Văd că aveţi aici cruci şi icoane… Eu sunt gata, cu mâna pe cruce şi în faţa icoanelor, să vă jur că dacă vreodată, nu azi, nu mâine, dară peste zece ori douăzeci de ani, dacă îmi va fi mie dat să găsesc măcar un pumn de bănuţi, atunci cu voi, cu tot satul am să-l împart…

— Uşor a zice!… Uşoară vorbă!… O spui şi se duce… Se amestecară glasuri.

— Vreţi să vă dau înscris? Începu să râdă Zaharia. Voi ştiţi că a mai fost şi altădată prilej să vă arăt că nu-s numai cu vorba în vânt şi că la nevoie am fost de sfat bun şi de apărare…

— Ai făcut-o odată şi acum tot ne scoţi ochii cu istoria ceea din nouă sute şapte! Vorbi Alecu Toader Precup a Dăscăliţei, om înalt şi ciolănos, părintele fetişoarei de-o şchioapă şi cu nasul cât un bumb… Tot cu asta ne scoţi tu ochii…

Zaharia Duhu nu putu răbda asemenea sfruntat neadevăr.

Dădu cu mâna oamenii din rândul întâi mai la o parte şi deschise loc lui Alecu Toader Precup a Dăscăliţei.

— Dă-te mai încoace, cumătre Alecule, şi vino să mă priveşti în ochi! După ce mi-i privi bine, mai spune o dată în auzul tuturor câţi suntem adunaţi aici şi ştiu… Spune dacă până acuma o singură dată v-am pomenit eu ceva despre îndârjirea cu care m-am zbătut pentru voi în nouă sute şapte şi despre cum m-am pus eu atunci luntre şi punte să scap satul de cei care cereau vinovaţi să-i răpună!… Am făcut-o fiindcă aşa m-a îndemnat inima, şi fapta am încuiat-o aici, în inimă. Cui am scos eu ochii?… Uită-te la mine, în ochii mei, şi spune…!

Alecu Toader Precup a Dăscăliţei plecă privirea în pământ şi rosti fără să ridice ochii:

— Chiar dacă n-ai spus-o, ai gândit-o…

Oamenii pentru o clipă împăcaţi, începură să râdă.

Dar Zaharia Duhu înţelese că râsul acesta e trecător şi că între el şi satul lui s-a deschis adâncă prăpastie.

C a p i t o l u l I I I.

Mai sunt şi întâmplări cu morţi.

În acea vară s-a sfârlogit iarba dogorită de-o arşiţă uscată, cum nu-şi aduceau aminte moşnegii să fi apucat din tinereţele lor.

La Sfântul Gheorghe a ţârâit o ploaie subţire şi clocită, parcă se deşertase rămăşiţele dintr-un fund ruginit de stropitoare.

Pe urmă fântânile cerului s-au închis şi fântânile pământului s-au sleit.

Trei luni, pe-a patra, n-a căzut strop şi nu s-a văzut nor. Grâul s-a ars, chircit, cu un singur nod în pai, rar şi cu pecingini goale în lan, ca ţepii pricăjiţi dintr-o barbă de spân. Popuşoaiele s-au îngălbenit, cu frunza răsucită şi ofticoasă, de la întâia praşilă. La a doua, frunza era ruginită ca înaintea culesului.

Pe imaşurile roşcate mugeau vitele de sete, lungind gâturi cât cumpenele de fântâni. În pădure trosneau fagii şi brazii, uscaţi ca toaca şi cerşind văzduhului arzător udeală.

Pârâul Voievodesei a mai prelins, un timp, o aţă încropită şi împuţinată de ape pe prunduri; pe urmă au rămas numai ochiuri stătute şi putrede sub răchitele cu izvoare, iar pe la începutul lui cuptor s-au zvântat şi acelea. În nisipul covăţit al albiilor se scăldau stolurile de grauri. Broaştele piereau printre pietrele încinse şi se scoceau moarte ca pastrama neagră la soare.

Într-o dimineaţă, nevestele s-au întors cu cofele goale şi de la cinci budăie din deal, unde mai rămăseseră cele din urmă izvoare vii. Apa s-a tras în fundul pământului şi acolo.

Mugeau turmele de sete; acum zbierau şi plodurile lângă doniţele dogite din cercuri.

Pe unde-a curs pârâul în albie străveche de sute de ani, scoarţa crăpase să încapă mâna până la cot. Colbul pe drum se aşternea moale şi gros, de două palme. Frunzele sălciilor

spânzurau subţiate; ninsă de cridă albă era şi cătina gardurilor; spinii se desfăceau singuri din rădăcină şi-i găseai în mijlocul drumurilor, zbârliţi ca aricii.

La suflarea cea mai nesimţită de vânt, spinii aceştia începeau să fugă, rostogolindu-se pe câmpurile arse. Valurile de colb înecăcios se înălţau frigând ochii, urzicând obrazul şi astupând satul cu o perdea cenuşie, ca o oază blestemată şi osândită din nisipurile Africii, unde apa a pierit pe-un fund sărat şi nimeni nu mai aşteaptă decât pustiirea şi moartea.

Iar toate semnele erau încă şi de-o mai cumplită sărăcie.

Găinile se ouau părăsituri cât nuca şi aluna. Degeaba le aruncau gospodinele peste casă, menind şi rostind un anume descântec, învăţat de la baba Maranda.

Nori nu s-au ivit în geana cerului.

Ba într-o zi, vârcolacii au mâncat şi o jumătate din soare. Luna se plimba pe cerul pustiu, cercănată şi albă, ca un ochi de mort.

Apoi, într-o vineri, începu să se zghihuie un vânt uscat şi fierbinte, semn că undeva s-a fost spânzurat un om şi că sufletul lui nu-şi găseşte iertare şi odihnă.

Vântul dogori cele din urmă pete de verdeaţă ruginie. Satul a adus sfânta cea fermecătoare de minuni de la mănăstirea Neamţului, creştinii au deznodat gologanul de nafură din colţul basmalei, au îngenuncheat pocăiţi, cerând iertarea păcatelor şi îndurarea cerului; dar cerul tot nu şi-a dezlegat fântânile.

Mai mult s-au îndârjit atunci în căutarea comorii, care însemna singura izbăvire din sărăcie şi foamete.

Nevestele, cu ajutorul babei Maranda Cuţuianca, au căutat să afle pricinile acestei urgii şi să caute vinovaţii, dar n-au aflat niciuna, nici alta. Nu fusese trecut nici un mort peste apă; ceea ce ştiut este că-i mare primejdie de secetă. Nici o gospodină nu lucrase în toate joile, de la Joia Mare până la Ispas; ceea ce iarăşi ştiut este că ar fi legat ploile pe

întreg anul! Cineva le legase cu voinţă; dar era greu de aflat cine şi cu ce gând.

Au încercat fără folos şi poveţele babei Maranda. S-au ales trei neveste şi împreună cu Catinca lui Costache Tălpăligă, îngreunată de al zecelea prunc, au mers peste dealuri şi sate, până la apa curgătoare a Moldovei, să o scalde acolo şi să toarne apă din ciur pe dânsa. La întoarcere, au adus veste cum că pe aiurea a plouat la timp potrivit, oamenii sunt voioşi; câmpu-i mândru şi pe alocuri a început secera.

Au aşteptat.

Dar norii au rămas ascunşi după marginea cerului. În schimb, Catinca lui Costache Tălpăligă a dat naştere şi ea la un fel de părăsitură, înainte de vreme. Un fapt: o urâţenie fără unghii, cu ochii astupaţi şi cu două guri, una deasupra alteia, ceea ce nu s-a mai văzut până atunci şi nu poate să fie decât semn de mai cumplită foamete şi de mânie a lui Dumnezeu.

Baba Maranda a mai încercat alte ştiinţi ale ei.

A trimis doi flăcăi până la cărămidăria din Bolinţi, să fure tiparele de cărămidă ţiganilor şi, după ce le-a menit a ploaie, le-a semănat unul câte unul, în fiecare fântână din sat. Alt flăcău, fecior şi curat la trup, a fost pus să fure toaca bisericii şi s-o sloboadă în fântina Ţapului; dar cerul a rămas mai departe neîndurat şi fierbinte ca sticla topită, iar pe fundul fântânilor n-a răsărit picul de apă.

Femeile se căinau, vitele mugeau, plodurile scoteau scheunături subţiri şi vlăguite de foame şi sete, câmpul era pârjolit şi deşert; gospodarii din Pisc, cu atât mai vârtoasă înverşunare, căutau comoara, sfărâmându-şi cazmalele şi lopeţile în pământul tare cum e cremenea.

Se strămutaseră din loc în loc, până în poienile afunde ale pădurilor.

Însă tot ce s-au învrednicit a găsi a fost o hârcă de om într-o zi, şi, în altă zi, într-un copac scorburos şi rămas în picioare, o arătare mai înfricoşată decât toate. Alt semn, cu cine ştie ce tâlc al urgiilor care îi mai păştea.

Din treacăt, Alecu Toader Precup a Dăscăliţei, rămas în urmă de soţii lui, izbise cu toporul în trunchiul fagului uscat. Lemnul sunase a gol. S-a mai întors să mai lovească o dată, şi, la a doua pălitură, căzu o bucată din trunchi ca o uşă sărită din ţâţână, lăsând ochilor nemaipomenita privelişte de spaimă.

Lipit de peretele scorburii, rezemat ca într-un sicriu în picioare, se afla un schelet omenesc, cu zdrenţe putrede pe el şi eu văgăunile orbitelor negre holbându-se la Alecu Toader Precup a Dăscăliţei.

Omul, cât era el de voinic şi de spătos, a simţit că-i lunecă toporul din mână şi abia a mai avut glas să răcnească.

Toţi s-au repezit cu sape şi târnăcoape, crezând că-i vorba de-o fiară a codrului, şi toţi au rămas încremeniţi, la plina de groază arătare.

Căpăţâna mortului râmjea la dânşii cum râmjise şi la Alecu Toader Precup. Prin haina putredă şi spânzurând în bucăţi, ieşeau la iveală gratiile coastelor. Gângănii ne-gre fugeau pe osul alb. Dar nu mai erau gângănii care se hrănesc din hoit, fiindcă putreziciunea cărnii de mult se sfârşise. Era un mort neîngropat, acolo, poate de treizeci, poate de patruzeci de ani, poate mai demult.

Poate se ascunsese din viaţă, gonit şi rănit, şi poate că aşa l-a găsit moartea în scorbură. Ori poate l-au ascuns alţii, după ce i-au luat zilele şi l-au prădat, să-i piardă şi urma.

Unul atinse straiul muced, să vadă de nu se află cumva armă sau chimir hoţesc, cu plăsele de cuţite. Scheletul se clătină, porni către dânşii şi se năruí peste picioarele lor, atât de repede şi de neaşteptat, încât abia au avut vreme să sară în lături, făcându-şi cruce şi chemând în gând apărarea Maicii Precista.

Acum se văzu că mortul nu se ţinuse drept decât prin minune şi prin sprijineala neatinsă de ani şi de ani a sicriului lui strâmt. Oasele s-au risipit ca o jucărie sfărâmată. Tivda, desprinsă din verigele gâtului, se rostogolise până departe şi se oprise, aşezată pe ceafă, să le

rânjească în faţă cu toţi dinţii ştirbiţi şi cu văgăunile ei de întuneric.

Asemenea descoperire, care a cutremurat oamenii de spaimă, aduse în sat procurorul şi doctorul din târg, pentru cercetări şi prepusuri.

Părerea şi-au făcut-o îndată, şi se potrivise cu a tuturor.

Era într-adevăr un mort vechi de-un sfert de veac, poate de treizeci ori de patruzeci de ani. Un mort străin de aceste locuri, după rămăşiţele portului putred; poate vreun hoţ de codru ucis de tovarăşi, dacă nu cumva lovit de vreo poteră şi adăpostit prin a lui voinţă în scorbura unde l-a ajuns ceasul din urmă.

Pentru asemenea întâmplări neştiute de nimeni, sau acuma uitate de cei ce le-au ştiut, nu mai există judecată omenească, chiar de vor fi fiind pe undeva vinovaţi. Oamenii stăpânirii dădură slobozenie de înmormântare.

Pe urmă, porniră la datoriile lor, ducând la oraş veste plină de minunare, despre ce-au văzut dânşii mai arar de văzut chair decât un mort într-o scorbură putredă: un sat prăpădit de secetă şi flămând, pornit cu alai zi şi noapte, să caute comori pe coclauri.

— E un caz frecvent de contagiune colectivă! Pusese medicul diagnoza.

Şi cum era proaspăt venit din şcolile lui înalte şi dobă de carte, găsi prilejul să istorisească o mie şi unul de exemple despre asemenea nebunii colective.

Gospodarii din Piscul Voievodesei au rămas acasă, cu mortul şi comorile lor.

Au adunat osemintele şi rămăşiţele putrede de îmbrăcăminte; le-au pus grămăjuie în cutia de brad prea largă pentru ce rămâne dintr-un om (fie el sfânt ori păcătos) după o moarte atât de veche; şi apoi au pregătit înmormântare creştinească.

Atunci, de departe, din munte, unde se afla cu turma dusă la iarbă cu colţ verde şi la izvoare nesecate, a coborât şi

baciul Timofti Gâţulea, adus peste pripoare şi văgăuni de zvon.

S-a uitat lung la oasele albe, a pipăit cu degetele lui de moşneag criţos peticile mucede, a mers la locul scorburii şi s-a întors ca să plătească din a lui pungă pomenile şi sărindarele pe un an înainte.

După care fapte, toată noaptea s-a înfundat de unul singur, la crâşma lui domnul Leiba Ţudic, şi a cinstit cu două pahare şi cu un tovarăş nevăzut.

— Domnu Ţudic, acuma am înţeles eu ceea ce nu-i putusem afla înţelegerea…!

Domnul Leiba Ţudic ridică bărbuţa rară şi ochii stinşi de după tejghea, ca să întrebe cu oarecare nelinişte:

— Ce-ai înţeles dumneata, bade Timofti?… Şi de ce bei singur şi nu mă laşi să trimit un copil de-al meu, să cheme nişte oameni de omenie şi să-ţi ţină de urât şi tovărăşie, la un păhărel de bună băutură?… Iaca, poate să-l cheme pe Tălpăligă… Ia vină tu, Moişilică! Strigă spre odăiţa din fund.

Baciul făcu semn de împotrivire cu mâna:

— Lasă-l pe Moişilică să se culce, jupân Leiba, că-i târ-ziu şi n-am nevoie de tovarăşi… În noaptea asta, vreau să ciocnesc cu paharul aista plin, pe care nu-i nimeni ca să-l deşarte, aşa cum am deşertat eu cu un oarecare frate de cruce multe pahare de palincă şi de trăscău…!

Timofti Gâţulea ciocnea paharul lui plin cu celălalt pa-har plin, al nimănui, şi golea pe gât cu o aprigă vrăjmăşie băutura arzătoare ca flacăra.

Lumina lămpii sfârâia împuţinată şi fumegoasă. Sub şiragurile de covrigi tari ca piatra, domnul Leiba Ţudic moţăia deasupra catastifelor lui de datorii şi tresărea speriat când baciul bătea cu pumnul în masă, cerând altă jumătate de trăscău moldovenesc, în amintirea celui adevărat, din ţara ungurească.

— Te uiţi la mine şi te miri, domnu Ţudic?… Întrebă într-o vreme Timofti Gâţulea.

— Eu nu mă mir de nimica… Se apără domnul Ţudic. De ce să mă mir? Odată omului îi place să râdă şi să povestească cu tovarăşi! Altă dată îi place să-l lase lumea în pace şi să nu-l întrebe, ce n-are el de povestit la nimeni. Eu am crezut că vrei un prieten… Dumneata mi-ai răspuns că nu vrei un prieten. Am înţeles şi nici nu vreau să mă gândesc de ce nu vrei dumneata un prieten.

Baciul atinse uşor paharul tovarăşului nevăzut.

Apoi, scuturându-şi pletele albe şi unse cu unt de oaie, grăi privind locul gol, parcă l-ar fi chemat pe cel lipsă de acolo să vină şi să-l asculte, martor la cele ce are a spune:

— Eşti mare şi ascuns înţelept, domnu Ţudic!… Aceasta ai învăţat-o din cărţile dumitale cu buchiile ca păianjenii, pe care văd că le-ai citit bine şi ţi-au dat bună învăţătură. Ce prieteni să chemi? Adevărat!… Eu beau aici cu un prieten pe care nu-l vede lumea, nici dumneata. Dar prietenul acela a fost mai bun decât toţi câţi sunt şi-au să fie vreodată. Şi pe prietenul acela l-am crezut pierdut şi l-am găsit! Nu-i cum îl ştiam, înalt cât bradul şi rău la mânie şi pe urmă blând la frăţie… L-am găsit aşa, cum am să fiu eu şi ai să fii şi dumneata… Nişte ciolane şi-un strai putred! Eu nu beau cu acesta de-acum… Cinstesc să-mi amintesc cu acela de atunci, şi aceluia îi cer eu iertare. Acela se cheamă că a fost prieten, care a pătimit alături cu tine… Pe urmă, poate a fost odată la strâmtoare şi a vrut să vină la tine, fratele lui, să-ţi ceară adăpost şi uşurare în primejdie. Poate că n-a venit singur şi poate că a avut alt tovarăş şi tovarăşul acela s-a lăcomit de la cine ştie ce împărţeală!… Şi poate tu l-ai aşteptat după cum ţi-a fost trimis el răspuns, şi dacă n-a venit, ai crezut că-i prieten pierdut şi fără credinţă. Şi după ce l-ai şters din inima ta, când l-ai uitat şi n-ai mai vrut nici să-i pomeneşti numele, el vine cu oasele lui putrede să-ţi spună că n-ai avut drept să arunci asupra lui năpastă… Acestea nu se află scrise în cărţile dumitale, domnu Ţudic, dar văd că prea bine le înţelegi…!

— Eu nu înţeleg nimica… Vorbi cu glas moale domnul Ţudic, de după tejghea. Nici nu înţeleg nimica şi nici nu vreau să înţeleg nimica!… Eu am destule necazuri ale mele, bade Timofti, ca să-mi mai sfarm eu capul şi să mă amestec unde n-am cădere…

— Şi aici ai dreptate, domnu Ţudic! Nu vrei să ştii şi nu vrei să te-amesteci… Nici nu ai la ce să te amesteci… Dacă n-aş fi un moşneag aproape de mormânt cum sunt, ai avea atunci ce să povesteşti şi la alţii, când ai spune, de o pildă mâine, că Timofti Gâţulea s-a lepădat de ciobănia şi de turma lui şi a plecat el undeva să caute un anumit om… Atunci ai avea ce înţelege, chiar dacă nu vrei să te amesteci!… Ai înţelege că Timofti Gâţulea a mers să plătească unui frate rău şi fără credinţă, cum scrie în legea codrului, despre care ţi-am spus eu odată… A mers, l-a căutat, l-a găsit şi i-a plătit… Dar acuma, îţi vorbeşte un moşneag cu puterile împuţinate, care a prins rădăcină şi muşchi… Şi poate şi pe vinovatul acela nu mai are de ce să-l caute… Se va fi găsit altul să-i plătească, ori e acuma un moşneag, păcătos ca şi mine… În cărţile dumitale scrie că din acei doi fraţi, care s-au chemat Cain şi Abel, pentru ucidere de frate Cain a primit o pedeapsă mai grea decât îi putea veni lui de la oameni. Pedeapsa aceea nădăjduiesc că şi-a luat-o singur şi acel Cain pe care îl cunosc eu… Domnule Ţudic, ai să-mi mai umpli dumneata şi jumătatea asta de sap, şi după ce am s-o golesc am să plec la oile mele şi am să te las să te culci, fiindcă tot o văd pe madam Sara că se uită prin perdeluţa cea roşie şi-mi pare mie că nu poate să-şi găsească somn…!

Baciul Timofti a deşertat şi jumătatea aceea de şip şi a plecat apoi, pe lună, prin codru, la oile lui din munte.

Dar o întâmplare aduce pe alta, măcar că nu e nici o legătură între ele.

La cârciuma lui domnu Leiba Ţudic, peste vreo două zile s-au înfăţişat doi oameni necunoscuţi.

Erau străini; după port şi după vorbă, din ţinuturile mai din jos. Au cerut vin şi, cum era zi de duminică, s-au dat în vorbă cu gospodarii veniţi la domnul Ţudic, aşa numai să vorbească şi să privească, fiindcă în vara aceea de secetă şi de calicie nimeni nu mai avea un gologan de-un pahar de rachiu, iar domnul Ţudic trecuse peste puterile condicii lui de veresie.

Străinii au făcut cinste cu vin şi au întrebat despre lucruri neînsemnate, până când au ajuns la ceea ce se vede că îi adusese până aici.

— Am auzit că este o comoară prin partea locului… Vorbi unul. Şi-am auzit că tot satul o caută şi n-o găseşte.

— Este! Mărturisi Costache Tălpăligă, cu ochii aţâţaţi de băutura de care nu se mai atinsese din primăvară. Este! Am căutat-o, o căutăm şi n-o găsim. S-o tras în inima pământului.

— Şi cum aţi căutat-o, dumneavoastră? Unde? Şi ce-aţi făcut anume, vă rog, ca s-o găsiţi?… Întrebară amândoi, cu mare curiozitate.

Oamenii istorisiră.

Străinii ascultau, uitându-se unul la altul în semn de înţelegere, şi din când în când, râzând pe sub mustăţile stufoase peste măsură şi lungite până la urechi.

Râdeau cu milă şi clătinau din cap.

Mai plătiră alt vin. Pe urmă, mărturisiră că şi ei sunt căutători de comori, dar cu altă chibzuială şi cu altă pregătire.

Erau doi oameni scurţi în picioare, cu trupurile grozav de mari şi de late, mustăcioşi foarte şi semănând ca doi fraţi. Purtau pantaloni largi şi creţi, băgaţi în cizmele colbăite de drum lung. Purtau strai de şiac negru, călugăresc. Pe cât erau de dăruiţi din belşug de Dumnezeu în caierele mustăţilor, pe atât de goală le era tidva, tunsă până la piele, cu maşina, ca recruţii la oaste.

Erau doi oameni negri şi cum nu se vedeau în fiecare zi.

Păreau a şti toate locurile cu comori din ţara romî-nească şi păreau a avea leac pentru toate răutăţile pe care le scornesc vâlvile comorilor, să-şi apere tainiţele date în pază. Spuneau că vin din jos. De unde anume, n-au găsit cu cale să lămurească. Nici n-au spus cum îi cheamă. Au lăsat casă, nevastă, gospodărie şi vite, şi au ajuns aci.

— Am venit cale de trei zile şi trei nopţi – grăi unul din cei doi – fiindcă a ajuns vorba şi până la noi despre această comoară din acest sat!… Şi am venit să vă spunem să ne primiţi şi pe noi, s-o căutăm după ştiinţele noastre. Am înţeles de la început că aţi apucat drum greşit. Noi avem să cercetăm locurile… Tovarăşul meu are o vărguţă care îşi îndreaptă botişorul singură încotro simte că este dedesubt aur sau argint. Ia arată, te rog, vărguţa…!

Celălalt, scoase o vargă scurtă şi lustruită, din tureatca cizmei şi o întinse tuturor spre cercetare.

Toţi o pipăiră şi o răsuciră.

Era o vargă, ca toate vergile… Străinul o şterse, trecând-o prin palma strânsă şi o înfipse la loc, în cizmă.

— Mai întâi – vorbi acelaşi străin – ţin să vă spun de la început că noi înţelegem să facem parte dreaptă şi satului… Aceasta pentru noi e lucru sfânt. Şi pe urmă avem a vă ruga să ne lăsaţi în pace, la meşteşugurile noastre… Căci meşteşuguri avem multe. El ţine în tureatcă varga, care are să ne ducă de-a dreptul la locul cel bun. Şi după ce aflăm locul, eu am aici ceva ce nu au mulţi în ţara românească şi poate chiar în toată lumea, câtu-i de largă!

Spunând întinse palma şi toţi priviră în palma străinului.

Nu se vedea nimic.

Străinul râse tresăltat:

— Nu este nimic, poate vreţi să ziceţi?

— De!… Spuseră oamenii într-o doară. O fi fiind şi nu-i a vedere ochilor noştri.

— Vedeţi crestătura asta, de colea?

Toţi mai priviră o dată.

Chiar şi domnul Ţudic ieşi din nepăsare şi se mişcă de după tejghea să vadă crestătura din palma străinului. Era o crestătură mică, un semn alb, cu o urmă neagră albăstrie sub pielea tămăduită şi întinsă luciu, la loc.

După ce-i lăsă să privească bine, străinul închise pumnul, cum strângi un ban de aur să nu-l pierzi.

Lăsă o îndelungată aşteptare şi rosti rar:

— Aici, am eu iarba-fiarelor!… Aşa e că la aceasta nu v-aţi gândit?

Toţi rânjiră un râs nevolnic, cu mâinile la gură, cuprinşi de mare mirare.

Într-adevăr, nu se gândiseră! Şi chiar de s-ar fi gândit, ştiau ei că numai o dată la o sută de ani se găseşte un om norocos, să afle iarba-fiarelor.

Străinul păru foarte mulţumit de această mirare a tuturora.

Grăi cu siguranţă de sine:

— Cu aceasta deschid eu orice comoară din lume! Dacă vreau, deschid şi visteria ţării!

— Şi cum ai făcut dumneata de-ai aflat-o? Întrebă Costache Tălpăligă, muncit de neastâmpăr.

— Aceasta e o poveste puţin cam lungă, dar avem să mai cinstim un kilogram de vin şi am să v-o istorisesc.

Străinul turnă tuturor pe rând şi povesti:

— Trebuie să ştiţi că eu am umblat cincisprezece ani după această iarbă-a-fiarelor!… Am umblat, m-am lovit de una şi de alta, dar nu m-am lăsat… Şi am făcut bine că nu m-am lăsat, fiindcă după cum vedeţi am izbutit. Poate ştiţi şi dumneavoastră că această buruiană creşte numai unde a fost trăsnit un drac. Dar aveţi să mă întrebaţi, de unde puteam eu să ştiu în ce loc a fost trăsnit un drac? Şi atunci am să vă răspund, că într-adevăr, n-am avut de unde să ştiu… Încât, am lăsat dracii trăsniţi şi am căutat în altă cale. Aţi mai auzit, poate, că acolo unde cad potcoavele cailor şi piedicile lor la păşune e semn că fierul potcoavelor şi lanţul piedicilor s-a lovit de iarbafiarelor. Adevărat e şi aceasta.

Am căutat. Am aşteptat. Am cercetat locurile unde-şi pierd caii potcoavele şi lanţurile, dar tot n-am găsit. Poate iarba era, dar n-o vedeau ochii mei… Am tăiat şi brazdă dintr-acel loc şi am arun-cat-o pe apă curgătoare, fiindcă, după cum poate aţi cunoscut şi dumneavoastră, iarba de rând curge la vale şi ianba-fierului se duce în susul apei… Am aruncat brazde şi toată iarba s-a dus pe gârlă, la vale… Atunci, în această primăvară, am încercat eu şi cealaltă învăţătură şi încercarea mi-a fost plătită cu izbândă. Am prins a căuta un cuib de aricioaică, cu puii ei iară norocul a făcut să le aflu toate, aşa cum le căutam. Am adus aricioaica acasă, i-am închis puii cu lacăt, şi am aşteptat. Iar aricioaica s-a dus şi două zile n-am mai văzut-o. Şi după două zile s-a întors… S-a întors cum ştiam eu că are să vină. S-a întors cu iarba aceasta a fiarelor în gură şi a atins lacătul cu firul de iarbă să-şi sloboadă puii, şi lacătul a căzut cum au căzut zidurile Ierihonului. Acuma, cred că aţi înţeles? Iarba am scos-o din gura aricioaicei şi-am răsădit-o aici în palmă. Iar pe aricioaică am lăsat-o să se ducă sănătoasă şi nesupărată, cu puii, în lumea ei… Palma s-a tămăduit, precum vedeţi! Cât despre iarba aceasta, n-am teamă că are s-o mai afle şi alţii. Poate să prindă de-acum o sută de aricioaice, cu o sută de pui… Au să moară puii de foame şi aricioaica n-are să se mai întoarcă. Fiindcă trebuie să ştiţi dumneavoastră, că această minune se întâmplă o dată la o sută de ani, iar minunea o am aici, în palmă, la mine. După cum puteţi s-o mai vedeţi încă o dată, cu ochii dumneavoastră…!

Străinul deschise din nou palma şi toţi se plecară să vadă şi să pipăiască.

Domnul Leiba Ţudic încă o dată se mişcă din dosul tejghelei şi se minună.

— Şi poţi să deschizi orice zăvor, orice lacăt?… Întrebă el cu îngrijorare. De exemplu, poţi să deschizi lăcata aiasta cu sistem de la tejgheaua mea?

— Aceasta se înţelege, domnule negustor! Întări străi-nul. Numai că nu pot să-mi ostenesc iarba pentru aseme-nea

încercări, fiindcă puterile ei trebuiesc cruţate… Unii au folosit-o în alte vremuri la hoţii şi la alte răutăţi… Eu o folosesc la ceea ce-i drept şi cinstit. O comoară e a cui o găseşte. Dau parte şi oamenilor din sat. Dau parte şi statului. Ne rămâne şi nouă să facem parte dreaptă, mie şi tovarăşului acestuia al meu. Suntem legaţi, fără putere de despărţire. Unul fără altul nu facem două parale… El are varga care-l duce de-a dreptul la comoară. Eu am cheia care o deschide dacă-i încuiată, fie ea şi cu zece chei; iar dacă nu-i încuiată, o scoate la faţa pământului, prin piatră, prin apă şi prin tot ce-i stă în cale. Aceasta aveţi s-o vedeţi şi să vă minunaţi, când avem să scoatem comoa-ra dumneavoastră la iveală şi avem să facem aci o petreca-nie să se ducă vestea până în ţara lui Tăn.

Nimeni nu ştia unde e ţara lui Tăn, nici cine este acel Tăn; dar toţi căpătară îndată credinţa nestrămutată că străinii aceştia au să găsească într-adevăr comoara şi că, după împărţeală, vor face cu toţii un chef şi o benchetuia-lă, să se ducă vestea în ţara lui Tăn.

Două zile străinii cei negri, scurţi la stat şi spătoşi, măsurară cu cizmele lor cu călcâi înalt, toate ponoarele dintr-un capăt în altul.

Oamenii se ţinură de cuvânt.

Nu se amestecară să le tulbure treaba lor. Priveau de departe. Cel cu nuiaua se pleca, apuca la stânga, apuca la dreapta, se oprea, iarăşi se întorcea înapoi cu vârful nuieluşii, frânt de mijloc, parcă mirosind pământul şi pipăind să simtă bătăile unei inimi ascunse.

Ziua ospătau la domnul Leiba Ţudic; dar noaptea n-au vrut să primească aşternut în nici un adăpost omenesc.

Şi-au făcut o colibă de frunzar în marginea pădurii şi privegheau până târziu, în jurul unui foc cu flacăra înaltă.

De departe, gospodarii din Piscul Voievodesei, ieşiţi să-i pândească ce fac, vedeau umbra unuia, lată şi neagră în faţa focului, mişcându-se într-o parte şi alta. Se aşeza o umbră jos, se ridica după un timp cealaltă. Umbrele erau

scurte şi spătoase. Mai scurte şi parcă mai late decât ziua, acolo, în coasta satului, strecurau în cugetul tuturora un fior de nelinişte, care le grăbea zvâcneliie inimii, le tăia răsuflarea şi nu lăsa somnul să se prindă de om.

Târziu numai, după miezul nopţii, când focul se stingea şi nu se mai zărea într-acolo nimic alt decât întunericul nepătruns, abia atunci oamenii locului se îndurau să plece şi dânşii la culcare, aşteptând cu somn tulbure şi întrerupt de vise urâte minunea de a doua zi.

După a treia noapte, minunea a fost cum n-o prevăzuse niciunul.

Pe albia uscată a pârâului, Gheorghieş Tălpăligă a văzut dimineaţa un om lungit cu faţa în jos. Era îmbrăcat în haină neagră, de a străinilor. Îi cunoşteau acum toţi: babe şi copii. A strigat, şi omul lungit nu s-a mişcat. S-a apropiat şi a înţeles că omul era mort.

A dat fuga gâfâind să ducă veste, şi când s-a adunat tot satul, cu jandarmi şi cu primar, toţi n-au putut să vadă altceva decât ce văzuse Gheorghieş.

Străinul era mort, înjunghiat în spate cu un cuţit rămas în rană. În buzunarul hainei nu s-a aflat nici o hârtie cu vreo îndreptare.

Când l-au întors cu faţa în sus, s-au întins şi mâinile răstignite. În palma stângă, unde fusese închis în crestătură firul de iarba-fiarelor, bucata de piele era tăiată şi scoasă.

Toţi şi-au amintit ceea ce spusese necunoscutul: „Unul fără altul nu făceau două parale… Eu fără vărguţă; tovarăşul meu, fără firul de aci, din palmă…!” Era limpede, chiar pentru mintea cea mai slabă. Celălalt plecase. Avea acum şi vărguţa, avea şi firul de iarbă care deschide comorile şi zăvoarele.

Doctorul şi procurorul din oraş au făcut deci din nou drum până la Piscul Voievodesei. De astă dată pentru o cercetare mai lungă şi mai încurcată.

Numele străinilor nu s-a aflat. Fireşte, nici locul de unde i-a adus până aci ştirea despre comoară.

Dar satul a avut de pătimit.

Cercetările s-au întors şi spre alte bănuieli. Se putea prea bine ca şi celălalt străin să se găsească pe undeva ucis şi ascuns, de a treia mână.

— Într-un sat înnebunit de asemenea contagiune colec-tivă – opină medicul cel tânăr şi savant – nu este exclus ca vrun disperat să fi ajuns până la crimă!… Poate să fie un singur făptaş; poate mai mulţi complici. Pentru dânşii, străinii aceştia apăreau nişte uzurpatori şi concurenţi… În superstiţiile lor, mai puteau crede totodată că victima şi cu tovarăşul lui deţineau acel „Sésame, ouvre-toi!” al comorilor. Vărguţa fermecată! Iarba-fiarelor! Suntem în plin ev mediu… Nu m-ar surprinde, vinovatul să nu fie acel individ care a dispărut şi care poate zace pe undeva, în vreo râpă… Vinovatul se află poate aici, printre aceşti privitori… Poate vinovaţii, căci vor fi fiind mai mulţi…

Procurorul a dat ascultare acestor prepusuri, îndreptând cercetările şi în această direcţie.

Jandarmii au strâns chingile. Au fost descinderi şi declaraţii. Au existat bănuiţi şi au fost puşi sub supraveghere. Satul a intrat în năpastă şi, până în toamnă, când unul, când altul, s-au pomenit purtaţi pe drumuri până la reşedinţa judeţului, să facă dovezi şi să se spele de ceea ce nu-şi ştiau vină.

— Te gândeşti – se căina o femeie – că toate aceste le pătimesc oamenii noştri, numai şi numai din pricina smintitului celuia de Zaharia Duhu! Fără istoriile lui cu comoara, nu intrau nişte oameni buni-teferi la căutat potcoave de cai morţi; şi nu erau acum de râsul şi de ocara lumii, purtaţi cu jăndări, ca hoţii de drumul mare, după ce şi-au prăpădit vremea şi rostul lor, râmând pământul dealurilor.

Cuvântul a mers în aceeaşi zi, să aprindă satul ca o scânteie într-o arie cu paie uscate, ca după asemenea secetă.

Până în seară, tot Piscul Voievodesei se află deplin lămurit.

Vina cea mare era numai şi numai a lui Zaharia Duhu.

Cum spusese cumătra, el smintise lumea. Şi acuma, stă-tea încuiat în casa lui, sătul şi nesupărat, să se bucure de necazul celor care-au cutezat şi dânşii, sărmanii, să se înfrupte de unde el s-a hrănit. N-ar fi de altfel de mirare ca tot acest Zaharia Duhu să aibă o vină mai mare, la care a minunare este că încă nu s-au gândit. Cine poate spune la o adică, dacă nu cumva n-a aflat el în cărţile lui felul şi chipul cum să lege ploile, ca să calicească satul şi să-l înveţe minte a nu mai râvni să umble după comori?

Asemenea răutăţi şi fapte s-au mai văzut. Fiecare sat îşi are un cuib de vipere, la sânul lui, aciuat şi încălzit ca să verse venin prin toţi colţii; ai viperei şi ai puilor de viperă. Dacă stai şi te gândeşti, neamul acesta al lui Antohie Duhu nici n-a făcut altceva de când este amintire de om. Antohie s-a judecat şi s-a pus de pricină cu un sfert de sat. De uscata aceea de Ruxanda nu s-a putut apropia nimeni, cât e de hapsână şi ascuţită de gheară. Zaharia a băgat nebunia în capul gospodarilor sănătoşiteferi, şi pe urmă s-a tras să se bucure de pătimirile lor. A alungat ploile şi a chemat blestem asupra satului. Iar acu-mă stă în cerdac şi se face n-aude-n-avede, cu fudulul cela de Petruţă a lui Tudose, de nu-i mai ajunge nimeni cu pră-jina la nas, de când l-o lovit boieria să înveţe la şcolile de la Bucureşti. Alt pui de năpârcă, şi acela! Când vine, numai ce strâmbă din nas, parcă tot satu-i pute şi parcă n-a fost crescut aicea, sub ochii tuturor, de l-au văzut desculţ şi dezmăţat ca un pui de bogdaproste.

Şi încă ar mai fi de spus ceva…

De ce-l ţine, mă rog, pe Oarţă, de nu-i mai dă drumul pe poartă afară, de când cu întâmplarea cu străinul cela ucis, pentru care oamenii îndură ce nu li-i dat să îndure nici ocnaşilor de la săpat sare? Nevolnicul e slab de minte, dar are mână tare şi, tocmai de aceea, nebună. Cine a început cu comoara şi cine a fost mai lovit, când a văzut că mai sunt şi alţii care caută comoară şi poate aveau s-o găsească?

Zaharia Duhu, altcineva cine? Şi cine i-a fost toată vremea ajutorul lui cel mai de credinţă? Oarţă al dumisale! Aşadar, Zaharia Duhu e cu mintea şi Oarţă, nevolnicul, cu puterea braţului. Şi dacă pui un cuţit în mâna unui slab de minte, dar pietros de braţ, şi dacă-i spui: „Mergi, şi ştii tu ce ai de făcut! Sunt aicea nişte străini, nişte venetici, care au ei ştiinţe şi arme pentru aflatul comorii, cum nu le avem noi… Eu cred că ar sta mai bine la noi, decât la dânşii…”

Dacă le-ai spus acestea unui becisnic la minte ca Oarţă, becisnicul ce poate să facă altceva decât să meargă şi să treacă în fapt ceea ce tu ai făptuit numai cu gândul şi cu sfatul?

E limpede, cum nu se mai poate!

Jandarmii au căutat vărguţa şi bucata de piele din palma mortului cu iarba-fiarelor, la unul şi la altul. Numai într-un singur loc, nu le-au căutat. Acolo poate unde chiar se află şi-s ascunse la adăpost tainic, aşteptând să se potolească zarva şi să fie puse la încercare. Aceasta e iarăşi limpede, pentru cine are ochi de văzut, urechi de auzit şi minte de chibzuit.

Într-o săptămână, satul le ştia aceste toate şi le vorbea cu mare aţâţare.

A mers şi o hârtie neiscălită la procuror. Zaharia a fost chemat să dea lămuririle lui şi s-a întors nesupărat. Iar din această pricină, vorbele s-ar mai fi înăsprit încă şi n-ar fi rămas numai vorbe dacă în acea vreme n-ar fi pornit la răsărit şi la apus războiul noroadelor.

Gospodarii cei mai în putere şi mai îndârjiţi au primit ordine de concentrare.

A primit unul la fel şi Zaharia Duhu. Şi toţi au purces cu puşca la umăr şi cu raniţă în spate, la capete deosebite de ţară, să-şi facă sălaşuri subpământene şi să sape şanţuri, unde n-aveau să afle nici un fel de comoară şi nici oseminte, ci aveau să-şi lase sărmanele lor oase zdrobite să îngraşe ţărâna olaturilor de departe.

C a p i t o l u l I V

„Eu nu pot să cred în strigoi…”

Priveau jăraticul cu albăstruie văpaie, sprijinindu-şi obrajii în pumni. Jocul flăcării avea ceva ireal şi hipnotic.

Nu-şi puteau desprinde ochii, iar gândul aţipea toropit de dogoare, într-o desăvârşită mulţumire animală, pe care de mult o uitaseră şi acum o sorbeau cu nesaţ.

Întâmplarea îi adunase din nou împreună, la o răscruce de timp şi drumuri.

În casa mătuşii Ruxanda au venit aduşi de o chemare purtată prin fine antene în nevăzut; o chemare de nimeni rostită şi de toţi auzită.

Tustrei sosiseră în aceeaşi zi, din trei părţi, pe trei drumuri deosebite.

Locotenentul Alexandru Opriş, întors de la Iaşi, după o permisiune de boală şi mergând spre frontul Caşinului, la regiment. Locotenentul de geniu şi artilerie Dinu Grinţescu, părăsind acum frontul, strămutat şi trimis la alte servicii tehnice din interior. Sergentul Zaharia Duhu, slobozit acasă pentru o lună, după o rană grea şi rău vindecată, pe urmă vărsat în miliţie.

Ţara era ruptă în două. Armatele năruite. Frontul apărat mai mult de viscol şi de urgiile iernii, decât de o armată răpusă, cu muniţii sleite.

Două luni, trecuseră sfărmături de oaste, cu steaguri plecate şi cu scârţâit de chesoane, târându-se înainte prin viscol şi troiene, mânate de o ultimă încordare deznădăjduită a puterilor şi părând că vor merge aşa, fără să se oprească, zile şi nopţi, luni şi ani, până la capătul pământului, dacă se mai află, într-adevăr, acolo, undeva, un loc adăpostit, de uitare şi pace.

Acum erau tustrei, lângă un foc blând, sub un acoperiş primitor, cunoscut şi tihnit – îşi dezmorţeau picioarele de atâtea nopţi îngheţate, încât ştiau că nu le-ar ajunge o viaţă întreagă de om şi tot jarul din lume să le scoată frigul cuibărit în măduva oaselor şi să le înmoaie îngheţul din inimă.

Stăteau. Tăceau. Îşi ocoliseră ochii după cele dintâi exclamaţii de uimire şi de bucurie, când s-au găsit. Uimirea şi bucuria căzuseră repede. Priveau în foc şi tăceau.

Cel mai abătut era acel care se întorcea dinlăuntrul ţării: locotenentul Alexandru Opriş.

Văzuse ceea ce n-au cunoscuţ ceilalţi.

Poate mai ştia, din ascunsul unde se presimt toate, că aceasta e şi cea din urmă a lui noapte, într-o astfel de lume de care se despărţea şi la care n-avea să se mai întoarcă.

Obrazul încă lungit de boală, cu ochii scufundaţi şi ceţoşi, părea acum un obraz palid şi rece de mort.

Mătuşa Ruxanda, îmbunată pentru un scurt armistiţiu, când şi-a văzut feciorul întors de la pierzanie şi a auzit că-i bat în uşă prieteni, l-a tras pe Zaharia la o parte şi, cu broboada coborâtă pe ochi, cu mâna la gură, a rostit clătinând din cap:

— Maică, să ştii de la mine că profesorul nu se mai întoarce… I-a ieşit pământul în faţă! Mai mare jalea de copiliţa ceea de Madala, că rămâne fără nimeni pe lume…!

Mătuşa Ruxanda o vedea pe Madala tot copilită, aşa cum o ştiuse acum şapte ani. Pe urmă, s-a dus să pregătească ospăţ, cu păsări puse la ţiglă şi plăcinte la cuptor, cum îi apucă pe zgârciţi câteodată risipa şi prăznuirea.

Tustrei purtau pe pieptul tunicilor insigne multe de decoraţii şi la mânecă semnele mici, de răniţi.

Jarul se învălui în spuză. Lumina deodată s-a umbrit. Noaptea înaintă din unghere.

Vraja pâlpâirii de foc, care-i ţinea ţintuiţi în tăcere şi nemişcare, fu ruptă.

Locotenentul Dinu Grinţescu se ridică în picioare, merse câţiva paşi să se dezmorţească, pe urimă se rezemă cu spatele de soba fierbinte.

Zaharia frecă un chibrit să aprindă lampa.

Singur Alexandru Opriş privi mai departe, în focul stins, cu ochii morţi.

— Veselă întâlnire! Veseli tovarăşi!… Râse zgomotos şi silit inginerul.

Şi iar se mişcă.

Nu-i răspunse nimeni. Se întrebă şi răspunse singur:

— Priveghem un mort? Ce este scandalul acesta, prieteni?… Alex, mă aşteptam să te văd altfel!… Ce naiba, tu ştiai mai bine decât noi toţi cum se face istoria!… Până acum ne-o povesteai. Acum o trăim!… E drept că nu e tocmai ca în cărţile tale; dar mâine, peste zece ani, ori o sută de ani, în povestea altora ca tine, are să fie ca în cărţile tale… Şi noi o să fim atuncea eroi… Atuncea!… Acum, să ne bucurăm că suntem aci şi aproximativ întregi. Nu te mulţumeşte atât, Alex?

De pe scaunul lui scund, la gura sobei cu jarul învăluit în cenuşă, Alexandru Opriş făcu un gest ostenit cu mâna. Un gest ostenit de bătrân.

Zaharia Duhu aprinse lampa, potrivi lumina şi se aşează pe marginea patului, mai depărtat.

Era încovoiat de spinare, în tunica prea largă la guler, pentru făptura lui deşirată şi uscată, de spân. Rotunjise palmele pe genunchi şi purta ochii când la foştii lui camarazi, când la scoarţele de pe pereţi, la icoanele cu candela aprinsă, la poliţele cu oalele şi ruginăturile lui – între ferestre, la portretul Madalei în ramă lată, aşa cum îl trimisese Alexandru Opriş de la Bucureşti, într-o altfel de viaţă, parcă în alt veac; într-o primăvară cu lumină lină şi caişi înfloriţi, cu stoluri de păsări venind de departe din zări şi din timp, să-şi găsească o ţară a lor, blândă şi veche.

Acum, ţara e cum n-au s-o mai recunoască, peste puţin, când vor începe dezgheţurile şi când se va mai auzi, sus, scâncetul de copil al cocorilor.

Dinu Grinţescu părăsi soba şi veni în faţa lui, să-l dojenească.

— Şi tu, Zaharia? Şi tu priveghezi un mort?… În cazul acesta, nu ne mai rămâne decât să ne culcăm, iar mâine dimineaţă să plecăm toţi pe drumurile noastre… Eu îţi

făgăduiesc însă, Zaharia, că am să mă mai întorc! Atunci când se vor termina toate; am să mă întorc aci şi mă tem că am să rămân…

— Ce vrei să spui cu asta? Ridică ochii Alexandru Opriş. Ce poţi tu să cauţi aci?

Inginerul hohoti, trosnindu-şi degetele, readus la viaţa cea adevărată, care îl interesa şi faţă de care războiul era un simplu accident trecător, o sincopă, cum i-a spus.

— Ce să caut?… Dar nu mai am nimic de căutat, dragii mei!… Am găsit de mult ceea ce căutam. Şi prevăd că am făcut bine aşteptând… Timpul mi-a fost aliat fidel şi a făcut înzecit mai de preţ ceea ce eu căutasem şi am găsit. Timpul cu care lucrezi tu, Alex, şi care te-a trădat de data aceasta, trecând de partea mea, la inamic…!

— Nu te înţeleg! Declară cu indiferenţă Alexandru Opriş.

Şi continuă să privească în focul stins, cu bărbia în pumn.

Dinu Grinţescu însă pusese din nou la gură paharul băuturii care-i dădea viaţă. Pe dată uitase torpoarea de adineauri, golul tăcerii, ceea ce-l scufundase într-o satisfacţie animală, dezmorţindu-şi mădularele îngheţate. Fu alt om! Cel din totdeauna. Cel care se întorcea din mizeria, şi riscul inutil al frontului, pus la adăpost, la viaţa lui cu altfel de luptă, cu altfel de bravuri şi altfel de biruinţe.

Vorbi cu un fel de înfrigurare, eliberându-se de-o tăcere care îl înăbuşea de mult:

— Dragii mei, acum pot să vă spun!… Nu mai există nici o primejdie… Nici tu, Alex, nu mai ai gândul la hârburile şi la fierăriile tale ruginite. Nici tu, Zaharia, la faimoasa ta comoară! Cu toate acestea, comoara era aci, dragii mei! Este aci!… Şi se află pusă în pământ, ceva mai de demult decât aţi crezut-o voi. Înainte de geţi, de daci şi alţi barbari de-ai voştri şi înainte de voievozii şi voievodesele din răbojul vostru!… Înainte de a fi în-văţat oamenii meşteşugul să se răpună unul pe altul. Chiar înainte de a se fi ridicat în două labe, cel dintâi pitecantrop!… Comoara mea, nu a voastră, mă aşteaptă de pe vremea când pe aci se aflau numai

smârcuri şi funduri de mlaştină; iar când am să sfredelesc pământul cu cea dintâi sondă, are să curgă aur mai mult decât din orice comoară ascunsă vreodată. Cred că aţi înţeles…?

— Bănuiam! Rosti Zaharia, scurt şi fără prietenie.

Inginerul se întoarse la dânsul:

— Ghicesc că nu-mi poţi purta gând bun, Zaharia! Şi o regret… Îmi pare rău că n-ai înţeles-o, tu cu deosebire, şi că n-ai înţeles-o aceasta la timp. În loc să vinzi, să cumperi, să schimbi şi să înstrăinezi pământurile fără nici o socoteală, m-aş fi bucurat să te văd alergând după aceleaşi criterii, de care m-am condus eu şi tovarăşii mei, Iordan Hagi-Iordan şi Emil Sava. Eu nu puteam să ţi-o spun, căci nu puteam să-mi primejduiesc operaţiile mele, dând zvon!… Eu ţi-am spus-o, iar tu singur n-ai înţeles-o… Acum n-ai mai fi sergentul miliţian Zaharia Duhu, cum nu sunt eu numai locotenentul rezervist Constantin Grinţescu. Ai fi fost, dragă Zaharia, un viitor milionar! Fără să fi găsit nici o comoară. Nu milionar, arhimilionar. Arhi-mi-li-o-nar!

Zaharia Duhu simţi din nou, pentru fostul lui camarad de şcoală, respingerea şi duşmănia care îl încercau de câte ori dăduse ochii cu el în ultimii ani şi care acum se dovedeau deplin întemeiate. Pentru un timp, cât s-au văzut aici, în uniforme, şi sângeraţi de fronturi, pornirea aceasta dispăruse. Acum iarăşi punea stăpânire pe el.

Vorbi cu îndârjire:

— Mă judeci după chipul şi asemănarea dumitale, prietene! Dar te înşeli!… Nici n-am râvnit să fiu milionar! Nici nu râvnesc. Pentru viaţa mea, îmi ajung mulţumiri mai puţine şi mai ieftine.

— Nu se ştie! Replică laconic inginerul.

— Pentru mine se ştie… Fratele Alexandru mă înţelege mai bine… Nu este aşa, Alexandre?

Alexandru Opriş făcu acelaşi gest ostenit şi mort, respingând o lume de care era desprins.

— Vezi!… Triumfă Dinu Grinţescu. Nici el acum nu mai poate susţine că drumul lui a fost cel drept şi bun. Astăzi se îndoieşte. Mâine va căpăta siguranţă!

— Ce are a face aceasta şi cu „operaţiile” tale, cum le-ai numit singur?… Ridică în sfârşit ochii Alexandru Opriş, dezmorţit şi el, fiindcă prietenul lovea în această discuţie o coardă cu sunet vechi, dar nu stins şi uitat. Ce are a face…?

— Are de-a face, Alex! Răspunse inginerul cu aţâţare. Pentru a înlătura orice confuzie, te rog mai întâi să nu arunci atâta dispreţ asupra celor ce-am numit eu „operaţiile” mele. Văd că mă socoţi ahtiat după averi şi milioa-ne, cum mi-a trecut-o aceasta pe sub nas şi prietenul Zaha-ria… Dragii mei, milioanele sunt un mijloc, nu un scop, sau în orice caz sunt un rezultat accesoriu! Am găsit aici o avuţie încă imposibil de evaluat, probabil de sute şi de sute de milioane. O avuţie moartă!… Vreau s-o scot la lumină şi să o pun în folosinţa oamenilor şi a civilizaţiei. Milioanele nu mă interesează. Că-mi va aduce aceasta şi milioane, zeci sau sute, e cu atât mai bine. Pentru moment mă interesează succesul investigaţiilor mele şi atât… Aceasta va fi o victorie a ştiinţei mele; iar acel de dincolo, de pe frontul de unde vin eu şi te duci tu, e rezul-tatul nefast al religiei tale… Dacă te incintă, eu, în orice caz, nu te pot felicita…!

— Aceasta e ceva nou pentru mine! Declară Alexandru Opriş. Iată-mă deci şi factor răspunzător, în cauzele careau provocat războiul!… Poate sunt complice şi la atentatul de la Seraievo?

— Eşti! Fireşte că eşti! Sunteţi toţi!… Războiul acesta e de fapt între două lumi… A mea şi a ta! Voi, cu prejudecata trecutului, cu morţii şi cimitirile voastre, l-aţi pregătit. În fiecare ţară, aţi fost nu unul – o sută, o mie, care l-aţi pregătit în numele unui trecut şi unor drepturi de care civilizaţia se putea dispensa. Ca să te văd pe urmă, cum eşti acum, un pai târât de un torent. L-aţi vrut; îl aveţi!

Alexandru Opriş surâse amar şi, sub mustaţa scurtă cu firele moi, dinţii avură o sclipire rece, ca dinţii unui

cadavru.

— L-am vrut?… Spuse. L-am pregătit?… Chiar dacă este ceva adevărat în aceasta – adevărul fraţilor noştri subjugaţi în Ardeal – e cert că războiul nu l-am voit aşa. Nu l-am făcut noi aşa! L-aţi făcut voi, cu progresul şi tehnica voastră. Prin aceasta a devenit odios şi laş. Gaze… Tancuri… Mine… Mai ştiu eu ce? Moartea fără bravură. Moartea distribuită metodic, de cel mai criminal înarmat, cu cele mai criminale mijloace de exterminare şi pentru scopuri mai puţin nobile şi eroice…

Inginerul începu să râdă cu poftă.

— Eşti nostim, dragă Alex! Nostim şi banal. Povestea aceasta am auzit-o de-o sută de ori. De la ofiţeri, până la soldaţi. Veţi fi voit poate un război cu paloşe şi cu suliţi? Cu scuturi şi cu arcuri? Nu? Cu Buzescu Preda, ieşind la câmp, la trântă dreaptă? Dragul meu, ai rostit adineauri un adevăr care-mi convine. Războiul l-aţi vrut voi, dar avem să-l terminăm noi…!

— Atunci suntem înţeleşi! Consimţi profesorul. Daţi-ne arme, cu tehnica voastră, şi avem să-l terminăm îm-preună.

Inginerul începu să râdă, scuturând capul cu trăsăturile tăioase:

— Nu ne-am înţeles de loc, Alex! Nu ne-am înţeles asupra acestui „noi”… Obiectivitatea îmi permite să uit uniforma pe care o port şi să judec cu sânge rece, cum privesc şi rezolv o ecuaţie. Când am spus „noi”, n-am spus eu, tu, Zaharia, aceştia cu uniformă românească. Am spus „noi”, progresul, tehnica, ştiinţa, organizaţia – realităţi care n-au patrie. Realităţi care deocamdată sunt de cealaltă parte a frontului, la ceea ce voi numiţi inamic. Victoria are să fie a tehnicii şi a organizaţiei, iar faţă de acestea, tu mergi acum, ca o victimă condamnată şi dezarmată, ca un cobai trimis la o experienţă de laborator. E admirabil poate, dar e monstruos!… Eu am găsit mai cuminte să fac aşa, ca să fiu strămutat mai la distanţă şi la siguranţă de asemenea experienţe. Nu pot să lupt cu mâna goală, ca un barbar,

împotriva propriilor mele mijloace, pe care le cunosc şi le ştiu teribile. E simplu şi logic!

Alexandru Opriş se ridică de pe scaunul scund şi îşi privi prietenul, de sus până jos.

Surâse cu tristeţe:

— Cinismul tău, Dinule, e o formă paradoxală de pudoare! Nu eşti nici atât de sigur de victoria lor. Şi nu o doreşti nici atât de mult, în „numele progresului şi al tehnicii voastre”, cum spui.

— Ba de fel! Se apără inginerul, ca de-o învinuire ofensatoare. Nu e nici un fel de pudoare. Eu lucrez cu materia, nu cu sentimente. Progresul are o lege de fier; te adaptezi, sau mori! Voi, cu morţii şi cu prejudecăţile voastre, aţi stat aci de-a curmezişul progresului şi civilizaţiei; aţi vrut să opriţi timpul. Nu faceţi acum decât să suportaţi consecinţele şi să vă măsuraţi răspunderile. Aha! Aţi visat un război romantic, unde o mână de oameni distruge o oaste organizată ca o uzină? Aţi crezut că se mai pot reedita basmele din cronici?… Războiul e acesta, dragii mei, şi e aşa de crunt, fiindcă are să fie, sper, şi cel din urmă! Cu cât e mai feroce, cu atât mâine nimeni n-are să mai dea ascultare basmelor şi prejudecăţilor voastre. Sfârşitul îmi e indiferent. Au să învingă unii sau alţii. Este aproape acelaşi lucru!… Fiindcă nu pe frontul nostru, dar pe celălalt front, al Apusului, războiul se dă cu arme tehnice aproape egale. Victoria are să fie aşadar a tehnicii. Iar după această lecţie, după ce vor fi vreo zece-cinsprezece milioane de morţi şi tot atâţia ciungi şi şchiopi, atunci omenirea are să înveţe că nu mai e timpul să asculte de morţi şi gropari, ci să se întoarcă la viaţă… La ceea ce-i poate oferi viaţa bun, la ceea ce-i dăm noi, ceştialalţi, bun… Confort, ordine, organizaţie, prosperitate!… Pace şi progres! Solidaritate constructivă şi creatoare. Energiile inutilizate, scoase la suprafaţă şi puse în serviciul nostru. Civilizaţia, în sfârşit! Civilizaţia care a triumfat împotriva

barbariei pe care o reprezintă uniformele de oriunde şi ale oricui.

— Şi porţi totuşi insignele a patru decoraţii şi un semn de rănit, Dinule! Aminti Alexandru Opriş. Biete decoraţii, biete răni!

— Nu le-am căutat, nici nu m-am gândit la ele. Mi-au venit!… Am distrus o baterie nemţească, din încăpăţânare, ea să zic aşa, de tehnician. Mi-am verificat un calcul. Exact cum nu mă puteam culca, altădată, până ce nu rezolvam o anumită problemă dificilă. N-ai să-mi faci ofensa să crezi că m-a lovit din senin eroismul!… Ţin prea mult la viaţă, ca să plec cum scrie în cronicile lui Zaharia şi cum sună în poeziile pentru imbecili, „să-mi apăr ţara strămoşească, steagul, sângele, limba…”. Acestea sunt pentru voi, ale voastre; e un domeniu în care nu mă amestec. Voi sunteţi cu patria, cu strămoşii, cu trecutul, cu steagul şi alte baliverne…

— Şi toate acestea le spui în numele civilizaţiei tale? Clătină din capul slăbit şi palid profesorul. Admirabilă civilizaţie…!

— Da! Toate acestea le spun în numele civilizaţiei mele. Adică a civilizaţiei celei adevărate. Fiindcă m-am scuturat de morţi. M-am lepădat de morţi. Strigoii n-au ce căuta aci!… Nu pot privi îndărăt la dânşii, să-mi paralizeze fiecare act, cu o poruncă din lumea lor moartă. E simplu şi e o boală de care omenirea se purifică acum. Cine priveşte îndărăt nici nu poate să nu fie tras îndărăt, afund. Ar fi imoral să se întâmple altfel…

— După cele ce ne spui de o jumătate de ceas, e într-adevăr de mirare că tot dumneata mai cutezi a pomeni despre ceea ce e moral şi imoral!… Grăi Zaharia Duhu, cu palmele încleştate pe genunchi.

Inginerul se întoarse spre el şi îl privi cu o binevoitoare compătimire:

— Prietene Zaharia, acestea toate nu erau pentru tine!… Le-am spus pentru Alex, cu trecutul şi cultul lui, al

trecutului… Tu nu eşti în cauză. Tu eşti victimă, pe când el e complice! Tu nu eşti decât un copil bătrân şi simpatic.

— Mulţumesc dumitale…!

Dinu Grinţescu începu să râdă voios:

— Îmi spui: dumneata… Dumitale… Văd că ai pus distanţă între noi. Dacă aş fi altfel de om, ar trebui să-mi iau bagajele şi să renunţ la o ospitalitate care se anunţă atât de puţin prietenoasă… Ce-ţi pare imoral? Că rostesc răspicat ceea ce alţii şuşotesc în colţuri? O spun, fiindcă e o concluzie la care am ajuns prin raţiune, nu e un spasm de frică, un argument laş, care încearcă să-şi justifice un instinct animal. N-am avut frică! N-am!… Am ajuns la concluzia să-mi apăr pielea fiindcă socot pe de o parte că e bună la altceva, şi fiindcă pe de alta, nu înţeleg să lupt împotriva unei forţe pe care o cunosc, o admir şi, cum ţi-am spus, ştiu că trebuie să biruie ea. Crezi tu, altfel?

— Cred altfel, cu tărie! Mărturisi Zaharia Duhu. Nu pot să-ţi ţin piept la vorbă cu armele tale, fiindcă ştiinţa mea de carte e slabă şi căpătată după al meu cap, într-o singurătate ca aceasta, de aici. Poţi să mă zdrobeşti uşor, cu un cuvânt ca acel de adineauri: sunt un copil bătrân! Ce să mai răspund la asta?

— Văd că te-ai supărat! Încercă să îmbuneze lucrurile Dinu Grinţescu. Nu mi-a fost în gând. Dar sunt curios să aflu pe ce-ţi mai poţi tu întemeia credinţa că războiul are să sfârşească neapărat cu o victorie a noastră? Totul dovedeşte contrariul. Ce-ai văzut şi ştii, şi tu!… Ce-a văzut şi ştie, şi Alex!… Ce-am văzut şi ştiu, şi eu!… Priveşte împrejur… Ţara ocupată mai mult de jumătate. Armatele sfărmate. Foame şi molime… Doar o minune, şi ştii prea bine că acolo de unde te-ai întors tu nu e loc pentru minuni…

— Eu cred, dimpotrivă, că este loc pentru minuni! Vorbi Zaharia Duhu. Şi, de altfel, nici nu trebuie să aşteptăm minuni. Nu mă îndoiesc că duşmanul are să plece cum a venit, fiindcă aceasta s-a întâmplat întotdeauna pe locurile

acestea, fără abatere, de mai bine de două mii de ani. Toţi au trecut!… Prietenul Alexandru cunoaşte cuvântul pe care l-a rostit regele geţilor, Dromichet, lui Lisimah, regele macedonenilor, carele şi acela venise să ne cotropească. L-a întrebat, înainte de a-l slobozi: „Ce-ai căutat la noi? Ce puteai să ne iei nouă? Sărăcia şi neştiinţa noastră?… Aici s-au sfărâmat toţi câţi au venit şi au râvnit la astă sărăcie!” Iar cuvântarea de la ospăţul acelui rege s-ar fi simţit în drept s-o rostească orice băştinaş al locurilor aistora, de două mii de ani încoace, tuturor oaspeţilor nepoftiţi. Eu nu am învăţătura lui Alexandru, decât din apucate, ca un ţăran oleacă mai răsărit ce sunt. Dar să spună el, dacă toată istoria locurilor acestora şi a oamenilor acestora de aici, fie că s-au numit ei geţi, daci, moldoveni, munteni, români, să spună el dacă a fost altceva decât ce-a preştiut acel rege Dromichet şi a spus în câteva vorbe… Te întreb, Alexandre?

— E drept!… Răspunse profesorul. Pasajul lui Diodor ar putea sluji prefaţă la orice istorie a ţărilor româneşti.

— Romantism! Exclamă inginerul. Din nou priviţi îndărăt şi căutaţi consolarea îndărăt… Viaţa merge înainte, cu cel care scrutează viitorul, nu cu acei care se socot avocaţii morţilor…

— Se înţelege! Întrerupse Zaharia Duhu. Nu cu avocaţii morţilor, ci cu avocaţii viilor, de-alde domnul Emil Sava, tovarăşul dumitale, şi, după cât ştiu, şi el, pătimaş îndrăgit al viitorului şi al progresului…

Inginerul se opri o clipă din mersul său de la sobă până la uşă şi privi cu mai multă luare-aminte la sergentul Zaharia Duhu, adus de spate, pe marginea patului.

— Acum înţeleg! Se lumină. Înţeleg de ce nu-mi dai voie să pomenesc despre moralitate şi imoralitate. Nu-mi este permis să rostesc cuvântul, fiindcă, în taină, am cumpărat de aci şi de colo pământurile unde ştiam că dedesubt se află o comoară mai de preţ decât a ta? Fiindcă n-am anunţat celor care vindeau, de ce vreau eu să le cumpăr? Aceasta ţi se pare imoral?… Scumpe Zaharia, n-am făcut decât ceea

ce ai făcut tu, cu mai puţină iscusinţă şi cu cât mai puţin folos când cumpărai locuri să prospectezi pentru comoara ta... Iloveanu are destulă avere ca să se dispense-ze de pământuri care pentru el nu înfăţişau nici o valoare.

— Mă tem că Boldur Iloveanu are să rămână pe dru-muri cu oamenii care îi apără lui averea! Spuse Zaharia Duhu. Ca acel Ilie Sacară şi Nicachi Sacară, care-l administrează aci, şi ca acel domn Emil Sava, oare s-a întovărăşit cu dumneata...

— Şi te doare aceasta? Se miră Dinu Grinţescu.

— Nu mă doare, dar nici nu mă lasă nepăsător. Boldur Iloveanu e un om care n-a făcut nimănui nici un rău.

— Dar nici un bine! Completă inginerul.

— Şi dumneata cui ai să faci oare un bine, când ai să-ţi ridici sondele, pe un pământ pe care l-ai cumpărat în tovărăşia domnului Emil Sava, prin surprinderea buneicredinţe?

— Mai întâi, nu e nici un fel de surprindere a vreunei bune-credinţe! Am oferit un preţ. S-a părut avantajos. A fost primit. Am plătit. Adio, şi n-am cuvinte!... Mă priveşte de ce l-am cumpărat şi ce reprezintă el pentru mine. Fără mine, pământul acesta rămânea lipsit de valoare poate pentru vecie. Aceasta, întrucât priveşte buna sau reaua mea credinţă!... Cât despre binele pe care am să-l fac, am să te rog să aştepţi doi-trei ani, după sfârşitul războiului. Şi vei vedea ce prosperitate am să aduc aci, când vor începe sondele să lucreze. N-ai să-ţi mai recunoşti satul şi n-ai să-ţi mai recunoşti oamenii. Te rog să aştepţi... Mureau aci de foame, pe o comoară, oamenii dumitale şi n-aveau habar ce bogăţie le stă sub tălpi... Peste trei ani sau patru ani, au să se îndestuleze cu toţii, mai mult decât ar fi meritat, fiindcă de fapt n-au făcut nimic pentru aceasta... Au să se îndestuleze, găsind de lucru, căpătând preţ bun pe locuri şi pe produse; în fine, toate avantajele unei regiuni petrolifere, proaspăt pusă în exploatare...

— Adică fărâmiturile de la masa leului! Constată duşmănos Zaharia Duhu.

— Probabil!… Mărturisi cu nepăsare inginerul. Exact încă n-aş putea să spun dacă numai fărâmiturile. Apara-tele şi calculele mele nu şi-au spus cuvântul definitiv… Ştiu cu aproximaţie care e direcţia anteclinalului… Nu ştiu, însă, în ce măsură prevederile mele sunt exacte. Rămâne de văzut!… E foarte posibil ca să existe ceva şi pe terenul câtorva nenorociţi care se vor mira ce noroc i-a lovit. Dar am cuvinte a crede că partea cea mai importantă e în mâinile noastre… De altfel, am avut grijă, pe un nume ori pe altul, prin amicul Emil Sava, să cumpăr tot ce s-a putut cumpăra…

— Şi spui că nu te-ai gândit la partea bănească! Rosti cu îndârjire Zaharia Duhu. Cumperi pe nume ascunse. Eşti tovarăş cu acel domn Sava.

— Dar e simplu, prietene Zaharia, să fac aşa! Era ne-voie să am mâna liberă şi să am de-a face cu oameni de înţelegere. Pe mine nu mă interesează ce fel de om e amicul Emil Sava şi dacă el urmăreşte numai să se îmbogăţească. Îl priveşte!… Îi cer atât, să fie discret, să aibă răbdare şi să mă asculte. Pentru mine Emil Sava e o unealtă. E un mijloc… M-am lovit de câţiva încăpăţânaţi. Vor ceda, căci atunci când lucrul va fi cunoscut, eu mă voi putea dispensa de dânşii, dar ei nu vor putea nimic fără mine. De altfel, mi-a venit o idee. Uite, de-o pildă, tu ai avea prilej acum să recapeţi ce-ai pierdut, căci trebuie să ştii că unele din pământurile tale au ajuns, pe drum ocolit, în mâna mea. Ai putea să le pui la loc. Dacă tu, Zaharia Duhu, gospodar de aci din sat, cumperi un loc de aci, unul de dincolo, nimeni nu se miră. Găseşte firesc! Te ştiu toţi că umbli după comoara ta. Ai achiziţiona după indicaţiile mele. Şi ai merge la aceste terenuri, parte dreaptă cu societatea noastră. Ne facem un serviciu reciproc? Ce răspunzi la aceasta?

— Răspund că nu pot să-mi prăd şi să-mi înşel satul meu!… Declară cu aspră hotărâre Zaharia Duhu. Vie alţii s-o facă,

oameni de bine, ca domnul avocat Sava şi tovarăşii dumitale. De altfel, şi fără aceasta, mă aflu în duşmănie cu tot satul!… Fratele Alexandru o ştie. A aflat din cele ce i-am scris, ce eram eu să pătimesc dacă nu ne împrăştia pe toţi, întâi concentrarea, pe urmă mobilizarea şi apoi războiul… În vara lui nouă sute paisprezece, tot satul se ridicase împotrivă-mi, fiindcă le-aş fi legat ploile şi alte năzdrăvănii… Am avut şi un necaz cu procurorul… Poate ajungeau lucrurile şi mai rău.

— Aceasta e ceva foarte nostim! Se minună Dinu Grinţescu.

— Nostim ţi se pare dumitale!

— Prietene Zaharia, să schimbăm vorba. Altfel ne despărţim în duşmănie, după cum prevăd… Şi n-am nici o plăcere să se întâmple aşa ceva, nici interes. Vezi, sunt sincer. Spun: „nici interes”. Aceasta înseamnă că tot ce-am vorbit între noi, despre locurile şi zăcămintele mele, rămâne aci, îngropat între aceşti patru pereţi. Poţi să foloseşti informaţia mea! Adică să cumperi, dacă îţi vine ocazia, terenuri cam pe unde îţi pot indica eu. Fără nici o obligaţie faţă de mine, bineînţeles. Vezi că nu sunt atât de lacom. Dar aceasta s-o faci fără să ştie nimeni de ce anume cumperi. Altfel, merge sfoară în ţară şi mă trezesc cu o concurenţă care-mi strică şi-mi paralizează tot ce-am organizat eu cu răbdare în câţiva ani… Va fi o lovitură!

— Şi eu, aşadar, să fiu complice la această lovitură! Se ridică Zaharia Duhu, mergând să arunce alte lemne, în sobă.

— De ce complice?

— Dacă mă sileşti să tac! Nu zic complice! Tăinuitor, poftim!… Să văd cum un om din satul meu îşi dă pe nimic pământul care pentru tovarăşii dumitale înseamnă avere, şi eu să nu pot spune nimic? Să-l privesc cu braţele încrucişate pe piept, cum se pradă singur? Asta numeşti dumneata bine, morală, progres şi civilizaţie? Nu ştiu ce-o fi scriind despre ele în cărţile dumitale, dară până una-alta,

văd că progresul şi civilizaţia le-ai pus în slujba celor pe care-i cârmuieşte în viaţă numai lihneala de bani şi putere. Ia te gândeşte la dânşii! Au stors fără pic de omenie munca sărmanilor trudnici, i-au jăcuit şi i-au vămuit în vreme de pace. Au strigat: „Ura! Bravo! Înainte! Luptaţi pentru patrie!” când au plecat ostaşii în război să piară răpuşi de iscusitele arme ale tehnicii dumitale, pe care-o înalţi în slavă! Poate, ca după asta, cei care-or mai scăpa cu zile să intre din nou în caznele sărăciei lor şi să-i jăcuiască din nou tot alde Emil Sava, în altă tovărăşie nouă, cu tovarăşii dumitale! Să-i înşele, să-i tâlhărească şi să-i bage în alte robii, să-i strângă în alt cleşte! Iară eu să tac şi să păstrez taină asupra celor câte le puneţi la cale? Asta-mi ceri? Halal civilizaţie şi progres! Halal de binele pe care zici că vrei să-l aduci oamenilor, înhăitat cu Emil Sava şi acel Hagi-Iordan, cine ştie ce alt vameş şi fariseu al progresului şi civilizaţiei dumitale! Iară eu să tac? Asta-mi ceri?… Halal prieten, bine mă cunoşti…!

— Frate Zaharia, vrei nu vrei, n-ai încotro! Ar fi neonest din parte-ţi, dacă ai folosi împotriva intereselor mele, cele ce ţi-am încredinţat ca o dovadă de prietenie.

— Cum văd, uşor îmi este mie să devin neonest şi uşor ţi-este dumitale să rămâi cinstit, oricum ai întoarce-o.

— Chestie de interpretare, Zaharia râse inginerul. Aşa e viaţa!

Mătuşa Ruxanda îi pofti la masă.

După-masă, Alexandru Opriş s-a închis în altă odaie, să pregătească o scrisoare pentru Madala, refugiată la Iaşi. Scrisoarea avea să plece a doua zi, cu Dinu Grinţescu.

Pe urmă, iarăşi tustrei, au fost împreună în faţa sobei cu jarul care din nou îşi saltă văpaia albăstrie, în jocul ei ireal şi hipnotic.

Dar n-au mai avut ce-şi spune.

Viscolul zgâlţâna ferestrele cu unghii de gheaţă. Se zbătea în streaşină, se năpustea chiuind peste case şi livezi,

afară în câmpuri, cutreierând o ţară zdrobită şi plină de vaier.

— Te gândeşti că e abia cea dintâi iarnă de război şi mizerie!… Şi că poate ne mai aşteaptă încă două, şi trei, şi patru… Spuse locotenentul Dinu Grinţescu.

— Aceasta n-are nici o însemnătate! Îşi rosti părerea Zaharia Duhu, scormonind jarul cu un capăt de lemn şi aruncându-l deasupra. Au mai trecut asemenea urgii… Şi pe urmă a fost din nou primăvară, şi tihnă, şi pace. Iernile trec prin locurile acestea, ca şi musafirii nepoftiţi. De două mii de ani tot trec, şi ţara rămâne locului cu oamenii care-s de aici…!

Locotenentul de artilerie strânse din umeri. Avea de-a face cu un maniac al geţilor, şi al miilor de ani, şi al oaspeţilor nepoftiţi, care trec.

S-au împărţit la culcare.

Alexandru Oprâş a rămas singur, pe scaunul scund, cu bărbia în pumni, privind jocul vesel şi hipnotic al văpăii din jar.

Ochii erau scufundaţi şi ceţoşi; obrazul palid şi rece de mort.

A doua zi, cei doi prieteni au plecat, pe drumurile lor.

După o lună, a venit veste că locotenentul Alexandru Opriş a căzut la Caşin.

În toamnă, veni ştire despre logodna inginerului căpitan de rezervă Constantin Grinţescu cu Madala Opriş.

Ştirea o aduse elevul cu termen redus Petru V. Tudose, voluntar al şcolii de ofiţeri.

C a p i t o l u l V

— Asta nu-i drept…

— În lumea noastră, puţine răsplătiri sunt juste.”

Iernile grele au trecut. Au trecut şi oaspeţii nepoftiţi.

Pe urmă, din nou, într-o noapte de primăvară, s-a auzit în înălţimile albastre tânguirea ostenită a cocorilor.

Soseau din depărtările cu lumina prea albă şi fierbinte, în această adevărată a lor ţară, veche şi neuitată, să-şi

clocească ouăle şi să-şi crească puii.

Cuiburile nu le-au regăsit, dar au durat altele.

Poate nici locurile nu le-au mai cunoscut atât de uşor.

Unde au lăsat sate tihnite, în livezi cu nuci rotaţi, erau acum sălaşuri omeneşti căzute în ruină şi sfărmate de tun. Erau câmpuri brăzdate de stranii săpături geometrice, cu garduri de sârmă ghimpată şi spărturi de obuz. Oamenii erau mai puţini şi unii se târau în cârji. Erau şi proaspete cimitire cu oştile crucilor de lemn, înşirate pe dese batalioane, ca o cuminte şi mută miliţie a morţilor, aşteptând altă chemare de goarnă, încă ascunsă, undeva, departe, în timpurile ce-au să mai fie.

Dar iarba a prins colţ fraged şi nou.

Livezile cu pomi aşchiaţi s-au pavoazat cu flori albe, ca pentru o albă sărbătoare de pace şi de înviere. Copiii tot mai ştiau să râdă şi mieluţele cu canaf în ureche să zburde.

Stolul cocorilor s-a rotit, vâslind cu aripile lor mari şi obosite.

Mai văzuseră asemenea schimbări ale acestor locuri şi altă dată.

Nimic nu era nou. Totul a mai fost.

„Nu e nimic!... A grăit în limba lor, a cocorilor, căpi-tanul cel mai bătrân, către cei mai tineri drumeţi şi fără ştiinţele lui înţelepte. Nu e nimic. Pe oamenii aceştia îi cunosc... Au viaţa tare!... I-am mai găsit noi tot aşa, după ciume şi holere, şi cotropiri şi prăpăduri. Mâine au să scoa-tă plugurile cu boii lor jigăriţi; au să împingă cu singura lor mână de ciungi în coarne; pe urmă au să arunce sămânţa în brazdă şi iarăşi au să fie holde de grâu, şi iar au să duduie morile! Să ne alegem un loc aici, fiindcă aşezările noastre vechi văd că au fost încă o dată sfărâmate de străinii care încă o dată au trecut prin aceste părţi şi, ca întotdeauna, s-au dus...”

Stolul de cocori s-a rotit tot mai aproape de pământ şi s-a lăsat, strângându-şi aripile cu foşnet de mătase veche.

Viaţa a curs în matca adâncită de veac şi de veac.

În Piscul Voievodesei erau acum mai multe văduve şi mai mulţi orfani.

Este şi-un şchiop, care se leagănă în cele două cârji ca o limbă de clopot. Se află şi un orb care pipăie marginea şanţului cu un băţ, aşa cum pe vremuri un căutător de comori venit din părţi străine părea că citeşte cu o vărguţă cum bate inima pământului.

Catinca lui Costache Tălpăligă a primit ştire de la alţi prizonieri întorşi, că omul ei a fost îngropat pe undeva, departe, în Asia Mică, unde s-a aflat dus în robie de nemţi şi de turci…

Ea nu ştia unde poate fi această Asie Mică, îndestul de mare, totuşi, ca să încapă loc şi pentru mormântul unui clăcaş cu nouă ploduri din Piscul Voievodesei. Un biet gospodar necăjit, care n-a râvnit nimic de la nimeni şi o singură dată în viaţă nădăjduise o minune uşurătoare, când a purces cu alţi oameni din satul lui, într-o vară cumplită de secetă, să caute o comoară.

Gheorghieş Tălpăligă a adus acasă o carte de la domnul învăţător, cu hărţi spoite galben şi albastru, şi i-a arătat Catincăi cu degetul, pustiurile de nisip, peste munţi şi mări, unde a fost pus Costache să sape la altfel de comori şi unde tovarăşii de robie i-au săpat şi lui, într-o dimineaţă, o groapă, poate fără cruce creştinească la căpătâi. Catinca s-a uitat cu mâna la gură peste toate semnele încâlcite din hartă, de unde nu putea pricepe prea mult.

Ea nu vedea locul, anume, unde se află mormântul lui Costache al ei.

— De ce nu-i pus? Asta nu-i drept…

Pentru dânsa, mai însemnat decât tot ce se află pus într-o hartă a Asiei Mici şi a Arabiei – decât Sfântul Mormânt şi râul Iordanului, ruinele Babilonului şi Bagdadul celor O mie şi una de nopţi – mai însemnat decât tot ce se scrie în cărţi şi tot ce durează în amintirea noroadelor, era mormântul acela al omului ei; iar mormântul lipsea şi nici n-avea să-l scrie cineva vreodată.

— Asta nu-i drept... De ce nu-i pus?

Un drum cu puncte mărunte, ca poteca presărată cu cenuşă de copiii din poveste când au plecat în pădure să nu-şi piardă cărarea întoarcerii, trăgea pe harta aceea calea lui Darius Hidapse, până aici, spre ţările sciţilor. De asemenea erau puse şi drumurile lui Alexandru, şi ale lui Xerse, şi ale lui Lisimah şi ale altora, cu nume păgâne şi nemaiauzite.

Dar mormântul lui Costache Tălpăligă nu se bucura acolo de nici cel mai mic semn.

— Asta nu-i drept! De ce nu-i pus...?

Poate Catinca lui Costache Tălpăligă, femeia slabă de judecată, cu nouă ploduri care cer de mâncare şi nu mai au tată, nu întreba un lucru atât de prostesc, cum pare la prima vedere. Pentru multe femei şi pentru mulţi copii se aflau acum destule asemenea locuri necunoscute, risipite în toate ungherele lumii, unde-au putrezit tot ce le era lor mai de preţ în viaţă; iar despre acest fapt, hărţile şi ştiin-ţele oamenilor n-au să facă nicicând, nici o pomenire.

— Asta nu-i drept...!

Catinca lui Costache Tălpăligă a mai vândut nişte ţoale. S-a mai tocmit să muncească ici-colo cu braţele. A adunat destule hârtii vinete şi peticite de ale Băncii Naţionale, să plătească ea un parastas şi să facă ea o pomenire pentru răposatul uitat de pomenirea cărţilor şi a atlasurilor. Pe urmă şi-a pus gâtul la jug, la robia cea grea de aici, să hrănească atâtea guri, care, ca să moară de foame şi de sete, n-au nevoie numaidecât să fie mânate tocmai în nisipurile şi arşiţa Asiei Mici.

Gheorghieş a intrat ajutor, cu simbrie, tain şi opinci, la Ruxanda Duhu.

Iar roata anilor a măcinat zilele mai departe.

Porunca legiuirilor mai mult măsluite şi făţarnice, decât pornite dintr-o cinstită judecată, a fost să se împartă mă-car o parte din pământurile boiereşti la cei care le mun-cesc şi le-au apărat, fără să fie încă ale lor. Porunca s-a îndeplinit şi

la Piscul Voievodesei, ca oriunde. Adică tot aşa de măsluit şi făţarnic.

Au fost liste cu mulţi şterşi şi cu mulţi adăugaţi; au fost măsurători şi comisii.

A sosit domnul prefect Emil Sava, într-un automobil albastru şi mare, închis cu geamuri ca vitrina spiţeriei din târg, şi s-a întins mare sărbătoare. Domnul prefect a împărţit locurile, citind de pe-o listă făcută cu alţi sfetnici după îndreptările lor; pe urmă a pus singur mâna pe coarnele plugului, a tras cea dintâi brazdă de hotar şi a rostit o cuvântare atât de simţită despre patrie, guvern, morţi şi eroi, dreptate şi jertfirea de sine, încât toate vădanele s-au înduioşat lăcrimând; iar cele mai slabe de fire au început să bocească de-a binelea, strigându-şi bărbaţii, care nu mai puteau veni, fiindcă îi apăsa greu pe piept pământul Asiei Mici, sau al lagărelor din Bulgaria şi Germania, sau pământul de la Siret, Caşin, Oituz şi câmpiile Tisei.

Domnul prefect Emil Sava, cu mustaţa stufoasă acum retezată pe buze, în pardesiul său cafeniu cu gulerul lat şi cu multe buzunare, cum se cuvine să arate prosperitate o înfăţişare şi o haină de croială americană a progresului, a părut foarte mişcat de vaietele femeilor şi ale copiilor.

A rotit ochii şi a dus o batistă atunci despăturită la gene, ştergându-şi un şiroi de lacrimi nevăzute; pe urmă, întinzând mâna cu batista albă, ca un steag de pace, a strigat văduvelor:

— Orice durere, la mine şi la guvern are să-şi afle alinare! Acestor copii ai eroilor căzuţi pentru patrie, eu am să le fiu părinte şi eu am să le port de grijă!… V-o jur, în faţa voastră şi în numele partidului nostru…!

Apoi, după încheierea sărbătorii, a purces în deal la curtea Iloveanului, să pună orânduială în alte stări mai încurcate.

S-a închis cu domnul Iliuţă Sacară şi cu Nicachi Sacară, în Canţelaria administraţiunei, şi au pornit împreună a cerceta condici care nu arătau nimic bun.

Boier Boldur Iloveanu îngrămădise greşeală după greşeală, iar acum venise scadenţa greşelilor. Toată cumintea lui chibzuială după care o viaţă întreagă se mulţumise să-şi cheltuiască la zi venitul, fără să depăşească un ban peste socotelile trimise de domnul avocat Emil Sava şi de domnul Ilie Sacară, a fost zdruncinată de tulburarea noroadelor băgate de stăpânitorii lor în război. De şase ani, pe al şaptelea, din august 1914, păşise pe calea datoriilor. În nouă sute şaisprezece, mai dăduse şi ordin domnului Ilie Sacară să predea toate grânele din magazii armatei, pe bonuri galbene şi verzi cât o ţine războiul. Tot aşa: cai, vite, trăsuri, cară şi turme de oi; în loc să le vândă pe preţ bun, la negustori şi la manutanţele ruseşti, cum au făcut alţii şi au ajuns la socoteală frumoasă. Trei ani moşia n-a adus nici atâta venit cât s-a ridicat plata slugilor şi a domnului Iliuţă.

Dar banii ceruţi de boier Boldur Iloveanu, cu scrisori şi telegrame, au mers cu aceeaşi regularitate în 87 Avenue Kléber, înjghebaţi prin grija şi priceperea domnului avocat Emil Sava, pe ipoteci şi vânzări de pădure.

Pământul fusese împărţit de domnul prefect Emil Sava, ca din bunul altuia, cu o mărinimie menită să asigure pe veşnicie recunoştinţa norodului, pentru un partid atât de darnic şi un prefect cu urechea atât de plecată la suferinţele celor mici şi necăjiţi.

Cifrele din actele aduse în geantă de domnul avocat Emil Sava, puse alături cu cifrele din condicile domnului administrator Ilie Sacară, abia se ajungeau unele cu altele.

Cei trei s-au privit cu mirare şi cu oarecare spaimă, când au tras linia după adunări şi au făcut scăderea.

— Nu credeam că stă atât de rău! Declară domnul avocat.

— Eu am spus-o mai dinainte! Se scutură de orice răspundere domnul administrator.

— De altfel, nici nu se putea să scape! Când stai la Paris şi mănânci paralele cu linguroiul, când tot ceri şi tot ceri, fără să întrebi cum se zbat şi se trudesc alţii pentru tine, sfârşitul acesta era scris!… N-are decât ceea ce era de

aşteptat şi merita! Rosti Nicachi Sacară, cu braţele încrucişate pe piept, în picioare, rezemat de uşa închisă, în poziţia favorită din portretele lui Napoleon pe câmpurile de victorie.

— Cu ceea ce văd eu că-i rămâne – constată mai departe domnul avocat Emil Sava – dacă îi va rămâne şi aceasta, abia are să-i ajungă să poată trăi aci. Bineînţeles, dacă s-o resemna la o viaţă modestă, fără douăzeci de slugi, grădinari şi alte mofturi…

— La nevoie, curtea cu toate acareturile le putem cumpăra noi. Ce zici, tată? Întrebă Nicachi Sacară. Curtea nu intră în expropriere…

— Şi el ce isă facă? Unde să meargă? Se îngrijoră domnul Ilie Sacară.

— Îl priveşte!… Să cumpere o căsuţă în oraş. Sau să închirieze. A fost destul boier mare la Paris! Mai trăiască şi în ţara românească, mai ales că acuma e lată şi lungă, să încapă toată lumea în ea… La Paris, cu valuta de azi, nu-i ajunge decât de-o cafea eu lapte şi o măsa-n zi… Şi asta, dacă îi dă mâna să stea cu cameră la pod, cum scrie în Viaţa de artist!… Rânji Nicachi Sacară, care citise pe vremuri în „Biblioteca pentru toţi” cartea lui Murger şi voia să arate domnului avocat Emil Sava că are şi distinse lecturi literare.

— În orice caz, nu ne rămâne decât să-l chemăm telegrafic în ţară.

— Şi să-i trimitem bani de drum! Aminti Nicachi Să-cară. Acum are să vie cu vagon de dormit… Pe urmă, când s-o întoarce, dacă i-o fi să se mai întoarcă, are să se înveţe şi cu democraţia, că destul ne-am spetit, eu şi tata, să-i ţinem boieria!

Domnul avocat şi prefect Emil Sava a zvârlit ştire pe sârmă până în 87, Avenue Kléber; în aceeaşi vreme a dat telegramă şi undeva mai aproape, la Bucureşti, la priete-nul şi tovarăşul său Iordan Hagi-Iordan, chemându-l cu mare grabă.

După două zile, Iordan Hagi-Iordan a sosit în capitala judeţului cu expresul şi a fost primit la gară de domnul prefect Emil Sava, cu automobilul său de casă, albastru şi cu geamuri mari ca de spiţerie.

— Bravo! Ai straşnică maşină!… Constată Iordan HagiIordan, ca un cunoscător ce era, îndată ce-şi dăduse drumul pe pernele cu resorturi.

— Ei, facem şi noi ce putem! Rosti domnul avocat şi prefect Emil Sava, surâzând cu o măgulită modestie. Eu nu sunt ca alţi prefecţi, să uzez de automobilele oficiale, pentru chestiile mele personale. Ba chiar şi în chestiuni de serviciu câteodată tot pe acesta îl hârbuiesc, purtându-l prin râpi şi ponoare… Ca să nu mai aibă ce spune canaliile din opoziţie!

Iordan Hagi-Iordan strânse nepăsător din umeri şi se miră cu dispreţ:

— Ce-ţi pasă dumitale de ce spun canaliile din opozi-ţie? De aceasta nu poţi dormi? Sau de canaliile de la guvern?… Toţi suntem, mai mult sau mai puţin, canalii…!

Domnul avocat şi prefect Emil Sava nu ştiu cum să ia aceste declaraţii neaşteptate şi privi meditativ pe geamuri, ca un om care n-a auzit, răspunzând distrat la saluturile respectuoase şi precipitate ale concetăţenilor.

Intrară pe uşa unde îi întâmpină de sus, de pe frontispiciu, cei doi îngeri dolofani de stuc, revărsând din plin cornul abundenţei.

În sufragerie sunau tacâmuri şi era mare agitare.

Doamna prefect scosese feţele de masă şi şerveţelele cele mai albe, de olandă ca zăpada, serviciul de argint şi farfuriile de porţelan, pentru un asemenea oaspe, socotit unul din cei mai bogaţi şi temuţi oameni de finanţe ai ţării. Guvernanta dresă încă o dată copiii cum să se ţină la masă şi să nu se amestece în vorbă neîntrebaţi.

Până la acest examen, musafirul şi gazda s-au închis în biroul cu preafrumoasa bibliotecă juridică a domnului avocat Emil Sava, celebră în tot oraşul: un dulap cu uşile de cristal, lung şi înalt cât un perete şi ticsit cu tratate groase

cât latul palmei, legate toate în piele elastică şi roşie ca sângele închegat.

Iordan Hagi-Iordan era zidit din acelaşi material ca domnul avocat Emil Sava, doar cu mandibulele mult mai puternice, cu dinţii mai laţi şi mult mai tari, cu râsul mult mai crud şi cu ideile incomparabil mai cutezătoare.

Unde domnul avocat Emil Sava lucra în mic, cu re-zerve, cu răbdare şi cu planuri meşteşugit ascunse, celălalt, venit dintr-un câmp mai vast de operaţii, înţelegea să nu piardă mult timp şi să nu se împiedice în mărunte prejudecăţi şi în aţe de păianjen. Lupta cu leii, nu cu muştele.

Desfăcu şi el o geantă cu acte şi alte hârtii.

— Toate creanţele sunt în mâna mea! Pot spune că nu m-au costat prea mult... Tovarăşul nostru, inginerul Grinţescu, a revăzut încă o dată planul şi mi-a fixat aci terenurile care ne interesează... Părerea mea e să le achiziţionăm toate, cu hurta, indiferent dacă pentru ceea ce ne trebuie nouă vor corespunde ori nu. În orice caz, vom avea nevoie de teren pentru construcţii, birouri, magazii, cisterne! Pe urmă, cumpărând tot ce-a mai rămas, fără ales, nu vom da loc la nici o bănuială. Când vom avea actele în mână, constituim societatea în mod oficial şi ne putem demasca jocul. Pentru moment, important e să nu ne scape nimic din mână şi, înainte de a se şti ceva, să putem ob-ţine, prin schimb, terenurile la care am întâmpinat rezistenţă. Îmi pare bine că ai găsit un om de înţelegere în comisie şi că aţi ales să daţi ţăranilor numai pământurile fără nici un interes pentru noi.

— A fost uşor! Îşi scăzu din merit, domnul prefect Emil Sava. Comisia a fost încântată că am dat numai terenuri de categoria întâia. Şi ţăranii la fel. Fruntea moşiei... Îţi mărturisesc, domnule Iordan Hagi-Iordan, că simt oarecare jenă să dau ochii cu Boldur Iloveanu. A fost o operaţie... O operaţie...!

Iordan Hagi-Iordan râse cu toţi dinţii puternici, scoţând ţigara groasă de foi.

— A fost o operaţie perfect reuşită! Şi bolnavul a sucombat după toate regulile artei, cum se întâmplă în cele mai savante operaţii şi în mâna celor mai buni chirurgi!… Ce e aia jenă? În afaceri nu se lucrează cu jenă, amice! Se lucrează cu inteligenţă şi mare curaj. Nu-mi plac pişicherii, borfaşii, mărunţii, şmecherii de mâna a treia: am optat pentru faima de mare brigand! Te asigur că şi aceasta reprezintă un capital tot aşa de valoros ca lingourile de aur depuse la bancă. Oriunde, ai credit în alb, nelimitat. Marele brigand!… Ehei, câte bătălii nu-s câştigate dinainte, numai pe această bază!… Om de ispravă? Cea mai păguboasă reputaţie în ţara noastră… De ispravă, adică prostănac! Hai să-l pârlim, fraţilor! Cu mine nu merge. Eu am principiile şi morala mea. Ce e aia jenă? Dumneata n-ai nici o răspundere. Ţi s-a cerut să cauţi bani. Ai împrumutat de unde ai găsit – şi nimeni nu poate spune că n-ai găsit condiţii avantajoase! A ajuns termenul. Execut!… Eu nu urmăresc individul, urmăresc creanţele.

— Poate ar fi putut să rămână şi Boldur Iloveanu interesat cu ceva?

— Aceasta nu! Am pus de la început condiţia. Nu lucrez întâia oară în materie de petrol. Sunt sătul de opţiuni şi puncte de redevenţă!… Întâia oară am ocazia să fim noi suverani; să nu ne încurce nimeni… Încep când vreau, sfârşesc când vreau, întrerup când vreau!… Nu am ciocan la cap, neînţelegeri şi o sută de indivizi cu o sută de idei. Aci sunt de perfect acord cu amicul nostru, inginerul… Când vine Iloveanu?

— Cred, în maximum zece-douăsprezece zile.

— În orice caz, mergem astăzi după-amâază la faţa locului, să mai vedem terenul şi să însemnăm pe planul lui Grinţescu obstacolele, care rămân ca dumneata să le înlături neapărat! Trebuie să găsim un om, doi, de încredere, să trateze cu răzeşii cei mai încăpăţânaţi un schimb. Există mi se pare un administrator al lui Iloveanu. Nu l-am putea folosi?

— În orice caz nu! Are să fie exact ceea ce vrei să eviţi dumneata: cuiul lui Pepelea!… A cumpărat şi el în două rânduri, împreună cu fecioru-său, cam şaptezeci sau optzeci de hectare, corpuri răzleţe din moşie. L-am lăsat. Pot spune că l-am încurajat!… Era ceea ce nu ne interesează, şi pentru planurile noastre am socotit că e bine să-l ştim mulţumit. Acum vrea să mai cumpere ceva la lichidare, să-şi facă o sută sau o sută douăzeci de hectare. Sunt iarăşi de părere să-l lăsăm să-şi împlinească pofta, dacă pretinde un teren în afară de raza noastră de acţiune. Dar atât! Pentru agricultura lui, îi ajunge.

Astfel, domnul avocat şi prefect Emil Sava stabilea o ierarhie în drepturile celor care au pus umăr la umăr să-l scoată pe Boldur Iloveanu din moşia Ilovenilor, moştenită din tată în fiu, de când se află numele lor în urice şi zapise, mai răşluind pe ici-colo şi pământurile altora cu urice şi zapise. Pentru un simplu administrator, ceea ce apuca din pradă era însă destul, şi încă prea mult.

După-amiază, au mers la Piscul Voievodesei, să confrunte ultima oară planul inginerului cu locurile care au fost salvate cu bună şi vicleană chibzuială de expropriere, ca să acopere creanţele din geanta domnului Iordan HagiIordan.

Nicachi Sacară, călare, se opri de câteva ori din drum şi se întoarse în şa, să privească îndelung la cei doi oaspeţi nepoftiţi, care cutreierau pe câmp şi prin pădure, cu planul lor pe hârtie albastră.

Domnul Emil Sava şi străinul măsurau cu pasul, se ridicau pe înălţimi şi măsurau cu ochii. Nicachi Sacară mai avea şi alte pricini să fie în ziua aceea bănuitor şi duşmănos cu toată lumea. Întâlnise în drum pe Sanda lui Alecu Toader Precup a Dăscăliţei, codană cu genele lungi şi ochi negri catifelaţi ca păcura. Încercase şi de astă dată să-i arate sentimentele sale nobile şi aprinse, de care orice altă fată de ţăran calic ar fi trebuit să se simtă bucuroasă şi înălţată în rang.

Sanda îi pufnise de râs în nas şi-i întorsese spatele. Iar aceasta, numai din pricina unui mocofan ca Gheorghieş Tălpăligă, argat cu cămaşa cârpită în spate şi cu opincile flendurite!

Nicachi Sacară îşi ciupea bubuliţele roşii din obraz, semn de adâncă îngândurare şi nemulţumire. Scuipă printre dinţi şi dădu pinteni calului.

Acasă, îl trase pe domnul Iliuţă în Canţelaria administraţiunei şi îi împărtăşi o teamă:

— Tată, domnul acesta Emil Sava mi se pare că ne pregăteşte ceva neplăcut! Nu pricep ce, dar pun capul că e vreo tragere pe sfoară. Nici n-a dat pe la noi!… A pornit de-a dreptul pe câmp. Umblă şi cercetează cu un plan albastru. Înseamnă într-un carnet. Cloceşte, şi nu se ştie ce poate să iasă când cloceşte unul ca el.

— Lasă-mă, Nicachi, cu planurile tale de Napalion! Răspunse domnul Iliuţă, la asemenea bănuieli. N-avem a ne plânge. Slavă Domnului, nici el nu ne-a stat în cale… Nici noi nu i-am stat în cale…

— Numai să nu i se fi urât cu binele! Ameninţă Nicachi Sacară. Atunci, să ştie dumnealui că pot să-i stau în cale, şi încă aşa fel ca să-l răstorn cu gaibele în sus!

C a p i t o l u l VI.

Iar mormintele vechi, necunoscându-l, nu l-au primit.

Boldur Iloveanu sosi într-o dimineaţă cu ploaie şi vânt, tulbure ca un sfârşit de toamnă. Coborî în gara pustie şi rămase neplăcut surprins, fiindcă de astă dată nu-l aştepta micul alai din totdeauna.

Joseph, ajutat de hamali, coborî geamantanele. Pe urmă, se priviră dezorientaţi, ca într-o ţară străină unde se aflau.

Un sergent de stradă apăru de după o uşă, bocănind sonor pe peronul deşert cu cizmele dintr-o vacă; făcu smirna şi prezentă un bilet de la domnul prefect. Aştep-tase mai întâi să-i identifice, după semnele particulare, schiţate sumar de mai-marele ţinutului.

Boldur Iloveanu rupse plicul şi citi. Domnul avocat şi prefect Sava se scuza că nu poate veni la gară şi se anunţa pe după-amiază la Piscul Voievodesei, dacă scapă la timp de vizita unui ministru în turneu să afle stările ţării, faţă de marile reforme în curs.

— Este răspuns? Întrebă sergentul.

— Nimic, mon ami! Răspunse Boldur Iloveanu şi făcu semn lui Joseph să dea curierului o plată pentru osteneală.

Joseph se execută.

— Să trăiţi! Lipi gardistul călcâiele, ducând mâna la chipiu şi făcând stânga-mprejur, direct la bufetul de clasa a III-a, unde bancnota de la Joseph trecu pe dată în altă mână, după implacabila lege a circulaţiei monetare.

În dosul gării, Boldur Iloveanu respiră uşurat. I se luă o piatră de pe inimă. Se temuse, prin cine ştie ce inexplicabilă întâmplare, nu cumva să lipsească şi trăsura de la ţară. Aceasta ar fi însemnat o complicaţie plină de neprevăzute dificultăţi. Să angajeze un landou? Unde să-l găsească? Şi cu ce preţ? Aci Joseph n-ar mai fi fost nici de-un folos; iar singur Boldur Iloveanu se simţea cu mult mai dezarmat ca un copil pierdut într-un port de la celălalt capăt al lumii.

Trăsura era. Într-adevăr de nerecunoscut cu aşa mârţoage, dar era!

Nichifor Răţoi scoase pălăria în ploaie şi ură stăpânului bun venit.

— Domn Iliuţă v-o rugat să-l iertaţi!… Zace de două zile în pat. I-o pus baba Maranda Cuţuianca pahare şi n-are voie să iasă din casă… Iară conaşu Nicachi o trimis răspuns că nu poate să vină, fiindcă are de încheiat socoteli în condici.

— Cine e acest conaşu Nicachi?… Voi să afle mirat Boldur Iloveanu, care de altfel nu ştia nici cine poate să fie acea babă Maranda Cuţuianca.

— Feciorul lui domnu Iliuţă, cine altul, cucoane? El duce – acuma să tot fie cinci ani – el duce trebile moşi-ei, de când pe domnul Iliuţă l-o cam ajuns bătrâneţele şi vătămătura, iertaţi dumneavoastră…

— A! Bon! Păru lămurit boierul, deşi nici despre aceasta nu ştiuse încă nimic şi deşi cu aceasta nimic nou nu aflase.

Nichifor Răţoi, cu Joseph şi cu hamalii îngrămădiră valizele pe capră şi sub picioarele lui Boldur Iloveanu, la adăpost, sub burduful de piele.

Vizitiul, urcându-se pe capră, mai dădu o informaţie, care era şi o scuză:

— Am rămas, cucoane, numai cu hamurile aiestea, după cum le vedeţi! Ce-o fost fruntea, mândreţea noastră de cai, s-o dus pe gârlă, la răchiziţie şi la armată, s-o betejit şi-or pierit…

Caii erau mici şi păroşi. Păreau atunci ieşiţi din sălbăticie şi foarte la locul lor în această asprime a timpului, cu ploaie, noroi şi vânt. Când Nichifor Răţoi pocni din bici, porniră însă voiniceşte, icnind în ştreang şi ţăcănind din copite, atât cât îi ţinea trupul lor mărunt. Vizitiul avea o glugă soldăţească de postav verde peste pălărie şi un ţol în spinare.

Alături, în şuroiala repede a ploii, sub umbrela smulsă de vânt, Joseph, în pardesiaşul lui negru şi pirpiriu, era apărat numai de-o iluzie.

Boldur Iloveanu apăsă semn de oprire cu mânerul bastonului în spatele lui Nichifor Răţoi:

— Opreşte!… Joseph, treci, aici, lângă mine…

Valetul se împotrivi, se codi, dar sfârşi urcându-se lângă stăpân. Nichifor Răţoi slobozi iarăşi telegarii şi trăsura se înfundă în ploaia zbătută de vânt, legănându-se în arcuri, pe şoseaua desfundată de gropi şi băltoace.

În coşul de piele, cu miros de iuft, picăturile bombăneau: bătea darabana un şiroi mai grăbit, părea că se potoleşte şi din nou potopea. Răbufneli de vânt şi de stropi pătrundeau câteodată până sub adăpost, scăldând cele două chipuri bătrâne, nedeprinse cu asemenea vrăjmăşii ale firii. Joseph păstra distanţa cât era cu putinţă, ghemuit într-un ungher şi îngrijind să nu alunece pledurile de pe genunchii stăpânului.

Boldur Iloveanu, cu ochii întredeschişi, privea în pânza sură a ploii depărtările ostile şi lăcustele de noroi, azvârlite de roţi şi copite.

Nu gândea nimic lămurit. Nu ştia încă nimic precis. Îl pătrundea numai o umezeală gheţoasă şi îl toropea o dureroasă sfârşeală, după osteneala drumului până aci.

Lăsase la Paris castanii şi platanii proaspăt înverziţi, de câteva zile, pe bulevarde. Un soare blând şi tânăr îi încălzea de-o săptămână, în fiecare dimineaţă, plimbarea tacticoasă, de bătrân rentier cu tabieturi.

Iar de la graniţa ţării, îl întâmpinase o vreme barbară, ca o altă întoarcere a toamnei.

Lipsa aceasta a oamenilor de încredere, după textul alarmant al telegramei, făcea gol neliniştitor în juru-i. Şi încă el nici pe departe nu putea să-şi închipuie de ce, în ceasul întâlnirii şi al socotelilor, domnul avocat Emil Sava şi domnul Iliuţă Sacară, cu feciorul lui iscusit în măreţe planuri napoleoniene, pierduseră aşa de repede ceva din curajul atât de zgomotos de acum două săptămâni. Amânau confruntarea şi lăsau unul altuia sarcina să dea întâile ştiri neplăcute.

Câmpul era verde-lucios, acolo unde ploaia spăla grâul învălurat de toamnă; era negru şi gras, acolo unde spăla arăturile adânci. Zarea era închisă. Norii se târau aproape de pământ, vineţi şi destrămaţi de vânturi.

Nichifor Răţoi, urât şi fioros sub gluga din cap şi ţolul din spate, îndemna caii cu aprigi sudălmi, înfruntând ploaia cu duşmănie, ca unul care a râvnit şi el odată, când era căutător de comori, să se răsfeţe tolănit pe perne, în fundul trăsurii, ca un boier.

Pe drumul de la curte, sub plopi şi sub tei, au intrat într-o boltă întunecată de peşteră.

Câinii iarăşi au lătrat bucuroşi în jurul trăsurii, primind un stăpân pe care nu l-au cunoscut.

Dar de data aceasta, nimeni nu dăduse poruncă să fie deschise ferestrele, iar uşile nu se aflau date în lături. În

casă era umed, muced, negru şi frig. Pe podelele goale, paşii sunară pustiu. Nu se găseau chei. Ruginiseră zăvoare.

O slugă tânără şi de curând tocmită nu ştia care e boierul şi care valetul.

Întrebă pe Joseph:

— Conaşule, să facem focul?… Să deschidem ferestrele?…

Joseph răspunse la ce-a putut el să înţeleagă din limba indigenilor, grăindu-i în limba lui neînţeleasă de pe malul Senei.

Îl ajută stăpânul, poruncind cu vagi reminiscenţe autohtone:

— Aprinde focul! Deschide ferestrele! Repede, ma petite…!

Fata aduse jăratic şi braţul de lemne. Dar soba începu să scoată fum.

— E o viaţă imposibilă aici! Se adresă Boldur Iloveanu lui Joseph. Trebuie să sfârşim cât mai în scurt şi să plecăm cât mai repede!

Joseph a fost de aceeaşi părere. Nu ştiau că dorinţa le va fi atât de curând împlinită.

Cu mâinile uscate la spate, stăpânindu-şi un tremur de frig, Boldur Iloveanu privi la fereastră satul din vale, împânzit în neguri şi ploaie. Se vedea tot aşa, ireal şi departe, micşorat ca printr-un binoclu întors.

Printr-un binoclu cu sticla tot mai aburită de-un fum; priveliştе scufundându-se înecată.

— Eu nu pricep de ce nu vine nimeni? Să vie aici domnul Sacară sau acel domn Nicachi! Porunci Boldur Iloveanu slugii desculţe.

Sluga dădu fuga. Se întoarse după un timp:

— Îndată! Zice că au să poftească îndată!

Dar n-a poftit nimeni, până după-masă, când a apărut domnul avocat Emil Sava, în automobilul lui albastru, cu geamuri late, ca vitrina spiţeriei din târg.

A coborât încărcat de o geantă doldora şi, ca din pă-mânt, şi-au făcut apariţia şi domnul Iliuţă Sacară ca şi domnul

Nicachi, tot aşa de încărcaţi cu braţe de condici.

Cei trei s-au măsurat pe furiş. Fuseseră într-un gând.

Îmbrăcasară straie severe şi negre, ca pentru o solemnitate gravă, care n-ar fi îngăduit un port fantezist. Numai Nicachi pusese o tunică de sport, croită în catifea neagră, cu mulţi nasturi, multe buzunări şi cingători; pantaloni de călărie şi jambiere – cum se cuvine unui tânăr administrator de moşie activ.

Boldur Iloveanu îl urmărea fără să vrea, cum se mişcă şi păşeşte cu picioarele arcuite de la genunchi. Nu-şi putea alunga amintirea frivolă a soldaţilor de plumb din copilărie, jucăriile de acum şaizeci şi mai bine de ani, când îi descăleca din şea şi nu izbutea să-i ţină în echilibru, diformi şi ridicoli, spre a lui bucurie; chiar în camera aceasta, pe covorul întins jos. Amintirea era absurdă. Venea în timpul cel mai nepotrivit. Dar el avea atât de puţine amintiri dintr-o copilărie ştearsă şi atât de puţin bănuia cât de greu e ceasul acela!

Domnul avocat Emil Sava, stânjenit, juca între degete un lanţ cu chei prinse în verigi: cheia de la birou, cheia de la casa de fier, cheia de la bibliotecă, cheia de la biroul prefecturii, cheia de la caseta de la bancă; atâtea chei, atâtea treburi, atâtea documente de preţ, atâtea răspunderi!

— Eu zic să începem!… Îşi privi tovarăşii.

Tovarăşii consimţiră, cu un semn din pleoape. Boldur Iloveanu se aşază în jilţ, surizând cu o obosită nevinovăţie:

— Ce este, vă rog, atât de grav, de aveţi figuri atât de funebre?

Domnul avocat Emil Sava nu găsi potrivit să răspundă. Lăsă să vorbească pentru el actele. Desfăcu geanta şi întinse documentele sale. Ceilalţi doi deschiseră condicile şi citiră cifrele lor.

Textul era în cea mai desăvârşită regulă; iar socotelile de cea mai plină de spaimă precizie.

Boldur Iloveanu încercă de câteva ori să înşire numerele în coloană, pe o foaie albă, să adune şi să scadă. Lăsă repede stiloul culcat pe hârtie, ca o armă inutilă.

Oamenii lui de încredere aveau dreptate. Pe cât înaintau în expunerea lor, pe atât dreptatea aceasta apărea mai evidentă.

Soluţia era una singură.

Vânzarea, pentru achitarea creanţelor şi a dobânzilor adăugate la capete. Lichidarea grabnică, de bună-voie, pentru a evita lidtaţia, urmăriri şi procese, care vor şti rbi şi restul ce mai poate încă să fie salvat.

Boldur Iloveanu privea la unul şi la celălalt cu ochii lui uzaţi. Şi, pentru moment, era stăpânit numai de grija să nu i se observe cum tremură mâinile lui uscate, cum îi şovăie glasul lui ostenit.

— Adică?… Întrebă. Este vreo ofertă…?

— Nu este! Minţi senin domnul avocat Emil Sava. Am căutat să fiu discret, pentru a putea obţine preţul cel mai bun, înainte de a se şti că ne aflăm la strâmtoare. Atât e cert!… Creditorii vor porni urmărirea… I-am calmat până acum. Unii şi-au cesionat creanţele. Mă tem că se află într-o singură mână. Ceea ce poate fi un bine şi în acelaşi timp un dezavantaj!… Un bine, fiindcă avem de-a face cu un singur individ. Un dezavantaj, fiindcă suntem în mâna unui singur om… Dacă acel om intenţionează să cumpere el ce-a rămas neexpropiat din moşie şi neexpro-piat din pădure – cum sper – atunci lucrul iarăşi poate să fie în avantajul nostru. Poate să fie un om de înţelegere, să ofere un preţ rezonabil şi, mai ales, disponibilul rămas după achitarea creanţelor să-l plătească imediat, bani gheaţă. Aceasta interesează în primul rând! Se poate găsi apoi uşor un plasament sigur, ceea ce cred că interesează numai în al doilea rând.

— Poate mai sunt şi alţii care vor să dea preţuri? Rosti cu un anumit înţeles Nicachi Sacară, care ascultase cu braţele încrucişate pe piept.

— Să vedem! Eu am datoria să fac toate sforţările pentru a apăra interesele domnului Boldur Iloveanu, cum le-am mai apărat… Dintr-o concurenţă de preţuri, n-avem decât de câştigat. În afară dacă nu cumva ofertanţii nu cad între dânşii la înţelegere, unii mulţumindu-se cu o parte din moşie, alţii cu alta. Ceea ce iarăşi este posibil…

Nicachi Sacară, mai mult din privirea apăsată a domnului avocat Emil Sava, decât din cuvintele rostite, înţelese că nu va avea a se teme pentru cele treizeci sau patruzeci de hectare pe care le urmărea el şi părintele său.

Din momentul acela discuţia nu mai purta pentru dânsul nici un interes, încât fu întru toate de-o părere cu soluţiile atât de bine chibzuite ale domnului avocat Emil Sava.

— În orice caz, am nevoie să mă gândesc!… E pentru mine o chestiune la care nu m-am gândit niciodată… O surpriză de care mă socoteam scutit, până la sfârşitul vie-ţii… Păru că imploră îndurare Boldur Iloveanu.

— Eu v-am scris la Paris. De şase ani, am scris în fiecare toamnă şi primăvară! Vorbi domnul Iliuţă Sacară, care nu rostise nici un cuvânt, în afară de concisele explicaţii ale conturilor din condici.

— Ştiu! Ştiu… Se scuză Iloveanu. Vina e a mea. M-aţi avertizat şi n-am luat măsuri din timp. Nu pot să mă plâng de nimeni… Sunt în situaţia aceasta şi totuşi mă aflu îndatorat şi faţă de dumneata, şi de dumnetata, şi de dumneata…

Toţi trei plecară capetele cu modestie la această numărătoare.

Domnul avocat Emil Sava, răsucind cheile nichelate în veriga cu lanţ. Nicachi Sacară în echilibru pe picioarele lui arcuite de călăreţ, ciugulindu-şi bubuliţele roşii. Domnul Ilie Sacară, pipăindu-şi melancolic nasul, pe care îl avea prelung şi trist.

— Peste o zi sau două, am să vă rog să veniţi din nou şi să ajungem la o soluţie definitivă! Acum sunt obosit de drum… Prea obosit…

— O zi, două, n-are nici o importanţă! Declară generos domnul avocat Emil Sava, ridicându-se. Între timp voi pipăi terenul să aflu toate preţurile din judeţ şi să văd dacă nu putem provoca o concurenţă. Iertaţi-mă că datoriile slujbei mă zoresc să plec pe nerăsuflate. La revedere şi cu bine! Poate descoperiţi o soluţie mai fericită…

Boldur Iloveanu rămase singur în casa deşartă şi vastă, cu scoarţele strânse sul şi cu tablouri pe pereţi, înfăţişând oameni pe care nu i-a cunoscut niciodată ori i-a uitat de mult.

Îl găsi amurgirea la fereastră, privind satul ireal şi depărtările fumegoase.

Ploaia contenise. Prin sfâşieri vinete de nori apărea cerul rănit, cu lumini galbene şi sinistre, cu pete late de sânge.

Apoi noaptea surpă zid de întuneric şi peste aceste lumini livide: totul fu negru, nepătruns şi ameninţător.

Bătrânul clănţăni din dinţi, de frigul încăperilor şi de fiorul lăuntric, acum când nu-l mai putea vedea nimeni.

A doua zi, pereţii îl înăbuşeau. Ieşi singur în curte şi în parc, cum nu făcuse din cea mai depărtată a lui tinereţe.

În bazinul pătrat, cu marginile de piatră căzute şi măcinate, apa de ploaie, neagră şi putredă, răsfrângea ochiuri tremurate de cer. Leii de bronz, din cele patru unghiuri, căseau gurile lor coclite.

Erau acuim loviţi, năruiţi într-o râlă, şi păreau atât de vechi, încât Boldur Iloveanu i-ar fi crezut dezgropaţi din-tr-o săpătură a cetăţilor astupate cândva de lavă şi de cutremure, dacă nu şi-ar aminti, cu o dureroasă limpeziciune, ziua fără de grijă şi cu multă lumină, când a mers el singur să-i comande la o turnătorie din marginea Parisului, după desenele părintelui său. O broască îl privi cu ochii inelaţi de aur, pe urmă înotă zvâcnind cu picioarele lungi şi se ascunse sub nămolul gras. Erau şi mormoloci, pui numai cu două picioare, alţii cu patru şi încă purtând coadă; toate fazele din metamorfoza neamului batracian, ca nişte

monstruoase rămăşiţe supravieţuind din fantastica faună a smârcurilor primordiale.

Plecat deasupra, îşi văzu chipul slab în apa mucedă, ca un cap înecat de mult şi de mult putrezit.

Înconjură casa, în parcul sălbatic.

Nu simţea picioarele în ghetele ude, în iarba sătulă de apă şi în pământul lipit cleios de tălpi, trăgându-l cu toată povara, să-l oprească pe loc.

Parcul geometric, şi civilizat al lui Enache Iloveanu îşi sfărmase toate alinierile într-o nesăbuită victorie a elementului vegetal, ca un miracol strămutat din pădurile ecuatorului. Copaci străini, care crescuseră strâmb şi chirciţi sub foarfeca grădinarului neamţ, lăsaţi numai la puterile lor, prinseseră acum rădăcini adânci, se înmulţiseră prin puieţi şi seminţe; amestecaţi şi împletiţi cu semincerii localnici, făceau un zid nepătruns şi întunecos de arbori şi de arbuşti, baricadând potecile vechi, împodobindu-se cu flori necunoscute şi bizare, schimbând aspectul locului ca o dezordonată grădină de experienţă botanică, de unde ochii aşteptau fără mirare să vadă apărând şi făpturi potrivite priveliştii: şerpi groşi cât braţul, pasărea-muscă, o maimuţă balansându-se în leagănul de liane.

Invazia aceasta şi triumful vieţii vegetale făceau, prin contrast, încă mai dezolantă paragina aşezărilor părăsite de mâna omenească.

Erau bănci de piatră, căzute şi intrate în stăpânirea ierburilor. Socluri astupate de zmeuriş şi de cârceii plantelor agăţătoare. Prin acoperişul chioşcului cu viţă, străbătuse un mesteacăn subţire şi zvelt, ca un gât pătrat alb şi negru, de girafă.

Iar în fund de tot, mica bisericuţă de piatră a vechilor Iloveni, cu morminte şi cruci de jur împrejur, părea re-trasă lângă împrejmuirea înaltă, ca o ultimă cetate de apărare a morţilor.

Aici, scaieţii, spinii, măcieşii, sălciile plângătoare şi vrejurile acoperiseră pietrele şi răsturnaseră crucile;

rădăci-nile au prăvălit lespezi, ridicându-le în piept şi culcându-le pe-o coastă; printre gropi scufundate, cârtiţele harnice înălţaseră movili negre de ţărână proaspătă, ca după ploi atât de îmbelşugate şi lungi.

Era şi aceasta o părăsită cetate a morţilor.

Bisericuţa nu se mai afla în folosinţă de peste o sută de ani. Boierul Enache Iloveanu, cu idei înaintate şi voltairiene, avusese alte griji şi înţelesese să înceapă alte prefaceri, decât restaurarea unui altar de închinare care nu-l interesa, zidit de cine ştie ce strămoş, în cine ştie ce timp.

Părăsirea dura de atunci. Se desăvârşise în vremea lui Boldur, care acum o simţea întâia oară.

Zidul fără acoperiş, cu uşa surpată şi cu ferestrele căscând orbite negre, constituiau, încă din vremea acelor occidentale transformări o ruină pitorească şi romantică. De aceea, boier Enache o cruţase, să-şi păzească morţii adunaţi împrejur, cum îşi împlinise ea datoria din veac.

Pe aceşti morţi, în aceste morminte, îi căuta acum Boldur Iloveanu, cu mersul lui gârbovit şi împovărat de noroiul tălpilor.

Erau numeroşi, dar erau prea desăvârşit încorporaţi pământului. Pe câteva cruci se mai citeau nume cu litere latine. Pe cele mai multe şi mai vechi, literele slavone nu mai spuneau nimic înţeles unui om care nu învăţase niciodată să le citească. Îi căuta şi nu-i recunoştea. Nici nu-i cunoscuse vreodată. Buni sau răi, omenoşi sau barbari din fire, oricum, ei erau ai acestui pământ. El era numai un pelerin străin. Crezuse că va afla de la dânşii un sfat şi o îmbărbătare.

Mormintele rămaseră mute în surparea lor.

Boldur Iloveanu se aşează ostenit pe-un bolovan de pietre, în faţa unei asemene lespezi de mormânt.

Sub muşchiul fin, ruginiu, şi ud încă de pulberea diamantină a ploii, se citeau lămurit slovele chirilice.

Dar el nu le putea descifra.

Se afla o înşirare lungă. Poate fapte. Poate dorinţi. Poate o durere sau o urare, trimisă de dincolo de moarte, celor care aveau să mai vină. Boldur Iloveanu nu cunoştea acest scris al morţilor lui. Înţelegea o singură însoţire de semne. Un an: 1720. Un an bătrân de două veacuri.

Un melc îşi târa casa rotundă în spinare, însemnând drumul cu o dâră argântie.

Boldur Iloveanu rămase în faţa lespedei, cu fruntea în palme. Nu simţi când iarăşi începu să curgă o ploaie măruntă.

Ştiu aceasta numai când Joseph îl ajunse, căutându-l şi aici, după ce străbătuse, chemând, toată grădina şi curtea. Se ridică, supus. Îl urmă, supus.

Seara era în pat, sub trei aşternuturi, clănţănind de frig şi zvârlindu-le pe toate, când începea să se sfârlogească de arşiţă.

Două săptămâni a zăcut, între viaţă şi moarte.

Niciodată domnul avocat Emil Sava nu a purtat, cu mai multă durere, atâta grijă pentru însănătoşirea unui prieten şi client. Şi niciodată, un bolnav n-a părut mai împăcat cu un sfârşit care dezlega toate, atât de uşor şi la timp.

Automobilul albastru al domnului avocat şi prefect Emil Sava îşi primejdui arcurile, aducând şi ducând în goană medici şi ajutoare, cărând doctorii şi baloane de oxigen.

Tot oraşul şi judeţul ştiu că la Piscul Voievodesei se află în gheară de moarte un om care nu făcuse nimănui nici un rău şi nici un bine; tot oraşul şi judeţul au admirat atâta dovadă de simţire prietenească şi de omenie, pe care o arăta domnul Emil Sava, faţă de un bolnav ce nu-i este nici frate, nici rudă, nici binefăcător. Nimeni, deocamdată, nu putea înţelege taina acestei generoase îngrijorări.

Domnul avocat Emil Sava ştia ceea ce nu interesa încă pe alţii, în afară de câţiva tovarăşi ai domniei-sale. Moar-tea lui Boldur Iloveanu, înainte de a semna un act de vindere-cumpărare, putea să aducă neprevăzute încurcă-turi şi un inamic încă necunoscut, dacă nu o coaliţie de inamici.

Undeva se mai aflau desigur rude de a treia şi a patra spiţă; acei veri şi nepoţi, care răsar din pământ la înmormântări şi deschideri de succesiune. Unul ori altul s-ar găsi îndată printre aceştia, gata să primească moştenirea, achitând creditorii şi despăgubind ceilalţi pretendenţi, ca să rămână el stăpân pe conacul Ilovenilor şi pe moşia încă neexpropriată. Un asemenea musafir nepoftit însemna un duşman, şi poate mai mult decât un duşman. Trebuia înlăturat cu orice preţ. Iar preţul acesta era viaţa bolnavului din pat, înfăşurat în cearşafuri ude şi pus cu sila să-şi sugă drojdia de putere din biberonul baloanelor de oxigen.

În ceasurile de armistiţiu ale torturii, Boldur Iloveanu arăta între pernele albe o faţă osoasă şi palidă, de-o stra-nie seninătate.

Surâdea cu ochii arşi întunericului deschis dincolo. Cu o mare şi bucuroasă lumină, aştepta scufundarea în veşnica pacificare.

Pentru alţii, asemenea clipă e spaimă şi zvârcolite. Pentru el, era o trecere pe punte uşoară, acolo, sus, pe deal, printre mormintele de lângă bisericuţa dărâmată, care nu-l cunoşteau şi care nu-l chemaseră, dar aveau să-l primească, de vreme ce a sosit şi fără nici o chemare a lor. Gândul acesta punea o calmă renunţare pe obrazul scobit, în ochii mistuiţi de febră. Pe urmă, toate se tulburau din nou şi din lumea vedeniilor se desfăceau arătări chinuitoare.

De pe covorul întins jos, se alegea dintre toţi soldaţii de plumb descălecaţi de Coca Boldur, unul cu picioarele arcuite de jocheu. Se înălţa crescând, începea să păşească grotesc şi se apropia de pat, cu braţele încrucişate pe piept sau ciugulindu-şi bubuliţele roşii. Avea chipul lui Nicachi Sacară şi rânjea, aplecându-se deasupra pernelor, strigând cu un glas care detuna în timpan: „Poate mai sunt şi alţii care vor să dea preţuri! Nu eşti de părere, coane Boldur? Poate mai sunt şi alţii care vor să dea preţuri…?”

Călăreţul uriaş de plumb îl priveghea un timp, la căpătâi, repetându-i de o sută de ori aceleaşi cuvinte.

Apoi se depărta pe picioarele arcuite, se micşora până ce devenea mic ca o gânganie şi se amesteca cu ceilalţi soldaţi de plumb ai lui Coca Boldur, răsturnaţi pe covorul cu flori albastre şi roşii.

Altă dată, în locul feciorului de vechil, apărea domnul Emil Sava, răsueindu-şi cheile pe veriga de nichel prinsă în lanţ. Se aşeza pe jilţul de la căpătâi şi repeta monoton, cu acelaşi glas care-i zdruncina dureros timpanul: „Am aranjat şi am găsit un plasament foarte bun! Am aranjat şi am găsit un plasament foarte bun. Am aranjat şi…”

Bolnavul se ridica în perne să alunge vedenia:

— Bine! Ajunge! Am înţeles! Numai lăsaţi-mă în pace şi nu mă chinuiţi…

Se ridica, îndreptând mâna cu degetele slabe spre jilţul unde domnul avocat Emil Sava răsucea pe verigă cheile nichelate. Jilţul era gol. Arătarea dispăruse.

În locul ei se afla Joseph, întinzând cu mâna tremurătoare lingura de poţiune.

Două săptămâni a durat lupta între moarte şi domnul avocat Emil Sava. Până la sfârşit a biruit domnul avocat.

Într-o dimineaţă, bolnavul se află ridicat între perne, cu ochii spre fereastra deschisă din faţă, unde hohotea luminos un soare călduţ de mai, cu săgetări de rândunele pe cerul albastru şi cu năvala dureroasă a parfumului de iarbă, de primăvară, de flori.

Mirosul proaspăt al vieţii a sfâşiat plămânii cu o suferinţă mai ascuţită ca prezenţa arătărilor urâte din delir. Din ochi a dispărut lumina şi din obraz blândă pacificare.

Boldur Iloveanu a înclinat bărbia în piept, vorbind încet:

— Joseph, n-a fost ce aşteptam eu! Dumnezeu m-a părăsit.

Joseph nu înţelese, ridică mâinile spre cer şi aduse slavă providenţei care i-a scăpat stăpânul:

— Dumnezeu a fost mare şi bun cu noi! Medicii spun că în trei săptămâni putem pleca… Aţi avut dreptate! Ae-rul

acesta e prea tare pentru noi…

— Şi morţii de aici mă resping! Adăugă convalescentul.

— Grâce a Dieu! Pricepu în felul lui Joseph.

Cu un bătrân vlăguit de boală şi desprins de cele pământeşti, domnul avocat Emil Sava a încheiat repede actele sale, fără să mai întâmpine nici o rezistenţă.

După două săptămâni, Boldur Iloveanu, înfăşurat în blănuri şi în pleduri, a fost purtat în automobilul cu arcuri moi, până la tribunal, unde a semnat, în numeroase exemplare, numeroase acte de vânzare, care împărţeau moşia Piscul Voievodesei între mai mulţi cumpărători, întovărăşiţi să dea un preţ, recunoscut de toată lumea, mai mult decât generos. Cumpăra inginerul Constantin Grinţescu; cumpăra Iordan Hagi-Iordan; cumpăra un necunoscut cu figura verzuie şi cu o şuviţă de păr pe frunte, adus de Iordan Hagi-Iordan să figureze pe acte în locul domnului avocat Emil Sava; cumpărau în tovărăşie, o parcelă indiviză, domnii Iliuţă şi Nicachi Sacară.

O singură primejdie se ivise şi a fost de îndată înlăturată.

Cât timp Boldur Iloveanu se afla în convalescenţă, înălţat între perne, de trei ori se înfăţişase Zaharia Duhu, cerând îngăduirea să spună câteva vorbe. Voia să ceară stăpânului din Piscul Voievodesei să nu înstrăineze moşia cu nici un preţ şi în atâta grabă, cum se împrăştiase zvon. Din ce pricină se încumeta să dea asemenea sfat, n-ar fi putut spune. Era legat, de cuvântul dat. Dar se simţea îndestul de tare pe cele ştiute de el ca să descopere argumentele fierbinţi de care ar fi fost nevoie pentru a strămuta o hotărâre pusă la cale de alţii. Măcar, dacă nu se poate altfel, părţile din moşie să le cumpere ţăranii. Se simţea el în putere să înjghebe o tovărăşie şi să găsească bani cu împrumut la nevoie.

Drumul cel dintâi a fost nenorocos.

S-a întâmplat să se potrivească exact cu momentul când domnul avocat Emil Sava cobora scările. Domnul avocat a bănuit ceva şi s-a întors din cale.

A tras pe Joseph la o parte şi i-a arătat că bolnavul nu trebuie să fie tulburat de nici un fel de vizite şi mai ales de un maniac căutător de comori, ca individul care aştepta în capul scărilor.

Joseph a privit din uşă la individ şi l-a recunoscut îndată:

— Îmi amintesc, domnule avocat! C'est un drôle de type!… Vă garantez că nu va trece pragul.

— Tocmai. C'est un drôle de type, Joseph!… Un nebun, bun de balamuc!

Domnul avocat Emil Sava şi-a continuat drumul cu inima uşoară.

Din treacăt, l-a întrebat pe individul de jos, cu un surâs de îngăduitoare compătimire:

— Ce mai e, domnule Zaharia Duhu, cu comoara dumitale?… Încă nu s-a lăsat adusă cu zăhărelul?

Răzeşul a răspuns, apăsat şi tăios:

— De, domnule prefect! Unii umblă după o comoară, alţii după alta. Unii n-o găsesc, fiindcă n-au noroc. Alţii îşi fac ei norocul şi-atuncea sunt voioşi, cum te văd pe dumneata!

Domnul avocat şi prefect Emil Sava a înlăturat orice altă vorbă, cu un gest vag din mâna înmănuşată.

S-a închis în automobilul cu geamuri mari ca vitrina spiţeriei din târg şi a spus şoferului să pornească, bombănind singur şi ameninţător, împotriva unui oarecare răzeş colţos, care începe să devină primejdios şi trebuieşte pus la rezon.

Al doilea şi al treilea drum al lui Zaharia Duhu au fost tot atât de zădarnice, măcar că de această dată domnul Emil Sava lipsea. Intrarea era păzită de neclintita fidelitate a lui Joseph. Pe urmă, Zaharia Duhu ştiu că soseşte prea târziu.

Într-o dimineaţă, la sfârşitul lui mai, Nichifor Răţoi a tras pentru ultima oară, la scară, trăsura cu mârţoagele păroase şi jupuite de ham.

Boldur Iloveanu a coborât, sprijinit de valetul tot atât de slab şi spectral ca dânsul. Slugile priveau de după perdele.

De după perdele priveau şi domnul Ilie Sacară şi fiul său, Nicachi.

Numai câinii dădeau bucuroşi din coadă, sărind în jurul unui fost stăpân, pe care nu l-au cunoscut şi n-avea să se mai întoarcă.

Pledurile au fost înfăşurate în jurul picioarelor cu oasele descărnate… Boldur Iloveanu, cu gâtul prea slab şi lung, în guler rămas încă mai larg, întoarse capul să-şi ia rămas bun, ca orice drumeţ în clipa plecării.

Dar nu avu cui să rostească urare.

Nichifor Răţoi dădu bici. Gloabele icniră în ştreanguri; roţile scrâşniră în prund.

Departe, în vale, prin tunelul aleii de tei şi de plopi, satul se mai văzu ca printr-un binoclu întors; plugarii ca albe pete mişcătoare în verdele câmpului, o ceată de copii, turmele oilor, mărunte ca furnicile. Toate micşorate, ireale, inaccesibile, ca o lume în miniatură, care la cotitura drumului se scufundă înecată.

Boldur Iloveanu tuşi în batista albă. Vizitiul îndemnă caii cu hâde încruntări şi vrăjmaşe sudălmi, alături de valetul în haina neagră, ţeapăn şi grav, ca un cioclu pe capra dricului.

Stăpânul se gândi că la Paris va trebui să se despartă de acest singur tovarăş credincios al vieţii sale şi nu ştia unde va găsi atâta curaj să i-o spună.

Pe urmă privi încă o dată, de jur împrejur, o lume care acum îl alunga fiindcă de mult se lepădase de dânsa. Cerul era înalt, soarele blând, orizontul ameţitor de vast, sfârşitul primăverii de o frumuseţe dureros de limpede.

— Aţi spus ceva?… Întrebă Joseph, întorcându-se.

— Nu! Făcu semn din cap Boldur Iloveanu.

Şi continuă să şoptească singur în batistă, cum fac unii bătrâni cu mintea slăbită, când se cred neobservaţi.

C A R T E A A T R E I A.

C a p i t o l u l I.

Vântul smulse lumina plăpândă, gâtuind-o în pumn ca o pasăre mică.

Viaţa lui Zaharia Duhu s-a scufundat în beznă, din ceasul când a aflat că locotenentul Alexandru Opriş fusese îngropat undeva, pe frontul de la Caşin.

Ştirea a sosit într-o noapte vântoasă, purtată de un sol-dat în trecere spre ţara de sus. Zaharia a desfăcut plicul, gârbovindu-se deasupra slovelor tulburi. Abia se desluşeau ultimele dorinţe ale mortului, scrijilate cu un vârf ciunt de creion, pe hârtia mototolită, pătată de sudoare şi roasă pe muchii, de frecătura buzunarului aspru unde a călătorit. Opaiţul fumega un sâmbure sleit de lumină. Pe măsură ce înaintau în lectură, ochii lui Zaharia Duhu se plecau tot mai păienjeniţi pe hârtia tremurând între degete, să descifreze mesajul de dincolo de viaţă.

Deodată uşa se izbi de perete.

Poate a fost vântul. Poate o mână nevăzută din noapte. Poate în acelaşi timp, amândouă.

Uşa s-a izbit de perete. Vântul s-a năpustit chiuind bezmetic, să-i smulgă foaia dintre degete. O mână neagră a desprins pâlpâirea plăpândă a flăcării, gâtuind-o în pumn. Bezna s-a lăţit brusc în odaie. S-a auzit numai foşnetul hârtiei fugind pe podele ca o agilă făptură, cuprinsă de panică.

Pe urmă a fost o tăcere pustie.

Şi vântul de-afară a stătut, aşteptând, ca un răufăcător, după ce a omorât.

Zaharia Duhu a rămas încovoiat pe banca de lemn, căutând cu degetele oarbe răvaşul smuls de duhul întunericului.

Iar noaptea aceea nu s-a mai luminat niciodată.

Au trecut patru ani.

Războiul noroadelor s-a încheiat cu lungi precupeţiri, congrese şi tratate. Ţara s-a lărgit. Lumea se primeneşte văzând cu ochii. Morţii au început să fie uitaţi. Mamele au lepădat straiul cernit, văduvele au schimbat portretul din peretele patului cu un locţiitor în carne şi oase, cu braţe voinice; orfanii spun altora tată – căci toată viaţa fuge de

amintirea mormintelor şi durează numai cu preţul unor asemenea uitări şi trădări.

În piscul Voievodesei au decurs aceleaşi mari şi grăbite prefaceri, ca oriunde.

Domnul prefect Emil Sava împărţise, precum se ştie, ogoare dintr-ale altuia, cu mult simţite şi pline de lacrimi cuvântări. Pe urmă veni alt prefect, să strămute loturile între ele, aşa cum porunceau alte grave interese patriotice – şi iarăşi, după un scurt timp, domnul Emil Sava avu din nou puterea să dreagă ce-a stricat celălalt.

Era o mare întrecere şi o grijulie milostivire de norod; curgeau legiuiri aşa-zis democratice şi fierbinţi manifeste.

Piscul Voievodesei, ca orice alt sat de aiurea, se împărţise şi el în tabere crunt vrăjmăşindu-se, fiindcă unii cre-deau că izbânda nu poate să vină decât de la Stea, alţii de la Snop, Cruce sau Cerc, şi încă de la multe alte semne de mântuire tipărite pe buletinele de vot. Gospodarii învăţau un meşteşug nou. Se frământau cuprinşi de frigurile aces-tor prefaceri şi de făgăduielile domnilor sosiţi în automo-bile de la oraş, să-i cheme la lumină şi să le strige cu glas răguşit, neţărmurita lor dragoste pentru cei obidiţi şi nerăbdarea lor mare pentru cât mai grăbite îndreptări.

Iar cum, în acest neastâmpăr, se amesteca şi drojdia sălbăticirii războinice de pe front, oamenii se încăierau până la sânge, spărgându-şi capetele pentru Stea, scoţându-şi măselele pentru Cerc, trimiţându-şi vecinul pe targă la spital, în numele Crucii. Aceasta era – după cum spuneau orato-rii veniţi să împrăştie sămânţa primenirilor – „ultima bă-tălie pe frontul intern”.

Numai Zaharia Duhu cel adevărat rămăsese pe banca de sub opaiţul stins, gârbovit şi cu inima îngheţată, într-o hrubă de întuneric.

Şi alt Zaharia Duhu, acum, trăieşte, umblă, vorbeşte şi înfruntă cu nepăsare urgia mătuşii Ruxanda, când se iveşte în prag şi cu mâna în şold, îl priveşte scârbită cu ochii ei de mazăre crudă.

Toată fiinţa lui s-a concentrat în mai îndărătnica scormonire a scoarţei după himerica-i comoară, tot aşa cum plantele fără lumină îşi adună toate puterile în rădăcinile scurmând profund, să caute acolo, în beznă, sarea pământului care prelungeşte o viaţă lipsită de soare şi de căldură.

Prietenul cărturar îi aflase cândva, alt rost şi altă căldură acestei vieţi.

Cercetările lor împreună însemnaseră o faptă rară şi o izbândă fără tăgadă. Ce-a fost de cercetat, cercetaseră. Ce-a fost de găsit, găsiseră. Ce-a fost de dovedit, în mare parte, dovediseră.

La muzeul din Bucureşti, se înşira în rafturi şi în vitrine recolta lor de relicve mai de preţ ca aurul. În cele două cărţi ale profesorului de arheologie, se înşirau documente şi stăteau rotunjite concluzii, acceptate acum de toate forurile savante. Zaharia Duhu, răzeş cu oarecare stare, cu tragere de inimă şi cu ştiinţă de carte, fusese de la început părtaş la faptă şi la izbândă. Era şi aceasta o întâmplare rară, minunată şi plină de tâlc. Încât căutarea comorii putea să rămână o slăbiciune lăturalnică şi nevinovată, pe lângă isprava cea chibzuită şi cu folos. Profesorul Alexandru Opriş se împăcase şi el până la urmă, cu acest gând.

— Bine, frate Zaharia! Consimţise el odată. Să-ţi dea domnul acest noroc, împotriva evidenţii. Găseşte tu comoara! A lui Dromichet nu poate să fie în orice caz; n-are ce căuta în aceste părţi, cum de altfel am convingerea că nici n-a existat vreodată. Dar cred că şi tu, dacă va fi să dai peste un tezaur, nu ţii numaidecât să-l afli cu cartea de vizită a regelui Dromichet?

Zaharia clătinase din cap o împotrivire.

El comoara regelui Dromichet o căuta, iară nu alta.

Prietenul cedase şi aici!

— Fie şi a regelui Dromichet, Zaharia frate, ca să nu ne certăm pe comoara din pădure! Nu aceasta interesează deocamdată… Însă un tezaur cu brăţări şi fibule, cu nasturi

şi aplice de aur, cu discuri specific carpatice şi diademe, cu cheotori şi pandantive, e tocmai ce aştept şi eu. Îi re-zerv, de pe acum, o vitrină în locul cel mai de cinste al muzeului de la Bucureşti, ca pentru tezaurul celor nouă coroane de la muzeul Cluny, dezgropate la Guarazar, lângă Toledo… Ştii tu, coroana regelui got, Recessvintus, despre care ţi-am vorbit; cu smaragdele şi rubinele cât oul de porumbel… Am dovedi atunci ceea ce eu susţin cu tărie. Că a existat la aceşti geţi ai noştri o mare activitate crea-toare; că erau meşteri vestiţi în arta aurului, după cum au fost în a bronzului; şi că ei au făurit acele minuni de orna-mente în spirală, care îşi aveau căutare şi preţ până în Sue-dia şi Danemarca, de unde şi astăzi mai sunt scoase la iveală… Găseşte tu comoara.

— Am s-o găsesc! Rostise Zaharia, cu neclintita lui credinţă.

— Bine, bine! Găseşte-o!… Continuase, zâmbind îngăduitor, profesorul. Găseşte-o, şi cu ea o să răsturnăm astfel prepusul că geţii au fost numai nişte barbari şi nişte simpli imitatori, şi că au luat totul de-a gata, de la greci şi de la sciţi, de la etrusci şi de la celţi. A treia a mea carte, daca va fi să apară vreodată, cată să dovedească prezenţa unei sinteze de artă carpato-alpină şi s-ar întemeia numai pe o asemenea descoperire…

— Vezi, aşadar, Alexandre, că nu e vorba numai de o nălucire? Se bucurase însufleţit Zaharia Duhu. Aşteaptă, fiindcă tot eu am s-o aflu şi pe aceasta…

Prietenul cărturar se oprise din cele ce voia să mai spună, muşcându-şi buzele cu o remuşcare. Îşi dădea seama că, furat de preocuparea şi de cercetările sale, în loc să descurajeze cu toată energia patima lui Zaharia Duhu, încă o dată o înteţea cu o vinovată pornire să folosească risipa de timp, de cheltuială şi de muncă, a unui om sim-plu şi lesne crezător.

— La urmă… Cine ştie? Exclamase pe gânduri, uitându-se la chipul spân al lui Zaharia, întotdeauna transfigurat când

vorbea despre acea fabuloasă comoară.

Răzeşul părea că uitase prezenţa prietenului.

Cu privirea lui trecând peste oameni şi lucruri, urmărea arătarea părelnică şi arzătoare, de dincolo de zare şi de timp.

Iară toată seara, mai apoi, Zaharia Duhu i-a cerut să-i traducă din tomurile nemţeşti din raft, capitolele unde se pomenea despre inelele şi securile de aur de la Brăduţ, depozitele de bronz de la Fişeul Gherlii şi de la Spălanca, cingătorile de la Guşteriţa, brăţările de la Tirighiaz, Sarasău, Pecica, Pipeia şi Bija, Cipău şi Suzeni.

Pretutindeni, săpăturile altora au scos la lumină tezaure despre care nu existase nici un semn – şi în vreo cronică veche nici o ştiinţă.

Iar el, Zaharia Duhu, spre deosebire de aceşti căutători, ajutaţi numai de noroc şi de întâmplare, ştia lămurit ce va să afle, şi mai ştia că, până la sfârşit, trebuie să afle.

— De ce aceştia şi nu eu?… Ridicase ochii răzeşul, de pe gravurile tomurilor, cu brăţări şi fibule, aplice şi cercei. De ce ăştia, Alexandre, au fost cuminţi căutând şi găsind; iar eu de ce-ţi par, atunci, a umbla după deşarte nălu-ciri?… Mi-ai spus de câteva ori că înverşunarea mea nu e străină de zădărnicia alhimiştilor din veacul de mijloc, care se căzneau să prefacă plumbul în aur. M-ai asemuit şi cu acei aventurieri, pe jumătate nebuni şi pe jumătate înşelători, care purcedeau în pustii locuri, călcate numai de fiarele cele adevărate şi cele urzite de închipuire, să caute fântâna cu izvorul de tinereţe veşnică. Mai deunăzi ai amintit în treacăt şi despre smintiţii care se mai trudesc şi astăzi să născocească maşini purtate de perpetuummobile. Le ascult toate acestea, Alexandre, şi nu-mi slăbesc credinţa!… Mi se pare că sunt mai puţin nebun…

— Nici m-am spus-o aceasta, frate Zaharia! Se apărase cu hotărâre profesorul.

— Nu mi-ai spus-o neted, dar înţeleg că adesea o gândeşti. E nevoie s-o spui, când se citeşte în ochi? Şi cu toate

acestea, tu singur recunoşti că o asemenea comoară are să însemne cu totul altceva, mai de preţ decât tezaurul de la Pietroasa, faimoasa voastră cloşcă cu pui de aur semănată în drumul lor de nişte trecători fără nici o legătură cu pământurile acestea şi cu neamurile ţinuturilor aceste… Eu nu mă lăcomese la aur şi la pietre scumpe, fiindcă nu pentru mine le caut! Nevoile mele le cunoşti, ca şi mulţumirile mele. Sunt tot atât de puţine, ca ale oricărui schivnic. O caut, comoara asta, pentru cutia de sticlă pe care zici singur că ai să i-o pregăteşti în locul cel mai de cinste. Şi am s-o găsesc pentru dovezile tale, de care ai nevoie, ca să arăţi ce neam de oameni au fost părinţii părinţilor noştri… De ce adică, un franţuz, ori un englez sapă morminte în Egipt, pe Valea Regilor, sau în ruinele Asiriei, sau în Peru şi în Mexic – şi atunci săvârşesc faptă slăvită, de zbârnâie telegraful la cel mai mic oscior dezgropat din cenuşă? Iar îndârjirea mea, de ce rămâne nebunească şi proastă?… Eu cred că am mai mult drept s-o fac, fiindcă nu umblu după oase străine şi după amintiri de măreţii străine… Caut urmele bătrânilor noştri! Acei care au ştiut să fie mari şi care au închis ochii, ca să nu ne vadă cum ne-am împuţinat, şi ne-am micşorat, şi ne-am ticăloşit. Tu mi-ai dat dovadă cartea istoricului franţuz, unde se spune că, într-o vreme, toată Europa de mijloc şi cea răsăriteană a fost stăpânită de Buerebista, rege de-al nostru, get, reformator oleacă mai cu mult suflet decât oamenii din partidul domnului prefect Emil Sava, gospodar mai chibzuit şi domn mai însemnat şi mai puternic decât toate corciturile Fanarului trimise în timpurile mai dincoace, din Stambul, ca să ne aducă ei, învăţătura lor, şi năravurile lor, şi sângele lor… Putem dovedi că am fost ceva mai mult şi că suntem ceva mai vechi! Te văd cu durere că zâmbeşti a râde, Alexandre…

— Nu zâmbesc de loc! Se apărase încă o dată profesorul de arheologie.

— Ştiu îţi spui că mi-au stricat mintea toate cărţile acestea şi, ca un nepregătit ce sunt, le iau toate prea literă cu literă şi cuvânt cu cuvânt. Prietenul nostru, inginerul – ca să-i zicem aşa prieten!

— A mai aflat altceva. Mi-a rostit-o cel puţin în faţă. Umblu după potcoave de cai morţi, ca flămânzii satului care se făcuseră peste noapte căutători de comori, cu învăţăminte de la baba Maranda Cuţuianca. Apoi, chiar aşa de-ar fi, nu mă simt atâta de ruşinat să mă ştiu trecut în asemenea tovărăşie, în mila şi în scârba inginerului nostru. Mai bună şi mai puţin ruşinoasă îmi pare aşa tovărăşie, decât cu domnul prefect Emil Sava, de o pildă! Cel puţin nebunia noastră nu înşală pe nimeni şi nu păgubeşte pe nimeni…!

— Are să te sărăcească pe tine, Zaharia! Rostise Alexandru Opriş.

— Şi ce mare durere? Am mâinile amândouă. Au să-mi ajungă să hrănească o singură gură, dacă a fi să mă sărăcească până într-atâta nebunia asta, cum o numiţi voi… Pe urmă, tot îmi mai rămâne o nădejde. Ai să mă primeşti paznic la muzău la tine, să-mi păzesc comoara, şi tot am să fiu mulţumit! Încheiase Zaharia Duhu, cu un surâs depărtat.

Dar prietenul cărturar îl privise grav, mult timp, cu bărbia în pumn, urmărindu-i fiecare mişcare.

Ca întotdeauna, când vorbea despre comoara lui, ră-zeşul îi părea însufleţit de o putere misterioasă, cum vor fi fost inspiraţi proorocii deşerturilor din Iudeia.

Faţa slăbănoagă şi spână, ochii spălăciţi, aprinzându-se cu lumina lor părelnică, firea lui moale şi blândă, încor-dată într-o aspră îndârjire; toate acestea făceau din omul simplu, în haina lui de şiac, o făptură enigmatică şi mai presus de înţelegerea obişnuită. Amestecul de naivitate şi de învăţătură întocmită numai după priceperea lui îl împingeau poate să rostească erezii absurde, la care ar fi zâmbit, fără îndoială, cel mai modest elev al profesorului de arheologie Alexandru Opriş.

În asemenea clipe, însă, profesorul nu afla nimic vrednic de râs şi de dispreţuit.

Omul acela îşi cheltuia mult-puţinul lui avut, nu cunoştea nici o plăcere pământească; nu bea, nu fuma, nu urmărea nici o îndestulare; desprins de la toate cele lumeşti, trăia numai pentru nălucirea lui generoasă, în care lumina se amesteca cu întunericul, naivitatea cu adevărul, realitatea cu himericul. Din asemenea stofă, cu altă pregătire mai norocoasă, se aflase croit desigur un Maspero, un Mariette, un Champolion – toţi înaintaşii care, la litera uscată a cărţilor, au adaos pasiune şi un sâmbure divin de fanatism, împins până la absurd. N-au trecut oare şi dânşii printre ceilalţi oameni ca nişte maniaci pentru care nimic nu s-a mai petrecut însemnat pe lume şi vrednic de luare-aminte, de la Sesostris şi de la Ramses încoace?

Profesorul deci n-avea de ce surâde cu milă şi cu dis-preţ.

— De ce mă priveşti aşa? Întrebase Zaharia Duhu. Mă crezi şi tu bun de balamuc, ca prietenul nostru, inginerul?…

Alexandru Opriş făcuse un gest neisprăvit cu mâna.

Era greu să lămurească în vorbe uzate de toată ziua ce gândeşte, ce crede şi ce regretă el.

Nici n-ar fi sunat bine.

Prietenul le-ar socoti o făţarnică şi umilitoare măgulire, poate mai greu de suportat ca batjocoritorul râs al inginerului Dinu Grinţescu.

Au tăcut amândoi.

Zaharia Duhu a rămas la comoara lui. Şi au pomenit despre ea, în toate prilejurile, cât a fost cu putinţă mai puţin.

Acestea toate şi le amintise, înaintea ceasului de moarte, Alexandru Opriş, şi ţinuse să plece cu sufletul dezlegat. Două scrisori lipise în plicuri. Una pentru Madala. Alta pentru prietenul inginer. Iar cea de a treia mergea la tovarăşul său de cercetări şi de izbândă, să-i împrăştie o amăgire zădarnică şi păgubitoare.

Îl sfătuia să contenească o căutare, de-acum fără folos, fiindcă va fi fără conducere. Îl ruga să se întoarcă la plu-gul şi la câmpul lui. Îi cerea iertare că atâţia ani l-a abătut de la viaţa-i firească şi îi mulţumea pentru tot ce-a făcut pentru el, trecătorul, şi pentru fapta cărturărească – care aceea rămâne. Mai adăugă câteva cuvinte despre nepotul lui Zaharia, crescut şi îndrumat de el în şcoala din Bucureşti. Îl ştia isteţ, muncitor, chibzuit, pregătit pentru carte.

Petru V. Tudose arătase dragoste pentru ştiinţa istoriei şi a arheologiei. În hotărârile sale, plănuise să-l facă tovarăş la viitoarele cercetări şi urmaş la catedră. Îl îndemna pe Zaharia Duhu să ducă el până la capăt acest gând, ajutându-şi nepotul să-şi capete licenţa şi doctoratul, ca unul care mai bine ca oricine altul înţelege ce-ar însemna o viaţă răpusă de la adevărata ei chemare. Pe urmă, scrisoarea dădea tuturor întâlnire într-o lume mai blândă.

Acel petic de hârtie fusese smuls de vânt, dintre degetele lui Zaharia Duhu, lăsându-l gârbovit pe banca de lemn.

O mână neagră desprinsese flacăra gălbuie a opaiţului, gâtuind-o în pumn. Bezna s-a lăţit brusc. Iar Zaharia Duhu n-a mai ieşit din hruba de întuneric.

Alt Zaharia Duhu vorbeşte, întreabă şi răspunde, trăieşte, umblă şi înfruntă cu nepăsare urgia mătuşii Ruxanda. Altul porneşte cu Oarţă, nevolnicul, după el, cu săpi şi cazmale, să scurme pământul fără nici o orânduială; astăzi într-o parte, mâine aiurea, aproape tot atât de nesocotit ca şi gospodarii fără pricepere şi ştiinţă de carte din Piscul Voievodesei, când îi lovise şi pe dânşii, în preziua războiului celui mare, patima căutatului de comori, după ştiinţele şi învăţămintele unei babe solomonărese ca Maranda Cuţuianca.

Oalele de lut şi hârburile de hidrii, dacă se ivesc câteodată sub cazma, sunt aruncate în ţărână cu nepăsare. Cui ar mai folosi? Cine le-ar mai cerceta, să le potrivească după epoci şi influenţe, să le înşire cu etichete, în vitrina unui muzeu? Zaharia Duhu e acum un om care caută o comoară şi nimic

altceva. Cărţile zac neatinse pe poliţi. Ce pot să-i mai spună cărţile? Mătuşa Ruxanda a scos într-o zi toate hârburile care i-au înveninat viaţa şi le-a zvârlit din cămară şi din rafturi, la movila de gunoaie. Zaharia n-a dat semn de mâhnire şi de mânie. Poate nici n-a luat seamă la aceasta.

Poate îi era totuna.

Mătuşa Ruxanda şuşoteşte prin unghere cu baba Maranda Cuţuianca, pe care a chemat-o să-i desfacă feciorul de sminteală. Descântecele şi făcăturile babei s-au dovedit cu folos într-o jumătate de privinţă. Zaharia s-a vindecat de cules hârburi şi ruginături. Rămâne să-i afle leac şi pentru aiureala cea mare, a comorii.

În mâncarea şi în băutura lui se amestecă gusturi ciu-date de buruieni şi de fierturi; găseşte în buzunările straiului de şiac capete de zdrenţe roşii şi negre înodate într-un anumit chip; sub pernă, dacă ar căuta, ar descoperi legături de cărbune stins şi rădăcini bărboase, aşchii sfinte din crucea Mântuitorului, aduse de la Sfântul Mormânt, şi diavoleşti doctorii, cu grăsime de broască, os de liliac şi sânge de găină neagră. Poate le-a aflat şi le ştie şi pe acestea, dar nu arată nici o mirare.

El pleacă împreună cu Oarţă, de-i ploaie ori arşiţă, vânt sau urgie de sus – pleacă după comoara lui.

O caută şi n-ar mai şti să spună de ce.

Dacă mâine ar găsi-o, n-ar şti să răspundă pentru ce bucurie şi ce folosinţă.

El caută o comoară şi nimic altceva.

Din ochi s-a împâclit lumina arzătoare care urmărea dincolo de oameni şi de timp o plăsmuire părelnică.

Are o privire sură şi goală de sclipire. O privire ca a lui Oarţă. Caută cu ea numai în pământ. A uitat să mai ridice ochii la cer. N-ar mai cunoaşte nici o stea conducătoare pe atlasul înalt. Lumina s-a stins afară şi a murit înlăuntru.

E un om după care hârâie câinii, cu alai, când trece pe uliţă.

O singură dată şi-a ieşit din acest drum care merge alături de viaţă. Atunci când a aflat că sus, la conac, zăcea Boldur Iloveanu în ghearele morţii, privegheat la căpătâi, cu neadormită îngrijorare, de oamenii domnului prefect Emil Sava.

Cunoaşte ce vor şi ce urmăresc oamenii aceia. Pornise de câteva ori cu gândul să le stea în cale şi să oprea-scă stăpânul Piscului de la o pripită hotărâre, care avea să-l ducă la sapă de lemn; iar pe domnul Emil Sava şi soţii săi avea să-i îmbogăţească prin nevrednice vicleşuguri şi silnicii.

Stârcise în capul scărilor şi n-a fost primit. S-a lovit întotdeauna de împotrivirea slugii străine, care credea că-şi apără aşa stăpânul bolnav, de-un musafir zănatic şi inoportun!

— Mai târziu, monsieur Diuhiu! Săptămâna viitoare, monsieur Diuhiu!… Îi repeta Joseph, împingându-l cu binişorul de spate, spre ultima treaptă.

Şi valetul rămânea privindu-l din urmă cu o mirare de unde nu lipsea şi oarecare vanitoasă mulţumire de sine.

Timpul îi dovedea cât de puţin se înşelase el acum câţiva ani, când a priceput că acest moldav, spân şi ciudat, călca de-a dreptul spre balamuc: „C'est un drôle de type!”

Într-adevăr, Zaharia Duhu era acum o stranie şi decăzută făptură.

Cu ţepii rari din barbă şi din mustăţi crescuţi ca firele decolorate din spicul de secară, cu ochii vineţi şi cu straiele de şiac şiclite de sudoare, pătate şi îmbâcsite de colb, semăna din ce în ce mai dureros cu Oarţă cel cu mintea puţină şi întunecată. Cu deosebirea că Oarţă râdea tâmp, dezvelindu-şi gingiile lăptoase şi buzele cu clăbuci la colţuri, într-o hâdă înveselire, de câte ori îl oprea cineva să-l întrebe în batjocură dacă n-a început să care acasă galbenii din comoară cu dimirlia. Zaharia Duhu n-avea de ce se înveseli şi uitase să râdă. El privea mocnit în pământ. Toată veselia şi lumina, şi viaţa lui erau îngropate acolo, sub

ţărână, în cazanul unde se afla ferecată comoara în care nu mai credea decât Oarţă şi dânsul.

Boldur Iloveanu se ridicase din pat. Fusese purtat la tribunal, în automibilul cu ferestre largi cât vitrina spiţe-riei din târg. Semnase actele întocmite de domnul Emil Sava. Vânduse rămăşiţele moşiei, plecase cu puţinul său avut în patria lui străină, să-şi schimbe apartamentul din 87, Avenue Kléber, pe două cămăruţe de la o mansardă cu o sută cincizeci de trepte. Prefacerile din Piscul Voievodesei, din acel ceas înainte, fură încă mai repezi şi mult mai minunate.

Se auzi că acum conacul ar fi intrat în stăpânirea unui oarecare domn Iordan Hagi-Iordan, bancher şi om de afaceri, putred de bogat. Se mai ştia că domnul Iliuţă Sacară şi feciorul său Nicachi au cumpărat încă vreo patruzeci de fălci – lanul de frunte al moşiei, pământ negru şi untos, din şesul Voievodesei.

Astfel se împlinea încă o dată vechea orânduiala a ţării, după care încă din celălalt veac se prăsea seminţia lui Dinu Păturică şi a celorlalţi Păturici mai mari şi mai mărunţei, dar de aceeaşi teapă.

Pe urmă, într-o dimineaţă, au sosit ingineri cu lanţuri şi panglici de fier, cu jaloane tărcate alb şi roşu, cu instrumente de măsurat şi aparate de iscodit tainele ascunse ale subpământului; au puhoit oameni străini şi s-a lăţit mare zvon, şi mare frământare, şi mare uimire.

Zaharia Duhu a lăsat să treacă toate aceste pe lângă el, cu nepăsare, fără să le vadă şi fără să le audă.

Pornea în fiecare zori de zi cu ajutorul lui becisnic la minte, să răscolească lutul râpilor cu cazmaua şi să sape gropi unde nu se afla niciodată inimic. Nimic decât cio-buri netrebnice, pe care le sfărma acum înciudat sub călcâi, când Oarţă scăpa din vedere să le turtească într-o sută de ţăndări cu latul lopeţii, rânjind de această plăcută şi nouă desfătare.

Zece ani, Oarţă nătângul ascultase porunca să umble binişor cu asemenea oale, păzindu-le ca oul cel scump de pasăre măiastră. Şi deodată, stăpânul îl slobozise de acest legământ. Nu înţelegea de unde a purces schimbarea, după cum nici mai înainte nu pricepuse de ce nişte străchini bune de gunoaie meritau atâta sfinţenie. Dar se supunea la porunca cea nouă, după cum ascultase şi de cealaltă, veche.

S-ar fi spus că amândoi nu mai căutau hidrile şi am-forele rare, talerele şi opaiţele de lut învârstat, decât ca să le şteargă mai îndârjit orice urmă, pişându-le să le întoarcă în ţarina de unde au luat fiinţă. Era şi aceasta însă o măsurătoare, arătând cât de întunecat şi aproape de judecata lui Oarţă, gângavul, s-a coborât şi cugetul lui Zaharia Duhu, om rămas fără rost şi fără îndreptar al vieţii.

Ei căutau comoara, nu oale de lut.

De două ori, mătuşa Ruxanda bătuse calea mănăstirilor, la o maică din rude, de la Agapia. Cu preacuvioasa împreună, au mers la mănăstirea Neamţului, unde un vestit ieromonah, cu sfânt şi ascultat cuvânt la Atotputernicul, a citit şi a slujit pentru luminarea unei minţi tulburate de pierzaniile diavolului. Mătuşa Ruxanda a îngenuncheat înaintea icoanelor, a aprins lumânări de ceară, a împărţit pomeni şi a plătit cu mâna-i slăbănoagă de zgârcită bani legaţi cu zece noduri în colţul batistei. S-a întors acasă nădăjduind şi aşteptând minune.

Dar rugăciunile s-au dovedit fără putere, ca şi desfăcăturile babei Maranda Cuţuianca.

Atunci a luat singură frânele gospodăriei, tocmind ea muncitori la treburile timpului în locul cuscrilor şi cimotiilor cu parte dreaptă supraveghind plugurile şi semănătorii, stând strajă nedezlipită la seceră şi la treier, rupând preţurile cu negustorii de grâne, împărţindu-se cu aprigă îndârjire între casă şi ogoarele puţine câte au mai rămas, până când cădea istovită noaptea, fără să se dezbrace, cu ciolanele ei bătrâne pe-o laviţă tare, cu pumnii căpătâi. Se văieta c-au slăbit-o vederile şi puterile; a doua zi pornea cu

mai încordată încăpăţânare să scape din ruină ce mai poate fi apărat.

Îşi găsise un ajutor vrednic în argatul cel nou, Gheorghieş Tălpăligă, feciorul lui Costache, mort în nisipurile Asiei Mici.

Băietanul era în picioare cu noaptea în cap, se arăta isteţ şi de credinţă, ca orice feoior de oameni necăjiţi, cu opt fraţi mai mărunţei decât el acasă. Mătuşa Ruxanda îi scotea sufletul, nu-i dădea răgaz o clipită de cum deschidea ochii. Flăcăul, abia scăpa pe furiş să arunce o privire şi o vorbă în treacăt, fostei lui vecine şi tovarăşe de joacă, Sanda lui Alecu Precup a Dăscăliţei, acum codană cu ochii negri-albăstrui ca pruna şi cu mijlocul mlădiu ca puiul subţire de mesteacăn.

— Iar îţi joacă ochii după catrinţă, prăpăditule!… Ţipotea ascuţit mătuşa Ruxanda, când îl prindea rămas pe gânduri, cu privirea lungită spre drum. N-ai mai înţeles că nu-i de nasul tău? Lasă grija asta pe sama lui Nicachi, feciorul vechilului, şi tu vezi-ţi de calicie, că n-o fi ea nebună să se uite, o fată de om gospodar, la un mangosit cu cămeşoiul rupt în spate şi cu obielele spânzurând din opinci…

— Chiar de cămeşă şi de opinci mă gândeam să aduc eu aminte, stăpână!… Vorbea sfios Gheorghieş Tălpăligă. Am fost tocmit cu două perechi de opinci şi cu două rânduri de schimburi pe an… S-o împlinit anul la Sântă Măria Mică şi n-am căpătat nimica!

— Ce zici? Ridică ochii ca bobul de mazăre crudă, mătu-şa Ruxanda, de sub broboada neagră. Mai spune o dată, că n-am înţeles bine!

— S-o împlinit anul la Sântă Măria şi n-am dreptul meu…

— Ahaa! N-ai căpătat dreptul tău?… Se oţărî stăpâna, strigând ca înţepată de viespe. Ţi-oi arăta un drept, să nu-l poţi duce în spate! Întreabă pe maică-ta, cât a luat ea pentru tine înainte, ca să-şi ţină plodurile. Socoteala asta nu ţi-o făcut-o, se vede? Să vă dau, hai? Tot să vă dau!… Că mie mi-a dat Cel-de-sus, cu amândouă mâinile, de m-o umplut de nenorocire…

— Mărnuca a luat simbria, asta o ştiu! Încercă o apă-rare argăţelul. Dară opincile şi schimburile nu le-o luat. Şi eu aşa rufos ca un mişel, nici n-am ochi să ies în lume, stăpână!…

Mătuşa Ruxanda păşea să-l împietrească de aproape, cu privirea ei coclită:

— Se vede că ţi s-o urât cu binele, ori ţi s-o urcat fumurile în cap, Gheorghieş, băiete! Ce-ţi trebuie cămeşoi? Ce-ţi trebuie opinci? Hai?… Te-ai duce dumneata la horă, să te zbânţui, şi să chiui, şi să te cucoşeşti în pene noi, asta înţeleg că te mănâncă… De asta te-am tocmit eu, sărace Gheorghieş, sărace? Om mai vorbi noi altă dată şi-ai să vezi cum stă răfuiala, dacă vorba mea n-ajunge!… Până atunci, ia coasa la spinare şi pleacă la luţărnă, că te-ajung şi eu din

urmă, să te prind dormind ori stând la taifas, cu alţi hojmalăi ca tine. Haide, mişcă-te, ce-mi stai parc-ai prins rădăcină locului?

Gheorghieş Tălpăligă era departe cu coasa la spinare, şi mătuşa Ruxanda încă nu isprăvea de ocărât şi de răbufnit. Trântea uşile mânioasă, se vântura în ogradă de la zămnic la poieţi, şi de la ocoale la cămară, împiedicându-se în praguri şi în scări, fiindcă vederea îi slăbea de la o zi la alta.

După dânsa alergau curcanii leorbăind din guşa cu mărgele roşii, gânsacii trăgând-o de poale cu ciocul lor de lemn, pichirile glăsuind subţire şi toate orătăniile aclamându-şi tiranul.

Zaharia Duhu şi Oarţă nu se arătau până la asfinţitul soarelui.

Se întorceau plini de praf şi de sudoare. Între stăpân şi slugă, deosebirea era mică, iar mătuşa Ruxanda îi îngloba într-o egală scârbire, trântindu-le talerele înainte şi privind cu braţele subpuse, cum hrăneşte nişte trântori şi nişte becisnici la minte.

Mai strigătoare nedreptate i se părea bătrânei că legea dăduse acestui fecior cuprins de sminteală putere să vândă, şi să cumpere, şi să schimbe numai el pământurile, risi-pind agoniseala răposatului, cum îl taie capul şi îl îndeamnă zărghenia. El era moştenitor şi stăpân cu drepturi depline. Ea n-avea alt drept, decât să privească şi să se căineze.

De aceea se căina, s-o audă tot satul.

Unii o plângeau; alţii se bucurau, fiindcă fusese toată viaţa zgârcită şi amarnică; cei mai mulţi îşi făceau cruce, să-i apere Domnul de asemenea blestem.

În ochii tuturor, Zaharia Duhu scăzuse treptat din rân-dul lui de gospodar fruntaş cu bună ştiinţă de carte şi cu sfat chibzuit şi ascultat la ceas de cumpănă. În tinereţe, l-au cinstit şi l-au preţuit. Pe urmă, l-au bănuit că, în ştiinţele lui ascunse şi cu tovarăşii lui de la Bucureşti, adună, pe hârburi şi oale, bani albi câţi n-a izbutit să pună la o parte Antohie Duhu, într-o viaţă de om, cu toate judecăţile şi

uricele din vechi. Era şi acesta un altfel de merit şi o altă dovadă de minte ascuţită şi de pricepere. Mai apoi, în vremea când a suflat vântul cel rău şi când pornitu-s-au toţi să caute comori pe coclauri, l-au duşmănit şi l-au urât de moarte, fiindcă de la comoara lui s-a tras şi nebunia lor şi tot de la ea au pătimit grele necazuri.

Acuma, aceste întâmplări erau uitate.

Satul cel de azi, primenit cu alte rânduri de oameni, nu mai pomenea despre Antohie, pe care mulţi nu-l cunoşteau decât cu numele. N-aveau cum să facă deosebirea, între răposatul cel hârşit, pus de pricină cu toată lumea, de la stăpânul moşiei până la vecinii cei mai sărmani, şi între feciorul venit cu bună înţelegere să facă pace şi să închidă judecăţile. Era ştearsă din amintire şi fapta din nouă sute şapte, când Zaharia Duhu îi apărase de urgie. Râzând, cu iertare, abia dacă mai aduceau vorba despre anul acela de secetă cumplită, când gospodarii îşi lăsaseră ogoarele să se sfârlogească în buruiană, ca să caute cazanul cu galbeni, până ce-a căzut asupra lor năpasta cu veneticul ucis în prundurile de pe apa Voievodesei. Pe acest Za-haria Duhu, înălţat şi scufundat în preţuirea lor, după vremuri şi împrejurări, îl uitaseră şi nu-l mai cunoşteau.

Ştiau numai unul singur. Zaharia Duhu, cel de acum. Tovarăşul lui Oarţă, căzut la scrânteală şi părăsindu-şi avutul, în osul şi ocara lumii.

Când îl întâlneau, întrebau în derâdere, pe faţă, fără să-l mai cruţe:

— Ei, cumetre Zaharia, ce se mai aude cu comoara 'mneatale? Când ne împărtăşim cu toţii din haznaua cu galbeni a lui Dromichilă?

Zaharia Duhu clătina din cap şi răsucea aţele bumbilor spânzurând la haina de şiac.

Simţea nevoie să se apere, el care nu dădea altădată nici o lămurire despre ce vrea şi ce căuta.

— Râdeţi voi, dară eu ştiu ce ştiu!

— Vezi să-i pui sare pe coadă să nu fugă!… Se amesteca altul, privind la ceilalţi cu semne din ochi.

— Am s-o găsesc! Moşmolea Zaharia Duhu, în buzele spâne.

— Şi ai să-i cumperi giuben lui Oarţă, să-l faci dipotat? Noi aşa am auzit vorbindu-se, de către unul şi de altul…!

Toţi începeau să râdă. Rânjea şi Oarţă, cu gura până la urechi. Zaharia pornea mai departe, cu Oarţă după el.

Gospodarii mai în vârstă, de-o samă cu el, rămâneau locului să se crucească, fiindcă văzuseră cu ochii lor cum nişte cărţi nebune au scos un om bun-teafăr, din minţi.

Zaharia Duhu avea acum şi o poreclă: Zaharia Dromichilă. Copiii îl strigau: moş Dromichilă!

Îşi auzea numele în urma lui, zvârlit ca o piatră de după garduri şi de după porţi. În această împroşcare, păşea senin, cu un surâs bun şi îndobitocit, cu nepăsarea lui Oarţă, care, acela cel puţin, fusese crescut de copil în râsul şi batjocura trecătorilor.

O singură mijeală de lumină putea veni dintr-o singură parte. O presimţea şi Zaharia Duhu. De acolo o aştepta şi el.

Era nepotul trimis la învăţătură înaltă, după dorinţa şi sfatul profesorului Alexandru Opriş.

De doi ani, Petru Tudose îşi luase diploma de licenţă în istorie şi acum pregătea un doctorat în arheologie, la şcoli depărtate şi străine. Pe lângă ajutorul zgârcit al statului, Zaharia Duhu îi trimitea, pe ascuns de ochii mătuşii Ruxanda, un ajutor mai rotund şi mai statornic, la fiecare zi întâi. Petruţă cel cu picioarele desculţe nu amăgise nici o aşteptare. Împlinea el în învăţătură ceea ce râvnise Zaharia cu un pătrar de veac în urmă şi avea să ducă el la capăt ceea ce glonţul războiului curmase în viaţa şi în cercetările profesorului Alexandru Opriş.

De acolo numai putea să se deschidă încă o dată o zarişte luminoasă şi caldă. Pe lângă nepotul cărturar, Zaharia Duhu ar fi intrat din nou, la ispravă chibzuită şi cu folos, cum se dovedise vrednic de faptă alături de priete-nul care-i luase

lumina cu dânsul. Şi tot Petruţă cel desculţ, întors de la învăţătura lui desăvârşită, era să însemne şi singurul om pe lume pregătit să înţeleagă, după cărţile şi ştiinţele sale, că a căuta o comoară – comoara unui rege străvechi şi slăvit al acestor locuri – nu este numaidecât o nălucire de nebun.

I-ar da un sfat, o îndrumare, un ajutor. Ar sta amândoi să citească semnele cărţilor. Şi atunci Zaharia Duhu, cel rămas în întunericul de hrubă, s-ar mişca dezlegat de duhurile beznei şi ar păşi din nou spre căldură, şi lumină şi viaţă.

Goarna de alamă anunţa de patru ori pe săptămână trecerea factorului rural Pintilie. Era o chemare muzicală, răsfirată peste câmpuri de pe alt tărâm.

Zaharia Duhu aştepta ştiri nerăbdătoare de la nepot: când va termina, când se întoarce… Scrisoarea însă sosea rar. Şi era întotdeauna scurtă. Câteva rânduri pe dosul unei cărţi poştale cu privelişti de poduri arcuite, de palate şi pieţe colcăind de lume, de bulevarde şi gări.

În drumurile lui de odinioară, profesorul Alexandru Opriş îi trimitea altfel de privelişti: săli de muzeu, vitrine de colecţii preistorice, ştiri dintr-o lume care era numai a lor. Petru V. Tudose arăta deosebită predilecţie pentru turnul Eiffel. Iar scrisoarea lui se repeta aproape neschimbat: „Am primit banii. Mulţumesc foarte mult. Sunt în ajunul examenelor, ostenit şi cu timpul măsurat. Dar sper că rezultatul va arăta binefăcătorilor mei că nu s-au înşelat ajutându-mă să fiu de folos ştiinţei şi ţării. Ca întotdeauna recunoscător: Petruţă.”

Nu lipsea nimic şi întotdeauna Zaharia Duhu simţea că lipseşte totuşi ceva.

Asemenea răvaşe uscate nu-l mulţumeau. Nu aşa le-ar fi scris el, celor rămaşi într-un sat neştiut de nimeni şi nepomenit în nici o hartă a lumii, dacă dorinţa însetată a tinereţii lui i-ar fi împlinit-o, acum vreo treizeci de ani, Antohie Duhu, omul judecăţilor şi al uricelor din taşca de tinichea.

Cu dreptunghiul de carton pe genunchii plini de noroi scorţos, Zaharia privea depărtările deşarte, unde se stinsese pentru totdeauna părelnica plăsmuire.

Goarna de alamă vestea cu glas subţire, peste întinde-rile melancolice, că domnul factor rural Pintilie a trecut dintr-un sat spre alt sat.

Zaharia Duhu rămânea în neclintire de stană, pe banca din cerdac, până când îl împresura întunericul nopţii.

Se aprindeau cu sclipiri diamantine stelele înalte.

Nu erau pentru el.

Ochii lui nu ştiau să le mai vadă, de mult, de când toate luminile au fost scufundate.

C a p i t o l u l I I.

Însă peştele cel mare îl înghite pe cel mic.

Întâi, au sosit doi ingineri şi patru ajutoare. Au coborât din automobile, sus la curtea Iloveanului, unde i-a primit în capul scărilor stăpânul cel nou, domnul Iordan HagiIordan, şi domnul avocat Emil Sava, din întâmplare, pen-tru un scurt timp, vădan de scaunul său de prefect.

Luminile s-au zărit aprinse în ferestre până târziu.

A fost o masă lungă şi însufleţită.

Casa, pustie de atâta amar de ani, s-a deşteptat din somn în glasuri străine şi în veselie de ospăţ.

Slugi proaspăt tocmite, cu îndemânarea învăţată la banchetele de la oraş, cărau farfurii şi sticle, schimbau felurile de mâncare şi se încrucişau printre uşi cu tăvile, într-o frământare grăbită cum nu mai cunoscuseră de mult aceste ziduri. Au pocnit şi dopurile sticlelor de şampanie.

Deşi ospăţul era intim, numai între oameni iniţiaţi şi veniţi să muncească, nu să benchetuiască, inginerul Dinu Grinţescu nu şi-a putut stăpâni o închinare care-i mânca limba. A vorbit despre progres, despre prosperitatea pe care veneau s-o aducă în mai puţin de doi ani, în aceste pustietăţi rupte din calea civilizaţiei, despre misiunea lor de pionieri. A închinat pentru domnul Iordan Hagi-Iordan, reprezentantul capitalului inteligent şi curajos, oferindu-se

să slujească, poate cu riscuri şi cu sacrificii, această primă operă de defrişare a bogăţiilor de atâta vreme ignorate şi nefolosite.

Iordan Hagi-Iordan asculta distrat în capul mesei, cu scobitoarea între dinţi, privind cadrele de pe pereţi, de unde surâdeau străini şi visători strămoşii lui Boldur Iloveanu, în caftane şi giubele din alte veacuri, cu bărbi rotunde şi albe.

Din nou se priveau două lumi. Alte două lumii. Inginerul şi-a adus aminte şi despre aceşti oameni ai trecu-tului, sclavi ai rutinei şi ai unei indolenţe care i-a pierdut.

Ridicând cupa de şampanie spumoasă, i-a mustrat şăgalnic pe rând, cadră cu cadcă, pentru tot ce-au lăsat să treacă, pentru tot ce-au făcut şi mai ales ceea ce n-au făcut.

Strămoşii lui Boldur Iloveanu nu puteau răspunde. Au continuat să surâdă în împietrita lor nemişcare în care-i înţepenise zugravii vechi şi stângaci.

Aşezându-se jos, inginerul Dinu Grinţescu a aşteptat o strângere de mână şi o mulţumire din partea bancherului.

Iordan Hagi-Iordan şi-a aplecat mandibulele puternice spre urechea lui, mustrându-l într-un râs de bas:

— Mă surprinde, ingineraşule! Pentru un om de cifre şi de calcule, mă surprinde acest lirism!… Credeam că am venit să isprăvim aci o afacere şi văd că am dat peste poezie… Să ştii că am să fiu cu ochii pe dumneata. Cu ochii în patru!

Inginerul a râs şi el, stânjenit.

Pe urmă au vorbit cifre şi calcule.

Târziu, când glasurile au amuţit şi lămpile s-au stins pe rând după perdele, în balconul de sus un singur om se plimba cu paşi apăsaţi. Se oprea şi pornea iar. Ţigara groasă de foi îşi aprindea şi îşi stingea vârful roşu în noapte, ca un semnal de cale ferată.

Iordan Hagi-Iordan, directorul societăţii „Voevoda, Roumanian Company for the Development of the Mi-ning Industry, Limited”, îşi trosnea degetele scurte şi groase, cu o mulţumire a biruinţei totale, pe oare nu avea cui o

împărtăşi. Totul se îndeplinise literă cu literă, cum au prevăzut planurile încă tuturor tăinuite. Nu-şi dezvăluise jocul decât în parte, atât cât fusese nevoie. Societatea, pregătită în cea mai desăvârşită discreţie, avea să fie dată vileagului, abia după primele lucrări.

Iar vestea o vedea irupând la bursă, să îngroape toate celelalte acţiuni petrolifere, ca un cataclism cosmic.

Din când în când, după cum se afla la un capăt de balcon sau la celălalt, privea spre cele două ferestre, unde orânduise camere de culcare celor doi mai însemnaţi tovarăşi.

La inginer, lumina stăruia încă. Nu-l prindea somnul. Cu neastâmpăr, îşi revizuia planurile şi calculele, pe care îşi jucase întreaga viaţă. Umbra se zugrăvea pe perdea, ridicându-se şi aşezându-se la masă. Mâna cuprindea fruntea; pe urmă capul se pleca pe planurile desfăşurate şi iarăşi inginerul nu-şi găsea loc pe scaun, apropiindu-se şi depărtându-se de perdea, ca să apară când gigant acoperind-o ca o arătare fantastică, când micşorat şi topit, ca o umbră nelămurită din care acuşi nu va mai rămâne nimic.

Umflându-şi pieptul atletic, Iordan Hagi-Iordan surâdea singur în întuneric, muşcând între dinţii puternici capătul ţigării de foi.

De acela mai avea deocamdată nevoie. Avea să-l cruţe pentru un timp. La urmă, nici nu era primejdios. El căuta izbânda pentru rezultatul în sine, nu pentru cifra milioanelor, care îi apăreau mijloc şi nicidecum scop. O repe-tase cu naivă avântare, de nenumărate ori.

„Şi dacă ridică glasul?”

Un gest retezat cu mâna indică soarta inginerului decapitat Dinu Grinţescu, în ceasul când ar cuteza vreo împotrivire la planurile unde era despre altceva vorba decât despre progres şi pionierii civilizaţiei.

La cealaltă fereastră, a domnului Emil Sava, lumina se afla stinsă.

Avocatul dormea senin, somnul drepţilor. Visa gâlgâind o dată cu păcura celei dintâi sonde, milioanele care aveau să-l ducă oriunde şi, înainte de toate, avea să-i pună subsuoară un portofoliu ministerial.

— Dobitocul! Rânji Iordan Hagi-Iordan.

Spunând, lepădase capătul stins de havană peste balcon, cu două degete, aşa cum leapădă el din totdeauna în viaţă, tot ce nu-i mai este de trebuinţă şi de folos.

A doua zi, un camion a deşertat jaloanele tărcate, lanţurile de fier şi panglicile de măsurat, precum şi numeroase lădiţe cu scule, păzite ca ochii din cap. Inginerii cu ajutoarele s-au risipit pe câmpuri.

Satul a aşteptat privind de departe, tot aşa cum se minunase odinioară, când cei doi străini căutători de comoară păreau că adulmecă plecaţi mirosul pământului şi că ascultă cu vărguţa vrăjită bătaia unei inimi de aur îngropată adânc, dar vie.

Vestea s-a lăţit ca fulgerul:

— Caută păcură! Au găsit păcură…!

Şi toţi au înţeles că adevărata comoară a lui Zaharia Duhu aici se afla şi n-au cunoscut-o.

Nicachi Sacară dădu pinteni calului, tăind drumul cel mai scurt până acasă.

Ajunseră leoarcă de apă: cal şi călăreţ. Zvârli frâul, fără să mai cheme sluga, şi se repezi pe scări, trântind uşa de la Canţelaria administraţiunei.

Domnul Iliuţă Sacară ridică speriat ochii de pe con-dicile unde înşira acum socotelile propriei sale gospodării.

— Ce-i, Nicachi, tată? Ce s-a întâmplat?…

Nicachi se uită la părintele său, cu braţele încrucişate.

Râse demonic, cum nu s-a văzut râs pe nici un tablou al lui Napoleon.

— Ne-a lucrat, banditul! Ne-a mâncat fripţi, tătuţă!… Ne-a smuls pâinea de la gură, vedea-l-aş întins pe năsălie să-l scuip în obraz!

Domnul Iliuţă se înălţă cutremurat de pe scaun:

— Ce e, Nicachi, lămureşte-mă şi nu mă ţine aşa! E foc la arie! Au ars girezile?… Au scăpat boii în luţernă şi-au crăpat, Doamne fereşte-ne! A încercat vrun ticălos să ne calicească…?

Nicachi păşi cu picioarele lui arcuite de călăreţ pe jos, râzând surd, scârbit de atâta simplitate.

Răspunse, după ce măsură de două ori cu paşi răşchiraţi distanţa de la sobă la uşă şi îndărăt:

— Nu, tătuţă! Nu s-au aprins nici girezile, n-au scăpat nici boii în luţernă să crape, n-a luat foc nici batoza de la arie… Totul e cum nu se poate mai bine!

— Atunci, ce mă bagi în boale, cu istoriile acestea ca la teatru, dragă Nicachi? Îşi dădu drumul la loc pe scaun domnul Iliuţă, răsufiând uşurat. Ce s-a întâmplat? Cine-a putut să ne lucreze şi să ne smulgă pâinea de la gură?… Nu cumva (şi din nou îl cuprinse îngrijorarea)… Nu cumva, actele făcute de domnul avocat Sava au vrun clenci şi ne mai scoate datori să plătim încă un rând de parale Iloveanului? Mă tem că asta-i şi nu m-aş mira…

— N-avea nici o teamă în această privinţă! Îl îmbărbătă perfid Nicachi. Domnul Emil Sava, ca un om drept şi avocat cinstit ce este, a făcut actele aşa ca să nu le mai desfacă nici dracul şi nici Antohie Duhu, dacă s-ar scula din pământ! Putem să-i mulţumim şi să-i rămână recunoscător neam de neamul nostru, cum i-o doresc şi nădăjduiesc să-i pot plăti odată şi odată.

— E tocmai ceea ce spuneam şi eu! Întări domnul Iliuţă Sacară, care nu era omul nuanţelor, să priceapă amarul din glasul feciorului. Aceasta o spuneam şi eu, Nicachi! Qrice-ar scorni unii şi alţii pe socoteala lui, s-a purtat cum nu ne aşteptam şi ne-a îndatorat pe veci. Fruntea moşiei!… Uşor îi era s-o oprească pentru el sau pentru domnul aceste, Iordan Hagi-Iordan… Nu! Om cinstit şi drept, fiindcă a apucat a spune că putem alege noi după pofta noastră, şi-a ţinut cuvântul, chiar dacă a văzut că a dat greş. Nici n-a clipit, când i-am arătat pe plan lotul nostru! L-am simţit că

oftează în sinea lui, dar nu s-a dat pe faţă… Adu-ţi aminte! Atâta numai a spus: „Pentru mine, cuvântul dat face mai mult decât un act întărit cu zece peceţi!” Am mers şi am făcut actul. Ţi-o pot spune acuma! Tot drumul m-am temut să nu-şi ia seamă şi să nu-şi întoarcă vorba… Pe urmă, am înţeles şi eu că aşa om nu întâlneşti de două ori în viaţă.

Nicachi Sacară îşi ascultase părintele, clocotind de atâta orbire. Îl lăsă dinadins să isprăvească, ascultându-l cu un amar surâs şi storcându-şi între degete bubuliţele roşii din obraz.

Când domnul Ilie termină elogiile avocatului Emil Sava, Nicachi îl întrebă cu sarcasm:

— Cu alte cuvinte, acest domn Emil Sava este binefăcătorul nostru? Cel mai mare binefăcător!

— Într-un fel da! Pentru ce-a făcut la vânzarea moşiei şi pentru ce-a făcut el şi în alte prilejuri! Răspunse domnul Iliuţă cu nevinovăţie.

— Mă strânge de gât atâta orbire! Izbucni Nicachi, reluându-şi poziţia de Napoleon şi lovind cu mânie şi cu călcâiul câinele de vânătoare care dormea la picioarele lui Iliuţă.

Câinele îl privi cu o blândă mustrare şi se refugie sub pat, la adăpost.

— Ce orbire, Nicachi? Ce orbire?… Începu să-şi piardă răbdarea domnul Iliuţă Sacară. Nu mă tot fierbe atâta, că nu merge teatru cu mine! Spune ce ai de spus şi isprăveşte! Mie marafeturi de aceste îmi plac pe pânză la cinematograf, unde plătesc parale să văd comedianţi că-şi fac bine meseria lor. Acolo, da!… Aicea acasă, nu-mi fă mie pe comediantul, că nu plătesc, Nicachi, tată!

— Ai plătit mai mult decât îţi închipui! Rosti cu milă Nicachi, crăcănându-se cu picioarele arcuite de călăreţ şi privindu-şi părintele, în creştet. Ai plătit, tătuţă, atâtea parale câte n-au să aibă neam de neamul nostru, ca să-ţi joace comedia comediilor unul ca domnul Sava, al dumitale!… Văd cu durere că încă n-ai priceput. Atuncea să

ţi-o spun eu, dacă n-ai avut ochi de văzut. Ştii dumneata de ce-a fost darnic şi mărinimos domnul Sava cu noi?… Fiindcă pământul acela nu-i trebuia lui şi tovarăşilor săi. Pentru dânşii nu făcea două parale! Ni l-o dat să ne astupe gura şi să nu râvnim la alt pământ. La acel pe care şi l-au oprit lor. Şi ştii pentru ce şi l-au oprit?… Spune, te rog, tătuţă, pentru ce-ţi închipui că şi-au oprit ei pământurile cele mai seci şi fără de preţ?

Nicachi Sacară aştepta un răspuns.

Domnul Iliuţă Sacară se scărpină cu degetul mic după ureche, ca şi cum de acolo putea să-şi gâdile o idee. Ideea nu veni.

— De!… Asta numai baba Maranda Cuţuianca poate s-o ghicească!

— Să ţi-o spun eu, fiindcă acuma nu mai avem nevoie de baba Maranda!… Le-au trebuit pământurile acelea, fiindcă acolo se află păcură, tătuţă!… Păcură, gaz, ben-zină, adică milioane, sute de milioane, aur să-l cari cu furgonul. Asta se află acolo!… De la asta ne-au înlăturat dumnealor, cu mierea pe buze şi cu dărnicia în inimă. Acum ai înţeles, tătuţă? Să mergi şi să-i vezi, că face!… Să-i vezi cum măsoară şi cum pun semne… Au venit şi ingineri. Mâine au s-aducă maşini de sfredelit pământul. Poimâine are să curgă aurul!… Şi noi, ca nişte blegi ce suntem, avem să stăm la o parte şi să-i privim cum se umflă la pungă din neghiobia noastră. Iată pentru ce trebu-ie să-i păstrăm recunoştinţă domnului avocat Sava, binefăcătorul nostru şi al neamului nostru!… Mai spune! Poate mai ai ceva de spus…?

Încremenit pe scaun, domnul Iliuţă Sacară asculta cu gura căscată, încă nepricepând deplin, cât de măiastră a fost tactica răbdurie a complicelui şi binefăcătorului său Emil Sava.

Mintea-i era deprinsă să lucreze încet, ca plugul cu boi, când desţeleneşte brazdă nelucrată.

Târziu abia se dumiri, iar acesta într-un chip cu totul ciudat şi cu o dezinteresată admiraţie:

— Halal de aşa cap, Nicachi! Aista ajunge ministru, cum mă vezi şi cum te văd…!

— Aceasta găseşti dumneata de spus, tătuţă? Se căină deznădăjduit, Nicachi.

— Mai am şi eu altele de spus, copile! Dar ce mi-ar folosi să le spun?… Putea să ne lucreze şi mai rău. Bine că ne-a lăsat fruntea pământului… Eu tot numai în plugărie am încredere! Cu ea am crescut, ea m-a hrănit şi, slavă Domnului, n-avem de ce ne plânge. Când mi-a dat tata drumul în lume, mi-a pus o legăturică în mână, cu trei rânduri de schimburi. Şi acuma, vă văd pe toţi la rosturile voastre şi muncim pe moşia noastră. O sută douăzeci de fălci, mi se pare mie, Nicachi, că tot nu-s ceva de lepădat…

Nicachi ridică ochii desperaţi în tavanul care ţinea loc de cer. N-avea cu cine vorbi.

— Dar dumneata nu te gândeşti că o singură sondă face cât o moşie de cinci mii de fălci…?

— O fi, copile, nu zic ba! Eu tot în plugărie am mai multă încredere.

— Uff! Cine să mă înţeleagă şi cine să mă ajute?… Se smulse de păr Nicachi Sacară, uitându-şi demnitatea napoleoniană. Eu aceasta nu pot s-o înghit! Nu merge! Mi s-a oprit aci…

— Bine, nu înghiţi, Nicachi! Spuse domnul Iliuţă cu nepăsare, plecându-se din nou pe coloanele cifrelor din condică. Dacă nu poţi înghiţi, nu te sileşte nimeni să înghiţi! Mie mi se pare însă că tu ai fost cel care cereai mai amarnic lotul nostru de moşie. Spuneai că în ruptul capului nu înţelegi să te prostească domnul Emil Sava, cu altul. Te-a ascultat şi nu te-a prostit! Nu înţeleg de ce te plângi şi-l învinuieşti.

Copilul se uită la părinte cu ură.

Amintirea aceasta nu-i era plăcută, mai ales în aseme-nea ceas.

Ieşi trântind uşa, încălecă şi porni să urmărească mai departe ce fac inginerii şi prin ce locuri măsoară.

Un plan se lămurea, pe măsură ce-şi strivea bubuliţele roşii între degete. Unde văzuse el înfipte jaloanele tărcate, erau vecinătăţi de pământuri vechi, răzăşeşti. Domnul avocat Emil Sava iscodise anul trecut prin unul şi prin altul, să încerce schimburi, pe alte ogoare, de la alt hotar al moşiei. Spunea să aceasta e dorinţa proprietarului celui nou, să-şi rotunjească un singur trup, lepădând colţurile forfecate de expropriere. Gospodarii se lăsaseră greu. Parcă presimţiseră ceva, măcar că pământurile oferite în schimb erau nemăsurat mai de preţ. Acum, cât mai e vreme, Nicachi Sacară se hotărî să adune toţi stăpânii de ogoare vecine, într-un singur mănunchi, să ţină piept împreună la toate ispitele domnului Emil Sava.

Inginerii târau lanţuri şi băteau ţăruşi provizorii de hotar, lângă viroagele sterpe şi sparte de săpături, movili şi lutării, ale lui Zaharia Duhu.

, Cu nebunul nu-i de înţeles! Îşi muşcă mustăcioara în sfârc Nicachi. Dacă a fost să izbândească cineva, acela era inginerul, fostul lui prieten şi camarad de şcoală. După cum se arată lucrurile, n-au ajuns la o înţelegere. Inginerii se opresc la hotarul lui. Şi Grinţescu, de doi ani de când tot vine şi se duce, de nu pricepeam ce l-a apucat pe-un străin dragostea de aceste locuri, nici nu se opreşte acasă la Duhu, unde era primit şi ospătat. În sminteala lui, de bună seamă că nu vrea să ştie deocamdată de altceva decât de comoara pe care o caută… Rămâne să încercăm cu bătrâna. Zgripţoroaica e hapsână la bani, cum i-a fost tot neamul! Şi până atunci, să încercăm undeva mai aproape şi poate mai uşor…”

Nicachi Sacară se trezi surâzând, cu un început de nădejde.

Lăsă calul la pas şi scoase din buzunar o oglinjoară mică de tablă, unde îşi cercetă chipul şi frizura. Scuipă în palmă şi îşi netezi cărarea. Pe urmă, întoarse oglinda, care avea pe dos un harap rânjit cu dinţii alcătuiţi din mărgele albe potrivite în gingiile lor numai cu mare greutate şi meşte-

şug. „Dacă din trei ori, îi aşez toţi dinţii, pot merge fără grijă”, îşi puse la încercare norocul. O dată a dat greş. Dar n-a fost nevoie de a treia încercare. La a doua, harapul îi râse cu dantura de mărgele întreagă.

Feciorul domnului Iliuţă Sacară dădu pinteni calului şi porni la trap, de-a curmezişul imaşului, spire casa lui Ale-cu Toader precup a Dăscăliţei, care nu avea numai o coda-nă, cu ochi genaţi şi negri-albăstrui ca pana. Mai avea şi opt hectare de pământ ticălos şi stricat de ape, dar exact pe hotarul înfipt cu beţele învrâstate roşu şi alb.

— Ce vânt, domnu Nicachi?… Îl întâmpină gospodarul, spătos şi cu fruntea pleaşă, deschizându-i poarta şi dând gură la câini.

— Moş Alecu, un vânt bun şi o veste norocoasă! Rosti Nicachi, sărind din scări ca un brav călăraş cu schimbul.

În uşă se ivi, o clipă, o catrinţă neagră cu dungi roşii.

Pc urmă uşa se trânti şi în casă se auzi un chicot de râs.

C a p i t o l u l I I I.

Ajunge un singur demon, ca să tulbure toate somnurile.

— Ei, jupân Leiba, de data asta ţi-a pus patriarhul Abraham mâna-n cap!… Rosti din prag baciul Timofti Gâţulea, săltându-şi tohoarca miţoasă pe umeri.

— Şi de ce, mă rog? De ce mi-o pus mâna în cap, bade Timofti?… Se apără Leiba Ţudic, de după tejghea. Asemenea vorbă o aud eu a treia oară într-o săptămână şi nu pricep de ce mă fericiţi toţi, parcă v-aţi sfătuit…

— Ha? Că nu-nţeleg ce boscorodeşti acolo?… Întrebă baciul, apropiindu-se şi făcând pâlnie din pumn la ureche, fiindcă surzise de-a binelea, în ultimul timp.

— Zic: de ce mă fericeşti? Răcni Leiba Ţudic, lungind gâtul subţire, sub cununa de covrigi calcificaţi.

Timofte Gâţulea căută un loc pentru pălăria unsuroasă şi lată ca o roată de car.

După ce-i găsi cuier, râse gros, scuturându-şi pletele albe pe ceafă:

— Văd că neamul dumitale, jupân Leiba, e făcut numai să se tânguie şi să se căineze, ca la apa Vavilonului! Fierbe tot satu de ce noroc a dat peste el, iară dumneata stai şi te vaieţi, sub nişte covrigi uscaţi. Cum adică?… Vine lume nouă, au tăbărât meşteri să facă fabrică de gază şi de alte drăcovenii; are să curgă păcura şi paralele ca apa pe gârla Voievodesei, şi dumneata nu găseşti altceva de răspuns la toate acestea, decât să ridici mâinile la cer şi să oftezi?… Sparge păreţii, jupân-e Leiba, lărgeşte prăvălia, adă marfă proaspătă!… Aici are să fie un alişveriş, de n-ai să dovedeşti cu jupâneasa Sara şi cu toţi pruncii împreună, cântărind şi adunând sutarele la tejghea! Din partea mea, eu ţi-am dat un sfat de pe acuma, să-ţi aduci de la târg musai o ladă de fier… Una groasă şi grea, să n-o poată sparge lotrii şi nici să n-o poată căra cu dânşii. Până acum, te-am cruţat că n-aveam ce-ţi lua alt decât nişte perne roşii de puf şi covrigii aceştia în care să-mi rup dinţii mei de moşneag. Dară de acuma, mă tem că am să vin într-o noapte uns cu funingine ca în cele tinereţi nebune ale mele şi-am să mă dau de-a dreptul la saltar, fiindcă ştiu că n-are să-mi fie osteneala degeaba…

Baciul avea gust de vorbă şi de glumă, ca orice om al singurătăţilor, coborât să-şi uite de pustietăţile lui.

Dar Leiba Ţudic asculta gânditor şi tăcut. Pritoci o litră de rachiu fără să mai aştepte glas de la muşteriu, puse sticla verzuie pe masă, clăti păhărelul în muchii şi oftă, trăgându-şi unghiile prin barba rară.

Timofte Giţulea avea dreptate. Tot satul fierbea.

Pe el, însă, asemenea prefaceri repezi îl nelinişteau.

— Noroc, domnu Ţudic!… Închină baciul. Şi la anul, să văd aici o prăvălie cu două rânduri şi cu lumină pe sârmă. Aşa cum am văzut eu la târg şi mult m-am minunat. Învârţi de-un bumb alb şi s-aprinde beşica de sticlă, fără chibrit şi fără scăpărătoare…

Domnul Leiba Ţudic clătină din cap pesimist, vorbind încet, mai mult pentru sine:

— Prăvălia aceea, cum o vezi dumneata, bade Timofti, are să vină altul şi altul are s-o facă!… Eu n-am cap şi parale pentru aşa ceva. Şi oamenii au să-l părăsească pe Leiba Ţudic, cu dugheana lui ticăloasă, ca să se ducă la prăvălia de peste drum, care are să aibă lumină pe sârmă cum zici dumneata şi poate chiar gramafon care cântă cu cui… Ce-au să mai caute ei la mine? Nişte bulgări de sare şi zece metră de fitil pentru lampă. Nişte sticle goale şi două chile de orez, două de stafide, nişte roşcove pentru copii şi oleacă de sopon… Cu asta nu se-mbogăţeşte Leiba Ţudic, cum nu s-o-mbogăţit nici până acum…

Vorbind, Leiba Ţudic privi cu amar, de jur împrejur, pereţii cu rafturi goale, toată dugheana lui strâmtă, calică şi întunecoasă.

Baciul, care nu auzise bine, înţelese în felul său:

— Asta-i, jupân Leiba! Bine-ai vorbit! Dai pereţii jos şi înalţi dugheana arătoasă. Aduci marfă care are căutare. Rachiul dumitale-i fain, vinul aşijderea. Oamenii te-au iubit, fiindcă nu i-ai înşelat la cântar şi la măsură, i-ai păsu-it şi i-ai scris la condică. Aceasta e un lucru drept şi dânşii o ştiu şi-o vorbesc… Nu-ţi rămâne decât să câştigi şi muşteriii cei noi, care vin cu alte gusturi, subţiri.

— Nu mă mai amărî şi dumneata, bade Timofti!… Gemu Leiba Ţudic. Muşteriul cel vechi uită că l-ai păsuit şi i-ai scris la condică, atunci când se află la nevoie şi la necaz. Dacă vine altul să-i ia ochii, se duce acolo şi te lasă să mori de foame, cu nevastă şi copii, până ce vine percep-torul să-ţi vândă la darabană şi pernele de sub cap. Eu gân-deam să mor aicea, în liniştea şi în calicia noastră. Şi iacă vin nişte oameni din toată lumea, să aducă tulburare, şi lăcomie, şi concurenţă, parcă nu le ajunge ţara cât e de mare…

Timofte Gâţulea turnă alt pahar şi închină, după cum vedea el lucrurile:

— Hai noroc, jupân Leiba!

— Norocul meu, l-a mâncat domnul acela Hagi-Iordan, care-o mâncat poate şi norocul altora!… Suspină Leiba

Ţudic, retrăgându-se la condicile lui de după tejghea.

Baciul rămase de unul singur, turnând şi cinstind la masa din fund.

Domnul Leiba păru că a aţipit cu fruntea în palmă, în ungherul întunecos, printre cutii goale de tablă şi clondire cu băuturi văpsite. Din când în când gemea ca prin somn, deschidea ochii speriat şi îşi freca repede barba rară.

Pe urmă, iarăşi ochii i se micşorau şi chipul lua o înfăţişare de adâncă suferinţă.

Durerea lui era mai mare decât o spunea şi decât bănuiau alţii. Din toată puzderia de odrasle mărunte, doi se ridicaseră mai răsăriţi, şi amândoi, în loc să-i stea într-ajutor, îi aduceau alte griji şi necazuri. Unul isprăvise şcoala de comerţ şi nu se gândea să se întoarcă acasă, aşa cum îl pregătise să ajute şi să lărgească negoţul părintesc. Vorbea numai despre bancă, despre slujbe de la oraş, purta bastonaş cu mânerul de os, învăţase să danseze toate jocurile la modă, se ducea la baluri şi avea planuri americane. Deocamdată îşi câştiga viaţa singur, ajutor de ajutor de contabil, ceea ce tot însemna ceva pentru un început, când Rockeffeler a purces numai cu meseria de văcsuitor de ghete. Dar domnul Leiba Ţudic nu visa pentru feciorul lui aseme-nea măreţii ameţitoare; el l-ar fi vrut alăturea de dânsul, la tejghea, ajutându-l cu mintea şi cu învăţătura, cum să lărgească prăvălia şi de unde să scoată capital, pentru a ţine piept concurenţii de mâine. Îi scrisese. Îl chemase. Moişilică a răspuns că el nu poate să se mai întoarcă într-un sat ticălos şi sălbatic, unde sar câinii pe neaşteptate de după gard să-ţi rupă pantalonii şi unde nişte oameni primitivi trăiesc ca în triburile Africii, după cum a învăţat la şcoală şi se poate vedea la cinematograf!

Celălalt fecior, de-al doilea, Abeles, se arăta încă mai duşman nădejdilor părinteşti.

Mai avea un an până să sfârşească liceul, purta ochelari, citea cărţi cu scoarţele roşii, şi în loc să se îngrijoreze de viitorul lui şi de ziua de mâine, nu-şi găsea astâmpăr şi

somn de grijă pentru viitorul omenirii. Umbla cu o bluză de satin negru, cu o claie de păr zbârlit şi roşcat, îşi dispreţuia fratele mai mare cu pantalonii lui pe dungă şi cu dansurile lui la modă.

— Copilul acesta are să ne bage în pământ! Lăcrima madaim Sara, ştergându-şi cu dosul palmei grăsulii şuroaiele de pe faţa rotundă şi albă, când Abeles, în vacanţă, pomenise despre revoluţia mondială. Ne-am rupt pâinea de la gură, să iasă un bolşevic şi un om primejdios…!

Tânguirea se adresa către domnul Leiba Ţudic, care asculta tăcut, îşi privea feciorul şi ofta.

Dar răspunsul venea de la Abeles, tăios şi ameninţător:

— Staţi, nu vă speriaţi, că acestea sunt deocamdată numai vorbe!… Toată lumea mă socoate un copil şi nu mă ia încă în serios. Mâine aveţi să vedeţi. Mâine când o să putem trece la fapte…

Madam Sara izbucnea mai amarnic în plâns şi mai cumplit se văita printre sughiţuri:

— Mâine au să vină jandarmii şi au să te aresteze; au să ne ducă pe toţi la gros şi au să ne închidă dugheana… Abeles, tu n-ai inimă! Tu ai să fii nenorocirea noastră… N-ai milă de fraţii tăi mai mici, pe care are să-i arate lumea cu degetul şi au să-i bată cu pietre? Abeles, pe cine-am hrănit eu oare cu lapte de la pieptul meu…?

Abeles surâdea cu milă, clipind miop sub ochelarii bombaţi. Atâta ignoranţă şi laşitate îl dezgusta.

— Sunteţi născuţi să rămâneţi slugi toată viaţa! Rostise strângând din umeri.

— Ce-ai zis? Mai spune o dată! Ridicase mâna domnul Leiba Ţudic, înălţându-se în picioare.

— Să nu-d baţi, că aista e în stare să facă la moment o mare nenorocire! Intervenise madama Sara, punându-se între tată şi fiu.

Domnul Leiba Ţudic lăsase mâna să cadă, fără să lovească.

Abeles continuase să surâdă misterios şi dispreţuitor, băgându-şi nasul subţire în cărţile sale.

Aceste întâmplări şi le amintea domnul Leiba Ţudic, de-a fir-a-păr, cu ochii întredeschişi, sub cununa lui de martir, împletită din covrigi uscaţi. Şi înţelegea că are acum de luptat cu două rânduri de duşmani: cei din casa lui şi cei de-afară.

Bătrâneţea i se anunţa înveninată şi Iehova îl părăsise.

— Asta n-am meritat-o! Vorbi singur, tresărind şi scărmănâindu-şi repede barba rară.

Baciul râdea şi el singur, scurgând fundul sticlei în paharul cu muchii.

— Râd, jupân Leiba!… Poate vrei să ştii numaidecât de ce râd eu acuma?

Domnul Leiba Ţudic lărgi ochii obosiţi, fără gene, şi rosti cu amar:

— Dumneata râzi, fiindcă nu te atinge viaţa! Ce-ţi pasă dumitale?… Ai optzeci de ani şi arăţi mai voinic ca mine. Dumneata n-ai concurenţă, fiindcă nu vine nimeni să deschidă stână în faţa stânii dumitale… N-ai copii să te otrăvească şi să-ţi scoată sufletul. Poţi râde şi ai de ce mulţumi vieţii, care te-a iertat chiar şi pentru cele ce-ai păcătuit, după cum au uitat şi te-au iertat şi legile omeneşti. Dumneata eşti un om fericit, bade!… De aceea, poţi să râzi de unul care se căinează ca mine.

Timofte Gâţulea nu auzise nimic din cele grăite de domnul Leiba Ţudic, dar ştia, şi fără să audă, că negustorul tot n-a înţeles de ce râde.

Înălţă sprâncenele spre el şi îl lămuri:

— Râd, jupâne Leiba, fiindcă văd că aicea este ascuns un drac în pământ!… Odată dracul acela se chema comoară! Acuma se cheamă păcură!… Dar nici dracul nu dă pace oamenilor, nici oamenii nu-l lasă pe el în pace. Numai că trebuie să se răpună unul pe altul… Spuneam noi că Zaharia Duhu a căzut la sminteală, căutând comoară unde nu-i… Acuma se vede că avea el oleacă de dreptate. Era comoară, dar nu ştia nimeni ce fel de comoară anume…

— Comorile se plătesc cu viaţă de om! Rosti, înfiorându-se, domnul Leiba Ţudic. Acum zece ani o venit şi-a pierit aicea un venetic din toată lumea. Poate a fost un semn, pe care e bine să-l ştie şi domnul acela, Iordan Hagi-Iordan!

— Eu nu aud ce tot descânţi acolo, jupâne Leiba!… Râse gros baciul, bătând cu fundul sticlei în masă. Vorbim fiecare pentru sine… Până una-alta, schimbă altă litră şi umple-mi clondiraşul acesta, fiindcă am să-l duc în deal la nişte băieţandri de-ai mei, de lapte, pe care musai trebuie să-i înţărc…!

Domnul Leiba Ţudic schimbă sticla deşartă cu o măsură plină, pregăti şi clondiraşul pentru ajutoarele baciului din deal, care trebuiau neapărat înţărcate. Pe urmă, rezemat de uşor, privi în drum frământarea de camioane şi de automo-bile trecând parte spre curtea Iloveanului, parte spre pripoarele însemnate de ingineri.

Sus, la conac, Dinu Grinţescu, printre grijile lui mai aprinse, găsise totuşi vreme să schimbe şi oarecare orânduiri în aşezările de o jumătate de veac părăsite.

Iordan Hagi-Iordan n-avea nevoie de-o casă de ţară, pentru el. Îl aştepta o vilă la Sinaia, alta la Constanţa, un conac boieresc pe valea Oltului, cu faţa spre apă.

Casa de aici o pregătea deocamdată pentru ingineri şi pentru birouri, până când se vor înălţa alte clădiri din temelie, mai largi şi la loc potrivit, după planurile societăţii. Treabă de un an, poate de doi.

Până atunci, toate braţele localnice tocmite şi cele străine, aduse de pe valea Prahovei şi a Dâmboviţei, pregăteau bazine de beton, cazane, şi depozite, unde urma să se adune revărsarea celei dintâi sonde, de încercare. Meşterii săpau cu grabă temelia uzinei electrice. Camioanele cărau material, şine de fier, plăci de schijă, pereţii cisternelor şi tuburile sondei, cu toate maşinile de sfredelit piatră, dinţii de oţel şi motoarele, puse la adăpost, să aştepte sub hangare de scânduri şi prelate de muşama.

Trei meşteri fuseseră despărţiţi de ceilalţi, cu misiunea să dea o înfăţişare mai confortabilă conacului din deal.

Şi spre a sa mare uimire, inginerul Dinu Grinţescu descoperi aici urmele boierului Enache Iloveanu, cu toate încercările lui de prefaceri occidentale, căzute în paragină şi în uitare. Apa captată, ţevi în pereţi, canaluri şi fântâni de ciment. A fost o joacă să le aducă din nou la folosinţă.

Enache Iloveanu crescu în stima inginerului.

— Acesta a fost un om! Declarase cu admiraţie, avocatu-lui Emil Sava. Un adevărat erou şi pionier… Dacă îi călca şi Boldur Iloveanu pe urme, nu mai aveam noi ce căuta aci… Ar fi fost imposibil să nu descopere ce-am descoperit noi. Ce fel de individ era, în definitiv, acest boier Enache…?

Domnul avocat Emil Sava strângea din umeri.

Nu-şi amintea, decât foarte vag, despre un bătrân devorat de mania europenizării, aşa cum îl cunoscuse în cei dintâi ani ai carierei sale de avocat. Oricum, era un noroc că murise înainte de a afla cele ce aflase inginerul Dinu Grinţescu şi a fost alt noroc că Boldur nu-i călcase pe urme.

Cei patru lei de bronz începură din nou să împroaşte apa vie din gurile deschise şi spălate pe dinţi cu o perie aspră de parchet.

Într-o seară, luminile aduse pe sârmă de la un mic şi provizoriu motor cu benzină, se aprinseră festiv în băşicile cu sticlă, aşa cum văzuse baciul Timofte Gâţulea numai la târg. Era cel dintâi modest aperitiv al civilizaţiei.

În planurile inginerului, satul avea să se bucure de lumina electrică, gratuită, trasă de la uzina societăţii.

— Gratuită, trei ani!… Rectifică domnul Iordan HagiIordan. Până când au să-i prindă gustul şi au să-i simtă nevoia. Pe urmă, îi trecem la tarif şi la contoar… N-am venit aci să facem filantropie! O spun din principiu, nu pentru sumele care n-au nici o importanţă. Oamenii nu trebuiesc nărăviţi cu pomenile!

Inginerul înclină capul şi înlătură o discuţie zădarnică, din care ştia că va ieşi biruit. Iordan Hagi-Iordan se ţinuse de

vorbă. Avea asupra lui ochii în patru, să-l aducă la realitate, când se depărta de la cifrele sale la lirism şi la poezie. Se ciocniseră de câteva ori şi, întotdeauna, lui Hagi-Iordan îi rămăsese cuvântul din urmă.

Dinu Grinţescu recunoscu, mai degrabă decât se aşteptase, că i-ar fi plăcut poate să pornească cu altfel de tovarăş la drum. În schimb, domnul avocat Emil Sava plutea în al nouălea cer. Partidul său chemat la guvern îi înscăunase iarăşi în jilţul prefecturii. Aceasta, fără s-o bănuiască, era şi pricina pentru care Iordan Hagi-Iordan îi acorda un termen de graţie, în loc să-l lepede ca un capăt de havană stins.

Domnul Emil Sava mai putea fi folositor. Un proiect vechi, de douăzeci de ani, prevedea construcţia unei linii de cale ferată trecând prin Piscul Voievodesei, spre valea Şiretului, până în artera principală; se aflau calculate preţurile exproprierii şi, după valuta de atunci, costul întregii lucrări. Dar planurile zăceau în arhivele ministerului.

Acum chestiunea se cuvenea dezgropată, fiindcă o staţie de drum de fier în Piscul Voievodesei însemna, pe socoteala statului şi spre binele obştesc, o economie nemăsurată în punga societăţii.

Prin grija lui Iordan Hagi-Iordan, aşadar, ziarele din Bucureşti fură cuprinse subit de o mare durere pentru mizeria în care se pierdea una din cele mai bogate regiuni ale ţării, izolată de arterele principale de comunicaţie. O interpelare energică şi aplaudată în Cameră aminti proiectul părăsit şi somă guvernul să ia aminte la doleanţele populaţiei. Pe de altă parte, sub îndemnul domnului prefect Emil Sava şi datorită spiritului său neîntrecut de organizaţie, o serie de întruniri publice în capitala ţinutului arătase ţării şi amintise încă o dată guvernului că trei judeţe vor deveni pieritoare de foame, dacă bugetul de anul nou nu le face cadou un tren şi o gară.

Cu prilejul remanierii, a fost pomenit şi numele domnului Emil Sava, ca un foarte serios şi pregătit candidat la

subsecretariatul Comunicaţiilor.

Portofoliul îl luase altul.

Dar domnul Emil Sava avea acum un drept câştigat, la o remaniere viitoare. Şi Iordan Hagi-Iordan căpătase făgădiuiala candidatului mai norocos, că proiectul mucezit de douăzeci de ani în arhive va trece pe masa Consiliului de Miniştri.

Grija binelui obştesc se afla astfel pe mâini bune.

O mică sămânţă de nelinişte, ca un grăunte de neghină, juca uneori neplăcut în cugetul domnului avocat şi prefect Emil Sava.

La toate actele pentru cumpărarea moşiei de la Boldur Iloveanu, pentru partea sa semnase un locţiitor adus de Iordan Hagi-Iordan. Un om care nu i-a inspirat de la început nici o încredere, după chipul prelungit şi scofâlcit, cu pieliţa verzuie, după ochii scufundaţi în orbitele cercănate şi după şuviţa de păr căzută pe ochi.

Când a dat mâna, i-a rămas o senzaţie rece şi umedă neplăcută, ca o atingere de broască. Numele îi suna cunoscut, din afaceri mari, dar tulburi. Iordan Hagi-Iordan îi ghicise şovăiala.

Îi luă orice preîntâmpinare de pe buze.

— E omul meu şi poţi să ai încredere, mai multă decât în fratele dumitale! De altfel, o simplă formalitate, fiindcă nu ştiu ce prejudecată te opreşte să iscăleşti singur şi să apari cumpărător, pe faţă. Aceasta, ţi-am spus-o de la început, îmi pare o politică naivă de provincie… O judecată de struţ.

A semnat omul adus de Iordan Hagi-Iordan, cu numele lui grecesc. Şi atunci i s-a părut că a făcut bine.

Pentru reputaţia lui politică în judeţ şi pentru interesele lui de avocat nu era nici prudent, nici elegant, să apară cumpărător făţiş al unei părţi de moşie pe care el o administrase în tovărăşie cu domnul Iliuţă Sacară; moşie care se vindea ca teren agricol pe un preţ ca atare şi care, peste noapte, avea să devină teren petrolifer, cu valoarea înmiită. Contrascrisoare are la mână. Dar folosirea unui

asemenea document ar scoate la lumină tocmai ceea ce a voit el să apere de ochii şi de judecata lumii. S-au împlinit doi ani. Peste puţin va erupe cea dintâi sondă. Iordan Hagi-Iordan nu mai pomeneşte nimic.

E singurul grăunte negru de nelinişte, care tulbură uneori somnul domnului avocat şi prefect Emil Sava.

O dată a simţit nevoia să afle părerea şi sfatul tovarăşului inginer…

Dinu Grinţescu a scos ţigara din gură, ridicând ochii de pe hârtia ceruită a planurilor şi privindu-l cu mare uimire:

— Aud, ceva nostim, prietene Sava… Cum? Dumneata, avocat, vii să mă consulţi pe mine asupra actelor încheiate de dumneata ca avocat? Dar bine, monşer, eu sunt inginer şi în materia mea pot da consultaţii oricui, dumitale şi altora. Dar în materia despre care mă întrebi sunt mai chinez decât orice răzeş de aici, din Voievodeasa, câţi s-au judecat din ţâţă-n fiu. De altfel, întrebarea dumitale ar trebui să-mi dea de gândit. Ar fi ceva nostim…

— Ce-ar fi nostim?… Întrebase, nelinişti, domnul avocat Emil Sava.

Inginerul urmărise fumul ţigării cu ochii îngânduraţi, pe urmă risipise aţele albastre cu mâna, ca o viziune neplăcută.

— Ar fi nostim!… Eu m-am dat pe mâna dumitale, bazat pe competenţa şi experienţa dumitale de avocat. M-ai pus să semnez, am semnat! În asociaţia noastră, trebuie însă să recunoşti, că eu am adus ceea ce nu era în puterea nimănui să aducă. Secretul de aci, din pământ. Nu l-am descoperit datorită hazardului, cum se întâmplă. Am venit de-a dreptul, ca la o cunoştinţă veche. Altfel, ar mai fi putut să zacă încă o sută şi o mie de ani… Îţi aminteşti cât a trebuit să lupt cu dumneata ca să te conving că veneam cu o siguranţă, nu cu o presupunere?

— Cine ar fi putut să-şi închipuiască atunci? Se scuză Emil Sava, răsucind şi sunând cheile în buzunar. A fost un plocon căzut din cer…!

— Crezi? Zâmbi inginerul. N-a fost nimic căzut din cer. Pentru dumneata poate! Pentru mine a fost însă ploconul îngropat aici, în pământ, de unde aveam să-l scot numai cu multă caznă. Dar nu despre aceasta e vorba… Ştiu atât, că la început nu puteam să te conving. Pe urmă, nu te-am putut domoli, să ai răbdare şi să aştepţi, ca să lucrăm cu prudenţă şi tact.

— N-ai avut de ce te plânge! Protestă Emil Sava. Când am înţeles cum stau lucrurile şi că e vorba de treabă serioasă, ţi-am dovedit ce poate şi capul meu, mi se pare…

— Aşa am crezut!… Încuviinţă inginerul. Ce-aţi făcut mai apoi, ca să ajungă aproape tot terenul în stăpânirea noastră şi cu ce preţ, vă priveşte. Eu sunt pentru diviziu-nea muncii şi a rolurilor… Te-am ascultat şi mă simţeam fără grijă. Acum văd că eşti neliniştit de soarta dumitale! Ce să mai cred despre chipul cum vei fi ştiut să-mi asiguri drepturile mele? Ar fi nostim… Prietene Sava, hai să consultăm un avocat!

Inginerul încheiase râzând, fiindcă, pentru moment, mai mult decât venituri şi contracte, el căutase şi găsise în Piscul Voievodesei o mare izbândă a ştiinţei şi a meşteşugului său.

Domnul Emil Sava însă, pe hârtia închisă în sertarul biroului, păstra dimpotrivă o socoteală amănunţită, cât venit pe lună, pe zi, pe ceas şi pe minută, poate reprezenta o sondă, zece şi o sută de sonde.

Nu se putea împăca deci atât de uşor cu ideea unei biruinţe platonice.

La neliniştea de adineauri, propunerea ironică a asociatului, să consulte un avocat, pusese sare pe rană.

Cuvântul era aruncat în glumă. Dar cuvântul rămăsese şi îl rodea…

Despre Iordan Hagi-Iordan ştia multe. În lumea băncilor, a petrolului şi a bursei, avea un nume: Rechinul. Şi, într-adevăr, înfăţişarea i se potrivea poreclei. Cu dinţii lui feroci, cu ochii mici, cu rânjetul şi cu neîndurarea faţă de tot ce

întâlnea înainte-i, apărea ca o grandioasă fiară de pradă, creată pentru apele adânci şi vaste, pentru furtunile cu prăbuşiri şi naufragii, prin care domnul Emil Sava, cu micile sale viclenii de avocat şi de politicastru provincial, cerca şi el să se strecoare ca un biet peştişor inofensiv, cu gingii de cartilagiu şi cu înotătoarele de gumă.

„Hai să consultăm un avocat!”

Inginerul rostise propunerea în derâdere, întorcându-se la planurile şi la lucrătorii lui.

Cuvântul însă rodea, cum roade acum sfredelul de oţel al sondei, străbătând straturile scoarţei zi şi noapte, să dea peste aurul negru şi gras. Schelele de bârne încrucişate s-au ridicat albe, încă nepătate, până când cea dintâi împroşcare de păcură le va da altă înfăţişare decât a unor jucării intacte şi străine decorului străvechi, de munţi, brazi şi pâraie.

În jurul lor, au răsărit gigante rezervoare cilindrice, încheiate din plăci de oţel, văpsite cu miniu.

Pe lângă aceşti monştri, oamenii apar mici şi fragili ca furnicile.

Sub hangare aşteaptă saci de ciment. Vagonete gonesc duruind pe linii înguste. Există şi o cantină, cu firma albastră şi cu băuturi necunoscute. Există şi un fel de cazărmi cu paturi, de unde un rând de lucrători pleacă atunci când alt rând se întoarce la odihnă.

Aparatele de foraj lucrează necurmat, scrâşnesc, gem şi împroaşcă nisip amestecat cu apă, pompele gâgâie; echipele se înlocuiesc la fiecare opt ore, telefoanele zbârnâie între biroul improvizat de scândură şi între biroul central de la curtea Iloveanului; noaptea se aprind colierele becurilor electrice, o sirenă mugeşte de trei ori în douăzeci şi patru de ceasuri la fiecare schimb; iar sfredelul de oţel ronţăie tenace în stâncile subpământene, apropiindu-se cu fiecare clipă de comoara cea îngropată înainte de toţi regii şi toate comorile de pe lume.

Plăci cu inscripţii înfipte în stâlpi opresc trecătorul din douăzeci de părţi: Intrarea oprită. Trecerea oprită. Fumatul oprit!

Niciodată în Piscul Voievodesei n-au existat atâtea oprelişti.

Plugarii şi-au lăsat încă o dată ogoarele pe seama nevestelor şi a copiilor. S-au tocmit salahori, cărăuşi, ajutoare, cărămidari, zidari şi argaţi, pe lângă meşterii străini, aduşi de aiurea, care, unii, nu înţeleg nici o vorbă a indigenilor. Câţiva au încercat la domnul Emil Sava, să afle dacă nu cumva şi pământul lor are căutare şi preţ. Cum s-a întâmplat, niciunul n-ar putea să o spună bine: dar toate pământurile cu căutare şi preţ au fost mai demult vândute, schimbate şi prefăcute, iar lor nu le-au rămas decât ogoarele cu pământ numai de plugărie.

Au blestemat atunci pământul care-i hrănise din tată în fiu cu pită şi mălai; fiindcă prin a lor neştiinţă ajunsese acum în stăpânirea domnului Iordan Hagi-Iordan, să-l îmbuibe cu o hrană mai grasă. Puţini, doar, au căpătat o nădejde. Acei cu ogoarele sterpe din prunduri, de pe zăvoaiele Voievodesei.

Dar pe aceştia i-a adunat Nicachi Sacară; au făcut legământ să ţină cu toţii la tocmeală şi până acum n-au ieşit din vorba jurată.

Domnul prefect Emil Sava, când i-a primit şi i-a ascultat, a strâns din umeri şi a început să joace în buzunar lanţul cu cheile înşirate pe verigă.

Asculta şi tot suna câte o cheie.

Pe urmă le scoase pe toate şi începu să vânture lanţul morişcă pe degetul arătător.

— Văd că v-a scos din minţi, oameni buni!… Rostise cu blândeţe în glas, aşa s-ar fi spus, cu un fel de milă. Eu vă doresc binele şi vă sfătuiesc după cum vă dictează interesele voastre. Cu boierul Boldur Iloveanu am fost prieten, cu domnul Hagi-Iordan iarăşi sunt prieten. Dar eu, înainte de prietenie, am pus sfânta dreptate. Aţi văzut?… Când a fost vorba la împărţit pământul, nu m-am uitat că-s

prieten cu Boldur Iloveanu. Am ales fruntea şi v-am dat fruntea. Este?

— Asta-i adevărat!… Întăriră câteva glasuri.

— Îmi pare bine că o recunoaşteţi! Alţii sunt mai ingraţi şi n-o recunosc… Este, aici, o stârpitură de om, pe care-l cunosc şi căruia îi port eu de grijă. El vă scoate din minţi şi el are să vă ducă la pagubă. Eu ce să vă spun? După câte am aflat, societatea n-are nici o grabă să cumpere pământuri. Pentru cât pământ stăpâneşte ea deocamdată, abia de-are să pridideascâ în zece, dacă nu în cincisprezece ani. Vă dă mâna să aşteptaţi până atunci…?

Oamenii clătinară din cap:

— Cincisprezece ani n-o durat nici măgarul ţiganului din poveste, când l-a fost pus să-l înveţe a răbda de foame şi să beie eu ţârâita.

— Aceasta v-o spun şi eu!… Fu de aceeaşi părere domnul prefect. Peste cincisprezece ani, atunci da, puteţi pune condiţiile voastre şi societatea n-are să aibă încotro. Acuma, se cheamă că voi veniţi s-o rugaţi, nu vă caută ea. Vă convine preţul?… Pun şi eu cuvânt, să mai rupeţi ceva. Nu?… Aşteptaţi…!

Domnul prefect Emil Sava făcu o pauză şi se uită la chei, pe urmă păru că le numără să vadă dacă nu e niciuna lipsă la număr.

Le vârî în buzunar şi îşi aduse aminte ceva ce se vede că uitase:

— N-ar trebui să v-o spun, oameni buni, dar trec şi de data aceasta peste prietenii mei! Numai, vă rog, vorba să nu iasă dintre pereţii aceştia… Uite ce e! Societatea mai are ea o socoteală, după câte îmi pare. E la înţelegerea omului că, o dată sondele puse în lucru, au să tragă păcura şi de sub hotarul vostru, fiindcă sub pământ nu este hotar. Legea n-are nici o putere. Aşa că, după zece ori cincisprezece ani, pământurile aceste pentru care vă tocmiţi acuma n-au să facă mai multe parale decât o ploscă goală… Eu vă sfătuiesc

să vindeţi cât n-are să fie prea târziu. Ce-i în mână nu-i minciună! O ştiţi şi voi. Am auzit – dacă-i adevărat?

— Am auzit că pe tot locul, în devălmăşie, vă dă mai mult de două milioane. Două milioane în palmă n-a luat nici boierul Boldur pe toată moşia lui, cu tot cu curte şi acareturi. V-o spun şi aceasta, ca să-imi uşurez sufletul, fiindcă vă văd duşi de nas de-o stârpitură la trup şi la minte ca feciorul lui Iliuţă Sacară.

Oamenii plecară să împărtăşească aceste vorbe şi sfaturi, direct celui zugrăvit cu asemenea cuvinte de ocară.

— Va să zică, mi-a spus stârpitură? Se frământă de mânie Nicachi, bătându-şi jambierele cu cravaşa şi simţind că-l înăbuşă pereţii prea strâmţi ai cancelariei. Acuma sunt stârpitură? Dar acum doi ani eram dragă Nicachi, încoace şi, dragă Nicachi, încolo! Am să-i arăt eu lui, dacă-i vorba pe aşa!… Vrea război pe faţă? Bine, cucoane Emilache, ai să ai război pe faţă!

Crăcănat, în faţa ferestrei, cu braţele încrucişate pe piept, îşi fulgeră cu privirea napoleoniană vrăjmaşul nevăzut, pe care numaidecât trebuia să-l răpună.

— Şi ce ne facem acuma? Întrebă un gospodar. Aştep-tăm cincisprezece ani…?

Nicachi Sacară râse superior, ciugulindu-şi bubuliţele roşii din obraz:

— Cine spune aceasta? N-aţi priceput că n-are să-i rabde inima să aştepte nici cincisprezece luni! Dânşii, grangurii, nu pot s-aştepte, nu voi. Acum se prefac că nu le pasă. Au aruncat o sămânţă de vorbă şi o să lase să rodească. La anul au să vină ei şi au să vă tragă de mânecă!

— Numai să se întâmple şi o minune ca asta! Grăi cu neîncredere acelaşi gospodar.

— Vreţi să vă dau înscris la mână? Se supără Nicachi Sacară.

— Păi cu înscrisul dumitale la mână, ce mare ispravă am făcut? Ce să-ţi luăm? Jamberele?… Nu-i vorba de asta şi de înscris la mână, coane Nicachi!… Facem şi noi toate

prepusurile, ascultăm un cuvânt de ici, furăm cu urechea de colo, să nu ne căim mine că am rămas de căruţă din lăcomia noastră… Deocamdată ascultăm povaţa dumitale şi aşteptăm să vedem dincotro mai bate vântul…

Nicachi Sacară privea şi el pe fereastră afară, muşcându-şi sfârcul mustăcioarei, dar nu privea să vadă dincotro bate vântul.

În vale se deschidea toată furnicarea şantierelor, duruitul vagonetelor pe linii strâmte, uriaşele cazane roşii, magaziile de scânduri, scripetele şi furgoanele, camioanele cărând şi descărcând: o înfrigurare şi o zarvă care pregătea, fără istov, albia pe unde aveau să se scurgă milioanele şi milioanele de mâine – căci Nicachi Sacară, ca şi domnul Emil Sava, ca şi Iordan Hagi-Iordan, nu întrevedea acest spectacol, decât într-un ameţitor joc de cifre cu şapte, opt şi nouă nule, alergând, înşirându-se, aşezându-se în coloane, împreunându-se şi risipindu-se. Iar de la asemenea orgie aritmetică, Nicachi Sacară fusese înlăturat, să rămână simplu şi neputincios privitor.

Se întoarse spre oamenii care aşteptau în picioare:

— Care va să zică, fiindcă vă povăţuiesc şi vă doresc binele, domnului prefect a început să nu-i mai placă mutra mea? Mi-a zis stârpitură?

— Cam aşa, să nu vă fie cu bănat, pufni a râde un gospodar, cu mâna găvan la gură.

Nicachi Sacară îl fulgeră cu privirea.

— Dumitale, bade Toadere, îţi vine a râde, în loc să vedeţi câte trebuie să pătimesc eu din senin!… Mă aşteptam la mai multă recunoştinţă. Fiindcă trebuie să înţelegeţi o dată pentru totdeauna: tot ce fac eu este numai şi numai ca să nu cădeţi în ghearele acestui Iordan HagiIordan şi ale domnului prefect Sava… Încolo, ce interes am? Pământul nostru e în celălalt capăt al moşiei. Eu cu societatea asta de tâlhari, care a venit să vă prade, n-am nici un amestec. Nu pierd şi nu câştig nimic. Mă doare la inimă, însă, să vă văd legaţi de mâini şi de picioare, în puterea lor. Cât despre

domnul prefect, am să-i arăt ce fel de stârpitură e Nicachi Sacară!

Gospodarii plecară înşirându-se pe uşă şi culegându-şi beţele rezemate de perete, în sală. Mergeau să se sfătuiască şi aveau o mare problemă de dezlegat cu mintea lor nepricepută. Căci era greu de înţeles, la urma-urmei, de ce i-a pălit pe toţi dragostea de dânşii, şi de ce se întrec toţi să le vrea binele; domnul Emil Sava, pe de o parte, domnul Nicachi Sacară, pe de alta.

Amândoi vorbeau de recunoştinţă şi amândoi erau foarte supăraţi pe binele pe care voia să li-l facă celălalt.

— Cum văd eu, măi creştini, până la sfârşit tot noi o să rămânem datori la toată lumea! Oftă cel care râsese cu palma la gură în Canţelaria administraţiunei.

Ceilalţi tăcură, cu capetele în pământul comorilor.

C a p i t o l u l I V

, Îngerul al cincilea au sunat din trâmbiţă. Şi au văzut o stea care căzuse din cer pe pământ.

Şi s-au dat la cheia fântânii Adâncului şi au deschis fântâna Adâncului. Din fântâna s-au ridicat un fum, ca fumul unui cuptor mare. Şi soarele şi văzduhul s-au întunecat de fumul acela. Iar din fum au ieşit nişte lăcuste, care s-au năpustit pre pământ.”

(Apocalipsa, 9,1-3)

— Ei, Zaharia, tot nu te-ai hotărât să facem pace?… Întrebă Dinu Grinţescu, întinzând mâna.

Zaharia Duhu rămase cu braţele spânzurate de-a lungul trupului.

Atunci inginerul îşi isprăvi mişcarea, ridicând palma până la umărul fostului camarad şi scuturându-l cu o prietenie voioasă.

— Ce neam de răzeş încăpăţânat! Mă duşmăneşti şi de mult am renunţat să mai pricep de ce. Îţi întind mâna şi te prefaci a nu vedea… Zaharia, eu tot cred că e momentul să facem pace!… Haide, uită-te în ochii mei şi spune-mi că

acum nu mă mai poţi duşmăni!… Astăzi, mai ales, am nevoie să văd numai chipuri fericite şi vesele! Chiar soarele mi-a pregătit o dimineaţă triumfală… Nu-l vezi? Nu te bucură şi pe tine? Nu simţi că se pregăteşte o zi mare…?

Inginerul Dinu Grinţescu îl scutură cu amândouă mâi-nile de umeri. Zaharia Duhu se lăsă scuturat, moale ca o păpuşă de cârpă.

Târziu ridică ochii în ochii celuilalt şi omul cel voios îşi pierdu deodată toată voioşia, la această privire goală şi moartă.

— Lasă-mă!… Se rugă Zaharia cu un glas abia auzit. Ce ai cu mine…?

Dinu Grinţescu îşi scoase ochelarii albăstrii, de soare, să-l vadă mai bine.

Se încrucişaseră în drum. Zaharia Duhu trecea cu Oarţă spre gropile lui; inginerul Dinu Grinţescu spre sondele, şi oamenii, şi universul, şi bucuriile lui.

— Nu am nimic cu tine!… Vorbi inginerul. Te-am observat întorcând capul, poate a suta oară de când sunt aici. Altădată, îmi era totuna! Astăzi, însă, îmi este mai greu să te ştiu depărtat şi ostil… Fiindcă astăzi, Zaharia, până în seară, am semne că sonda mea are să dovedească tuturor cât de puţin m-am înşelat!… Se întâmplă cum ţi-am spus, Zaharia, încă de acum zece ani. Comoara era aci! Am fost mai norocos decât tine. Pentru aceasta, nu înţeleg de ce să-mi porţi duşmănie? Dă-mi mâna… Şi dacă te-am necăjit vreodată, iartă-mă…!

Zaharia Duhu nu clinti mâinile, atârnate fără viaţă, din umeri. Oarţă îi privea cu mare uimire şi cu gura rânjită până la urechi.

O clipă inginerul tăcu, ştergându-şi ochelarii cu batista.

Era îmbrăcat în haine albe de vară, largi şi sprintene. Era încă tânăr, zvelt şi încordat de voinţă nervoasă.

Aceasta într-adevăr avea să fie ziua lui, pe care o aşteptase o viaţă. În faţă, Zaharia Duhu, murdar, prăfuit, cu ţepi decoloraţi şi cu pălăria pleoştită, lăsând să străbată

sudoarea prin panglică, părea un biet salahor de două ori mai în vârstă: un salahor fără lucru şi fără noroc.

Dinu Grinţescu împături batista de olandă şi o puse în buzunar. Nu se dădu biruit. Simţea o adevărată şi nedreaptă mâhnire să ştie că există un singur om pe lume care nu se împărtăşeşte din bucuria lui.

Se uită la ceas.

— Un sfert de oră încă putem vorbi, Zaharia! Deşi mă aşteaptă toţi, acolo…

Zaharia Duhu ridică privirea coagulată.

— De ce să pierzi un sfert de ceas cu un om ca mine? Drumul tău e încolo, al meu încolo…

Arătă cu mâna cele două drumuri care îi despărţeau, spre cele două lumi.

— Nu aşa, Zaharia, nu aşa! Nu te-am oprit să-mi arăţi drumurile pe care le cunosc… Este între noi o neînţelegere şi vreau ca acuma să se stingă. Că atâta timp n-ai crezut în cele ce ştiam eu, era poate într-o privinţă explicabil şi a început de la o vreme să-mi fie indiferent. Astăzi, te rog să priveşti! Roti gestul spre sat şi spre schelele ridicate, cu tot furnicarul de oameni. Nu se poate să nu recunoşti că miracolul acesta s-a săvârşit prin credinţa mea, nu a ta!… Şi s-a săvârşit cu o precizie de ceasornic. Era aci o pustietate uitată de Dumnezeu şi de stăpânire. Trăiau larvele acestea omeneşti ca pe vremea lui Dromichet al tău! Acum nu-ţi mai recunoşti satul. Ia aminte! E numai un început…

Zaharia Duhu vorbi ceva nelămurit, râzând straniu în ţepii rari.

— Nu-nţeleg! Se opri inginerul cu nedumerire.

— Spun că, într-adevăr, nu-mi mai recunosc satul!… Repetă Zaharia Duhu, mai rar.

Dinu Grinţescu zâmbi cu vechea lui compătimire pentru oamenii care trăiesc în afară de veac.

— Cunosc cântecul tău, Zaharia, şi tocmai de aceasta vreau să te ştiu lămurit, mai ales astăzi! Mai ales astăzi…!

Oarţă aşezase cazmalele de-a curmezişul şanţului, încălecase pe ele şi scormonea cu un băţ într-un muşuroi de cârtiţă, scoţând din gâtlej hâdele lui gâlgâiri de râs.

O clipă, inginerul făcu fără voie comparaţie între sluga cretină şi fostul său camarad de şcoală. Nu era mare deosebirea. Atunci, de ce şi cui mai simţea el nevoie să dea o explicaţie? Iordan Hagi-Iordan avea dreptate. Cum scăpa din universul cifrelor, devenea un romantic şi cădea în lirism. El, tocmai el, care nu putea suferi romantismul şi lirismul altora!

Îşi şterse din nou ochelarii cu batista, nemulţumit de această constatare. Se gândi la toate ajutoarele şi toţi lucrătorii, şi la Iordan Hagi-Iordan, chemat telefonic, şi toţi câţi îl aşteptau în jurul sfredelului de oţel ajuns la ultimul strat de nisip cu infiltraţie de păcură. În loc să se afle acolo, el îşi pierdea vremea aci, cu un individ şters de mult din rândul oamenilor.

Vorbi, cu un început de agresivitate, cum se întâmplă de câte ori vrei să explici un simţământ complex şi incomprehensibil, altui seamăn, închis pasiunilor tale:

— Zaharia, bănuiesc vina pe care nu mi-o ierţi tu! Că am devenit tovarăş cu Iordan Hagi-Iordan? Că am lucrat de la început în ascuns cu Emil Sava? Că am înlăturat din calea noastră pe Boldur Iloveanu şi pe alţii mai mărunţi? Zaharia Duhu, viaţa cere victime!… Medicii experimentează pe animalul viu. Seruri şi vaccinuri n-ar exista fără sacrificaţi. Meşterul Manole şi-a zidit nevasta în piatră, ca să ducă la capăt ceea ce începuse el. Boldur Iloveanu nu-mi era nici soţie, nici frate, nici tată! Era ca şi alţii, un obstacol… Şi era un parazit absolut inutil oamenilor de aici şi societăţii întregi. O nulitate umană. Un zero imens, dar un zero incomod, care încurca de la început calculele noastre. Aici, am vrut să fim stăpâni cât mai puţini!… Că tovarăşii mei vor câştiga bani în paguba altora, am ştiut-o şi o ştiu. Mulţi bani!… Pentru mine însă, dragă Zaharia, banul e un mijloc, nu un scop. Ţi-am mai spus-o. O repet! Dacă nu m-aş gândi

la Madala, m-aş mulţumi toată viaţa cu leafa ajutoarelor mele. Deocamdată, poate e bine să ştii că eu sunt cel dator lui Iordan Hagi-Iordan, nu că el îmi datoreşte ceva mie. Cel puţin aşa spun actele!… E o curiozitate de care însă nu m-am ocupat deaproape. Eu am căutat, în felul meu, o comoară aproape tot atât de dezinteresat ca tine. Că eu am găsit-o, mă bucură, fiindcă am eliberat-o lumii. E un dar pe care-l fac acestui ţinut… Uitasem să-ţi spun! Îmi scrie mereu Madala. Îmi cere şi ea să facem pace. Abia aştept s-o pot aduce pentru câteva zile… Ca să vadă ce-am înfăptuit eu aci. Haide, dă-mi mâna, pentru Dumnezeu! Toată bucuria mea de astăzi n-are să-mi fie întreagă dacă ştiu că există un singur om care nu mă iartă, pentru un rău pe care nu i l-am făcut…!

Inginerul Dinu Grinţescu vorbise repede, ca un om muncit de nevoia unei eliberări zăvorită de prea multă vreme pe buze.

Privise tot timpul, de aproape, în chipul lui Zaharia Duhu, să descopere o tresărire. Întinse mina.

Pe faţa lui Zaharia nu se alinţi nici un trăs. Braţele rămaseră mai departe atârnând de-a lungul trupului.

Numai obloanele pleoapelor se ridicară încet, să dezvăluie o privire goală şi moartă, ca ochii albi ai statuilor.

Privirea aceasta înecă toată avântarea nervoasă a lui Dinu Grinţescu.

Totul îi apăru deodată pustiu, absurd şi zădarnic.

Atunci inginerul se apropie exasperat; plecându-se spre obrazul lui Zaharia Duhu, îi şuieră printre dinţi:

— Bine spun toţi că te-ai imbecilizat cu desăvârşire, Zaharia! Zaharia Dromichilă, batjocura copiilor!

Apoi se răsuci pe călcâie şi porni spre furnicarul de oameni. Acolo unde sfredelul de oţel străpungea necurmat şi tenace cel din urmă capac al comorii lui.

Dar pasul avântat şi sprinten de adineauri se împleticea într-o imperceptibilă şovăială.

Zaharia Duhu îl privea neclintit din mijlocul drumului, cu mâinile spânzurate. Oarţă râse nătâng, cu gura până la urechi, fără să înţeleagă ce s-a petrecut.

— Haidem la treburile noastre, Oarţă!… Porunci Zaharia smucindu-se din loc.

Idiotul deveni grav, ca un om care ştie că nu e timp de zăbovit şi de râs, când pe dânşii îi aşteaptă o atât de serioasă ispravă. Culese cazmalele şi lopeţile. Porniră spre celălalt drum, al lor.

În urmă, movila de cârtiţă lângă care au stat începu să-şi mişte zvâcnit căciula de ţărână neagră şi proaspătă. S-ar fi spus că nu-şi găseşte astâmpăr, înlăuntru, un demon neogoit al pământului.

De două săptămâni, Zaharia Duhu avea şi el cuvânt să creadă că a dat în sfârşit peste o urmă.

După ce scormonise în neorânduială, într-o parte şi-n alta, se întorsese la temeliile vechi şi surpate, de la turnul Voievodesei. Oarţă izbise într-un perete de piatră care a sunat găunos.

— Îhî!… Ridicase degetul şi începuse să-şi strâmbe gura în râsul lui fioros.

Pe urmă, a apucat unealta cu amândouă mâinile, să lovească din toată puterea.

Zaharia i-a oprit braţul. A ciocănit şi el uşor în perete, a ascultat, şi abia îşi putu astâmpăra, apăsând cu palmele, zvâcnirile inimii din piept. S-au aşternut la muncă, dar de astă dată cu răbdare şi chibzuială. Au desprins cu luareaminte bolovanii, i-au clădit la o parte în bună rânduială, aşa cum făceau altă dată, după cerinţa şi sfatul profesorului Opriş.

Au deschis uşă, spre un fund de hrubă, umed şi negru.

Din întuneric i-au speriat un soi de ciuperci nemaivăzute, uriaşe şi apoase, cu pălăriile pe-o ureche, care îndată, la suflarea văzduhului primenit, au căzut şi s-au risipit ca fantomele unor plante din altă lume.

Aceasta a fost tot.

Pereţii sfârşită îndată, în lut mut, fără răsunet de zid la bătaie. Dar putea fi altceva, poate mai departe, în adânc.

De multă vreme se dezvăţase să găsească în săpăturile lor măcar atât: o nădejde, o făgăduială, un semn. S-au înverşunat deci cu totul în această peşteră.

Întunericul îi chema tot mai afund.

Oarţă intră plecat; îşi zvânli sumanul şi începu să izbească icnit, cu dintele cazmalei în lut.

Zaharia Duhu rămase un timp afară, pe lespedea lată, care va fi fost cândva un altar păgânesc.

Îşi astupase obrajii scofâlciţi în palme, cu coatele rezemate de genunchi. Îşi astupă ochii.

Lumina atât de sclipitoare şi caldă, cu vâltori de ape pe întinderi scăldate în soare, îl orbea dureros.

Stolurile albe de hulubi se adunau în salbe, se risipeau în joacă şăgalnică, se alungau gângurind, cădeau departe pe lanuri şi se întorceau într-o fâlfâire de aripi rotate. Aceştia erau porumbeii lui Enache Iloveanu, care se trăgeau din cele două perechi aduse într-o cuşcă de sârmă, din cine ştie ce ţară. Scoseseră pui, se înmulţiseră, vieţuiau acum în sălbăticie şi în libertate; fuseseră adoptaţi de cer şi pământ. Vestea lor mersese până la al nouălea sat: hulubii de la Piscul Voievodesei!… Şi salbele lor împodobeau frumuseţea cerului şi a pământului cu o frumuseţe mai mult.

Priveliştea aceasta, din totdeauna dragă, Zaharia Duhu o scufundă acum în găvanul mâinilor negre.

În locul înalt, cu pădurea la spate şi cu şesul desfăşurat înainte până în negura zărilor, venea nu o dată, în cealaltă viaţă a lui, să-şi trăiască plăsmuirea părelnică, atunci când ochii săi fără culoare ştiau să vadă ceva arzător şi nespus, dincolo de timp şi de oameni. Aici, depărtările în veac şi în zare se întregeau, se împleteau, se topeau.

Erau înainte, în zare: câmpurile cu fâneţe şi lanuri, cu turme şi pluguri, cu un cot rotund de râu şi cu scârţâit domol de cară…

Pe urmă, toate îşi pierdeau fiinţa de-aievea, în zare. Şi aievea erau alte timpuri, de departe, în timp; câmpurile începuturilor, cu oameni în sarici miţoase, cu oşti care-au fost şi s-au dus, cu ospăţul lui Lisimah şi cu zimbrul din stema ţării năruindu-se ca o catapultă, să sfarme ţărâna în copite…

I se părea că aude glasul castorilor, clădindu-şi zăgazurile lor tainice, în locuri care demult s-au uscat. Trecea o sclipire de coif, o fulgerare de sâneaţă. Buciuma o chemare din veac.

Aici se afla locul unde de atâtea ori a venit el să privească o ţară şi o lume, despre care cărţile spuneau că sunt moarte, dar el le ştia că sunt vii şi le vedea mai vii decât vie e lumea de-aievea.

Acum, între el şi priveliştea văii punea palma neagră să despartă priveliştea luminoasă cu o neagră perdea.

Crescuse acolo o lume străină de tot ce-a mai fost. Cu schele şi cu pompe, cu vagonete şi hangare, cu răcnet de sirene şi praf de ciment, cu larmă de glasuri înverşunate şi cu scrâşnetul acela necurmat, ronţăind scoarţa pământului noapte şi zi.

Ceilalţi trecători, din mai depărtate veacuri, se petrecuseră cum au venit. Din drumul lor n-au supravieţuit decât amintiri nesigure: umbre şi pulberi care s-au şters.

Străinii aceştia veniseră altfel. Fără arme şi oaste. Fără călăreţi şi arcaşi. Trimiseseră o iscoadă, a doua. Pe urmă, îşi adunaseră maşinile lor, hangarele lor, căpitanii lor şi vracii lor. Se aşezau să rămână. Rădăcinile erau pretutindeni înfipte acum: fier şi maşini, sârme şi sfredele, ţevi şi temelii de ciment. Schimbară faţa locului – şi cât aveau încă s-o mai schimbe!

— Bagă de seamă, e numai un început!

Înlăuntrul pământului, din hrubă, străbăteau surd loviturile lui Oarţă. Zaharia Duhu se ridică. Lepădă straiul, apucă lopata şi intră şi el în întuneric, să ţină tovărăşie nevolnicului.

Soarele rămase afară. Înalt, sclipitor şi fierbinte, scălda întinderile în vâltori jucăuşe de ape. Şi stolurile veneau şi plecau: zburdau porumbeii ameţiţi de atâta lumină, de-un cer atât de senin şi de vara fâneţelor coapte. Salbele se rupeau risipite aci. Fluturările albe se adunau mai departe; era o cunună, zece, o sută… N-a fost niciodată, pe mătasea albastră, un joc mai nebun.

Sub pământ, bătăile sunau ritmic, fără început, fără sfârşit. Se îngânau monoton, să-şi ţină de urât, într-o pustietate care nu ducea la nici o lumină, ci în bezna tot mai afundă.

La amiază, loviturile au stat. Cei doi săpători au păşit afară, să întindă masa lor nevoiaşă.

Oarţă s-a dus să care apă de la şipot. Zaharia a desfăcut pita şi brânza şi ceapa din ştergar.

Au început să mestece încet şi pe gânduri, fără să schimbe o vorbă, cum rumegă îndelung vitele de trudă.

Omul cu mintea slabă îşi făcu apoi datoria de slugă. Zvârli fărâmituri pentru păsările cerului. Culese blidele în legătură. Se pregătea să se întoarcă la întunericul lui din hrubă, când un vuiet necunoscut îl opri înfipt în picioare.

Era ca un vuiet de uragan, venind de departe, aşa cum vin toate urgiile furtunilor, de nu se mai ştie de unde. Apoi, vuietul s-a subţiat într-un chiot.

A înălţat ochii şi Zaharia Duhu. S-a ridicat în picioare şi el.

Nevolnicul întinse degetul spre vale:

— Îhî!… L-au scăpat pe Scaraoţchi, stăpâne! Răcni cu bucurie şi teamă, legănându-se ca un urs.

Zaharia Duhu se minună că, de această dată, gângavul n-a gângăvit. Era ziua minunilor! Privi apoi, după gestul lui Oarţă, într-acolo. Furnicile negre se zvârcoleau într-un muşuroi răscolit. Într-adevăr, de acolo, din vale, venea mugetul de uragan sfârşit în chiot subţire. O aţă de fum, de aburi, de praf, se înălţa drept spre cer, în irizaţii străvezii de mătase.

Pe urmă, curcubeul se sfărâmă în ţăndări şi deodată izbucni din adâncuri, cu un urlet de-o sută de cataracte, un stâlp negru şi gros. Coloana împunse lumina curată a cerului şi se plecă într-o parte, în ploaie de păcură, împroşcată spre sat.

Oarţă stătu cu degetul încremenit.

Din nou pierduse glasul. Şi nu putea pricepe ceea ce era peste priceperea lui.

Zaharia Duhu nu-şi desprindea ochii. Era poate şi peste a lui pricepere această privelişte de apocalips.

Coloana zvâcnea mai înaltă şi încă mai groasă. În vârf, din trunchiul de palmier, negru, se desfăceau jerbe fantastice, ca să cadă cu un ropot de grindină, îndărăt pe pământ. Vuia toată valea; şi toată albeaţa şi verdele satului pieriră, încleiate în catran. Se vedeau acum pâraie negre, şuvoind năvalnic spre şosea; se vedeau furnicile negre alergând agitate – numai soarele era palid şi mort în vârtej de funingine, ca în ceasul când îl dumică vârcolacii, muşcându-i din inimă.

Oarţă putu scoate glas în sfârşit. Un zbierăt de spaimă. Căscă ochii holbaţi la cer, la soarele stins, la ploaia cea neagră, la satul muiat în păcură; apoi, mânat de o afundă chemare, se nărui cu fruntea pe lespedea lată, începând să se vaite şi să ceară îndurare puterilor ştiute numai de el, ca să-l apere de stihiile urgiei.

Zaharia Duhu se ridică în picioare, pe piatră. Vedea şi nu-i ajungea ce vede.

De departe, sub împroşcarea vâscoasă, în şuieratul necurmat, toate păreau că se petrec în neorânduială. Mâini ridicate, umbre fugind, umbre căzând în genunchi. Acolo, jos, însă, zvârcolirea furnicilor avea un rost şi-un sfârşit, ca într-o asemenea întâmplare de mult aşteptată. Gârla de păcură fu îndreptată pe şanţuri, spre rezervoare şi gropi. Fotografii chemaţi din ajun cu telegrame alergau să prindă, din toate ungherele, privelişte rezervată prospectelor de emisiunea, cu care mâine domnul Iordan Hagi-Iordan va

slobozi la bursă acţiunile societăţii „Voevoda Roumanian Company for the Development of the Mining Industry. Limited”. Maiştrii, cu vechea lor experienţă, pregăteau capuşoanele de beton să reteze coloana din rădăcină. Inginerii împărţeau ordine; iar departe, o gardă de paznici împingea mulţimea satului adunată să vadă ceea ce ochii lor n-au mai văzut şi nu se aşteptaseră să vadă vreodată.

Printre aceştia toţi, Dinu Grinţescu, în hainele lui albe scăldate acum în unsoare lucioasă, arăta o faţă veselă, mânjită de păcură şi fericită ca un obraz de copil de hornar. Fără să-şi dea seama, muiase mâna în măduva neagră şi grasă. Şi acum îşi freca degetele, vorbind cu Iordan Hagi-Iardan cu voluptatea unui avar dezmierindu-şi aurul pentru care a răbdat, a suferit, a ucis.

În spasmul de bucurie, apucase pe Iordan Hagi-Iordan cu amândouă mâinile de haină, apropiindu-i maxilarele pătrate să-l îmbrăţişeze.

— Mai încet, mânzule! Nu ne dăm în spectacol!… Zâmbise Iordan Hagi-Iordan, cu stăpânitul calm al omului care văzuse multe şi el nu se mira de nimic.

Domnul Emil Sava, scuturând cheile, calcula cu jale câte sute de vagoane se prăpădesc.

— Imbecilul ăsta, tot cioonindu-şi cheile lui, are să facă scânteie şi are să ne dea foc! Rosti cu dispreţ Rechinul, Aceasta fusese grija cea mare. Nici o ţigară, nici un chibrit, nici o scăpărătoare.

De astăzi dimineaţă, inscripţii până la un kilometru vesteau poprelişte a şi, prin trei pâlnii, trei supraveghetori aduseseră tuturor aminte, strigând la fiecare sfert de oră, că o singură scânteie va face satul pârjol.

Cupola de beton era gata.

Dinu Grinţescu răsuci un mâner. Cu un sughiţ înecat în gâtlej, coloana căzu sugrumată şi tot vuietul deodată muţi.

Soarele fu din nou strălucitor şi intact.

Dar cerul era fără salbele de hulubi. Văzduhul rămase înveninat de duhoarea gazelor. Şi satul, şi copacii şi livezile,

păşunea şi câmpul păreau acum scrumite şi hâde, ca după un foc stins.

— O să le oferim o sumă globală, ca să evităm o sută de procese, rosti generos inginerul.

— Te rog!… Să-şi formuleze pretenţiile în scris fiecare şi să-i reducem la sfert!… Hotărî Iordan Hagi-Iordan. Credeam că ne-am înţeles o dată pentru totdeauna. N-am venit să facem aci filantropie! Şi nici n-am de gând să-i învăţ cu năravu…

Apa Voievodesei curgea neagră, cu reflexe metalice.

În iarba vâscoasă, pe prunduri şi în ţărână, gâzele câmpului, libelule şi fluturi, cosaşi şi lăcuste, greieri şi măriuţe se zbăteau cu aripi lipite; mureau încleiate ca pe-o gigantă hârtie de muşte. Se aflau şi porumbei surprinşi în zbor, care-au căzut şi acum se târau. Penele albe, picioarele de mărgean, creasta rotată şi guşa de catifea: toate erau prefăcute într-tun desgustător mototol, ca puii de cioară căzuţi din cuibarele lor urâte de vreascuri.

Acuma se târau.

Vitele fugiseră cuprinse de spaimă, mugind, poticnindu-se, lunecând şi căzând. Se întorceau precaut, cu ocoluri, cu urechea ciulită şi nu-şi mai recunoşteau porţile vechi. Unele se umflaseră şi plesneau.

O singură parte din sat fusese cruţată. Partea cea mai înaltă, ferită din calea vântului care-a împins ploaia de păcură pieziş. Albă a rămas şi casa lui Zaharia Duhu. Neatinsă livada. Aici mai erau albine şi flori.

Mătuşa Ruxanda, cu văzul slăbit, ieşise în cerdac la cel dintâi chiot, pipăind pereţii şi înălţând ochii ei de mazăre crudă. Nu înţelegea de unde poate veni vâjâitul furtunii şi ropotul acesta de grindină, când arşiţa nu se simţea străbătută de nici o adiere răcoroasă şi ploaia nu o vestea mirosul pământului ud. Năvălea numai o duhoare înecăcioasă şi grea.

Dar nu zări într-acolo nimic.

O perdea de catran îi împăienjenise soarele ei, mai înainte încă de erupţia sondei nr. 1.

Gheorghieş Tălpăligă, căţărat de stâlpul scărilor, cu mâna streaşină, vedea, pentru dânsa, povestind ce-i desluşesc ochii lui tineri.

— Asta-i, va să zică, lângă hotarul nostru? Mai întrebă încă o dată stăpâna.

— Să tot fie la cinci sute de paşi.

Argatul era să mai adauge ceva, dar se opri, sărind la pământ şi depărtându-se.

— Unde te duci? Mai spune! Poruncise mătuşa Ruxanda.

— Ce să mai spun? S-o isprăvit… Mă strigă haramurile, să le dau apă…!

Nu aceasta îl alungase pe Gheorghieş, ca să nu mai vadă vânzoleala şi chiotele, bucuria şi minunăţia din vale. De acolo, de unde împroşcase ploaia cea neagră, tot cinci sute de paşi se aflau şi până la hotarul lui Alecu Toader Precup a Dăscăliţei. Şi, din această pricină, îi era şi soarele lui înecat în catran.

Pentru asemenea prunduri, Nicachi Sacară arătase mare patimă, chiar decât pentru ochii genaţi ai Sandei. Până atunci îi aţinuse calea, pe ascuns, ruşinat să nu cunoască lumea că i s-au aprins călcâiele după o fată de mârlan. Gheorghieş n-avea nici o grijă. Fata mârlanului ştia să-i reteze din clonţ.

Acuma, însă Nicachi Sacară îşi schimbase tactica de câteva luni. Mersese de-a dreptul la Alecu Toader Precup, să-i ceară copila înaintea altarului şi a legii. Iar Alecu Toader Precup se învoise.

Un ginere cu docar boieresc, cu moşie şi stare, nici nu visase el pentru Sanda lui, crescută cu picioarele desculţe. Nebun ar fi fost să nu bată palma! Mai greu era să-i scoată sticleţii din capul fetei. Încât de câteva luni Sanda nu mai cunoaşte zi bună acasă. Taică-su îi face muştru ca la miliţie, mugind şi lovind-o. Maică-sa îi ţine isonul. Sanda îndură şi tace. Dar ochii genaţi s-au împâclit de plâns. Tânjeşte cu

faţa prelungă şi cu buzele subţiri. Toate descântecele babei Maranda Cuţuianca au rămas fără putere.

Când se întâlneşte pe furiş cu Gheorghieş, îşi culcă fruntea pe pieptul lui lat şi izbucneşte în lacrimi:

— Hai să fugim în lume, Gheorghieş!… Altfel, am să-mi fac o samă şi aşa are să se isprăvească toată istoria cu blestematul cela de pământ, care-o stârnit numai lăcomie şi poftă. Tătuca iar m-o pălit şi suduit. Mămuca numa nu mi-o scos ochii cu unghiile. Iară crăcănatul nu se mai clinteşte de la poarta noastră, parcă l-a pus primăria de strajă… Hai să fugim în lume, Gheorghieş!… Ne-om tocmi slugi undeva, că lumea nu s-a sfârşit în satu ista înrăit şi lăcomit…

Gheorghieş tace şi nu poate răspunde. El ştie că nu are dreptul să fugă în lume, fiindcă-i dator simbria pe un an înainte şi fiindcă are acasă opt fraţi mai mărunţi, la o singură văduvă numai cu două mâini pentru atâtea guri.

Acestea le-ar avea el de spus cuiva, Gheorghieş Tălpăligă; dar acuma cine, în tot satul, mai are urechi şi ochi pentru asemenea aleanuri de inimă albastră, deşarte sminteli ale tinereţii?

Moşnegi şi copii, bărbaţi şi neveste s-au adunat gloată în vale, unde au puhoit izvoarele grase.

Chiar Nicachi Sacară e de bună seamă cocoţat undeva, cu picioarele crăcănate şi cu braţele subpuse, să privească de la loc înalt, cu fierea răscolită în el şi cu mintea căznită să mai născocească altceva nou. L-a zărit trecând călare. Pe urmă, l-a văzut mergând alături cu Alecu Toader Precup, cu calul de dârlogi.

La gândul acesta, argatul izbeşte ponciş cu furca peste fruntea viţelului, cu ochi umezi şi blânzi. Viţelul dă glas de durere.

Atunci abia Gheorghieş îşi dă socoteala ce-a făcut şi începe să-i scarpene părul creţ de pe frunte, între bumbii corniţelor moi.

— Ce-i, măi sireacule? Cine-o mâncat bătaie şi nu-i vinovat?… Măi Joian, măi, tare mai suntem noi necăjiţi, şi

proşti, şi fără putere…!

Viţelul îl împinge cu botul. Dă să înţeleagă că dezmierdarea nu-i ţine de foame. Gheorghieş trage cu privirea spre cerdac.

Mătuşa Ruxanda se uită neclintită în gol, cu ochii ei de oarbă.

Atunci argatul împinge încet încuietoarea să nu se-audă şi dă drumul viţelului în grajdul plăvanei, care-l primeşte c-un muget uşor.

Umbrele s-au lungit. Soarele scapătă după munte. S-au aprins luminile albe pe sârmă, în vale, unde nimeni însă nu-şi mai găseşte astâmpăr şi ogoire.

Zaharia Duhu şi Oarţă se întorc cu cazmalele în spate, după o zi pentru dânşii sfârşită; tot cum a fost cea de ieri şi tot cum are să fie cea de mâine.

Trec şi nu se opresc în faţa porţii.

Zaharia a luat-o înainte. Oarţă a ridicat ochi alburii să întrebe. N-a priceput. Pe urmă, ca o slugă supusă, a mers după stăpân, fără să ştie unde-au să ajungă. Nu vorbesc. Zaharia Duhu a grăbit paşii, ca un om plecat la o întâlnire unde se teme să nu fie lipsă ori să întârzie cumva.

În uliţa mare, păşesc peste bălţi de păcură. Sunt schele de case noi. Binale. Câinii mai urlă încă înfricoşaţi, lângă porţi, a pustiu, ca după cutremur.

Trec automobile în goană, zvârlind peste case şi câini o lumină spectrală de calcar.

Când au intrat amândoi, domnul Leiba Ţudic n-a ştiut ce să creadă, frecându-şi ochii sub şiragul lui de covrigi seculari. Asemenea muşterii nu-i mai călcaseră încă pragul.

Se ridică de pe scaun, le ieşi în cale de după tejghea şi încerca să se-arate cât mai voios:

— Ce plăcere, bade Zaharia!… Astăzi e zi.ua minunilor. Una rea şi una bună. Mă rog, cu ce pot să te servesc? La mine, dumneata ştii că se găseşte marfă puţină, da bună…

Zaharia Duhu îl privi cu ochii lui morţi. Apoi îşi târî privirea pe pereţii afumaţi, la gazorniţa calică, la rafturile

goale, la bâzâiala de muşte. Domnul Leiba Ţudic îşi spuse cu amar că şi muşteriul acesta a vrut să ceară o marfă care lipseşte.

De aceea suspină şi ceru iertare, părăsind glasul voios de adineauri:

— Înţeleg, bade Zaharia! Îţi pare rău că ai mai bătut drumul până la mine!… Eu pot să spun că până ieri eram un om care trăgea să moară… Au venit nişte tâlhari să mă scoată din sat. Întâi au făcut cantină, acuma ridică prăvălie cu două rânduri şi cu hotel. Pot să spun, aşadară, că până ieri trăgeam să mor şi că azi sunt deja un om mort!… Gata…!

Zaharia nu dădu nici un semn că înţelege sau că simte vreo părere de rău.

Privirea lui era mai moartă decât a unui om mort.

— Ai văzut dumneata ticăloşia care a fost azi?… Să căină mai departe Leiba Ţudic. Cum îi permis? Nu mai este ţară? Nu mai este lege?… Până acuma am mai avut o speranţă. Poate s-au înşelat în socotelile lor. Poate au greşit. Sparg ei pământul şi din pământ nu iese nimica în afară de apă chioară şi lut. Atuncea îşi iau boccelele şi pleacă în lume de unde au venit, să ne lase în calicia noastră. Aşa am crezut şi am făcut rugăciuni… Şi azi am murit! Gata… De-acum nu se mai duc! Au să vie alţii şi alţii, ca să nu mai încapă nimeni de aşa un bine pe care nu l-au cerut… Bade Zaharia, eu vorbesc şi mă bocesc ca o muiere proastă, iară dumneata încă nu mi-ai spus ce-ai crezut că se mai poate găsi la un falit şi la un mort ca Leiba Ţudic.

— Rachiu cred că tot mai ai…?

— Rachiu să n-am? Răsuflă înviat Leiba Ţudic. Am toate felurile de rachiu. Am şi rachiu făcut de mine şi de Sara, după o reţetă a noastră pe care o ţinem secret. Pot spune că aşa un rachiu cum am eu n-au să capete tâlharii aceia, cu toate cantinele şi bodegile lor, chiar dacă au să comande din ţara englezească şi de la Olanda! Numai să-mi spui ce

fel de rachiu vrei şi eu am să servesc îndată rachiul pe care-l vrei dumneata…

— Un rachiu tare!… Lămuri Zaharia Duhu. Cel mai tare…!

Domnul Leiba Ţudic se repezi să aducă rachiul cel mai tare.

Pregăti sticlă, fiindcă îşi închipuia că Zaharia Duhu, care n-a pus niciodată spirt în gură, îl duce acasă, pentru oaspeţi, pentru vreun leac ori pentru vreo pomenire.

— Nu! Pune-l aici, la masă. Şi dă-mi şi două pahare!… Spuse Zaharia Duhu, aşezându-se. De ce te uiţi aşa? Oarţă, paharul acesta e pentru tine…!

Oarţă rânji şi bău.

După tejghea, Leiba Ţudic privi până târziu, după mie-zul nopţii, aceşti muşterii cum n-a mai văzut, golind paharele fără să spună o vorbă, stăpânul şi sluga laolaltă, cu mintea la fel de întunecată.

Zaharia Duhu intră acasă la al treilea cântat al cocoşilor, cântând şi el răguşit.

Pe scări şi în cerdac, tălpile încleiate puneau peceţi negre, de catran.

C a p i t o l u l V

„Copilul acela nu purta cravată.”

(Arbib-Hamsen)

Petru V. Tudose, docent universitar şi autorul cunoscutelor comunicări de arheologie publicate în Analele Academiei Române, a arătat mare mirare şi un legitim orgoliu la schimbările din satul copilăriei. Aflase ceva din ziare. Bănuia ceva din scrisori.

Dar realitatea era mult mai presus de tot ce citise şi tot ce aflase.

Mai întâi, l-a surprins plăcut biletul de tren, direct până la gara Voievodeasa. Pe urmă, l-au surprins aseară constelaţiile becurilor electrice licărind festiv de la cinci kilometri. Acuma numără de la fereastră sondele în peisajul nins. Una, două, trei… Unsprezece sonde! Pentru început e

un miracol, acolo unde acum doi ani era pământul gol şi sălbatic, un sat primitiv şi o viaţă elementară de superstiţii şi de instincte, ca o rămăşiţă a faunei preistorice. Peste doi ani vor fi cincizeci de sonde. Peste patru, o sută.

Negre, înalte şi drepte, se profilează vertical şi sever, ca o stranie înşiruire a chiparoşilor din cimitirele italiene, strămutată într-un decor scandinav.

Adevărat este că zăpada, acolo, nu mai are nimic din puritatea atlazului alb.

E murdară şi brăzdată de roţile camioanelor muiate în catran. Dârele se împletesc, se întretaie, se prelungesc până dincolo de sat; îl anunţă cale de-o poştă.

Fulgii parcă şovăie să coboare din această pricină, parcă dinadins întârzie şi plutesc în jocul feeric, ca să mai amâne cu încă o clipă moartea netrebnică, hâdă, în cleiul vâscos şi lăţit pretutindeni. Pârâul Voievodesei a pierdut gheţuşul luciu de sticlă, unde se dădea „cărniţa” şi „puica”, Petruţă cel de altădată, cu botforii până la genunchi şi cu potcoavele de alamă. Acuma se întinde ca o pecingine neagră, şerpuind toată valea, căci apa uleioasă târâie până în Siret rămăşiţele zvârlite pe guri de canal de rafinăriile roşii.

Dar acesta e preţul schimbărilor. Un preţ foarte ieftin şi neînsemnat.

Petru V. Tudose regretă că n-a adus-o aci pe Cecil.

S-a temut de-un sat ticălos şi calic, cum îl lăsase şi cum l-ar fi umilit. De unde putea el să-şi închipuie că în locul acelor jalnice sălbăticii, Cecil ar fi găsit o privelişte de-un pitoresc atât de modern şi prosper, aşa cum îi place ei tot ce dovedeşte o victorie a omului asupra naturii, aproape cu aceleaşi cuvinte şi argumente ca inginerul Dinu Grinţescu?

Acesta e de altfel şi singurul sâmbure de discordie în căsnicia lor tânără.

Pentru nepotul mătuşii Ruxanda, cariera universitară fusese un ideal suprem şi realizat. Un decret de numire, leafă, consideraţia colegiilor, salutul respectuos al elevilor,

perspectiva certă a înaintării la o catedră definitivă şi plină, o viaţă lină şi fără zguduiri; poate mai târziu, ca o meritată încununare, titlul de decan şi poate de rector. Ce mai putea spera? Ce-şi mai putea dori?

Când privea îndărăt, distanţa şi înălţimea erau ameţitoare.

Pentru Cecil însă, cu două duzini de unchi, fraţi, mătuşi şi veri, cumnaţi şi nepoţi, toţi presăraţi în cele mai diverse slujbe şi în toate treptele ierarhiilor bugetare, de la preşedinte de curte de apel până la copist-diurnist şi de la director de minister până la amploaiat de C. F. R. Cl. A III-a, cariera ei de profesoară i se părea un mizer stig-mat ereditar. Dacă şi-ar fi ascultat înclinarea, ar fi urmat o şcoală politehnică sau de chimie industrială şi n-ar mucezi la o catedră de limba franceză, fiindcă s-a supus prejudecăţilor şi socotelilor strâmte, clocite şi răsclocite într-o familie cu destin mediocru, unde toţi s-au născut să trăiască funcţionari şi să moară pensionari.

— Să îndrăzneşti, să rişti, să lupţi, nu să vegetezi cu nasul la biberonul bugetului, aceasta aş fi dorit-o eu, care sunt femeie şi cu posibilităţile reduse!… Spunea întotdeauna Cecil, cu un ton agresiv. Nu pricep cum nu te-au atras pe tine, care, bărbat, aveai toată libertatea să alegi?… Ce suntem în definitiv, dacă te gândeşti bine? Nişte larve didactice… Eu îmi scot sufletul şi m-am abrutizat conjugând verbul „obéir”, la pluscvamperfectul subjonctivului. Tu trebuie să accepţi şi să măguleşti toate maniile unor belferi ramoliţi, de care depinde ridicarea ta la catedră. Încolo, economisim de la coşniţă şi circulăm cu tramvaiul!… Nici măcar n-avem speranţa unei moşteniri providenţiale. Trăim în funcţie de curba salariilor şi vom muri în funcţie de curba pensiilor… Poate şi eu şi tu am fi fost capabili de altceva şi am fi meritat altceva!… Docentul universitar Petru V. Tudose îşi apăra cariera cu o energie ştirbită.

Germina şi în el sâmburele aruncat al îndoielii. Cecil avea întrucâtva dreptate. Dar el îşi cunoştea o scuză. N-a fost liber să aleagă. Zaharia Duhu şi profesorul Alexandru Opriş

l-au ajutat şi l-au pregătit pentru această breaslă şi nu pentru alta. A fost aproape o condiţie.

Ar avea astfel drept să se socoată o victimă.

El e arheologul fără voie şi de altfel fără pasiune. Mai mult decât la specialitatea sa, ţine la catedră. Lucrările, memoriile şi comunicările au avut acest scop, să asigure această catedră. Pentru existenţa de luptă, de risc şi de îndrăzneală, aşa cum o înţelege Cecil, a găsit un teren pregătit şi propice. S-a înscris la centru, în partidul politic în care domnul Emil Sava e un atât de valoros combatant de periferie. Partidul îşi regenerează cadrele cu elemente tinere şi de viitor. Un scaun de deputat în legisla-tura viitoare, un secretariat general după anii de stagiu, pe urmă un subsecretariat de stat, dacă nu un portofoliu ministerial; iată ce poate încununa strălucit o carieră universitară şi poate satisface cu prisosinţă mereu şfichiuita poftă de risc şi de luptă, a unui tinăr care într-adevăr n-a pornit din Piscul Voievodesei ca să vegheze cu nasul în biberonul bugetului.

Petru V. Tudose n-a împlinit doi ani de căsnicie şi e un altfel de om.

Acum, când se cercetează mai lucid pre sine, descoperă că discordia din căsnicie e numai aparentă. De fapt, a consimţit la toate proiectele Ceciliei, le urmează întocmai, a aflat adevărată-i vocaţie şi n-are de ce regreta că s-a însurat timpuriu cu o fată săracă, dar vibrând de iniţiativă şi de energie.

De la fereastră, priveşte vălmăşagul fantast al ninsorii, cu jocul aerian şi molatic.

Aici, copacii au luat o înfăţişare ireală. Florile sclipitoare şi albe amintesc, fără nici o schimbare, iernile fragede din copilărie.

Negrul de păcură şi noroaiele slute sunt numai în vale şi numai pe drum.

— Şi zici că o cheamă Cecil?… Întrebă mătuşa Ruxanda din fundul patului, căutând să-l ghicească unde se află, cu

ochii ei orbi. Ce fel de nume e acesta, Cecil?

— Un nume ca oricare altul! Lămureşte Petru V. Tudose, întorcându-se de la fereastră. Un nume cum se obişnuieşte la oraş. Cecilia… Ca Madala şi ca o sută de alte nume.

Mătuşa Ruxanda priveşte în golul negru, răsucind firul de lână între degetele uscate. Fiindcă nu mai poate cârmui singură treburile gospodăriei şi fiindcă nu mai are somn şi astâmpăr, îşi înşală captivitatea de oarbă, cu furca la brâu şi cu fusul în mână.

Trecerea de la noapte la zi pentru ea nu există. Cu-treieră la miezul nopţii încăperile, pipăind pereţii şi căutând mânerele uşilor. Trage zăvoarele şi numără într-ascuns agoniseala de vară, pusă la locuri numai de dânsa ştiute.

E strigoaioa neatipită a casei.

Şi este ciudat cum, din întunericul şi temniţa ei, cunoaşte amănunţit tot ce s-a petrecut şi se pregăteşte în sat.

— Petruţă, şi câtă zestre ai luat tu, copile? Dacă e fată de profesor, trebuie să aibe parale bune…

— N-am luat nimic, mătuşico! Cecil e profesoară şi dânsa… Are leafă şi ne-ajunge deocamdată la amândoi.

— Atunci, tot e bun!… Încuviinţă mătuşa Ruxanda. Dar e bine să puneţi la o parte gologan cu gologan, ca să vă faceţi o casă… Omul n-are rost pe lume dacă nu-i stăpân de veci pe vizuina lui. Pentru asta m-am zbătut toată viaţa şi n-am avut parte. Casa şi toate pământurile sunt ale lui Zaharia; iar mâine se poate să vină un străin şi mă alungă de-aci.

— Cum s-ar putea aceasta, mătuşico? Nu pricep!… Unchiul Zaharia, după cele ce mi-ai spus aseară, e un om de şapte-opt milioane. Poate de zece, de douăzeci şi mai mult. Tot pământul din vale şi de pe şuşeniţa de la Turnul Voievodesei, e vâna cea mai bogată în petrol. Am înţeles că stă în calea societăţii şi că el poate dicta preţul. Ce i se oferă e nimic pe lângă ce poate căpăta, tocmai fiindcă a fost destul de cuminte să reziste…!

Mătuşa Ruxanda râde sinistru în lumea ei oarbă, cu dinţii neaşteptat de albi şi intacţi.

— Zaharia caută comoară, copile! Bl a rămais la comoara lui. Şi fiindcă acuma nu mă mai ajută ochii şi puterile să pun orânduială în gospodărie, Zaharia face dato-rii, nu le plăteşte şi le lasă să se adune. Poate sunt alţii, care îl împing înadins…

— Dar e adevărată nebunie, mătuşico! Se răsuci Petru V. Tudose pe scaun.

— Fapte de nebun face el, nu de ieri-de alaltăieri!… Se împlinesc cincisprezece ani de când le tot face. La început, când au venit la mine, ba domnul prefect Sava, ba Nicachi Sacară, să mă iscodească în lipsa lui Zaharia, cam ce preţ am cere pe loc, m-am bucurat şi am crezut că sminteala i-a fost un bun trimis de la Dumnezeu. Tot căutând comoara şi tot prefăcând locurile, a nimerit pe cele mai bune. Parcă le-ar fii ştiut!… Îmi spuneam, deci, că de-acum înainte are să vadă şi dânsul unde se află comoara cea adevărată. Dar m-am grăbit bucurându-mă…!

— Şi nu s-a găsit nimeni să-i vorbească hotărât? Întrebă nepotul.

Mătuşa Ruxanda îşi arătă mai departe dinţii albi, în râsul sinistru şi fără hohotire:

— Cine să-i vorbească? Pe cine mai ascultă el? Nu se înţelege decât cu Oarţă. Acum sunt într-o minte, otova amândoi. Şi am să-ţi adaug, Petruţă, un lucru pe care ţi l-am ascuns. Te-ai mirat aseară că nu l-ai găsit acasă şi eu nu ţi-am răspuns. Te-ai mirat azi dimineaţă, că a plecat cu noaptea în cap şi eu nu ţi-am spus unde era aşa de grăbit ca nu cumva să lipsească…

Oarba a tăcut. Fusul sfârâia aspru între degetele osoase.

Ochii fără lumină căutau spre ochii nepotului, ca şi cum ar mai putea să citească mirarea, nerăbdarea şi curiozitatea din privirea aceea.

— Nu înţeleg, mătuşică! Unde se duce…?

— Dacă vrei să-l vezi, Petruţă copile, mergi şi-l caută la crâşma lui Leiba Ţudic! Acolo îşi face viaţa, când nu umblă după comoară. În celălalt timp al anului, primă-vara, vara,

toamna, scormoneşte şi caută în nebunia lui… Dă pe la Ţudic mai rar. Dar când încep ploile şi ninsoarea, se înfundă şi-şi bea ce brumă de minte i-a mai rămas. Pe urmă, hoinăreşte prin sat cu Oarţă după el şi împarte în dreapta şi în stânga comoara, pentru vremea când are s-o găsească. Trebuie să ştii că are planuri mari şi milostive. Are să facă o şcoală de piatră. Are să trimită la şcoală fete sărace. Şi are să le înzestreze pe urmă… Iar când sfârşeşte de împărţit ceea ce n-a găsit, se cocoaţă pe deal, la Turnul Voievodesei, unde am auzit din oameni că se află o piatră cu semne de pe vremea păgânilor. Se suie acolo cu Oarţă după el şi face mânios cu pumnul spre fabrică şi spre fântânile de păcură… Copiii se ţin cârd pe drum. Înainte îl băteau cu pietre. Acum s-a făcut prietenul lor. Le zvârle mărunţişul din pungă şi le spune istorii. Iară plodurile îi cunosc slăbiciunea. Îl aşteaptă pe după garduri, ca să-l petreacă cu alai… Pot spune că Domnul mi-a luat lumina ochilor să mă cruţe, ca să nu mai văd asemenea ticăloşie şi ocară! Nu înţeleg de ce mi-a lăsat urechile, ca tot să le aud şi să le aflu…?

Degetele răsuceau lâna din caier. Ochii oarbei aşteaptă într-o neclintire împietrită.

— Aceasta n-ai ştiut-o, Petruţă, copile?

— De unde s-o ştiu? E ultimul lucru la care mă aşteptam! Unchiul Zaharia a fost toată viaţa un fel de schimnic…

— Ai să cunoşti ce fel de schimnic e acuma moşu-tău Zaharia! Rosti bătrâna ca o ameninţare.

Pe urmă tăcu şi în odaie nu se mai auzi decât fusul. Petru V. Tudose rămase pe scaun să cântărească în minte aceste ştiri cu totul de necrezut…

— Dă-te mai încoace, Petruţă!… Îl chemă într-un târziu mătuşa Ruxanda, lăsând furca şi fusul la o parte.

Nepotul se mută cu scaunul. Degetele oarbei îi pipăie obrazul, părul, umerii.

— Te-ai făcut mare şi voinic, Petruţă! Mă gândesc că numai tu ai mai rămas din neamul nostru. Poate era mai bine să fi lăsat învăţătura şi să stai pe lângă casă. Aveam un ajutor, să

apăr bunul pe care-l prăpădeşte Zaharia… După lege, tot ale tale au să fie doar toate…

Petru V. Tudose văzu într-o clipă pe Cecil, făcându-şi cu oţăreală socotelile de tramvai şi de coşniţă. Regretă încă mai mult că n-a venit cu dânsa împreună.

O minte ascuţită şi o iniţiativă promptă ca a ei ar fi fost poate hotărâtoare într-un asemenea ceas. S-ar fi aflat trei, făcând faţă unui singur om cu mintea slăbită şi cu voinţa şubredă, ca a tuturor nărăviţilor de alcool.

— Poate că nu-i prea târziu, mătuşică! Vorbi încet, sub degetele uscate şi reci, care-i alintau trăsăturile.

— Îl aud venind! Rosti oarba.

Auzul ei subţiat de infirmă desluşise într-adevăr paşii, înainte de a ajunge la urechea nepotului.

Se trânti poarta. Sunară încălţări scuturate de zăpadă pe scări.

— Cine spui c-a venit?… Cine mă caută?… Întrebă afară glasul lui Zaharia.

Răspunse de undeva, Gheorghieş:

— Nepotu… Conaşu Petruţă!

— Care nepot? Ce nepot? N-am nici un nepot!… Se răsti Zaharia la argat. De unde-mi scoţi tu nepot…?

Argatul mai rosti ceva nelămurit pentru cei din casă.

Zaharia Duhu, cu strepezită înveselire:

— Aha! Care va să zică profesorul? A venit boierul de la capitală? Să stai pe aproape, Gheorghieş, fiindcă îmi pare că ai să duci la gară un geamantan de profsor…!

Petru V. Tudose îşi tamponă cu batista un rând de năduşeală de pe frunte.

Oarba râse fără hohot, în ungherul ei de umbră. „În casa aceasta au înnebunit toţi! Gândi cu nelinişte docentul universitar. Mai bine nu veneam. Sau veneam în orice caz numai cu Cecil, să-i ţinem piept doi.”

Se ridică în picioare, ca să fie, oricum, gata pregătit la atacul care se anunţase de-afară.

Când uşa se trânti de perete, înaintă cu o bucurie zgomotoasă:

— Bine te-am găsit, unchiule Zaharia!

Se opri cu vorbele stinse pe buze.

Zaharia Duhu era într-adevăr de nerecunoscut. Ochii scufundaţi în găvane, privirea tulbure, părul sur căzut pe frunte. Hainele de şiac pătate de păcură, ude de ninsoare şi cu nasturii atârnând în aţe, îmbrăcau un gârbov schelet.

— Bine te-am găsit, unchiule Zaharia!… Repetă Petru V. Tudose, cu o sforţare care sună prea voios şi făţarnic.

— Cam târziu m-ai găsit. Prea târziu, domnule docent!

O dată cu vorbele, nepotul primi în obraz o duhoare dospită de drojdie.

— De ce prea târziu, unchiule? Se dezvinovăţi volubil Petru V. Tudose. Am avut cu neîntrerupere examene, concurs, lucrări, pe urmă cursurile. Cum mi-am făcut câteva zile libere, am alergat. Ştiu că aveai motive să mă învinuieşti şi tocmai de aceea sunt aci, să mă apăr. Vreau să risipesc o neînţelegere. Am stat de vorbă cu mătuşa Ruxanda. Şi am căzut la împăcare să mă primească în vacanţa de Paşte, pentru mai mult timp. Poate să-ţi fiu de vreun folos, unchiule…!

Zaharia Duhu ridică privirea păienjenită, în care fulgeră scurt un licăr de lumină.

— Atunci e altceva… Aşază-te lângă mine, Petruţă, şi spune-mi cum înţelegi să-mi fii de un folos?

Petru V. Tudose prinse curaj. I se păru că toate se vor lămuri poate mai simplu decât se temuse.

Răsuci scaunul spre fereastră şi se uită zâmbitor şi satisfăcut la obrazul spân şi brăzdat de creţuri mărunte.

— Aşadar te-ai hotărât în sfârşit să vii de Paşti?… Rosti Zaharia Duhu. De ce nu mi-ai scris?

— Nu ştiam că am să fiu primit şi cum am să fiu primit… Inventă o explicaţie Petru V. Tudose. Iar după cele ce-am auzit adineaori afară, văd că presimţirile nu m-au înşelat. Nu mă aştepta ospăţ, cu înjunghierea viţelului gras…

Zaharia Duhu începu să râdă cu o înviorare de viaţă, care-i limpezi ochii şi glasul, ca în vremea când îşi mus-tra, şăgalnic, nepotul cel fără de astâmpăr şi cu picioarele goale.

— Va să zică m-ai auzit? Acestea nu erau pentru tine, Petruţă! Le spuneam pentru un oarecare profesor din Bucureşti, pe care îl tot chemam de doi ani şi nu se dă venit… Acuma văd că l-am judecat greşit şi că pe nedrept l-am crezut fără recunoştinţă. Să le uităm toate, Petruţă! Până la Paşti, fac pregătiri, să începem cu temei lucrările noastre…

Docentul universitar rosti, în clipa aceea, singura întrebare pe care nu trebuia s-o rostească:

— Care lucrări?

— Cum care lucrări, Petruţă? Săpăturile noastre…

Licărirea din ochii lui Zaharia Duhu se clătină suflată de un vânt care revenea tiptil, s-o sugrume din nou.

Dar lumina încă dură.

— A, săpăturile!… Îşi aminti cu indiferenţă docentul.

— Se înţelege că săpăturile, Petruţă! Tot ce-a rămas întrerupt de la moartea lui Alexandru luăm acuma de la început. Pentru ce altceva te-am aşteptat? Pentru ce altceva ai venit?

Petru V. Tudose întoarse ochii spre colţul întunecos, unde priveghea mătuşa Ruxanda, dreaptă şi nemişcată, ca un huhurez.

Aştepta de la ea o îmbărbătare.

Oarba asculta cu gâtul lungit şi cu trăsăturile ţepene., Cecil mi-ar spune să fiu energic. Unui om fără voinţă trebuie să-i impui voinţa ta prin surpriză!” gândi Petru V Tudose. Şi se hotărî să fie energic.

— Unchiule Zaharia – glăsui rar – săpăturile acestea nu mai au nici un rost!

În ochii lui Zaharia Duhu licărul tresăltat de lumină se slei într-o pâclă.

Îl privi iarăşi cu împăienjenirea tulbure de beţiv.

— Haha!… Începu să râdă. Ce noutate mi-a fost dat să aflu astăzi? Te-ai făcut şugubăţ, profesoraşule!

— Eu nu găsesc nimic vesel!… Declară cu gravitate Petru V. Tudose. Săpăturile acestea nu mai au nici un rost. Alexandru Opriş a cercetat tot ce era de cercetat. Pot spune că a exagerat în cele ce-a scris şi că aproape toate concluziile lui sunt de revizuit. Aceasta a fost prima lui eroare! A pus pasiune şi imaginaţie unde trebuia să lucreze cu răceală şi cu prudenţă. A doua lui eroare a fost că te-a încurajat într-o nălucire absurdă. Ce este această comoară, pentru care ţi-ai pierdut o viaţă?… Comoara se vede de aici, pe fereastră. E în vale, unde-au venit alţii, să săvârşească miracole, nu să aştepte miracole!

— Aceasta ai venit tu să mi-o spui?… Întrebă Zaharia Duhu cu un calm stăpânit, după ce se oprise din râs.

— Aceasta am venit eu s-o spun, unchiule, fiindcă aşa înţeleg să mă plătesc de o sacră datorie! M-ai trimis să învăţ şi m-ai ajutat. Îţi sunt recunoscător! Iar în loc să mă mulţumesc cu o recunoştinţă de vorbe goale, în nu-mele acestei învăţături la care m-ai trimis şi m-ai ajutat, viu să te opresc de la o nălucire care durează prea de multă vreme. Alexandru Opriş te-a încurajat. În orice caz nu te-a oprit. Şi rău a făcut!… Ştiinţa noastră nu admite basme şi exagerări. N-are nevoie de comori. N-avem nevoie de comori.

— Pentru atâta ai bătut tu calea de la Bucureşti, până aici? Repetă Zaharia Duhu, cu dunga brăzdată între sprâncene.

— Pentru atâta, fiindcă aşa mi-a dictat conştiinţa! Rosti sigur de sine Petru V. Tudose, convins că a zdruncinat ceva din ideea fixă a maniacului.

Zaharia Duhu se rezemă cu ceafa de spătarul scaunului şi începu să râdă cu râsul lui Oarţă.

Când sfârşi, se îndreptă brusc, îl privi lung, ou ochii împăienjeniţi, parcă descoperea întâia oară un amănunt care-i scăpase din vedere.

Întinse mâna spre gâtul docentului universitar, atât de neaşteptat şi de zvâcnit, încât Petru V. Tudose se retrase cu

o înfiorare de spaimă.

— De ce porţi la gât juvăţul acesta…?

Tânărul îşi apăra cravata, nedumerit de asemenea întrebare bizară.

— Petruţă pe care l-am crescut eu nu purta gâtlegău! Urmă Zaharia Duhu. Era un copil desculţ şi cu gâtul gol. Acela a murit… Tu cine eşti? Ce cauţi aici? De ce l-ai omorât, să-i uzurpi locul?

Oarba privea spre dânşii, cu ochii ei goi, din noaptea ei neagră. Luci fără sens râsui dinţilor albi. Poate şi min-tea aceea de mult era tulbure.

Petru V. Tudose îşi şterse cu batista alt rând de sudoare.

— De ce porţi juvăţul acesta la gât?… Stărui Zaharia Duhu, trăgând de capătul cravatei. Văd că e un juvăţ de mătase, l-ai plătit scump şi nu ştii de ce-l porţi… Nu te-a învăţat de ce-l porţi nici toată ştiinţa ta?… Ce proastă ştiinţă! Eu am aflat-o, cu toate acestea, tot dintr-o carte! E semnul vostru. Al tău, şi al lui Emil Sava, şi al lui Iordan Hagi-Iordan, şi al lui Dinu Grinţescu, şi al tuturora care vin să ne aducă binele nostru, după socotelile voastre! Aţi pus juvăţ ca să arătaţi că v-aţi despărţit inima de cap. Petruţă pe care l-am trimis eu în lume nu purta cravată. De ce l-ai gâtuit să-i iei locul şi cine eşti tu…?

Zaharia Duhu trăgea de cravată şi râdea nătâng, cu râsul lui Oarţă.

C a p i t o l u l V I.

S-a ivit o femeie cu nas şi cu glas ascuţit.

Un vânt sunător şi cald a topit nămeţii, desfunând puhoaiele munţilor. O săptămână încheiată n-au mai contenit streşinile.

Pe urmă un ropot de ploaie spălă cele din urmă ochiuri zgurite de omăt în adâncile văgăuni. S-a înălţat într-o dimineaţă alt soare, cu faţa primenită şi rumenă, împungând răsăritul cu suliţi înroşite la jar.

Şi iarăşi a fost o primăvară lină, cum au mai trecut pe-aicea mii.

Din depărtări cu lumina toridă şi albă, soseau osteniţi cocorii în stoluri, să-şi caute cuiburile lor vechi.

Uneori litera neagră scrisă pe cer se rupea deasupra Voievodesei. Stolul începea să plutească rotit, căutând să priceapă aceste schimbări. Schelele negre, cazanele roşii, bălţile de catran şi fumul vârtos erau arătări străine şi nepotrivite locului.

Căpitanul cel mai bătrân, care cârmuieşte vâslirea peste pustiuri şi mări, spunea celorlalţi tineri, în limba lor de cocori: „Se întâmplă lucruri ciudate!... Pe oamenii aceştia i-am găsit noi întotdeauna, urându-ne bucuroşi bun venit, lângă munţii lor şi apele lor, în sălaşurile lor de verdeaţă. Acum li s-a întâmplat poate ceva rău şi poate ceva fără de vindecare. Nici n-au ridicat ochii spre cer! Nici n-au făcut semn cu mâna, că ne-aşteptau, că ne-au văzut şi că ne ştiu!... Merg toţi cu ochii în pământ, grăbiţi şi în straie urâte. Văd altfel de feţe şi altfel de port. Sălaşurile sunt scrumite şi negre. Copacii sunt de cărbune. Fumul acesta ne îneacă; şi auziţi cum buhăieşte de crunt o fiară cu pliscul de fier! Pe-aicea, când eram eu tânăr, chema un bucium de stână... Să plecăm mai departe! Nu-mi pare cuminte să-nnoptăm în asemenea locuri vrăjmaşe...”

Cercul rotit se desfăcea înşirându-se în litera scrisă pe cer.

Iar stolul cocorilor pleca mai departe, spre locuri unde mai sunt câmpuri fără catran şi pajişti cu albe mioare.

Noaptea, alt stol trecea peste sat, cu scâncetul slab de copil, în afundul albastru.

Zaharia Duhu se deştepta în această chemare. Se răsucea, ascultând suspinul văzduhurilor, amestecat cu foşnetul mătăsos de frunze.

Din nou, dintr-o pâclă adâncă şi grea, mijea o geană mântuitoare.

Primăvara, din cioatele putrede, vlăstarul dă colţ fraged şi viu. Primăvara, din coaja urâtă a crisalidei lipită de scorburi, se desfac fluturi şi gâze cu aripi uşoare, străvezii, aeriene, gata de zbor.

Zaharia Duhu era un asemenea ciot putred, din care încolţeşte un asemenea vlăstar şi din care se desprinde un asemenea zbor eliberat de coaja urâtă a crisalidei, unde aripile creşteau într-ascuns.

Din nou credea cu toată tăria.

„Am s-o găsesc anul acesta! Vorbea singur. Nici nu se poate să n-o găsesc!”

Acum vorbea singur, fiindcă nu-l mai asculta nimeni şi nu-l mai înţelegea nimeni. Dar ce însemnătate mai poate să aibă aceasta?

De îndată ce se zvântase zăpada, comoara lui din adâncuri îl atrăgea iarăşi pe câmpuri, cu o putere magnetică şi mai aspră.

O simţea pe aici, pe aproape. Mai mult decât întotdeauna, o ştia pe undeva, aşteptându-l.

N-o mai căuta pentru el. Nici pentru cărţi şi muzee. O căuta împotriva tuturor. O căuta duşmănos şi avea nevoie s-o afle, pentru toţi cei care nu cred şi nu văd şi-acuma îl socot un lunatic. O căuta ca s-o dăruiască acelora. Sau mai ştia el cui? În orice caz, pentru altceva, pentru alţii, nu pentru sine.

Se răsucea în patul tare. Asculta chemările nopţii. Asculta mişcările casei.

În încăperi, oarba bâjbâia asprimea pereţilor cu unghii uscate. Se deschideau şi se închideau uşi. În straiul de lână neagră, fantoma se desprindea din întuneric să se topească în întuneric. Scociora în sertarele tăinuite, în oala cu cenuşă şi în perne cu pene. Acolo îşi avea dânsa ascunsă comoara ei de avară cu bani de argint şi de aur; care de mult nu mai umblă prin mâinile oamenilor, de când au ieşit numai bani de hârtie şi bani de tablă coclită.

Oarba îi numără, îi desparte, îi schimbă dintr-o ascunzătoare în alta; se prelinge printre uşi cu tuşea ei seacă. Pe urmă, cu furca la brâu şi cu fusul în mână, aşteaptă să se trezească viaţa casei, într-o singurătate fără somn, de strigoaică.

O dată cu soarele, Zaharia Duhu e în picioare. Strigă din cerdac, cu glasul înviorat de răcoarea acidulată a dimineţii:

— Gata eşti, Oarţă?

Nevolnicul apare de după şură, cu fire de paie mucede-n păr, cu sumanul tărcat de peteci şi cu râsul lui din totdeauna, nătâng:

— Îhî…!

Cu ochii bulbucaţi, aşteaptă să-nţeleagă unde vor mer-ge în această dimineaţă. Sus, la comoară, ori devale, la Leiba Ţudic?

— Ia cazmalele! Ce-aştepţi…?

Aşadar, merg la comoară! Oarţă se întoarce strâmbându-şi gura pocită, cu râsul pierit de pe buze. Adună unelte-le şi mormăie mânios. Acum şi el, cât e de becisnic la min-te, a început şi el să priceapă că stăpânul caută ceea ce nu se poate afla.

Pe la spate, face semn oamenilor când trece, arătând că n-are încotro: e slugă şi trebuie să se supună la nebunia stăpânului. La Ţudic ar avea dânşii ceva mai bun de făcut.

Dar de-o săptămână s-a isprăvit cu Ţudic. Zaharia Duhu a jurat să nu mai calce pragul. A mai jurat şi altă dată – iar atunci a uitat jurământul.

Aceasta o mai nădăjduieşte Oarţă încă o dată.

Şi o nădăjduieşte în drum. Căci, în fiecare dimineaţă, Zaharia Duhu o ia la drum cu pas sprinten, îndreptat de spinarea uscată, cu ochii senini şi cu faţa voioasă, sus la deal, spre săpăturile lui. Nu mai are nevoie de băutura mincinoasă, care aprinde sângele şi aţâţă mintea ca să mai deştepte din beznă o părelnică plăsmuire. Otrava aceea e bună ca să alunge o îndoială. Să-ţi înşele cugetul când te temi să priveşti în el. E bună să-ţi dea o încredere clătinată, ca totul să mai apară din nou, uşor de împlinit, firesc şi aievea. De toate acestea simţea trebuinţă, până mai ieri. Din ziua când a împroşcat cea dintâii fântână de păcură, a simţit mereu trebuinţă.

Acum, o dată cu soarele primăverii, s-a aprins însă din nou şi vechea arşiţă lăuntrică în coşul pieptului. E poate suflul comorii, care se află pe undeva aproape şi începe să se mişte, părăsindu-şi ascunzătotile umede şi sorbindu-l spre dânsa.

În drum l-a întâlnit pe Gheorghieş Tălpăligă. Argatul a plecat într-o slujbă mai bine plătită, la sonde.

A lăsat în loc un frate mai mic, bolnăvicios şi molâu.

Pentru gospodăria împuţinată a Ruxandei Duhu e destul şi atât.

Gheorghieş a dat bună dimineaţa şi dă să treacă înainte. E îmbrăcat cu straie nemţeşti, cu gulerul verzui de celuloid fără buton, cu pălăriuţă mică de vânător. Straiele îi stau prea strâmte şi prea scurte pe trup. Pumnii puternici îi spânzură afară din mâneci, cu un lat de palmă.

S-a travestit şi el acum, ca domnul Nicachi Sacară; dar pare foarte stângaci şi nu ştie ce să facă cu mâinile roşii.

— Ce se mai aude, Gherghieş, cu povestea ta?… Îl întrebă Zaharia Duhu, oprindu-l din mers, după ce i-a măsurat îmbrăcămintea pocită. Ce se mai aude, bre Gheorghieş, amărâtule de tine?

„Povestea lui” e povestea Sandei.

E întâmplarea despre care vorbeşte şi se minunează tot satul, măcar că se îmbulzesc de-un timp, atâtea alte întâmplări vrednice de minunări şi de povestit.

— Ce să se audă?… Se înroşeşte Gheorghieş, privind în pământ. Din rău în mai rău! Sanda a fugit a doua oară la Văratec, să se călugărească, după cum a jurat. Dară nu i-o ţinut mult liniştea şi tihna! A picat acolo într-o noapte badea Alecu Toader Precup şi-o umflat-o pe sus. După ce a fărmat-o în bătaie, acuma zace la pat. Pe urmă, iară are să se ridice pe picioare, şi iară a să fugă la mănăstire, şi iară are s-o aducă badea Precup în pumni. Până când avem să ne facem amândoi o samă, că altfel văd că nu-i chip…!

Zaharia Duhu, sub soarele cald de primăvară, simte în el atâta încredere şi atâta bunătate şi milă, să îndestuleze tot

universul.

Spune, foarte firesc:

— Mai aşteaptă, Gheorghieş! N-ai să aştepţi mult… Şi tot ce ţi-am făgăduit eu are să se împlinească.

Gheorghieş Tălpăligă face un semn de neîncredere sub pălăriuţa mică şi verde, cocoţată pe vârful capului.

Pentru amarul lui, slabă nădejde de alinare înseamnă făgăduielile într-aiurea ale unui lunatic ca Zaharia Duhu.

Fostul stăpân i-a hotărât odată, când venea de la Leiba Ţudic, o parte din comoară, să-şi dureze gospodărie şi să-l şteargă din cale pe Nicachi Sacară, cu toată moşia, docarul, cravaşa şi jambierele lui. Aceasta şi cu nimic totuna face! Sanda s-a deşirat, cu faţa prelungă; a pierdut toată tinereţea nebunatică şi e fata cea mai veche din sat. Celelalte, ieşite o dată cu dânsa la joc, s-au măritat de doi ani şi de trei ani. S-au ridicat altele, care joacă acuma după gramofon, poartă păr tuns, au ibovnici la fabrică şi se îmbracă în fuste cu flori ca la târg. Sanda are să împletească printre acestea cosiţă albă, dacă nu cumva Alecu Toader Precup, cuprins de lehamite, nu va lăsa-o într-o bună zi, bună plecată la mănăstire.

Acestea le gândeşte Gheorghieş Tălpăligă, privind în pământ şi bălăbănindu-şi mâinile tari, pe care nu ştie unde să le pună.

Dar Zaharia Duhu i-a ghicit gândul:

— Nu crezi, Gheorghieş? N-ai văzut că aici e locul comorilor?

— De… Omul e dator să creadă şi ce nu-i de crezut! Rosteşte fostul argat.

Pe urmă, scoate un ceas de nichel, mare cât o ceapă şi priponit în lanţ. Se ghiceşte că e foarte mândru de dânsul şi că prin acest semn al civilizării se simte acum mai aproape de nivelul lui Nicachi Sacară.

Citeşte cifrele încordat, îl pune în buzunar cu luareaminte şi îşi cere iertare:

— Apoi vă las cu sănătate! O sunat a doua oară buhaiul fabricii şi nu capăt belet la control dacă-ntârzii!…

Gheorghieş salută exemplar cu pălăriuţa verde. Acum satul cunoştea alt ceasornic, în locul celui purtat de soare şi stele, pe cer. Sună sirena de culcare şi de deşteptare, de prânz şi de cină.

Este o viaţă după program. Unii flăcăi au progresat, de la ceas, la bicicletă. În zestrea fetelor, în loc de vacă cu lapte, e moda gramafonului cu plăci havaiene. S-a deschis şi o farmacie, cu doctorii pentru boli cu nume urât.

Zaharia Duhu dă bunădimineaţa părintelui Toma.

Nu întoarce capul. Ştie că din urmă, părintele Toma Avrămescu s-a oprit şi-l priveşte cu milă.

Părintele e foarte bătrân. Pe vremuri s-a aflat în mare duşmănie cu Antohie Duhu de la un pământ. Din vrajba aceea, acum stinsă, nu s-a putut apropia nici de feciorul lui Antohie. Îi poartă însă grijă şi durere de departe, căci e un slujitor a lui Dumnezeu, drept şi blând, cum puţini se află în tagma sa, nu un vămuitor al botezurilor, cununiilor, morţilor şi praznicilor.

Iar Zaharia Duhu îi pregăteşte o bucurie la care nu se aşteaptă. Biserica satului, cu hramul la Sfântul Ilie, e mică, strâmtă şi săracă. O biată bisericuţă de lemn, cu acoperişul de şindrilă neagră şi putredă, cu icoanele afumate şi cu sfeşnicele de paltin. Înainte de război, părintele Toma a adunat gologan cu gologan, douăzeci de ani, să înalţe biserică de piatră şi zid, cum se văd ruinele mai vechi din bătrâni, unde a fost altă dată un asemenea lăcaş de închinare, poate dărâmat de turci, poate mistuit de vreun foc, poate şters de pe faţa pământului prin cine ştie ce altă întâmplare cumplită şi astăzi uitată. Truda părintelui Toma n-a fost deşartă. În preziua războiului a sfinţit piatra de temelie. Dar temeliile stau şi acum, ridicate de două palme.

După ce-a trecut vrajba războaielor, banul a căzut, şi tot obolul de douăzeci de ani s-a fost socotit că nu mai ajunge nici pentru acoperişul de tablă. Oamenii au alte griji şi alte

trebuinţi mai apropiate, ca să se mai gândească la o biserică nouă, când nu prea calcă ei nici pragul bisericii vechi.

Pungile s-au strâns. Închisă a rămas şi casa de fier a societăţii.

— Aici vă trebuie şcoală deocamdată, părinte!… A trecut vremea când într-un ţinut aflai o sută de biserici şi nu se găsea o singură baie… Şcoală, dispensar, casă de economie, o cooperativă de desfacere şi consum!… A început să numere pe degete inginerul Dinu Girinţescu. Întâi să le vedem pe acestea şi numai pe urmă avem să ne întoarcem şi la biserica dumitale… Fără supărare…!

A subscris câteva mii de lei, iar temeliile se scufundă în părăsire.

Zaharia Duhu le ştie prea bine toate acestea. Pentru o singură dată e de aceeaşi părere cu inginerul Dinu Grinţescu. Simte şi el aceeaşi evlavie pentru şcolile de-a căror învăţătură deplină fusese lipsit la vreme; chiar dacă a altora învăţătură la şcolile înalte n-a însemnat pentru dânsul întotdeauna mare prilej de bucurie, cum se întâmplă de pildă cu diplomele şi titlurile nepotului său Petru V. Tudose, de înveninată amintire. Dar această credinţă în întâietatea şcolilor nu-l împiedică să pregătească o târzie alinare şi pentru bătrâneţele părintelui Toma, cu care nu s-a aflat niciodată prieten. Comoara lui va fi de-acuma pentru asemenea ctitorii şi binefaceri obşteşti. Va fi luată pământului, ca să fie dată oamenilor, obidiţilor, copiilor. Mai ales copiilor, vitregiţi de soartă şi lipsiţi de înlesnirile învăţăturii.

Poate de aceasta chiar, puterile adânci i-au ascuns comoara până acum cu atâta îndărătnicie… O căuta numai pentru mulţumirea lui strâmtă şi neomenoasă. Pentru rafturi de muzeu, pentru o anume ştiinţă îngheţată şi măsluită de-un Petru V. Tudose, pentru lucruri uscate şi moarte. Acum înţelegea s-o dea vieţii şi faptelor. Unei altfel de vieţi şi unor altfel de fapte, decât acele care-l scârbesc în

vale, fiindcă sunt după chipul şi asemănarea domnului Emil Sava, a lui Iordan Hagi-Iordan şi a inginerului Dinu Grinţescu, cu toate lăcomiile lor, şi duşmăniile lor, şi deşertăciunile lor. S-au făLit c-au adus belşug şi luminare de minte. Pe urmă-le, nu se văd decât vrăjmăşii, şi cazne, şi ruinări, şi numai o altfel de robie, de cum a fost cea de până mai ieri, a plugarilor. Comoara lor s-a dovedit cum o ştia şi-o temea; din cele blestemate, cu legământ de moarte şi de suferinţă.

Comoara lui va să fie curată şi se va da lumii lipsită de ajutor şi de apărare, fără să ceară zălog de vieţi.

Zaharia Duhu călca în lumina primăverii, cu pasul uşor şi cu fruntea înaltă. Trecuse de noroaiele negre, de copacii de cărbune, de cleiul care opreşte tălpile lipite. În susul apei nu mai erau pecinginile de ulei. Pârâul curgea străveziu, de cleştar, printre pietrele netede, printre sălcii pletoase, printre pajişti cu bănuţi galbeni de păpădie. Aici totul mai rămase pur şi intact. Până când, ca o boală slută a pământului, ulcerele din vale vor prinde să se întindă, din an în an şi spre locurile înalte.

Oarţă mergea mânios şi smucit. El îndrăgise cârciuma lui Ţudic şi nu înţelegea de ce stăpânul n-are atâta cuminţenie să se bucure de bunătăţile lumii, în loc să horhăiască pe coclauri şi să-l osândească la muncă fără folos.

La cotul lui Bălan, zvârli jos uneltele, lepădă sumanul şi sumese mânecile. Pândi când Zaharia Duhu privea îndărăt, peste câmpuri, scoase un şip şi gâlgâi câteva înghiţituri pe ascuns. Căpătase patima spirtului, şi el n-avea de ce face jurământ să se oprească.

Iară măsurile le scria domnul Leiba Ţudic în condică, la socoteala stăpânului.

După ce-şi şterse gura clăbucită şi nasul, cu podul palmei, apucă unealta şi începu să izbească în lut. Zaharia purcese la fel. Era un loc unde n-au mai săpat niciodată. Un mal înalt şi râpos, unde apa coteşte şi mănâncă din ţărm, într-o bulboană cu volburi. De ce a ajuns şi aci? Nici Zaharia n-ar

putea spune. S-a îndreptat în cea dintâi dimineaţă, ca la un semn cunoscut.

Urme nu sunt. Cu atâta mai bine!

Pretutindeni unde-au fost urme, l-au înşelat. Lipsa lor nu poate decât să-i dea mai multă nădejde.

Se aude un cuc chemând în pădure. Un viers gureş de pasăre răsună şi-n plopii de aproape.

Pe cerul înalt se scutură iarăşi salbele albe de porumbei. Nu mai sunt toţi albi: zăriţi de aproape, arată pete de păcură în catifeaua moale a penelor şi în mărgeanul şlefuit al picioarelor mici.

Dar sus, în bătaia luminii, străluceşte numai albul sclipitor de sidef.

Salbele cad, se înalţă, se rup din firul nevăzut, risipindu-se, din nou se înşiră să cadă departe pe câmpuri. E-un joc necurmat şi zglobiu. Aproape e zbor mărunt de gâze. Zumzet de albine. S-au eliberat toate comorile primăverii. Viaţa mai poate fi luminoasă şi bună, cu toate arătările duşmane şi hâde, din vale.

Cazmalele izbesc cadenţat.

În vremea aceasta, în cerdacul mătuşii Ruxanda, au năvălit oaspeţi gălăgioşi şi neaşteptaţi.

A sunat o goarnă de automobil la poartă. Fratele lui Gheorghieş Tălpăligă, somnoros şi molâu, abia se mişca trăgând zăvoarele şi drugii.

— De unde te-au cules, aşa adormit, mă urâtule?… Strigă Petru V. Tudose, sărind în pardesiu de voiaj, cu caschetă, şi grăbind să-i dea ajutor. Unchiul Zaharia e acasă…?

— Apoi, el îi pe dealurile lui, că nu mai stă acasă de când s-o tochit omătul!… Făcu băiatul, arătând undeva, spre dealurile lui Zaharia. Da pot să mă duc şi să-l chem…!

— Ba să nu faci una ca asta! Porunci enigmatic Petru V. Tudose şi anunţă bucuros persoanelor din automobil: Auziţi? Am nimerit bine! Onorabilul nu este acasă. O să putem întruni mai întâi un mic consiliu între noi…

În capul scărilor, mătuşa Ruxanda apăruse în straiul negru de lână, pipăind stâlpii şi căutând spre zvonurile de jos, cu ochii ei orbi.

— Tu eşti, Petruţă, maică?

— Eu, mătuşico!… Eu… Şi am venit cu lume nouă. Poate îţi era dor de Madala?… Mi-ai spus că vrei s-o cunoşti pe Cecil…

Petru V. Tudose întinse mina, ajutând femeile să coboa-re dintre pleduri şi pardesie.

Pe urmă, urcă scările şi le înfăţişă oarbei, ca pe nişte manechine împinse de spate, fiindcă niciuna nu ştia cum e mai potrivit să stea înaintea unei bătrâne fără vedere.

— Madala, mătuşico! Madala, favorita matale…

— Madala?… Repetă mătuşa Ruxanda, cu o mulţumire bucuroasă care-i dezveli dinţii neaşteptat de albi şi intacţi. Madala, tu eşti, copilo?

Madalei i se păru absurd că o oarbă mai poate să se bucure de ceva şi să surâdă.

Degetele uscate căutară în gol, până ce-au atins haina, s-au urcat spre umeri, pe gât, spre obraz, pipăind trăsurile şi ochii.

— Eşti mai naltă decât mine, Madala! Şi degetele mele îmi spun că te-ai făcut mai frumoasă… Dar de ce eşti aşa de slabă?… Aceasta nu-mi place, Madala…!

Madala surâdea şi ea, dar ostenit şi trist, oferindu-şi obrazul falangelor osoase, care căutau pe trăsăturile de-acum chipul celeilalte Madale.

Avea ceva dureros şi crispat în această frumuseţe prea timpuriu atinsă de ofilire. Chiar degetele unei oarbe ghiceau dedesubt o frăgezime care-a murit.

— Şi Cecil, mătuşico, şi Cecil!… Stărui Petru V. Tudose, nerăbdător să-şi prezinte tovarăşa lui de viaţă, despre care povestise atâtea amănunte de mirare şi de laudă. Şi Cecil, mătuşico…!

Degetele mătuşii Ruxanda simţiră îndată altfel de făptură, virilă, încordată şi cu ţesăturile dense la pipăit.

— Tu eşti mititică şi trebuie să fii o iuşcă de femeie!… Aşa-mi place şi mie să fie o nevastă la casa omului…

Cecil râdea alintat la gâdilarea degetelor.

Oarba îi pipăi nasul cam prea lung, buzele cu o umbră negricioasă de mustăţi, tot capul mic şi ascuţit de rozătoare.

Era într-adevăr altfel de femeie, măruntă, dar vibrând ca un arc încordat. Se înţelegea că nu-i o fiinţă din cele care se lasă strivite de viaţă, cu resignare pasivă.

— Să-ţi trăiască, Petruţă! Şi să vă dea Domnul fericire!

— Fericirea e mai bine să şi-o facă omul, decât s-o aştepte de la Domnul! Rosti Cecil, izbucnind într-un râs plin de totală încredere în sine şi aforismele sale.

— Dacă e vrednic şi dacă poate!… Consimţi bătrâna, clătinând din cap şi oftând.

Pe urmă, adăugă:

— Să intrăm în casă. Dar înainte de toate vă rog să iertaţi cele ce-aveţi să vedeţi aici şi să cunoaşteţi… Ca într-o casă de oarbă, cu feciorul zălud…

— Stăm aci! Se împotrivi Petru V. Tudose. Mă duc eu să aduc scaune… Ne mai bate soarele şi Madala poate să vadă de la înălţime tot ce-a săvârşit, în doi ani, mintea şi energia lui Dinu.

Petru V. Tudose intră în sală să cărăbănească scaunele.

Apăru îndată, fără pardesiu, împărţind locurile, cu siguranţa unui om oare e hotărât să se simtă la el acasă.

— Şi inginerul n-a venit? De ce nu mai vine pe la noi?… Întrebă mătuşa Ruxanda, îndreptând ochii fără vedete spre locul Madalei.

— A venit cu noi!… Dar l-am lăsat la birou… Vorbi Madala şi nu mai avu nimic de spus.

Ea nu se uitase în vale, spre priveliştea arătată de Petru V. Tudose. Părea străină de tovarăşii cu care sosise. Era absentă de la vorbele lor. Sunetele o ajungeau de departe.

Răspunsul îl continuă Cecil, răsucindu-se cu neastâmpăr pe scaun, după ce-şi schimbase de două ori locul, până ce

se socoti satisfăcută de poziţia strategică în mijlocul tuturor.

— Soţul Madalei n-a venit până aci, mătuşico, fiindcă îmi pare că i-a declarat un război de moarte unchiului Zaharia! A crezut mai bine să înlăture o întâlnire neplăcută. În definitiv, după câte am auzit, unchiul Zaharia e în război cu tot universul.

— Aceasta o ştiu, copilo!… Oftă mătuşa Ruxanda, dreaptă şi nemişcată pe scaun, cu mâinile pe genunchi. O ştiu şi o plâng…

— Şi tocmai de aia am venit noi! Continuă Cecil, îndreptându-şi nasul ascuţit în direcţia oarbei. Am venit să încercăm o înţelegere şi o pace. În definitiv, e ultimul prilej care i se mai oferă. Madala poate să lămurească aceasta!

Madala privi vârful pantofilor, chimuind un nasture de mănuşă, ca o vinovată chemată să dea socoteală de faptele ei.

Dar nu lămuri nimic.

— Văd că pentru dânsa e greu să explice asemenea lucruri!… Surise cu oarecare compătimire Cecil. O să mă fac eu avocatul Madalei. Îmi dai voie, prietenă?

O privire rănită fu tot răspunsul. Oarba nu o văzu.

Dar printr-o comunicare misterioasă o simţi. Întinse mî-na de pe genunchiul ei pe genunchiul Madalei şi o dezmierdă ca pe-un animal bolnav.

— Biata Madala!… Ce este cu tine, copila mea?

Cecil ridică nasul ascuţit.

Nu era timp pentru asemenea întrebări. De aceea se uită sever la mâna mătuşii Ruxanda.

Şi prin altă misterioasă comunicare, oarba simţi apăsând-o privirea aceasta şi îşi retrase mâna intimidată.

Petru V. Tudose admiră, în extaz, chipul cum Cecil ştia să-şi impună cu energie autoritatea. Nu mai avu nici o grijă şi se rezemă cu beatitudine de spătarul scaunului, surâzând cerului şi viitorului.

— Uite, pentru ce am venit, în definitiv, mătuşico!… Începu Cecil, care părea întru toate stăpână pe sine, în afară de

acel „în definitiv”, revenind ca un tic în toată vorbirea. Întreprinderea de aci, cu societatea, sondele, rafinăria şi tot ce se vede, toate se datoresc, în definitiv, inginerului Dinu Grinţescu… Dar sunt în mâna unui om foarte puternic şi foarte primejdios. Un om care nu cunoaşte milă de cei slabi şl care se leapădă foarte uşor de prieteni şi de tova-răşi. Acest om este Iordan Hagi-Iordan! E cunoscut şi temut de tot Bucureştiul… Până acum nu i-a stat nimeni în cale. Şi, în definitiv, au încercat destui, cu deosebite puteri şi cu însemnate arme. A trecut peste toţi! Poate ai aflat ce s-a întâmplat cu prefectul dumneavoastră? Cu domnul Emil Sava…

— Cunosc faptele… Mărturisi mătuşa Ruxanda, care, din chilia ei de oarbă, afla şi ştia ceea ce nu ştiu şi nu află adesea nici cei cu ochi teferi şi buni.

— Cu atât mai bine! N-am nevoie în acest caz să mă întind cu prea multe explicaţii. Iordan Hagi-Iordan l-a folosit. Şi când nu i-a mai făcut trebuinţă, l-a lepădat… În definitiv, aceasta e legea vieţii! Iordan Hagi-Iordan i-a pus o condiţie. Să se mulţumească cu a douăzecea parte din dreptul lui. Şi prefectul dumneavoastră n-a avut încotro! A trebuit să primească… Acum a trecut altul la rând. Şi acest altul e soţul Madalei…

— Aceasta nu mi-am închipuit-o! Se minună oarba, încreţindu-şi cutele frunţii, să vadă limpede în întunericul priceperii sale bătrâne şi slabe.

— Nu şi-a imaginat-o nimeni şi cu toate acestea aşa este! Urmă cu înfocare Cecil. În definitiv, cel care şi-a închipuit-o mai puţin a fost Dinu Grinţescu. El nu şi-a luat nici o măsură de prevedere… Nu s-a gândit la foloase. S-a gândit numai la cele ce a putut săvârşi acilea. Pentru aceas-ta n-a cunoscut plăcere. Pentru aceasta şi-a lăsat nevasta singură şi departe… Madala, în definitiv, poate spune ce înseamnă depărtarea şi singurătatea pentru o femeie tânără, care are dreptul la viaţă!… Sublime cu rece cruzime Cecil, îndreptându-şi nasul ascuţit spre prietenă.

Madala îşi astupă ochii, strângându-şi între degete tâmplele, ca şi cum ar fi vrut să descleşteze cercul dureros al unei migrene.

De fapt, îşi ascundea într-adevăr ochii, să nu primească asupră-i privirea prietenei cu nasul ascuţit.

Totul fusese pus la cale de dânsa. Şi totul se desfăşura cu o diabolică precizie, aşa cum o voise această prietenă.

În viaţa ei depărtată şi singură, despărţită luni şi luni întregi de-un bărbat mai în vârstă şi stăpânit numai de sondele şi de planurile lui, se petrecuse ceva trist, înfricoşător şi irevocabil. Era o greşală, pe care ştiuse că avea s-o plătească poate cândva. Nu-şi imaginase însă termenul atât de apropiat şi de neîndurat.

Cecil intrase în casa ei. Devenise prietena nedespărţită. Adulmecase cu nasul subţire. Adunase ştiri, adunase fapte. Şi pe urmă pusese un preţ tăcerii.

Nu-l rostise direct. Nu era atât de naivă şi lipsită de tact.

Aşteptase un ceas ca acesta, când inginerul Dinu Grinţescu se afla la strâmtoare şi la deznădejde. Îl lăsase mai întâi să-şi frângă mâinile şi să epuizeze toate mijloacele lui.

Pe urmă, găsise ea soluţia şi a propus-o cu nevinovăţia cea mai desăvârşită: „Aceasta numai Madala poate s-o facă! Pe sora lui Alexandru Opriş nu poate s-o refuze Zaharia Duhu… O iubeşte şi bătrâna. Amândoi vorbesc cu mare drag de dânsa, după cât mi s-a spus. Are să ceară şi are să fie ascultată.” Iar Madalei îi amintise: „În definitiv, eşti datoare să faci măcar atât pentru Dinu. Şi nu e pentru el numai! E pentru liniştea voastră şi pentru deplina ta libertate.”

Inginerul Dinu Grinţescu consimţise, fiindcă înainte de toate el voia să-şi salveze opera lui. Iar Madala fusese târâtă în acest cleşte aici.

Cecil aşteptă cu neîndurare până ce prietena ei îşi dezveli ochii.

O împunse o singură dată cu privirea, pe urmă continuă senin:

— Madala, aşadar, după cum spuneam, în definitiv, cunoaşte mai bine decât noi cu ce preţ soţul ei a săvârşit miracolul care se vede în vale!... Pe Hagi-Iordan, aceasta îl interesează foarte puţin. Acum tot el pune condiţii, fiindcă tot numai el e apărat de acte şi de contracte. Iar condiţiile acestea sunt doar ceva-ceva mai bune decât cele acceptate la strâmtoare de prefectul dumneavoastră şi asociatul său, Emil Sava, când i-a pus sula în coastă. În definitiv, marele brigand se simte tare şi se ştie sigur!... I-a dat şi un termen de gândire. Trei luni... În trei luni însă multe se pot întâmpla. Aceasta tot, în definitiv, a uitat-o Iordan Hagi-Iordan, marele brigand.

Cecil râse ascuţit, cu ochii micşoraţi, bucurându-se de ceea ce-a scăpat din vedere Iordan Hagi-Iordan, marele brigand.

Oarba aştepta cu mâinile pe genunchi, în straiul negru, încruntându-şi sprâncenele şi fruntea, să citească prin nevă-zut unde vrea să ajungă această femeiuşcă ascuţită la glas, la nas şi la minte.

Vorbitoarea privi rotund la ascultători, mişcă scaunul şi se plecă spre mătuşa Ruxanda, să dea o mai tăinuită însemnătate celor ce-avea să urmeze.

Continuă cu glas scăzut, ca şi cum s-ar fi temut să nu tragă cu urechea vreun spion al marelui brigand:

— În definitiv, Hagi-Iordan a uitat că multe se pot întâmpla în trei luni şi ne-am gândit să i-o amintim noi... Totul depinde de unchiul Zaharia! Că a păstrat pământurile, atâta vreme, a fost, după părerea tuturor, un rău... Dar se dovedeşte acum că a fost un mare bine!... Soţul Madalei a cercetat din nou cu aparatele sale. Şi acum ştie ceea ce încă nu ştie Iordan Hagi-Iordan. Anume că zăcământul principal se află sub pământul unchiului Zaharia. Pricepi, mătuşico...?

— Urmează! Rosti laconic avara.

— Urmez! Surâse Cecil, aruncând o privire triumfătoare spre Petru V. Tudose, care se lăsa legănat de dulci proiecte, ca orice nepot unic al unui unchi cu perspective de arhimilionar. Urmez, şi iată ce am descoperit noi! Dacă mâine, bunăoară, se prezintă inginerul Dinu Grinţescu la Hagi-Iordan, cu o împuternicire de la unchiul Zaharia, toate lucrurile se schimbă. Pun dânşii, pune unchiul Zaharia şi pune Dinu Grinţescu, condiţii: „Ori ne primeşti în tovărăşie, cu drepturile noastre, ori tratăm cu alte societăţi şi îţi aducem aci mosafir străin!” Dinu Grinţescu poate aduce în trei zile contract cu o societate concurentă şi, în trei luni, poate da drumul la o sondă, la două, la zece, care să lase în urmă tot ce s-a făcut acilea până acum. E, în definitiv, o ocazie unică pentru unchiul Zaharia… Singura ocazie să pună în valoare pământul, cum n-are să-i mai ofere nimeni preţ şi parte. Şi face în acelaşi timp serviciu unui prieten care nu i-a voit decât binele. Unui prieten şi Madalei. Mai ales Madalei!… Nu, Madala…?

Sora lui Alexandru Opriş tresări, întoarsă dintr-o altă lume unde era călătorită.

Răspunse repede, dezvinovăţindu-se parcă:

— Da, da! Desigur…

Poate nici nu auzise şi nici nu ştia la ce întrebare a răspuns.

— Pentru aceasta am venit, mătuşico! Ne-am sfătuit toţi şi am găsit cu cale să nu mai lăsăm să treacă asemenea prilej. Altfel, pământul unchiului Zaharia e destinat să ajungă tot în mâna lui Iordan Hagi-Iordan. Când o vrea el şi cum o vrea el!… Unchiul Zaharia, singur şi cu grija numai la pustia aia de comoară, nu e de talie să lupte cu un asemenea mare şi neruşinat brigand… În definitiv, putem spune că am venit să-l apărăm!

Mătuşa Ruxanda ridică ochii spre soare, în a cărui lumină ea singură putea să privească fără clipire. Îşi stăpâni tremurul glasului. Întrebă:

— Şi cam cât să facă pământul acesta?

— Cincisprezece, douăzeci, poate treizeci de milioane. Poate mai mult. Sub nici un cuvânt, bărbatul Madalei n-are să-l lase pe unchiul Zaharia să vândă. Are să intre la parte şi o să curgă sondele… Rămâne acum, în definitiv, să-ţi dai şi dumneata o părere, mătuşico! La dumneata ne-am gândit întii.

Oarba vorbi:

— Vă mulţumesc.

Cecil nu-şi putut stăpâni zâmbetul de satisfacţie. Privi cu triumf la cei doi tovarăşi de drum ca la doi complici.

Dar bătrâna continuă:

— Vă mulţumesc. Însă mă tem că aţi făcut un drum de pomană. Eu îl cunosc pe Zaharia, cum nu-l cunoaşteţi. Nu este cineva pe lume, de care să asculte el. Nimeni nu poate să-l scoată din rătăcirea lui.

— Avem cu noi pe Madala!

Madala imploră cu privirea un ajutor de undeva.

Dar Cecil continua cu răceală, depărtându-şi scaunul şi bătând cu degetele în grinda cerdacului, ca pe clapele unui clavir.

— Dacă nu pentru ochii Madalei, are s-o facă aceasta, în definitiv, pentru sora celui mai bun prieten al său, care a fost Alexandru Opriş.

În ochii Madalei luciră lacrimi.

De unde şi cum le ghici oare oarba?

Căci mătuşa Ruxanda i-a pus din nou mâna pe genunchi, cum se dezmiardă animalele bolnave, care nu pot spune ce au şi în ce parte le doare:

— Biata Madala!… Eu nu te-am ştiut aşa de tăcută, copila mea…

Pentru o clipă, şi numai pentru această fiinţă, mătuşa Ruxanda uitase că tustrei aceşti călători au venit să-i dea mână de ajutor neaşteptat, într-o luptă a ei veche, în care pusese toată înverşunarea de oarbă.

Cecil fixă mâna înduioşată, cu dezaprobare. Mâna oarbei se retrase.

A fost ca un contact rupt.

Bătrâna se întoarse la îndârjirea din totdeauna.

— Şi dacă el nu vrea să ştie nici acuma, de toate aceste?

— Pentru oamenii care nu ştiu să-şi apere singuri interesele lor, legea dă putere să i le apere alţii cu sila! Glăsui ascuţit Cecil. Îi ia dreptul şi îl trece altora mai capabili. Legea, în definitiv, te apără de răufăcători. Te apără cu atât mai mult şi mai uşor, când răufăcătorul ăla eşti tu!… Pentru aia, în definitiv, sunt epitropi, consilii, puneri sub interdicţie… Şi pentru asemenea oameni s-au făcut ospicii…

Cuvintele au trecut şuierat, ca o ameninţare de viperă când se ridică în vârful cozii; pe urmă, vipera a căzut între toţi şi s-a strâns încolăcită la picioarele lor.

Nimeni nu mai privi la nimeni.

— Astfel de vorbe mi le-au mai spus şi alţii! Mărturisi într-un târziu mătuşa Ruxanda, frământându-şi degetele uscate. Mi le-a spus şi feciorul vechilului, Nicachi Sacară. Le-am ascultat şi le-am muncit multe nopţi nedormite în mintea mea bătrână şi slabă. După care, am înţeles că eu nu pot să-l cer dus la casa nebunilor. Îl plâng şi mă plâng… Dară ce poate să facă o mamă fără vedere împotriva unui copil fără minte?… Mă simt la sfârşitul vieţii şi nu-mi este uşor să-mi încarc sufletul cu un păcat…

— S-ar spune că vorbeşti acum pentru Iordan HagiIordan! O împunse indignată Cecil.

Oarba întoarse faţa, căutându-i privirea:

— Ştiu, copila mea! Dar aceasta nu le poate înţelege decât o mamă.

Cecil îşi dădu seama că a pornit pe o cale spinoasă şi greşită.

Trase scaunul aproape şi spuse cu insinuantă blândeţe:

— Mătuşico, nu este vorba de aşa ceva! Să sperăm că vom putea să ajungem la o înţelegere cu unchiul Zaharia, fără să-i amintim ce spune legea… Aceasta, însă, să ne rămână ca o ultimă armă.

— Vină alţii s-o facă! Rosti bătrâna. Eu tăria aceasta n-o am. Mi se pare că-i aud paşii…

Toţi, în afară de Madala, priviră spre poartă.

Zaharia Duhu venea cu un braţ de lăcrămioare şi cu faţa copilăros luminată. Încheiase ziua fără nici o izbândă, dar neizbânda nu-i ştirbise nimic din noua încredere, nou înviată. Întâlnise în drum o ceată de băieţi şi de fete, întorcându-se din luncă, cu mănunchiuri de lăcrămioare. Le împărţise tot mărunţişul din pungă şi aducea florile pentru casa pustie şi mucedă, de unde-au fost de mult izgonite.

Când dădu cu ochii de automobil, se încruntă. Când văzu oaspeţii în cerdac, lepădă florile jos, pe potecă.

Oarţă, din urmă, călcă peste ele, cu opincile late şi sparte.

— Bine te-am găsit, unchiule! Strigă Petru V. Tudose din cerdac, scoborând scările. A venit să te vadă Madala. Şi a venit să te cunoască nevastă-mea, Cecil.

Zaharia Duhu privi lung la cravata nepotului. Petru V. Tudose făcu un gest involuntar cu mâna, să şi-o apere.

Zaharia înţelese şi surise, iertându-l. Întrebă cu o presimţire:

— Mă rog, ce s-a întâmplat nou, de v-a pălit iarăşi dragostea de-un nebun ca mine?

— Dar nu s-a întâmplat nimic, unchiule! Protestă Petru V. Tudose. A fost o dorinţă a Madalei. I-am ţinut tovărăşie până aci. Cecil a venit…

Cecil îi reteză vorba din gură ieşindu-le înainte, pe trepte:

— Cecil a venit să-ţi ceară găzduire, pentru mai multă vreme, unchiule!… Ce zici de nepoată? După cum mă priveşti, înţeleg că n-am să mă bucur de prea multă simpatie. Aceasta, în definitiv, nu împiedică să-ţi săruţi nepoata pe frunte, căci eu nu mă pot împăca cu ideea că am un unchi urâcios şi ursuz…

Femeiuşca vorbea repede, dând din mâini, răsucind ochii şi nasul ascuţit, înălţându-şi fruntea sub buzele lui Zaharia Duhu. Intra în planul ei această primă întâlnire, zgomotoasă şi expansivă. „Trebuieşte să-i iau glasul! Explicase

soţului său Petru V. Tudose. Primul schimb de cuvinte e, în definitiv, hotărâtor. Dacă-mi asigur ascendentul în cel dintâi sfert de oră, raportul acesta de forţe nu-l mai poate răsturna nimic şi nimeni, pe toată viaţa.”

Socotelile preascuţitei strategе Cecil erau bune şi conforme manualelor de psihologie, cât şi celor de tactică şi strategie.

Realitatea se arăta deocamdată însă mai puţin simplă.

Zaharia Duhu o măsură din creştet până în tocuri, lăsă fruntea să-i treacă sub buzele lui fără să o atingă şi începu să urce scările, ignorându-i prezenţa. Cecil rămase în urmă, gesticulând.

Madala se ridică de pe scaun şi întinse amândouă mâinile cu o bucurie venită de departe-departe, dintr-o copilărie abolită.

Dar în aceeaşi clipă, îşi aminti pentru ce se afla aci şi în ce tovărăşie. Mâinile căzură şi ochii nu cutezară să înfrunte ochii lui Zaharia Duhu.

S-au aşezat toţi pe scaune şi toţi au tăcut, stânjeniţi. Prietenul lui Alexandru Opriş nu-şi putea desprinde privirea de la sora lui Alexandru Opriş.

Părul văpsit şi roşcat, fardul obrazului, cutele fine din jurul pleoapelor, crispaţia dureroasă a trăsăturilor, osteneala prea timpurie şi desprinderea resignată de viaţă – în ce oare din toate acestea mai supravieţuia ceva din Madala cu guler alb spumos, sosită aici într-o primăvară cu mult soare, să se bucure copilăros de flori şi lumină, de câmpuri şi mieluţele albe cu canaf în ureche, de-o brăţară veneţiană de pe vremea lui Lorenzo Celso?

Cecil îşi recăpătă glasul. Clătinând cu enervare piciorul pus peste picior, ridicând nasul ascuţit:

— Unchiule Zaharia, tocmai stăteam aci şi admiram pe vale opera prietenului dumitale, inginerul Dinu Grinţescu! Madala are de ce să fie mândră de un asemenea soţ! E o operă grandioasă… Acum îl înţeleg mai bine de ce ne spunea el că-i pare o crimă monstruoasă şi o trădare de

umanitate când vede pe cineva lăsând să se piardă nefolosită o forţă a naturei.

Zaharia Duhu privi stăruitor la piciorul clătinat ritmic.

— Poate că are dreptate! Încuviinţă. Dar nu înţeleg de ce mi-o spui mie? Mă uit la piciorul dumitale. Şi mă miră că nu te-ai gândit să te duci şi să-l rogi să întrebuinţeze într-un fel risipa asta de energie. Un om ca el, care nu vrea să se piardă nimic, pentru binele ţării şi al omenirii, ar putea să prefacă la clipeală nerăbdarea dumitale în electricitate, bunăoară...!

Nevasta lui Petru V. Tudose îşi întrerupse ticul piciorului, înfingându-şi unghiile în grinda de lemn.

Îşi ascunse înciudarea şi ura, sub un surâs nevinovat, ca o mână care se apropie furiş de-o armă ascunsă.

— Aceasta e o glumă foarte nostimă! Recunoscu, răsucind nasul către toată asistenţa. Am să i-o spun numaidecât şi ideea o să-l înveselească.

— Dacă atâta aşteaptă el de la mine, sunt bucuros că în sfârşit am să-i fiu şi eu în viaţă, o dată, pe plac.

— Nu, unchiule!... Nu aşteaptă numai atât! Îşi apropie Cecil scaunul şi nasul. În definitiv, Madala se află aci pentru altceva. Şi fiindcă ea e timidă şi puţin pricepută, m-a rugat pe mine să-i servesc de avocat. Nu? Madala...?

— Da, da! Fireşte!... Aprobă Madala, tresărind şi mişcându-se de pe scaun, cu gândul absurd că uneori ajunge să schimbi poziţia prin somn, ca să înceteze un coşmar atroce.

Dar visul rău nu se risipi.

Cecil era în mijlocul tuturor şi glăsuia, punctând fiecare argumentare cu gesturi mărunte şi repezi. După primele cuvinte, Zaharia pricepu de ce-au venit, şi, în loc să ascul-te, rămase privind cu dureroasă mustrare la Madala.

— Asculţi, unchiule? Înaintă Cecil cu scaunul.

— Da, da!

Şi Zaharia Duhu nu-şi desprindea ochii de la ochii Madalei. Numai el de aci îşi amintea tot ceea ce alţii au uitat sau nici

n-au ştiut. Copilul acela de atunci, Petruţă, cu pălăriuţa lui rotundă şi cu straiele albe, putea fi oare acelaşi cu străinul acesta cu faţa pătrată, pândindu-i cu lăcomie un semn de aprobare? Ce căuta femeia aceasta cu nasul ascuţit şi cu glasul scrâşnind ca sticla pisată? Madala aceasta, cu faţa văpsită, cu păr roşcat şi cu măruntele-i cute din jurul pleoapelor, cum mai putea oare dori ceva, în numele celeilalte Madale? Nu-şi mai aminteşte nimeni de Alexandru Opriş? Tot ce-a adus odinioară cu el, bun, luminos, generos, a luat îndărăt cu dânsul, să rămână pierdut?

— Asculţi, unchiule?… Madala îţi cere un răspuns, de care în parte depinde şi soarta ei. Căci, în definitiv, soarta ei e legată de a lui Dinu. Nu-ţi cere răspunsul neapărat, astăzi. Peste o săptămână, două… Ea pleacă. Eu însă m-am înţeles cu mătuşica să rămân câteva zile, până după Paşti. Şi când vei lua o hotărâre, îi expediez o telegramă. Nu. Madala? Nu, unchiule?

— Da!… Da! Au răspuns în acelaşi timp, tot atât de îndepărtat şi absent, şi Madala, şi Zaharia Duhu.

— Atunci pot pleca? Mă aşteaptă Dinu! Respiră uşurată Madala.

Începu să caute oglinda în poşetă, ca să-şi împrospăteze roşul de buze şi pudra obrazului. Oglinda lipsea. Geanta prietenei rămăsese în automobil.

Petru V. Tudose porni grăbit pe scări s-o aducă.

— Nu-i nevoie. Am eu o oglindă anume pentru Madala!… Vorbi fără sens Zaharia Duhu.

Şi intră în casă, întorcându-se cu un portret, sub geam de sticlă, cu rama lată. Portretul Madalei, care a luat fiinţă printr-o magie, diafan şi mai viu decât viaţa, din boielile grosolane ale lui Petruţă, într-o primăvară lină cu flori albe de cais.

Madala aruncă o privire distrată. Împinse portretul pe marginea mescioarei, surâzând silit, de politeţe, ca de o altă glumă a maniacului Zaharia Duhu.

Îşi găsise în sfârşit oglinda, o rezemase de poşeta culcată pe masă şi îşi renovă roşul buzelor, albul obrazului, trandafiriul pometţilor. Nici Petru V. Tudose nu fu curios să se uite la tabloul cel de odinioară. Pentru toţi nici nu exista. Nu mai aveau ochii să-l mai recunoască. Erau stăpâniţi numai de gândul, de grija, de fapta pentru care-au venit.

Aceasta îi păru lui Zaharia Duhu clipa cea mai cutremurată dintr-acea zi de primăvară cu atâta lumină, care se scufunda iarăşi în neguri.

Tot ce-a rămas din Madala era mort, şters, dispărut, în femeia aceasta cu părul stacojiu, mişcându-se hipnotic sub ochii prietenei cu nas ascuţit. Madala cea adevărată se află sub geamul de sticlă, cu sânii nubili, cu gâtul zvelt, cu ochii scăldaţi în lumina primăverii de-atunci, cu toată copilăroasa bucurie a brăţării veneţiene. Madala cea adevărată, sustrasă ceasului fugace, descompunerii triste, ispăşirilor hide.

Nimeni din cei care-au trăit ziua de-atunci, nimeni nu mai există. Sunt morţi. Mort Alexandru Opriş! Moartă Madala! Mort Petruţă cu pălăriuţa rotundă şi cămaşa albă de in! Mort Zaharia Duhu! Şi oarba cu ochii ei morţi.

Numai Madala cea adevărată surâde luminos într-o lumină cristalină.

Nimeni n-a înţeles-o aceasta. Nici n-a văzut-o aceasta. Nici nu s-a înfricoşat de aceasta.

Portretul stătea culcat pe masă, sub ochi tot atât de orbi ca ai oarbei.

Madala a respins cu indiferenţă chipul ei adevărat şi etern, singurul pentru care trecuse prin viaţă; ca să-şi caute într-o oglinjoară lată de-o palmă chipul ei muritor şi mort înainte de-a fi murit.

Zaharia Duhu simţi deodată o nemărginită milă pentru toţi oamenii aceştia, care pe el îl socoteau nebun.

Ce căuta printre ei?

Rosti:

— Să mă iertaţi… Am de mers într-un loc, unde sunt aşteptat!

Făcu semn din cerdac lui Oarţă.

Plecară pe drum scurt, prin livadă, de-a dreptul, unde era acum potecă bătută. Nevolnicul se bucură, gâlgâind în gâtlej un mormăit de mulţumire. Ştiuse el bine cât ţin jurămintele stăpânului!

— S-au dus la Ţudic, la crâşmă! Oftă oarba. De-acum nu mai vine acasă până după miezul nopţii.

— Trebuie să punem niţică ordine şi în chestia aceasta! Hotărî Cecil.

Pe urmă, porni pe jos s-o însoţească pe Madala până la şoseaua principală şi să-i repete ultimele sfaturi. Îşi lepădase pălăria. Dădu o poruncă ascuţită argatului molâu şi somnoros.

Nu trecuseră trei ore de când a sosit, şi ea se simţea aici cu puteri de stăpână.

Automobilul venea încet, din urmă.

La răscrucea şoselei, Cecil se opri. Arătă cu însufleţire miracolul săvârşit de inginerul Dinu Grinţescu. Miracol care trebuie numaidecât salvat din ghearele odioase ale lui Iordan Hagi-Iordan, marele brigand.

— Înţelegi, Madala? Dacă o să stai tot timpul ca un manechin, n-am făcut nimic! E neapărat nevoie să mai rămâi. O zi, două, zece… Sfătuieşte-te cu Dinu. Şi întoarce-te în fiecare zi la noi. Pentru tine, pentru Dinu, pentru noi toţi, pentru aceasta…

Mâna cuprinse circular priveliştea.

Madala asculta, privind în pământ resignată. Atunci descinse la picioarele ei, în pulbere, un porumbel alb. Căzu aproape atingându-i obrazul cu mătasea aripelor. Căzu şi se zvârcoli o singură dată.

Apoi rămase neclintit în ţărână, cu pliscul rostogolit moale într-o parte, cu picioarele de mărgean zgârcite, cu pântecul sidefiu unde se vedeau pete negre de catran.

Pasărea moartă părea aruncată de o mână nevăzută; un semn fatidic şi ameninţător.

Madala se scutură străbătută de-o înfiorare.

— Sârma electrică: înaltă tensiune! Explică prozaic Cecil.

Şi atinse porumbelul cu vârful pantofului, să se convingă că într-adevăr era mort.

C a p i t o l u l V I I.

Primăvară dulce, fiul meu prea dulce, frumuseţea ta în Pământ ţi-au pus…

Zaharia Duhu avea acum un stăpân nou şi aprig. Mai ascuţit în glas şi mai iscoditor la ochi, decât fusese pe vremuri mătuşa Ruxanda, când satul, în floarea ei de putere şi de străşnicie, o poreclise, „calul dracului”.

Cecil se instalase cum a anunţat şi dovedi, în câteva zile, că n-a venit să doarmă. Puse orânduială în uşile vraişte, înfipse la brâu veriga cheilor, încinse şorţ şi îşi înfăşură părul într-o basma albă cu tiv de dantelă; stârni fiecare lucruşor din locul lui vechi să-i găsească altul nou şi mai potrivit.

Înţepă cu stropşeli repezi argatul somnoros şi molâu – cel de al doilea frate al lui Gheorghieş Tălpăligă. Iuţi şi fata din casă, care începu să se căineze, ameninţând că nu peste mult are să-şi ia lumea-n cap.

Iar Oarţă îi căpătase frica de-a binelea. Când o vedea dimineaţa în cerdac, plimbându-şi nasul ascuţit să miroasă cam pe unde ar mai găsi ceva neplăcut, nevolnicul se strecura după şuri, călcând uşor cu opincile late, ca pe jăratic, şi numai când se simţea la adăpost sigur, arăta unor privitori nevăzuţi, cum ar răsuci el gâtul unei astfel de dihănii, cu amândouă mâinile, să nu mai aibă când zice nici pis.

Oarba asculta şi simţea aceste prefaceri, cu o mare mirare şi încă o mai mare nelinişte.

— Ai să stai aci, mătuşico, şi te rog să nu te mişti! O fixa pe scaun, în cerdac, Cecil. Pe urmă, când termin, bem o cafea împreună şi mai punem la cale ce este de făcut…

Mătuşa Ruxanda aştepta în straiul negru, cu palmele pe genunchi şi cu obrazul slab în bătaia caldă a soarelui.

O auzea în ogradă, în cămară, în şură, în odăi, pe scări, în grădină, trântind uşi, deschizând porţi, scuturându-şi mâinile şi împărţind porunci.

Nu-şi închipuia că o femeie de la oraş, deprinsă cu altfel de viaţă şi cu mai uşoară gospodărie, poate fi în stare să înnoade şi să deznoade atât de îndemânatic firul lucrurilor de aici. Se temea, în această bucurie, ca nu cumva nevasta lui Petruţă, în neastâmpărul ei, să nu-şi vâre nasul ascuţit şi pe unde nu trebuie.

Dar Cecil descoperise din cele dintâi zile ascunzătorile oarbei, cu bani de argint şi de aur, cu hârtii noi şi foşnitoare, îngropate în cenuşă şi înnodate în batiste, cusute în perne şi în saltele. Simţi milă pentru asemenea biete agoniseli de avară, cu minte puţină şi slabă. Ce însemnau toate acestea, faţă de ce se afla îngropat jos în vale, într-o ascunzătoare pentru care toţi îşi ascuţeau armele ca în pregătirile unui adevărat război?

Se prefăcu deci a nu cunoaşte nimic.

Oarba se ridica noaptea din pat şi mergea bâjbâind să-şi verifice cotloanele. Le găsi neatinse. I se uşură o piatră de pe inimă.

Când treburile de dimineaţă se lămureau pe calea cea bună, Cecil aducea maşina de spirt şi punea să fiarbă cafeaua, în faţa mătuşii Ruxanda.

— Ai să mă înveţi un năravnou, copilo! O mustra bătrâna cu o moliciune de mâţă abia scăpată din iarnă cu pielea întinsă pe oase şi acum răsfăţându-se la soare. Iară năravurile cu cheltuială se ţin…

— Mătuşico, ai drept la ceva mai mult decât atât! De-clară Cecil, ridicând nasul şi culegând cu linguriţa caimacul cafelei. Ai drept la linişte, la altfel de slugi, la o altfel de îngrijire… Sunt doctori mari în străinătăţi şi poate au dânşii în clinicile lor un leac şi pentru ochii dumitale!… Toate astea se află îngropate acolo, în vale, şi nu-mi pot stăpâni o

adevărată revoltă, când mă gândesc că unchiul Zaharia nu vrea să le înţeleagă!

Bătrâna ofta şi tăcea nemişcată.

Cecil turna cafeaua. Punea ceaşca între degetele oarbei. Aprindea o ţigară subţire şi risipea fumul de dinaintea ochilor cu mâna, privind chipul zbârcit al mătuşii Ruxanda, cu un surâs satisfăcut pe care nu i-l putea zări nimeni.

Planurile ei se împlineau întocmai.

Câştigase încrederea şi inima oarbei.

Mai rămânea să-i devină şi de trebuinţă în fiecare clipă.

Ceruse deocamdată concediu şi pentru după vacanţă, deşi se aflau abia în săptămâna patimilor. Îşi expediase bărbatul, să nu-i încurce socotelile cu neîndemânarea şi cu gafele lui, pe de o parte; pe de alta, ca să-l apere de anume priviri mocnite ale lui Zaharia Duhu. O ţinea prizonieră pe Madala într-o cameră de la curtea Iloveanului, unde tânjea după Bucureşti, citind romane vechi, pe jumătate netăiate, rămase într-o etajeră din voiajurile boierului Boldur de pe vremuri.

Faţă de Zaharia, arăta o discreţie indiferentă, ca faţă de ipohondrii care se simt fericiţi numai când toată lumea le respectă boala închipuită. Nu-l întreba unde pleacă, de unde vine; părea că se dezinteresează desăvârşit de aceste amănunte. Pricepuse după primele ciocniri că orice încercare de discuţie şi de convingere era osândită să dea greş. Nu-i mai rămânea acum altă cale, decât aceea cu care ar fi trebuit poate să înceapă. Ceea ce dânsa numise: „mişcarea de învăluire”.

Scutură scrumul ţigării pe marginea farfurioarei şi, sprijinindu-şi bărbia ascuţită în podul palmei, îndreptă nasul prelung spre oarbă:

— Mătuşico, mi-a venit o idee!… Nu eşti de părere că înainte de toate trebuie să-l despărţim de Oarţă? Această bestie cu chip de om e de cinsprezece ani tovarăş la săpături; a devenit acum tovarăş la cârciuma. Nu e greu să

ne descotorosim într-un fel de dânsul! Pe urmă, să aşteptăm…

— Şi eu m-am gândit de mult la aşa ceva, şi am încercat, copila mea!… Suspină bătrâna. Nu acuma, ci când mă aflam în puterile mele. Dar nevolnicul e tocmit de Zaharia, Zaharia-i stăpân; de drept el îşi alege şi îşi alungă slugile… Noi suntem aicea în casa lui, copilă; să nu uiţi aceasta! Să ne mulţumim că nu-l cheamă pe Oarţă la masa noastră şi că nu ne trimite pe noi la paiele lui. Cu ce drept îl putem alunga? Pentru ce ne-ar cunoaşte de frică?

Cecil surâse cu milă de atâta simplitate:

— Dar nu-l alungăm de fel, mătuşico!… Nu-l facem să plece de frică. Aci e tot şicul! Vreau să spun: aci e toată iscusinţa. Să plece bruta singură! Să-şi lase stăpânul, din propria lui voie. Să rămână unchiul Zaharia singur şi să-şi dea seama că l-a părăsit până şi Oarţă. E o lovitură cu dublu efect Primo: unchiul Zaharia nu mai are tovarăş la gropile sale şi tovarăşul obişnuit la cârciuma acestui Leiba Ţudic. Singur e greu să se deprindă şi să continue, acolo unde au fost doi!… Secundo: să contăm pe demoralizarea care va urma imediat. Aceasta va fi poate surpriza cea mai dezastruoasă pentru un om asaltat din toate părţile…

Oarba nu înţelegea toate cuvintele străine şi nemaiauzite, pe care le folosea Cecil; dar pricepea foarte bine că armele acestei femeiuşti cu nasul ascuţit sunt de multe feluri şi cu multe feluri de ace înveninate în vârf.

— Fie cum crezi tu, copilă! Consimţi privind în lumina soarelui.

— Să mă laşi, mătuşico, şi ai să vezi dacă n-are să-ţi placă!

Zaharia Duhu, în timpul acesta, pornea dimineaţa şi rămânea toată ziua la râpa de la cotul lui Bălan, răscolind şi sfărâmând lutul sub cazma împreună cu Oarţă.

Seara se înfăţişa la Leiba Ţudic, unde erau acum aproa-pe singurii muşterii, în dugheana părăsită de ceilalţi gos-podari. De peste drum, de la bodega cu vitrină, grătar,

răcitor special şi lumină electrică, se auzea cântecul gramofonului bâzâind în găoace până după miezul nopţii.

Domnul Leiba Ţudic ofta de după tejghea şi cu fiecare cântec nou ridica braţele deznădăjduite spre cununa lui de martir împletită din covrigi uscaţi.

— Spune şi dumneata, bade Zaharia, dacă aşa un scandal mai este permis? Poate oamenii vor să doarmă. Poate este într-o casă un om bolnav!… Pentru ce provoacă ei lumea, cântând cu ferestrele deschise, de urlă tot satu?

Zaharia Duhu şi Oarţă deşertau paharele în singurătatea lor mută, fără să ia aminte la ce întreabă domnul Leiba Ţudic şi fără să-i poată răspunde.

Într-o seară, Abeles Ţudic, venit în vacanţă, încercase să se apropie de acest muşteriu, despre care ştia de copil că e un ţăran ciudat, cu deosebită ştiinţă de carte, prieten cu profesori din Bucureşti, descoperitor al unor preţioase relicve arheologice, şi, în felul său, un mistic căutător de comori istorice.

Îşi ceruse voie, aşezându-se la masă, în bluza lui neagră de satin, cu părul vâlvorat ca o flacără roşie.

— Tata se vaicără, domnule Duhu!… Începuse vorba. Dar n-are dreptate! El e un om simplu şi nu vede dincolo de tejgheaua lui. Zice că satul s-a stricat de când s-a descoperit aicea petrol. Şi deplânge oamenii, fiindcă au trecut de la o sclavie a pământului, la sclavia maşinilor. Eu cred, dimpotrivă, că e un motiv să ne bucurăm. Ce zici, domnule Duhu…?

În loc de răspuns, Zaharia Duhu turnă un pahar lui Oarţă, unul pentru sine; bău şi trase cu degetul nişte semne ude pe masă, din dâra paharelor.

— Poate dumitale îţi pare ciudată această afirmaţie? Se îngrijoră Abeles Ţudic. Am să-ţi explic îndată şi ai să-mi dai dreptate! Sunt sigur că tata ţi s-a plâns că eu sunt nenorocirea şi ruşinea familiei. Aceasta fiindcă eu citesc cărţi şi lupt pentru ideile din ele, în loc să iau un bastonaş de coadă şi să devin ajutor de contabil şi dansator ca fratele

meu. Iar tocmai fiindcă văd faptele prin ideile din cărţi şi înţeleg să lupt pentru ele, tocmai din aceste motive, mă bucur de cele ce se întâmplă aici… Inginerul Grinţescu şi Hagi-Iordan şi asociaţii săi – sunt de fapt aliaţii noştri. Fără să-şi dea seama, nu-s decât avangarda noastră! Ei au sosit aci, să pregătească revoluţia şi vic-toria proletariatului. Netezesc drumul, pregătesc terenul!… Noi avem să venim numai să încheiem un capitol şi să începem o pagină nouă… Aceasta, tata nu poate s-o înţeleagă, dar dumneata, persoană inteligentă şi cultă, desigur că o pricepi şi, chiar dacă nu o admiţi, o recunoşti.

Abeles Ţudic aştepta o părere, trecându-şi degetele fine şi albe prin părul roşcat şi pregătindu-se să combată argumentele unui răzăş cu fanatică pasiune pentru hrisoavele şi vestigiile trecutului.

Dar Zaharia Duhu îl privi cu ochi deşerţi de orice gând şi de orice pricepere, ca şi cum feciorul domnului Leiba Ţudic i-ar fi grăit în limba sanscrită. Oarţă întinse mâna spre vorbitor şi îl sperie cu un fel de pocnet din cerul gurii – ceea ce însemna pentru el o glumă rară, de zile mari.

Apoi turnă în pahare, se rezemă cu căpăţâna buhoasă în perete şi cântă gros, un anumit cântec născocit de el, care dovedea că se află în culmea celei mai desăvârşite fericiri. Zaharia Duhu continuă să scrie semnele lui pe masă cu degetul, tot atât de nepăsător la manifestările sociabile ale lui Oarţă, ca şi la teoriile sociale ale lui Abeles Ţudic.

Tânărul se simţi ofensat şi înţelese că n-are cu cine vorbi.

Îşi ceru iertare, cu un zâmbet ironic:

— Constat că vă deranjez! Te rog să mă scuzi, domnule Duhu, că mi-am permis să vă…

Oarţă îl gâdilă cu degetul în pântec şi îi tăie efectul.

Iar Abeles, trecând în fundul prăvăliei, împărtăşi domnului Leiba Ţudic impresia că din aceşti doi ultimi muşterii fideli, cel mai mărginit la minte nu-i pare sluga, cretin patologic, ci stăpânul, despre care auzise atât de exagerate

laude în copilărie, mai văzându-i şi numele lui scris în cărţi, cum şi fotografia într-un oarecare ziar vechi.

Domnul Leiba Ţudic îşi trecu unghiile prin bărbiţa rară ca şi marfa presărată acum pe ici-colo, în rafturi. Apoi rosti filosofic, o constatare milenară:

— Dumnezeu ia mintea la unii oameni înadins ca să poată spune prin gura lor adevărul întreg!

Abeles strânse din umeri. Scotoci nişte broşuri şi manifeste, îşi trase şapca pe ochi şi porni la o tainică întâlnire unde se punea la cale cea dintâi grevă din regiunea petroliferă Piscul Voievodesei.

Cei doi muşterii, în lumina fumegoasă a opaiţului, deşertau clondirele fără să schimbe un singur cuvânt.

Zaharia trăgea cu degetul ud pe masă, semne misterioase, cifre, linii şi figuri, pe care le ştergea, la amesteca, le dubla, ca şi cum pentru această singură ispravă se aflau aici. Glas căpăta numai când ieşea rezemat umăr în umăr cu Oarţă, pe uliţa pustie.

Iar lumină, avea iarăşi în ochi, numai a doua zi, când se întâlnea cu cârdurile de copii, risipiţi în luncă după flori, refugiaţi în locurile înalte unde încă nu se urcase pecinginea catranului. Erau mulţi, şi unii se aflau acum întorşi în vacanţă, de la şcolile oraşelor fiindcă în Piscul Voievodesei se iscase o adevărată întrecere între părinţi, să-şi depărteze copiii de la muncile câmpului spre îndeletniciri cu mai puţină trudă şi bănos câştig. Unii, după puteri, erau împărţiţi la învăţătura de carte cu mari cazne şi în mari lipsuri, să ajungă profesori şi doctori, avocaţi şi ofiţeri; alţii, mai nevoiaşi la minte ori cu totul lipsiţi de mijloace, făceau ucenicie la rafinării şi la ateliere, urmau şcoala de maiştri sondori sau de mecanici. Se întorseseră însă acasă, se amestecaseră cu fraţii mai mărunţi şi cu alţii care încă nu puteau râvni la asemenea cariere pline de viitor. Redeveniseră, cu toţii, plodurile gălăgioase şi fără astâmpăr din totdeauna, de când e Piscul Voievodesei pe lume.

Dar straiele lor erau tărcate. Feţele lor palide. Jocurile lor stângace, fără nestrunita libertate a câmpului şi a codrului, unde-au zburdat în anii fericirii depline părinţii părinţilor lor.

Petele de păcură pe haine şi pe încălţări sau pe picioarele goale apăreau ca o pecete a locului; ca un semn de stăpânire, cum sunt marcaţi cu litere sfârâiate în carne viţeii turmelor, să nu se mai poată sustrage de la destinul lor.

Totuşi, un vechi instinct îi mâna o dată cu primăvara spre luncile şi poienile din susul apei, unde îi chemau încă izvoarele şi cuiburile de păsări, saltul aerian al veveriţelor şi glasul cucului care nu cânta cu mecanism.

Îl aşteptau pe Zaharia Duhu. Îi ieşeau în cale. Cei mai săltaţi în vârstă, cu o clasă ori două de învăţătură la oraş (căci exodul abia începuse), se mirau de ce omul acesta, despre care tot satul spune că-i nebun, îi dezmierda pe creştet cu un fel de milă, ca pe nişte orfani ai nimănui, pregătiţi să fie trimişi în surghiun. Ceilalţi, mai mărunţi, îi aduceau flori, fiindcă ştiau că Zaharia le împarte bani pe ele, numai ca să nu le vândă inginerilor şi slujbaşilor de la fabrică – „duşmanii florilor”, cum spunea el, arătând pumnul spre sondele negre şi zidurile roşii.

Zaharia Duhu nu voia să ducă aceste flori nici la el acasă, unde ştia că ar bucura o femeie mică şi aprigă, cu ochi pătrunzători şi cu nas ascuţit, şi mai ales cu gânduri pe care dânsa le crede bine ascunse, dar pe care el le citeşte ca într-o carte deschisă.

Pleca cu braţul plin pe malul înalt şi de acolo presăra florile albe în apa străvezie a Voievodesei, ca pe un mormânt unde a fost îngropată o iubire a tinereţii lui. Uita. Însă, că apa cea străvezie le târâia la vale, unde le aştepta o moarte urâtă, în glodul cleios şi în scursorile de catran.

— Ne spui o istorie, moş Zaharia? Întrebau cei mici.

— Păi ce istorie să vă mai spun, că vi le-am povestit pe toate şi pe toate le cunoaşteţi…?!

Copiii se adunau roată şi se consultau. Nu făcea nimic dacă toate istoriile au mai fost povestite. Un basm nu se învecheşte niciodată., Iar Zaharia Duhu era singurul om din Piscul Voievodesei care mai avea vreme şi minte să mai poată istorisi copiilor un basm.

— Ai căzut în mintea copiilor, Zaharia! I-o spuneau unii şi alţii, fără înconjur, fiindcă pentru un om cu sminteala lui Zaharia nu mai era nevoie de nici un înconjur. Se ţin lipcă de tine…

— E tot ce se poate!… Încuviinţă Zaharia Duhu. Dar în loc să mă plângeţi pe mine, v-aş sfătui să vă plângeţi copiii voştri, pentru că nu mai au mult până ce şi-or pierde mintea lor de copii, şi amar au să vă blesteme că le-aţi jefuit-o…!

Aceasta era pentru toţi o nouă dovadă de nebunie. Zaharia Duhu oprea gospodarii în drum. Le arăta cu degetul petele de păcură de pe haine; pe urmă se întorcea în jurul lor să-i privească din toate părţile, în straiele lor pestriţe de lucrători în fabrică, la sonde, salahori şi hamali.

Cu degetul apăsat pe petele de catran, rostea cuvinte fără înţelegere:

— Acesta e semnul fiarei care s-a suit din pământ! Ia să-mă, pentru semnul acesta nu mai sunt mari şi mici, bogaţi şi săraci, slobozi şi robi: toţi au primit semnul fiarei şi toţi au să moară în robia fiarei.

Oprea copiii şi arăta părinţilor peceţile de păcură:

— I-aţi vândut şi pe dânşii fiarei, care s-a suit din pământ. Iată, poartă semnul!

— Care semn, Zaharia? Întreba în batjocură un lucrător cu bluza albastră şi cu şapcă vărgată, dar amândouă pline de unsoare.

— Semnul păcurii, semnul pierzaniei şi al zvârcolirilor cu care au să-i fiarbă în cazanul cu smoală clocotită tar-torii păcurii! Satana cea mare, Hagi-Iordan şi ajutoarele sale…

Zaharia era departe, ştergându-şi cu mâneca petele de păcură pe straiul de şiac, căci nici el nu scăpase de semnul fiarei care s-a suit din pământ.

Era un sigil, prezent aici pe orice casă, pe orice haină şi orice suflet. Freca, dar petele nu se lăsau şterse.

Iar oamenii rămâneau pe loc, să-l jelească, dând din cap:

— Sărmanul Zaharia, acum e nebun de-al binelea!… Vorbeşte ca în Apocalipsa lui Ion şi foarte s-o mai mâniat el pe comoara găsită de alţii! Ce-i mai rămăsese neatins la minte a isprăvit săcărica şi drojdia lui Leiba Ţudic.

— Îmi pare că nepotu-său de la Bucureşti pregăteşte îndreptările să-l bage la casa de nebuni!… Dădea ştire cel cu bluza albastră şi cu şapca vărgată, muiată în unsoare. Şi nu văd cine nu i-ar da dreptate!

Într-adevăr, faptele şi vorbele lui Zaharia Duhu se dovedeau de fiecare zi mai pidosnice. El mergea întotdeauna împotriva cuminţei judecăţi.

Toată lumea aflase aci vâna cea grasă a comorii. El căuta una închipuită. Pe pământul lui, după cât se spune, e zăcământul cel mai de preţ. El râde şi se mânie pe cei care-au venit să-i dea atâta bănet cât i-ar fi ajuns altădată să cumpere toate moşiile dimprejur, cât cuprind ochii. Şi acuma, el care a fost singurul cărturar din părţile locului într-o vreme şi el care şi-a ridicat cel dintâi băiat din sat să ajungă la Bucureşti profesor la şcoala cea mai naltă, în loc să se bucure, de fapt, umblă cu vorbe nebune şi cu parabole numai de mintea lui pricepute. Este şi aceasta de bună searnă o pedeapsă, pentru cine ştie ce păcat săvârşit în tinereţe poate de baba Ruxanda cea oarbă, poate de Antohie cel hapsân.

— Antohie, sireacul, el să fi trăit şi el să fi prins prefacerile şi preţurile de-acuma! Văleu, mamă, mămulică, ce s-ar mai judeca el şi i-ar mai purta el pe toţi de la societate, pe la tribunale şi pe la avocaţi! Ce i-ar mai avea el pe toţi în taşca lui de tablă şi ce i-ar mai juca el ţonţoroiul, să curgă năduşeala pe dânşii, cum curge păcura pe tăvi!…

Feciorul lui Antohie, însă, n-avea asemenea griji şi răutăcioase plăceri.

Trecea, ştergându-şi de pe straiul de şiac semnele fiarei care s-a suit din pământ; iar sub praf semnele apăreau încă mai negre.

Trecea singur.

De două zile Oarţă fugise. Lăsase cazmalele în groapa de lut şi plecase fără urmă. Zaharia în zadar îl aşteptase. În zadar îl căutase la Ţudic. În zadar mânase argatul molâu şi somnoros să-l afle la cantină, la bodegă şi la alte cârciumi deschise de curând. Oarţă era peste şapte văi şi şapte dealuri, cu bani la chimir pentru băutură pe-un an, aşa cum îi pusese în palmă hârtioarele noi, stăpâna cea cu nas ascuţit.

Şi Zaharia înţelese că nu mai are de ce-l aştepta.

Trecea fără rost şi fără ţintă. A fost la săpăturile pă-răsite din lutărie. A fost la Leiba Ţudic. De pretutindeni l-a alungat lipsa tovarăşului întunecat la minte, dar credincios ca un câine, care acum se lepădase de el, şi acesta.

De la o fereastră de sus, de la curtea Iloveanului, deacolo, Madala îl vede gesticulând în aprinsă discuţie cu propria lui umbră.

Dacă şi-ar asculta îndemnul liber al inimii, ar cobori să-i rostească tot ce ştie prea bine că pentru Zaharia Duhu ar fi o nespusă alinare.

Ar merge să-i ceară iertare. Pentru ea şi pentru amintirea lui Alex.

Cât a stat în captivitatea aceasta înaltă, ca şi odinioară Boldur Iloveanu pe care nu l-a cunoscut, mereu a revenit la fereastră atrasă de priveliştea văzută ca printr-un alt binoclu întors.

Altă privelişte, cum n-ar fi plăsmuit-o, nici în vis, închipuirea lui Boldur Iloveanu pe-atunci.

Hangarele, cazanele roşii, schelele negre, coşurile fumegoase de fabrică, elevatoare şi pompe, sârme şi cabluri – departe, gara cu şinele lucii în pământul zgurit, sutele de vagoane-cisterne cu enorme inscripţii: o mişuneală de oameni negri, în praf negru, în fum negru, în noroi negru,

între ziduri negre; o lume ireală şi aceasta, dar urâtă, posacă, şi neagră, şi neagră, şi neagră.

Aci, într-o altă primăvară, a sosit o copilă de la oraş, să bată copilăreşte din palme, la bucurii care-au murit. Fiecare mieluţă albă avea un nume. Fiecare turmă un clopot, sunând lin în tăcerea ireală ca o chemare de pe alt tărâm. Fiecare mieluţă avea un nume; fiecare turmă un clopot. Erau curate, lustruite, intacte ca jucăriile scoase dintr-o cutie pentru copila străină de la oraş. Se aflau presărate pe-o pajişte verde, desrăsucită parcă şi aceea dintr-o cutie; atât era de proaspătă, şi de tunsă, şi de învârstată simetric cu flori. Plutea şi mirosul umed şi aspru de brad, ca să desăvârşească iluzia.

Şi acum copila străină de la oraş era moartă, aşa cum în priveliştea din vale, de fum, de catran şi de zgură, nu mai supravieţuia nimic din pajiştea verde cu minuscule jucării de Nürenberg.

Toate s-au amestecat scufundate, s-au înecat în împâclirea şi duhoarea de fum.

În cerdacul de la casa lui Zaharia Duhu, în ziua când a sosit cu tovarăşii ei, Madala n-o văzuse şi n-o simţise încă aceasta, copleşită numai de umilirea faptului pentru care se afla târâtă aici. În singurătatea pustie de la fereas-tră, după zile şi zile de confruntare cu pustiitul ei cuget, abia acum se cutremurase.

Era în sfârşit pregătită să înţeleagă deplin de ce face atâtea semne de mânie şi ură omul cu straie de şiac de pe drum.

Madala ar fi coborât să ceară iertare pentru copila moartă de la oraş.

Dar tălpile rămâneau lipite de-o vrajă, ca în visurile absurde de spaimă. Şi de departe, vorba-i şi fapta-i se supuneau numai poruncii rostite de prietena cea cu nas şi glas ascuţit.

Zaharia Duhu trecu. Se opri mai întii să jelească un plop cu scoarţa leproasă şi vârful carbonizat.

Bietul plop murise şi el, în văzduhul acesta îmbâcsit de otrăvuri. Frunzele argintii tremurau sonor în vânt deaproape un veac, să amintesacă răcoros şi metalic susurul apei. Acum două primăveri, frunzele se desfăcură din mugur, galbene, de sulf; primăvara trecută, roşii ca sângele; în primăvara aceasta moartea era deplină.

Purta şi el, în păcura scursă pe trunchi şi pe crăci, semnul fiarei care s-a suit din pământ. Zalele frunzelor de argint nu l-au putut apăra.

Omul cu strai de şiac a vorbit şi-a trecut.

Departe, sub poala pădurii, se văd adunaţi copiii în cârduri pestriţe. Îi ies ca întotdeauna înainte. Îi ştie pe toţi cum îi cheamă. Le cunoaşte ale lor bucurii, şi dorinţi, şi plăceri, după mintea lor crudă şi atât de aproape cu mintea lui populată de vedenii. Cred în poveştile lui; cred şi-n comoara în care nu mai crede nimeni. N-a împărţit-o oare dinainte cu toţii? Şi fiindcă pe dânşii nu i-a atins încă niciuna din pustiirile vieţii, ei ştiu să se bucure încă şi de asemenea daruri închipuite.

— M-am lăsgândit, moş Zahalia!… Spune unul căpos, cu părul decolorat cânepiu şi cu ochii apoşi de miel. Nu mai vleau cal cu flâu de algint…!

— Şi de ce te-ai răzgândit, Niculăieş? Întreabă serios Zaharia.

— Din plicina lui Ghiţă!… Răspunde tot atât de serios copilul cu picioarele goale şi cu nişte pantaloni urâţi şi largi, de stofă dungată, cu mult bumbac. Ghiţă spune că el ale dlept să aleagă întâi!…

— Atunci cum facem?… E foarte îngrijorat Zaharia, punând tot atâta convingere ca pruncul bălai în această importantă chestiune.

— Mie să-mi dai o moală! O moală sus, pe pălău, să macin şi să mă fac molal.

— Bine, Niculăieş! Moară are să fie…

Este câte ceva pentru toată lumea.

Iar Zaharia poate chiar crede că din comoara aceea va urzi pentru toţi copiii din sat ceva încă nelămurit şi încă nemaivăzut.

O mică ţară a lor de basm, unde totul să fie cu putinţă şi închipuirea să devină aievea. Dacă există parcuri împrejmuite pe un domeniu întreg, unde sunt puse la adăpost sălbăticiunile ameninţate de strângerea seminţiilor – cerbării şi parcuri pentru fazani, păduri pentru bizoni şi capre negre – de ce-ar fi nebun gândul să întemeieze o o grădină vrăjită copiilor? Ar fi ca o ultimă a lor ţară apărată, unde să se refugieze libertatea şi fărădegrija.

Pe urmă, asprimea vieţii are să prefacă puii aceştia încă zburdând de-acum, în oameni posaci şi munciţi de lipsuri, răstiţi şi robiţi istovitoarelor osânde, aşa cum prevede o lege fără abatere a alcătuirilor strâmbe din această lume fără dreptate. Pe toţi îi aştepta într-un fel ori altul soarta celor de devale. Râsul lor are să fie arţăgos şi rău. Duşmăniile lor, sau viclene, sau crunte. Pentru unii se află gata pregătite uzinele cu şuier de curele şi roţi de transmisiune; îi aşteaptă cazanele de păcură din iadul marelui tartor, Iordan Hagi-Iordan şi al soţilor săi. Alţii au să se întoarcă din străine locuri, înstrăinaţi şi purtând la gât juvăţul de mătase, care desparte inima simţirii de capul cugetului, cum s-a întors înfumuratul şi scârbavnicul său nepot, Petru V. Tudose, ce-a fost totuşi şi el cândva un băieţaş al plaiurilor de-aici. Poate mulţi dintre aceştia nici n-au să mai revină vreodată în Piscul Voievodesei.

Mai bine, decât să-şi dea mâna cu făţarnicii vameşi şi farisei ai progresului şi civilizaţiei din vale!

Dar pentru toţi, amintirea grădinii cu mere de aur şi cu lac de argint, aşa cum va dura-o Zaharia Duhu din comoara lui, va rămâne o oază de lumină. O amintire de blândeţe şi de soare, într-un destin de ocnaşi. N-a mai gândit-o nimeni aceasta şi pare o închipuire nebună.

Totuşi oamenii găsesc înţelept, şi firesc, şi de laudă domeniile ocrotite pentru cerbi şi fazani.

Zaharia Duhu în mijlocul cetei de copii, cu picioarele încrucişate sub el, povesteşte ceea ce numai dânşii mai ascultă şi cred.

Apoi iarăşi porneşte fără ţintă, fiindcă în această vinere a Paştilor, capiii veniţi de la şcoli pregătesc părintelui Toma bucuria unui cor de glasuri subţiri, la slujba de seară. Zaharia îi lasă singuri. Din urmă, se înalţă spre cerul senin şi înalt cântarea lor subţire, pentru corul de diseară: „Primăvară dulce, fiul meu cel dulce, frumuseţea ta în mormânt ţi-au pus…”

E zbor de albine, de gâze şi fluturi. În cupele florilor se clatină bondarii catifelaţi, prea grei pentru potirul fra-gil. Se răsfiră în soare salbele de porumbei albi. Cântarea şovăie, se opreşte, începe din nou: „Primăvară dulce, fiul meu cel dulce”… Pare o cântare străină şi absurdă din atâtea piepturi fragede de copii, într-o atât de hohotitoare lumină de primăvară, cu atâta viaţă proaspătă în muguri şi flori.

La gropile de lut, Zaharia Duhu găsi cazmalele şi hârleţele aruncate, aşa cum au rămas după plecarea lui Oarţă şi cum au început să prindă rugină. Îşi spune că îndată după Paşti, trebuie să caute alt tovarăş mai de credinţă şi să purceadă mai îndârjit la săpături.

Comoara o simte aici, o ştie, după cum prinde să-i zvâcnească inima în coşul uscat al pieptului, de câte ori se apropie de malul înalt. Şi are nevoie de ea, pentru toate glasurile subţiri şi crude, care ajung tremurând în văzduhul cristalin până la dânsul: „Primăvară dulce, fiul meu cel dulce, frumuseţea ta în mormânt ţi-au pus…”

În acea după-amiază, Zaharia Duhu a umblat fără astâmpăr, numai ca să nu se întoarcă acasă şi să nu simtă sfrodelindu-l privirea femeii cu nasul ascuţit.

Pe drum, din începutul albastru de noapte, l-a oprit un soldat necunoscut, întrebându-l încotro e biserica satului.

— Încolo!… Arătă Zaharia spre livezile cu cioate de cireşi înfloriţi. Nu se vede de-aici, fiindcă e o bisericuţă mică şi

săracă, dar auzi? Clopotul te duce până acolo. Apucă pe drumul de la dreapta…

— Mulţumesc dumitale! Salută reglementar soldatul, ducând mâna la capelă. Am scăpat boala cea de trin şi zic atuncea să nu scap măcar sfânta slujbă de Vinerea Mare.

— Eşti de departe? Întrebă Zaharia, ca să spună ceva, căci glasul soldatului îi sunase plăcut şi prietenos în umbră.

— Cam!… Făcu străinul, arătând cu mâna spre afundul ţării. Cale de-o zi şi-o noapte. Taman bine am s-ajung la sfânta Înviere, să ciocnesc pe urmă cu moşnegii mei un ou roşu şi să îmbuc un dărăb de pască, la care bunătate mămuca e mare meşteră şi n-are pereche în sat… (Pe urmă soldatul râse în întuneric, cerându-şi într-un fel iertare de asemenea gânduri, după chipul şi asemănarea lui Flămânzilă din poveste.) Se cunoaşte că vin de la post negru, de-mi pofteşte inima numai pască şi cozonac… Cu bine şi cu sănătate!

Ostaşul străin apucă pe uliţa bisericii. Zaharia Duhu stătu la cumpănă.

Dar înţelese că n-are tărie în seara aceasta să rabde toate privirile câte au să se întoarcă spre el, ca la urs, de îndată ce va călca pragul sfântului lăcaş. Porni deci în întuneric, sub cerul înstelat, spre singurărăţile lui. Se opri deasupra satului, pe-un trunchi scorburos şi culcat, acoperindu-şi faţa în palme. În asemenea zile, când toţi se adună la închinare şi se pregătesc pentru petreceri de sărbătoare, singurătatea lui îi apărea încă mai aspră şi mai nedreaptă.

Stătu mult aşa.

Când ridică palmele de pe ochi, zări o vâlvătaie mare în vale. „Arde undeva!” vorbi singur, cum era acuma deprins. Pe urmă, se ridică în picioare.

Ardea înspre biserică. Parcă ardea biserica. Da, ardea biserica…

Umbre negre se vedeau zvârcolindu-se în pară; flacăra zvâcnea, cădea, împroşca scântei, iar din depărtare, focul avea ceva nevinovat şi festiv.

Nu ajungeau glasuri până la el. Dar străbătea numai un huruit prelung, neîntrerupt, crescând şi micşorându-se şi înălţându-se iarăşi în vaier.

Zaharia Duhu cunoştea vaierul acesta omenesc, din război, când un câmp de răniţi se zvârcolea pisat sub rafalele artileriei.

Cu un răcnet, la care răspunseră îndată alte răcnete din case şi din livezi, se prăvăli în goană spre sat.

C a p i t o l u l V I I I.

Comorile sunt ale pământului.

Rugul copiilor din Piscul Voievodesei mai cutremură şi acum, după trei ani, amintirile de obicei atât de repede uzate şi prinzând a se răci.

În gazetele vremii, pe pagini întregi, se regăseşte zugrăvit episodul lugubru cu toate amănuntele înfricoşate. A fost o întâmplare injustă şi atroce, care îneacă şi astăzi privirea într-o împclire a durerii.

Atunci însă, lectorii din cel mai depărtat ţinut smulgeau foile din mâinile vânzătorilor, se plecau pe titlurile de catastrofă şi gravurile pline de oroare, nu-şi puteau stăpâni plânsul spasmodic şi nu mai simţeau nevoia să-l ascundă, cum se întâmplă prea adesea într-un fel de pudoare… Mulţi, nu ştiau în ce loc anume, pe hartă, se află Piscul Voievodesei. Nu aveau nimic, nici bun nici rău, cu oamenii aceia necunoscuţi şi loviţi de la celălalt capăt al ţării. Dar sfâşierea era pentru toţi şi toţi au recunoscut un semn de nedreaptă pedeapsă a cerului.

— Ajunge! Împingeau foaia cu negre chenare, hotărâţi să nu mai citească un singur rând.

Şi după câteva clipe, ochii se întorceau irezistibil magnetizaţi de chinuitoarele ştiri şi nemilostivele amănunte.

O biserică de lemn şi şindrilă, mistuită fulgerător într-un sfert de ceas. O sută cincizeci de morţi, aproape toţi copii, carbonizaţi în clipa când înălţau spre slavă glasurile lor

firave cântecul mohorât: „Primăvară dulce, fiul meu cel dulce, frumuseţea ta în mormânt ţi-au pus…”

O sută cincizeci de sicrie. Un sat fără copii. Mamele rupându-şi sânii storşi cu unghiile în deznădejde, îngenunchind pe cadavrele arse să-şi identifice în oase fărâmiţate şi-n cărbune, carnea arsă din carnea lor şi sânge ars din sângele lor. Părinţii fugind de groază în codri, de unde-au fost culeşi după două-trei zile, cu păr învâlvoiat şi ochii năuci. Cetele de câini din patru sate, adulmecând mirosul de carne sfârâită cale de-o poştă, urlând pe dealuri şi încercând să tăibărască asupra cimitirului. Femeile desprinse cu sila din îmbrăţişarea scheletelor zgurite. Altele, lăsându-se să se sfârşească de foame pe movila mormintelor.

Peripeţii de apocalips, legende întunecate şi drojdia superstiţiilor presărate cu felurite reproşuri în căutarea unui vinovat: aceasta a fost hrana gazetelor vreme de-o săptămână.

Şi ca nici într-un an, săptămâna aceea luminată, cum o numeau credincioşii din veacuri bătrâne, era cu mai mult soare ca întotdeauna, cu mai multe flori albe ale primăverii, cu mai multă însetare de îmblânzire a sufletelor, în sărbătorile de înviere şi pace… Ţara satelor o aşteptase în post aspru şi lung, după o iarnă cumplită. Gospodinele pregătiseră ouă încondeiate pentru daruri de prietenie şi iertare; cozonaci cu miezul pufos ca puful molatic şi auriu al bobocilor de răţuşcă. Copiii încercaseră cu nerăbdare hăinuţele încă neagăţate în genunchi şi în coate.

Iar bucuria acelor zile de Paşti s-a stins deodată pentru toţi, într-o amurgire lividă.

Totul a fost cenuşiu, mort şi fără speranţă; cu o surpată îndoială în blândeţea şi dreptatea divină. Râsul pierea brusc, ucis pe buze. Hăinuţele copiilor păreau o provocare. Mâna întinsă să ciocnească oul roşu şovăia înainte ca omul să rostească: „Hristos a înviat!” sau să răspundă: „Adevărat a înviat!”

Îndată îşi aminteau şi unul şi altul, că pentru copiii dintr-un anume sat al ţării, Hristos nu mai poate învia până în vecii vecilor. În toate privirile se căsca aceeaşi privelişte neagră: mormanul carbonizat în care mamele îşi căutau oasele pruncilor. Şi nimeni, nimeni nu mai rostea cuvintele voioase, de bucurie, de lumină, de pace.

Mâinile strângeau încleştat copiii să-i apere la piept într-un gest sperios de ocrotire. Au fost fireşte serbări, s-au jucat fireşte comedii la teatru şi filme în opt acte la cinematograf, au fost plimbări şi excursii, au fost hore şi scrâncioabe cu chiot de lăutari; ca după datinele din totdeauna peste toate însă se căsca deodată priveliştea neagră: mormanul carbonizat în care mamele îşi căutau oasele pruncilor, aşa cum câinii hulpavi scurmă movilele de gunoaie.

Râsul nu mai fu râs. Ochii n-au mai privit la cerul înalt.

Sărbătorile Învierii s-au scurs mai posomorâte ca în anii cei mai fără nădejde. Căci toţi învăţau în această săptămână luminată, că deasupra bucuriilor şi primăverii şi tinereţii, o mână haină din nevăzut pândeşte veşnic prezentă, să sugrume uneori crunt şi fără pricină, tot ceea ce este tinereţe, şi primăvară, şi năvalnică însetare de bu-curie, ca în războiul care trecuse şi în cel ce-i mai pândea departe, în timp, fără s-o bănuiască.

Iar ziarele aduceau mereu alte ştiri. Mereu alte liste de nume. Mereu alte fotografii de mame prăbuşite cu păr despletit peste morminte.

Antenele posturilor de telegrafie fără fir au trimis de îndată vestea acestui crematoriu al copiilor, diferitelor gazete depărtate şi străine avide de asemenea senzaţionale ştiri.

Pe terasa unei cafenele sărace de cartier, la Paris, Boldur Iloveanu, în straiele lui negre şi lustruite la cusături, a scăpat jurnalul dintre degetele scuturate de tremur, zguduindu-l aşa măcar o singură dată din apatica şi egoista lui fereală de orice emoţie.

În holul hotelului „Ruhl” la Nisa, Iordan Hagi-Iordan a strivit havana în scrumieră, răvăşind vraful hârtiilor tipărite şi chemând răstit băiatul cu uniforma de postav şi nasturi poleiţi, să predea telegrama cu precădere prin care cerea ştire urgentă şi amănunţită din ţară, dacă focul n-a vătămat cumva sondele şi depozitele societăţii: „Voevoda Roumanian Company for the Development of the Mining Industry, Limited”.

Au sosit şi fotografi cu aparate perfecţionate, pentru a imortaliza spectacolul rezervat rubricilor unde se înregistrează, în diferite almanahuri şi publicaţii ilustrate, cele mai senzaţionale catastrofe ale anului. S-au înfăţişat la înmormântare reprezentanţii oficialităţilor în haine de jale solemnă. S-au deschis liste de subscripţii şi s-au împărţit ajutoare.

Acestea toate au fost consemnate în gazetele timpului de trimişi speciali şi se mai pot reciti printr-o împâclire de emoţie şi astăzi, după trei ani.

Ceea ce n-a fost spus a rămas însă îngropat acolo, în amintirea supravieţuitorilor din Piscul Voievodesei, fiindcă ochii străinilor nu puteau să le vadă toate şi inima lor să le simtă toate.

Erau numai nişte trecători.

Au venit, s-au îndurerat, au jeluit; au colecţionat ştiri, amănunte şi scene fotografiate; s-au întors la drumurile şi la datoriile lor triste, să aştepte alte întâmplări de înfiorare, după care lumea e lacomă, chiar când satisfăcându-i curiozitatea, mai face să tremure litera tiparului şi într-o păinjenire de lacrimă.

Viaţa s-a ghemuit însă aici, în cotloanele vechi, ca o sălbăticiune sfâşiată, încolăcită în vizuine, aşteptând vindecarea, târându-şi zilele deşarte, zvârcolindu-se prin somn în aceleaşi şi aceleaşi visuri de spaimă.

Fiindcă noaptea, printr-o altă osândă, mamele, şi fraţii şi surorile morţilor mai trăiau încă o dată ceasurile de groază, ca şi cum o singură moarte n-a fost destul şi mai era nevoie

de o sută de agonii, perpetuate în chinurile din vis. Buimacă, mâna căuta prin întuneric locul copilului. Îşi făcea zare o nădejde absurdă. Nu-l mai cre-dea mort. A fost doar numai o arătare urâtă prin somn, din care s-a deşteptat! Mâna căuta, căuta… Locul se căsca gol. Mintea se dezmeticea din nădejdea buimacă. Şi adevărul nu mai îngăduia nici o amăgire. Copilul e un pumn de oase şi de tăciune, într-o cutie închisă sub pământ, deasupra cu toată movila neagră şi grea de ţărână, care apăsa pe vecie gratiile bietelor coaste descărnate. Iar moartea se întorcea iarăşi şi iarăşi prin somn, ca să nu lase nici nepoţii alinarea uitării.

Nimeni n-a ştiut niciodată cum s-a dezlănţuit într-adevăr întâmplarea dinlăuntrul bisericii arse.

E o taină a morţilor. Au luat-o cu dânşii.

Tot ce s-a scris în ziare au fost simple presupusuri. Aproape de adevăr. Poate chiar adevărul. Dar adevărul închipuit, nu văzut, nu ştiut.

Cei doi sau trei martori din pridvor atâta ţin minte… Copiii cântau „Primăvară dulce, fiul meu cel dulce, frumuseţea ta în pământ ţi-au pus…” Sfânta masă, aştepta la mijloc, cu chipul lui Isus străpuns de cuiele răstignirii. Cineva a glăsuit: „Foc!…” Vâlvătăile s-au înălţat în aceeaşi clipă din patru unghiuri. Uşa s-a închis împinsă pe dinlăuntru de îmbulzeala celor orbiţi de spaimă, de flăcări, de fum. Martorii despărţiţi afară au pornit cu răcnete să vestească satul şi să cheme ajutoare. Şi în urmă n-a mai fost decât un vaier înăbuşit de capacul acelei uşi de stejar, ghintuită cu scoabe de fier. Acoperişul slobozi spre înaltul cerului sinistrele flăcări să lingă stelele reci. Bârnele de jăratic s-au năruit împreună cu turnul clopotniţei. Tăcerea s-a lăţit brusc, totală şi ireală, sub pâlpâitul scânteilor galbene.

Totul s-a petrecut atât de neaşteptat, atât de fulgerător şi absurd, încât cei dintâi sosiţi nu-şi puteau crede văzului.

Când inginerul Dinu Grinţescu şi toate ajutoarele sale au pus sub grăbită comandă în lucru pompele uzinei,

împroşcarea de apă a stins doar surpături fumegoase şi trupuri de mult sfârlogite. Un singur glas nu mai scâncea. O singură inimă nu mai bătea. O singură mână carbonizată nu se mai crispa de durere.

Iar imobilitatea aceasta mută era încă mai intolerabil de suportat, chiar decât vaierul celor o sută cincizeci de agonii, care se dezlănţuise înăuntru şi s-a curmat brusc.

Inginerul Dinu Grinţescu a săvârşit minune de iniţiativă, de calm şi de organizare.

A oprit părinţii, fraţii şi surorile, să se năpustească asupra rugului stins cu bocetele lor deznădăjduite care nu mai puteau învia morţii. A privegheat scoaterea şi rânduiala cadavrelor în micul cimitir, unde deasupra morţilor vechi au fost întinşi feciorii, nepoţii şi strănepoţii lor, cu haine de scrum şi trup de cărbune. A orânduit ageră pază împotriva haitelor de câini, atraşi de miros şi lihniţi de foamea postului mare. A poruncit atelierului să suspende orice lucrare şi să încheie grabnic în ţinte numai sicrie, multe sicrie, tot alte şi alte sicrie, care de care mai mici şi înguste, ca pentru asemenea trupuri mici de copii.

La lumina faclelor, luptând cu sfâşierea femeilor şi cu îndârjirea oarbă a bărbaţilor, a pregătit o oaste aliniată de morţi, aşteptând în neclintirea lor neagră binecuvântarea de a doua zi a domnului prefect Emil Sava.

Unele cadavre ale celor trecuţi de vârsta copilăriei n-au mai putut fi despărţite, atât de încleştat au primit moartea.

S-a aflat lipit de pieptul lat al lui Gheorghieş Tălpăligă şi trupul firav şi schingiuit al Sandei lui Alecu Toader Precup.

Acum nu-i mai putea îndepărta nici o voinţă din lume. Focul purificase straiele urâte şi strâmte ale flăcăului cu pumnii mari şi stângaci, în uniforma civilizării. Era acum o statuie despoiată şi neagră, de care s-a strâns alipit implorând ocrotire, în moarte ca şi în viaţă, o biată făptură de cărbune.

Braţul lui Gheorghieş, de dincolo de moarte, o apăra acum arcuit ca un scut împotriva tuturor vrăjmăşiilor rămase de

ceastălaltă parte a vieţii şi fără nici o putere; măcar cu acest preţ, acum fără nici o putere.

— Să-l culce şi pe Gheorghieş, aici! Să-i culce şi pe dânşii, aici!… Striga Catinca, văduva lui Costache Tălpăligă.

Şi târându-se pe pământ, întindea braţele să-i cuprindă pe toţi nouă câţi au fost: pe Gheorghieş şi pe fratele lui cel molâu şi bolnăvicios, şi ceilalţi mai mărunţi, feciorii şi copilele lui Costache Tălpăligă, prizonierul îngropat undeva, în nisipurile Asiei Mici.

Mâinile ei nu mai conteneau dezmierdând trupurile urâte şi împuţinate, cu miros de carne arsă şi cu oasele în care a fiert măduva tânără. Nu mai conteneau mâinile ei şi nu-i mai ajungeau braţele, să-i cuprindă pe toţi, şi încă mai departe, îmbrăţişând planeta, să încleşte îndelaolaltă poate şi un mormânt de la capătul lumii, din deserturile cu nisipuri fierbinţi.

Toate florile câmpului şi toate cununile livezilor n-au fost destul să astupe atâtea sicrie şi să alunge suflarea fadă a vântului răscolind carnea carbonizată.

Erau şi copii pe care nu i-au mai recunoscut mamele în pumnul de oase şi de cenuşă. Se afla şi un soldat, fără nume şi fără matricolă în straiele scrumite; un soldat venit de departe şi ducându-se departe, poposind între două trenuri să-şi găsească moartea aici. Se afla şi trupul părintelui Toma, înfăşurat în odăjdii, cu Evanghelia cruţată de flăcări pe piept, şi ridicată de domnul prefect Emil Sava, să o păstreze la loc de cinste în biblioteca sa vastă cu geamuri de sticlă.

Pe toţi, din viaţă, îi însemnase păcura cu o pecete nea-gră de stăpânire; aşa cum le arătase Zaharia Duhu semnul de pe straie şi de pe mâini, aşa cum le grăise el vestire de apocaliptică urgie în cuvintele lui fără sens.

Acum negre le erau oasele, negre chipurile, neagră carnea: stanele negre şi încremenite în zvârcolire şi chin nu-şi căpătaseră nici după moarte împăcarea cea mare,

care dă îndeobşte atâta senin şi odihnită linişte celor culcaţi în sicrie.

Pe faţa tuturor morţilor e îndeobşte o nepăsare măreaţă. Înţelege oricine că au trecut într-o lume pacificată şi că s-au depărtat într-o taină.

Moartea acestora însă a fost de cărbune şi foc. Moarte nedreaptă, ca în schingiuirile zugrăvelilor de biserici, pregătită numai pentru netrebnicii încărcaţi de păcate şi trimişi în funduri de iad.

Moartea acestor osândiţi la pieire fără vină, le-a fost de cărbune şi foc.

— S-ar spune că sunt victimele unei boli necunoscute… Un flagel misterios. O ciumă ori o lepră! Grăi un reporter de ziar, potrivind aparatul fotografic cu ochiul asupra cadavrelor negre, lucioase în soare ca antracitul şi încleştate în contorsiuni de durere.

Cuvintele se adresau unui camarad, care însemna liste de nume şi de vârste, într-un carnet.

Răspunse un om spân, cu strai de şiac, cu spinarea încovoiată şi cu urme de arsură pe mâini:

— Toţi poartă semnul fiarei care s-a suit din pământ!… Uitaţi-vă, acolo e fiara, unde se văd schelele. Puterea fiarei e roşie: flacăra! Semnul ei e negru: catranul! Toţi au murit de flacără şi s-au prefăcut în catran, ca biruinţa fiarei care s-a suit din pământ să fie deplină şi să nu-i scape niciunul!

Cei doi se uitară unul la altul. Li s-a părut un nebun vrednic de luare-aminte. Desigur încă o victimă, un părinte, un frate, cu morţii lui culcaţi în sicrie.

Dar când au pregătit carnetul şi ochiul aparatului fotografic, omul cu straie de şiac era departe, presărând flori de câmp peste morţii de tăciune.

Slujba înmormântării a adunat norod din zece sate şi multe chipuri străine de domni, din cei cu slujbe înalte care voiesc numai binele obştesc şi se arată mai cu seamă s-o spună în preziua alegerilor şi în zilele de durere, o dată cu cioclii.

Domnul prefect Emil Sava, părăsindu-şi nedespărţitele-i chei prinse-n veriga cu lanţ, a rostit o cuvântare cutremurată, cu amândouă mâinile înălţate la cerul nedrept; pe urmă, întorcându-se jos, pe pământ, a amintit mamelor şi fraţilor, părinţilor şi bunicilor, aceeaşi purtare de grijă şi alinare, cum a mai arătat dânsul şi altă dată, cu atâta mărinimie văduvelor, ciungilor şi orfanilor de război.

Apoi, morţii de cărbune au fost redaţi pământului în albele lor cutii de brad.

Piscul Voievodesei a rămas fără copii. Toată gălăgia uliţelor a amuţit, astâmpărată în cimitirul cu crucile proaspete, ca o tânără şcoală cuminte în straie curate de Paşti.

În lunci, cuiburile de păsări s-au proslăvit ca nici într-o primăvară, nesupărate. Veveriţele cu coada pufoasă nu mai aveau pentru cine juca iţindu-se printre crengi.

Pe apa Voievodesei, n-au plutit, scurmate din ştergar, cojile de ouă roşii, ca nişte corăbioare plecate spre ţara blajinilor. N-au mai fost ouă roşii. Nu mai aveau pentru cine fi.

Se întâmplau şi lucruri în afară de orice judecată.

Mamele se întorceau de la morminte cu ţărâna bătăto-rită de genunchii lor, unde-şi jeliseră încă o dată morţii. Pe urmă. Acasă, întindeau blidele pe masă şi pentru aceşti morţi. Aşteptau, cu mâinile încrucişate în poale. „Da Neculăieş de ce nu mai vine? Strigă pe Măriuţa de afară, îmi pare c-o aud la poartă…!” „Pe cine să strig, femeie?… Gemea bărbatul cu fălcile încleştate. De unde să vină? Pe cine-auzi?”

Şi deodată femeia îşi amintea ceea ce toată ziua ştiuse şi jelise, iar casa se umplea iarăşi de bocet, până când, noaptea, morţii lor mai mureau încă o dată, înfricoşat, în vis.

Sirenele fabricii şi rafinăriilor chcmau însă, cu aceeaşi regularitate mecanică, oamenii muncii la datoria, care n-avea de ce să fie suspendată pentru atât. Prin gară, expresurile luminate treceau noaptea dintr-un capăt de

ţară spre alt capăt de ţară, fără oprire – viaţa nu se opreşte pentru atât.

Conducătorul vagonului de dormit bătea la uşa unei cabine:

— Mi-aţi spus să vă anunţ!… Trecem pe lângă Piscul Voivodesei, ştiţi, satul unde-au ars copiii în biserică…!

La fereastră se arăta, ridicând perdeaua, o faţă veştedă de fum şi nesomn. Călătorul îşi freca ochii. Nu se vedea nimic. Un sat acesta? În orice caz un sat luminat electric, ca într-o seară de sărbătoare.

— Acolo sunt sondele! Lămurea conductorul. Sondele şi rafinăriile. Satul e ceva mai sus şi e mai prost luminat.

— A! Sondele lui Iordan Hagi-Iordan?… Va să zică aici sunt sondele lui Hagi-Iordan…!

Storul cădea la loc. Călătorul era purtat de vagonul cu arcuri elastice spre celălalt capăt al ţării, cu insomnia lui şi cu a lui curiozitate numai pe jumătate satisfăcută. Văzuse sondele lui Iordan Hagi-Iordan luminate electric. Nu văzuse cimitirul îngropat în întunericul nopţii.

Zaharia Duhu privea şi el la aceste expresuri, de pe malul lutos şi înalt, cum apăreau şi dispăreau în noapte cu şiragul ferestrelor ca o ghirlandă de becuri festive.

Viaţa de unde veneau şi la care se întorceau îl durea ca o rană. Ca rana mâinilor arse, de când a scormonit în jăratic să afle copiii scrumiţi ai tuturor – şi ai lui.

Aşa îl cuprindea noaptea, nemişcat, pe malul înalt şi râpos. Aşa îl prindeau zorile, nemişcat, pe malul râpos şi înalt.

De acasă fugea, să nu mai întâmpine ochii iscoditori şi nasul ascuţit al femeii străine.

În câmpuri nu-l mai aştepta nici un băieţaş cu nasul cât un bumb şi cu ochii apoşi de miel, să-i ceară un basm şi căluţul pintenog cu frâu de argint, când va afla el o dată şi o dată comoara.

Cazmalele şi hârleţele rugineau neclintite, aşa cum au fost lepădate într-o seară de Oarţă.

Întâlnea acum iarăşi priviri duşmănoase. Îl ocoleau acum părinţii şi fraţii morţilor, ca o piază rea care-a atras urgia asupra satului. E destul oricărei minţi sănătoase să cumpănească şi să judece! De tot ce s-a apropiat vreodată Zaharia Duhu cu gândul sau cu fapta, s-a apropiat şi împlinirea unui blestem. A îndrăgit copiii, ca să cheme moartea în chinuri asupra lor. I-a îndrăgit pe Gheorghieş Tălpăligă şi pe Sanda lui Precup, ca să-i vadă uniţi în logodna care i-a prefăcut în cărbune. L-a prins grija bisericii vechi, cum au apucat-o ei din părinţii părinţilor; destul a fost atâta, ca mai apoi să-i scormonească el în scrum cu degetele, descântând cine ştie ce vrajă suflată de stăpânul împărăţiei de dedesubt. Îşi mai amintesc alţii şi despre alte întâmplări mai vechi, când după pilda lui satul a căzut în doaga căutătorilor de comori şi când oamenii de atunci au avut de îndurat numai ocară şi năpastă din pricina unui nebun. Un nebun va fi fiind el vrednic de înduioşare şi milă. Cine n-o pricepe şi n-o simte asta? Dar nu un nebun în care cuvântă şi făptuieşte puterea diavolească, să samene drumul numai cu pacoste, jale şi moarte.

— Unchiule Zaharia! Îi ieşi într-o dimineaţă în cale Cecil, ridicând nasul ascuţit să-i taie retragerea. N-am dreptul să mă amestec… Dar te rog să mă ierţi că îndrăznesc să-ţi dau un sfat. În definitiv, eu am datoria să te previn. Vin pe aici unii şi alţii, vorbesc şi pleacă… Sa-tul s-a ridicat împotriva dumitale! Socoate că dumneata le-ai adus toată nenorocirea… Prostii de oameni simpli şi disperaţi!… Dar chiar aşa dacă e, sunt de părere să stai mai pe aproape de casă, fiindcă, în definitiv, în mintea lor, sunt capabili de orice. Nu ştiu dacă mă înţelegi bine, unchiule?

— Înţeleg mai bine decât crezi! Răspunse Zaharia Duhu, păşind atât de drept şi de hotărât spre uşă, încât nasul cel ascuţit se retrase repede şi prudent din cale.

Nepoata rămase privindu-l din urmă, în capul scărilor.

Clătină din cap şi îşi sumeţi nasul tăios.

— Înţelegi? Glăsui ameninţător. Încă nu înţelegi nimic! Numai aşteaptă puţin, ca să ai ce înţelege…

Pe urmă, trimise răspuns la câţiva gospodari vecini, ca să le împărtăşească o anume părere şi un anumit sfat. O plângere cu multe semnături, cerând îndepărtarea lui Zaharia Duhu într-o casă de sănătate avea mai mult ca oricând drept să fie astăzi ascultată. Şi mai avea meritul să pornească de la alţii, întru liniştirea unui sat încercat de nenorocire, nu întru cine ştie ce interese suspecte ale unor rubedenii oarecare. E simplu şi în afară de orice bănuială. Chiar în afară şi de bănuiala oarbei; o încăpăţânată zurlie şi asta, lăsată să zacă cu leacuri şi oblojeli în chilioara ei din fundul casei.

Zaharia Duhu ajunse la malul lui înalt, lângă cazmalele ruginite, unde-l mâna o putere mai mare ca el. N-avea ce căuta aici. Nu aştepta nimic. Chiar gândul comorii, care-l stăpânise o viaţă de om, era acum foarte îndepărtat şi părăsit.

Pentru cine ar mai căuta el o comoară? Pentru ce bucurie ar mai găsi-o? Şi pentru ce folos?

Totuşi aici i se îndreptau paşii fără voie, cum acul busolei, după ce se clatină şi îşi caută locul, rămâne cu vârful săgeţii spre o singură direcţie cardinală, întotdeauna aceeaşi.

Se vedea din locul acela un câmp gol, cu pajişti şi ară-turi într-o parte, dincolo de sat, până spre văile de departe. De cealaltă parte, unde nu întorcea ochii, se desfăşura priveliştea cu schele şi hornuri, cu cazane şi cabluri, cu linii de fier şi ţevi de schijă; valea urâtă şi tristă, unde se cuibărise pecinginea neagră să se întindă prelins, spre înălţimi şi spre codri, şi poieni cu şuier de mierle.

Aici îl găseau – nici n-au trecut de atunci douăspre-zece zile!

— Aici îl găseau copiii, apropiindu-se tiptil şi speriindu-l în joacă.

— Moş Zaharia, ţi-am adus flori!

— Bădie Zaharia, spune-ne povestea cu vrăjitoarea cea rea şi cu oglinda…

Tresărea la glasurile neaşteptate.

— Bată-vă norocul, mânjilor!… De ce te-ai îmbrăcat cu straiul acesta urât, Neculăieş…?

Acum, în nerilintire, i se părea că aude iarăşi paşi apropiindu-se tiptil. Aştepta o mână uşoară şi mică, să-i atingă umărul, cum se afla întotdeauna cinchit, gata să-i aşeze pe toţi roată în jurul lui.

Aştepta.

Ascuţea auzul.

Nici un pas nu mai putea fi. Nici un glas. Nici un râs voios, cu viclenie nevinovată. Nici o mână uşoară şi mică – acum cărbune şi scrum.

Era numai vântul fâsăind în ierburi.

Numai o pasăre amăgită de neclintire, zburând până aproape, poate gata să i se aşeze pe umăr, fiindcă îl socotea încorporat pământului şi copacilor.

„Moş Zaharia, ţi-am adus flori…” „Bădie Zaharia, când îmi cumpeli calul cu fliu de algint? Că nu mai vleau să aştept…”

Câmpul era gol. Depărtările pustii. Nici un glas.

Numai salbele porumbeilor albi, înălţându-se şi căzând, răsfirându-se şi înaintând, pe un cer nepăsător de deşert.

Zaharia Duhu privea neclintit, în apele tulburi.

De două zile, râul Voievodesei clocotea umflat de puhoaiele ploilor din munte. Norii se arătaseră deasupra culmilor, pe marginea zării, vineţi şi grei, brăzdaţi de scăpărările albe. Dar căzuseră îndărăt. Potopul rămăsese în văgăunile înălţimilor. Aici soseau numai vârtejurile învolburate, izbind cu tărie în maluri, târând năhlapii, rostogolind cioatele cu rădăcini negre, zbătându-se între ţăr-muri prea strâmte, să scape în vale, la larg.

Şi de două zile, poate fără să-şi dea seama deplin, Zaharia Duhu urmărea o luptă îndârjită a apelor.

Cotul acela râpos, de lut şi de stâncă, ţinea zid despăr-ţitor la o albie veche. La spate, sub ierburi şi prunduri, se

cunoştea adâncit şi fără ocol, cursul din cine ştie ce timp, părăsit şi uitat. S-ar fi spus că apele o ştiau aceasta, şi-au amintit-o, şi acum caută drumul bătrân.

De aceea izbeau cu tărie şi clocot de două zile, să spintece un singur jgheab îngust. O singură aţă prelinsă, din care, într-o năvală de-o noapte, vor sparge cale deschisă şi potolită, pe albia din alte veacuri uitate de oameni.

Lupta avea ceva dureros. Aproape omenesc. Se simţea o judecată a elementelor. O voinţă. Un scrâşnet încordat să sfarme o cătuşă.

Peretele, o dată prăvălit, n-avea să scurteze calea decât cu cinci sute de paşi, poate cu şase sute. S-ar fi împreunat îndată, drumul de acum, cu drumul din totdeauna. Dar ocolul după parapetul de lut şi de stâncă, zăgazul acela împingând oblu apele pe-un vad nefiresc şi întortocheat, cotul acela al lui Bălan, cu nume rămas din nimeni nu ştie ce amintire, părea şi râului un obstacol absurd şi o provocare.

Tot aşa noroadele primesc o stare de lucruri un veac şi mai multe, ca deodată să se ridice cu răzmeriţă şi cu mânie, năpustindu-se şi zdrobind.

Zaharia Duhu nu mai recunoştea apa cuminte şi străvezie a Voievodesei, în tălăzuirea aceasta tulbure, cu nisipuri şi volburi, cu rădăcini şi năhlapi, înverşunându-se să izbească în acelaşi loc, ca berbecii servilor răsculaţi într-un zid de cetate.

Apa venea de departe, răsfirată şi hlisoasă, se pregătea în strâmtoare, îşi aduna toate puterile, năvălea spumegând şi îşi sleia îndată îndârjirea, lovită din coastă şi îndreptată viclean spre drumul cotit.

Drumul cel vechi, drept, adânc şi lin, se afla dincoace, la câţiva paşi.

Apa îl ştia. Îl căuta, şi, când se simţea mai aproape, era viclean abătută să-şi risipească încordarea într-un braţ trândav şi molâu, unde rădăcinile începeau să se învârte pe loc şi spuma chiftea murdară şi groasă.

Lupta avea ceva dureros. Da, aproape ceva omenesc. O înfrângere nedreaptă şi umilitoare.

, Am să-i dau eu ajutor!” hotărî Zaharia Duhu, cum făgăduieşti ajutor unui prieten care-l aşteaptă, însă nu-l cere…

Lepădă straiul şi apucă o cazma ruginită, căutând cu răbdurie chibzuială locul cel mai şubred întărit.

Cercetă într-o parte şi alta.

Albia veche – acum îşi dădea socoteală – era mult mai adâncă şi se miră că nu i-a atras mai demult luareaminte. S-ar crede că a fost săpată înadins de-o mină de om, să ţină apele cu voinţă, pe-un drum dinadins adâncit. Pe urmă, numai întâmplarea, numai o schimbare în afară de prevedere, poate altă mână de om, a abătut cursul întru cine ştie ce altă folosinţă. Iar apele amăgite ori duse cu silnicie au părăsit calea veche, au uitat-o. Ca s-o regăsească, e muncă de-o zi.

Zaharia Duhu purcese de jos în sus, de la albia bătrână. Un şanţ îngust se arăta deocamdată de ajuns. Puhoiul avea să desăvârşească într-o singură opintire ceea ce îl uşura începând.

Se aşternu deci la lucru metodic, cum învăţase în săpăturile lui.

De cealaltă parte a apei, în peretele de lut şi de stâncă, scobea ca un sfredelitor de tunel îmbărbătat de loviturile tovarăşului din faţă, apropiindu-se unul de altul, cu fie-care pas şi, fireşte, dizlocare de cazma.

Lutul era moale, stânca sfărâmicioasă.

Soarele se înclină după munţii negri şi Zaharia Duhu nici n-a prins de veste când.

Din toate nebuniile lui, fapta aceasta nu era poate cea mai nebună. Nu mai avea nici un prieten, nici o bucurie, nici un suflet de om aproape; nu mai era nimănui de nici un folois. Fiindcă-l părăsiseră toţi şi îi pierduse pe toţi, ajuta acum o apă.

În zbaterea ei a simţit ca o durere. Poate în eliberarea ei va simţi ca o bucurie.

Ea nu-l poate înşela, nici părăsi.

O dată cu asfinţitul, Zaharia Duhu poposi să se odihnească. Lăsă cazmaua să cadă şi privi îndărăt.

Măsură cu paşii distanţa şi socoti munca pe a doua zi. Partea cea mai anevoioasă era împlinită. Apa bătea în peretele subţiat. Părea că a înţeles. Părea că ştie. Că aşteaptă cu nerăbdare.

„Bine!... Vorbi Zaharia Duhu, ca unui prieten care se îndoieşte de ajutorul de mâine. Nu plec! Sfârşim în această noapte... Ai dreptate! Acel mâine, veşnic mâine al nostru, al oamenilor, poate să fie câteodată prea târziu...”

Într-adevăr, a doua zi era destul ca apele să se afle în scădere şi toată cazna rămânea zadarnică până la altă puhoire din munţi.

Zaharia Duhu schimbă cazmaua cu vârful tocit, alegând, alta din gropile lui părăsite. Nu simţi vântul rece al nopţii. Nu auzi dntecul privighetorii din ram.

Izbea cu cazmaua ritmic în lut, reteza rădăcini, răsturna bolovani şi cu mâneca sumeasă a cămăşii îşi ştergea şuroaiele sudorii fără să se oprească. O viaţă veche se deştepta în el. Poate viaţa din vremea când săpăturile lui erau de un folos pentru cărţile profesorului Alexandru Opriş. Poate o viaţă mai veche încă, din timpuri mai adânci, când neam din neamul lui a răscolit pământul întotdeauna pentru o folosire cuminte, nu pentru vane comori.

A doua oară s-a oprit târziu, într-un cântec depărtat de cocoş cu zbatere de aripi, care s-a auzit până aici în tăce-rea imobilă a nopţii. Peretele se îngustase de trei paşi. Aproape sfârşitul.

Apele se zbăteau cu nerăbdare, lovind în uşa închisă.

Zaharia Duhu se plecă şi privi. Îşi văzu umbra scufundată nemăsurat în apă.

Atunci abia prinse de veste că de patru ceasuri săpa în lumina lunii.

Înălţă ochii.

Era o lumină alb-verzuie. Metalică şi îngheţată.

— E o lună pentru căutătorii de comori!… Vorbi Za-haria singur şi râse.

Râdea poate de nebunii care mai caută comori.

Poate râdea de credinţa naivă a celor ce socot că la aflarea unei comori, chiar luna devine complice cu lumina ei de stafii şi fantome.

Şi totuşi era o lună pentru căutătorii de comori.

Un scut foarte vechi pe cer. Un scut cu inscripţiile argintului şters. Iar scutul acela tocit şi subţire vărsa o lumină străină, furată de aiurea, trimisă dintr-o altă lume: o lumină verzuie şi neliniştitoare, care face câinii să urle cu gâtul lungit şi tălăzuieşte apa oceanelor.

Se desluşea fiecare fir de iarbă. Se vedeau depărtările într-un praf fosforic. Umbrele se deşirau spectrale.

O bufniţă zbură cu aripi moi, drept în lumină, poate pornind să se agaţe acolo cu ghearele, pe marginea scutului vechi şi tocit.

, E o lună pentru căutătorii de comori!” râse încă o dată Zaharia Duhu de el şi de alţii, strângând din umeri şi întorcându-se la isprava lui mai cuminte.

Coborî în albia veche, să cerceteze drumul pe unde vor puhoi acuş apele în clocot. Izbea cu vârful cazmalei în pietre şi cioate.

De ce s-a oprit aici şi nu aiurea?

Bătăile inimii au stat deodată; pe urmă au început să zvâcnească năprasnic, gata să-i sfarme coşul pieptului. A dus palma la fruntea căruntă şi udă. A şters năduşeala şi a vrut să şteargă şi o părere a ochilor, o nălucire. Era o groapă scufundată, cu nisipuri şi scai. Cum de n-o văzuse? A trecut doar de-o sută de ori pe lângă dânsa. Acum tălpile s-au încleştat de stană; ca în povestea feciorului împietrit la întâia privire a vrăjitoarei până la genunchi; la a doua până la brâu la a treia până la umeri.

A azvârlit cazmaua şi dintele cazmalei a sunat.

„E o lună pentru căutătorii de comori! Râse cu scârbă şi milă de el Zaharia Duhu, fiindcă inima lui uscată şi veche mai tresărise nebună la asemenea năluciri, care-l înşelaseră în atâtea dăţi. Haha! Luna nebunilor căutători de comori…!”

Păşi. Pasul se lăsă descleştat.

Păşi şi se plecă să-şi ridice cazmaua din nisipuri, din pietre şi scaieţi.

Mai lovi fără nici un gând, dar aşa, dintr-un vechi obi-cei. O dată. De două ori. Numai ca să-şi râdă mai amar şi cu scârbă de-o năucire de care se credea vindecat.

Lovitura răspunse.

Atunci Zaharia Duhu se năpusti deodată cu unealta, cu mâinile, cu unghiile; zvârlind nisipul, răscolind prun-dul, smulgând rădăcinile scaieţilor; zgâriind capacul de bronz codit, cerând minunii o sută de braţe cu cinci sute de unghii să poată săpa mai adânc şi mai repede.

Avea lopata sus, şi-i părea drumul lung până acolo.

Numai cu unghiile. Săvârşesc câteodată minuni şi zece unghii, chiar dacă au fost arse scurmând în cenuşă fierbinte să caute oase de copii morţi.

Zaharia Duhu mătură rămăşiţele de ţărână cu palmele. Acum lespedea era liberă. Groapa se adâncise; haznaua de bronz se arăta mai grea şi mai mare decât ar clinti-o zece voinici, nu un singur om gârbovit şi împuţinat ca dânsul. Capacul purta semne şi flori turnate, sub rugină şi sub coclеală.

Le ştie aceste semne şi le recunoaşte aceste flori.

Cine spunea că nu există comoara regelui Dromichet? Aşa a văzut-o şi aşa îl aştepta, cum o ştiuse.

Cu dintele cazmalei zvârli zăvoreala; apăsând în pârghie cu tot pieptul prăvălea capacul în lături.

„Alexandre, de ce spui tu că nu există comoara regelui Dromichet?”

Zaharia Duhu căzu deasupra comorii, încredinţată pământului şi veacurilor, de regele lui, Dromichet.

Îşi vârî până la cot mâinile rănite şi arse, răscolind coroanele şi brăţările, cheotorile şi nestematele, bumbii de piatră scumpă şi cingătorile bătute în mărgăritare. În lumina metalică a lunii, pietrele vânturate scânteiau în cascadă culorile lumii.

Iaspire şi safire, halchedoane şi smaragde, berile şi topaze, sardonix şi sardimiu, iacinte şi ametiste, mărgăritare şi hrisolite, crisopraze şi diamante, pietre fără nume, pietre depăşind orice preţuire a închipuirii omeneşti: o movilă, zece movili, un tezaur întocmai cum îl râdeau toţi, de la Petruţă cel desculţ până la profesorul Alexandru Opriş; o comoară s-o încarci cu dimirlia şi s-o răstorni în car cu şase boi. Râdeau toţi, da, toţi râdeau… Dar şi-a închipuit vreodată Zaharia Duhu altfel? Se poate sătura un om care-a căutat-o şi a crezut în ea o viaţă – se poate sătura vânturând-o între degete dureroase, rostogolind-o să-i asculte sunetul şi să-i vadă scânteierile nestematelor?

Zaharia Duhu şi-a potolit întâi acest nesaţ sălbatic.

În singurătatea scăldată ireal de lumina lunară, s-a scufundat în comoara lui, ca avarii care în ceasul morţii se rostogolesc pe movila de galbeni şi îngheaţă cu mâinile încleştate pe aur, să-l ducă dincolo de viaţă cu dânşii, încă, şi încă, şi încă…

Pe urmă, Zaharia şi-a şters obrajii spâni şi uzi, cu mâneca sfâşiată a cămăşii; s-a aşezat pe marginea lăzii de bronz, să-şi contemple astfel, cuminte şi cu rânduială, comoara lui, viaţa lui.

Era într-adevăr o lună pentru căutători norocoşi de comori.

Fiecare piatră scânteia cu toate luminile. Fiecare cunună îşi arăta săpăturile înflorite de aur. Fiecare pafta, fiecare brăţară, fiecare fibulă, fiecare cupă în mărgăritare, fiecare plăsea, fiecare cheotoare cu vârf răsucit în spirală.

Erau lucrăturile Asiei, şi ale Egiptului, şi ale Libiei, şi ale Feniciei, şi ale sciţilor, şi ale geţilor, şi ale elinilor, şi ale etruscilor: erau bani de aur ai neamurilor care s-au stins şi

efigiile împăraţilor despre care nu mai există pomenire; erau, aici, podoabele despre care a dus veste, până în ţara perşilor şi a macedonenilor, Agatocle, feciorul lui Lisimah, ostaticul regelui Dromichet.

Pietrele scânteiau fierbinte în recea lumină a lunii. Unele înviau, căci şi ele au o viaţă şi-un suflet, o boală şi-o moarte.

„Aceasta e pentru Alexandru…!” ridică Zaharia co-roana cu lucrătură getică, aşa cum o voise prietenul lui. Mâna căzu, amintindu-şi.

Coroana se rostogoli cu sunet mort.

„Acestea sunt pentru grădina copiilor!” prefiră printre degetele arse, pietrele scumpe care ar fi îndestulat preţul să răscumpere un codru cu lacuri, şi râuri, şi punţi, şi păsări de basm.

Mâna căzu amintindu-şi.

Pietrele s-au cuibărit grăbite ca nişte păianjeni coloraţi de la tropice, în ungherele lor, unde au aşteptat neclintite de ani număraţi cu miile.

Zaharia Duhu îşi privi comoara şi o văzu scufundându-se într-un afund negru de apă.

Pentru cine o găsise, când n-o mai căuta? Pentru ce bucurie, când nu mai era nimeni să se bucure? Cine se mai afla vrednic de dânsa? Mâine toate privirile au s-o spurce şi toate lăcomiile au s-o sfâşie.

Degetele arse prefirau pietrele ca o dezmierdare. Alin-tau florile fine ale fibulelor, ca o părere de rău în ceasul despărţirii. A crezut cineva în comoara regelui Dromichet? N-a fost nimeni să creadă. Râdeau, da râdeau toţi, unii în batjocură, alţii cu milă.

„Mâine toţi au să creadă şi toţi, îmbulzindu-se, n-au să găsească îndestule cuvinte de laudă şi de mărire. Aceasta e pentru Alexandru!… Acestea sunt pentru bucuria copiilor!… A mai rămas cineva care s-o merite?”

Comoara aştepta cu toate sclipirile galbene, şi albe, şi verzi, şi albastre, şi roşii, şi violete – irizând în lumina

lunară: o lună stranie şi metalică, pentru căutătorii norocoşi de comori.

Zaharia Duhu se sprijini în genunchi pe marginea haznalei de bronz şi începu să orânduiască fiecare piatră, şi fiecare ban, şi fibulă, şi brăţară, şi cunună, la locul lor, cuminte, cum îl aşteptaseră şi cum le-a găsit.

Le orândui cu încetineala pioasă şi tristă a unei ultime pregătiri mortuare. Le mai privi încă. Le mai dezmierdă cu degetele lui arse.

Trase capacul încet, deasupra. Trase pământul şi pie-trele şi nisipul deasupra.

Se ridică; iar la picioarele lui era încă un mormânt ca oricare altul şi nimic mai mult.

Îl privi, cum priveşti lung, îndelung, înainte de despărţire, mormintele.

Pe urmă, se îndreptă spre malul înalt. De acolo se ve-dea bine. Acum se înţelegea bine de ce-a fost o albie veche, săpată de mână omenească să ţină apele cu voinţă pe un drum bătătorit. Sub albia aceea a fost dintotdeauna ascunzătoarea comorii. Altă mână de om sau întâmplarea abătuse apa Voievodesei din calea ei dreaptă. Şi de aceea apele se cereau înapoi, să-şi păzească mai departe comoara încredinţată din veac şi din veac.

Mâine apa Voievodesei va trece deasupra.

Şi totul va fi cum a mai fost.

Zaharia Duhu prinse cazmaua şi începu să sape mai îndârjit.

Apele băteau în perete. Chemau şi nu mai puteau aştepta. Venise ceasul să li se împlinească voia. Chemau şi nu mai puteau aştepta.

A doua zi dimineaţă, în cerdac, în straie curate şi largi, Zaharia Duhu stătea cu mâinile pe genunchi, în bătaia blândă a soarelui, ca un convalescent ascultător şi supus.

În faţă, mătuşa Ruxanda, pe alt scaun, tot cu mâinile pe genunchi, privea spre dânsul cu ochii ei orbi.

— Nu înţeleg. Ce vrei să spui, Zaharia?… Mai întrebă încă o dată.

— Mamă, comoara aceea… M-am judecat bine. Nu este nici o comoară! N-a fost niciodată, nici o comoară…!

Oarba oftă. Tot nu înţelegea.

Pe al treilea scaun, abia stăpânindu-şi neastâmpărul, se răsuci nepoata cu ochii ca gămăliile negre de bolduri şi cu nas ascuţit:

— Adevărat, unchiule Zaharia?

— Comoara regelui Dromichet nu există!… Repetă rar Zaharia Duhu. A fost o nebunie a mea… O nebunie prea lungă.

— Atunci, unchiule…?

Zaharia n-o lăsă să sfârşească.

— Atunci, însemnează că sfaturile voastre au fost înţelepte şi bune, iar mintea mea întunecată abia acum le-a priceput şi le-ascultă.

— Unchiule, dă-mi voie să te sărut! Mătuşico, dă-mi voie să te sărut!

Cecil îşi înfipse nasul ascuţit în obrazul omului spân şi în obrazul bătrânei oarbe.

— Ce bucuroasă are să fie Madala! Bătu din palme. Să trimitem să o cheme. Să-i cheme pe toţi, pe Dinu, pe…

— Da, să-i cheme pe toţi!… Încuviinţă Zaharia, privind, cu ochii lui uzaţi ceva îndepărtat şi mort.

Două telegrame porniră în aceeaşi zi la Bucureşti.

Una, pe adresa docentului universitar Petru V. Tudose: „Vino cu primul tren, semnată: Cecil.”

Alta, pe o adresă tăinuită: „Sosesc cu primul tren, semnată: Madala.”

Inginerul Dinu Grinţescu rămase până târziu, cu vraful de planuri şi acte pe masă.

— Ştiam, frate Zaharia!… Îşi frecă mâinile. Tot răul a fost spre bine. Trebuie să dărâmăm tot aici… Să facem o vilă! Să chemăm un arhitect şi să ridice un plan, ca pentru un om de treizeci-patruzeci de milioane cum ai să fii, începând din

ziua când semnăm contractul… Apropo! Îmi spun oamenii că în susul apei, pârâul Voievodesei şi-a schimbat albia pe-o jumătate de kilometru. E un fenomen curios… Cam prin locurile pe unde căutai tu comoara regelui Dromichet.

— Comoara regelui Dromichet nu există! Rosti somnambulic Zaharia Duhu.

— Ştiu, frate Zaharia! Eram convins ceva mai demult decât tine!… Râse inginerul, bătându-l prieteneşte pe umăr. Acum mă duc să pregătesc surpriza cea mare amicului nostru Hagi-Iordan.

Inginerul Dinu Grinţescu îşi strânse actele şi planurile în servietă. Plecă avântat, cu voioşie de adolescent.

Zaharia Duhu rămase în cerdac, faţă în faţă cu oarba.

— Ce spuneai, Zaharia?

— Nimic, mamă!… Vorbeam singur… Spuneam că nu există comoara regelui Dromichet…!

Oarba întinse mâna, căutându-l pipăit. Poate ştia ceva în lumea ei neagră. Poate citea din nevăzut, ceea ce numai o mamă presimte.

Desmierdă stângaci şiacul aspru de pe genunchiul feciorului:

— Zahario, tu îmi pari astăzi bolnav. Mai bolnav decât ai fost ieri şi întotdeauna.

Mai vru să adauge ceva. Mina despărţi întunericul ei veşnic, între o noapte şi altă noapte.

Dar n-avu răgaz să-şi mai termine gândul.

Apăru Cecil, răvăşind un vraf de cataloage pe masă. Nasul ascuţit se înălţă victorios spre toate ambiţiile şi îndestulările, demult şi ascuns dospite în aşteptare.

— Unchiule, în definitiv, acum e cazul să alegem un automobil! Să-i aruncăm şi noi, de la egal la egal, praf în râtul animalului ăluia de Iordan Hagi-Iordan, marele brigand! Să-l ardă la ficaţi…

PARTEA A DOUA.

AURUL NEGRU.

S. O. S.

Viscolul a început pe nesimţite, muzical şi domol, ca o joacă nevinovată.

De două săptămâni dura gerul uscat. Cerul era în fiecare seară mai sticlos; nopţile mai nefiresc de luminoase.

Iar în fiecare dimineaţă soarele înălţa la marginea orizontului un ochi mai istovit, pentru a regăsi aceleaşi fire de telegraf încărcate de promoroacă; aceleaşi şine de cale ferată, paralele şi lucii, tăind Bărăganul diagonal; aceiaşi salcâmi singuratici, cu braţe de madrepor şi aceleaşi vagoane trase pe-o linie moartă.

Toate dădeau albei nemărginiri o înfăţişare dezolată şi neliniştitoare de capăt de lume şi de sfârşit de lume, unde viaţa a încetat brusc suspendată de-un cataclism. S-ar fi spus o întoarcere pe nevestite a epocii glaciale. Vârsta renului şi a mamutului, care a surprins civilizaţia nesăţioasă ca o pedeapsă binemeritată, ca s-o îngroape sub cleştarul gheţarilor şi s-o păstreze peste veacuri, intactă dar moartă, aşa cum se mai găsesc gâzele cu aripi străvezii capturate în bobul de chilimbar.

Termometrul cobora cu încă un grad în fiecare noapte.

Pe albastrul înalt, stelele luceau din ce în ce mai mari şi mai apropiate. Trosneau şinele. Corbii goliseră zarea. Dacă la ore fixe se mai târa un tren extenuat dintr-un capăt al liniilor la celălalt, apariţia era numai pentru a mări încă senzaţia de pustietate şi de sfârşit. Treceau parcă ultimii supravieţuitori. Se refugiau cu pu-teri sleite, mânaţi de panică, dincolo de orizontul deşert, în necunoscut, unde se mai afla poate limanul oraşelor calde, vii şi frenetice, cruţate de gheţoasa înmărmurire.

Toate staţiunile meteorologice începuseră să-şi zvârle întrebări şi răspunsuri îngrijorate prin posturile de radio: „La voi câte grade?… Aici 34 sub zero. Ieri au fost 32. Mâine vor fi 36. A îngheţat marea… Pe jumătate de continent s-a întrerupt circulaţia… Populaţia se retrage spre sud. Gulfstreamul şi-a schimbat cursul… Postul Stockholm nu răspunde… Nici Oslo…”

Astfel, începutul viscolului a fost ca o joacă uşurătoare şi nevinovată.

Însemna cel puţin altceva. Era ca o vrajă rea, care s-a rupt.

Mai întâi s-a iscat un vânt subţire, cu şuier înfiorat de piculină. Pe urmă crivăţul şi-a îngroşat glasul, a prins să geamă pe strune de violoncel şi să mugească în alămurile unei fanfare nevăzute.

Pulberea fină de zăpadă, răscolită din nemişcarea de două săptămâni, s-a învălurat în dune ciudate. Şi în aceeaşi noapte cerul s-a căptuşit cu nori vineţi; ninsoarea de sus a început a se contopi cu tălăzuirile de jos, clădind troiene peste calea ferată, înlănţuind fabuloase diguri între ghergane, îngropând halta singuratică într-un alt mormânt răzleţit la marginea lumii.

Ultimul tren a trecut gâfâind din toate supapele locomotivei, cu o întârziere de cinci ceasuri. Atârnau stalactitele sloiurilor sub pântecul negru de fier. N-a coborât nimeni. N-a urcat nimeni.

Apoi n-a mai fost nimic.

Numai chiotul vântului dezlănţuit bezmetic. Numai catapulta viscolului izbind în ferestrele oarbe şi mate.

Prin irealele ferigi de gheaţă crescute în geam, lumina se prelingea în încăperea scundă, apăsătoare şi sepulcrală.

În plină amiază nu se mai desluşea de la birou harta C. F. R., bătută în perete; nu se mai putea citi decât titlul tarifelor de persoane şi de mesagerii de pe tabloul galben; în fotografia decolorată nu se mai lămurea inaugurarea podului de peste Dunăre şi chipul inginerului Anghel Saligny în medalion.

Soba de fier fumega.

Vartolomeu Diaconu a cerut lampa, a meşteruit-o sin-gur şi apoi, cu urechea atentă la aparatul telegrafic, a început să aştepte, citind a treia oară o gazetă veche de trei zile.

Era un om încă tânăr, cu mustaţa ţepoasă, nebărbierit şi cu nodul cravatei strâmb. O figură fără expresie, oarecare,

cu zbârcituri pretimpurii în colţul gurii şi cu părul rărit deasupra frunţii, dar cu toată înfăţişarea mediocră şi anonimă luminată de doi ochi în care se deştepta câteodată din torpoare o inteligenţă înfrântă şi resignată.

Întreaga fiinţă era concentrată în ochii aceştia.

În ei învia spectacolul lumii de departe, pe măsură ce omul întorcea foaia să citească telegramele, ultimele evenimente senzaţionale ale planetei, dezbaterile din Camera franceză şi conferinţa petrolului din New York.

La lectura unui simplu nume, după un scurt declic, se anima decorul fantastic: Londra cu străzile scufundate în ceaţă; capitala şi Calea Victoriei; uşa turnantă a unei cafenele de pe Ring, unde o actriţă celebră a scos revolverul din poşetă să-şi împuşte amantul; erupţia sondei nr. 16 din schela Piscul Voievodesei; un avion decolând la aerodromul din Rio de Janeiro şi expoziţia canină de la Paris, sala Wagram.

Toate căpătau contur, relief, viaţă de-aievea.

Pe urmă ochii lui Vartolomeu Diaconu îşi stângeau lumina în torpoare. Privirea se plimba ostenită şi fără nădejde pe pereţii vineţi, la harta C. F. R., la tabloul tarifelor de persoane şi mesagerii, la inaugurarea podului de peste Dunăre, cu medalionul inginerului Anghel Saligny.

În bucătărie se auzea o piuliţă. Glasul copiilor în camera de alături. Şi afară, mugetul viscolului năpustit în pereţi.

Aparatul telegrafic cădea în sincope lungi. Vartolomeu Diaconu se temea să nu-i moară sub ochi. Halta, izolată din două părţi, păstra singura legătură cu restul lumii prin firele telegrafice care de ieri răspundeau laconic, cerându-i răbdare până ce vor afla dispoziţiunile direcţiei generale.

Vartolomeu Diaconu aştepta.

Aştepta sus şi nevastă-sa, coana Tina, care trimisese unicul om de serviciu la oraş cu lista de cumpărături pentru sărbători, aşteptau şi copiii – Duţu şi Nevăstuica – fiindcă ştiau prea bine că printre cumpărăturile de la târg se află

înscrise în fruntea listei şi anumite minunăţii care-i priveau personal: darurile lor de Anul nou.

În aşteptare îşi amăgeau timpul jucând loton.

Era un loton vechi, cu table murdare şi sleite, cu bilele desperecheate şi în mare parte fabricate de mâna lui Hariton, omul plecat la oraş după cumpărături. Bile tăiate şi rotunjite din coada unei biciuşti, uitată de-un căruţaş astă-vară pe banca unică de lângă felinarul unic.

Vartolomeu Diaconu nu-i auzea. Dar şi-i închipuia în odaia de sus (dormitor şi sufragerie), la masa învelită cu muşama, aşa cum nu mai conteneau de astăzi dimineaţă.

— 64…

— N-am!

— 17…

— Terţă!

— 42…

— N-am!

— 33, cocoşaţii…

— N-am!

— 25, ca la poliţie…

— Cvartă!

— 44, scaunele întoarse.

— N-am!

— 9…

— Loto. Bravo lui 9! A treia oară câştig pe tabla lui 9! Loto, îţi spun, ce mai cauţi acum la numere?

Duţu nu poate pronunţa încă „terţă, cvartă, patruzeci şi patru, control. Spune: „Telţă, cualtă patluzeci şi patlu, contlol…„ Nevăstuica nu poate pronunţa ţeurile măcar că e cu un an mai mare. Spune: „tersă, cocosasii, douăseci şi cinci ca la polisie”.

Nu-i aude Vartolomeu Diaconu, dar le reconstituie glasurile şi joaca acolo sus, în camera cu sâmburele de lumină împuţinat şi agonic în capsula de alamă, tot aşa cum reconstituise el, cu o vertiginoasă perindare de ima-gini, spectacolul Londrei învăluite în ceaţă, erupţia sondei nr. 16

din Piscul Voievodesei şi cafeneaua de pe Ring, unde o actriţă celebră a scos revolverul din poşetă să-şi împuşte amantul.

E poate o boală incurabilă. O infirmitate.

Dincolo de viaţa cea reală, pe care o trăieşte de la ceas la ceas, mai plăsmuieşte una consolatoare şi nostalgică, pe marginea lecturilor, din cuvintele scurte ale telegramelor, din corespondenţele trimişilor speciali, plecaţi să urmărească la faţa locului dezbaterile conferinţei pentru raţionalizarea producţiei de petrol, războiul chinojaponez, ravagiile ciclonului din Jamaica şi procesul crimei din strada Minotaurului.

A citit în ziar: „La conferinţa petrolului, lupta se dă între „Royal Dutch„ şi „Standard Oil”. Îndată, închipuirea a prelungit războirea dintre cele două trusturi, până la cotloanele cele mai îndepărtate ale continentelor, unde o sondă sfredeleşte coaja pământului să pompeze un nou zăcământ; până în camera unde un avar numără şi ascunde acţiunile unei societăţi dintr-un trust ori celălalt, socotind cu înfrigurare cât a pierdut ori a câştigat în 24 ore.

Fiindcă s-a născut şi a copilărit pe valea Prahovei, printre sonde, cu deosebire telegramele şi articolele de ziar în legătură cu petrolul îl pasionează. Pe urmă, când toate acestea se epuizează, Vartolomeu Diaconu retrăieşte în imaginaţie, auditiv şi vizual, chiar scenele care se petrec în cealaltă încăpere de sus, unde copiii joacă loton; îşi vede nevasta pisând zahăr în bucătărie şi ştergându-şi broboanele de sudoare cu poalele şorţului.

De trei ani, de când a fost mutat în halta aceasta pustie de pe Bărăgan, infirmitatea parcă a crescut în mijlocul singurătăţii.

Uneori îşi trece mâna peste frunte, peste ochi, ca să alunge închipuirile stăruitoare. Alteori le cheamă, le aşteaptă, fiindcă sunt singura evadare dintr-un surghiun fără vină şi fără speranţă.

Acum, ţăcănitul aparatului telegrafic a recomandat încă o dată răbdare. Regionala a dat ordin să purceadă un plug de desfundat liniile. Poate să sosească peste un ceas, poate peste o zi.

Impiegatul e în concediu de 64 ore. Concediul a expirat.

Dar Vartolomeu Diaconu şi-l imaginează îndată într-o gară unde s-a oprit trenul, aşteptând deschiderea liniei şi citind o gazetă în faţa paharului cu ceai fierbinte.

E o gară mare, de încrucişare, cu forfota mulţimii înzecită ca de obicei, după atâtea trenuri câte s-au oprit din drum. Mulţimea aceasta a dat năvală la bufet, tropăie şi discută cu aprindere; o parte nu-şi află astâmpăr, ieşind mereu pe peron să afle ştire dacă au pornit sau nu plugurile de ajutor, alţii citesc tablourile cu întârzierea trenurilor unde un impiegat vine să adauge altă cifră cu cretă, la fiecare jumătate de oră. Unii supraveghează bagajele; alţii scriu telegrame pe colţul meselor din sala de aşteptare clasa I, cu canapele şi jilţuri învelite cu pluş roşu, mâncat de lepră şi de molii.

Toate acestea le trăieşte Vartolomeu Diaconu cu o extraordinară participare la gesturile cele mai mărunte, la jalea femeii în rochie de doliu somnolând pe-un paner de pai, la neastâmpărul copilului care cu gura plină, mestecând dintr-un colţ de corn, se înghesuie printre bătrâni şi aduce mereu ştiri răstălmăcite ca după mintea sa. Îi ştie că şi aceştia nu pot lipsi. Fac parte din tumultul oricărei gări de încrucişare, mai ales când trenurile sosesc gâfâind cu întârziere şi nu pot pleca mai departe.

Ca să-şi amăgească şi el aşteptarea, Vartolomeu Diaconu a ieşit să înfrunte urgia de-afară.

A pus paltonul pe umeri. Viscolul s-a năpustit să i-l smulgă. L-a tras pe mâneci; şi-a înfundat căciula; face înconjurul haltei cu picioarele îngropate în troian până la genunchi.

De dimineaţă a certat-o pe Tina fiindcă a trimis, pe ascuns, omul de serviciu să facă târguieli în oraş. A rămas acolo. Macagiul nu iese din vizuina lui. Acum nu este cine să

curăţe nămeţii cu lopata. Troianul a astupat intrarea. Locomotiva cu plug, când va sosi – dacă va sosi?

— Are să aducă şi vreun inspector general, cum se întâmplă întotdeauna. Din nou vreo ţâfnoasă observaţie şi poate pe deasupra vreo amendă, reţinută din salar pentru halul în care va găsi halta, cu troianul clădit până-n ferestre.

Din obicei, Vartolomeu Diaconu a deschis uşa sălii de aşteptare. Noroc că se deschide înlăuntru: altfel cum ar mai fi putut lupta cu troianul fără lopeţi? O dată cu el a intrat şi viscolul. E întuneric şi frig – mirosul rece, lugubru, al sălilor de aşteptare.

Vartolomeu Diaconu se pregătea să închidă uşa la loc, opintindu-se să biruiască viscolul, când i s-a părut că mişcă o umbră în întuneric.

Desigur încă o nălucire a închipuirii. Umbra însă a tuşit, s-a mişcat, dă semne de viaţă.

— Care e acolo, mă? A întrebat Vartolomeu, cu o foarte legitimă mirare.

— Om bun!… Răspunse glasul umbrei.

Şi din mlădierea glasului, Vartolomeu Diaconu a ghicit îndată că prin întuneric umbra a surâs cu intenţii pacifice.

— Aceasta e încă o istorie! Exclamă el perplex.

— Dar ce? A mai fost alta? Interogă umbra, ridicându-se din ungherul întunecos şi aprinzând un chibrit.

Vartolomeu Diaconu n-a ştiut ce să răspundă. Nu e deprins în pustietatea aceasta, cu asemenea dialoguri.

După ton, după o imperceptibilă nuanţare a vocii, înţelege că nu are de-a face cu unul dintre pasagerii obişnuiţi care se urcă şi se coboară în halta lui de pe Bărăgan: vechili, ciobani, soldaţi în concediu, reprezentanţi ai autorităţilor comunale rurale şi ţărani încărcaţi cu desagi ca asinii.

Flacăra chibritului luminează o porţiune de blană scumpă. Înainte de a se stinge, aruncată jos, a luminat la picioarele necunoscutului şi două valize de piele, cu etichete de hoteluri străine, agenţii de voiaj şi companii de navigaţie. Le

cunoştea prea bine acestea Vartolomeu Diaconu. Întrevăzute pe bagajele călătorilor din rapide şi exprese, i-au îngăduit nu o dată să voiajeze cu închipuirea lui fantastă în toate oraşele lumii, capitale şi por-turi, localităţi climaterice şi plaje celebre.

— Aşteptaţi un tren?

Şeful staţiei rostise întrebarea maşinal, şi imediat şi-a dat socoteală de absurditatea întrebării.

Străinul răspunse din întuneric:

— Probabil!… Nu-i fi voind să aştept aici cometa lui Haley! Probabil că aştept un tren.

Străbătea ironie în glasul necunoscutului.

Ca să-i plătească pe dată, cu aceeaşi măsură, Vartolomeu Diaconu rosti cu oarecare satisfacţie:

— În acest caz o să aşteptaţi cam mult! Nu s-a anunţat niciunul. Cometa lui Haley soseşte şi pleacă după un orar precis, cunoscut şi afişat de astronomi pe câteva mii de ani înainte. Cu trenurile noastre e ceva mai greu… Până ce s-o dezmetici direcţia generală.

— Până s-o dezmetici direcţia generală – întrerupse străinul – cred că n-ar strica să aprindem aici o lampă şi să faceţi focul! E o sală de aşteptare, nu? Călătorii au drept măcar la atât…

Figura străinului nu se vedea. Necunoscutul n-a mai aprins şi al doilea chibrit.

Însă Vartolomeu Diaconu a şi reconstituit fizionomia care putea corespunde unei asemenea intonaţii agresive şi autoritare. Individul din întuneric e hărţăgos şi cu ţâfnă. Fiindcă a colindat lumea în rapide internaţionale, a dormit în cabine de lux şi s-a lăfăit în vagoane Pullmann; fiindcă poartă blană scumpă şi valize costând cât leafa unui şef de haltă pe cinci luni, onorabilul se socoteşte în drept să ia la zor un biet funcţionar C. F. R.

Vartolomeu Diaconu replică prompt, cu amorul propriu profund ulcerat:

— Domnule, ca să facem foc şi să aprindem lampa, e nevoie înainte de toate să avem lemn şi petrol! Adică, direcţia generală să ne dea fondul înscris în buget, la capitolul pentru lemne şi petrol… Aceasta o aşteptăm de câteva luni. De astă-vară… Poate aprobarea va sosi o dată cu trenul dumitale, sau poate o dată cu cometa Haley…

Prin întuneric, necunoscutul râse încet, surd, fără poftă de harţă. Agresivitatea de adineauri se risipise.

Consimţi cu blândeţe ostenită:

— Atunci să aşteptăm! Dumneata aprobarea, eu trenul; amândoi cometa lui Haley…

Se auzi scârţâitul băncii de lemn. Străinul se instalase la locul său, hotărât, precum spunea, să aştepte. Vartolomeu Diaconu se înduioşă de această prea repede capitulare.

Cu generozitatea victorioşilor, rosti:

— Aceasta nu înseamnă, domnule, că trebuie să degeri în gheţăria de aici!… Pofteşte, te rog, în birou, să facem pace…

— Să facem!

— Şi să ne vedem la ochi.

— Şi să ne vedem la ochi!

Ironia din glasul străinului mai dura încă în această totală supunere. Dar inofensivă şi lăuntrică. Nu se adresa lui Vartolomeu Diaconu. Era mai mult o ironie melancolică faţă de propria sa situaţie, aici, în sala gheţoasă şi întunecată a unei halte din pustietatea Bărăganului, cu dialogul ciudat între doi oameni care nu-şi vedeau faţa.

Vartolomeu Diaconu înţelese şi luă necunoscutul în simpatie, absolvindu-l cu desăvârşire de harţagul atât de repede domolit.

— Cu bagajele are să fie mai greu! Spuse călătorul. Sunt cam grele… Se află vreun om să le care?

— O să facem noi pe hamalii în lipsa omului de serviciu… Propuse Vartolomeu, bâjbâind în beznă şi apucând un geamantan de toartă.

Străinul urmă exemplul.

Amândoi au luptat afară cu viscolul, au păşit peste troian şi au intrat în birou, tăbârcind valizele. Le-au aşezat lângă uşă. Pe urmă s-au privit în lumina fumegoasă a lămpii.

— Îmi daţi voie să mă prezint?… Vartolomeu Diaconu, şeful haltei şi, pentru moment, telefonist, telegra-fist, magazioner, hamal şi om de serviciu…!

Vartolomeu Diaconu întinse mâna prietenos.

Necunoscutul o scutură tot atât de amical, evitând însă să-şi spună numele şi înlocuind formalitatea cu amabilităţi de circumstanţă.

— Îmi pare foarte bine, domnule şef, telegrafist, magazioner, hamal şi om de serviciu… Aşadar am făcut pace? Aceasta mă incintă. N-ar avea nici un haz să ne devorăm ca şerpii din Marsilia. Cunoşti anectoda?… I-au uitat pe amâdoi într-o noapte în cutia lor cu capacul de sticlă. A doua zi, paznicul n-a mai găsit nimic. Se înghiţiseră unul pe altul. Tot aşa ar fi riscat să nu se mai găsească, trenul meu sau cometa lui Haley, dacă urmam a ne război. Te rog, vezi-ţi de treburile dumitale! Eu mă mulţumesc cu un scaun aici, lângă sobă.

Îşi dezbrăcă blana şi o atârnă modest lângă soba de fier. Îşi scoase mănuşile şi îşi apropie palmele să le dezmorţească.

Un timp se auzi numai ţăcănitul aparatului telegrafic. Vartolomeu Diaconu cerea informaţii. Iar informaţiile au fost aceleaşi: staţia cea mai apropiată aştepta din moment în moment sosirea plugului de desfundat liniile şi echipele de lucrători. În orice caz, plugul era pe drum. Plecase din Bucureşti. Dă luptă vitejească, pe undeva, cu viscolul şi troienele.

— Treburile mele deocamdată s-au isprăvit! Declară Vartolomeu Diaconu, frecându-şi mâinile şi ridicându-se de la masa cu discurile de alamă. Aşteptăm! Poate un ceas. Poate toată noaptea… Suntem în mâna lui Dumnezeu…

— Şi a direcţiei generale! Sublinie străinul surâzând.

Şeful haltei făcu un semn din cap şi din umeri, care arăta destul de lămurit cât de puţine şi slabe iluzii merita această direcţie generală.

— Răbdare şi tutun! Aceasta e deviza direcţiei gene-rale, pentru funcţionari, pentru pasageri, pentru toată lumea…

— Apropo de tutun!… Îşi aminti necunoscutul. Permite să-ţi ofer o ţigară… Am o provizie destul de respectabilă. Încât, din partea tutunului, putem aştepta toată noaptea, şi mâine, şi poimâine…

Întinse portţigaretul de aur, lung şi plat, ticsit cu ţigări egiptene.

Vartolomeu Diaconu descifră cu admiraţie inscripţia aurită. Ţigări de Cairo! Într-o clipă întrevăzu oraşul cu palmieri, clădirile albe şi cubice, minaretele, moscheile, deşertul, soarele arzător, Sfinxul şi Piramidele. Veşnica lui manie de a se transporta cu închipuirea în celălalt capăt al lumii, prin magia unui simplu nume de oraş, de ţară, de fluviu…

Tutunul era aromat, fin, molatic. În încăperea strâmtă, cu lampa chioară şi îmbâcsită de mirosul podelelor spălate cu leşie, fumul albastru răspândi un parfum nou, delicat şi nostalgic; un parfum pe care imaginaţia lui Vartolomeu Diaconu îl identifică imediat cu atmosfera vagoanelor Pullmann, a saloanelor de transatlantic, a holurilor de palace-hoteluri.

Prin spiralele fumului se mai cercetau încă, încercând fiecare să descifreze, în trăsăturile celuilalt, fiinţa lor ascunsă şi necunoscută. Erau doi oameni faţă în faţă, din două lumi cu totul străine.

Dar rămăseseră numai doi oameni – şi atât.

Necunoscutul reprezintă exact tipul călătorului blazat de spectacolele veacului, aşa cum îl plăsmuise întotdeauna închipuirea şefului de haltă.

Înalt, spătos, cu tâmplele cărunte şi cu fruntea boltită, cu faţa osoasă şi prelungă, cu buzele rase şi cu gura amară, cu nasul subţire şi cu ochii albaştri, în costumul moale de stofă

englezească, semăna aidoma cu personajele gravurilor din prospectele companiilor de voiaj şi de turism. Nu-i stătea bine aici. Nu se afla la locul său.

Vartolomeu Diaconu îl transportă îndată pe-o punte de vapor, pe un dig de port, într-o gară-terminus, unde sosesc şi de unde pleacă o sută de trenuri pe zi.

Curiozitatea birui sfiala, dându-i glas să întrebe:

— Mă ierţi, te rog, dar tot nu pricep de unde şi cum ai ajuns dumneata aici?... N-am auzit clopoţei de sanie. Zgomot... Nimic! M-am trezit cu dumneata în sala de aşteptare, parcă ai căzut din cer... Chiar adus parcă de cometa lui Haley. Numai că nu-i orariul cometei; nu i-au dat încă macagiii cerului drum pe linia noastră.

Străinul surâse, scuturând cu degetul inelat scrumul ţigării:

— Foarte simplu, domnule şef, telegrafist, magazioner, eţetera. Foarte simplu! Nu m-a adus cometa lui Haley. M-a adus viscolul, dacă se poate spune. Am sosit cu sania de la un oarecare conac, de aproape... Nădăjduiam că direcţia dumitale generală...

— A mea? Se apără Vartolomeu Diaconu. A dum-nealor!

— Bine, a dumnealor!... Rectifică necunoscutul cu acee-aşi blândă ironie. Nădăjduiam că direcţia generală a purtat grijă şi a luat măsuri din vreme pentru a nu se întrerupe circulaţia trenurilor. Veneam, aşadar, la tren! La trei sute de metri de halta dumitale sania n-a mai putut răzbi prin troian. Mi-a cărat vizitiul bagajele... Am intrat în sala de aşteptare şi am aşteptat...

— Sunteţi străin de partea locului? Întrebă Vartolomeu Diaconu.

— Relativ! Răspunse enigmatic necunoscutul. Dar de ce mă întrebi?

— Fiindcă nu v-am văzut niciodată. Mi se pare că vă cunosc de undeva figura, dar sunt sigur că nu v-am văzut niciodată... Şi mai întrebam, fiindcă proprietarii şi arendaşii de prin împrejurimi, în sfârşit persoanele mai cu vază de pe

aici, când aşteaptă trenul pe asemenea vreme, intră direct la mine, în birou…

— Am vrut să fiu singur.

Vartolomeu Diaconu crezu că în ochii albaştri ai străinului a citit, aşa, ca o umbră de tristeţe.

Poate a fost însă numai o simplă părere.

— Am vrut să fiu singur – urmă necunoscutul – să nu văd oameni! Nu-mi închipuiam însă că prin graţia direc-ţiei generale C. F. R., sălile de aşteptare sunt transformate în adevărate gheţării. Dumneata ai sosit la timp. Exact în momentul când mă hotărâsem să renunţ la singurătate, să vin la dumneata şi să-ţi cer ospitalitate, ori măcar o lampă şi un braţ de lemne…

— Frumoasă ospitalitate!… Recunoscu Vartolomeu Diaconu, cu părere de rău. Frumos te-am primit!… Ce vei fi spus oare dumneata despre mine? Te rog să mă ierţi… În pustietatea de aici, omul se sălbătăceşte… Pe urmă, gândeşte-te şi dumneata!… Singur, cu toată răspunderea pe cap, cu impiegatul în concediu, cu personalul descomplectat. Te ia gura pe dinainte. Te porţi cum nu ţi-e firea.

— Să lăsăm acestea… Propuse necunoscutul. Am făcut pace, nu este aşa?

— Orişicât…

— Nici un orişicât, te rog! Mai aprinde o ţigară… Aşa cum fumează şefii de trib indian pipele păcii, împreună, în faţa focului…

Imaginaţia lui Vartolomeu Diaconu, jucăuşă ca întotdeauna, îi transportă pe amândoi pentru o clipă în sava-nele Americii, într-un cort de piele, fumând pipele păcii printre indieni cu faţa spoită şi cu o cunună de pene oblice în jurul capului.

Scutură fruntea să alunge închipuirea şi rosti cu o îndoială în glas:

— La ţigările acestea s-ar cuveni o cafea.

— N-ar strica! Încuviinţă străinul.

— Numai să văd mai întâi ce spune nevastă-mea. Mă tem că în cămara noastră a suflat vântul. Ca înainte de sărbători… Am tot lăsat să se sfârşească toate, ca să trimit pentru o singură cumpărătură… Omul a plecat la oraş. L-a prins viscolul acolo, aşa că am rămas fără provizii.

— Atunci nu te deranja.

— Ba, pardon! Mă duc să întreb… Scuză-mă un moment. Pofteşte ziarul până ce mă întorc. Şi dacă aparatul începe a ţăcăni, te rog, strigă-mă…

Vartolomeu Diaconu ieşi în săliţă, după ce-a meşterit în prealabil flacăra puţină a lămpii: se auziră paşii urcând treptele pe scări.

Necunoscutul nu-şi aruncă ochii pe ziar, cum îl invitase gazda. A uitat să tragă şi din fumul ţigării. Cu mâna spânzurată pe genunchi, privea, fără să vadă pereţii afumaţi, tabloul spălăcit reprezentând inaugurarea podului de peste Dunăre şi medalionul inginerului Saligny. În ochii albaştri tristeţea crescuse – o sfârşeală, o osteneală de viaţă, un dezgust; privirea animalelor bolnave care se desprind de turmă şi se ascund în singurătate, aşteptând să moară.

Cu o încordare a voinţei, a dispărut istoveala aceasta din ochi numai când s-au auzit paşii lui Vartolomeu Diaconu coborând treptat, dincolo de uşă.

— Avem noroc! Anunţă fericit şeful haltei. Am mai descoperit ceva pe fundul cutiei. N-are să fie o cafea ca la Capşa! Dar mai bine atât, decât nimic.

Necunoscutul se sili şi dânsul să pară bucuros de asemenea „noroc”. Însă Vartolomeu Diaconu înţelese, din surâsul trist şi absent că omul din faţa lui este, din cine ştie ce tăinuite pricini, un nefericit.

Această constatare mări simpatia pentru seamănul sosit din toată lumea.

— Aţi fost pe-aici la vreun prieten? La cunoscuţi, la rude?

— Relativ! Fu răspunsul tot atât de enigmatic ca adineauri.

— Ştiu că sunt indiscret… Stărui Vartolomeu Diaconu. Dar de trei ani cunosc aproape toţi vecinii. Vrând-nevrând, ştiu când pleacă fiecare şi unde pleacă, ştiu când vin şi de unde vin. Pe la mine e trecătoarea… Şi nu mă pot dumiri, cam de pe unde te-a putut aduce pe dumneata sania care n-a mai răzbit într-acoace…

— De la Cămărăşeşti! Îi satisfăcu în silă curiozitatea necunoscutul cu părul cărunt la tâmple.

Vartolomeu Diaconu îşi rectifică poziţia respectuos.

— Atunci sunteţi poate rudă cu domnul ministru? Rudă sau prieten?

— Relativ! Fu răspunsul străinului. Om de afaceri. Omul lui de încredere. Avocat…

— Să mă iertaţi că nu v-am recunoscut. Să mă iertaţi de primire…

Glasul lui Vartolomeu Diaconu devenise servil, stânjenit, fricos. Îşi pipăi cravata strâmbă. Îşi încheie nasturii hainei. Şterse cu podul palmei scrumul ţigării de pe masă. Revizui toaleta lămpii, cum o revizuise şi pe a sa.

— De ce nu luaţi loc aici, la birou? Îl invită potrivind scaunul. E mai comod…

Necunoscutul îi urmărea toate mişcările cu vădit şi parcă melancolic interes, deodată atent, uitând propria-i mâhnire ascunsă.

Începu să surâdă cu bunăvoinţă. Scoase din nou portţigaretul de aur lung şi plat – şi se ridică el de pe scaun să-i ofere ţigară.

— Dragă domnule… Domnule…

— Vartolomeu Diaconu… Îi ajută memoria şeful haltei.

— Dragă domnule Diaconu, te rog să aprinzi şi ţigara aceasta, şi să rămânem tot aşa de buni amici cum eram adineaori… Faptul că vin de la moşia ministrului dumitale şi că sunt omul lui de încredere nu schimbă nimic. Dar absolut nimic… Altfel, să ştii că-mi iau geamantanele şi mă mut în gheţăria sălii de aşteptare…

— Oricum, domnule avocat…

— Lasă, te rog, avocatul!… Nu sunt nioi avocat, nici nimic, aici. Sunt invitatul, musafirul dumitale. Erai până acum un om de ispravă. Natural, aşa cum îţi este firea şi portul. Ai devenit subalternul ministrului, o persoană foar-te sus-pusă, dar care ţi-o spun eu că nu merită să faci atâta caz de dânsul… Îl cunosc de-a fir-a-păr! Să-l lăsăm în plata Domnului şi să aşteptăm cafeaua, amici, cum mi se părea că eram până mai adineaori…

Cafeaua tocmai sosea.

O aducea Nevăstuica, în două ceşti desperecheate, pe-o tavă acoperită cu şerveţel alb.

Fetiţa lui Vartolomeu Diaconu păşea cu ochii încruntaţi la clătinările ceştilor, cu limba scoasă printre dinţi de încordare.

Îşi schimbase şorţ curat, se pieptănase cu părul strâns în pieptene de celuloid roz, îşi lustruise ghetuţele şi îşi scosese negrul de sub unghiii. Nu mai putea de nerăbdare să privească la domnul străin de lângă sobă; dar deocamdată se cuvenea să ducă la capăt, cu demnitate şi cu toată răspunderea, misiunea ei de gospodină în miniatură.

Când aşează tablaua pe birou, răsuflă uşurată şi se uită triumfal.

— Poftim cafeaua! Mămica a spus că nu-i faimoasă, s-o scusasi… Dar o ştiu eu pe dumneaei… Aşa spune întotdeauna…

Abia pe urmă îşi aduse aminte de toată dăscălirea de sus, aşa cum o pusese mămica să facă repetiţie: Dai domnului străin bună seara! Întinzi mâna. Îţi spui numele”.

Înaintă, şi cu o reverenţă stângace se execută:

— Bună seara!… Pe mine mă cheamă Nevăstuica!… Nevăstuica V. Diaconu, elevă în clasa a doua primară.

Domnul străin se plecă s-o sărute pe frunte. O ridică pe genunchi şi îi întoarse bărbia între degete, să-i privească în ochii negri, lucioşi şi vii.

— Adevărat nevăstuică! Spuse cu admiraţie. Pui mic şi viu, de sălbăticiune liberă…

— Că nu-s aşa de sălbatică… Protestă Nevăstuica.

— Nici n-am vrut să spun aceasta, domnişoară Nevăstuică!… A fost un compliment pe care ai să-l înţelegi mai târziu…

Nevăstuica păru mulţumită şi cu acest compliment valabil pe termen lung.

Anunţă:

— Mai am un frate! Pe el îl cheamă Dusu…

— Şi nu putem să-l vedem şi pe domnul Dusu? Întrebă necunoscutul.

— Nu ştiu… Nu se poate! N-avem voie să intrăm în biroul tăticului. Eu am venit cu cafelusa. E altăseva. El ar fi vărsat-o şi făsea o ticăloşie cum fase el întotdeauna…

— După cât înţeleg eu, domnişoară Nevăstuică, duci casă rea cu domnul Dusu?… Trase concluzia străinul cu tâmplele cărunte.

— Ba de fel! Mă împac foarte bine cu Dusu… Ne mai batem noi eâteodată, nu-i vorbă! Dar numai aşa, în zoacă!… El e mai mic ca mine, de-abia e în clasa întâia. E mai mic şi mai zăpăsit. Cum vrei s-aducă el cafeaua fără s-o verse?

— Într-adevăr! Încuviinţă domnul străin, alintându-i părul şi pieptenele de celuloid. Aşa se explică totul! Întradevăr, cum avea să aducă domnul Dusu cafeaua fără s-o verse? Nu toată lumea e în clasa a doua primară şi nu toată lumea e gospodină ca domnişoara Nevăstuică…

— Asta s-o ştii de la mine…!

— Am s-o ştiu de-acum înainte.

Nevăstuică se desprinse de pe genunchi.

— De-acum mă duc. Mămica mi-a spus să nu mă întind la vorbă cum mi-e obiseiul… Pe urmă, am şi o grămadă de treabă. Nici nu posi să ştii dumneata câte treburi sunt într-o casă înainte de sărbători…!

— Aceasta n-o ştiu! Ai dreptate, domnişoară Nevăstuică…

— Se vede că tu n-ai casă!

În ochii străinului trecu iarăşi o umbră.

— Ba am… Am prea multe. Poate de aceasta n-o ştiu.

— Dacă ai atâtea case, de se umbli pe drumuri? Acum e vreme de umblat pe drumuri?

— Mă întreb şi eu, domnişoară Nevăstuică!

— Te întrebi ca un prost! Parcă eşti Dusu…

Vartolomeu Diaconu încerca să-şi aducă fata la realitate de la distanţă, cu tot soiul de schime elocvente, încruntându-se şi făcându-i semn să înceteze. Tutuia străinul, îl găsea un prost, îl comparase cu Dusu.

În câteva minute, o avalanşă de catastrofe.

Dar Nevăstuica nu mai avea ochi pentru semnele lui Vartolomeu Diaconu. Îi plăcea domnul acesta străin, care umbla pe drumuri fiindcă avea prea multe case şi care, cu tot părul lui cărunt la tâmple, era în mintea lui Duţu.

— De-acum m-am dus! Anunţă cu regret. Altfel mănânc papară de la mămica… N-ai mâncat din papara asta s-o cunoşti…!

— Nu, domnişoară Nevăstuică.

Din uşă, Nevăstuica îi mai făcu o reverenţă stângace. Apoi s-au auzit paşii tropăind mărunt pe scară, pe urmă o altă uşă, răbufnind sus.

— Copil! Minte de copil prost crescut! Încercă s-o scuze Vartolomeu Diaconu. Se poate face însă educaţia unui copil în pustietatea de aici?

Aştepta un răspuns, o aprobare de la străin. Dar necunoscutul părea că n-a auzit.

Gânditor, urmărea fumul ţigării, cu acelaşi surâs trist şi absent, uitat pe buzele cu dungi amare la colţul gurii.

— Se răceşte cafeaua! Vesti Vartolomeu Diaconu. După ce că e proastă, are să mai fie şi rece…

— A, da! Cafeaua…

Călătorul tresări, deşteptat din gândurile lui depărtate.

Se ridică de pe scaun, scuturându-se poate de un fior al frigului înmagazinat în gheţăria sălii de aşteptare, poate scuturat de amintiri.

Începu să păşească în încăperea scundă, oprindu-se să soarbă o înghiţitură de cafea şi continuându-şi apoi

plimbarea. O clipă rămase cu spatele întors, descifrând tablourile cu tariful C. F. R., din perete, figurile spălăcite în costume demodate din fotografia reprezentând inaugurarea faimosului pod şi chipul inginerului Anghel Saligny, în medalion.

Afară, viscolul izbea în pereţi, în uşi, în ferestre, cu asalturi năprasnice.

Vartolomeu Diaconu urmărea plimbarea străinului cu o adevărată şi mută evlavie. Şi-l închipui discutând cu ministrul, încheindu-i şi reziliindu-i contracte, dându-i sfaturi, ca un om de încredere şi ca un avocat împuternicit cu toate afacerile, aşa cum se prezentase.

Vorbise despre ministru cu oarecare dispreţ, cu un fel de compătimire, ca despre „omul care nu merită să faci atâta caz de dânsul, ţi-o spun eu…” Îi cunoştea poate slăbiciuni tăinuite, îi era poate nu numai consilier, ci şi confesor.

Ministrul venise în capul departamentului printr-un capriciu al politicii. Era străin de toate chestiunile. „Îl duceau alţii de nas.” Nici nu se prea interesa de treburile ministerului. Se spunea că va trece la Industrie şi Comerţ, sau la Domenii; alţii vorbeau că face politică numai din slăbiciune, fiindcă îl târâie câţiva prieteni şi ambiţiile nevestei. Om bogat, privilegiat de soartă, cu starea şi cu numele moştenite de la părinţi care au însemnat şi dânşii pe vremuri ceva printre mărimile ţării, nu se interesa de moşia aceasta de pe Bărăgan, cum nu se interesa probabil nici de minister. De câte ori nu auzise, vara, că a trecut cu automobilul spre seară, ca să plece a doua zi? Nevasta se plimbă prin străinătăţi. N-au copii. N-au griji. Nu cunosc sfârşitul de lună cu aşteptarea statelor de salarii. Toamna, administratorul soseşte cu ordin să i se pună la dispoziţie vagoanele pentru cereale. Toate sfârşesc în câteva zile. Curg ordinele telegrafice de la direcţia generală şi de la regională; sosesc din pământ vagoanele goale.

Alţii aşteaptă.

Ministrul e atotputernic chiar când nu e ministru: când se află în opoziţie. Are prieteni şi legături; e cruţat de adversari. Lupii se cruţă unii pe alţii.

Vartolomeu Diaconu îşi imaginează biroul de acasă al ministrului, tapetat, cu uşile capitonate, cu tablouri rare în rame aurite, cu o placă de cristal peste postavul mesei. Vede o mână ridicând lenevos receptorul telefonului de pe suportul nichelat…

— De câţi ani zici că te afli dumneata aici? Întrebă străinul, neaşteptat, năruindu-i plăsmuirea plăcută.

— Trei ani…

— Şi copiii cum învaţă la şcoală? Există vreo şcoală prin apropiere…?

— Cel mai apropiat sat cu şcoala cea mai apropiată e la patru kilometri jumătate… Aşa că ne-am dat după împrejurări. Copiii învaţă acasă, dau examene vara. Cât pot, îi ajut eu; cât poate, nevastă-mea!… Facem cu rândul. Ne-am repartizat rolurile: eu cu băiatul, nevasta cu fetiţa. Dar ea cu grija gospodăriei, eu cu a serviciului; pot spune că-i lăsăm de capul lor! Nu ne dă mâna să ţinem servi-toare. Nici să aducem în luna dinaintea examenului pe cineva, vreun normalist ori vreun student să-i prepare. Alţii am auzit că aşa fac. Noi nu ne-nvrednicim; şi mă apucă aşa, câteodată, ca un fel de răspundere vinovată şi apăsătoare faţă de nişte copii nevinovaţi… Viaţa e foarte grea, domnule, pe aceste vremuri: grea şi nedreaptă…

— Adevărat! Sunt fel de fel de mizerii… Vorbi ca pentru el necunoscutul. Fel de fel de griji, de necazuri, pe lângă care treci fără să le vezi, fără măcar să le presimţi. Deodată ţi se deschid ochii! Tot ceea ce era abstract şi îndepărtat se concretizează şi se umanizează… Numai că toate vin prea târziu, întotdeauna prea târziu…

Vartolomeu Diaconu aprobă din simplă bună-cuviinţă.

Nu pricepea ce vrea să spună străinul – omul de încredere, avocatul şi consilierul ministrului.

Imaginaţia şi inteligenţa lui se mărgineau la aspectul vizual al universului. El putea să vadă fără să fi văzut vreodată într-aievea, oraşe şi ţări, fluvii şi munţi, oameni de altă rasă şi animale de sub alt meridian, oceane, porturi şi gări. Nu putea intra însă în interiorul unui labirint de cugetare.

Se oprea la intrare, ca să privească îndărăt, afară.

— Dumneata, domnule Vartolomeu Diaconu, eşti un om fericit! Declară tot atât de neaşteptat necunoscutul, cum neaşteptată îi fusese mai înainte întrebarea.

Se oprise din mers, cu mâinile înfundate în buzunarele pantalonilor, zuruind în adâncul lor ceva metalic, poate un pumn de monede.

Şeful haltei din Bărăgan încercă să surâdă cu o umilă mustrare.

— Crezi dumneata?… Întrebă.

Înlocui restul întrebării cu o mişcare rotunzită a mâinii spre încăperea scundă cu pereţii afumaţi, spre soba de fier şi lampa chioară, spre ferestrele unde izbea viscolul amarnic de-afară, şi spre tavanul unde se auzeau, deasupra, paşii copiilor fără şcoală şi zgomotele bucătăriei unde robotea Tina, fără ajutoare.

Erau tot atâtea mărturii că acestea nu se pot numi o fericire. Îl scuteau de orice alte explicaţii.

— Şi totuşi eşti un om fericit! Stărui necunoscutul. Nici nu-ţi poţi închipui cât de fericit! Fiindcă tot ce doreşti dumneata se poate realiza mâine, poimâine, într-un viitor mai mult sau mai puţin îndepărtat. Ai o scăpare. Există o uşă deschisă spre un mâine… Fericirea e aceasta! Să doreşti ceva realizabil. Să te zbaţi, pentru a cuceri ceva realizabil… Nu să se realizeze, nu să-ţi realizeze viaţa, de la sine, ceea ce n-ai dorit…

Privirea lui Vartolomeu Diaconu pluti vagă pe pereţi, se opri asupra lămpii fumegânde.

Străinul vorbea o limbă cu totul neînţeleasă pentru el.

Ca să-şi afle de lucru ţăcăni în aparatul telegrafic. Răspunsul fu acelaşi: răbdare! Plugul desfunda linia dincolo de a treia staţie.

Se apropia. Au fost trimise echipe de ajutor. Vartolo-meu Diaconu ridică ochii spre străin, cuprins de o amintire veselă.

— Dacă ar fi aici nebunul de Ionescu, ne-ar distra cu trăsnăile lui! Anul trecut, când s-au înzăpezit tot aşa li-niile, a fost o istorie întreagă. A ajuns de pomină, pe toată linia, de la Bucureşti până la Constanţa… La fiecare ceas mă chema la telegraf să dea semnalul de alarmă: S. O. S., nene Mitică! S. O. S.

— Cine e Ionescu? Întrebă necunoscutul. Şi cine e nenea Mitică…?

— Impiegatul care e în concediu acum. Pe el îl cheamă Ionescu. Mache Ionescu!… Băiat de ispravă, dar cam şui… Cam într-o ureche. Iar nenea Mitică e domnul ministru al nostru!… D. Demetru Demetrian… Aşa îl botezase Iones-cu: nenea Mitică! Făcea cu alte cuvinte apel la domnul ministru să ne salveze domnia-sa, dacă direcţiunea generală şi regionala ne uitase: S. O. S., nene Mitică! Vino şi ne salvează, nene Mitică…!

Străinul râse de-a binelea.

— Şi nenea Mitică? Întrebă el. Cum s-a comportat…?

— Parcă domnul ministru avea să ne desfunde dumnealui linia! Îi luă apărarea din oficiu Vartolomeu Diaconu. Are alte griji, alte treburi; înţelegem noi conducerea serviciului şi ierarhia răspunderilor.

— Spune mai simplu şi mai direct, domnule Diaconu!… Îl îndemnă omul de încredere şi consilierul ministrului. Lasă diplomaţia, că doar am devenit prieteni. Poate n-avea nici o grijă domnul ministru, nici o treabă alta! Nenea Mitică se plimba poate prin străinătate… Prin ce vreme s-a întâmplat înzăpezirea de anul trecut?

— Tot pe la sfârşitul lui decembrie.

— Exact!… Nenea Mitică se afla la Nisa. În concediu de sănătate, zice-se. De fapt, plecase să-şi aducă nevasta… S-o convingă să se întoarcă acasă… Poate de acolo dădea şi nenea Mitică, alias domnul Demetru Demetrian, semnalul de alarmă: Save our souls! Salvează sufletele noas-tre… S. O. S…

— O fi! Aprobă Vartolomeu Diaconu cu neîncredere.

Pe urmă, străinul s-a strâns lângă sobă şi a rămas timp îndelungat pe scaun, cu obrajii în palme, cu coatele pe genunchi, cu ochii în duşumelele duhnind a leşie.

Un ceas a trecut. De două ori, Vartolomeu Diaconu a urcat scările în vârful degetelor, pledând să-şi convingă nevasta pentru a invita necunoscutul de jos la masă. A epuizat toate argumentele. Legăturile călătorului cu ministrul, creştinească ospitalitate cuvenită unui drumeţ la vreme de noapte şi de iarnă; tot şi toate. La rândul ei, Tina a invocat tot atâtea argumente, dovedindu-i punct cu punct, că nu pot invita un om la o masă calică şi goală, tocmai fiindcă e în legături atât de strânse cu ministrul şi tocmai fiindcă arăta ca o persoană sosită din altă lume.

La sfârşit a biruit însă tot Vartolomeu. A asudat şi a biruit.

— Dar pe răspunderea ta, Vartolomeu…?

— Îmi asum toată răspunderea!… A declarat soţul, profitând de ocazie şi periindu-şi părul rărit pe frunte, în faţa oglinzii. Pe răspunderea mea, Tino! E un om de ispravă şi nu-mi pare un tip mofturos… Trebuie să aibă un necaz, ceva, care-l roade pe dinlăuntru… Taaace-tace, şi când vorbeşte nu-l prea înţeleg întotdeauna.

Vartolomeu Diaconu a coborât şi i-a venit lui rândul acum să pledeze în faţa străinului cu aceeaşi energie. Necunoscutul se codea.

— N-aş vrea să deranjez… Singur ai spus, domnule Diaconu…

— Mă rog, ce-am spus e una, şi ce spun acum e alta. Mă ofensaţi! Dacă nu primiţi, înseamnă că nu merită casa mea asemenea onoare…

Argumentul a fost decisiv.

Necunoscutul a urcat scările. A intrat în încăperea săracă, dar curată, proaspăt spoită cu var. A sărutat mâna doamnei Tina Diaconu, care mână mirosea a săpun de Marsilia şi a nuci. A făcut cunoştinţă cu domnul Duţu Diaconu, elev în clasa I primară şi pasionat jucător de loton.

Faţa de masă era albă, de pânză ţărănească; farfuriile şi tacâmurile desperecheate, paharele de diferite forme şi mărimi.

Pe celelalte le-a spart Dusu!… A. Explicat Nevăstuica. Dumnealui, care e tata tuturor isprăvilor…

— Şi tu n-ai spalt falfulia? Falfulia aia cu floli de la Moşi? Dumneata nu eşti mama lăutăţilor?… Protestă domnul Duţu, destăinuind o mică dramă familiară, probabil de o dată mai veche, dar care mai aduse şi acum un val de roşeaţă în obrazul fetiţei.

Gospodina a curmat controversa cu o uşoară încruntare a sprâncenelor.

Era o femeie mică, oacheşă, poate cam prea slăbită şi prea palidă, dar care arăta plină de energie şi părea că exercită îndestulă autoritate asupra soţului.

— Poftiţi, vă rog! Îi invită, împărţindu-şi ochii între masă şi uşa bucătăriei, deschisă.

Copiii s-au aşezat cuminţi la locurile lor. Necunoscutul în capul mesei, sub lampa de tablă atârnată în tavan.

— O să ne ierţi… Îşi ceru scuze Tina Diaconu. Ne-a prins viscolul fără provizii. N-avem nici pâine proaspătă… Aşa că o să vă mulţumiţi cu o masă cam sărăcuţă: ouă, mămăliguţă, brânză… N-avem nici vin!

Necunoscutul o aşteptă să sfârşească, surâzând:

— Doamnă, dacă aceasta era toată problema, îmi pare rău că domnul Diaconu mi-a ascuns complotul cu invitaţia la masă. Mă miram eu de ce tot urcă scările şi le tot coboară, agitat, de parcă se anunţase cometa lui Haley. Ar fi fost mai bine să-mi spună din timp! Vă cruţam de toată povestea… Mi se pare că am eu într-un geamantan provizii să

îndestuleze o casă întreagă. E obiceiul Maran-dei! Baba Maranda, cămărăşiţa, are obicei să mă încarce cu tot soiul de bunătăţi când plec de la ţară. Să încercăm şi să vedem.

Împotrivirile soţilor Vartolomeu Diaconu n-au avut nici o putere.

Necunoscutul a coborât în birou. S-a întors cu unul din geamantane, l-a deschis şi a scos la iveală, într-adevăr, atâtea bunătăţi câte n-au văzut niciodată pereţii spoiţi cu var; şi fără îndoială nici ochii domnişoarei Nevăstuica din clasa a II-a primară şi cu atât mai puţin ai domnului Duţu Diaconu din clasa I.

Şuncă fiartă şi curcan, brânză în coajă de brad, tort, plăcintă cu mere şi cu nuci, borcane de compot şi sticle de vin, ţuică străveche şi pateu de iepure. Tot ce baba Maranda, cămărăşiţa, încărca în geamantanul necunoscutului de câte ori pleca de la conacul din Cămărăşeşti fără ca străinul să le desfacă vreodată.

Le purta până la oraş. Lăsa geamantanele în grija servitorilor. Ei le desfăceau. Prin grija lor apăreau la masă; dar străinul nu întreba de unde sunt şi cum au sosit.

Nici nu prea se atingea de ele.

Acum îşi dădea întâia oară seama de ce înaintea plecării era atât de agitată baba Maranda, care îl crescuse şi îl dădăcise pe vremuri, înainte de a căpăta rangul de cămărăşiţă.

Masa a fost lungă. Copiii, intimidaţi, se supravegheau să nu înfulice hartane prea mari, trăgând cu coada ochiului la chipul cum taie şi cum duce furculiţa la gură străi-nul cu părul cărunt la tâmple. Dacă i s-ar fi potrivit însă lui, ar fi rămas flămânzi.

Necunoscutul părea sătul de aceste bunătăţi, ca de oricare din bunătăţile lumii.

Tina Diaconu a adus elogiile de gospodină versată ba-bei Maranda. Vartolomeu Diaconu s-a îndeletnicit cu desfundarea sticlelor.

Lăsase uşile întredeschise, ca să audă ţăcănitul aparatului telegrafic chemând. Dar telegraful nu mai dădea nici o veste despre plugul care pornise şi se înfundase pe drum, înainte de penultima staţie.

Ţuica a fost bătrână, vinul de soi, se mai afla şi o sticlă de vişinată.

Vartolomeu Diaconu a prins glas şi veselie; pe urmă s-a înduioşat de propria sa soartă şi de soarta copiilor care cresc ca nişte sălbatici. Cu toate semnele deznădăjduite ale Tinei, repetând aceeaşi pantomimă adresată de el, jos, în birou, Nevăstuicii, când se întrecuse măsura, Vartolomeu Diaconu nu s-a putut opri să nu-şi ia o piatră de pe inimă. L-a rugat pe avocatul, pe consilierul şi prietenul ministrului, să pună un cuvânt bun şi să obţină o mutare într-o staţie mai omenoasă, aproape de binefacerile civilizaţiei. Nu într-un oraş. N-are încă dreptul şi gradul. Dar măcar într-o localitate răsărită ca Piscul Voievodesei.

Acolo, are Tina un frate care lucrează la o societate petroliferă. Din când în când le scrie lucruri minunate. Sat cu electrică, două şcoli, cinematograf; altfel de lume, tot soiul de ingineri străini… El ştie ce înseamnă o regiune petroliferă, fiindcă a crescut pe valea Prahovei, când la Buştenari curgea păcură şi aur… A aflat că la Piscul Voievodesei e ceva încă mai cumplit. Chiar în ziarul de pe masă, din biroul haltei, a citit el despre erupţia sondei nr. 16.

Necunoscutul asculta, privea, tăcea; părea că ascultă fără să audă, că priveşte fără să vadă. Cutele amare din jurul gurii se adânciseră; veselia şi însufleţirea au fost pentru gazde, pentru copii, pentru Vartolomeu Diaconu cu deosebire.

El, străinul care umbla pe drumuri fiindcă avea case prea multe, în prea multe locuri risipite, se gândea în vremea aceasta că la Bucureşti îl aşteaptă un singur tacâm în capul unei mese prea lungi, într-o sală de mâncare prea vastă, dintr-o casă prea mare şi goală.

Se gândea că într-un alt capăt de lume, într-un hotel de pe ţărmul Mediteranei, tovarăşa lui de viaţă se afla într-o altă tovărăşie.

Se gândea că mâine va suna iarăşi telefonul de 24 ori în 12 ore.

Că poate adevărata fericire, pe care n-a cunoscut-o oiriodată şi niciodată nu o va cunoaşte, e un bun numai al acestor oameni simpli, baricadaţi de viscol în mijlocul Bărăganului.

Din când în când, Vartolomeu Diaconu se ridica de la masă să ceară ştiri proaspete telegrafului.

Se cam clătina. Avea obrajii îmbujoraţi, ochii sclipitori, mustaţa mică şi moale, acum zburlită caraghios, ca mustaţa unui pisoi. Din nou i se strâmbase nodul cravatei.

Spunea din prag, ridicând sprânceana dreaptă:

— Mă duc să-i trag un S. O. S. Lui nenea Mitică…!

La întoarcere, anunţa:

— Nenea Mitică a făcut-o dă oaie!

Şi o făcuse într-adevăr de oaie nenea Mitică! Plugul se înfundase definitiv. Acum staţia cea mai apropiată ceruse al doilea plug de ajutor ca să-l scoată pe celălalt, înzăpezit.

Într-o vreme, Duţu se urcă pe genunchii necunoscutu-lui, fără prea multe formalităţi şi îl puse la un aspru interogator:

— Da tu! N-ai nume, ulâtule?

— Am! Spune-mi Mitică. Să fiu şi eu în astăseară Mitică… Nenea Mitică!

— Atunci ai făcut-o şi tu dă oaie, ulâtule, ca nenea Mitică ălălalt, al tăticului…

— E tot ce se poate, domnule Duţule!

— Şi tu n-ai casă? N-ai nevastă? N-ai copii…?

— De unele am. De altele n-am. De unele am prea multe. De altele prea puţine. De altele de loc…

— Mi se pare că te-ai cam îmbătat, nene Mitică!… Descoperi Duţu. Volbeşti halandala… Cum de unele ai plea

multe, de unele plea puţine şi de altele de loc?... Ce fel de volbă e asta? Ai, oli n-ai?

— Dusule, astâmpără-te! Încercă să-l pună la rezon Nevăstuica, lăsată să supravegheze masa în lipsa Tinei Diaconu, care pregătea patul străinului.

— Lasă-l, domnişoară Nevăstuică! Protestă necunoscutul, devenit nenea Mitică. Poate întrebările lui sunt mai cuminţi decât le credem noi şi de cum par.

— Văd că vă înselegesi bine! Strânse din umeri Nevăstuica. Am spus eu zos că eşti cam în minta lui Dusu...

— E tot ce se poate, domnişoară Nevăstuică.

Vartolomeu Diaconul, cu bărbia în pumni, priveşte duios masa, străinul din capul mesei, băiatul pe genunchii lui.

Toate îi joacă pe dinaintea ochilor într-o ameţeală plăcută.

Nu e învăţat cu vinul. Şi a băut înainte ţuică, acum vişinată. Mereu spune că a ajuns la ultimul pahar. Îl deşartă şi îl împinge la o parte. Pe urmă, trage cu ochiul când nu-l observă străinul, şi mai toarnă din sticla cu vişinată... Totul a devenit ireal, ca în plăsmuirile sale.

Încearcă uneori să se ridice. Vrea să meargă la aparatul telegrafic.

Vorbeşte cleios:

— Mă'uc să dau un S. O. S., n'ne Mitică!

Dar între intenţie şi realizare se cască un abis.

Rămâne lipit pe scaun. Ascultă dialogul dintre străin şi Duţu, cu bărbia în palmă, zâmbind cu beatitudinea cea mai desăvârşită.

S-a desprins de pe scaun să coboare şi să facă de veghe, numai târziu, când Tina l-a poftit pe străin la culcare.

Atunci a ieşit afară, în viscol, şi-a frecat fruntea cu zăpadă, s-a dezmeticit, şi, muncit de remuşcare, în faţa aparatului mut, a început să-şi facă un crunt rechizitoriu.

Aşadar, înaintea unui străin care e prieten, om de încredere şi consilierul ministrului, s-a ameţit, a dat reprezentaţie, a neglijat serviciul, şi-a permis glume pe socoteala lui nenea Mitică?! „S. O. S., nene Mitică! S. O. S.”

Ce idioţie! Vinovat e numai zevzecul de Ionescu Matache, cu trăsnăile lui.

Mâine sau poimâine, străinul care doarme sus are să dea ochii cu domnul Demetru Demetrian…

Are să-i spună, aşa, într-o doară, fie chiar şi fără in-tenţie răutăcioasă: „Este aproape de Cămărăşeşti o haltă… N-o cunoşti? Păcat! Şi un şef de haltă… Nu-l cunoşti? Păcat! Un tip foarte nostim… Dacă tot personalul cefereului e de aceeaşi teapă, nu e de mirare că deraiază trenurile şi că se înfundă liniile… Bea zdravăn! Pentru el şi pentru copiii lui ai devenit „nenea Mitică!„ N-o ştiai? Ha-ha! Eşti nenea Mitică… N-ai primit nici o telegramă: „S. O. S., nene Mitică„? Nu? Mă mir… E o poveste foarte nostimă cu telegrama aceasta. Şi trebuie s-o ştii că ai mai făcut-o şi dă oaie! Nu mă întreba cum. Întreabă-ţi şeful de haltă, de lângă moşie… Îl cheamă… Stai să-mi aduc aminte… Da-da! Îl cheamă Vartolomeu Diaconu…!”

Vartolomeu Diaconu îşi şterge broboanele de sudoare de pe frunte. L-au trecut năduşelile.

El vede necunoscutul de sus, scufundat între braţele unui fotoliu imens şi elastic, în biroul ministrului, povestind şi făcând haz.

Îl vede pe ministru ridicând mâna la telefon şi chemând: „Direcţia generală! Aveţi un imbecil, la halta de lângă moşia mea, un oarecare Vartolomeu Diaconu… Imbecil şi beţiv!… Până mâine să mi-l trimiteţi la plimbare… Nu-nu! Nu amendă… Ce amendă?… La plimbare!… În doi timpi şi trei mişcări…”

Afară mugeşte viscolul, se opinteşte în ferestre, în uşă, chiuie dezlănţuit de-a curmezişul Bărăganului.

Sus toţi dorm.

Vartolomeu Diaconu simte broboanele de sudoare îngheţându-i pe şira spinării. Mâine are să-l roage pe străin să uite tot, să ierte tot…

Dimineaţa albastră l-a găsit cu obrajii traşi, cu ochii în fundul capului, zgribulit înaintea mesei învelite cu muşama.

Telegraful anunţa în sfârşit plecarea plugului din ultima staţie şi sosirea unui tren imediat după desfundarea liniei.

Viscolul se potolise.

Mai dura un vânt molcom, sub cerul dezvelit de nori. Soarele sclipeşte proaspăt lustruit la marginea orizontului, În razele poncişe scapără cristalii trandafirii ai nămeţilor imobili, zidiţi după atâtea zile de urgie.

Sus se aud paşii străinului. Glasurile copiilor. Sunet de vase ciocnite în bucătărie.

Toţi s-au deşteptat.

Nenea Mitică îşi bea ceaiul, cu Duţu pe genunchi.

— Mă ulâtule? Îl întreabă Duţu. Spune dlept! Te cheamă Mitică, oli nu? Eşti tu nenea Mitică, oli nu…?

— Poate că sunt…

— Nu spune poate. Lăspunde: da sau ba?

— Da…

— Şi ce-ai să-mi tlimiţi tu din Buculeşti?

— Să văd… Cam ce ţi-ar dori ţie inima, domnule Duţule?

— Un cal de lemn… Da nu o stâlpitulă!… Un cal, colo, să mă ţie când mă sui călale!

Duţu însă s-a răzgândit. S-a uitat la încăpere. E prea mică pentru un cal de lemn. A privit la ferastră, la nămeţii sclipitori în lumina soarelui. Nu prea e sezonul unui cal de călărie.

— Nu, nu! Îşi ia seama. Nu-mi tlebuie cal. Mai bine o sanie…

— Poate vrei un cal de lemn şi o sanie?… Ce-ai zice de aşa ceva…?

— Două nu se poate! Tlebuie să aleg…

— Şi dacă se poate?

— Costă bani. Costă bani mulţi…

— Bine-bine!… Eu te-ntreb: şi dacă se pot amândouă? Răspunde-mi şi tu, cum ţi-am răspuns eu adineaori: da, sau ba! Vrei, sau nu, şi cal, şi sanie?

— He-he! Vleau, se-nţelege că vleau! Dacă se poate, de ce să nu vleau? Că doal nu-s plost, să lefuz!

Apoi s-a simţit cuprins de un subit altruism:

— Dală Nevăstuicii ce-ai să-i tlimeţi?

— O s-o întreb şi o să vedem.

— Şi mămicăi?

— Ne vom gândi la Bucureşti şi vom descoperi noi ceva…

— Şi lui tăticu?

— Aceasta mă priveşte personal! Aici e mai simplu… Văd eu că are pasiune de petrolist… Tare mă tem că ai să-nveţi clasa a doua primară la şcoala din Piscul Voievodesei… Ce zici? Nu ţi-ar plăcea ţie, domnule Duţule, să te trezeşti într-un loc cu cinematograf şi cu automobile, nu într-o pustietate ca aceasta?

— He-he! Pe mine mă-ntlebi…?

— Atunci e ca şi făcut! Să-ţi pregăteşti bagajele, domnule Duţule…

Duţu se miră de simplitatea şi siguranţa cu care străinul le rezolvă pe toate.

Se răsuceşte pe genunchii lui, îi cuprinde obrazul în palme şi îl priveşte în ochi.

— Mă, nene Mitică, mă! Mi se pale mie că elşi un male mincinos! Plea le spui tu dă oaie.

— O să trăim şi o să vedem! Încearcă să-l asigure nenea Mitică.

— Bagă de seamă! Îl ameninţă Duţu cu degetul ridicat. Bagă de seamă! Ai să mai dai tu ochii cu mine.

— Poate că da, poate că nu.

— Ial începi cu poate?

Trenul sosi gâfâind, cu locomotiva înfăşurată în sloiuri. În aerul sonor şi imobil, glasurile au un ecou ciudat.

Vartolomeu Diaconu, cu şapca roşie peste părul zbârlit, cu ochii nedormiţi, face drepţi în faţa inspectorilor care-au coborât să primească raportul.

Îi tremură glasul; îi tremură mâinile.

La spatele său, înfăşurat în blană vastă şi scumpă, oaspetele de astă-noapte, nenea Mitică, îşi cărase singur

valizele cu etichetele multicolore de palace-uri şi de companii internaţionale de voiaj.

Vartolomeu Diaconu a uitat de el.

Are în faţă persoane de-o incomparabil mai mare şi mai directă importanţă. Inspectori de linie, subdirectorul general… N-a avut când să găsească răgaz şi să-şi ceară iertare, aşa cum proiectase toată noaptea şi pregătise cuvintele. Acesta e norocul lui!… Poate oaspetele se va gândi să le treacă pe toate cu vederea şi fără să i-o mai ceară, măcar de hatârul copiilor. Căci pe lângă străin, îl înlocuise acum Duţu şi Nevăstuică. S-au îmbrăcat în haine groase să-l petreacă până la tren.

L-au petrecut şi acum strigă în urma lui. Adică îi strigă numai Duţu:

— Nu ne uita, nene Mitică!… Vezi să n-o faci dă oaie şi să nu lămâi de minciună…!

Nenea Mitică s-a apropiat de vagon. Acolo unde fac cerc inspectorii şi conductorii în jurul subdirectorului ge-neral şi unde Vartolomeu Diaconu prezintă raportul.

Înaintează şi coboară gulerul blănii.

În aceeaşi clipă, cercul s-a desfăcut. Subinspectorul salută; salută inspectorii; salută personalul cu şăpci roşii:

— Să trăiţi, domnule ministru!… Ce surpriză!… Dumneavoastră aici? Şi să nu ştim nimic? Bine, domnule şef, cum, domnule şef, dumneata să nu spui nimic? De zece minute ne pisezi aici şi să nu spui că…

Domnul ministru a retezat admonestarea cu un gest scurt al degetelor înmănuşate.

— A fost dorinţa mea, domnilor! Lăsaţi aceasta…

S-a întors către şeful haltei şi i-a strâns mâna. („Atuncea colonelul dă mâna cu sergentul!” s-a gândit imediat Vartolomeu Diaconu şi a reconstituit scena din poezia învăţată în şcoala primară). I-a strâns mâna, rostind:

— Domnule Vartolomeu Diaconu, ţin să-ţi mulţumesc pentru ospitalitate! A fost pentru mine o seară minunată! Să fii sigur că nenea Mitică n-are să te uite! Aceasta

rămâne între noi. Şi de câte ori vei avea ceva de spus, cunoşti formula: S. O. S., nene Mitică!… Acum daţi-i drumul, domnilor…!

Domnul ministru s-a urcat în vagon. A coborât fereastra compartimentului. Face semn copiilor, care-au rămas în urmă şi încă nu ştiu cine le-a fost prietenul de-o noapte şi de-o dimineaţă.

Duţu mai fuge câţiva paşi după tren, poticnindu-se în zăpadă şi strigând:

— Vezi să n-o faci dă oaie, mă nene Mitică! La levedele, nene Mitică…!

La o săptămână după această de-a minunii întâmplare, Vartolomeu Diaconu a fost mutat şi înaintat la gradul de şef al staţiei Piscul Voievodesei.

După o lună, printr-o largă remaniere care a consolidat situaţia guvernului, domnul Demetru Demetrian a trecut de la Departamentul Comunicaţiilor, la Departamentul Industriei şi Comerţului.

C A R T E A Î N T Î I.

C a p i t o l u l I.

Şi iarăşi s-au întors cocorii, fâlfâind peste negre şi urâte aşezări omeneşti.

Vartolomeu Diaconu era încântat că-i vorbeşte atât de prietenos un om putred de bogat ca domnul Zaharia Duhu; deşi petrolistul milionar îi contrariase de la început toate ideile sale despre chipul şi înfăţişarea trufaşilor privilegiaţi ai destinului.

Şi în trei luni pe a patra – slavă Domnului!

— Văzuse el destui asemeni privilegiaţi, perindându-se pe peronul gării din Piscul Voievodesei! Domnul Iordan Hagi-Iordan; domnul prefect Emil Sava; domnul inginer-şef Dinu Grinţescu şi câţi alţii încă?… Toţi plecând şi întorcându-se; toţi târând după dânşii ajutoare şi secretari cu genţile doldora; toţi trântind uşile şi pretinzând orice serviciu cu o autori-tate răstită, ca nişte drepturi cuvenite şi indiscutabile, de esenţă divină.

Acest Zaharia Duhu, cu toate ale sale treizeci sau patruzeci de milioane, arăta cu totul altfel.

Era un om spânatic, cu ochii foarte blânzi şi cu un surâs sfios pe buze, vorbind cu glasul scăzut şi cu o mare grijă să nu ofenseze pe nimeni. Îmbrăcat în straie simple, de culoare închisă, părea mai, degrabă un modest arhivar fără speranţe de înaintare, într-o zi de duminică, păzindu-şi hainele noi de praf şi neştiind cam ce-ar putea face cu timpul.

Cuvânta moale; iar din când în când, în ochi îi lucea o lumină ciudată, ca şi cum ar întrevede dincolo de oamenii şi de viaţa de-aievea, o altă lume părelnică, numai de dânsul ştiută.

Aici se potrivea întrucâtva cu Vartolomeu Diaconu.

Cu deosebire că şeful staţiei Piscul Voievodesei călătorea îndată cu închipuirea, nestatornic, spre cele mai diverse tărâmuri situate în spaţiu şi în timp, fără o anumită alegere. Pe când Zaharia Duhu se oprea la una singură.

Localnicii spuneau că într-o vreme, în tinereţe, ar fi căutat el o comoară îngropată pe aproape de un oarecare Dromichet, rege al geţilor. Fără îndoială că aceasta i-a clătinat într-o bună parte limpedea judecată a minţii. Dar norocul i-a purtat de grijă să afle mai târziu, în pământurile sale răzleţe şi până atunci fără preţ, o comoară mai bogată decât a tuturor regilor Dromicheţi de pe lume. Aur curgând din izvor nesăcătuit: aur negru şi viu, păcura pe care o cară vagoanele cisterne cu inscripţia: „Voevoda, Roumanian Company for the Development of the Mining Industry. Limited”.

Zaharia Duhu îşi însemnă într-un carnet jerpelit, cu scoarţa de muşama elastică, ora şi minutele când soseşte şi pleacă trenul de seară cu legătura spre Paris.

„Carnet de zgârcit”, gândi îndată Vartolomeu Diaconu, privind cu o dispreţuitoare compătimire la caietul şcolăresc, la foile vinete şi liniate cu pătrăţele violete.

Era acelaşi carnet în care Zaharia Duhu, căutătorul de comori şi tovarăşul de săpături al profesorului de arheologie Alexandru Opriş, îşi nota odinioară descoperirile şi observaţiile. Singura amintire nedespărţită a vieţii de-atunci.

Aceasta însă n-avea de unde s-o ştie proaspătul şef de staţie, care nu admitea în buzunarul unui milionar decât o agendă cu foile aurite, cu tartaşul de marochin vişiniu şi creionaş automat de aur, cum purtau domnul Iordan HagiIordan şi domnul prefect Emil Sava.

— Va să zică să n-am nici o grijă? Întrebă Zaharia Duhu, închizând carnetul şi mistuindu-l în buzunar. Dumneata ai dat telegrama, iar compartimentul e reţinut?

— Am răspunsul aici!… Bătu cu palma Vartolomeu Diaconu, hârtia despăturită pe birou. Paturile unsprezece şi douăsprezece. Două cabine alături, cu uşă de comunicaţie… Acum la clasa I, după dispoziţia Companiei internaţionale a vagoanelor de dormit, aveţi o cabină întreagă pentru fiecare bilet. E mai comod şi diferenţa de preţ neînsemnată faţă de avantajele confortului.

Vartolomeu Diaconu vorbea ca din prospect, de altfel cu ochii la ultimul text circular al Companiei de vagoane cu paturi.

Zaharia Duhu simţi datoria să adauge o lămurire, care în aceeaşi vreme suna ca o scuză:

— Din partea mea, aceasta ar avea cea mai mică însemnătate. Nu m-am născut în confort. Am fost deprins să călătoresc în car şi în căruţă fără arcuri, pe paie. Dar e vorba de o persoană bătrână şi bolnavă…

— Înţeleg, înţeleg perfect, domnule Duhu!… Plecaţi cu doamna Ruxanda Duhu?

— Da! Plec cu mama şi fac călătoria aceasta pentru mama. Vreau să încercăm o operaţie…

— Are să reuşească operaţia, sigur! La Paris sunt specialişti foarte mari, celebri, de reputaţie mondială… Mi-ar părea bine…

Vartolomeu Diaconu, după vechea sa patimă, în aceeaşi clipă văzuse clinica de la Paris. Medicii în şorţuri albe, cu mănuşi de cauciuc şi cu măştile pe obraz; infirmierele alergând pe culoarele ripolinate; Zaharia Duhu, conducând la braţ bătrâna oarbă în costumul ei negru de şiac mănăstiresc, atât de deplasat într-o capitală a Occidentului.

Întrebă:

— Nu vă însoţeşte şi nepotul sau nepoata dumneavoastră, domnul profesor Petru Tudose?

Zaharia Duhu se scutură ca de-un păianjen fugindu-i pe mână.

Răspunse cu o ironie amară, pe care noul şef al staţiei Piscul Voievodesei n-avea cum s-o înţeleagă:

— Nu, domnule Diaconu! Nu ne însoţeşte nici nepotul, nici nepoata… Domnul profesor Petru Tudose e foarte ocupat cu lecţiile şi conferinţele sale. Iar doamna Cecil Tudose ia lecţii pentru a obţine carnetul de automobilistă brevetată. E o chestiune foarte urgentă, pe care n-o poate amâna!… Are de lichidat anume rivalităţi, în anume curse de viteză şi ascensiune…

Vartolomeu Diaconu primi ştirea înregistrând-o imediat pe ecranul său vizual.

O văzu pe doamna Cecil Tudose, mărunţică, nervoasă şi cu nasul ascuţit, răsucind volanul la viraje şi schimbând vitezele pe şoselele munţilor în serpentină, ca să-şi lase concurenţii în urmă. Îl văzu pe domnul profesor Petru Tudose, în aula Fundaţiei Carol I, încheind o conferinţă în ropotul de aplauze al auditoriului şi înclinându-se cu mâna la piept să mulţumească aclamaţiilor.

Cel puţin aceştia ştiau să folosească venitul de la milioanele unchiului; îl vor folosi încă mai bine când vor rămâne singurii moştenitori pe întreaga avere.

— Şi aveţi de gând să rămâneţi mult în străinătate?… Întrebă Vartolomeu Diaconu, ca să întrerupă tăcerea.

Zaharia Duhu făcu un gest nehotărât cu mâna, care mai purta încă urmele de bătături ale săpătorului de pământ şi

comori.

— Ştiu eu?… După cum va voi soarta operaţiei. Aş dori să mai rămân la Paris şi să vizitez amănunţit oarecare muzee istorice şi arheologice. M-au pasionat într-o vreme cercetările arheologice… Poate de când ai sosit aici, vei fi avut dumneata prilejul să afli că am fost căutător de comori?

— A, nu! Adică da… Rosti cu prudenţă Vartolomeu Diaconu. Mi-au trecut aşa, pe la ureche, exagerări de oameni simpli care n-au înţeles ce căutaţi… Domnul inginer Grinţescu a dovedit însă că nu cercetaţi în deşert… Se afla o comoară aici pe care n-a bănuit-o nimeni!

Zaharia Duhu înlătură presupunerile şefului de staţie, tot aşa cum se scuturase adineauri, grăbit, ca de un paing, de numele nepotului său, profesorul Petru V. Tudose, de la Facultatea de litere din Bucureşti.

Ridicând ochii decoloraţi, spuse, cu un zâmbet şters pe buzele şterse:

— Prietenul meu, inginerul Grinţescu, a descoperit în-tr-adevăr o comoară aici, pe care n-o bănuise nimeni şi la care a venit direct, ca un prepelicar, la culcuşul prepeli-ţei… Dar nu pe aceasta o căutam eu… Eu umblam după alta! Comoara regelui Dromichet… Pe urmă, m-am convins că nu există şi că nici n-ar avea pentru ce să existe într-o lume ca a noastră! Am înţeles aceasta, e drept, cam târzior… Însă tot am înţeles-o odată şi atunci am lăsat mână liberă prietenului Dinu Grinţescu să pună stăpânire pe comoara lui, care întrucâtva e un drept al său… E un drept al său şi al timpului său. E o comoară ca pentru aceste vremuri şi aceşti oameni.

— Adevărat! Priviţi ce-a făcut din aceste locuri!… Vartolomeu Diaconu se apropiase de fereastră şi privea, adăugând: Adică nu eu am căderea să vi le spun!… Le ştiţi toate mai bine decât mine, căci s-au petrecut sub ochii dumneavoastră.

— Aceasta aşa este… Încuviinţă cu melancolie Zaharia Duhu.

Şeful staţiei se lăsă înşelat de auz şi crezu că e bine să preamărească opera inginerului Dinu Grinţescu, prietenul căutătorului de comori şi primul prospector al petrolului din Piscul Voievodesei.

Urmă:

— Am auzit că nu mai departe de acum patru ani, se aflau pe aici nişte adevărate sălbăticii. Un sat mizerabil, drumuri desfundate, oameni trăind ca pe vremea tracilor. Gara la douăzeci de kilometri. Toate s-au schimbat printr-o baghetă magică.

Şeful staţiei contemplă cele douăsprezece perechi de şine cu vagoane-cisterne garate în aşteptarea plecării, cele-lalte cisterne gigante, văpsite cu roşu de miniu, pădurea de sonde coborând clinul de la fosta curte a boierului Boldur Iloveanu, până în inima satului.

— Toate s-au schimbat ca printr-o baghetă magică!… Repetă Vartolomeu Diaconu, cu o sinceră admiraţie pentru puterea de vrăjitor a inginerului.

Zaharia Duhu nu întoarse ochii spre priveliştea neagră. Pregătindu-se de plecare, rosti:

— Numai de un singur lucru mă tem pentru prietenul Dinu Grinţescu! A dat drumul elementelor din pământ cu vărguţa lui magică. Nu ştiu însă dacă le va stăpâni tot aşa de uşor, cum le-a slobozit! E de văzut dacă n-a uitat cumva formula de descântec cu care să le poată întoarce la matcă, atunci când vor începe să nu-i mai dea ascultare…

Vartolomeu Diaconu zâmbi de politeţă, clătină din cap într-un chip care putea fi interpretat tot aşa de bine ca o aprobare a cuvintelor, ca şi un semn de evidentă neîncredere.

Cu asemenea oameni de-aici se învăţase să fie circumspect până la şiretenie. Iar priceperea sa nici nu-i îngăduia să pătrundă tainicul înţeles, plin de ameninţare, din vorbirea lui Zaharia Duhu. Cuvintele ciudatului bogătaş pe-trolist nu

erau dintre acelea ce se pot transpune în fulgurante imagini.

— Vă însoţesc câţiva paşi, domnule Duhu!… Se grăbi să-i deschidă uşa.

— Mă rog…

— După dumneata…

De fapt, amândoi erau deopotrivă de timizi şi încă nu pe deplin convertiţi la rolul sortit de viaţă şi de hazard să-l joace în acest colţ de lume, înviat cu bagheta magică a inginerului Dinu Grinţescu. Păşeau agale pe peron, în soarele dulce de primăvară. Zaharia Duhu era deşirat şi uscat; Vartolomeu Diaconu scund şi predispus la forme rotunde. „Ai început să prinzi carne, de când ne-am mutat acilea!” descoperise mai deunăzi doamna Tina Vartolomeu. Carne, prestigiu şi o ascunsă voluptate a puterii.

Avea sub mână o armie de inferiori.

Pe peron se dădeau în lături salutând, impiegaţi, magazioneri şi hamali. Răspundea la saluturi cu un deget dus din treacăt la şapca roşie de lac.

— Observi, dumneata, ceva?… Întrebă Zaharia Duhu.

Şeful staţiei se opri privind îngrijorat împrejur. Se te-mea să nu fie vorba cumva despre vreo neorânduială în buna gospodărire a domeniului său.

Dar surâse îndată liniştit. Era o gară model. O gară nouă şi scoasă din cutie, cum o visase el.

— Anume ce, domnule Duhu!… Voi să afle, deci, fără nici o urmă de îngrijorare.

Zaharia Duhu arătă cu bastonul noduros, spre ghivecele cu flori suspendate pe suporturi de lemn văpsit verde, între stâlpii peronului:

— Observi, dumneata, că toată primăvara a mai rămas numai în cutiile dumitale de aici? Încolo, au alungat-o de pretutindeni…!

Şi sfârşi, rotind bastonul spre terasamentele cu prundişul înnegrit de păcură, spre traversele înnegrite de păcură, spre vagoanele şi cisternele negre de păcură.

— Aici se afla un câmp unde m-am jucat eu când eram copil şi culegeam ciuboţica-cucului!… S-a zbânţuit mai târziu şi domnul profesor universitar Petre V. Tudose, când umbla desculţ, cu o pălăriuţă cât un ceaunaş pe creştetul capului… Pe atunci nu purta cravată, juvăţul acesta care desparte capul de inimă…

Maşinal, Vartolomeu Diaconu îşi pipăi nodul cravatei.

Surâse îndoielnic.

Nu înţelegea ce voia să spună milionarul acesta cu obraz de scapet şi obişnuit să se exprime în parabole obscure. De altfel, purta şi el o cravată, ca oricare om civilizat.

Îl conduse până la uşa din spatele gării.

— N-aveţi maşină? Întrebă.

Pe urmă, regretă întrebarea. Era de prisos. Ştia că domnul Zaharia Duhu are un automobil cumpărat după alegerea şi gustul doamnei Cecil Tudose, dar că nu-l foloseşte niciodată.

— Merg pe jos!… Altfel mă tem să nu mă prindă boala boierească: podagră, gută şi altele din acelaşi neam… Explică Zaharia Duhu. Când o viaţă întreagă ţi-ai folosit picioarele la mers, şi când ai fost deprins să munceşti cu mâna pe coada lopeţii, e primejdios să te-apuce boieria din senin! La unii se lasă la încheieturi, la alţii se urcă la cap.

Zaharia Duhu se opri deodată… Ascultă atent. Părelnica lumină din ochi se aprinse cu o văpaie albastră şi el ridică privirea la cer.

— Ai auzit, domnule Diaconu? Întrebă. Îi vezi?

Vartolomeu Diaconu coborî cele două trepte de piatră şi privi cerul.

Nu vedea nimic.

Se risipeau numai nişte nori grei şi negri: fumul de păcură arsă, plutind peste case, peste copacii înnegriţi, peste vârfuri de plopi morţi.

— Mai sus, dincolo! Arătă Zaharia Duhu cu bastonul noduros. Sus de tot: cocorii…!

— Adevărat, cocorii!… Îi recunoscu şi Vartolomeu Diaconu.

Treceau în unghi ascuţit dintr-un capăt al zării spre celălalt, aşa cum de atâtea ori urmărise el stolurile traversând cerul Bărăganului, trei primăveri şi trei toamne la şir.

— Îi vezi că nu se opresc? Vorbi Zaharia Duhu, lăsând bastonul în pământul îmbâcsit de păcură, parcă i-ar fi retezat braţul un paloş nevăzut. Nu se opresc nici cocorii, nici cocostârcii… Anul acesta ne-au ocolit şi rândunelele… Altădată era plină valea de cocostârci şi de cocori… Iar sub fiecare streaşină se aflau două-trei cuiburi de rândunici. Ne ocolesc păsările cerului…

— În schimb, în curând vom fabrica aici benzină pentru avioane! Aminti cu o vădită satisfacţie Vartolomeu Diaconu.

Zaharia Duhu vorbi încet, ferindu-se de un camion care pleca într-un zbârnâit asurzitor de arcuri şi explozii.

Vorbi încet, după ce camionul s-a depărtat:

— Eu întotdeauna mi-am închipuit stolurile acestea de cocori conduse de căpitani bătrâni, foarte bătrâni. Mi-i închipuiesc trecându-şi din tată în fiu comanda şi anumite învăţăminte… Şi mă gândesc că aşa au trecut şi pe vremea când pe aici îşi făceau culcuş bourii din stema ţării şi când castorii îşi făureau zăgazuri în apa Voievodesei. Pe urmă, mi i-am închipuit minunându-se când au văzut cele dintâi schimbări. Un schit, câteva lăcaşuri omeneşti pitulate lângă acel schit… Şi apoi alte schimbări, drumuri şi târgul de la poalele Călimanului, dincolo peste dealuri… Cu toate s-au deprins cu încetul şi s-au împăcat. Dar cu minunea aceasta ieşită din vărguţa magică a prietenului meu, inginerul Grinţescu, nu se pot împăca. Ne ocolesc!… Îi vezi ce repede au vâslit dincolo de linia zării…?

Într-adevăr, unghiul mişcător al cocorilor se ştersese de pe cer.

Dar aici, vorbirea lui Zaharia Duhu fusese pe înţelesul şefului de staţie.

Îndată, văzuse el cel dintâi stol al cocorilor, răsărind de departe, din veac, să scrie cea dintâi literă neagră pe cer.

Se rotea peste păduri nepătrunse, cu o poiană la mijloc, unde bourul cu fruntea creaţă scurma pajiştea cu aprigi copite. Pe urmă i-a văzut mult mai târziu, rotindu-se lângă schitul umil de sub paltini, poposind să înnopteze acolo unde nu se auzea în ţipenia amurgului decât un sunet melancolic de toacă. Şi-apoi, lângă curtea Ilovenilor şi lângă satul răzeşesc al Voievodesei. Auzise şi glasul căpitanului Bătrân care cârmuieşte acum vâslirea dinspre pustiuri şi mări, spunând celorlalţi tineri, în limba lor de cocori: „Se întâmplă lucruri ciudate!… Pe oamenii aceştia i-am găsit noi întotdeauna urându-ne bucuroşi bun venit, lângă munţii şi apele lor, în sălaşurile lor de verdeaţă. Acum li se întâmplă poate ceva rău, ceva fără vindecare. Nici n-au ridicat ochii spre cer. Nici n-au făcut semn cu mâna… Este un singur slăbănog care a înălţat braţul spre noi; poate ne-a ameninţat cu toiagul lui urât. Ceilalţi n-au făcut semn că ne aşteptau, că ne-au văzut, nici că ne ştiu… Merg toţi cu ochii în pământ, foarte grăbiţi, în straie pe care nu le-am cunoscut în asemenea locuri. Văd alte feţe şi altfel de port. Sălaşurile sunt scrumite şi negre. Copacii sunt de cărbune. Fumul acesta ne îneacă şi auziţi cum buhăieşte de crunt o fiară cu pliscul de fier? Pe aicea, când eram eu tânăr, chema un bucium de stână… Se vedeau copii hârjonindu-se şi culegând flori de ciuboţica-cucului… Acum, copiii aş-teaptă să vină duminica şi să se ducă la cinematograf… Să plecăm mai departe! Nu-mi pare cuminte să înnoptăm în asemenea locuri vrăjmaşe…”

Acest glas l-a auzit şi închipuirea lui Vartolomeu Diaconu, fostul şef al haltei de pe Bărăgan; căci atunci, în pustietatea de-acolo, de multe ori urmărise stolurile călătoare cu ochii şi se întrebase ce vor fi vorbind ei, în fie-care toamnă şi primăvară, în limba lor, a cocorilor.

Dar nălucirea s-a dus repede, fiindcă părelnicile arătări şi auzuri durau puţin pentru Vartolomeu Diaconu şi fiind-că el se simţea acum întru totul al acestor locuri şi al aces-tor oameni, din Piscul Voievodesei de acum.

— Ar fi ceva foarte interesant dacă ar vorbi ei aşa… Încuviinţă cu jumătate de glas. Însă n-ar avea dreptate! Lumea e încăpătoare pentru tot neamul cocorilor… Chiar dacă nu-şi mai găsesc locul aici, sunt pentru dânşii o mie de mii de locuri aiurea!

Zaharia Duhu, petrolistul milionar şi maniac, fostul căutător de comori, îl privi cu un fel de înstrăinare.

Îi dădu mâna şi plecă repede, în sus, printre gardurile negre, ciocănind cu bastonul lui urâcios în praful şoselei îmbâcsit şi solidificat de păcură.

C a p i t o l u l I I.

În locul chivotului de ctitoră, voievodeasa ţinea în palmă flacoanele produselor „Elida”.

Calul de lemn era măreţ şi depăşise toate visurile lui Duţu când a apărut în prima zi, dezvelit din ambalajul de hârtie, de geluitură şi scândurele.

Pătimea însă de o iremediabilă meteahnă.

Se mişca pe loc; legănându-se locului pe tălpi curbe. Toate chiotele şi strigătele, pocniturile de cravaşă şi pintenii, nu-l puteau clinti nici cu un singur pas înainte. Astfel, şi în această amiază de duminică, Duţu Diaconu, după multe încercări infructoase să-l smulgă din galopul fără spor, a descălecat şi l-a izbit cu biciuşca peste bot, cu piciorul în pântec.

— Eşti un plost şi-un nemelnic, Maul! O gloabă putuloasă!

Maur clătină din cap pe tălpile curbe: recunoştea şi el că e un prost şi-un nemernic, o gloabă puturoasă.

— Nu eşti bun de nimic!… Dacă ştiam aşa, celeam lui nenea Mitică, ministlul, un automobil! Să-ţi fi alătat eu atuncea ce e aia fugă…!

Spunea şi lovea.

Maur, calul de lemn, se balansa la fiecare lovitură, revenind la loc cu imperturbabila resemnare a făpturilor neînsufleţite. Nu zvârlea. Nu necheza. N-o împungea să fugă, să trântească şi să răstoarne. Nu mişca.

Aceasta îl scotea din fire pe Duţu.

Îi mai trase un picior şi îl îmbrânci cu amândouă mâi-nile. Calul se înălţă pe o singură talpă, stătu o clipă în echilibru, pe urmă căzu cu botul sprijinit în perete.

Duţu îi întoarse spatele cu lipsa de milă a unui pui de om care n-a luat cunoştinţă încă de blândele poveţe ale Societăţii pentru protecţia animalelor.

Povestea se repeta măcar a zecea oară.

După entuziasmul din primele săptămâni, când nenea Mitică se ţinuse de cuvânt spre a tuturor emoţionantă mirare, Duţu se blazase şi se văzuse atins de boala cea fără de leac a nesaţiului. Îi părea rău că s-a mulţumit cu un cal, ca un copil prost şi sălbatic crescut pe Bărăgan.

Râvnea la un vehicul cu tracţiune mecanică, cel puţin cu pedale, aşa cum avea Turel, feciorul inginerului Grosu, şi Liliom Grünwald, băiatul maestrului sondeur. Căci, acum, în Piscul Voievodesei, de la copil până la bătrân, toţi trăiau în cultul maşinăriilor, al vitezei, al pompelor, al aparatelor de cântat, de vorbit, de scris, de calculat.

Pe drum, camioanele se încrucişau cu automobilele, automobilele cu vagonetele, vagonetele cu motocicletele, motocicletele cu bicicletele, bicicletele cu trotinetele plodurilor de patru-cinci ani. Pe-o fereastră străbătea o havaiană hârşcâită pe-o placă uzată de patefon; peste drum exploda un glas de ventrilog trecut şi înhumanizat printr-un amplificator de radio; peste tot mugea o sirenă, pe urmă a doua, apoi a treia – iar camioanele opinteau la deal cu răpăituri de petarde sub coadă.

Duţu nu era deci un precursor.

Urma docil semnele timpului şi ale locului.

Amărât foarte, cu pumnii încleştaţi în buzunarele pantalonilor, intră în camera de-alături, împingând uşa cu piciorul.

Acolo, Tina Diaconu şi Nevăstuica se pregăteau pentru plimbarea rituală din fiecare duminică după-amiază.

Toată lumea parcurgea distanţa până la fosta curte a lui Boldur Iloveanu, devenită după mai multe metamorfoze

locuinţă şi pensiune pentru personalul superior şi burlac al societăţii, cu o rezervă de camere pentru oaspeţii de la Bucureşti pe scurtă durată. De acolo, îl luau pe Izu Protopopescu, fratele doamnei Tina Diaconu, tânăr şi nepre-ţuit funcţionar la contabilitate; se întorceau până la cinematograful „Edison”, calculând să nu piardă începutul matineului; după două ore de desfătare, făceau un popas în grup la cofetăria „Select”, pe urmă, grosul familiei pornea spre domiciliu. Iar Vartolomeu Diaconu şi Izu Protopopescu rămâneau la American-Bar să ia contact cu diferi-te persoane civilizate pentru a consuma bere, vin şi alte băuturi mai tari, discutând problemele arzătoare la ordinea zilei.

Tina Diaconu îşi potrivea pălăria în faţa oglinzii.

Constată că ar avea nevoie de-un taior şi de-o vulpe argintie în jurul gâtului, măcar ca soţiile altor slujbaşi mărunţi de la „Voevoda Roumanian Company for the Development of the Mining Industry. Limited”. Nevăstuica arăta cu un gest de mută elocvenţă că rochiţa i-a rămas prea scurtă şi că numai ea mai poartă, în tot Piscul Voievodesei, botine în loc de pantofi. Ea şi slugile.

— Ştiu-ştiu-ştiu! Îşi pierdu răbdarea Tina Diaconu. Am să vorbesc cu tăticu…!

Erau multe de vorbit cu tăticu.

Discuţia începea în fiecare seară şi în fiecare seară se termina tot aşa de acru.

Locuinţa şefului de staţie, încăpătoare şi cu numeroase camere, cerea mobilă, cerea scorţuri pe jos, cerea un salonaş prezentabil pentru mosafiri. De îmbrăcăminte prezentabilă aveau toţi nevoie. Nu mai puteau trăi ca în pustietăţile Bărăganului. Iar leafa, cu toată înaintarea în grad şi adaosul de scumpete, nu întrecea cu o mie cinci sute de lei salariul de astă-iarnă. Se iviseră cheltuieli mărunte şi, până atunci, deocamdată, fără capitolul respectiv în buget: cinematograf, aperitive, cofetăria „Select” pentru copii.

Staţia nu avea un loc împrejmuit, unde Tina să-şi mai poată creşte păsările. Nici un grajd de scânduri pentru o bivoliţă cu lapte, ca în halta pustie de pe Bărăgan.

Toate aici se plăteau cu bani, şi anume cu bani scumpi, fiindcă alţii îi câştigau uşor, repede, lăsându-i să lunece printre degete.

Aiurea, şefii de staţie se mai bucură de oarecare veni-turi nemărturisite, chiar fără să-şi calce datoria cinstită a serviciului. Grăbesc sosirea ori întârzie plecarea unor vagoane. Aici nu poate fi vorba de aşa ceva. Vagoanele sosesc şi pleacă, garniturile se formează după ordine urgente de sus, căci domnul Hagi-Iordan e atotputernic acolo de unde pornesc poruncile în ţară.

Nu este oare într-adevăr o cruntă nedreptate a sorţii ca oameni care n-au făcut nimic în viaţă să se pomenească îmbogăţiţi din senin, peste noapte, cum s-a întâmplat cu acel spân maniac Zaharia Duhu? O bătrână oarbă, un soi de ţăran abia înţolit şi deprins să mănânce cu lingură de lemn – fără copii, fără trebuinţi – amândoi aşteaptă să le curgă veniturile, nu ştiu să le folosească şi se ruşinează când se urcă într-un automobil. Măcar de-ar fi singurii! Pe lângă dânşii, Tina Diaconu mai cunoaşte şi alţii, cu mai puţină stare, fără îndoială, dar tot din nimic câştigată, numai fiindcă s-a întâmplat pe ogoarele lor de ţărani să străpungă o sondă în pătura de păcură groasă.

Astfel, în familia Diaconu, începând cu Tina şi sfârşind cu Duţu, în toţi au prins să roadă viermii nesaţiului şi ai pizmuirii, de care fuseseră cruţaţi în halta de pe Bărăgan.

Tina se depărta şi se apropie de oglindă, îşi mai trecu uşor puful de pudră pe obrazul oacheş, examină cei doi copii, potrivindu-le cârlionţii părului sub bască.

— Vedeţi cum mergeţi pe drum! Dumneata în special, Duţule…!

Duţu îşi luă angajamentul solemn, să nu zburde ca pe Bărăgan.

Tustrei au descins ocolind pe peron, la biroul unde îi aştepta Vartolomeu Diaconu.

Tocmai sosise personalul de două şi patruzeci şi trei.

Nici Tina, nici copiii n-au dat vreo atenţie puţinilor şi neînsemnaţilor călători.

Cunoşteau acum ce făină se macină la fiecare tren. De sus, de la postul de observaţie al ferestrei, Tina Diaconu a urmărit din primele săptămâni mişcările, ştie cum arată la chipul fălcos domnul Hagi-Iordan, inginerul Dinu Grinţescu, alţii mai tineri, nevestele unora şi surorile altora; ce paltoane, ce pardesie şi ce rochii poartă sau au schim-bat o dată cu topirea zăpezii. La personalul 32 şi la mixtul 57 dau năvală numai băştinaşii cei fără noroc din Piscul Voievodesei, cei cu pământurile sterpe; lucrătorii concediaţi sau proaspăt angajaţi, unsuroşi şi calic îmbrăcaţi.

Vartolomeu Diaconu inspectă peronul cu mâinile la spate, îşi inspectă familia din cap până în picioare, recunoscu în tainiţa conştiinţei sale că au nevoie de o urgentă renovare vestimentară; apoi au pornit cu toţii la plimbarea de duminică; în soarele firav de april.

O şuviţă subţire de vânt aducea slabe adieri de iarbă jilavă şi de câmpuri. Îndată însă adierea era copleşită de mirosul gros al gazului, de duhori uleioase şi de funinginea distileriei.

Copiii mergeau înainte; soţii Diaconu în urmă. Tina ocolea în vârful picioarelor băltoacele de apă murdară cu plutiri de păcură, dădea glas înainte la copii să facă la fel.

Vartolomeu Diaconu se întrebă, cam ce ochi ar holba oare regele Dromichet al petrolistului maniac şi căutător de comoni, dacă ar învia din morţi şi s-ar pomeni printre matahalele rezervoarelor. O clipă se substitui regelui get – şi îndată a izbutit să le vadă toate cu ochii lui, uluit de uluirile lui. Cuvintele ciudatului arhimilionar Zaharia Duhu, petrolistul maniac şi fostul căutător de comori, nu-i mai părură atât de absurde cum i-au sunat dintru-ntâi în urechi.

Nici omul aşa de zănatic, cum îl credea lumea. Ceva parcă îl apropia de el.

Dar se abţinu să le mai împărtăşească toate acestea şi Tinei.

Căci simţea, dimpotrivă, parcă ceva începând să-l îndepărteze de dânsa. Viclean, blestemul păcurii negre îşi întindea şi asupra lor ghearele pe încetul.

Pe urmă, au ajuns în inima târguşorului, unde există un şirag de prăvălii şi două benzi rudimentare de trotuar, vitrine cu bumbăcării şi stambă ieftină pentru lucrători, magazinul cu accesoriii pentru automobile şi biciclete, cinematograful „Edison”, cofetăria „Select” şi numeroase localuri cu băuturi spirtoase.

Ca în orice după-amiază de duminică, strada era împânzită de lucrători horhăind fără ţintă, împestriţaţi cu ţărani şi ţărance din satele vecine.

Toţi încă nu ştiau ce să facă, nici cu timpul, nici cu libertatea. Pentru lucrătorii străini, deprinşi cu marile oraşe, Piscul Voievodesei nu era încă un oraş.

Pentru ţărani nu mai era un sat.

Cu această stare de tranziţie, se simţeau împăcaţi numai cei care luaseră de cu vreme colinda cârciumilor şi acum schimbau un local după altul, râzând gros, scuipând împroşcat printre dinţi, ştergându-şi mustăţile cu dosul palmei, înjurând în diferite idiome ale Occidentului, împleticinduse şi ciocnindu-se cu trecătorii.

— Nevăstuică! Duţule! Daţi mâna încoace!… Vorbi oţărât Tina, când o namilă, în salopetă albstră, îi duhni în nas, o dată cu fumul pipei, o adiere dospită de alcool.

Părinţii şi-au încadrat copiii la mijloc. Duţu se lăsa greu, lungind ochii după o motocicletă proptită la marginea trotuarului. Era pentru el o marcă nouă şi necunoscută.

O pişcătură de unghii îl readuse la frontul familiei. O a doua pişcătură – în inimă, aceasta – simţi când au fost nevoiţi cu toţii să ocolească automobilul de tablă roşie al lui Turel, băiatul inginerului Grosu.

Turel avea tot echipamentul unui încercat automobilist: ochelari afumaţi cu mască de pânză, o goarnă gălăgioasă şi o pereche de mănuşi cafenii.

Duţu se prefăcu foarte puţin impresionat de toate aceste mofturi. Întoarse capul în altă parte.

Pe celălalt trotuar, urca panta vehiculul verde al lui Liliom Grünwald.

Era prea din cale-afară pentru o virtute de copil! Duţu se socoti mişelnic tras pe sfoară de nenea Mitică, ministrul, care, dacă a fost vorba să se ţină de cuvânt şi să-i facă o bucurie, ar fi putut dumnealui s-o facă mai cu schepsis. Nevăstuica silabisea în gând firmele: „La Paradisul Voievodesei”. (Asta ştiu.)., La Consumul Voievodesei„. (Asta ştiu.). „La şicul Voievodesei”. (Ştiu şi asta.).

— S-a deschis o prăvălie nouă, mămico!… Anunţă. „La Parfumul Voievodesei…”! Drogherie şi articole de toaletă.

Drogheria „La parfumul voievodesei” găsise prielnic loc la colţ de piaţă: firma atrăgătoare se zărea din trei părţi.

Şi era întra-devăr o firmă măreaţă.

O domniţă în vestminte bizantine, după modelul ctitoreselor zugrăvite în pridvor de mănăstire, ţinea în palma subţire şi trandafirie o cutie cu produsele „Elida”, în locul tradiţionalului chivot.

— Tăticule, sine a fost aseastă voievodeasă, de-i plină toată lumea de dânsa? Întrebă Nevăstuica, Piscul Voievodesei!… Râul Voievodesei! Gura Voievodesei!… La Parfumul Voievodesei…!”

Vartolomeu Diaconu răspunse cu aproximaţie:

— Ceva cam a la regele Dromichet… Vreo doamnă sau domniţă mai dincoace! Se spune că există şi o ruină dintr-un turn al voievodesei. Se pare că a fost şi o mănăstire pe-aproape şi că acolo ar fi trăit cândva vreo domniţă călugăriţă, cum era obiceiul pe vremuri… Acestea toate numai domnul Zaharia Duhu ar putea să ţi le spună.

— Mai bine domnul Zaharia Duhu al tău ne-ar oferi într-o duminică automobilul să vizităm împrejurimile!… Rosti

Tina. Tot rugineşte de pomană în garaj...!

— Asta să ştii că n-ar fi lea idee! Se dădu îndată cu părerea şi Duţu.

— De-acum la vară... Nu cred că se întoarce până la vară de la Paris domnul Zaharia Duhu.

Tina pufni, strângând din umeri în pardesiul sărăcuţ şi demodat.

— Aş vrea şi eu să-i văd la Paris! Chiar că au mutră de Paris! Ne fac ţara de râs...

— De ce vorbeşti aşa, Tina?... Se simţi dator să-i ia apărarea Vartolomeu Diaconu. E poate un om simplu, dar e un om deosebit de ceilalţi... A fost prieten cu un profesor universitar, Alexandru Opriş, care a murit în război. E prieten cu domnul inginer-şef Grinţescu. E unchiul profesorului universitar, domnul Petru Tudose...

— Dar bătăturile din palmă?... Întrebă Tina. Dacă nu se întâmpla minunea să se afle păcură pe pământul ăsta, stătea el cu pălăria în mână înaintea ta, nu tu înaintea lui...

Vartolomeu Diaconu înţelese că discuţia se învenineză.

De aceea socoti de prisos să-i amintească, mai întâi, că el nu stă cu pălăria în mână în faţa domnului Zaharia Duhu, care nici n-ar tolera aşa ceva; mai apoi, că şi dânşii se află aici tot printr-un miracol al providenţei.

Tot mai deplin se vădea că nu mai sunt aceiaşi; că au fost mult mai strânşi unul lângă altul în pustietatea lor din Bărăgan. De când s-au mutat în acest preaslăvit Pisc al Voievodesei se iscă tot mai dese prilejuri de neînţelegere şi descoperă o Tină necunoscută, răutăcioasă, pizmăreaţă, mereu învrăjmăşită cu soarta ei şi râvnind la a altora.

Astăzi dimineaţă, în birou, la cafea, a citit în foiletonul gazetei o teorie năzdrăvană a unui doctor. Cică în fiecare om zac mai mulţi oameni. Apar pe rând, luând locul celuilalt, după cum hotărăsc legile eredităţii şi împrejurările. Aşa, un criminal ar fi rămas toată viaţa numai un criminal ascuns, neştiut nici de el însuşi, dacă nu s-ar fi ivit într-o fulgerare de-o clipă ocazia să săvârşească

uciderea. Tot astfel un ambiţios, un tiran, un erou, un martir… El îi şi văzuse sosind pe undeva, dintr-o ceaţă, punând mâna pe umărul gemenilor respectivi: „Haideţi! Sculaţi, voi! Vă ajunge. A venit rândul nostru…” Iar tiranul de adineauri se prefăcea în martir; omul de ispravă, într-o canalie; eroul, în laş… Poate în acelaşi timp, într-o noapte, pe când dormea, a sosit o Tină necunoscută să-i ia locul celei adevărate.

O privi bănuitor, cu coada ochiului.

Tina mergea cu buzele strânse. Înainte vreme, niciodată nu strângea ea aşa buzele, ca o pungă de cămătar zgârcit, gâtuită în baiere.

Porţiunea de uliţă principală se sfârşise.

Drumul se lăţea iarăşi, de ţară, cu zăplazuri de scânduri.

Dar casele nu mai erau nici de ţară, nici de oraş. Lipsea vegetaţia vânjoasă, verdele crud al copacilor şi gras al ierbii, care dă o înfăţişare pitorească până şi celor mai nevoiaşe cocioabe de sat, cu flori de nalbă în faţă şi ră-chite pletoase la poartă.

Frunza abia deschisă din muguri se sfârlogise sub stra-tul vâscos şi negru, iarba era mâncată de pecingini şi arsă; pretutindeni catranul se aşternuse să înăbuşe izbucnirea primăverii.

Printre bolovanii drumului răsăriseră totuşi gâzele mărunte de primăvară. Vacile-Domnului, roşii cu puncte negre, ca zugrăveala veche din interiorul sarcofagiilor egiptene.

Erau gâze vechi aici, mai străvechi decât oştenii regelui get Dromichet, mai străvechi decât bourii din stema ţării şi decât voievodeasa care a dat numele turnului, pârâului, piscului şi locului. Că mai supravieţuiseră potopului de catran, rămânea o minune vrednică de mirare. Se târau cu picioare aglutinate în uleiuri, iar la ornamentele negre de pe aripile de smalţ roşu, simetrice şi desenate cu o pensulă fină de miniaturist, se adăugau acum pete mur-dare şi fără

nici o orânduială. Întocmai ca oameniii, ca vitele, ca locaşurile şi pomii, purtau pecetea locului, adică a păcurii.

Spre fosta curte a Ilovenilor, urcuşul era pieptiş.

Pe aici, se pare că până acum patru ani se afla o alee de plopi bătrâni cu frunza sunătoare. Au pierit toţi. Ici-colo se mai cunosc trunchiurile rotunde, cum au fost retezate din pământ. În schimb, se desfăşoară o privelişte fără de seamă spre vale.

În poartă s-au oprit s-o admire. A crescut altă vegetaţie fantastă, de sonde. Şi e încă numai un început! Peisajul arată ca un prospect american. Gara cu numeroasele reţele de şine; rezervoarele albe şi roşii, vagoanele-cisterne, distilăria şi hangarele unde au garat alte vagoane încărcate cu traverse de fier, cu ţevi, ciment şi piese pentru rafinăria cea mare, în construcţie, care abia peste un an sau doi va da măsura întreagă a bogăţiilor exploatate de „Voevoda, Roumanian Company for the Development of the Mining Industry. Limited". Lui Vartolomeu Diaconu îi păru iarăşi caraghioasă şi absurdă ideea căutătorului de comori că au putut fi vreodată pe aici poieni cu iarbă scurmată de copitele zimbrilor.

— Aşteptaţi acilea!... Spuse. Mă duc eu singur să-l chem pe Izu...!

La intrare îl salută un portar cu şapcă galonată.

Tina Diaconu şi copiii s-au aşezat pe banca de lemn, Nevăstuica şi Duţu bălăngănindu-şi picioarele. Tina revizuindu-şi în oglinda din poşetă pudra deteriorată de năduful urcuşului.

— Numai de n-am întilzia la cinematoglaf! Se îngrijoră Duţu. Să nu păţim ca săptămâna tlecută...

— Ei, că nisi n-am pierdut mare lucru săptămâna trecută! Strâmbă din botişor Nevăstuică. Astăzi, da, înseleg şi eu... E un film cu Clara Bow...!

Se născu o aprigă controversă între fraţi. Duţu îşi apără filmele, eroii şi artiştii săi preferaţi: filme detective, cu peripeţii cumplite şi curse fantastice în tren, în automobil,

în avion, în submarin. Nevăstuică îşi apără filmele sentimentale, cu orfeline care zgribulesc în viscol şi cu idile în lumină de lună. Tina Diaconu se amestecă să-şi dea o părere. Se dovedi îndată atât de incompetentă, amestecând numele actriţelor şi confundând titlurile, încât amândoi copiii au renunţat la divergenţele de opinii şi au făcut front unic, pentru a stigmatiza cu precocea lor autoritate o jalnică şi neiertătoare ignoranţă.

— Se ştii tu, mămisico…!

— Ce te plicepi tu? Eşti de pe vlemea Flanciscăi Beltini şi de pe când filmul mut… Asta-i ca pe vlemea lui Dlomichet ceal cu comoala…!

— Ia vezi! Nu-ţi lungi nasul, să nu-ţi dau eu o Fran-cisca Bertini şi un Dromichet, de n-ai să-l poţi duce!

Copiii au tăcut, schimbând priviri complice. Aşa era uşor de încheiat o discuţie.

Dar dreptatea şi competenţa rămâneau de partea lor.

C a p i t o l u l I I I.

Faptele oamenilor sunt neînţelese şi prea adeseori nebune.

În holul modest al hotelului „Moliere” din Rue Moliere 21, Abeles împături cele două gazete care se sfâşiau între ele şi-i produceau în fieştece zi adevărate dureri de cap, fiindcă dimineaţa opta pentru una şi până-n seară i se părea că toată dreptatea o are cealaltă.

Portarul nu-i mai aşteptă întrebarea.

Îl salută cordial şi îi trecu telefonul. De două săptămâni îl cunoştea acum şi-i înţelesese rostul. Era ghidul şi întrucâtva interpretul românului tăcut, spân şi politicos de la camera 53. Zaharia Duhu anunţă că va coborî peste zece minute, cerându-şi iertare pentru întârziere.

Feciorul lui Leiba Ţudic din Piscul Voievodesei depuse receptorul pe suport, mulţumi portarului, căută cu ochii un fotoliu mai lăturalnic. Din nou despături gazetele şi îşi ascunse fruntea după paravanul de foi.

Parcurse câteva rânduri, dar nu putu citi mai departe. Lăsă ziarele pe genunchi.

Visător, contemplă un punct gol în spaţiu.

Compatriotul acesta de sus, de la camera 53 a hotelului „Moliere”, îl nedumerea cu totul. Din ce în ce îi părea mai greu de înţeles.

În copilărie, în satul de răzeşi scăpătaţi unde Leiba Ţudic şi-a crescut cu amar şi necazuri plodurile, înainte de a le scăpa să zburătăcească în lume, Zaharia Duhu a tre-cut o bucată de vreme drept un căutător de comori, atins de sminteală. Despre aceasta, Abeles îşi aminteşte foarte vag. Umbla cu un guşat, un oarecare Oarţă, cretin şi gângav, săpând gropi, sfredelind maluri de lut, cheltuindu-şi agoniseala lăsată de un părinte aprig, avar şi iscusit în judecăţi. Pe atunci era prea crud la minte ca să priceapă; a ştiut însă mai târziu că săpăturile n-au rămas chiar fără folos. Au scos la iveală un bogat material arheologic, preţuit de un profesor universitar din Bucureşti, fost coleg de şcoală şi prieten cu răzeşul din Piscul Voievodesei. Pe urmă, tulbure, îşi mai amintea Abeles că într-o vreme căutătorul de comori căzuse în darul beţiei, după ce inginerul Grinţescu a descoperit adevărata comoară din acele părţi: ţiţeiul.

A încercat chiar să-i vorbească odată.

Se întorcea într-o vacanţă de la şcoală; se apropiase de acest ţăran ciudat cu deosebită ştiinţă de carte, prieten cu profesorul din capitală, descoperitorul unor preţioase relicve şi mistic cercetător de tezaure arheologice. A cerut voie să se aşeze la masă şi a vrut să-i demonstreze de ce părintele său, Leiba Ţudic, om înapoiat şi incult, n-are dreptate când se plânge de schimbările săvârşite atât de grăbit în Piscul Voievodesei. Bătrânul Ţudic susţinea că oamenii n-au de câştigat nimic. Au schimbat un stăpân pe alţii. El dovedea că inginerul Grinţescu şi capitalistul întreprinderii, Iordan Hagi-Iordan, fără să vrea şi fără să ştie, grăbesc osânda unei lumi aşa cum stă scrisă şi în cărţi.

Acestea le-a dovedit el atunci, cu toată înfocarea de neofit şi poate cu o schismatică şi pripită confuzie a textelor, aşteptând o împotrivire şi sperând să câştige o victorie.

Se pregătea cu naivitate juvenilă să-i combată argumentele.

Dar Zaharia Duhu de atunci l-a privit cu ochii deşerţi de orice înţelegere, parcă ar fi ascultat o oraţiune în limba sanscrită. Şi-a cerut scuze şi s-a depărtat. Iar din ziua aceea nu i s-a mai părut interesant, nici măcar ca mistic căutător de potcoave de cai morţi.

Pe urmă, Abeles a plecat în vasta lume. A ajuns aici la Paris, să-şi sfârşească învăţătura. În doi ani, treptat, amintirile din satul de naştere şi de copilărie s-au împâclit. Îi părea satul acela pierdut undeva, la periferia civilizaţiei, deşi îl lăsase tocmai în clipa când începea şi acolo războiul între două lumi.

Şi deodată, s-a pomenit cu un răvaş de la bătrânul Leiba, vestindu-i că răzeşul Zaharia Duhu, căutătorul de comori, devenit acum petrolist şi milionar, soseşte la Paris şi are nevoie de o călăuză.

S-a prezentat a doua zi la hotel.

Îşi închipuia că va da peste un Bai-Ganciu, ridicol şi năucit de tumultul unui mare oraş. L-a întâmpinat un om cuviincios şi modest, poate timid într-adevăr, dar neasemuit mai puţin grotesc decât atâţia americani şi alte tipuri exotice de pe bulevardele Parisului. Omul a cerut un ră-gaz de două zile, să-şi interneze mama într-o clinică oculistică în aşteptarea unei operaţii. Pe urmă l-a rugat să-l însoţească până la câteva muzee şi să-i dea câteva învăţăminte de orientare.

Muzeele le-a vizitat Zaharia Duhu singur. Abeles a mers cu dânsul o singură dată, la Cluny, unde a rămas uimit de pasiunea şi priceperea cu care răzeşul din Piscul Voievodesei, absolvent de trei clase şi jumătate gimnaziale, examina fibulele, agrafele, nasturii, mânerele de săbii şi brăţările din vitrine, găsea caracterizarea cea mai potrivită

şi înrudiri cu piese din muzee pe care nu le mai văzuse niciodată.

În sala a douăzeci şi şasea, a Coroanelor, s-a oprit îndelung la vitrina cubică de cristal, din mijloc, unde se află tezaurele regilor goţi. Cu un zâmbet ciudat şi trist, după ce-a cercetat celebra coroană a regelui Reccesvinthus, descoperită la Fuente de Guarrazar, lângă Toledo, a clătinat din cap şi l-a asigurat că ar cunoaşte el o anumită coroană de o sută de ori mai preţioasă, atât prin mărimea şi rari-tatea nestematelor, cât şi prin însemnătatea ei istorică. O ştie el unde se află, dar stă bine acolo unde se află.

Din acea clipă a prins să-l vadă în altă lumină.

Aşadar, mania căutătorului de comori nu se stinsese? Mai credea încă acest Zaharia Duhu în povestea acelei comori a regelui Dromichet şi deci încă nu se tămăduise de sminteala tinereţii. Păcat! Asta îl scădea în ochii lui.

Apoi au venit alte simptome mai bizare. I-a cerut câteva servicii de-a dreptul absurde.

Aşa, l-a rugat să-i afle adresa lui Boldur Iloveanu, fos-tul proprietar scăpătat al Voievodesei. A fost greu, însă tot au izbutit să-i dea de urmă, din locuinţă în locuinţă, după cum a schimbat de domiciliu pe măsura scăpătării. Un sfert de veac trăise în apartamentul din 87, Avenue Kléber; acum agoniza într-o mansardă din Cartierul La-tin; un impas cu ziduri leproase şi cu scări unde nu străbate lumina soarelui, ca faimoasa Rue de la Vieille-Lanterne, unde s-a spânzurat Gérard de Nérval. A crezut că Zaharia Duhu va urca să-l viziteze, ceea ce poate ar fi însemnat o dorinţă explicabilă şi de-o delicată omenie.

N-a fost însă aşa! A spus că atât îi ajunge.

Şi a doua zi l-a rugat să-l ajute la o faptă încă mai în afară de orice înţelegere. S-au prezentat la un mare biju-tier din Place Vendome; acolo Zaharia Duhu a ales câteva briliante preţuind o avere, a plătit un aconto şi a cerut ca până la sosirea banilor din ţară, pietrele să fie montate în două inele şi o brăţară după moda din 1840-1850.

A cumpăra pietre preţioase, e şi acesta un plasament de capital după judecata avarilor. Un capital nerentabil, dar apărat de fluctuaţiile monedei şi de surprizele bursei.

A le monta înseamnă cu totul altceva. Înseamnă a le premedita o destinaţie precisă şi imediată.

Dacă Zaharia Duhu ar avea alt chip şi dacă Abeles nu l-ar şti atât de străin într-un oraş ca acesta, s-ar simţi îndreptăţit să creadă că pe răzeşul devenit petrolist din Piscul Voievodesei, l-a ajuns la bătrâneţe vreo patimă pentru cine ştie ce femeie amatoare de bijuterii scumpe cu montura după moda anilor 1840-1850. Ceva poate va afla astăzi, căci în dimineaţa aceasta e termenul fixat de bijutierul din Place Vendome pentru predarea inelelor şi brăţării.

Abeles îşi împături ziarele de pe genunchi.

Zaharia Duhu se apropie împăturind şi el alte ziare, din ţară, prezentate de portar.

— Ale dumitale ce spun, domnule Abeles? Întrebă întinzându-i mâna. Când inauguraţi lumea cea nouă?

Abeles făcu un semn de răbdare, cu mâna foarte albă şi pistruiată.

— Timpul se apropie!… Capitalismul şi burghezia de aici merg spre pieire. De altfel, pretutindeni, nu numai aici. Câte două guverne schimbate într-un an; douăzeci de crahuri într-o săptămână – acestea, totalizate ţară cu ţară, fac mai mult decât o revoluţie de stradă… În gazetele dumitale din România ce se spune? O criză de guvern… Este?

Zaharia Duhu deschise o gazetă şi citi un titlu cu litere groase:

— Nu propriu-zis o criză, dar ameninţarea unei crize.

— Faptul nu importă! Starea de spirit importă. N-are să fie criză mâine, are să fie peste o lună ori un an! Instabilitatea dovedeşte că nici mulţimea nu mai are încredere în guvernele burgheze, nici guvernele burgheze nu mai pot domina evenimentele… Întoarce, te rog, la foaia economică.

Uite, îţi jur, că eu n-am văzut gazetă din ţara noastră de şapte-opt zile… Se vorbeşte ori nu despre o criză a grâului?

— Adevărat!… E prea mult grâu şi cerealiştii n-au ce face cu dânsul…

— A dat vreo bancă faliment? Sau a cerut vreuna moratoriu?

— Adevărat! Două în încetare de plăţi.

— Mai departe… Întoarce din nou, la ultima oră, domnule Zaharia Duhu!… S-a mai împărţit un partid în două?

— Adevărat, se află şi aceasta…!

— Atunci, domnule Zaharia Duhu, mai ai nevoie şi de alte dovezi? Ce se petrece în România se petrece aici în Franţa, în Spania, în America, în Austria, oriunde!… Statul burghez şi economia burgheză se descompun… Asistăm la cele din urmă spasme.

Abeles, feciorul lui Leiba Ţudic, vorbise repede şi focos; obrazul cu pieliţa albă şi translucidă luase o culoare viorie şi bolnavă.

Tuşi şi îşi astupă tuşea cu batista.

— Asistăm şi aşteptăm! Repetă cu ameninţare profetică, atunci când şi-a putut trage din nou respiraţia. Zaharia Duhu îi puse mâna pe umăr, ripostându-i cu surâsul subţire al răzeşului din Piscul Voievodesei.

— Aş crede-o, dacă te-aş vedea că aştepţi în linişte, domnule Abeles!

Feciorul lui Leiba Ţudic recunoscu, nu fără amărăciune, că Zaharia Duhu rosteşte la rândul său un adevăr. Asista şi aştepta, dar într-o necurmată nedumerire, fără să-şi găsească drumul cel bun şi limpede.

Răzeşul din Piscul Voievodesei îl linişti, punându-i prietenos mâna pe umăr şi zâmbi:

— Fiindcă deocamdată, nici eu, nici dumneata nu ne învrednicim a găsi o dezlegare celor ce te frământă, haide să ne împăcăm şi să lăsăm altora grijile acestea… Adevă-rul e că eu suspin după vremurile de ieri, dumneata după cele de mâine; amândoi avem poate dreptate, şi până atunci

suntem nemulţumiţi de ceasul pe care îl trăim… Poate-i o lege care durează de când lumea… Am început să cred că tot binele din lume, atâta puţin cât mai este, se datoreşte nemulţumirii din om… Viermele e mulţumit să trăiască în măr. Omul iese afară, oricât ar fi mărul de rumen şi îndestulător, ca să caute altceva. Şi nu o dată sfârşeşte prin a găsi cu adevărat altceva mai bun, că doar de asta-i om, ci nu vierme… Mi se pare însă că ne-am întins la poveşti şi astăzi mi-e timpul scump… Haidem!

Au plecat. La o înţelegere tot n-ar fi ajuns. Dar nici de război n-aveau pentru ce se război.

Abeles se simţea acasă la dânsul oriunde, chiar dacă uneori îl încerca o vagă nostalgie a satului unde a hoinărit cu picioarele goale în praf şi a fost zburătăcit cu bul-gări de odraslele ţăranilor din Piscul Voievodesei.

În doi ani se ajustase la viaţa Parisului ca o pălărie pe cap. Mai mult îl mira cumpătarea simplă a răzeşului care păşea alături de el. Nici nu-şi ascundea mirările cu o făţărnicie mirosind cale de o poştă, nici nu le striga în gura mare. Trecea, privea, înregistra, judeca… Nu arăta aci mai stânjenit decât un provincial francez dintr-o subprefectură din Tarn sau Cantal. Ce erau atunci toate fantasmagoriile cu acea comoară a regelui Dromichet; misterele cu briliantele montate după moda anului 1840-1850?

Pe Avenue de l'Opéra se perinda mulţimea cu mersul grăbit şi elastic, caracteristic marilor artere pariziene. Totuşi cei doi trecători din Piscul Voievodesei nu se deosebeau întru nimic de ceilalţi, căci poate o treime din aceşti trecători veneau de tot atât de departe ca dânşii.

Abeles crezu din nou, cu optimism, în tendinţa de uniformizare şi de adaptare a indivizilor.

— Mai rămâi mult? Întrebă.

Zaharia Duhu zâmbi.

— Cred că eu am să mai rămân! Dar dumneata scapi de mine, începând cu ziua de mâine.

— De ce spui „scapi”, domnule Duhu? Sublinie cu reproş Abeles.

— Fiindcă te-am smuls de la învăţătură şi de la prie-tenii vârstei dumitale… Am întrecut măsura… Cu toate acestea, eu trebuie să mai rămân. Medicii de la clinică cred că va mai fi nevoie de o operaţie peste o lună, o lună jumătate. Mama a început să se împace cu ideea aceasta, datorită domnişoarei studente pe care ne-ai recomandat-o dumneata.

— Relly e o fată săracă.

— Săracă şi de ispravă, de vreme ce a primit să fie gardiancă şi tălmace la o ţărancă oarbă din Piscul Voievodesei! Am înţeles că şi dânsa împărtăşeşte ideile dumitale; adică vrea numaidecât o lume nouă. Dacă în lumea aceasta nouă se vor afla mulţi ca dumneata şi ca dânsa, mai-mai că m-aş înscrie şi eu să mă primiţi…

— Aceasta n-o cred!… Rosti Abeles, înălţând sprâncenele şi coborând colţul buzelor vinete, într-o schimă sceptică. Ce să caute în lumea cea nouă un proprietar de terenuri petrolifere? Deodată s-ar trezi în dumneata, când nici nu te aştepţi, feciorul lui moş Antohie Duhu, unchiaşul cel aprig din Piscul Voievodesei, despre care spunea tata că umbla cu taşca de tablă la şold, plină cu cărţi de judecată pentru pământuri…

— Tot ce se poate, domnule Abeles! Zâmbi petrolistul fără voie. Până atunci, te vestesc că de mâine scapi de mine. Am încercat să mă descurc singur… Vorbesc, ce-i dreptul, cu economie: pâine, vichy, cafea, lista de bucate, adresa la şofer… Acasă, mi-ar fi oarecum s-o fac în faţa nepoatei mele, doamna Cecil Tudose, profesoară de limba franceză în concediu nelimitat… Ar râde grozav de ascuţit de franţuzeasca fostului tovarăş al lui Oarţă şi a săpătorului de comori! Aici, văd că lumea e deprinsă cu tot soiul de năzdrăvănii şi nici nu bagă de seamă când şchioapăt în limbă…

— Nu-i nici o mirare, domnule Zaharia Duhu! Fostul ambasador al Statelor Unite, care a murit mai deunăzi, a stat douăzeci de ani în Franţa şi nu ştia mai mult de douăzeci de cuvinte… Îl consolă Abeles.

S-au oprit în Place de l'Opéra, aşteptând semnalul clopotului electric ca să poată traversa pe celălalt trotuar spre Rue de la Paix şi Place Vendôme; în una din cele mai faimoase porţiuni ale planetei, unde şapte torente omeneşti se încrucişează, se topesc într-un vârtej şi se despart iarăşi spre şapte străzi şi poate mai departe, spre şaptezeci şi şapte de unghere deosebite ale lumii.

Amândoi au întors capul.

La spate au auzit o vorbă românească:

— Nu, Bobby!… Cu neputinţă să mai amân! E a treia telegramă într-o săptămână…

Vorbise o femeie subţire şi înaltă, într-o haină albă de primăvară, foarte strânsă pe trup, cu mânecile acoperite de aripile unei extravagante pelerini. Părea astfel una din acele păsări din mările Sudului, numite fregate, al căror corp îngust şi prelung slujeşte numai pentru a face legătura între aripile uriaşe, fâlfâite în spaţii.

Bărbatul tânăr şi cu profil tăios, încă mai înalt decât dânsa, o privi cu un fel de provocare de sub borul pălăriei, tras pe-o sprânceană.

— Bine, Memy!… Faci cum vrei tu. Dar eu rămân. Nu mă mişc de aci… Nu mă cheamă parfumul de mititei al Bucureştilor…!

Şi se fixase mai solid pe tălpile pantofilor acaju, cum fac copiii încăpăţânaţi, hotărâţi să nu se mişte nici chiar de pe marginea trotuarului, nu numai din Paris.

Femeia cu aripi albe de fregată mai spuse ceva.

N-au auzit ce, fiindcă semnalul electric a dat drumul altui torent de trecători şi Abeles prinsese braţul lui Zaharia Duhu, grăbind să traverseze împreună cu şuvoiul mulţimii.

Când au ajuns dincolo, Abeles râse cu răutate:

— Ţi-ai auzit compatrioţii, domnule Zaharia Duhu?… Pe individ nu-l ştiu… Însă pe doamna o cunosc! Doamna Demetru Demetrian, soţia ministrului de care depinde acum soarta terenurilor dumitale petrolifere; sau, mai exact – venitul terenurilor dumitale petrolifere… E o per-soană foarte cunoscută în colonia românească. Se bucură de o anumită reputaţie, care nu cred că-l încântă prea mult pe domnul ministru Demetru Demetrian.

— Aşadar, aceasta e soţia lui nenea Mitică?… Rosti gânditor Zaharia Duhu.

— Ce nenea Mitică? A, da!… Demetru, Dumitru, Mitică… Socoti că a înţeles Abeles. Eşti poate în bune raporturi cu dânsul?

— Nu, domnule Abeles!… Se apără Zaharia Duhu. Eu n-am nici o legătură cu mărimele care hotărăsc soarta şi veniturile terenurilor mele petrolifere. Am rămas răzeşul pe care-l ştii… Dacă mi-am schimbat portul, am făcut-o ca să nu întoarcă lumea ochii după mine ca după Dinicu Golescu de pe vremuri şi să nu mă ia a doua oară drept un maniac, cum m-a mai socotit pe vremea când umblam cu Oarţă după comorile mele nebune… Povestea cu nenea Mitică e cu totul altceva. Mi-a istorisit-o mie un copil, fiul şefului de staţie din Piscul Voievodesei. Acest nenea Mitică mi-a părut om de ispravă, din cele ce am aflat de la băiatul şefului de staţie, şi îl plâng că are parte de-o asemenea nevastă…

— Poţi să nu-l mai plângi, domnule Zaharia Duhu. Nu merită! E un manechin jucat de femeia pe care ai văzut-o, tot aşa cum e un manechin jucat de mâna capitalismului, acolo unde se află… Dumneata ai a te bucura! Dacă nu-ţi aperi singur interesele, sunt alţii să ţi le apere… Până ce va veni rândul nostru…

Abeles se dădu în lături.

Îi ajungea din urmă perechea lăsată în colţul pieţei. Tânărul le aruncă o privire curioasă, fiindcă îi auzise vorbind româneşte.

Zaharia Duhu crezu că a recunoscut în obrazul femeii, în jurul ochilor şi în colţul buzelor, ceva din păienjenişul fin de pe chipul Madalei, sora fostului său camarad şi prieten Alexandru Opriş, soţia de acum a inginerului Dinu Grinţescu. Aceeaşi pulbere imperceptibilă de cenuşă apărând sub fard, aceeaşi ascunsă crispaţie care devastează pretimpuriu o tinereţe fragedă şi fugace.

Perechea a intrat la un magazin de mode. Ei au intrat la bijutier.

Negustorul, cu figură şi ochelari americani, deprins să-şi trateze cei mai stranii clienţi cu o egală şi flegmatică politeţe, scoase juvaerele din culcuşul lor de pluş.

Aprinse becurile de diferite culori, ca să recompună lumina naturală a zilei, şi se retrase după vitrina de cristal, aşteptând. Se ţinuse de cuvânt. Montura era după moda anilor 1840-1850, copiată de altfel după exemplare autentice. Aurul avea nuanţe verzui, vechi; reliefurile puţin tocite.

— Este ceea ce aţi dorit?… Întrebă, deşi citise mai dinainte răspunsul din privire.

— Exact! Întări Zaharia Duhu, apelând la ajutorul interpretului său Abeles. Acum o rugăminte, te rog!… Aş vrea să ştiu ceva. Să zicem, bunăoară, că după o bucată de timp, împrejurările mă silesc să mă despart de aceste inele şi de brăţară… S-ar putea în acest caz să le revând tot aici? Şi dacă le revând, cam ce-aş putea căpăta pe dânsele?…

Abeles transmise întrebarea.

Bijutierul îşi făcu o socoteală cu facturile înainte.

— Ar fi posibil, admiţând cazul!… Briliantele cu o diferenţă de 20 la sută din preţ. Pe lângă acest preţ, aurul nu reprezintă mare valoare pentru noi. Nici aurul, nici lucrătura. Greutatea metalului la preţul zilei… Monturile după moda anilor 1840-1850, fie originale, fie copii, n-au căutare în acest moment. Chestie tot de modă.

Zaharia Duhu îşi făcu şi el o socoteală. După un timp, mai voi să afle ceva:

— Şi dacă în locul meu ar veni o persoană străină să le revândă?

— Acelaşi lucru! Ne referim la factură…

Zaharia Duhu păru alarmat de o asemenea perspectivă.

— A, nu!… Se împotrivi. Tocmai aceasta nu! Fără nici un fel de factură… O simplă presupunere. Să admi-tem că vine o persoană străină care nu ştie, şi nici n-ar fi bine să ştie că bijuteriile sunt cumpărate de curând şi chiar de aici. Le crede datând din 1840-1850… Casa ar putea făgădui în acest caz să păstreze discreţie absolută?

— În ce sens? Întrebă bijutierul.

— În sensul cel mai onest. Casa să se rezume la oferi-rea unui preţ sau la o simplă evaluare. Persoana vinde dacă îi convine preţul, dacă nu, se adresează în altă parte. Principalul e să-şi facă o idee exactă asupra valorii reale a bijuteriilor, conform cifrelor din factura dumneavoastră, fără să bănuiască existenţa acestei facturi! Rămânând la convingerea că e vorba de bijuterii autentice, din epoca 1840-1850…

— Tot nu pricep: ce voiţi să spuneţi? Explicaţi mai clar, vă rog.

— Să presupunem că cineva din familie a pierdut de mult exemplarele autentice şi că moştenitori actuali vor să le restituie celor în drept, ca o reparaţie, sub forma acestor copii. Nu-i nici o înşelăciune la mijloc. Dimpotrivă… O restituire târzie, la care cei în drept, sau cel în drept, nici nu se mai aşteptau… Ne garantaţi discreţia?

Bijutierul stătu în cumpănă. Un moment cercetă mai stă-ruitor, prin lentilele ochelarilor americani, bizarii clienţi.

Spuse:

— Casa noastră nu se ocupă cu asemenea operaţii! Regretăm, dar nu ne putem lua nici un angajament…

Atunci Abeles părăsi rolul de simplu interpret.

Îşi schimbă glasul, limba, tonul şi mutra de până acum; vorbi repede în limba şi cu gesturile lui Leiba Ţudic din Piscul Voievodesei.

Iar spre desăvârşita uimire a lui Zaharia Duhu, îndată plesni şi smalţul american de pe chipul bijutierului din Place Vendome. Răspunse în aceeaşi limbă şi cu aceleaşi gesturi. Urmă un dialog scurt, dar aprins.

Apoi negustorul îşi reluă figura flegmatică şi anunţă că acceptă şi această condiţie, înţelegând pe jumătate cam despre ce ar putea fi vorba:

— Le evaluăm ca bijuterii într-adevăr vechi şi necunoscute de noi! Estimăm adică numai briliantele, căci numai ele ne interesează. Oricând se pot demonta şi a doua zi reapar în vitrină. În orice caz, persoana nu va şti că au fost cumpărate de aci…

Zaharia Duhu păru satisfăcut.

— E o simplă presupunere! Stărui.

Bijutierul aprobă întru totul.

— Evident! O simplă presupunere. Când e vorba de pietre preţioase de valoarea acestora, orice presupunere este permisă.

Zaharia Duhu desprinse o foaie de cec şi scrise o cifră, despre care Abeles gândi îndată că reprezintă mai mulţi bani decât a trecut în treizeci de ani prin mâna părintelui său, Leiba Ţudic din Piscul Voievodesei.

— Luaţi loc un moment, până ce se împachetează acestea… Îi invită bijutierul.

Le împachetă o domnişoară cu aceiaşi ochelari americani ca ai patronului, dar cu o încetineală exasperantă în mişcări. Potrivea inelele în culcuşul de pluş al cutioarelor, le ştergea cu pielea de căprioară, sufla asupra lor. Căuta foiţe subţiri, să separe o cutie de alta.

Negustorul intrase în încăperea din fund şi închisese uşa după el.

Abeles îşi chinui buzele vinete într-un surâs dispreţuitor şi vorbi acum către Zaharia Duhu, în limba ţăranilor din Piscul Voievodesei:

— Ştii de ce toate acestea, domnule Duhu? Fiindcă în timpul cât domnişoara împachetează ca la spiţerie, dom-nul

Meyer întreabă la bancă dacă aveţi acoperirea ceculuí. I-am părut suspecţi în toată această afacere!

Zaharia Duhu strânse din urmeri.

— Îşi apără omul banul lui! Are să se convingă că nu suntem suspecţi…

Într-adevăr, domnul Meyer apăruse în uşă cu zâmbetul afabil.

Căpătase prin telefon asigurarea băncii că totul e în bună orânduială. Repară nedreapta suspiciune, cu un exces de politeţe, renunţând la morga americană şi invitând bizarii clienţi să apeleze şi altă dată la serviciile sale.

Poate credea că îndeletnicirea principală a lui Zaharia Duhu e să cumpere briliante care se pot vinde a doua zi cu o pierdere de douăzeci la sută din preţ.

— Partea cea mai uşoară am sfârşit-o cu bine! Răsuflă uşurat Zaharia Duhu, când au ajuns afară.

Nu adăugă, însă, care e cealaltă parte, mai grea.

Cu pachetul în mână, îşi luă stânjenit ziua bună de la Abeles.

— Îţi mulţumesc pentru toate… Am să-i scriu şi am să-i mulţumesc şi lui Leiba! Fără dumneata, greu mă descurcam eu aici… Acum te poftesc pe la mine oricând vrei. Sau dacă mă prinde cumva vreo strâmtoare, te ves-tesc printr-o pneumatică. Am învăţat şi meşteşugul pneumaticilor…

Abeles rămase locului, privindu-l din urmă. Oricât de absurdă a fost prima lui impresie, tot aceasta era cea adevărată.

Pe Zaharia Duhu, culacul îmbogăţit şi burlac din Piscul Voievodesei, l-a apucat la bătrâneţe o nebunie de dra-goste. Se ascunde de dânsul, ca să poată duce un cadou vreunei romance de aici, pusă pe atâta, să-l toace. A în-văţat meşteşugul pneumaticilor? Se pare că a învăţat repede şi alte meşteşuguri, badea Zaharia Duhu din Piscul Voievodesei!

O clipă, lui Abeles îi fu milă de soarta compatriotului.

Pe urmă strânse din umeri.

Lăsă lumea aceasta sfârşită şi condamnată, să alerge la afacerile, plăcerile şi pasiunile ei. Se întoarse la datoriile sale, care îl purtau spre diferite locuri tainice întru pregătirea timpurilor ce va să vină.

C a p i t o l u l I V.

S-au întâlnit doi oameni ai unor timpuri sfârşite.

Zaharia Duhu se opri la vitrina unui magazin de antichităţi artistice, sub arcadele din Rue de Rivoli.

Ochise de mai multe zile o cutie de argint vechi, coclit, cu filigrane negre. Se bucură. Nu-i luase nimeni înainte. Cutia se afla la locul său, între un vas asiatic şi un cuţit spaniol cu încrustări din epoca maură.

Poate nici vasul nu era într-adevăr chinezesc, nici cuţitul maur, nici cutia autentică. D. Meyer îi dovedise prea bine cât de repede şi desăvârşit se poate fabrica o podoabă din orice epocă, în orice stil.

Dar astăzi nu-l interesa frumuseţea şi lucrătura artistică a unei cutii de care se va lepăda peste un ceas. Îi ajungea înfăţişarea veche şi mucedă. N-a ascultat explicaţiile vânzătoarei, lăundându-şi marfa şi cântărind-o în balanţă ca suprem argument. Argint curat, vechi, greu, piesă autentică!

Zaharia Duhu plăti, zgârie bine eticheta preţului; pe urmă trecu prin grădina Tuileriilor, purtând acum două pachete în mână, ca un pensionar tacticos din departamentul Cantal, care a cumpărat cadouri pentru nepoţeii de-acasă.

Un timp se opri să privească joaca gălăgioasă a copiilor în jurul unui bazin circular, pe unde trimiteau corăbioare cu pânză şi bărci cu motor sacadat. Un camelot îl sili să achiziţioneze o colecţie cu reproduceri din Luvru.

Făcu un popas pe o bancă.

Respiră aerul subţire şi parcă acruţ al primăverii pariziene, în această grădină unde nu răzbătea mirosul de benzină şi de ulei ars.

Pe cer fugeau nori spumoşi şi repede risipiţi de şuvoiurile vânturilor înalte. Bură, câţiva stropi numai; iar bura a fost

ca o joacă luminoasă şi diamantină în raze de aur. Se desfăşurau de o parte piaţa Caruselului, de cealaltă Grădina, piaţa Concordiei cu arătătorul obeliscului ridicat spre cer şi cu priveliştea unică pe lume, de doi kilometri, pină la Étoile.

Zaharia Duhu le-a văzut şi le-a simţit toate cu sufletul aiurea. Îşi recapitula o lecţie de mult învăţată şi muncită în camera sa 53, de la hotel „Moliere”. Mergea la un examen delicat al vieţii.

Acelaşi camelot de adineauri îi dădu târcoale oferindu-i discret altă marfă: un pachet cu cărţi de joc transparente, o colecţie de „nuduri artistice”. Găsi destulă energie să-l refuze şi să-l alunge. Acest antract, neprevăzut în program, îi încordă hotărârea şovăielnică din ceasul al doisprezecelea.

Îşi culese pachetele de pe bancă, ieşi din grădină şi căută staţia de taximetre. Şoferul ezită când auzi numele străzii. Mai întrebă. Zaharia Duhu pronunţă încă o dată, mai răspicat.

Nu pronunţia părea un obstacol. În sfârşit, cu ajutorul indexului alfabetic, s-a lămurit. Strada exista, dar nu era o stradă pe unde a trecut vreodată un automobil.

Şăgalnic, îl întrebă dacă e antrenat pentru exerciţii de alpinism. Zaharia Duhu se arătă gata să înfrunte toate peripeţiile unei ascensiuni.

Deocamdată, în continuarea faptelor sale ciudate de astăzi, îndată ce s-a urcat în automobil a desfăcut cele două pachete, a trecut brăţara şi inelele în cutia de argint vechi; iar cutioarele de piele, căptuşite cu pluş, ale domnului Meyer, le-a învelit în hârtie şi le-a zvârlit pe fereastra deschisă, în Sena. A surâs copilăreşte, ca după o şotie bine izbutită. Şi a privit mai liniştit perindarea străzilor şi a mulţimii: bulevardul Saint Michel, Soufflot, piaţa Panteonului, apoi străzi din ce în ce mai înguste şi mai întortocheate.

Şoferul opri. Îi arătă cu mâna un impas urcând între două ziduri de firidă, cu treptele dizlocate de piatră, cu rufe de cit întinse pe frânghie de la o fereastră la alta, cu lăzi de gunoaie în faţa uşilor şi copiii lui Poulbot jucându-se cu tinichele albe, care-au fost odată cutii de conserve.

Era o mică deosebire între primăvara din grădina Tuileriilor, cu patriciana desfătare a copiilor de acolo în jurul bazinului cu albe corăbioare, şi între joaca mult mai proletară a copiilor de aici. Şi se gândi la reflecţiile lui Abeles.

— Alors, mon vieux, on monte au septieme ciel? 1 glăsui vesel şoferul, băgându-şi jetoanele şi bacşişul regle-mentar în pungă. Hardi, mon vieux! Vas-y! 2

Zaharia Duhu se aventură curajos, călcând pe lespezile tocite şi umede, printre foi de salată, coji de portocală şi resturi de legume fierte şi decolorate.

Căută numărul ştiut din uşă în uşă.

Îi ţâşneau printre picioare pisici zburlite, cu coada bârzoi; îi răspundeau în argou ininteligibil matroane cu sâni opulenţi şi cu bluze slinoase.

A găsit, totuşi, căci în viaţa sa aflase Zaharia Duhu şi ceea ce nimeni nu mai credea că există.

A urcat scările unui etaj, al doilea, până la mansardă. A bătut în uşă şi a ascultat. Se auzea numai un sfârâit de primus. O uşă s-a trântit la un etaj de jos. A ocărât acolo un glas de femeie, a scâncit un copil, pe urmă hohoti un râs gras şi puternic, cu totul nepotrivit în asemenea loc de înfricoşată mizerie. Primusul sfârâia înainte; nu se mişca nimeni. Zaharia Duhu a repetat bătăile mai energic.

Uşa s-a deschis pe trei sferturi.

S-a ivit un cap scofâlcit, cu fire rare şi sure de barbă, cu o scamă albă de păr pe-un craniu aproape chel.

— Pe cine căutaţi? Întrebă glasul bănuitor.

— Pe dumneata, boier Boldur Iloveanu! Răspunse Zaharia Duhu în graiul de-acasă, din Piscul Voievodesei.

Bătrânul nu arătă semn nici de surpriză, nici de bucurie… („E un om mort, mai mort decât morţii!” gândi Zaharia Duhu.) Celălalt nici n-a tresărit. A ridicat doar pleoapele creţe ca foaia boţită de gutapercă şi a întrebat:

— În ce scop…?

— Cam greu de explicat între uşi, domnule Iloveanu! Dacă îmi vei da drumul înlăuntru, ori dacă vei fi atât de bun să mergi dumneata cu mine, jos, să vorbim la masa unei cafenele, am să pot spune şi în ce scop…

Fostul proprietar al Voievodesei îl privi cu ochii oste-niţi şi stinşi, fără să scoată capul dintre uşor şi uşă:

— N-am nimic de aflat, domnule! Nu te cunosc.

— Cu toate acestea, ne cunoaştem de mult, boier Boldur… Zaharia Duhu, răzeşul din Piscul Voievodesei.

— A, da! Curios.

Se înviorase puţin glasul. Se înviorase puţin şi privirea.

Dar uşa tot nu o deschise.

— Curios! Repetă. În hainele acestea ar fi fost greu să te mai recunosc.

— Hainele s-au schimbat, boier, Boldur! Omul a rămas acelaşi… Iartă-mă că te tulbur, pe nevestite, însă nu plec de aici, până ce nu-mi îngăduieşti să-ţi vorbesc.

Boldur Iloveanu lărgi uşa cu nehotărâre. Se răzgândi şi o strânse la loc.

— Vezi, e greu, e foarte greu. La mine e foarte urât. Neorânduială şi murdărie…

— Nu face nimic, boier Boldur! N-am să privesc. Eu pentru dumneata am venit. Am să privesc numai la dumneata…

Bătrânul râse urât, dezvelind gingii ştirbe, cu dinţi răzleţi şi negri.

— Ai să priveşti numai la mine? Ha-ha! Domnule Zaharia Duhu… Atunci ai să vezi şi camera. Sunt la fel cu dânsa. Semănăm ca doi fraţi.

— Aşa că eu tot am intrat! Scurtă Zaharia Duhu cu hotărâre, împingând uşa după ce-a luat încetişor mâna bătrânului. Am intrat şi m-ai iertat…!

Intrase şi îşi călcă vorba.

Dintr-o singură rotire a privirii, înţelese ce-l oprea pe Boldur Iloveanu să-l scape înăuntru. Tavanul oblic, pe-reţii afumaţi, cu dâra şiroaielor de apă, soba de fier cu burlane negre, un pat desfundat, masa acoperită cu o foaie de ziar, colţul uscat de pâine alături de pieptenele ştirb, ligheanul de tablă ruginită şi cojiţa sfârlogită de săpun; toate le-a văzut Zaharia într-o clipită cu ochiul instantaneu al unui aparat fotografic. Se adăugau percepţiile celorlalte simţuri: mirosul stătut şi rece de rufe nespălate şi de încălţări mucede, sfârâitul primusului pe-un capac de lemn, gustul de tutun ieftin şi gunoios.

Boldur Iloveanu se ferise în lături. Plecase capul, ţinând cu mâna gulerul hainei jerpelite pe gâtul gol. Purta papuci mari de pâslă, pantaloni uzaţi, în dungi, de jachetă.

— Acum înţelegi şi dumneata că nu lipsa de ospitalitate m-a oprit să te poftesc înlăuntru? Aici nu intră nimeni…

Zaharia Duhu se pomeni săvârşind ceea ce n-a făcut el niciodată: om sfios şi cu mişcările cumpănite. Prinse familiar braţul boierului scăpătat Iloveanu şi îl trase spre mijlocul încăperii:

— Tocmai…

Bătrânul tremura abia simţit sub braţul uscat, dar vânjos, al răzeşului. Atingerea aceasta îi adusese o căldură necunoscută, de departe, îi trecuse viaţă în vinele sleite, îi deşteptase glasul şi îi aprinse privirea. În familiaritatea răzeşului nu găsi nimic supărător.

— Aduc veşti din ţară, boier Boldur! Rosti cu o voioşie cam exagerată Zaharia Duhu.

— Veştile din ţară nu-mi mai spun nimic, domnule Duhu…

— De la Piscul Voievodesei, boier Boldur!

— Cu atâta mai puţin…

Se desprinsese din strânsoarea mesagerului de departe şi se aşează pe marginea patului, cu amândouă palmele pe genunchi:

— Cu atâta mai puţin… Repetă.

Zaharia Duhu îşi alese un scaun, din cele două cu împletitura de pai destrămată. Îl apropie de patul bătrânului, întorcând spatele mansardei.

Prin fereastra ca un capac de tabachere, lumina cădea din plin pe obrazul lui Boldur Iloveanu. Firele de barbă, pe chipul pământiu, păreau firele unei rădăcini scoase din ţărână; o tuberculă extrasă din pământ, zbârcită şi uscată, părea şi capul întreg al fostului proprietar din Piscul Voievodesei. „Rădăcină scoasă din pământul ei!” gândi Zaharia Duhu. Tuşi şi îşi drese glasul; îi era greu să înceapă.

— Boier Boldur, îţi face aşa de puţină plăcere că a venit să te caute un om din locul unde se află îngropaţi părinţii şi străbunii dumitale…?

Boldur Iloveanu îşi trecu palma de pe genunchii săi pe genunchiul lui Zaharia Duhu.

Primusul sfârâia înainte. Clocotea apa sub un capac şi scăpau spirale de aburi.

Bătrânul atunci băgă de seamă că l-a uitat aprins. Se ridică, răsuci butonul presiunii şi stinse flacăra.

Zaharia nu întoarse ochii să-i urmărească mişcările.

Îşi pipăi cutia din buzunar.

— Curios!… Vorbi Boldur Iloveanu. Pe dumneata te-am văzut numai în împrejurări neobişnuite. Acum îmi amintesc bine… Ai venit odată să-mi ceri ca să-ţi vând nişte terenuri fără valoare. Făceai săpături arheologice şi căutai o comoară. Aceasta a fost impresia mea şi a lui Joseph; eşti un om curios… Căutai o comoară. E ade-vărat? Îmi amintesc bine?

— E adevărat, boier Boldur! Sunt un om curios şi căutam o comoară pe locurile dumitale. Au mai căutat-o şi alţii, tot pe locurile dumitale, şi au găsit-o… Altfel de comoară…

— Cunosc!… Râse surd bătrânul, arătând gingiile ştirbe. Petrolul! A fost ceva foarte curios…

— Dumneata găseşti numai curios, boier Boldur? Eu cred că a fost o jefuire mai mult bine organizată, decât curioasă.

Dumneata ai înstrăinat pământ pentru plugărie; cei care le-au cumpărat, cumpărau teren petrolifer, ştiind că acolo se află păcură…

— E foarte posibil.

— E sigur, boier Boldur! Alţii s-au îmbogăţit… Dumneata găseşti totul curios şi locuieşti într-o magherniţă ca aceasta.

Boldur Iloveanu ridică palmele într-un gest de dezarmată neputinţă.

— Este adevărat, dar o merit!

— Îmi aud bine urechile?

— E adevărat, dar o merit… În această magherniţă, cum o numeşti dumneata, şi în altele prin care am trecut până am ajuns aici, am avut destul prilej să meditez la soarta mea. Am ajuns la concluzia că o merit…

— E rândul meu, boier Boldur, să-mi însuşesc vorba dumitale: curios! Îmi pare curios că atât de repede te-ai împăcat…

— Nu m-am împăcat!… Aştept să mor…

Bătrânul rostise cuvântul cu simplitate, fără emfază, fără nici o clintire în trăsăturile zbârcite şi moarte înainte de moarte.

— Aştept să mor – reluă – cu mâhnirea că am trăit fără nici un folos. Dumneata nu poţi să înţelegi, din satul dumitale de acolo…

— Poate că voi înţelege, boier Boldur, dacă vei încerca să mă lămureşti…!

Bătrânul îşi înfăşură din nou gulerul hainei învechite pe gâtul gol.

Îl privi în faţă:

— Ce curios eşti dumneata! Din toate punctele de vedere curios… Pentru aceasta ai venit din celălalt capăt al continentului? Ca să afli cum îşi priveşte şi cum îşi judecă ruina, un om ca Boldur Iloveanu?

— Poate pentru aceasta, boier Boldur, şi poate încă pentru altceva. Cunoşti că am fost căutător de comori… Mi-a rămas patima să scormonesc locuri neştiute şi părăsite de alţii…

Boldur Iloveanu râse sinistru în dinţii fonfi.

— Nu te-am întrebat încă… Acea comoară pe care o căutai, ai găsit-o?

— N-am găsit-o, să spunem. Dar au găsit şi pentru mine cealaltă comoară, alţii! Cumpărătorii dumitale. Inginerul Grinţescu, Emil Sava, Iordan Hagi-Iordan… Au găsit-o; se află şi pe locurile cumpărate de mine de la dumneata… De aceea mă vezi aici, aşa cum sunt, ţăranul venit la Paris, ca în comediile de teatru…

— Curios...

— Nu e atât de curios, boier Boldur! Avem să ajungem şi la aceasta. Deocamdată, nu înţeleg de ce găseşti că toate aceste răsturnări de oameni şi de stări ţi se par dumitale drepte? Curioase, dar drepte…

Boldur Iloveanu îşi înclină vrejul subţire al gâtului. Vorbi îndepărtat:

— Le găsesc drepte, fiindcă din parte-mi le meritam!… În această magherniţă, cum ţi-am spus, m-am judecat şi m-am condamnat… Am trăit ani de zile, treizeci şi mai bine, departe de acele locuri şi de acei oameni. De dumneata şi de alţii… Am părăsit pământul. Fiindcă l-am părăsit, m-a părăsit şi el. Nimica mai drept!… Am trăit departe, egoist şi mărunt. Nici măcar n-am avut o patimă. N-am iubit, nu m-am reînsurat, n-am jucat cărţi, n-am căutat o plăcere în băutură. Nimic!… Am trăit ca un avar egoist şi am ajuns cum sunt, ca un avar egoist, fără măcar să am scuza unei patimi… Curios, nu?

— Într-adevăr!

— Viaţa a trecut pe lângă mine… Nu i-am dat nimic. Nu i-am luat nimic. M-am mulţumit să aştept venitul din ţară. A fost un venit din ce în ce mai mic – vremurile acestea sunt fatale pentru rentieri!

— Oamenii mei, pe care îi socoteam de încredere, au găsit că pământul acela din Piscul Voievodesei ar fi mai folositor dacă ar încăpea pe alte mâini. Poate că au avut dreptate… Ultima oară când am fost la ţară, socotelile lor m-au

înspăimântat. Erau însă juste! Pe hârtie erau limpezi ca lumina zilei. Nu mai puteam zice nimic. Le-am acceptat şi am venit să trăiesc aci, cum mă vezi, din atâta venit pe lună, cât primea Joseph leafă de la mine… Nimic mai drept! Dumneata ai făcut ceva în viaţă. Ai căutat o comoară… Că ai găsit-o ori nu n-are nici o importanţă. Ai crezut că ai s-o găseşti… Administratorul meu Ilie Sacară, avocatul şi procuristul meu Emil Sava, inginerul Grinţescu, care a cumpărat terenuri de la mine, consătenii dumitale, toţi au făcut ceva din viaţa lor, au muncit, s-au zbătut, s-au duşmănit între dânşii, s-au înşelat şi poate că unii m-au înşelat, dar n-au aşteptat să le vină venituri… Aşa că, răsturnarea oamenilor şi a stărilor, mie mi se pare foarte normală şi dreaptă. Nu am a mă plânge. Am a mă osândi! E într-adevăr prea târziu… Dar aceasta, în judecata cea mare a lucrurilor, nu prezintă nici o însem-nătate…

Bătrânul tăcu, răsucind între degetele osoase o aţă de nasture.

Ridică ochii tulburi la mesagerul acesta curios, din locul unde-au trăit şi-au murit atâtea generaţii din neamul Ilovenilor.

— Vezi că nici dumneata nu mai ai nimic de spus?… Am judecat bine. Adică am acceptat judecata şi condamnarea împrejurărilor dinafară de mine, tot aşa cum am acceptat socotelile fostului meu administrator Ilie Sacară şi ale avocatului Emil Sava…

Zaharia Duhu se înălţă cu neastâmpăr de pe scaun. Îşi aminti însă făgăduiala că nu va privi asupra mizeriei din această încăpere.

Reveni la loc şi rosti:

— Boier Boldur, eu am venit şi pentru altceva. Pot spune că mai ales pentru altceva am venit. Mă asculţi cu răbdare?

— Să aud…

— E vorba despre acele locuri pe care le-am cumpărat eu, căutând comoara mea şi în care inginerul Grinţescu şi alţii au descoperit comoara lor. Eu le-am plătit cu un preţ de

batjocură. Atât cât făceau atunci. Prunduri şi ma-luri de lut. S-a ivit păcură. M-am pomenit înavuţit, fără voinţa mea şi peste socotelile mele… Eu cu bani atât de mulţi nu am ce face. Nevoile mele sunt puţine. Iar banii aceştia nefolositori, care îmi curg fără să mişc un deget, mă apasă pe suflet. Îmi pare că ţi i-am furat dumitale.

— Dumneata ai cumpărat locurile şi le-ai plătit!… Vorbi îndreptându-se de umeri bătrânul Iloveanu.

— Le-am plătit, e adevărat! Dar nici a suta parte din ce preţuiau…

— Eu îmi amintesc, dimpotrivă, că am avut şi oarecare discuţie. O discuţie curioasă… Dumneata m-ai silit atunci să primesc un preţ mai mare decât credeam eu că fac acele locuri.

— Poate presimţeam că te jefuiesc, boier Boldur! Poate îmi spunea mie ceva că locurile acelea fac mai mult decât le plăteam eu şi decât le plăteau domnii Grinţescu, Emil Sava, Iordan Hagi-Iordan… Poate a fost numai o ambiţie răzeşească, să fac un târg pecetluit cu şapte sigilii, dar cinstit, ca să nu rămână urmă de bănuială… Acuma, văd că târgul tot n-a fost cinstit… Eu am o avere care nu-mi trebuieşte. Dumneata îţi fierbi mâncarea într-o tigaie cu benzină… E rândul meu să spun că nu-i drept.

Boldur Iloveanu îl cercetă mai atent, cu urâtul lui râs care-i dezvelea gingiile şi dinţii rari, de cafea prăjită.

— Şi unde vrei s-ajungi, mă rog?

— La o socoteală simplă, boier Boldur! Să îndreptăm ce a greşit întâmplarea şi a pecetluit legea… Să primeşti parte dreaptă cu mine la venitul locurilor pe care mi le-ai vândut.

— Aceasta nu se poate! Vorbi repede Boldur, cu toată trufia Ilovenilor de odinioară răscolită. Un Iloveanu poate muri de foame; nu poate primi o pomană…

— Nu e vorba de aşa ceva, boier Boldur! E un drept de care te-au jefuit cu bună-ştiinţă unii ca Emil Sava şi Hagi-Iordan; fără ştiinţă, unul ca mâine…

— Dumneata ai cumpărat. Dânşii au cumpărat… Eu am înstrăinat în deplină stăpânire a facultăţilor mele. Toate acestea s-au terminat demult… Îmi face plăcere să cred că n-ai bătut la uşa mea ca să-mi umileşti o mizerie pe care eu am acceptat-o.

Bătrânul vorbise dârz. Cu o îndârjire pe care nu o avu-sese niciodată în viaţa de altădată şi pe care i-o trimiteau poate Ilovenii cei vechi, din mormintele rămase la Piscul Voievodesei, buni, răi, cum vor fi fost, dar întrepizi şi dârji.

— Să vorbim despre altceva! Propuse. Sunt curios să cunosc cam ce impresie a putut face asupra unui om ciudat ca dumneata Parisul acesta…

Zaharia Duhu nu se hotăra încă atât de uşor să-şi povestească impresiile.

Spuse:

— Bine, boier Boldur! Te rog să mă ierţi că am venit mânat de un gând bun, care, fiindcă nu prea este în obi-ceiul oamenilor, s-a întâmplat să te supere. Eu însă n-am isprăvit. Mai aduc altceva de la Piscul Voievodesei.

Boldur Iloveanu făcu o mişcare să se ridice. Arăta aşa că nu vrea să mai audă nimic. Zaharia Duhu îl îmbie cu blândeţe:

— Te rog să mă asculţi, boier Boldur!… Vorbim acum ca doi oameni depotrivă de îndepărtaţi de Piscul Voievodesei. Eu îţi aduc de acolo o veste care nu poate să te supere. Strămoşii dumitale, poate mama ori bunica dumitale, îţi trimit răspuns prin gura mea…

Bătrânul hohoti din nou, cu râsul lui urât şi ştirb.

— Ei nu-mi mai pot spune nimic, în afară de vorbele grele pe care le aud eu aici, noaptea târziu, când rămân numai eu singur şi cu judecata lor.

— Poate prin gura unui căutător de comori tot se mai întâmplă câteodată să vorbească şi altfel, boier Boldur!… Nu uita că sunt un om curios. Valetul dumitale, Joseph, avea dreptate… Văd ce nu văd alţii. Aud ce nu aud alţii. Se

întâmplă să găsesc ce nu caută alţii… Eşti bun să mă asculţi numai câteva vorbe?

— Poftim! Încuviinţă cu răceală Boldur Iloveanu. Vorbeşte…

— Boier Boldur, ca proaspăt îmbogăţit din Piscul Voievodesei, mi-am ridicat o casă nouă în locul celei bătrâneşti… Aşa s-a întâmplat că am locuit o vară la conacul Ilovenilor, în două încăperi…

Zaharia Duhu făcu o mică pauză. Îi venea greu să mintă, căci minciună era totul de la început până la sfârşit.

Dar socoti bine să adauge şi câteva amănunte, tot aşa din senin născocite, ca să facă minciuna mai uşor de crezut.

— Am locuit astă-vară, două luni, în încăperile de la curte!… În salonul unde m-ai primit dumneata, dacă-ţi aduci aminte, când ţi-am vorbit eu despre judecăţile părintelui meu, Antohie, cu părintele dumitale, boierul Enache. Am locuit, fiindcă rosturile mele de mare părtaş la treburile societăţii de petrol „Voevoda” îmi dădeau acest drept. Şi aşa, bătând eu într-o dimineaţă nişte cuiere pentru straie, mi s-a părut că sună un perete a gol într-un anumit loc. N-am dat însemnătate lucrului… Noaptea, însă, a început să mă muncească în pat nălucile mele de căutător de comori. M-am întors, m-am răsucit fără somn. Ca să-mi capăt liniştea, m-am sculat din pat, am luat ciocanul şi am început să cercetez locul… De data asta, năluca mea de săpător n-a dat greş. În perete am aflat un capac, iar sub capac această cutie…

Zaharia Duhu scoase cutia şi-o întinse bătrânului.

Boldur Iloveanu o primi cu degetele slabe şi tremurătoare.

— Curios! Spuse.

Însă nu împinse curiozitatea mai departe. O aşează alături de el, pe patul cu învelitorile murdare şi răvăşite.

— Mai curios decât crezi dumneata, boier Boldur! Te rog, fii aşa de bun şi deschide…

Bătrânul se supuse.

Ridică mirat din sprâncene la văzul celor trei juvaere de pe fundul cutiei. Le răsuci între degete, le jucă în palmă.

— Curios! Recunoscu. Par a fi obiecte de oarecare valoare, deşi eu nu mă pricep la bijuterii…

— De oarecare valoare? Numai de oarecare?… Îl dojeni clătinând din cap răzeşul căutător de comori. Boier Boldur, sunt de o foarte mare valoare… Înainte de a veni la dumneata, mi-a dat mie în gând să trec pe la un giuvaergiu din piaţa Vendôme…la un domn Meyer. Iar acest domn Meyer le-a luat, le-a cercetat, le-a cântărit şi le-a măsurat… Aurul l-a preţuit la nimica toată, fiindcă se pare că lucrătura, după moda anilor 1840-1850, n-are căutare… Dar briliantele singure, mi-a spus domnul Meyer acesta, că fac o adevărată avere şi că oricând ar da pe dânsele, cu ochi închişi, aşa cam…

Zaharia Duhu rosti cifra, scuturându-şi un grăunte de noroi de pe genunchiul pantalonilor; pe sub gene, însă, urmărind tresărirea de pe genunchiul lui Boldur Iloveanu.

Nu greşise socoteala. De data aceasta nimerise calea cea bună.

— Acestea mi le-a spus mie domnul Meyer şi chiar m-a întrebat dacă nu sunt dispus să i le vând cumva. Ceea ce nu puteam să fac… Atâta vreme cât am fost eu căutător de comori în deşert, am ajuns să cunosc şi legea cea scrisă, şi cealaltă lege a omeniei. Mi-am spus că aceste podoabe au fost poate tăinuite de mama ori de bunica dumitale… Cine ştie ce întâmplare a făcut mai apoi să rămână uitate şi pierdute… Mi-a fost mie dat să le găsesc. Dar sunt ale dumitale! Ţi se cuvin, şi după legea scrisă, şi după cea a omeniei… Aşa că pentru aceasta am venit eu să te caut, boier Boldur, şi să aflu dacă şi această faptă a mea mai poate să te supere…

— Curios… Îngână bătrânul. Foarte curios! Poate să fie ale mamei. Mai degrabă cred că ale bunicăi. Dânsa, după cât am auzit, avea patima tainiţelor… Strângea şi ascundea… Dacă ar fi fost ale mamei mi-ar părea rău…

Zaharia Duhu se bucură de această mărturisire. Înţelese acum, fără nici o îndoială, că Boldur Iloveanu va merge zilele acestea la domnul Meyer din Place Vendôme să-i propună un târg. De aceea se grăbi să-l împingă pe drumul presupusurilor sale:

— Şi eu cred, boier Boldur! Şi eu cred că au fost mai degrabă ale bunicii dumitale… Lucrătura arată cam de prin anii 1840-1850. Aceasta mi-a garantat-o domnul Meyer, care mi s-a părut o persoană foarte pricepută în asemenea preţăluiri…

Bătrânul îşi urmă gândul său:

— Mi-ar părea rău să fi fost ale mamei. Eu nu m-am despărţit nici de această singură amintire din viaţa ei… Oglinda şi consola aceasta…!

Se întoarse şi arătă o consolă şi o oglindă, ascunse într-o firidă boltită a peretului şi deosebindu-se de tot ce se afla în această mansardă.

Oglinda era cu rame aurite şi cu apa împâclită. Consola cu picioarele curbe, zvelte, fragile. Făcuseră odată pereche în iatacul unei femei din alt veac, îngropată acolo, în cimitirul dintre sondele de la Piscul Voievodesei.

Poate fantomatic, boiereasa subţire mai apărea câteodată din ceaţa oglinzii să-şi întrebe feciorul ce-a făcut din el, din viaţă, din iatacurile lor şi din tot ce-a fost, mai ales din tot ce-ar fi trebuit să fie şi n-a fost.

Boldur Iloveanu se ridicase în straiele urâte şi vechi, cu papucii de pâslă neagră şi cu obrazul lui brăzdat de zbârcituri, din care ieşeau firele de barbă ca nişte rădăcini scoase din pământ.

Merge până la oglinda consolei şi încercă să-i şteargă negura plumburie. Pâcla rămase aceeaşi.

În apa de acolo şi chipul lui avea înfăţişarea unei stafii, sosită de dincolo de viaţă.

— Aceasta era consola şi oglinda mamei!… Rosti. Îmi amintesc câteodată o scenă. Nu s-a întâmplat nimic… Nu ştiu de ce mi-a rămas întipărită. Şi o văd parcă trăită ieri, cu

toate că mă întreb de multe ori dacă n-am visat-o… E atât de demult! Eu chipul mamei nu mi-l amintesc. De ce-mi amintesc atunci numai scena pe care nu mai ştiu dacă am trăit-o ori am visat-o? Mama îşi potrivea părul în oglinda aceasta. Purta o rochie albastră, de culoarea cerului. Eu mă jucam jos pe covor, cu soldaţi de plumb… Aveam haină de catifea cu guler de valansienă. De ce-mi amintesc toate aceste amănunte?… M-am oprit din joacă şi am strigat-o: „Maman! Ştii ce-am să mă fac eu când voi fi mare?” „Să aud, Boldy”, mi-a răspuns mama zâmbind prin oglindă. „Comandant de armate, maman! General! Ceva mai mare decât ge-neral, să câştig bătălii şi să cuceresc lumea…”

Boldur Iloveanu hohoti urât, cu gingiile lui înfricoşătoare.

Păşi până la fereastra în chipul capacului de tabacheră, se rezemă cu cotul, în straiele vechi şi desperecheate, cu gâtul gol, fără guler şi cu mărul lui Adam diform: gâtul altădată zvelt răsărit din corola de valansienă.

Privi peste acoperişurile de tablă, peste coşuri şi ziduri, dincolo de cupola Panteonului, la Parisul estompat în ceaţa albăstrie.

— Ha-ha! Nu conteni râsul dogit. Sărmanul Boldy!… Aşa a comandat şi a cucerit el lumea!… O poţi înţelege aceasta dumneata, venit din Piscul Voievodesei în acest oraş unde am trăit ca un vierme? Peste treizeci şi cinci, aproape patruzeci de ani, nu m-am mişcat de aci… De ce? Ce-am făcut? În timpul acesta, a fost lângă mine alt Paris, pe care nu l-am cunoscut. Au trăit şi au murit oameni care-au făcut ceva, orice, dar ceva. Savanţi, căr-turari, inventatori, scriitori, industriaşi, oameni politici, anarhişti şi asasini… Luptau, cădeau, se ridicau; au fost pasiuni şi scandaluri, eu n-am participat la nimic… Spectator avar, am crezut că am drept la locul meu, neprimejduit, fiindcă l-am plătit din munca altora şi din moştenirea altora, până ce nu am mai avut cu ce să-l plătesc… Ce-am căutat aici?… Tata s-a întors să încerce ceva la dânsul acasă, a făcut plugărie, a cutezat renovări, s-a judecat cu părintele dumitale. Poate aveau

amândoi o dreptate a lor. Şi-o apărau şi luptau pentru dânsa!… Eu am dezertat de la bătălia de acolo; m-am ţinut departe de bătălia de aci… Să nu fi crezut în nimic, să nu fi făcut nimic, înţelegi dumneata aceasta, prietene al meu din Piscul Voievodesei?

Lui Zaharia Duhu i s-a părut că ultimele cuvinte s-au înecat într-un sughiţ.

Fostul stăpân al ţinuturilor din Piscul Voievodesei privea neclintit acum de la fereastra mansardei, peste acoperişuri şi hogege căptuşite cu tablă, oraşul unde-a crezut că venise să trăiască şi unde-a descoperit că venise numai să moară încă de-acum trezeci-patruzeci de ani.

C a p i t o l u l V.

Venezuela era o ţară ca niciuna alta.

Nevăstuica a închis caietul şi cartea.

Le-a rânduit frumos, împreună cu alte caiete şi cărţi, după mărime, în învelitoarele lor de hârtie albastră cu etichete albe. Le-a aşezat teanc pe marginea mesei, a potrivit foaia de sugativă la mijloc, călimara, tocul şi creionul ascuţit fără pereche de fin cu briceagul lui Duţu.

Acum îşi aşteaptă cu neastâmpăr preparatoarea.

Se uită la ceas din două în două minute, aleargă la fereastră să privească în susul străzii – se întoarce să deschidă sertarul şi să mai verifice încă o dată plicul pe care a scris cu o preamăiastră caligrafie: „Pentru domnişoara Ilenuţa Precup, din partea elevei sale respectuoase şi iubitoare”. Căci această delicată surpriză i-a pregătit ea şi acestei prea delicate surprize e nerăbdătoare să-i vadă efectul.

Din economiile de-o lună a colecţionat douăspreze fotografii reprezentând pe Clara Bow în diferite roluri şi costume.

Toată lumea susţine că Elena Precup de pe acum e Clara Bow în picioare. Iar mâine se întâmplă să fie onomastica sa: Sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena. Un cadou mai potrivit nici nu se poate şi nici o surpriză mai mare!

De cealaltă parte a gării se aude o locomotivă manevrând; fluierul subţire şi lovitura mată a tampoanelor de vagoane. Dincoace, la ieşire, zbârnâie motorul unui cami-on, glasuri de căruţaşi înjurând răguşit şi urât.

Primăvara intră pe fereastra deschisă cu miros de gaz şi cu praf care scrâşneşte nisipos în dinţi.

Nevăstuica trage cu degetul pe muşamaua mesei. S-a şi aşternut un strat subţire de colb. Ar putea să se iscălească. Îl şterge cu poalele şorţului de satin negru.

Pe urmă, iarăşi scoate plicul din sertar. Din nou schimbă ordinea fotografiilor. A pus-o deasupra pe cea albăstrie, din profil, care seamănă mai mult cu Ilenuţa, când priveşte ea în jos, şi când pe obraz îi coboară umbra genelor lungi. Îşi iubeşte profesoara angajată de „mămisica” s-o prepare pentru examene. Nu ştie cum s-o mulţumească şi cum să-i ghicească gândurile.

De altfel, cine n-o iubeşte pe Ileana Precup? Nu s-ar spune că e fată de ţărani din vechi, de acilea, din Piscul Voievodesei. Fata lui Alecu Toader Precup, un „hojmalău” – cum îi spune mămisica – lat în spate şi cu labele lungi, să nu te întâlneşti noaptea cu dânsul la colţ de stradă. E mare zurbagiu şi de mult căzut la patima bău-turii. Lumea povesteşte că a avut o fată mai frumoasă încă, Sanda, care a murit arsă în focul cel mare de la biserica veche, în noaptea de Vinerea Paştilor, când au pierit trei sferturi din copiii ţăranilor de la Piscul Voievodesei. De atunci a început să i se strice mintea. I s-a stricat şi mai rău, după aceea, când s-a lăcomit să vândă societăţii pământul şi s-a văzut deodată cu bani în pungă cât nu mai visase el în viaţă.

Atunci l-a apucat boala să cumpere ceasuri de buzunar. Aceasta o dorise el de când s-a minunat întâia oară de ceasul lui Nicachi Sacară, proprietarul unei sforicele de moşie de peste pârâul Voievodesei. A cumpărat un ceas mai grozav decât al lui Nicachi Sacară, l-a purtat la brâu, i-a asortat lănţug de aur; pe urmă i s-a părut că a descoperit el altul mai frumos, care semăna cu al domnului Emil Sava,

prefectul. L-a luat şi pe acela, dar nu s-a despărţit de cel dintâi. Şi tot aşa, până la vreo cinci-şase.

Poartă acum cinci-şase ceasuri; în fiecare buzunar câte unul. Le întoarce, le răsuceşte, le şterge şi le lustruieşte; vine mereu să le potrivească după ceasornicul gării. A ajuns de pomină! Unii îl râd; alţii îl plâng. Îl plâng cei care găsesc că a făcut neiertată neghiobie când s-a grăbit să înstrăineze pământul cu toate drepturile, fără să mai întrebe pe nimeni. S-a lăsat prostit de domnul Emil Sava şi ispitit de teancul hârtiilor nou-nouţe. S-a speriat de atâta bănet. Apoi n-a fost nevoie să treacă îndelungă vreme pentru a se încredinţa că nu erau chiar aşa de mulţi bani şi mai ales că se sfârşesc repede. Societatea preţuieşte astăzi locul la cincizeci de ori, poate la o sută de ori pe atâta cât l-a plătit. Iar Alecu Toader Precup s-a ales cu o căsuţă, cu patima băuturii din necaz, cu cele cinci-şase ornice şi cu o slujbă de gardian la sonde.

Cum spune unchiul Izu, face ca jucătorii de cărţi. După ce-au pierdut averea la masă, stârcesc în picioare toată viaţa la spatele celor care joacă şi câştigă înainte.

Noroc că a apucat s-o dea pe Ilenuţa la şcoală. A lăsat-o să înveţe patru clase gimnaziale; anul trecut a retras-o, fiindcă nu-i mai dădea mâna să cheltuiască bani de pomană (aşa zice el, beţivul şi sălbaticul – de pomană!): dar Ilenuţa îşi prepară exemenele acasă şi mai are timp să prepare şi pe alţii.

În mintea Nevăstuicii Diaconu, deprinsă acum să audă numai întâmplări cu bani, cu cheltuieli, cumpărături, vânzări şi venituri, toate acestea se amestecă tulbure, răstălmăcite şi deformate după priceperea ei. În afară de orice tălmăcire şi răstălmăcire rămâne numai dragostea idolatră pentru copila lui Alecu Toader Precup, domnişoara Ilenuţa, care seamănă cu Clara Bow şi are genele aşa de lungi, dacă nu cumva şi mai şi!

Îi imită glasul, îi imită gesturile, felul cum priveşte cu un zâmbet mustrător când aude spunând o enormitate la lecţie; îi imită chiar şi scrisul pe cât se poate.

Unchiul Izu, dedat eu glumele sale cam deocheate de la „Barul American”, ca toţi domnii de acolo, nepoliticoşi şi gata să toarne răutăţi peste răutăţi pe socoteala altora, vorbeşte fără nici o consideraţie despre Ilenuţa Precup. Zice că-i aşa, un fel de backfisch care promite, adică o fetişcană care trebuie să mai stea acasă şi să-şi cunoască lungul nasului. Săptămâna trecută chiar s-a luat la gâlceavă Nevăstuica, în timpul mesei, cu dânsul. Ea o apăra cu foc, unchiul Izu a necăjit-o, până ce nu s-a mai putut stăpâni; a izbucnit în plâns şi a fugit trântind uşa.

Nevăstuica a mai prefirat încă o dată cărţile poştale ilustrate printre degete. A şters cu guma o urmă suspectă şi grasă de pe plicul de atâtea ori închis şi deschis. A zecea oară a împins sertarul la loc. S-a repezit la fereastră. În sfârşit!…

În sfârşit, Ilenuţa Precup venea prin mijlocul străzii, ferindu-şi pantofii de praf, călcând din piatră în piatră ca pisicile. A trecut un camion încărcat cu ţevi de schijă şi a învăluit-o într-un vârtej de praf cafeniu, cum e şi praful de-acilea cu amestec de catran. Când norul s-a risipit, a apărut în rochiţa albă ca angelicele fecioare din zugrăveala bisericii Sfântul Dumitru, sfinţită anul trecut, unde Nevăstuica merge cu mămisica şi cu Duţu în fiecare zi de sărbătoare: şi unde se va duce mâine dimineaţă să se roage pentru sănătatea şi norocul unei anumite Elene.

Ilenuţa Precup a văzut-o. Îi face semn drăgăstos de bucurie, cu un mănunchi de trandafiri.

Nevăstuica simte un ghimpe de geolozie în inimă. Cam ştie ea de la cine poate să fie mănunchiul acela de trandafiri. Una ca asta nu o poate ea pricepe şi nici aproba în ruptul capului. Ce plăcere găseşte o fată ca Ile-nuţa Precup, care seamănă de pe acum cu Clara Bow, să se plimbe cu un mocofan ca Mihai Peclu, un băiat cu şcoala neisprăvită şi făcând pe ajutorul la birourile unde lucrează unchiul Izu? Dacă ar avea ea odată curaj, i-ar spune-o în faţă!

De la fereastă, Nevăstuica s-a năpustit la uşă, vârtej, jos pe scară, să-i iasă înainte.

— Ce este cu tine, Nevăstuică? O întrebă cu glas uşor Ilenuţa Precup. Ai ceva schimbat în mutrişoară…!

Apoi izbucni în râs, trecându-i cu petalele trandafirilor pe la nas:

— Aaaa! Domnişoară, domnişoară Nevăstuică! Ţi-ai schimbat pieptănătura? Ştii că nu-mi prea plac mofturile astea…!

Nevăstuica lungi botişorul.

Ea îşi schimbase pieptănătura ca să samene cu a Ilenuţei Precup, iar răsplata aceasta era!

Simţi lacrimi în ochi. Poate mâhnirea i-o ghici şi prea tânăra preceptoare, căci se plecă şi îşi apropie obrazul de obrazul ei:

— Haide, nu fiii copil prostuţ!… Ai să mă asculţi şi ai să-ţi schimbi la loc pieptănătura cea veche, aşa cum îi place doamnei Diaconu…!

Mustrarea era îndulcită de alintarea genelor lungi, care înfiorau plăcut obrazul Nevăstuicii la fiecare clipire.

— Ne-am înţeles…?

— Da… Răspunse Nevăstuica dând din cap, fără să scoată glas.

— Şi lecţiile?

— Ai să vezi sus!… Am transcris tot caietul de gramatică…

Nevăstuica aştepta un binelăudat cuvânt de uimire şi laudă.

Dar Ilenuţa Precup îşi surâdea unui gând ori unei amintiri, absentă de aci, cu privirea pierdută în vag, sub genele dese şi răsucite la vârf.

— Şi am să te rog deocamdată ceva, Nevăstuico! Înainte de a începe lecţiile, îmi aduci, te rog, un pahar de apă pentru trandafirii mei…

Nevăstuica aruncă o privire ciudoasă mănunchiului de flori albe.

— Hm! Strâmbă ea din botişor. Ce mai trandafiri? Ăştia-s trandafiri? Trei fire, cu mai mulţi ghimpi decât floare…

— Tot ce se poate, Nevăstuico! Aşa sunt, trei fire cu mai mulţi ghimpi decât floare: ce le poţi face dacă aşa îmi plac mie…?

— Ce se întâmplă? Sună apropiindu-se din cealaltă cameră, glasul lui Vartolomeu Diaconu. Bonjur, domnişoară Precup… Ce se întâmplă? Te supără cu ceva Nevăstuica?

— O, nu, domnule Diaconu! S-ar putea să crezi aşa ceva despre Nevăstuica? Protestă Ilenuţa dezmierdând cu palma mică obrazul fetiţei, care se alintă gata să toarcă. O mică discuţie pe chestia gustului la flori… Nu-i plac florile mele…!

Vartolomeu Diaconu o ameninţă glumeţ, cu arătătorul.

— Ce importanţă are? Bine că-i plac cui ştiu eu…

Copila lui Alecu Toader Precup roşi, plecând privirea: genele lungiră îndată umbră pe obraz, ca genele din fotografia Clarei Bow.

„Aşa! Bine i-a făcut că i-a spus măcar tăticu!” se bucură în sinea sa Nevăstuica.

Vartolomeu Diaconu salută şi luă calea centrului. Ca totdeauna când îşi părăsea domeniul răspunderilor sale, schimbase şapca roşie de uniformă cu o pălărie moale, cafenie, proaspăt spălată de Tina cu benzină şi ceai de ciuin.

Păşea repede pe lângă zăplazurile cătrănite care despărţeau rezervoarele uriaşe şi hangarele cu ţevi. Nu-l chema nimic deosebit, sus, la cofetăria-cafenea „Select” sau la „Barul American”.

Dar acum căpătase năravul.

Simţea nevoia să se amestece printre prietenii şi cunoscuţii lui Izu Protopopescu, să asculte discuţii aprinse în legătură cu punctele pierdute sau câştigate de fiecare acţiune petroliferă la bursă, discuţiile în legătură cu tone şi barile de petrol, cu preţurile mondiale şi lupta dintre cei doi coloşi: „Standard Oil” şi „Royal Dutch Shell Transport”.

După spusele lui Izu, făcea şi el acum ca acei chibiţi ai cluburilor care stârcesc în picioare la spatele jucătorilor, cu diferenţă că el nu jucase niciodată şi n-avusese ce avere să piardă, după cum nu avea drept la nici o speranţă că va câştiga vreodată.

Trecu un automobil uriaş şi albastru.

Vartolomeu Diaconu salută respectuos, ridicând în unghi de 90 grade pălăria spălată cu benzină şi ceai de ciuin.

De după geamurile de cristal, d. Emil Sava, perfect şi important acţionar al societăţii, nici nu duse degetul la borul fetrului gri-argintiu, care n-avusese nevoie să fie spălat cu benzină şi ceai de ciuin. Vartolomeu Diaconu îşi urmă drumul cu inima înveninată. Încă un privilegiat al destinului, căruia îi curge aurul negru şi gras pe ţevi, fără nici o bătaie de cap, numai fiindcă s-a înhăitat odată cu Iordan Hagi-Iordan şi cu Ilie Sacară, fostul administrator al moşierului Boldur Iloveanu, ca să pună mâna pe toate aceste terenuri cu preţ ceva mai puţin decât a plătit el pe limuzina de acum.

Ca un făt avortat al automobilului acestuia, îi tăie calea automobilul de tablă al lui Turel, odrasla inginerului Grosu. Cu ochelarii săi afumaţi şi cu guiţări infernale de goarnă, Turel cobora pedalând cumplit şi împrăştiind un cârd de boboci din mijlocul uliţii.

Vartolomeu Diaconu, altădată tot aşa de blând şi de duios cu copiii altora ca şi cu Nevăstuica şi Duţu, se gândi de astă dată numai la copiii săi. Judecând bine de ce n-ar avea oare drept şi Duţu la o asemenea desfătare, rezervată unui plod pocit ca acest Turel, ba rezervată chiar şi unui băiat de simplu maistru sondor ca Liliom Grünwald?

Întrebările şi răspunsurile le târa după el, ca tot atâtea poveri nevăzute. Ajunse în centru gâfâind. La „Select” nimeni dintre cunoscuţi. O motocicletă rezemată de marginea trotuarului, în suport. Dar la „Barul American”, Izu, cu o persoană străină.

Intră agăţându-şi pălăria în cuierul de la uşă.

„Barul American” nu era chiar atât de american după cum îl anunţa firma.

O încăpere lunguiaţă, cu o tejghea de zinc şi un galan-tar de sticle cuprinzând diferite băuturi colorate, cu numiri franceze, englezeşti, olandeze şi italiene. Clientela consuma însă mai mult produse naţionale: vin, bere şi ţuică. Inginerii şi personalul străin al societăţii „Voevoda, Roumanian Company for the Development of the Mining Industry. Limited” se află încă în număr destul de redus; iar veneticii adoptaseră în majoritate băuturile indigene.

Izu Protopopescu îi făcu loc la măsuţa rotundă, îşi prezintă tovarăşul: inginerul Sebastian Luduş, tânăr abia sosit din Germania şi din Anglia, angajat de societate în vederea rafinăriilor puse în construcţie.

Fratele Tinei, cumnatul Izu, arăta numai oarecare superficiale asemănări cu soaţa lui Vartolomeu Diaconu. Scund, smead, foarte sprâncenat şi ochios, cu bărbia înălbăstrită de lama „Gillette”, nu părea de fel atins de pecetea gravă a contabilităţii şi a cifrelor. Flecar şi glu-meţ, poate cam fanfaron, jongla dezinteresat cu aceste cifre, mulţumit cu salariul său şi nerâvnind la bunul privilegiaţilor, aşa cum suspina Tina de douăsprezece ori în douăsprezece ceasuri şi cum îi trecuse şi lui Vartolomeu Diaconu patima înveninată şi ascunsă.

Tovarăşul de masă, inginerul Sebastian Luduş, coleg de şcoală pe vremuri cu Izu, impresionă plăcut şeful sta-ţiei din Piscul Voievodesei, prin figura sa distinsă, costumul de stofă cenuşie şi ţigările englezeşti. Căci acum Vartolomeu Diaconu judeca şi el oamenii, îi preţuia şi-i cântărea îndeosebi după aceste deşarte măsurători.

— Sunt numai de alaltăieri aci – anunţă inginerul – şi am început să mă plictisesc, domnule Diaconu!

— Vă înţeleg!… Se grăbi să încuviinţeze Vartolomeu Diaconu. Nu prea există distracţii la noi. Suntem cum e mai rău! Nici în car, nici în căruţă. Nici în sat nici în oraş!… Un fel de tren mixt: personal amestecat cu marfă…

Tânărul inginer Sebastian Luduş clătină din cap, scuturând cenuşa ţigării englezeşti, cu miros de miere şi smochine, în scrumiera de metal alb cu reclama societăţii „Voevoda” în litere reliefe.

— Nu e ce crezi dumneata, domnule Diaconu! Nu mă plictisesc din cauză că lipsesc distracţiile. N-am venit să mă distrez aci… Tocmai aceasta o spuneam prietenului Izu! Mă plictisesc, fiindcă n-am de lucru. Îmi pare că societatea s-a cam grăbit. Angajează personal şi nu are rafinăria gata…

Vartolomeu Diaconu răsuci mâna în spirală deasupra capului, într-un gest care însemna că de aceasta nu poartă el grijă şi că nici alţii n-ar trebui s-o poarte.

— Până la toamnă… He-he! E destulă vreme să se termine zece rafinării, nu una!

— Până la toamnă… Stăm! Îi întrerupse cuvântul Izu Protopopescu. Mă tem că stăm. S-a ivit un drac…!

— Ei cum?… Se miră foarte sincer, Vartolomeu Diaconu.

— Trebuiesc bani şi nu sunt bani… Este, dar s-a isprăvit!

Şeful staţiei îşi privi cumnatul cu neîncredere, căutând pe obrazul său un semn că glumeşte, şugubăţ, cum îl ştie.

— Ce fel de vorbă, adică?… Întrebă. Milioanele, zecile de milioane – sutele de milioane, pot spune – băgate acilea; acestea ce sunt? Unde sunt?

Izu Protopopescu râse de data aceasta într-adevăr înveselit.

Arătă cu ţapul de bere pe fereastră, afară, spre sonde, hangare şi cisterne.

Deşertă ţapul pe gât, îşi şterse spuma de pe buze cu batista şi scoase cuvânt:

— Sunt aci, nene Vartolomeu! În sonde şi în tot ce vezi… Petrolul cere bani cu nemiluita ca să aducă bani cu vârf şi îndesat. Iar capitalul domnului Hagi-Iordan n-ajunge… Şi creditul câteodată înţarcă, atunci când lucrează o mână ascunsă pe dedesubt. Mă tem că este un peşte mare care vrea să-l înghită pe cel mic… De aia stăm, până ce s-o alege bătălia…

— Tot nu-mi vine să cred!… Urmă a se minuna Vartolomeu Diaconu. Nu mi-aş fi închipuit niciodată că staţi rău…

— Dar nu stăm de fel rău, nene Vartolomeu! Stăm foarte bine, dimpotrivă! Ţiţei mai mult decât în visul domnului inginer-şef Grinţescu şi al domnului Hagi-Iordan. Unde intră sonda, ţâşneşte ca berea de la butoiul cu presiune… Numai că toate astea cer investiţii noi de capital şi capitalul deocamdată n-ajunge. Acesta e hazul petrolului. Când stai mai bine, stai rău! Când îţi merge mai bine, ai nevoie de alt rând de bani… Petrolul, nene Vartolomeu, e o afacere pe termen lung. Chestie de rezistenţă.

— Şi de politică!… Adăugă inginerul Sebastian Luduş, urmărindu-şi fumul ţigării…

— Fireşte că şi de politică! În această privinţă n-avem nici o teamă… Politica o învârteşte domnul Iordan HagiIordan, şi, învârtind politica, o dată cu ea tot aşa îl învârteşte şi pe domnul Demetrian, omul nostru…

— Este o politică mai mare, pe care n-o mai poate învârti domnul Hagi-Iordan, dragă Izule! Vorbi inginerul cel tânăr, despicându-şi fumul cu latul palmei într-o joacă distrată, ca şi cum ar fi făcut despărţirea între două feluri de politici.

— Ba bine că n-o fi! Ce naiba am discutat noi până acum? După cât am înţeles eu însă, are s-o învârtă domnul Hagi-Iordan şi de data aceasta. Chestia e să nu treacă legea minelor cea nouă şi să rămânem la a noastră, veche, sireaca!… Şi până atunci, mi se pare că o să avem o nouă emisiune. Dublarea capitalului. Atunci să te văd, nene Vartolomeu! Atunci e rost de procopseală… Te căpătuieşti cu treizeci-patruzeci de acţiuni la nominal; măcar atâta s-ar cuveni s-o facă domnul Emil Sava pentru un funcţionar public care serveşte societatea aşa de prompt. O face? A doua zi, iei pe ele dublu! Fiindcă la o sporire a capitalului, cum o văd eu, chiar dacă se feresc acum unele bănci, avem subscriitori mărunţi… Douăzeci de acţiuni, unul; treizeci, altul; o sută de acţiuni, al treilea… Sută cu sută se fac miile!… Au să dea năvală ca la pâinea caldă… Îţi aminteşti

ce-a fost cu „I. R. D. P.- urile”? Pe urmă cu „Speranţa”? Cu „Viitorul Petrolifer.”? De la o zi la alta, săreau în sus, cu douăzecitreizeci de puncte… Pregăteşte-ţi un mic capitălaş, nene Vartolomeu!

Vartolomeu Diaconu zâmbi amar, ascunzându-şi sub mânecă manşeta destrămată, fiindă i se păruse că inginerul tânăr în impecabila lui eleganţă occidentală îşi fixase stăruitor privirea la mustăţile pânzei.

Zâmbi amar şi se văzu chibiţ la o masă unde jucătorii nu-şi treceau cărţile din mână în mână. Pontau pe mai multe tablouri; iar pe-o placă albă apăreau şi dispăreau numerele negre, cum sar şi se compun mecanic la aparatul de la casa „Barului American”: „Voevoda”: 2250 „Voevoda”: 2265 „Voevoda”: 2275 „Voevoda”: 2280 „Voevoda”: 3000

Alţii ridicau teancurile de hârtii. Cumpărau, vindeau, iarăşi cumpărau şi vindeau. Câştigau vânzând. Câştigau cumpărând.

El chibiţea!

Inginerul Sebastian Luduş aprinse ţigară de la ţigară şi, potrivindu-şi dunga pantalonului pe genunchi, continuă discuţia întreruptă la sosirea lui Vartolomeu Diaconu.

— Încât, scumpe Izule, din punctul meu de vedere aş spune că-mi este indiferent dacă societatea rămâne naţională, sau trece sub influenţa americană ori anglo-olandeză. Principalul e să fie finanţată acum, de la început, din plin, ca să poată da maximum de randament. O zi mi-a fost destul ca să-mi dau socoteală. E o regiune cu foarte, foarte mare viitor… Dar tot ce s-a făcut până acum e rudimentar şi barbar. Numai o rafinerie şi o instalaţie modernă pentru prelucrarea distilatelor, aşa ca să nu se piardă o picătură, numai acestea vor pune în valoare tot ce vezi. Că va izbuti domnul Iordan Hagi-Iordan numai cu politica sa şi cu capitalul românesc, mă cam îndoiesc… Sunt forţe prea mari şi noi suntem prea mici… Ce reprezentăm pe scara producţiei? Locul al şaselea… În timpul acesta Venezuela, care înainte de 1917 nici nu figura pe tablou, a

trecut în locul al doilea. Persia a trecut în locul al cincilea… Toate, peste capetele noastre…

Vartolomeu Diaconu vedea în felul său aceste peripeţii ale bătăliei petrolifere.

O mână uriaşă ştergea cu buretele de pe o tablă uriaşă, numele ţărilor scrise cu cretă şi le înlocuia cu altele. Mexicul trecea de la rândul doi la rândul trei; îi lua locul Venezuela; îndată Persia se repezea să ocupe locul liber. România rămânea neclintită, pe undeva pe la coadă, legată de Galiţia…

— Din punctul meu de vedere – urmă inginerul Sebastian Luduş – exemplul Venezuelei e de invidiat şi de imitat! Dar vezi, acolo n-a lipsit finanţarea. Pe un teren virgin, a intrat capitalul cu forţa lui, cu iniţiativele şi legăturile lui – şi nu s-a lovit de obstacole… Numai gândeşte-te! În 1917 abia 16.400 tone de petrol; în 1922, peste cinci ani, 300.000 tone; acum doi ani 1.200.000 tone iar anul trecut mai bine de 2.500.000… Nu este exclus, peste cinci, peste şase ani, producţia să fie de 15, 20, 25, 30 milioane… Acestea fiindcă se lucrează în mare, nu cu ţârâita, ca în ţara carului cu boi!

Vartolomeu Diaconu surâdea cu beatitudine priveliştii care se desfăşura înaintea ochilor, ca în tablourile sinoptice din partea enciclopedică a almanahului Hachette; în 1917 un mic câmp de barile cu petrol; peste cinci ani de douăzeci de ori mai mare; pe urmă crescând, însutindu-se, un câmp nemărginit, cât cuprind ochii până la linia orizontului, baril lângă baril…

Îşi şterse năduşeala de pe frunte:

— Straşnică ţară Venezuzela! Aşa mai zic şi eu!… Că nu ne născurăm şi noi acolo…!

C a p i t o l u l V I.

Luptele sunt de mai multe feluri, căci nici oamenii nu se aseamănă unul cu altul.

Înfundat în fotoliu, cu picioarele răşchirate, descheiat la vestă şi cu gulerul desfăcut, Iordan Hagi-Iordan dor-mea profund.

Braţul drept atârna peste marginea jilţului; degetele ţineau o havană stinsă care se consumase singură şi mai păstra scrumul intact.

Iordan Hagi-Iordan răsufla greu prin somn, sforăind pe-o nară – prin gura întredeschisă aerul fugea şi intra cu un ţiuit subţire şi ritmic, mecanic, de supapă deterio-rată când scapă în răstimpuri egale presiunea.

Enorm şi congestionat, cu obrazul lac de sudoare grasă şi cu părul smoc umed pe frunte, marele petrolist nu prea arăta să fie la el acasă în această încăpere cu mobila preţioasă şi cu tablouri rare. Părea mai degrabă un om de serviciu, un vizitiu ori rândaş, îmbrăcat în hainele stăpânului şi adormit în lipsa sa acolo unde l-a apucat vremea, după ce-a dat iama prin sticlele de la pivniţă şi proviziile de la cămară. Dar falca de jos, puternică şi lată, sprijinită în piept, adăuga însă înfăţişării bestiale ceva deosebit, impresionant şi satrapic, tocmai prin acest stigmat de ferocitate. N-au asemenea fălci oamenii de serviciu, vizitiii şi rândaşii, osândiţi să rămână toată viaţa vizitii, rândaşi sau valeţi.

Din când în când, sforăitul înceta şi o dată cu el ţiuitul subţire.

Omul scrâşnea din măsele prin somn.

Apoi mandibulele se relaxau; din nou începea aţa de aer scăpând ritmic şi şuierător prin supapă.

A tresărit fără vreo pricină dinafară. A deschis ochii şi i-a îndreptat direct la ceasornicul de pe căminul de marmoră. A rânjit satisfăcut.

Se deşteptase exact cu trei minute înainte de sfertul de oră fixat.

Aceasta era tăria lui cea mare, mai mare decât puterea maxilarelor: chiar prin somn, chiar prin vis, îşi urmărea gândul hotărât! Nimic nu-l putea abate până ce nu-şi ajungea ţinta. Nici oboseala, nici obstacolele, nici patimile; căci Iordan Hagi-Iordan nu era cu nimica străin de patimile omeneşti. Mânca mult, bea bine, nu renunţase la

dezmierdările femeieşti. Mai presus de toate punea însă cealaltă patimă neistovită din tinereţe: a puterii prin ban şi a banului pentru puterea închisă în ban.

Căscă, iar la clătinarea mâinii, cilindrul de scrum se sfărâmă pe covor. Zvârli capătul havanei spre scrumiera de cristal. Ţigara căzu alături, se duse de-a dura pe masă, se rostogoli jos.

Nu se plecă s-o ridice.

Pe masă se aflau mai multe foi dactilografiate şi o broşură cu scoarţele galbene. Le băgă împreună într-o copertă de dosar. Întinse braţele în lături, icni, şi se smulse din jilţ.

Telurile răsuflată uşurate.

Încăperea era vastă şi luminoasă, ca toate camerele acestei locuinţe poate prea largi şi pustii pentru un om singur, cu fata întotdeauna absentă din ţară, cu băiatul la şcoli, trei sferturi din an.

Încăperea era vastă, luminoasă, cu mobilă veche de stil, şi cu persiene molataice sub paşi; cu vitrine de cristal sub care dormeau podoabe de muzeu.

Acestea toate îl interesau însă prea puţin pe Iordan Hagi-Iordan.

N-avea nici un gust pentru ele şi nici o pricepere. Au fost alese, cumpărate şi aduse de Viorica, din drumurile sale prin străinătăţi. Pentru dânsul banul nu este mijloc de a obţine confort, frumuseţe şi bunuri. E o patimă pentru voluptatea puterii ascunse în el. A dormit şi pe paturi de fier cu mindir de paie. A mâncat şi un sfert de pâine neagră cu măsline putrede. Nu s-a simţit mai rău.

Mai rău se simte acum, împresurat de ameninţări oculte.

Iordan Hagi-Iordan măsură de câteva ori distanţa dintre fereastră şi masă, cu paşi apăsaţi.

Pe fereastră se vedea grădina cu iarba tunsă, poteci de nisip galben, avuzul împroşcând palmierul de apă, rondurile de pansele, trandafirii „Mareşal Ney” şi molifţii cu verdele cetinii oxidat.

Dincolo, peste grilaj, teii Kiselefului şi săgetarea neogoită a automobilelor, cu zvâcul sonor al vântului spintecat, ca pocnetul unor batiste de mătase.

Pe masă se aflau foile dactilografiate şi broşura cu scoarţele galbene sub o cămaşă banală de dosar.

Îl atrăgeau mai mult acestea.

Se opri să răsfoiască broşura şi rânji.

Sună:

— Să pregătească maşina!

Servitoarea intrase, ascultase, se înclinase şi ieşise fără să articuleze un cuvânt.

Iordan Hagi-Iordan îşi dădu din nou drumul între bra-ţele jilţului, care-l primiră cu geamăt. Începu să se descalţe, aruncând un pantof într-o parte, altul în alta, hainele pe spetezele scaunelor şi cămaşa ca un balon dezumflat în mijlocul camerei.

În pielea goală, burduhănos şi păros, circulă pe covorul moale, cu o vizibilă plăcere că simte aşa piciorul dezumflat în mijlocul camerei.

Privi din nou pe fereastra deschisă.

O pasăre veni din zbor să se aşeze pe pervaz, dar făcu îndărăt înfiorată de asemenea namilă.

Iordan Hagi-Iordan păşi peste haine şi pantofi, scotoci într-o şifonieră, îşi puse la îndemână o cămaşă curată şi trecu în baie.

Toate le săvârşea foarte natural. Uneori circula aşa dintr-o cameră în alta. Slugile se învăţaseră cu acest obicei. Nu intrau decât atuncî când chema soneria. E drept că nimic nu-l împiedica să sune şi când se afla dezbrăcat. Servii şi servele primeau ordine cu ochii în pământ, de la un stăpân gol ca Adam. Ca un Adam hâd, osânzos şi plin de toate păcatele lumii.

Dar astfel de judecăţi şi păreri nu-l interesau pe Iordan Hagi-Iordan. Plătea. De asta avea casă! Ca să se plimbe prin ea cum îi vine poftă. De asta plătea servitori! Ca să-l slujească şi când nu poartă guler la gât. Căci erau zile când

şi pijamaua de mătase cea mai subţire i se părea un strai al civilizaţiei prea strâmt şi prea apăsător pe trup. Poate din pricină că în copilărie îşi petrecuse atâtea şi atâtea ceasuri despoiat de orice vestmânt, pe malul Du-nării, în luncile din preajma portului de obârşie.

Acolo, în întrecerile la înot cu alţi feciori de hamali, de pescari şi căruţaşi, a fost nu o dată mai-mai să-l târască şi să-l înece puhoiul Dunării.

De acolo a învăţat că moartea înotătorului e în el, nu în vrăjmăşia elementelor dinafară. Cât timp lupţi cu torentul, ai sorţi să ajungi la mal, chiar dacă sorţul acesta ar fi numai unul dintr-o mie. Se duc la fund şi apar după trei zile, cu burta cobză în sus, numai acei care-au muiat braţul, strigă „ajutor!” şi aşteaptă ca minunea salvării să le vină de la alţii.

Frecându-şi trupul uriaş şi stacojiu cu o mănuşă aspră de păr, răsucindu-se sub duşul gheţos cu monstruoase mugete de ciclop rănit, Iordan Hagi-Iordan simţea colcăind în el această sălbatică însetare de a trăi şi de a birui, care-i zvâcnea până la plesnet arterele.

Se întoarse în cameră tot în pielea goală, şuruind de apă şi târând după dânsul cearşaful şi prosoapele.

În baie se afla o sofa învelită cu muşama, un scaun rotund pentru îmbrăcat, se aflau cuiere şi tot soiul de halate, papuci şi covoraşe de linoleum. Nu se folosea de nimic din toate. După cum după-amiaza prefera să doarmă în jilţ, alături de patul profund şi elastic.

Orânduielile lumii civilizate îi păreau nişte obligaţii insuportabile, al căror singur haz e că pot fi călcate în toate chipurile, cu forţa sau cu viclenia. Călcate sau exploatate, speculate.

Se îmbrăcă fluierând.

Împături în patru dosarul cu foile dactilografiate şi cu broşura galbenă. Le băgă în buzunarul hainei şi aprinse o ţigară de foi, aruncând chibritul pe covor. Cu pălăria pe cap mai cercetă ceasul. Era încă devreme. Cinci fără un sfert.

Întâlnirea a fost fixată la cinci precis. Avea cinci minute disponibile, scăzând parcursul până acasă la Demetru Demetrian.

Destul timp pentru a deschide în sfârşit şi plicurile pe care le zvârlise înainte de a aţipi, cu o strângere scârbită de buze. Rupse primul plic, brutal, cu degetul. Ştia! Scrisoare de la Emil Sava, vestindu-l alarmat că nu-i place cum stau lucrurile la Piscul Voievodesei.

— Mămăligă! Rosti laconic.

Al doilea plic era de la doamna Cecil P. Tudose. Îl ruga să fie atât de binevoitor şi să-i răspundă la telefon dacă e adevărat că unchiul său, domnul Zaharia Duhu, a dispus de la Paris să i se vândă ori să i se gajeze acţiuni pentru o sumă destul de importantă.

— Vacă! Rosti Iordan Hagi-Iordan.

Îl al treilea plic, într-o scrisoare caligrafiată cu transparent dedesubt, Vartolomeu Diaconu, şeful staţiei Piscul Voievodesei, îl ruga respectuos să-l miluiască şi pe dânsul cu vreo acţiune „Voevoda”, în caz când într-adevăr societatea îşi dublează capitalul şi lansează noi acţiuni pe piaţă, după cum a aflat zvon.

— Bou!

Mototoli tustrele răvaşele şi le zvârli alături de coş.

Mămăligă! Vacă! Bou!… Toţi se speriau, întrebau, cereau, scânceau, se milogeau, ca şi cum în lupta lui avea răgaz pentru asemenea mărunţişuri ale unei lumi mărunte şi neputincioase.

Singurul om de înţelegere i-a rămas tot Dinu Grinţescu, inginerul. El nu se sperie, nu cere, nu întreabă. Din zorii zilei e la datoria sa şi crede în atotiscusinţa lui Iordan Hagi-Iordan, marele brigand, fără scrisori, întrebări, telefoane şi telegrame. S-au ciocnit o dată. Şi-au măsurat puterile. S-au privit în ochi şi şi-au strâns mâinile, ca doi campioni de box pe ring, după un meci nul, la egal. Acum sunt definitiv convinşi că au nevoie unul de altul.

E o împărţire a rolurilor, pe care n-o mai poate sfărâma nimic şi nimeni. Unul acolo, la faţa locului, la o datorie; dincoace altul, în bătaia vânturilor mari, la altă datorie.

Poate o singură gravă eroare era să săvârşească Iordan Hagi-Iordan în viaţa lui; atunci când a voit să înghită partea de drepturi a acestui tovarăş, după legea celui mai tare şi mai viclean. A înţeles mai târziu, după ce şi-au arătat colţii, că pentru inginerul-şef de la Piscul Voievodesei isprava lui de-acolo e tot un fel de patimă. Iordan Hagi-Iordan scoate bani; inginerul Grinţescu păcură.

Şi pentru unul, şi pentru altul, tot o înverşunare a luptei pe viaţă şi pe moarte cu puterile nevăzute care trebuie biruite.

La erupţia unei sonde, inginerul Dinu Grinţescu înscrie în carnetul său debitul zilnic în tone, confruntă aceste rezultate cu prevederile, se bucură când nu există mare deosebire între ceea ce a ştiut el că va fi şi ce este – atât îi ajunge! Iordan Hagi-Iordan vede în aceste tone numai echivalentul în numerar, în acţiuni, în alte credite deschise.

Pasiunea şi nesaţiul sunt deopotrivă pentru amândoi, deşi fiecare altceva caută şi pentru alte pricini.

Iordan Hagi-Iordan pleacă, lăsând uşile vraişte.

În urmă, servitoarea fără glas, cu paşi de pâslă, închidea şi mergea să culeagă hainele împrăştiate, pantalonii încălecaţi pe speteaza scaunului şi cearşafurile zvârlite în iureş; să tamponeze cu o cârpă uscată şiroaiele de apă de pe covorul care a costat cât leafa pe-un an a şefului de staţie din Piscul Voievodesei.

Automobilul străbătu şoseaua printre teii cu frunze de un verde puternic şi umed, încă nealterat, în acest sfârşit de mai cu soare molatic.

Plouase dimineaţa; acum razele împungeau săgeţi oblice de aur prin ochiurile frunzarelor, ieşiseră copii cu guvernantele la plimbare, se alungau automobile şi trăsuri; sus trecea o escadrilă sonoră de avioane.

Iordan Hagi-Iordan nu lua aminte la acest spectacol fugace şi poate divin al vieţii.

Îşi mesteca gândurile în maxilare.

A urcat scările încrucişându-se cu doamna Memy Demetru Demetrian.

Soţia ministrului purta o pălărioară mică, strânsă pe tâmple, de o parte şi de alta, cu două aripioare ca mitologicul coif al zeului Mercur. Flexibilă în rochia de culoarea perlelor, cobora treptele balansat, cu popasuri, încheindu-şi nasturii mănuşilor cenuşii. Iordan Hagi-Iordan o salută, privind-o pieziş pe sub genele stufoase. Memy Demetrian abia îi răspunse, cu o imperceptibilă înclinare din bărbia ovală.

O aştepta jos o maşină de sport, fără şofer. Foarte joasă pe roţi; prelungă şi de aceeaşi culoare a perlelor, cu o şuviţă subţire ca sângele tras de jur împrejurul caroseriei.

În uşă, Iordan Hagi-Iordan se opri s-o mai privească o dată instalându-se la volan şi plecând.

Fălcile mestecau mai puternic.

El o cunoscuse şi altfel pe doamna Demetru Demetrian, în alte timpuri nu prea depărtate.

Valetul în livrea îi luă pălăria în primire…

Holul era auster, umbros, cu lumină cernută prin vi-tralii. Căptuşeala de lemn întunecat a zidurilor, scările de stejar, mobilele drepte şi înalte ca stranele, dădeau a atmosferă de biserică intrării; dar în locul mirosului de tămâie plutea încă parfumul doamnei Memy Demetrian.

— Vă aşteaptă sus, domnul ministru!… Explică valetul, înaintând un pas şi lipindu-se de pălimarul scărilor de stejar sculptat. Aci, în biroul de jos, vă deranjează tot timpul soneria telefonului…

Sub paşii apăsaţi şi rari ai lui Iordan Hagi-Iordan, treptele scârţâiau, cu toată învelitoarea groasă a covorului.

Ministrul citea o carte legată în scoarţe de piele. O închise, băgându-i signetul între foi şi o puse alături cu o vădită părere de rău.

Se cunoştea bine că dacă ar fi fost să aleagă între compania lui Iordan Hagi-Iordan şi a cărţii, fără nici o şovăială ar fi rămas la carte. La aceasta sau la oricare din sutele rânduite în rafturi, după cristalul bibliotecii masive, care acoperea trei pereţi.

— Ţi-am stricat socoteli?… Întrebă Iordan Hagi-Iordan. Aveai altceva mai bun de făcut?

Ministrul făcu semn cu mâna că aceasta n-are nici o însemnătate.

— Ţi-am telefonat, fiindcă trebuia să te văd neapărat! În interesul meu şi al tău…

— Al meu?… Se miră Demetru Demetrian. Interesele mele sunt atât de puţine! Şi pe cât pot, mi le apăr singur…

Iordan Hagi-Iordan împinse un scaun cu piciorul, mânându-l de la spate până aproape de biroul ministrului. Se aşeză, răscrăcărându-se şi lăsându-şi ceafa groasă pe spătar.

Fără să-l privească în faţă, scoase cămaşa împăturită a dosarului din buzunar, o desfăcu, scutură dintre celelalte foi broşura galbenă şi o zvârli pe masă.

Îşi scutură mâinile ca de-o atingere murdară.

Spuse, căscând şi privind în tavan:

— Vezi ce ţi se pregăteşte, dragă Demetrian? Ce infamie s-a pus la cale? Întâmplarea a făcut s-o surprind din timp şi am crezut o datorie de prieten să te previn…!

Cu palmele împreunate pe pântec, păru că a descoperit un amănunt foarte atrăgător şi curios în ornamentele zugrăvelii din tavan.

Nu-şi desprinse ochii, decât când auzi fâşâind de mai multe ori foile întoarse.

Atunci se răsuci cu scaun cu tot, mai aproape de Demetrian şi îl încleştă în privirea de oţel cenuşiu.

Ministrul era palid. Galben, ca scoarţele broşurii. Îi fugise tot sângele din obraz.

Cuta amară din jurul gurii se adâncise şi Iordan HagiIordan văzu cum tremura mâna cu broşură cu tot.

— E o infamie… Îngăimă Demetru Demetrian.

— De perfect acord! E o infamie. Dar e o infamie care în câteva zile va fi trimisă în plic, pe cinci mii de adrese, va fi răspândită în vitrinile librăriilor şi la chioşcuri, ca orice

broşură de scandal… Mulţimea e laco-mă de asemenea infamii…!

— Cum pot oare unii oameni…?

Iordan Hagi-Iordan îi tăie vorba:

— Oamenii sunt capabili de orice, dragă Demetrian, când pentru o infamie primesc plata care să le asigure restul existenţei!… Tu te-ai ciocnit mai puţin cu asemenea oameni, fiindcă ţi-au venit toate de-a gata. Eu lupt din copilărie cu dânşii!…

Lungi o pauză şi adăugă după un timp:

— Iar la nevoie fac ca dânşii! Operez cu armele lor. De la egal la egal!

Demetru Demetrian îşi dezmierdă maşinal scoarţa de piele a cărţii, îşi purtă ochii la rafturile cu sute de alte cărţi de după cristalul bibliotecii.

— La ce poate servi tiparul, când te gândeşti?…

Iordan Hagi-Iordan rânji:

— Precum vezi, Demetrian! La multe lucruri bune şi măcar la tot atâtea rele…

— Şi ce vrea, în definitiv? Cine e acest om care semnează cu două iniţiale? Cum poate îndrăzni să se ames-tece în viaţa intimă a cuiva? Cu ce drept…?

— Cu dreptul pe care şi l-a arogat singur, de a profita de moment şi de a exercita un şantaj! E simplu cum nu se mai poate, scumpe Demetrian!… Eşti ţinta atacu-rilor, fiindcă legea voastră cea nouă strică prea multe aranjamente. Nu ţi-au găsit altceva vulnerabil. Vor în-cerca să te demoralizeze aşa, scormonind în viaţa ta intimă… Un ziar, oricât de infam, n-ar fi coborât până aci. Dar o broşură anonimă poate colporta orice!… Autorul acesta care semnează cu două iniţiale ştie că nu poţi să-l chemi în justiţie. Nu-ţi dă mâna s-o faci! Ştie că guvernul va confisca-o inutil: a doua zi tipăreşte altele şi le expediază pe adresele care se pot afla oriunde, în cartea de telefon, în registrele cluburilor, în condicile asociaţiilor profesionale… Canaliile calculează toate acestea! Ţi-o spun eu, care nu mă

dau în lături să fiu şi eu canalie, ba încă o canalie ceva mai mare decât dânşii, când nevoia mă sileşte…!

Iordan Hagi-Iordan rostise cuvintele fără nici o stânjenire.

Îl privea înainte, apăsat, cu multe şi grele înţelesuri. Aceasta era tactica lui. Lovea oamenii slabi direct, în piept ori în frunte. Pentru ceilalţi mai puţin slabi păstra viclenia şi lovitura piezişă.

— Îl cunoşti?… Întrebă Demetru Demetrian, punând degetul pe cele două iniţiale de pe copertă.

— Personal, nu! Dar mi-au venit emisari. Mi-au propus un târg murdar, dar precis!… Au încercat şi cu mine… Probabil că vor încerca la alţii, dacă nu le merge cu mine.

— Un târg?… Se miră încă o dată Demetru Demetrian. Înţeleg să vină aceste canalii la mine… Dar la dumneata, nu înţeleg de ce?

— Calculul lor este cum se poate mai logic. Demetriene! Guvernul, adică tu, sau guvernul prin tine (aceasta nu mai interesează), pregătiţi o lege care ne primejduieşte existenţa. Vreţi să daţi drumul capitalului străin ca să ne înghită. Canaliile şi-au făcut socoteala că vom încerca şi noi să reacţionăm cu toate mijloacele.

Iordan Hagi-Iordan repetă, strângând pumnul masiv şi uitându-se la el ca la un ciocan străin de dânsul:

— Cu toate mijloacele! Să strivim pe oricine ne cade sub mână. Calculul lor n-a fost, dintr-un punct de vedere, atât de stupid. Aceasta e şi hotărârea noastră. Au nimerit just! Englejii şi americani au mijloacele lor… Prin diplomaţie şi prin bănci vă forţează mâna! Prin presa din străinătate, vă ţine atârnaţi de-un fir de păr! Prin o parte din presa de aci, pregăteşte opinia publică, slăvind avantajele unor noi investiţii de capital străin într-o altă ţară, unde capitalul lipseşte!… Nouă ce ne rămâne? Mijloace de rezistenţă mult mai mici şi mai puţine. O parte din ziarele care, dezinteresat şi mai ales foarte interesat, apără avuţia naţională a solului şi subsolului. Un partid care trebuie să-şi apere o lege şi oarecare interese ban-care. Mai departe?

Nimic!… Deci calculul indivizilor n-a fost de imbecili. Un scandal oricât de abject, căzut exact în momentul când vii cu legea, te pune într-o lumină ingrată… Nu vei mai avea nici energia să-ţi aperi legea ta.

— A mea?… Surâse trist Demetru Demetrian. Ştii bine că nu este a mea…

— A guvernului, adusă prin tine! Acelaşi lucru! Nu vei mai avea energia s-o aperi. Nu-ţi va mai veni nici să priveşti în ochii unui om, când vei şti că acel om a primit această murdărie şi s-a delectat acasă citind-o… Pe urmă, gazetele vor da o publicitate lucrului sub o formă ipocrită, după năravul lor. Condamnând cu vehemenţă infamia din broşura individului, ar putea s-o aducă în discuţie perfid, apărându-te ca funia pe spânzurat. Sunt apă-rări şi indignări care echivalează cu o trădare! Individul a comptat şi pe aceasta… Mi-a propus, deci, să-i finanţez operaţia! Să-i plătesc adică o sumă, el luându-şi obligaţia să răspândeaseă întâi cinci mii de exemplare. După o săptămână, altă serie… Emisarii s-au arătat în măsură să-mi garanteze şi publicitatea pe calea de mai sus, a ziarelor aşa-zise indignate de abjecţia broşurii. Am înţeles că nu lucrează un individ izolat. Sunt constituiţi în bandă…!

Iordan Hagi-Iordan vorbea sacadat, cu ochii nedescleştaţi de la figura palidă a ministrului, urmărindu-i surparea trăsăturilor la fiecare lovitură izbită în faţă.

Ştia foarte bine că Demetru Demetrian i-a priceput jocul şi că nu mai poate încerca nici o tocmeală. Avea să accepte preţul său – al tăcerii.

Îl socotea un om slab, dezarmat şi încă mai jalnic decât toate acestea: un sentimental.

Sandu Demetrian sau bătrânul Mihalache Demetrian ar fi scos afară, pe scări, cu valeţii, pe individul care ar fi cutezat să propună un asemenea preţ al tăcerii. Dar Sandu Demetrian şi bătrânul Mihalache Demetrian erau oameni de luptă, pe de-oparte; pe de alta, nu şi-ar fi luat niciodată o soţie ca Memy.

— Există o cale pentru a înlătura mârşăvia canaliilor. Lasă-mi-i pe mâna mea!… Propuse deci Iordan HagiIordan. În schimb, citeşte mai întâi acestea! Citeşte; sunt sigur că exprimă gândurile tale.

Din scoarţa dosarului, scutură textul dactilografiat.

Îl trimise cu un bobârnac, de-a lunecuşul, pe cristalul biroului până sub ochii omului palid. Apoi aşteptă, rezemându-şi ceafa lată de spătarul fotoliului şi împreunându-şi mâinile pe pântec.

Demetru Demetrian parcurse foile.

Rosti:

— E tot ce-aş fi pus eu în lege, dacă legea ar fi fost a mea! Însă ştii bine că legea nu e a mea. Nu e nici măcar a guvernului. Ştii cine ne-a impus-o. Împrumutul din străinătate tărăgănează numai din această pricină. Sesiunea parlamentului s-a prelungit numai din această pricină… Din partea mea, n-ar fi fost nevoie de sugestiile de aci. Sunt exact ideile mele!

Căci adevărul paradoxal era acesta.

Interesele unui om ca Iordan Hagi-Iordan coincideau, măcar o singură dată în viaţa sa, cu o mare problemă a ţării. Şi acelaşi paradox înverigase lucrurile atât de năstruşnic, încât un om ca Demetru Demetrian, care făcea politică din pasivitate, fiindcă îl obligase în tinereţe o tradiţie de nume, de familie şi de partid, mai ales manevrele unui grup de partid, care avea nevoie de-o firmă şi de girul unui nume, acum se afla în cealaltă tabără, legat de interesele măcar în parte vrăjmaşe ţării; legat de interesele acaparatorilor de petrol. Soarta guvernului se afla legată de soarta împrumutului. Iar soarta împrumutului era legată de soarta legii „sale”.

— Încât…

Iordan Hagi-Iordan nu-l lăsă să termine.

— Încât sau legea trece cu aceste modificări, sau e amânată pentru la toamnă, la iarnă, mai târziu. Asta e! Eu am nevoie să câştig timp! Peste un an nu-mi mai pasă…

Sunt consolidat. Puteţi face atunci orice lege. Peste un an îmi este perfect egal tot ce se întâmplă cu împrumuturile noastre. Ipotecaţi ţara, vindeţi-o! Vă priveşte.

— Dar înţelege că este imposibil! Legea e pregătită după textul revizuit de preşedintele de Consiliu, de ministrul de Finanţe… Gică Elefterescu s-a întors acum trei zile de la Paris, unde consorţiul a suspendat tratativele împrumutului tocmai pentru a grăbi trecerea legii… Ce pot face?

— Feciorul lui Sandu Demetrian poate face multe, cu puţină voinţă şi energie. Are drept să pună piciorul în prag! Nu-i dă mâna unui guvern de şnapani şi de pro-copsiţi să intre în conflict cu feciorul lui Sandu Demetrian. Mâine ai avea toată ţara alături de tine, împotriva lor! Aceasta o ştiu borfaşii voştri prea bine! Au să ţină socoteală şi au să găsească altceva.

— Dar e imposibil! Repetă Demetrian.

— Cuvântul „imposibil” trebuie şters din dicţionar, Demetriene! Eu l-am şters de mult! L-au şters şi indivizii ăştia…

Bătu cu mâna păroasă broşura cu scoarţele galbene.

C a p i t o l u l V I I.

E o ţară şi un timp fără milă.

Demetru Demetrian îşi scoase pălăria de pai şi lăsă vântul să-i răcorească fruntea.

Automobilul gonea pe caldarâmul stropit, luând înaintea trăsurilor care se îndreptau la trap spre Arcul de Triumf.

La „Bufet” cântă muzica militară. În lumina văroasă a becurilor, o lume pestriţă, în haine de vară, dăduse buzna la mese, cu bunice, mame, copii, nepoţi şi căţei, ca să ronţăie alune americane şi fistici, să discute chestia împrumutului şi neînduplecarea bancherilor de la Paris, să deşarte dintr-o înghiţitură halbele gulerate de bere şi băuturile colorate, cu bulgăraşi de gheaţă în paharele înalte.

Toţi veniseră cu iluzia că descheind nasturii vestelor şi lepădând pălăriile pe-un scaun, alături, îndată va pur-cede să-i zvânte o adiere de peşteră după asemenea zăpuşeală

pretimpurie. Răsuflarea vântului venea însă tot aşa de arzătoare, târând până aici miasmele gazelor de benzină.

Era o seară de sfârşit de mai şi părea o noapte de iulie.

— Oprim la „Chateaubriand”, domnule ministru? Întrebă şoferul, răsucind jumătate de obraz şi ştergându-şi năduşeala cu batista mototolită.

Demetru Demetrian îi făcu semn să treacă mai departe.

Dorea mai întâi o plimbare până la vila Minovici, dincolo, spre Băneasa. Un sfert de oră în singurătate totală.

La restaurantul cu grădina de vară „Chateaubriand”, îl aşteptau la masă Gică Elefterescu şi doi parlamentari majoritari: liderul guvernului şi un vicepreşedinte al Senatului.

De două zile îşi ridicase tot Consiliul de Miniştri împotrivă-i, cu preşedintele în frunte; toţi deputaţii grăbiţi să vadă legea trecută cu o discuţie cât mai sumară, ca să se poată întoarce la treburile lor – (pretindeau cu inocenţă); ca să-şi vadă treburilor lor încheiate – (acesta era adevărul)! Îi ştia pe toţi cam de ce interese sunt mânaţi. Ar fi putut fixa chiar o cifră de fiecare cap, după cum unul îşi rezerva de pe acum un loc într-un consiliu de administraţie al vreunei societăţi petrolifere americane, engleze ori olandeze; după cum altul a măsluit din vreme manoperele pentru a-şi asigura pe compt propriu concesionarea unui perimetru din rezervele statului.

Gică Elefterescu, colegul de la Finanţe, îl asalta ca să-şi poată duce la capăt tratativele împrumutului suspandate. Din nou avea să se încingă o discuţie penibilă şi deşartă. Îl încerca din ce în ce mai hotărât gândul să demisioneze sub un pretext inofensiv, de surmenaj sau de boală; pentru a curma astfel această poveste cu iţele încurcate peste capul său şi cu ciocniri de interese peste puterile sale de rezistenţă.

Un singur om i-ar fi stat alături: Alexandru Vardaru, ministrul de Interne.

Loial, energic şi cu aproximaţie dezinteresat, cu destulă autoritate în guvern, i-ar fi dat o mână de ajutor. Întâmplarea a făcut ca tocmai el să lipsească în străinătate, pe patul unui sanatoriu din Viena, după o operaţie care i-a pus acum câteva zile viaţa în cumpănă.

Astfel se afla singur, înfricoşător de singur, împresurat de haita lupilor.

— Întoarcem? Întrebă încă o dată şoferul.

— Ţi-am spus: înainte…!

Ajunseră la Arcul de Triumf.

Un şir de automobile şi de trăsuri se îndreptau spre Băneasa, altele veneau îndărăt. Maşina vâjâi pe lângă birje cu coşul ridicat, unde se zăreau, în izbucnirea farurilor, perechi îmbrăţişate, picioare împleticindu-se în încleştarea sărutărilor. Pe alei alte perechi mergeau încet, înlănţuite.

Toată şoseaua avea, în seara aceea a sfârşitului de mai, aspectul unei imense grădini de întâlnire, unde bărbat şi femeie se căutaseră în dorinţa unui amăgitor spasm care parodia iubirea. Frunzele teilor păreau verde-albăstrui; frunze artificiale, în bătaia artificială a luminilor.

Umbrele întindeau plase mişcătoare de întuneric de unde apăreau şi unde dispăreau femei în rochii de culori aprinse, cu şolduri balansate, sprijinite în braţe vânjoase de mascul. Aceasta era tot şi aceasta căutau toţi. O femelă, un mascul; un mascul, o femelă!… Pe urmă, noaptea de acum o vor plăti toţi mai târziu, peste o săptămână, o lună, un an ori zece: o vor plăti scump şi crunt, cu un regret, cu un legământ indisolubil, o dezmeticire, o ispaşă.

Demetru Demetrian îşi trecu pe tâmple cleştele degetelor, ca şi cum ar fi vrut să-şi smulgă o perdea materială, care îi deforma perfid priveliştea lumii, o întuneca şi desfigura fiecare gest, într-o grimasă hâdă şi de-un demoralizant cinism.

— Aici poţi opri…!

Era dincolo de Băneasa, într-un spaţiu liber de şosea.

Şoferul, cunoscând prea bine crizele acestea ale stăpânului, cu nevoia lui de tăcere şi de singurătate, întoarse automobilul cu botul spre un drum lateral.

Stopă, opri motorul, sări jos şi se depărtă să fumeze o ţigară pe marginea şanţului.

Demetru Demetrian rămase numai cu foşnetul lanului de porumb în faţă, cu cerul înstelat deasupra şi cu semnalele aerodromului la spate; cu alte constelaţii artificiale, în stânga – luminile postului de radiofonie, în vârful arhitecturilor înalte şi verticale de fier.

Mai erau stele, mai era linişte, mai era o lume pacificată, vegetală, scufundată în întuneric, cu frunzele dezmierdate de adieri?

Părea absurd că această lume mai există totuşi şi că se află atât de aproape de cealaltă lume, unde om rânjea la alt om cu ferocitatea brutală a unui Iordan HagiIordan ori cu ipocrizia onctuoasă a unui Gică Elefterescu. Mâine îi vor rânji poate mai mulţi. Şi altfel! Căci povestea lui, de nimeni cunoscută şi de nimeni înţeleasă, va deveni prada unui scandal de pomină, cum e năravul timpului.

Ministrul îşi astupă ochii cu palma, îşi sprijini fruntea fierbinte. Suprimase lumea exterioară. Gândul dura însă, ronţăind înlăuntru.

Tot aşa, da, tot aşa, într-o noapte ca aceasta s-au petrecut toate. De atunci a început şi ispăşirea lui, pe care fără îndoială că o merită şi că o va târî cu dânsul până la sfârşitul sfârşiturilor.

Crescuse într-o atmosferă austeră. Totuşi devenise un om moleşit, fiindcă viaţa îl cruţase de toate asprimile, de grijă şi de lupte.

Neamul Demetrienilor era vechi. Cu un trecut brav, pe vremea revoluţiei de la 1848 şi pe vremea Unirii. Prin tradiţie şi vocaţie rămăsese predestinat politicii, până la bătrânul Sandu Demetrian. La moartea lui Sandu Demetrian, cu doi ani înaintea războiului, i-a venit rândul să preia el firul. Vocaţia se isprăvise cu dânsul; rămăsese însă

tradiţia. O obligaţie de partid, de la care toţi susţineau cu tărie că nu poate dezerta. Îl pasionau cărţile din bibliotecă, îl pasiona un tablou rar, o sculptură, un bibelou. Pe băncile şcolii îşi făcuse planuri măreţe. Să înveţe ingineria ori arhitectura. Să înveţe a construi ceva: poduri, clădiri, viaducte, uzine. Să se îndepărteze de viaţa şi de moravurile partidelor politice, pe care vrând-nevrând le întrezărise de copil, cu oroare, după tot ce vedea, auzea şi înţelegea într-o casă unde şi Sandu Demetrian se afla zilnic pe picior de război cu haita lupilor. Printre dânşii, neamul Demetrienilor constituia o excepţie. Până la un punct. Numai până la un punct. Căci păstrând cultul ideilor de la 1848 şi de la Unire, mai păstrase şi îndestulă iubire de ţară, de popor, de principii înaintate şi de oarecare ideal democratic. Atât cât a fost cu putinţă. Deci s-a pomenit silit să renunţe la planurile juvenile de odinioară: ingineria, arhitectură, construcţii de poduri, clădiri, viaducte, uzine. S-a lepădat de toate. Le-a trădat pe toate, fiindcă numele Demetrienilor însemna un steag indispensabil pentru partid, fluturat în lupte de şase decenii şi de două ge-neraţii. Cel puţin aşa pretindeau cei care aveau nevoie de o firmă şi un nume. Bunic preşedinte de consiliu, tată preşedinte de consiliu; legi şi reforme înfăptuite prin ei, evenimente memorabile din istoria ţării petrecute sub guvernarea lor şi măcar întrucâtva şi prin mijlocirea lor. Un testament politic, de care nu avea dreptul să se lepede.

Urâţeniile şi tocmelile l-au dezgustat cu totul în doi ani. Când a izbucnit războiul a fost unul din puţinii parlamentari tineri care n-au plecat nici la Odesa, nici la Paris, nici la Tokio, nici măcar la Iaşi.

A îmbrăcat uniforma militară şi a rămas pe front, în prima linie de foc. Acolo a cunoscut el o viaţă, alta; şi atunci, a fost el într-adevăr altul. Acolo a legat prietenie cu un om simplu, nevoiaş şi obscur.

Tovarăşul de bordei şi camaradul de campanie, locotenentul rezervist Codraşcu, funcţionar mărunt de

minister; om cu părul spălăcit, cu privire spălăcită, cu aspiraţiile de viaţă tot aşa de spălăcite, dar cu o inimă de aur. Acela fusese concentrat de la începutul războiului mare, din 1914; trăise epoca neutralităţii în bordeie cu regimentul strămutat de la o frontieră la alta; ar fi acceptat porunca destinului fără nici o plângere, aşa cum s-a supus întotdeauna la ordinul superiorilor şi cum se achitase cincisprezece ani de obligaţiile lui mediocre de funcţionar subaltern, dacă nu l-ar fi muncit veşnic grija fetiţei crescute pe mâini străine doi ani, cât a ţinut concentrarea; rămasă în teritoriul ocupat de trupele Kaizerului, după ce a început războiul şi retragerea. La aceasta se resemna mai anevoie.

Din când în când, scotea o fotografie cu colţurile îndoite dintr-un carnet coşcovit şi uzat. Rămânea îndelung cu micul carton pe genunchi ori pe masa de scândură, rezemat de bidonul din care beau apă amândoi. O copilă în uniformă de şcoală, cu şorţ de lustrin şi cu guler de olandă scrobită, purtând coadele pe spate, ţinând mâinile pe un teanc de cărţi aşezat pe măsuţa de mesteacăn; cărţile unui premiu de fine de an.

Fotografie urâtă şi naivă de oameni săraci, executată într-un atelier pentru clienţi necăjiţi, cu pungile mai mult goale.

De câteva ori, cu toată discreţia sa din fire, Demetru Demetrian a fost aproape forţat s-o vadă, fără voie. Trăiau prea strânşi unul în altul, în promiscuitatea bordeiului. Întorcea privirea în altă parte, când prietenul cu ochi decoloraţi o scotea din carnet şi rămânea cu obrajii sprijiniţi în palme, cu coatele pe genunchi, contemplându-şi copila din fotografia pătată şi veche.

Totuşi, a întrevăzut-o şi a simţit pentru camaradul său o nemărginită milă. Copila i s-a părut dizgraţioasă; dragostea de părinte exagerată, ca şi îngrijorările. O fetiţă în vârstă ingrată a creşterii, sluţită de-un fotograf cu aparatul primitiv şi cu toate accesoriile atelierului după moda veche; măsuţă de mesteacăn alb, palmieri artificiali, un lac zugrăvit pe fundul pânzei.

Numai de două ori, omul modest şi tăcut a lunecat la oarecare spovedanii.

Era despărţit de mama fetei. Îl înşelase şi acum ducea o viaţă uşoară. El n-avea rude. Era fecior de ţărani şi, ca în cele mai multe asemenea împrejurări, rupt prin această ridicare de satul obârşiei, de rubedeniile de acolo; trăind în capitală mai singuratic decât într-un pustiu. Soarta fetiţei îl îngrijora. Soarta de atunci, aşa cum rămăsese ea dincolo de front; soarta de mai târziu, dacă el îşi va lăsa cumva oasele prin Moldova.

Oasele într-adevăr acolo şi le-a lăsat.

Cu două luni înaintea armistiţiului, a fost îngropat de o mortieră la Caşin; amestec de carne, ţărână, intestine şi creieri.

I-a luat locul în bordeiul lui Demetru Demetrian alt camarad, cu altă fire şi fără de asemeni griji.

Multe nopţi el s-a răsucit în culcuşul strâmt, hotărându-se să ia asupra sa, la întoarcere, creşterea acestei orfane a războiului. O vedea de treisprezece-paisprezece ani; nu-şi făcuse socoteala că timpul a trecut şi că fetiţa din fotografie număra acum optsprezece.

A mai trecut încă şi alt timp.

L-au furat alte preocupări.

Bătălia politică de îndată după război, o delegaţie la Conferinţa păcii, altele la Geneva. Morţii au fost repede uitaţi, ca şi toate jurămintele mari din toate bordeile şi tranşeele războiului. Poveste veche, cu nenu-mărate variante, dar mai întotdeauna cam aceeaşi.

Demetru Demetrian a trecut prin criza de nesaţiu a tuturor: nesaţiu de viaţă, de desfătare, dezlănţuirea unei animalităţi dospite doi ani în şanţuri, chiftind de noroi, târâtă în patru labe.

În acea vreme s-a pomenit el în tovărăşia nedespărţită a câtorva prieteni politici de proaspătă origine, cheflii şi muieratici, prelungind masa de seară până noaptea târziu, în localurile cu inevitabile cabine separate.

Tot într-o seară ca aceasta…

— Da! Tot într-o seară ca aceasta… Tot aşa se încrucişau trăsurile cu coşul ridicat şi cu perechi încleştate în îmbrăţişări. Tot aşa treceau pe sub becuri, ieşind din umbră şi întorcându-se în umbră; un bărbat, o femeie: un mascul, o femelă.

Erau pe atunci încă mai mulţi, şi păreau încă mai lacomi.

Nu se istovise sălbatica însetare animală de a deşerta plăcerile până la fund.

Răsăriseră în Bucureşti treizeci de dancinguri, treizeci de localuri de noapte, cu jazuri, cu şampanie falsificată, cu vin falsificat din alcool metilic; cu o clientelă împinsă la suprafaţă de răsturnarea categoriilor sociale, de îmbogăţiri peste noapte la jocul de bursă şi la schimbul coroanelor şi al rublelor.

A fost tot într-o seară ca aceasta.

Întârziaseră la o grădină de vară abia deschisă. Anghelescu de la Severin, Trăienică, dispăruse o jumătate de ceas, făgăduindu-le o surpriză. S-a întors cu trei surprize, nu cu una! Trei fetişcane culese cu telefonul de la o casă de întâlnire, trei fetişcane încă stângace, puţin cam sperioase, cu o prea recentă experienţă profesională. Trăienică, noctambulul de profesie, le-a înviorat cu încetul. Fetele s-au deschis.

Noaptea lor s-a prelungit până la ziuă.

S-a trezit în patul uneia, după-amiază, cu huruitul tramvaielor sub fereastră, cu gura cleioasă şi cu o teribilă durere de cap.

Femeia dormea cu părul răvăşit şi cu piepţii goi. La mişcarea lui s-a întors pe cealaltă coastă, rostind ceva prin somn. El s-a îmbrăcat, şi-a depus obolul pe marginea mesei, se pregătea de plecare. A răsturnat o ramă de pe măsuţa de toaletă, a vrut s-o pună la loc; de sub sticlă a alunecat a doua fotografie, ascunsă sub cea dintâi, şi apoi a treia.

A rămas cu ele în mână.

A căzut cu ele pe scaun. Fotografia şcolăriţei de lângă masa de mesteacăn. Fotografia camaradului de regiment şi de bordei.

Aceasta era Memy.

Acesta era tatăl lui Memy!

A aşteptat până ce s-a trezit. A cercetat-o cu întrebări ocolite, nădăjduind că s-a înşelat. Nu se înşelase însă. Toate se petrecuseră încă mai grav şi mai odios de cum îşi închipuise. Şi îşi dădu socoteală că toate s-au petrecut în ultimii doi ani; că totul ar fi putut să se petreacă altfel, dacă el şi-ar fi ţinut jurământul din bordei, către sine însuşi, atunci când asemenea jurăminte nu păreau numai nişte romantice năluciri.

Povestea lui Memy era odioasă, sinistră; dar în fond banală ca oricare alta. O dragoste, o abandonare, o prietenă mai în vârstă, consolatoare şi cu „experienţă”. Al doilea bărbat, al treilea, abrutizarea…

Astfel, Demetru Demetrian, care-şi hotărâse în bordeiul frontului să-şi asume misiunea de a purta el grijă de soarta şi de viaţa orfanei rămase pe urma camaradului de arme, îşi inaugurase această misiune culcându-se cu dânsa şi plătind-o.

A trăit torturile lui Nekludov din Învierea lui Tolstoi şi a ajuns la concluziile lui. A plecat cu Memy în Elveţia, au rămas acolo trei luni, a crezut că o iubeşte, ea a crezut că îl iubeşte; s-au întors legaţi în faţa legii şi a altarului. Aceasta era ispăşirea sa. Şi credea că s-a încheiat cu atât! O concluzie şi un deznodământ, de care n-avuseseră parte eroii lui Tolstoi din celebrul roman.

Fosta şcolăriţă cu şorţ de uniformă devenise o doamnă decentă şi delicată, o preafrumoasă doamnă, cu oarecare subtilităţi de simţire şi cugetare. Nu era Maslova din Învierea lui Tolstoi.

Într-o vreme chiar, ispăşirea nici nu i s-a mai părut vinovatului prea cruntă. Găsea o dulceaţă în această încercare izbutită de a se depăşi pe sine, de a depăşi o

morală convenţională, ipocritele prejudecăţi ale gloatei de rând. Ispaşa însă avea să se dovedească mai grea şi mai lungă. Ea abia începea.

Viaţa nu iartă atât de uşor.

Doamna Demetru Demetrian rămăsese tot Memy. Îndată a fost din nou Memy cea adusă de-un chefliu, de la o casă de întâlnire. Îi intrase în carne viaţa celor doi ani. I-a plăcut un alt om mai tânăr, o dată; altă dată a crezut că iubeşte pe altul. Pe urmă pe al treilea. Şi aşa mai departe… Demetru Demetrian suportă un supliciu neştiut de nimeni. Mâine ar putea să devină public; un supliciu transformat într-un scandal sub înfăţişarea cea mai odioasă şi mai trivială. Căci legământul lui tainic nu-l ştie nimeni, nici chiar Memy. Nici ea nu bănuieşte că soţul a fost camarad cu obscurul slujbaş de minister; că el i-a adunat rămăşiţele amestecate cu ţărână şi le-a culcat într-un mormânt ca atâtea altele mii, sub munţii Caşinului.

Broşura cu scoarţele galbene a dezgropat numai ceea ce este urât şi trist în povestea lui Demetru Demetrian; originea lui Memy, casa de întâlnire unde sosea la porunca unei patroane, fotografiile de acolo. Şi la acestea, adăugate tot atâtea alte mişelnice născociri. Printre ele afirmaţia că legea cea nouă îşi poate găsi o explicaţie şi prin legătura notorie a doamnei Demetru Demetrian cu Bobby Alexia-nu, fiul cunoscutului Vladimir Alexianu.

Cititorul era invitat să-şi amintească şi amănuntul de-o semnificaţie deosebită că acest vestit Vladimir Alexianu figura drept preşedintele consiliului de administraţie, fireşte fictiv şi parazitar, al unei foarte puternice societăţi petrolifere finanţate de capital englez, cu mari interese de apărat în ţară. Născocirea se întemeia pe un singur ade-văr, de fapt. Legătura doamnei Demetru Demetrian cu numitul Bobby era într-adevăr de notorietate publică. O ştia prea bine şi Demetru Demetrian. Căzut într-o lâncedă torpoare morală, se simţise incapabil de orice act viguros de voinţă.

Aştepta minunea unei dezlegări să-i vină din afară. Venea sub forma broşurii cu scoarţele galbene!

Iar tot ce ticluise autorul anonim devenea verosimil, căoi un om ca Demetru Demetrian, care şi-a cules soţia dintr-o casă de întâlnire şi tolerează atât de senin situaţia de soţ înşelat, putea fii tot aşa de bine, mai departe, în continuare, o mizerabilă unealtă în mâna unei femei şi a amantului, uniţi pentru a apăra ticăloasele interese ale unui trust acaparator. Toate acestea stăteau scrise, demonstrate şi probate în broşura galbenă.

Ispaşa lui Demetru Demetrian, oricât de cruntă îi apăruse la început, încă nu se sfârşea. Cei care puseseră la cale broşura cereau un preţ al tăcerii. Ar fi fost uşor. Legea pentru care se dădea bătălia nu era a sa, nu înfăţişa nimic din ideile sale: era însă o lege decisivă pentru soarta împrumutului, deci a guvernului. Alţii o pregătiseră, alţii o vor vota; fără nici o şovăială el o condamnase, ar fi trecut de cealaltă parte ca s-o combată, cum o dezavuase în Consiliul de Miniştri, ridicându-şi atâtea adversităţi. Îl sileau însă datoriile către partid să tacă şi să se supună. Şi, paradoxal, printr-o monstruoasă ironie, dreptatea, adevărul rămâneau astfel să le apere oameni ca Iordan Hagi-Iordan, ca autorul broşurii, ca alţii, alcătuind fără îndoială o bandă sinistru organizată, în numele celui mai dezinteresat şi lăudabil patriotism.

Demetru Demetrian îşi descleştă fruntea şi privirea din paravanul mâinii.

Răsărea luna la marginea orizontului, spectrală şi spăimoasă, peste câmpuri negre.

Şoferul se apropiase şi aştepta lângă automobil, de stra-jă, în haină albă de doc.

Îl judeca fără îndoială şi acesta; îşi râdea de el ori îl compătimea fără îndoială şi acesta, ca pe orice soţ a cărui nevastă se afla acum cine ştie pe unde, în cine ştie ce tovărăşie.

Nici ispaşa lui Nekludov poate că n-ar fi fost altfel, alta, dacă s-ar fi însurat cu Maslova. Numai că s-ar fi petrecut într-o ţară unde asemenea peripeţii găseau şi altfel de răsunet. Aici, toate erau întâmpinate cu un rânjet, şi cu altul, şi cu altul…

— Ţară fără milă… Rosti încet.

— Ordonaţi! Aţi spus ceva? Întrebă şoferul, făcând un pas.

— Nimic… Putem merge, Neculai.

Demetru Demetrian abia rostise cuvintele – şi îndată l-a săgetat gândul amar că şi acele cuvinte pornite din inimă se întorceau tot asupra lui, tot împotriva lui. Ţară fără milă? Dar ţara era fără milă? Nu cei care o stăpâneau şi o cârmuiau; nu cei care semănau neomenie şi fărăde-milă în jurul lor? Iar el nu se prenumăra tocmai printre aceşti stăpânitori şi cârmuitori? Nu trădase tot ce-a fost bun cândva în el şi tot ce-ar fi putut să fie bun, folositor, şi altora, şi ţării, şi omeniei din ţară, şi poporului său, şi memoriei părinţilor şi bunicilor săi de la 1848 şi de la Unire; nu trădase el oare tot şi toate, ca s-ajungă complicele acestei haite de lupi fără îndurare şi milă? Nu urla şi el cu dânşii? Nu era unul de-ai lor? Putreziciunea din sângele lor nu-i putrezise şi lui de mult sângele din vine?

Luna îi lumina acest sânge năvălit în obraz; un sânge într-adevăr sinistru în lumina sinistră, vânăt, învineţindu-i buzele gurii amare.

Automobilul parcurgea drumul îndărăt, spintecând vântul ceva mai răcorit.

Se încrucişă cu alte trăsuri şi automobile, cu alte perechi încleştate, unele desfăcându-se, altele acoperindu-şi faţa când le izbea evantaiul de lumină al farurilor. La „Chateaubriand”, Neculai opri.

— Aştepţi şi mănânci aci! Porunci Demetru Demetrian, silindu-se să-şi destindă trăsăturile obrazului. Sper că nu întârziem prea mult.

Intră îndreptându-şi umerii.

Îl primi respectuos un chelner:

— Poftiţi, p-aci, domnule ministru… Domnul ministru Gică Elefterescu vă aşteaptă. E şi domnul senator Răducanu.

Îl conducea, deschizându-i drum printre mese, ferind scaunele, în lături, făcând semne altor chelneri să curăţe terenul.

Femeile de la mese priveau cu simpatie această excelenţă încă tânără; om cu reputaţie de cultură şi de gust, îmbrăcat cu distincţie, cărunt la tâmple atât cât este nevoie pentru a-i da un aer de cochetărie mai mult.

Unele îşi şopteau; poate îşi împărtăşeau ultimul cancan din viaţa doamnei Memy Demetrian, abia întoarsă din străinătate. Cu sau fără Bobby? Aceasta era întrebarea.

Demetru Demetrian strânse mâinile tuturor. Gică Elefterescu îi făcu loc alături.

Deputatul Vartino, lider al majorităţii şi înveterat consumator de alcooluri de diferite grade şi sub diferite forme de fermentare, îşi întrerupse o peroraţie pentru a-i da bună seara şi cu acest prilej pentru a da şi o ţuică peste cap.

Discuţia se legă tărăgănat, fără însufleţire.

Ochii căutau pe listă feluri care tocmai lipseau; vinul nu era încă destul de rece; fiecare urmărea, dincolo de cuvintele rostite, alte preocupări. Masă pretins amicală, cu prea multe interese în joc şi la pândă.

Ministrul Gică Elefterescu, trăind politiceşte din reputaţia de băiat bun, serviabil şi fără morgă, îşi ascundea sub această mască o fioroasă ambiţie şi o lucidă cunoaştere a slăbiciunilor omeneşti. Era omul care ştia să aştepte.

De câteva ori îşi arătase unghiile ascuţite. Lăsase întotdeauna urme înveninate.

Acum, căuta pe figura colegului de bancă ministerială vrun semn de capitulare. Toate socotelile i le încurca numai Demetru Demetrian. Succesul sau eşecul împrumutu-lui depindea de atitudinea lui; de această atitudine soarta guvernului; iar de soarta guvernului depindea năruirea ori

încununarea ambiţiilor sale clocite în douăzeai de ani de existenţă şi sforărie politică.

Printre comenzile zvârlite chelnerilor, deputatul Vartino aduse vorba despre incapacitatea opoziţiei de a începe lupta pe care o anunţase cu o mare risipă de muniţii, împotriva proiectului de lege. Se credea în măsură a garanta că, în ultimul moment, unul din cei mai bătăioşi adver-sari, Horia Ţincoca, se va deroba de la dezbaterile Camerei, pretextând vreo boală ori vreun accident. Se obţinuse sau se va obţine aceasta, prin mijlocirea fratelui său, Vasile Ţincoca, om de afaceri şi de încredere al unei socie-tăţi străine din cele mai vârtos interesate să treacă legea fără întârziere.

Alături de el, profesorul Răducanu, vicepreşedinte al Senatului, bătrân cănit, de o eleganţă demodată, cu ghetre albe şi vestă de pichet punctată cu trefle minuscule, privea cu ochiul înduioşat şi umed la o femeie foarte blondă de la masa din faţă. Femeia se afla în tovărăşia unui moşnegel chel şi eu cioc. Nu luă seamă la ocheadele senatorului cănit. Arunca la rândul ei priviri fierbinţi noului conviv; sorbea paharul cu ochii întredeschişi, filtrând printre ge-nele văpsite invitări senzuale, cu capul dat pe spate ca pe-o invizibilă pernă.

Demetru Demetrian nici nu-i observă existenţa.

Răspundea deputatului Vartino, afirmând că dacă e vorba de o lege nouă a minelor, aceasta ar fi trebuit să fie încă şi mai severă, încă şi mai egoist naţională decât aceea din 1924, a guvernului trecut. Şi adăugă:

— Faţă de intenţiile de acaparare, fie ale monopoliştilor de la „Standard Oil”, fie ale celor de la „Royal Dutch”, ar trebui o mână de fier.

Îşi servi maioneza în farfurie şi aşează cuţitul lat, de peşte, alături, încheind:

— Iar dacă altele ar fi împrejurările, mâna aceasta aş crede că o am eu!… Sau dacă n-aş avea-o, mi-aş face-o!

Gică Elefterescu privi mâna albă, subţire şi feminină a colegului, surâzându-şi interior: „Mâna aceasta, am s-o răsucesc eu acuşi să simtă bine!… Mână de mucava şi de femeie. Încă puţină răbdare şi vom vedea!”

Încuviinţă, cu o onctuoasă nevinovăţie:

— Dintr-un punct de vedere ai dreptate, Demetriene!… Din nefericire, situaţia nu admite asemenea mâini de fier. S-au dus timpurile lui Sandu Demetrian ori ale lui Mihai Demetrian, bătrânul!… Astăzi sunt alte mâini mai tari decât ale noastre. Legea veche a exagerat.

— Tu o spui? Îl dojeni Demetru Demetrian. Dar tocmai tu în opoziţie te-ai ridicat şi ai declarat în numele nostru, cerând ca legea să fie încă mai strictă. Tocmai tu şi Vartino aţi învinuit guvernul de-atunci că nu apără destul de energic o avuţie naţională… Aţi avut amândoi două mari succese parlamentare, strălucite şi binemeritate.

— Situaţia era alta!… Observă Vartino.

— Oricât de alta ar fi fost, cum aţi putea oare să dezavuaţi tot ce-aţi susţinut acum doi ani? E o imposibilitate morală.

— Imposibilităţi morale sunt multe şi de multe feluri. Totuşi le acceptăm fiecare dintre noi! Intră în discuţie vicepreşedintele Senatului, părăsind o clipă femeia blondă. Sunt multe, Demetriene, nu mai eşti un adolescent ca să vorbeşti despre ele.

Demetru Demetrian crezu că a desluşit o ameninţare sau o aluzie, în acest avertisment.

Plecă ochii în farfurie, curăţind oasele subţiri ale peştelui.

Gică Elefterescu interveni cu un surâs cinic, de „băiat bun” şi indulgent cu toată lumea, dar mai ales cu sine:

— De altfel, ce importanţă au cele ce-am spus noi acum doi ani? Au murit în monitorul dezbaterilor parlamentare. Lumea uită repede! Adevărul de ieri a fost valabil numai ieri… Când situaţiile se schimbă şi survin alte reali-tăţi, în chip fatal şi adevărul de astăzi e altul! Niciunul nu suntem atât de integri, cum ne credem ori cum voim măcar să

arătăm a fi… Integri, integri! Ce este aia integru?… Cine dintre noi se poate pretinde integru? Ca să fim sinceri!

Lui Demetru Demetrian i s-a părut că şi în cuvintele lui Gică Elefterescu străbate o intenţie ascunsă. Îi căută în privire, ameninţarea corespunzătoare acestei stăruitoare repeţiri a cuvântului: integru, integru, integru…

Dar Gică Elefterescu îşi gusta cu nevinovăţia cea mai desăvârşită vinul din paharul brumat. Pe urmă, răsucind mânerul cuţitului, păru foarte atent şi amuzat de jocul mut şi amoros al senatorului Răducanu cu doamna blondă din faţă.

Întorcându-se brusc, ca şi cum numai întâmplător şi-ar fi adus aminte, îi puse palma pe umăr, cu o mişcare familiară şi protectoare:

— Apropo! Doream să-ţi comunic ceva între patru ochi. Un fleac. Însă oricum, ţin să fiu cu sufletul liniştit.

— De ce între patru ochi? Suntem între noi. N-avem nici o taină unii pentru alţii! Îşi dădu curaj Demetru Demetrian.

Cu o încordare a voinţei încercă să pară nepăsător, deşi presimţea ultima lovitură piezişă.

Desfăcu oasele peştelui, turnă maioneză din sosieră, surise şi el la ocheadele lăcrimoase şi comice ale senatorului cu vesta de pichet, cu monoclu înrămat în aur şi ghetre albe. Dar înghiţitura îi merse în silă şi un val uşor de roşeaţă îi îmbujoră obrazul cu umbre verzui, bolnave, obrazul sculptat de chinurile lui lăuntrice.

Gică Elefterescu tăcu. Un timp zâmbi numai cuţitului, aşezându-l cu muchea în sus şi privindu-i tăişul. Cuţitul se răsturna mereu, refuzând să-şi menţină echilibrul.

Elefterescu îl împinse la o parte, aruncă şervetul peste el şi spuse:

— De altfel, prietenii mei au şi altceva de făcut… Nu vor da atenţie la vorbele noastre, chiar aşa netainice, cum vrei tu să fie…

Vicepreşedintele Senatului îşi şterse monoclul şi se aşează cu coatele pe masă să privească la femeia blondă ca la un

spectacol de teatru. Vartino ceru lista de coniacuri şi se scufundă într-un studiu amănunţit, deşi cunoştea prea bine toate băuturile din lume cu toate preţurile respective.

Astfel toţi, eu exagerată grabă, arătară că ştiu să fie discreţi şi absenţi de la o discuţie care nu-i interesa.

Gică Elefterescu scoase din nou cuţitul de sub şervet.

Din nou îl privi în muche, îi încercă ascuţişul într-o scobitoare, întrebă cu o indiferenţă prefăcută:

— Tot nu s-a consolat Ţincoca? Tot îţi mai poartă pică?

— De ce?

— Te urmăreşte cu o tenacitate de vânător… Sau aş pu-tea spune mai exact: de detectiv!

— Îndeletnicire de naufragiat politic, nu de vânător, nici de detectiv! Nu poate să mă intereseze cum mă urmăreşte şi de ce mă urmăreşte… Ştim cu toţii că e pe jumătate iresponsabil, scos din sărite de propriile sale urlete…

Până acum doi ani, Horia Ţincoca fusese înscris în partidul lor. La formarea guvernului, nemulţumit fiindcă nu obţinuse portofoliul care a revenit lui Demetru Demetrian, a făcut o ruptură, plecând cu alţi nemulţumiţi şi formând o sucursală de partid nou, gălăgioasă şi de acerbă opo-ziţie. Fenomen de sciziparitate foarte curent în istoria politică de după război.

Urmă o pauză.

Gică Elefterescu făcu semn chelnerului să toarne vin în pahare. Ridică paharul şi se uită în zare la culoarea de chilimbar a vinului. Gustă şi aşează paharul la loc.

Apoi, atacă pe alt front:

— Cunoşti vreun individ care semnează cu iniţialele A. T.? Vreun şnapan al tiparului?

— Nu cunosc asemenea oameni. Ştii foarte bine că în relaţiile mele sunt foarte circumspect.

— Hm! Să zicem că aşa este… Dar se poate întâmpla să fie mai puţin circumspecţi cei din jurul tău, dragoste.

— Ce vrei să spui?… Întrebă palid Demetru Demetrian, împingând farfuria.

Gică Elefterescu îl privi în faţă cu hotărâre:

— Dragă prietene, să vorbim serios! Înţelegi că n-aş începe o discuţie cu totul, cu totul neplăcută, dacă n-aş crede-o utilă… Necesară, chiar… Foarte necesară…

— Poftim! Rosti Demetru Demetrian cu glasul alterat.

Gică Elefterescu se prefăcu a nu observa tonul colegu-lui.

După ce mai gustă o dată din vin, îşi şterse buzele cu şervetul şi băgă mâna în buzunarul hainei. Scoase o broşură cu scoarţă verde, împăturită în două.

Vorbi, acoperind-o cu latul palmei, pe marginea mesei:

— Mi-ar pare rău, dragă prietene, dacă vreodată ai socoti convorbirea noastră din astă-seară drept altceva decât este. O solicitudine prietenească. Aceasta întâi!… Şi pe urmă, o solidaritate de partid, care rămâne în afară de orice discuţie… Cum vezi, eu am alte principii. Nu ca ale tale! Mi-a căzut această infamie în mână. Ai s-o citeşti acasă. E o infamie de la început şi până la sfârşit. Dar împotriva unor asemenea infamii, nu se poate lupta nici cu legea, nici cu vreun alt fel de constrângere. Când vei citi ai să înţelegi de ce. Eu cred – simplă părere deocamdată – că individul n-a lucrat din proprie iniţiativă. E un instrument!… Broşura va fi pusă în circulaţie sau va dispare fără ca un singur exemplar să fi intrat în mâna cuiva, după cum tu te vei supune ori nu unor anumite voinţi, care ştii bine că îmi dictează şi mie. Totul se va decide într-un fel sau în celălalt, în douăzeci şi patru de ore… Solidaritatea de partid mă face să încerc prin toate mijloacele a împiedica scandalul. Sentimentul de prietenie mă sileşte să te povăţuiesc a medita serios la toate consecinţele. Şi acelaşi sentiment mă împinge să chem unul din indivizi – îmi pare că sunt mai mulţi – şi să aranjez eu lucrurile cum socot că e mai bine. Mâine îmi dai un telefon. Ai timp să citeşti, să reflectezi şi să te decizi, ca să-mi laşi mână liberă.

Gică Elefterescu îi întinse broşura discret, cum îşi aşea-ză marfa vânzătorii de imagini obscene.

Demetru Demetrian o apucă numai cu două degete, deschise din ciudată şi stupidă curiozitate la pasajul unde era vorba despre legătura dintre Memy şi Bobby Alexianu.

Aici pasajul din broşura cu scoarţele galbene lipsea.

Era o altă versiune, pentru alte interese. Toate uşor de înţeles. Rupse broşura în două, în patru, în opt, moto-tolind foile şi lepădându-le sub masă. Colegul îl privi cu nedumerire.

— Cunosc, prietene! Vorbi apăsat Demetru Demetrian. Cunosc o altă versiune, din altă broşură la fel, cu copertă galbenă; cunosc şi îţi mulţumesc pentru generoasa ta solicitudine. Până mâine voi reflecta şi voi decide…

Doamna blondă de la masă se ridicase să plece. Dom-nul cel scurt, chel şi cu cioc îi oferea vulpea, de pe spata scaunului. Ridicându-se, femeia stărui cu privirea asupra ministrului încă tânăr, cu fire cărunte la tâmplă, atât de deosebit de toţi tovarăşii de la masă şi atât de palid, atât de trist, atât de îndepărtat de dânşii, de tot şi de toate.

Vicepreşedintele Senatului se întoarse către Demetru Demetrian:

— M-ai făcut gelos în astă-seară. Ai o trecere la femei cum n-am văzut în viaţa mea! Şi tu stai de lemn…!

Demetru Demetrian se apără cu mâna. De gânduri, de vorbe, sau poate numai de fluturele nocturn căzut ameţit din globul hipnotic de lumină.

Aprinse ţigara şi încercă să abată discuţia spre alte chestiuni mai puţin crude.

Orchestra cânta uvertura din Semiramis.

Un chefliu trecu împleticindu-se cu două femei la braţ. Din grădină se ridică rumoarea glasurilor, zăngănitul paharelor şi al tacâmurilor, chemările clienţilor şi răspunsul chelnerilor.

Pe şosea sfârâiau în sus şi în jos automobilele, spărgând întunericul cu fâşii luminoase. Altă pereche, sosind din alt local de desfătare, luase locul la masa liberă. Îndată, femeia

feri vaza zveltă cu garoafe din faţă, ca să poată privi direct spre excelenţa încă tânără şi cu părul prea devreme cărunt.

Vicepreşedintele Senatului îşi potrivi mai bine sticla înrămată cu aur în arcada orbitei, înălţă cealaltă sprânceană cănită şi exclamă cu obidă:

— Dar e un scandal cu tine, Demetriene! Nu mai poate trăi nimeni de răul tău! Eşti irezistibil… Şi în acelaşi timp sloi de gheaţă, nu lemn, cum spuneam adineaori. Lemn e prea puţin zis… În locul tău…

— Te rog, pofteşte în locul meu!… Îl invită Demetru Demetrian cu un zâmbet amar.

— Aceasta să i-o spui lui Ţincoca, la vreme. Pe dânsul invită-l, monşericule…!

C a p i t o l u l V I I I.

A ucide mandarinii din China nu e o îndeletnicire atât de uşoară.

Pe jumătate adormit încă, Horia Ţincoca bâjbâise cu mâna soneria de la capătul patului.

Se aflau acolo patru butoane aliniate unul lângă altul, pe o placă de aramă. Apăsase la întâmplare. A deschis ochii deplin numai când a deschis şi madama uşa. A cerut cafeaua turcească şi ziarele de dimineaţă, cu un mârâit de buldog.

Ziua începea sub vitrege auspicii.

Avea o siguranţă superstiţioasă. El nu consulta augurii, nici cititorii în palmă sau zodii.

Descoperise un procedeu mult mai simplu şi fără de greş, pentru a cunoaşte ce fel de surpize îi pregăteşte viitorul apropiat, în rate de câte 24 ore. În fiecare dimineaţă apăsa un buton al fatalităţii şi paria cu el însuşi. Soneriile, în număr de patru, puteau să cheme după culoarea becului de afară: chelnerul, madama, omul de serviciu sau comisionarul. Când nimerea butonul pe care şi-l propusese prin semiinconştienţa somnului, pipăindu-l cu degetul peste cap, toate îi mergeau bine. Acum o scrântise rău de tot. În

loc de chelner apăruse madama. Zeii se pronunţaseră defavorabil.

Câteodată ar vrea să apese aşa pe-un buton al unei altfel de fatalităţi, cum a citit în juneţe într-un roman al lui Balzac.

Există un mandarin în China. Nu l-ai văzut niciodată, nici nu-i cunoşti numele, nici nu ştii câţi ani are, nici dacă are familie. E pentru tine numai o unitate abstractă şi statistică. Unul din cei o jumătate de miliard de locuitori care alcătuiesc viermătul omenesc al Chinei. Ai apăsat – l-ai suprimat! În locul său, moşteneşti averea, fericirea, prestigiul social al unui mandarin din China, puterea şi tot ce decurge dintr-un asemenea rol privilegiat.

Nu-şi aminteşte dacă eroul din romanul lui Balzac a apăsat cumva ori numai ar fi intenţionat să apese pe acest fantastic aparat de execuţie de la distanţă.

El l-ar folosi însă fără nici o şovăială. Nu ca să moştenească prestigiul, averea şi puterea unui mandarin. Îi erau toate indiferente uneori. S-ar fii mulţumit numai să poată suprima aşa câţiva adversari. Bunăoară: directorul ziarului Globul. Bunăoară: preşedintele Consiliului de Miniştri, care acum doi ani, când s-a format lista cabinetului, l-a lăsat să aştepte aci, în camera hotelului, cu fracul întins pe speteaza scaunului, cu jobenul proaspăt periat, cu butonii prinşi la cămaşă, gata să se împopoţoneze cu ele, să-şi atârne decoraţiile şi să meargă la Palat pentru a depune jurământul. Îl aştepta şi automobilul lui Vasile afară.

În locul său, a mers să depună jurământul un mandarin ca Demetru Demetrian, căruia i-au sosit toate de-a gata în viaţă, pe tavă: nume, prestigiu, avere şi figuraţie de manechin umplut cu tărâţe de lemn în orice cabinet, de cinci ani încoace, de câte ori a venit partidul la putere. Acestea se iartă? Mai merită vreo şovăială, când ar fi vorba să apeşi butonul unui aparat fantastic de execuţie?

Horia Ţincoca, lungit în pat, cu mâinile sub ceafă şi cu ochii închişi, în adăstarea gazetelor şi turceştii duble cu dublă porţie de rom, clocea aceste gânduri asasine.

Soarele bătea de mult la fereastră. Prin draperii, lumina străbătea roşie-viorie; iar jos, în stradă, oraşul vuia de trei ceasuri, de când au început oltenii să strige trufandalele sezonului: „Hai la căpş, căpş-căpşunele!”

Deşi dormise dintr-o bucată ca întotdeauna neîntors, fără umbra nici unei amintiri din tot ce-l frământase ziua precedentă, Horia Ţincoca se simţea obosit. Ceva greoi îi apăsa mădularele, ceva coclit îi încleiase gura, ceva toropit îi plumbuise cugetarea.

De un an, mereu se trezea mai obosit decât se culcase. Mereu se smulgea tot mai anevoie somnului şi trândăviei din patul moale, fiindcă dincolo jos, îl aştepta hărţuiala unei lupte fără hodină.

Om de necurmată agitaţie şi de spasmodice izbucniri, Horia Ţincoca adusese în politica românească, a doua zi după război, un element necunoscut, răsărit în fauna măsluitului vot universal.

El reprezenta elanul urletului, crispaţia pumnului, îndrăzneala sudălmii împroşcată spre banca ministerială cu toţi clăbucii scuipatului, spontaneitatea cuvântului irupt înainte de a fi cugetat şi poate tocmai de aceea, adeseori, memorabil şi just. Camera Deputaţilor era terorizată de invectivele rostogolite vijelios, ca bolovanii din vârf de munte, când Horia Ţincoca sărea de pe bancă roşu ca un rac fiert, când se repezea spre tribună, când răcnea spre banca ministerială, când se întorcea cu gesturi scurte şi vârâte în ochii adversarului, cu manşetele scăpate afară şi cu ochii bulbucaţi, gata să-i plesnească din orbite, gemând, spumegând, ameninţând, trântind capacele băncilor, călcându-şi colegii pe bătături şi împrăştiind o adevărată panică fizică.

Atacurile sale îngrijorau în permanenţă banca ministerială. Avea pasiunea radicalelor de mahala presărate în discursuri

alături cu netedele înjurături ţărăneşti; iar sub acest pitoresc conglomerat, ascundea uneori şi multă amabilitate de politician.

Horia Ţincoca îşi cunoştea oamenii – ştia că atât partizanii cât şi adversarii trebuie stăpâniţi prin violenţă, ca animalele circului sub şfichiul cravaşei şi sub dinţii furcii de fier.

Când ziarele anunţau vreo interpelare ori vreun discurs al lui Horia Ţincoca, tribunele Camerei se populau cu auditoriul cel mai compact şi divers, reprezentând toate categoriile societăţii româneşti. Ţărani dornici să vadă cum se încaieră boierii – căci pentru dânşii orice surtucar rămânea un boier; mahalagii amatori de discursuri care nu se deosebesc prea mult de controversele lor de la cârciuma; studenţi purtând în tainiţele sufletului, alături de cel mai sincer idealism, visul unui viitor scaun de deputat; provinciali în treacăt prin capitală şi bucureşteni deprinşi să meargă la Cameră ca la Moşi, la Băneasa ori la hipodrom; public de toate vârstele, de toate apucăturile şi credinţele, toţi se îmbulzeau atunci buluc sus, în rafturile tribunelor, asudaţi şi nerăbdători să asiste la un nou scandal spectacular, pitoresc şi memorabil, să aibă ce povesti o lună. Horia Ţincoca îşi adula cu o mare plăcere spectatorii, le arunca de jos priviri de mulţumită fiindcă s-au prezentat în număr şi nu întârzia să-i satisfacă întotdeauna peste aşteptările lor. Pentru dânşii se zbate, urlă, înjură, spumegă şi încleştează pumnii. Autor, regizor şi actor al unei permanente şi supersonore revolte împotriva oricui şi a neantului, el îşi răscumpăra onest fidelitatea clientelei. Nu-şi înşela publicul la cântar. Mai zvârlea şi un supliment gratuit pe deasupra.

Acum se simţea istovit.

De la un timp încoace, o neaşteptată încredere în el, în puterile lui, în oameni, în prieteni, în partizani, în ideile şi în propriile sale sentimente şi urlete, îl încătuşa într-o iremediabilă osteneală, ca perioada de incubaţie a unei boli ameninţătoare.

De doi ani de când se rupsese de partidul chemat la guvern, pentru a înfiinţa altul nou, mai radical, se împărţise între Cameră şi ţară. Luase harta de-a lungul şi de-a curmezişul, ca un adevărat voiajor comercial al sacrului idealism, sub cele mai diverse aspecte şi în cele mai contradictorii ipostaze.

Într-o zi, vorbea la Arad despre legitima aspiraţie a tuturor naţiilor de a se bucura de drepturi egale pe acelaşi pământ, a treia zi, în alt capăt de ţară, flutura un steag naţionalist în faţa unei mulţimi de plugari, care, legaţi de glie, urăsc din instinct tot ce-i vremelenic: nisipurile ca şi lăcustele.

Zvârlindu-şi violenţele cu accente profetice ca nişte grunji de pământ, vestind o nouă orânduiire a lumii, mai bună şi mai dreaptă, într-un fel de harababură mereu schimbătoare, mereu amestecând lirismul cu sudalma, Horia Ţincoca rămânea o veşnic nerezolvată problemă morală. Actor cu rară putere de autosugestie sau glas adevărat al poporului? Mistificator şi arivist, ori o mesianică apariţie cumulând efluviile morale şi năzuinţele mulţimii? Înşelând sau înşelat? Îmbătând sau îmbătat de cuvinte? Sinteză a unei trecătoare dezorientări politice ori un semn al timpului?

Nimeni n-ar fi putut lămuri.

Nici Horia Ţincoca n-ar fi ştiut s-o spună, fiindcă nici el n-avea răgazul şi curajul să privească limpede în el.

După ce trecea în iureş printr-o mulţime năucită de atâtea strigăte, gesturi, ameninţări şi explozii, ajungea în camera de hotel cu o senzaţie de gol şi cădea într-o somnolenţă care-i aromea conştiinţa.

Pe urmă, se smulgea şi cobora la datoria sa; îl absorbea vâltoarea altei zile. Aceeaşi spasmodică zvârcolire, iarăşi, şi iarăşi, şi iarăşi.

De şase ani trăia într-o cameră de hotel, n-avea un ban agonisit, datorii puzderie; n-avea o carte pe masă, nu-şi hrănea ideologia haotică din nici o doctrină sistematizată de

vreun cugetător politic, social ori economic; scotea totul din el cum din el îşi scoate păianjenul firul. Singura lectură de cinci ani era ziarul. Ziarele.

Când chelnerul aduse vraful de gazete şi cafeaua dublă cu dublă porţie de rom, Horia Ţincoca sări eroic din pat.

Făcu o serie de mişcări după prescripţiile doctorului Müller, întorcându-se la viaţa activă prin încordarea ritmică a gimnasticii suedeze. Îşi aprinsese pipa – năravrămas din anii studenţiei în Germania – şi începu să-şi soarbă cafeaua, aşezat pe marginea patului, parcurgând ziar cu ziar. Începu cu Zorile. Gazeta sa, unde figura ca director.

Era o lectură de întremare, tot aşa de necesară ca exerciţiile de gimnastică suedeză.

Savurând violenţele de stil ale redactorilor, simţea o biciuială înteţindu-i curajul şi îndârjirea. O imagine brutal colorată, un adjectiv izbind ca un bolovan sau o mitocănie cu haz îi strecurau brusc voluptatea reconfortantă a unui aperitiv puternic, cu efect fulgerător.

După ce îşi galvaniză astfel nervii, străbătu cu îngrijorare pagina politică a Globului. Era ziarul cel mai răspândit şi de doi ani ducea o campanie împotriva lui Horia Ţincoca. Nu strălucea în paginile acestea nici o imagine scăpărătoare, nici o idee viguros apărată, nu sărea în ochi nici un adjectiv surprinzător şi plastic. Cenuşiu şi monoton, înfăţişa însă o forţă rămasă de pe vremuri; acele fărâme de prestigiu ale unor legi chiar după ce au căzut în desuetudine.

Horia Ţincoca ura Globul. Îl ura şi se temea de el. Ştia că hârtia aceasta tipărită cu o cerneală ştearsă, cu o elocinţă mediocră dar cotidiană, sapă pe nesimţite convingeri tari şi le înlocuieşte treptat. Buna-credinţă mulţimilor era prada sigură a ziarului Globul – iar această bună-credinţă se afla exploatată cu un sistem şi cu o tenacitate, care depăşeau puterea de răbdare a explozivului Horia Ţincoca.

Citi articolul cu care îl onora în acea zi. Fiecare rând îi apărea sub ochi ca movilele de prundiş, aliniate pe marginea şoselelor. Cititorul n-avea decât să se oprească, să

se aplece şi să ridice o piatră, ca s-o azvârle în capul „agitatorului demagog”. Una nu ucide. Dar o mie ucid.

În ultima vreme, simţise oarecare murmure şi semne de îndoială în mulţimile chemate la adunări, pentru a se lăsa cucerite de verbul focos şi de făgăduiala altei lumi cu adevărat mereu alta în fiecare zi, după loc şi împrejurări. Acesta era rodul campaniei de până acum.

Şi astăzi, Globul adăuga un fapt nou. Prin mijlocirea fratelui său, Vasile, Horia Ţincoca intrase în slujba capitalului străin.

Cu dovezi în afară de orice discuţie, se divulga participarea lui Vasile Ţincoca la întemeierea societăţii „Ţiţeiul Naţional”. Iar acest „Ţiţei Naţional” nu însemna decât o înjghebare pusă la cale de unul dintre trusturile petrolifere străine, pentru a acapara terenurile ţăranilor naivi şi a le concesiona apoi exploatărilor anglo-olandeze.

Horia Ţincoca boţi gazeta ghemotoc şi o zvârli proiectil în perete. Proiectilul printr-o minune de elasticitate îi reveni în cap.

Luptă cu el cum ar fi luptat cu o fiinţă vie, călcându-l în picioare şi ocărind, înjurând, blestemând, fulminând. Se repezi la telefon. Ceru numărul lui Vasile. I se păru un veac până să primească răspunsul. Bătea cu degetele în masă şi înjura ungureşte domnişoara de la centrala telefonică a hotelului, româneşte pe Vasile, nemţeşte pe englezii de la „Ţiţeiul Naţional”, englezeşte pe nemţii de la „Steaua Română”.

În sfârşit, domnişoara se execută:

— Alo! Vasile?

—.

— Da. Eu! Eu. Horia, frate-tău, mai bine nu ţi-aş mai fi fost frate! Am nevoie să te văd neapărat…

—.

— Ce face? Nu eşti singur?

—.

— Cum-cum? Nu poţi veni? Măgarule! Nu poţi veni când te chem eu? Lasă muierea şi vino imdiat! Înţelegi? Imediat!... Nu admit niţi o întârziere...

—.

— Ce? Te reţine o femeie?... Pune-o la telefon să-i arăt eu; să-i treacă pofta de reţinut... Cum? Peste o oră? Te tocmeşti cu mine, idiotule? Imediat!... Aşa da... Bine!... Te-aştept. Nici un minut...!

Cât timp urlase la telefon, auzise prin pâlnia neagră chicotele subţiri ale femeii, în vreme ce răspunsurile lenevoase ale lui Vasile îl făceau să spumege.

Agăţă receptorul şi acum înjurăturile celelalte în feluritele sale idiome de poliglot le cunoscuseră numai pereţii, dacă într-adevăr zidurile au urechi precum se spune.

Aşteptând, Horia Ţincoca se îmbrăcă fără să stea o clipă locului. Îşi încheia pantalonii din mers; privea pe fereastră mişuneala de dimineaţă a trecătorilor pe Calea Victoriei, se întorcea să-şi încalţe un pantof şi înnoda şireturile ridicând piciorul pe marginea geamului. Bombănea înjurându-şi şireturile şi fratele, când într-o limbă, când în alta.

Invidia fericiţii muritori fără rude, fără fraţi; oamenii care răspund numai ei singuri, numai pentru faptele lor.

Acest Vasile îi părea un parazit oribil al sărmanului său idealism.

El ducea o existenţă de nomad, cu nimic deosebită de a studentului nomad prin diferite ţări şi centre universitare de acum douăzeci şi cinci de ani. Primejdiile îl pândeau din toate părţile, ca tot atâtea guri negre de abis, gata să-l înghită. Îl urmăreau duşmanii; i se întindeau curse; îşi sugrumase toate voluptăţile vieţii trecute acum la jumătate; înlăturase orice ispită primejdioasă; iar prietenii îl trădaseră şi el se zbătea între creditori de o parte şi între vrăjmaşii politici de alta.

Iar alături de dânsul, ca o ciupercă trăind în umbra stejarilor bântuiţi de furtună, acest frate gusta din plin viaţa, schimba femeile, automobilele şi locurile de

petrecere, plimbările în străinătate şi plajele băilor de mare, de câte ori îi izbutea o nouă afacere.

Singurul capital al lui Vasile Ţincoca era calitatea de frate al celui mai neînfricat şi mai popular orator din opoziţie.

Prezenţa lui în orice afacere punea întreprinderea la adăpost de campaniile prin parlament ori prin presa prietenă vehementului rebel. El reprezenta garanţia tăcerii şi ca atare ciupea câte ceva din toate afacerile suspecte.

Bine-făcut, fără nimic deosebit în figură şi în inteligenţă, cap de viezure atent la tot ce se petrece în jurul său şi ciulindu-şi urechile la toate zvonurile, Vasile Ţincoca reprezintă cel mai izbitor contrast cu fratele de aceeaşi mamă şi sânge. Îşi apăra şiretenia privirii sub o pereche de ochelari cu rama de baga, se strecura unsuros oriunde presimţea perspectivele unui „ciubuc”, se oferea să potolească urile şi mâniile lui Horia, îi înghi-ţea cu seninătatea cea mai desăvârşită izbucnirile, primea resemnat calificativele cele mai puţin măgulitoare – purtându-i în acelaşi timp o fidelitate nezdruncinată.

Credea în steaua lui Horia.

Iar până la praznicul cel mare al puterii, Vasile Ţincoca se mulţumea să ciugulească astfel, pe ici-colo, fărâmiturile căzute de la masa unde norocoşii înfulecau hălci ceva mai copioase.

Când intră în cameră şi văzu ziarele motolite, scrumul din pipă scuturat pe marginea mescioarei de toaletă şi chipul convulsionat al lui frate-său, Vasile înţelese ce-l aşteaptă şi surâse cu bonomie, gata să-şi primească precât mai calm cu putinţă doza de învinuiri, de blesteme şi ameninţări. Acesta era tributul său cotidian.

— Bună dimineaţa, Horia!… Rosti cu o blândeţe mieroasă.

Horia veni spre dânsul, cu pipa întinsă ca o ţeavă de revolver.

Se înroşise. Vinele gâtului se umflaseră vinete şi groase ca tot atâtea frânghii care-i ţineau capul pe umeri, primejduit

altfel să se desprindă şi să sară în ţăndări sub explozia violenţei.

— Ascultă, Vasile! Urlă. Ajunge! Opreşte! Nu-ţi fă de cap!… Ţi-ai dat mâna cu duşmanii mei?… Vrei să mă pierzi şi să mă compromiţi definitiv cu porcăriile tale? Frate îmi eşti tu?… Cine te-a tocmit să mă nenoroceşti?

În dezlănţuirea mâniei, Horia slobozea întrebările una după alta, ca vagoanele deraiate care se încalecă trosnind din încheieturi.

— Eu? Se miră calm Vasile.

— Dar cine? Gemu Horia. Din fericire, n-am decât un frate. Ajunge unul. Ajunge, Vasile. Unul ca tine ajunge ca să mă distrugă!

— Eu, să te distrug?

— Da! Tu! Tu!… Poţi să faci afaceri, escrocherii, crime, fă ce vrei, dacă am un frate escroc, bandit şi criminal; fă-le toate pe socoteala ta! Câte vrei, cum vrei; te priveşte! Dar nu-mi angaja numele meu, Vasile! Nu mă da pe mâna bandiţilor…!

— Dragă Horia…

— Nici un dragă Horia! Fără dragă… Te ştiu ce speţă odioasă de şnapan eşti. Există vreun minister, există vreo autoritate, există vreo ticăloşie unde să nu-ţi bagi nasul, ca să smulgi o aprobare fiindcă numele tău e şi-al meu? Răspunde!

— Nu-i adevărat, Horia! Nu-i chiar aşa. Exagerezi…

— Nu-i chiar aşa? Răcni Horia Ţincoca. Exagerez?… Nu-i adevărat că nu trece zi să nu te afli în anticamera unui imbecil cu portofoliu de ministru? Nu-i adevărat că lucrezi chiar cu adversarii mei? Nu-i adevărat că „Ţiţeiul Naţional” e cea mai vastă pungăşie a timpului şi cea mai criminală capcană pentru ţăranii? Nu?

— Ţiţeiul Naţional” e o pungăşie? Zâmbi cu milă şi cu siguranţă Vasile. E o capcană pentru ţărani? Te-ai întrecut cu gluma, dragă Horia, sau şi-a bătut cineva joc de tine…

— Mai sunt şi prost acum? Cum îndrăzneşti…?

— Te rog îngăduie-mi să-ţi explic, Horia…

— Ce să explici? Ce poate explica un tâmpit ca tine?

— Rostul societăţii, dragă Horia…

— Rostul societăţii? Ha-ha! Rostul societăţii! Hohoti teatral Horia. Priviţi cine-mi explică mie rostul societăţii!… Puiule, nu m-am ramolit încă, nu-s idiot să-ţi înghit toate balivernele…!

— Horia, te rog, ascultă-mă şi pe urmă vei răcni cât te-or ţine bojocii… Aci nu eşti la Cameră! Ascultă şi ce-ţi spune altul…

— Poftim! Răspunse Horia cu un calm teribil, încrucişându-şi braţele ca Chateaubriand pe ţărmul oceanului zvârcolit de uragan. Poftim! Debitează-ţi palavrele…

— Să vezi…

Şi Vasile Ţincoca începu cu sistemă, o minuţioasă expunere, potrivindu-şi ochelarii, scoţând stiloul din buzunar şi însemnând punctele pe dosul unui plic.

Se aşezase pe scaun.

Horia rămăsese în picioare, privindu-l cu scârbă, în creştet.

— Să vezi, dragă Horia, şi pe urmă să zbieri… Ţăranii proprietari de terenuri petrolifere, de obicei nu cunosc valoarea lor reală. Nu-i înveţi nici tu aceasta, nici alţii ca tine… Nici nu vă interesaţi de aşa ceva. Mergeţi să le cereţi voturile. Îi scoateţi din minţi!… Pe urma voastră vin apoi samsarii buni de gură şi le smulg concesionările pe nimic. Aş putea să-ţi citez sute de cazuri şi tu le poţi verifica oricând. Ţi-ar putea servi şi ca obiect de interpelare în Cameră. (Horia se plimba cu mâinile încrucişate pe piept, înghiţindu-şi întreruperile gata să explodeze din buzele încleştate.) Şi tocmai pentru a înlătura această stare de lucruri s-a constituit societatea „Ţiţeiul Naţional”. Ea va lua ca asociaţi pe ţăranii proprietari, considerând aportul lor de circa 30 la sută din capitalul exploatării. Societatea riscă totul în caz de instalare a unei sonde – şi trebuie să ştii că o sondă poate să coste astăzi până la şase milioane de lei…

Dacă dă de ţiţei, bine, au câştigat şi ţăranii! Dacă nu, banii societăţii s-au dus pe apa sâmbetii. Ei ce-au riscat? Tot riscul e al societăţii. Ea pierde banii…

— Ce bani? De unde bani? Aci e tot banditismul!

— Banii nu importă de unde vin! Destul că există şi că sunt în măsură să poată pune în valoare terenuri nelimitate.

— Nu importă de unde vin, mugi Horia. Nu importă dacă sunt banii lui Iuda, banii vânzării?… Te-ai făcut unealta străinilor, ticălosule, banditule, piratule, escrocule, şnapanule, mizerabile!

— Nu-i adevărat, Horia. E o societate ca oricare alta. Că sunt şi bani străini, recunosc. Dar de capital străin avem nevoie, fiindcă atunci când începe capitalul în mâna unui român, fuge repede cu el la Paris să-l cheltuiască. Am izbutit aşa să asigurăm, fără să prindă nimeni de veste, o suprafaţă respectabilă aproape de Piscul Voievodesei. În loc să-i jefuiască pe micii proprietari un Iordan HagiIordan, societatea îi va face părtaşi la beneficii. Aceasta e crima în care sunt implicat… Orice-ai auzi altceva nu-i adevărat…!

— Nu-i adevărat! Răcni Horia păşind prin cameră şi izbind cu talpa în uşă, în picioarele patului, în radiatorul caloriferului, care scoase un slab geamăt metalic. Nu-i adevărat, hai? Bine, mă imbecilule, îndrăzneşti să-mi spui mie că nu-i adevărat? Ce, sunt chior, tâmpit, ramolit, orb, surd, mut, surdo-mut? Cine nu ştie că sunteţi proxeneţii societăţilor străine petrolifere? Cine nu ştie că faceţi pe misiţii acestor asociaţii de bandiţi în stil mare, aşteptând să vă dea mână liberă legea tâmpitului de Demetrian?… Numai că vă înşelaţi, puilor! Legea lui Demetrian n-are să treacă!… Nici nu va îndrăzni s-o aducă în discuţia Camerei, fiindcă am aci ac de cojocul lui…

Vorbind, trase sertarul măsuţei de noapte şi scoase o broşură cu scoarţele galbene.

O bătu cu palma de câteva ori:

— Cu aceasta am să-i astup gura! Am să-i pun o sondă să curgă sânge, nu ţiţei…

Vasile Ţincoca îşi potrivi ochelarii şi se sculă de pe scaun.

Merse până la măsuţa de noapte, privi coperta broşurii şi se întoarse cu un surâs mirat, reluându-şi locul.

— Va să zică aşa crezi tu că ai să lucrezi, Horia, frate?… Uite, am aci perechea broşurii tale…!

Din buzunar scoase o broşură identică, dar cu scoarţele verzi. O bătu şi el cu palma, presându-i urmele îndoiturilor.

— Exact acelaşi lucru are să i se întâmple lui Demetrian şi în cazul când ar încerca să temporizeze adu-cerea legii în discuţia Camerii sau dacă vrea să opună rezistenţă guvernului, cum se pare că i s-a năzărit în ultimele zile… Exact, Horia!… Deşi acum n-o mai cred. L-am văzut aseară la „Chateaubriand” cu Gică Elefte-rescu, Răducanu şi cu Vartino. După mutra lui de aseară, îmi pare că s-au grăbit alţii, adică dânşii, să-i ia piuitul… Are să tacă, are să-şi însuşească legea, are s-o apere cum te văd şi cum mă vezi, Horia…!

Horia Ţincoca făcu un salt brusc de opinie, întocmai după tactica sa din Cameră.

— Ha-ha! Aşadar la aceasta au ajuns dumnealor? Nu mai există nimic sfânt; familie, nevastă, pudoare, discreţie?… La această murdărie sunt în stare să recurgă?… Frumoase moravuri ne aduc o dată cu capitalul dumnealor străin!… Nu mai sunt alte mijloace de luptă?… Recunosc că Demetrian e un fătălău, fără cele ce i-ar trebui ca să-şi ţină nevasta lângă el. Recunosc că e un fătălău şi în politică. Un motoflete dus de nas şi-un caraghios. O paiaţă în mâinile altora… Le recunosc! Dar să folosiţi această porcărie?… Uite cu cine te-ai înhăitat…!

Spunând, Horia Ţincoca smuci broşura de sub palma lui frate-său şi i-o zvârli scârbit în obraz.

— Să-ţi fie ruşine! Să vă fie ruşine! Şarlatani ordinari!

Vasile se plecă să culeagă de pe jos broşura cu scoar-ţele galbene, o împături şi o puse tacticos în buzunar, alături de cealaltă cu scoarţele verzi.

Zâmbi fără răutate:

— Bine, Horia!... Mie să-mi fie ruşine. Dar cu cinci minute înainte nu mi-ai scos tu broşura aceasta ca să-mi arăţi cu ce fel de armă ai să-l paralizezi pe Demetrian? Exact aceeaşi broşură şi exact acelaşi conţinut, în afară de o mică variantă la o anumită pagină. Ţie nu-ţi era ruşine?... Eşti puţin-puţin cam inconsecvent, ca de altfel în tot ce faci tu, Horia, mai ales de la o vreme încoace...!

O clipă, Horia Ţincoca rămase dezorientat de propria sa piruetă.

Dar numai o clipă.

Izbucni:

— Ce fac eu mă priveşte pe mine! N-ai să-mi dai tu lecţii! Ştiu eu ce fac... Nici n-am nevoie de aşa ceva. Am vrut să-ţi arăt numai ce-ar putea să i se întâmple lui Demetrian, dacă ar da peste un altfel de om. Eu însă n-am nevoie de aşa ceva!... Îi fac ferfeniţă legea şi fără porcăriile acestea!... Legea lui, şi o dată cu legea ferfe-niţă, vă fac ferfeniţă şi pe voi, pe toţi şnapanii puşi în slujba capitalului vagabond... Crezi că mai pot îngădui? Că mai pot tăcea?... Aici te înşeli, băiete! Întâi la capul „Ţiţeiului Naţional" am să lovesc, aşa cum ştiu eu, la mir!

— N-ai s-o faci aceasta, Horia! Îl întrerupse scurt şi cu siguranţă Vasile.

— Ce-eee?

— Repet! N-ai s-o faci...

— Eu n-am s-o fac? N-am s-o fac de dragul mutrei tale? Eu, Horia Ţincoca, am să devin complice prin tăcere cu proxenenţii capitalului străin? Eu, Horia Ţincoca? Glumeşti, Vasile! Te-ai tâmpit, puiule!

— Nu glumesc de loc! Te asigur că n-ai s-o faci!

— Şi de ce, puiule? Întrebă Horia, crăcănându-se şi privindu-l cu ochii micşoraţi. Fiindcă mă împiedici tu?

— Da!

— Tu, parazitul existenţei mele? Haha! Asta-i nostim! Tu, care foieşti ca un vierme în umbra mea? Dă-mi voie să râd...

Horia Ţincoca hohoti într-adevăr, dându-şi drumul pe marginea patului şi ţinându-se cu mâinile de burtă.

— Uite cine o să mă oprească? Ha-ha! Viermele! Ciuperca! Ha-ha! Parazitul, otreapa, şnapanul…!

Atunci se întâmpla un fenomen neaşteptat. Avu loc o revoltă a sclavului.

Vasile Ţincoca se ridică de pe scaun şi izbucni el, cel tăcut, cel calm şi mieros; izbucni el cu vorbele lui fratesău, într-o dezlănţuire tumultuoasă de indignare:

— Eu parazitul tău, Horia… Da?… Într-adevăr! Eu sunt pirat, şnapan, otreapă. Eu n-am idealismul tău, eu nu spumeg de iubire pentru cei umili, eu nu sunt revoltatul de-a cărui gură se ascund toţi în gaură de şarpe, eu nu-s arhanghelul unei dreptăţi viitoare… Eu nu sunt dezinteresatul, apărătorul, spada, protectorul celor mulţi şi umili. Desigur! Eu sunt numai banditul, şnapanul, piratul! Aşa este? Şi îndrăzneşti să mi-o spui tu? Fiindcă te rabd de ani de zile, crezi că ai dreptul să mi-o spui tu?… Bun, frate Horia! Să ne facem atunci puţin socotelile… Eşti cinstit? Eşti curat? Dar de ce mănânci bani murdari, tu curatule, tu feciorelnicule, tu dezinteresatule?… De ce te hrăneşti din banii pirateriilor mele? Dacă ştiai de unde scot banii, de ce mi i-ai cerut de atâtea şi de-atâtea ori? De ce nu te-a lovit scârba mai demult? De ce nu te-ai revoltat? „Mlaştina existenţei mele…?” Dar tu, nufăr imaculat, de unde-ţi sugi hrana?… Vasile-i bandit; dar banii banditului sunt buni pentru a plăti hârtia, când nu mai ai hârtie la Zorile tale de toate culorile cameleonului, la fiecare 24 ore; banii lui sunt buni ca să achite datoriile imaculatului frate Horia… Erau buni, hai? Şi când străbaţi ţara ca să năuceşti oamenii cu toate lătrăturile tale, cu al cui automobil o faci? De ce nu te-ai întrebat cu ce bani plăteşte banditul cauciucurile, benzina, şoferul? Cât costă fiecare săptămână de idealism? Nu face două parale mutra mea? Dar onestitatea ta e de aur, rogu-te? Tinichea revoluţionară!… Eu sunt pirat? Da! Eu sunt mişel? Bine! Eu jefuiesc? Perfect! Dar să ştii una şi

bună… Banditul de Vasile nu mai dă bani. Să-ţi dea „revoluţia naţiona-listă”, ori naiba mai ştie care, după eticheta cameleonică de mâine!

Vasile Ţincoca tăcu.

Gâfâia. Broboanele de sudoare îi şiroiau pe obraz. Răcnise şi el bâlbâindu-se, cu gesturi precipitate, cum nu-i stătea în fire să răcnească, să se revolte şi să amenințe. Îşi răcorise o veche răfuială care-i stătea pe suflet. Acum ostenise. Se lăsă pe un scaun, ştergându-şi broboanele de sudoare. Mânia căzuse odată, ca un foc de paie stins.

Horia Ţincoca rămăsese pietrificat de această dezlănţuire atât de neaşteptată.

Îl ascultase cu dezarmarea impulsivilor când se ciocnesc cu o violenţă mai bolovănoasă decât a lor.

Nu-i venea să creadă urechilor şi totuşi Vasile nu ros-tise nici un neadevăr. Îşi aminti că nota la hotel e neplătită de două luni; că ieri un chelner i-a răspuns nepoliticos, când s-a răstit la dânsul fiindcă serveşte prea încet; îşi aminti că astăzi este ultima amânare pe care i-a mai acordat-o tipografia Zorilor şi că redactorii n-au primit leafa de o lună jumătate… Toate acestea de obicei rămân în grija lui Vasile, când se aglomerează şi când Vasile mai răzbeşte cu una din banditeştile sale afaceri.

Într-o străfulgerare a cugetului, judecă realitatea altfel de cum o vedea în torpoarea conştiinţei de câţiva ani încoace.

Cu o dragoste şi cu o admiraţie neclintită, acest frate bandit îi punea totul la îndemână, îl întreţinea aproape, îi hrănea revolta sa permanentă – şi sinceră fără îndoială – dar alimentată cu banii lui Vasile. Îşi dădu seama că a fost nedrept şi aspru, nu numai acuma, ci de ani şi de ani.

Spuse cu o mai blândă şi mâhnită imputare:

— Aşa, Vasile… Eu sunt, deci, cel mai netrebnic dintre netrebnicii de pe lume? Va să zică toată zbaterea şi mucenicia mea de fiecare zi e o comedie prost jucată, al cărei impresar eşti tu?… Dezinteresarea mea politică e o farsă? Revolta mea e numai o melodramă pentru tribunele

Camerei şi publicul întrunirilor? Acestea sunt şi aşa sunt? Hai, Vasile? De, ce taci?… Spurcă-mi şi tu ce-a mai ră-mas bun în mine, cu balele calomniei. Du-te şi scrie la Globul! Du-te şi scrie la Patriotul, gazeta de şantaj a banditului de Hartular Hristodorescu! Du-te, că atâta aşteaptă, să mă aibă la mână şi să mă strângă de gât! Du-te şi dă-i material şi inspiraţie lui Vladim, banditul cel tânăr, care se ridică acum şi mă paşte la Cameră de câte ori vorbesc, să-mi taie efectele şi să-mi mănânce el coliva! Du-te, că atâta aşteaptă duşmanii mei, care nu-mi iartă nici calicia, nici trecutul de luptă, nici dezinteresarea mea de dobitoc incurabil, exploatată de alţii! Hai, du-te! Dă-le lor material dacă ţi se parte că n-au destul… Pune-le piatra în mână să mă lovească în frunte! Vorbeşte… De ce taci? Dacă tu, frate, care cunoşti adevărata mea situaţie, găseşti că merit toate calomniile, atunci de ce să mă mir şi să mă indignez de ticăloşia celor de la Globul ori de la Patriotul? Redacţia Zorilor neplătită de o lună jumătate, tipografia mi-a dat termen ultim pentru astăzi, nota de la hotel mi-o trimit mizerabilii de două ori pe săptămână…

Horia Ţincoca îşi cuprinse capul în palme, rezemându-şi coatele de marginea măsuţei de marmură. Simţea într-adevăr un mare deşert în jurul său şi o nemărginită îndoială de sine.

Vasile îl privi cu înduioşare.

Mânia îi trecuse de mult. Din nou era acelaşi câine credincios ca întotdeauna.

— Cum, Horia? Se poate? N-ai achitat încă nota la hotel?

— Nu… Două luni întârziere.

— Cât este?

— 16.500…

Şi Horia Ţincoca luă nota de pe masă, întinzându-i-o şi privind-o cu dezgust şi cu amărăciune, ca pe-o stupidă născocire a regimului capitalist ce era.

Vasile scoase portbiletul şi numără repede douăzeci de bucăţi de câte o mie.

— Înţelegi, Horia? Hotelul nu trebuieşte lăsat niciodată în întârziere. E o chestie de prestigiu! Doar nu mai eşti student!… Şi la tipografie, cam cât e datoria?

— Mult…

— Cât?

— Mult de tot. Ce să-ţi mai spun…?

— Ei cât? Asta e acum!… Dacă n-ai să-mi spui mie, cui ai să-i spui?

— Vreo sută cincizeci, poate mai mult… Cred două sute…

— Cam mult! Mărturisi gânditor, Vasile. Mult, dar trebuieşte plătit…

— Da! Aceasta s-ar cuveni achitată numaidecât! Întări Horia Ţincoca. Ce mai tura-vura? Mai mult decât oricând avem nevoie de Zorile… Ştii şi tu! Mă pot aştepta din zi în zi la altele mai grave din partea Globului ori a Patriotului, sta-le-ar patriotismul în gât! Aşa îi mai ţin din scurt. Mai au o frică. Când mă vor vedea fără nici o gardă la spate, atunci au să se năpustească asupra mea ca fiarele… ca nişte bestii ce sunt…

Horia Ţincoca îşi privi pipa deşartă clătinând din cap cu obidă.

Părea că şi vede, chiar din acea clipă, cum această pipă de lemn cu capătul de os îi va rămâne singura armă de apărare când se vor năpusti fiarele, bestiile pretins patriote, sta-le-ar patriotismul în gât!

Vasile tăcea şi el. În minte rostogolea cifre, combinaţii, încasări; îşi plăsmuia ipoteze optimiste asupra datornicilor vechi, pe care ar putea să-i execute. Trase un plic de pe masă şi însemnă repede câteva cifre, le totaliză, le suprimă, mâzgălind cu cerneală deasupra.

După un timp, hotărî:

— Vei avea până la prânz o sută de mii. Până mâine la douăsprezece, altă sută de mii. Achiţi tipografia până la centimă. Voi trece eu şi la oficiul de hârtie. Te asigur pe-o lună.

— Dar redacţia? Întrebă timid, Horia Ţincoca.

— Ce redacţie?

— Băieţii! Bieţii redactori n-au primit un gologan dinainte de Paşti…

— Să aştepte. Le explici situaţia. E nevoie de sacrificii…

— Dar nu vor să mai aştepte. Adică nu pot să mai aştepte…

— Ei şi?

— Au să plece… Mă lasă tocmai în momentul când vom avea mai multă nevoie de condeie ascuţite, să riposteze nemernicilor de la Globul şi de la Patriotul banditului de Hartular Hristodorescu. Sunt oameni şi ei. Nu se pot hrăni cu aer…

— În fine… Încuviinţă mai puţin convins Vasile Ţincoca. Îţi dau opt mii de lei ca să-i domoleşti deocamdată… Vor mânca la un birt mai prost: fac doar democraţie şi patriotism! Pe urmă, în câteva zile, le plătim restul şi suntem la zi.

— Eşti sigur…?

— Evident! Eu ştiu întotdeauna ce spun. Nu plutesc în nori… Cu atât mai mult, cu cât poate va fi nevoie de aceste condeie subţiri – cum le apreţuieşti tu – ca să ducă o campanie pentru „Ţiţeiul Naţional”. Atunci se schimbă chestia… Scapă gazeta de grijă pentru o bucată de timp.

Vasile Ţincoca îşi scoase din nou portbiletul. Îl scutură până la fund. Erau opt mii. Le trecu lui Horia.

Mai căută în buzunarul vestei. Mai descoperi câteva hârtii de cinci sute: unele împăturite, altele mototolite.

Le trecu şi pe acestea neînfricatului său frate.

— Avem nevoie de băieţi!… Recunoscu, ceva mai convins decât adineauri. E bun la ceva şi idealismul lor. Atunci aşa rămâne, dragă Horia! La prânz ai o sută pentru tipografie, mâine cealaltă sută de mii. Hârtia las-o pe seama mea. Unde luăm masa? „Enescu”? „Modern”? Sau undeva, la Şosea, la aer?

— Unde zici tu, dragă Vasile! Îi lăsă drept de alegere Horia, cu o docilitate pe cât de neobişnuită, pe atât de jalnică. Unde zici tu, dragă Vasile…

— Atunci, „Modern”. Mi-e mai în drum…

Vasile se pregăti de plecare. Văzu încă un exemplar din broşura cu scoarţa galbenă pe măsuţa de noapte, răsărită cine ştie cum din sertare în focul discuţiei lor. Îşi aminti cu indiferenţă, ca o concluzie de neînlăturat:

— Aşadar, aveai şi tu broşura? Înţelege atunci că Demetrian nu scapă de scandal nici într-un caz, nici în celălalt… Vine cu legea? Se repede haita lui Iordan HagiIordan şi ceilalţi! Nu vine? Se reped ăştilalţi… Aceasta cred eu că se numeşte în politică dilema lui Mârzescu!… În orice caz, tu deocamdată n-ai pentru ce te amesteca unde nu-ţi fierbe oala. Nu-i aşa, dragă Horia?… La revedere!

Vasile îi întinse o mână caldă, împăcată, devotată; ieşi gonit de acest devotament să gonească după bani.

Horia Ţincoca rămase singur, doborât, cu o mână spânzurată pe marginea scaunului, atârnând moale, mâhnit de moarte… Politica îi păru o odioasă prostituată, pe care când el o întreţine, când ea îl întreţinea. Începu să-şi pună gulerul, maşinal, cu gândurile aiurea. Senzaţia de gol şi de zădărnicie îi plescăia fiecare mişcare, înceată, silnică, istovită, lipsită de resort.

Era departe cu totul de amăgirile tinereşti, din camera lui de student sărac, la Berlin, la Paris, la Londra, când se pregătea cu înfrigurare să plece la întrunirile unde cuvântau marii vestitori ai timpurilor ce va să vină. Acum, târât de vâltoare, n-avea drept la nici un fel de popas, la nici o intransigenţă, la nici un examen de conştiinţă. Toate erau departe…

Cu un suprem dispreţ pentru Globul şi ca o răzbunare din fiecare dimineaţă, luă ghemul gazetei mototolite de jos s-o întrebuinţeze la W. C.

— Asta fac eu cu gazeta lor! Când Globul, când Patriotul! Spuse, trăgând zăvorul la uşă…

Mai târziu, coborând treptele de marmură ale hotelului, îşi aminti că are asupra sa banii pentru achitarea notei. Fu

cuprins de bucuria studenţească de odinioară la gândul acestei eliberări, măcar pentru o bucată de vreme.

Îşi sumeţi pieptul şi trecu la birou, zvârlind hârtiile infamei născociri capitaliste, una câte una, până când casierul ridică mâna:

— Ajunge, domnule deputat! Aţi dat două mai mult.

Horia Ţincoca le strânse în pumn şi le băgă în buzu-narul pantalonilor cu o totală desconsideraţie.

— V-au căutat nişte ţărani de la Piscul Voievodesei, adică de la comuna de-alături! Vesti portarul, salutând cu şapca galonată. Spuneau că pentru o chestie cu societatea „Ţiţeiul Naţional”; vor să vă ceară sfat şi ajutor…

Horia Ţincoca nu dădu vreun semn c-a auzit.

Erau, toţi ţăranii aceştia, din Piscul Voievodesei, de alături de Piscul Voievodesei, de oriunde – erau acum atât de departe de el, atât de departe!

În stradă, un vânzător de ziare răcnea cât îl ţinea gura:

— Ediţia spiciala! Spiciala cu dimisia domnului ministru Demetru Demetrian… Spiciala cu dimisia ministrului Demetrian…!

C a p i t o l u l I X.

Trăim doar în locul şi în vremea schimbărilor.

După ce-au trecut graniţa, bătrâna Ruxanda Duhu, mama lui Zaharia, fostul căutător de comori, n-a mai putut răbda ochelarii fumurii.

Îi ridica mereu pe frunte şi mereu îi cobora pe nasul îngust şi osos, ca să poată privi, pe dedesubtul lor, câmpurile de-acasă; pe deasupra lor, cerul de mătase palidă.

Cu o zi şi o noapte în urmă, simplonul străbătuse Italia.

Acolo cerul era de un albastru mai adânc şi mai pur, pământul din ţinuturile Milanului şi Veneţiei lucrat ca o nesfârşită grădină, cu şanţuri şi irigaţii, cu opusturi şi stropitori; cu pomi plantaţi pe muchia haturilor şi de la un pom la altul cu viţă agăţată în cârcei, dogorindu-şi la soare ugerii strugurilor doldora. Acestea toate au minunat-o afară din cale pe Ruxanda Duhu, bătrână cu patima chiverniselei

din fire, cu lăcomia de pământ crescută în ea din tinereţe şi temeinicită în puterea vârstei lângă un om ca răposatul Antohie Duhu, răzeşul cel aprig şi cârciobar, veşnic purtând la şold taşca de tinichea a cărţilor de judecată.

I-a plăcut şi a înţeles înverşunarea muncitorilor de pământ din acele părţi, să nu piardă nici o palmă de ogor, scurmându-l, stropindu-l, îngrăşându-l şi storcând toată vlaga din el. A luat aminte la o învăţătură prea târzie şi a deplâns plugăria din bătrâni, a răzeşilor şi a pălmaşilor din Piscul Voievodesei, a fostului stăpân ruinat Boldur Iloveanu şi a înstăriţilor mai proaspeţi şi ceva mai iscusiţi în treburile câmpului, ca foştii vechili Ilie Sacară şi fecioru-său Nicachi. A priceput că numai Enache Ilovea-nu, bătrânul, căruia toţi îi spuneau „nebunul”, încercase să aducă din cele străine ţări, nu numai seminţuri în saci, ci şi o sămânţă de învăţătură, pe atunci nouă, întru ale pământului. Şi multe altele le-a priceput ea, măcar că acum nu-i mai erau pildurile de nici un folos.

Dar îndată ce a trecut hotarul, au dezmierdat-o mai cald la inimă ogoarele sălbatice şi urâte, chiar aşa cum se aflau ele, cu porumburi scăpate în buruiană şi cu pecinginea cuscutei mâncând din trifoiuri.

Mai slabă era sâneala cerului, însă o recunoştea.

Cu neastâmpăr întreba de numele ţinuturilor şi ale satelor. Voia să afle din ce seminţie de oameni sunt secerătorii cu pălăriile mari de pai împletit, femeile cu fustele tărcate. Zaharia răspundea pe cât îi îngăduiau ştiinţele sale, pomenind despre şvabii, saşii şi ungurii cuprinşi într-o singură graniţă.

— Ne-am înmulţit, dară ne-am amestecat neamurile… Vorbi bătrâna, uitându-se la satele cu acoperişuri de ţiglă roşie şi la bisericile cu turle subţiri.

Zaharia Duhu îşi încreţi obrazul spânatic într-un zâmbet blajin.

— Ai puţintică răbdare, mamă!… Ai să vezi că s-au amestecat seminţiile, porturile şi limbile încă mai mult, la

noi acasă, în Voievodeasa… Greu ai să-ţi cunoşti satul acuma, când ai să-l vezi cu ochii…

Bătrâna se ghemui în ungherul ei şi rămase pe gânduri, cu buzele strânse.

Într-adevăr, toate s-au petrecut în anii când Dumnezeu îi luase vederea.

Iscoditoare şi ageră la minte, chiar aşa fără ochi, nu-i scăpase nimic din schimbările grăbite ale locurilor, ale oamenilor şi năravurilor. Le prindea dintr-o vorbă de ici, dintr-un sunet nou de dincolo; un zbârnâit de camion, un chiot de sirenă, un gâfâit de maşini.

Din toate alcătuise pe urmă o lume a ei, închipuită numai după auz, după pipăit şi miros.

Acum doctorii de la Paris i-au luat perdeaua de pe ochi. Cu nelinişte aşteaptă să-şi vadă satul aşa cum arată el îndeaievea. Se amesteca astfel o bucurie şi o teamă, în nerăbdarea zugrăvită pe chip şi străbătând în fiecare întrebare.

Din celălalt ungher al compartimentului, Zaharia Duhu căuta să-i ghicească gândurile, privind-o cu bărbia în pumn.

Comoara dezgropată de inginerul Dinu Grinţescu la Piscul Voievodesei plătise măcar o minune bună. Fără dânsa, oarbă ar fi rămas bătrâna în întunericul veşnic, bâjbâindu-şi paşii până în ceasul morţii. Păcura cea neagră însă răscumpărase lumina soarelui pentru doi ochi ageri şi neogoiţi, care nu se mai săturau de priveliştile din nou înviate din beznă.

Astfel, Zaharia Duhu se întorcea de pe tărâmuri străine mai împăcat cu îndestulări prea multe şi apăsătoare, pe care nu el le-a căutat şi care îi veniseră în afară de râvnirile sale.

Cercetase muzee, cu vechea lui patimă apreciată cândva de profesorul Alexandru Opriş. Asemuise odoarele de sub cristalul vitrinelor cu altele, numai de dânsul ştiute; aşa cum le-a văzut şi le-a pipăit el cu degetele grunzuroase de ţărână într-o noapte cu lună verzuie şi rece, când visul

căutătorului de comori în aceeaşi clipită s-a împlinit şi s-a năruit.

La plecare dăduse pentru a doua oară de urma lui Boldur Iloveanu ca să-şi ia rămas bun. Îl aflase strămutat într-o încăpere mai omenoasă; gingiile erau căptuşite cu dinţi străini care-i făceau râsul mai puţin urât. Fostul stăpân al Voievodesei căpătase drept încă la doi-trei ani de viaţă, stearpă fără îndoială şi mai deşartă ca moartea, dar fără sfârâit de primus pe un capac de scândură nege-luită şi fără bucata de carne sfârcoasă mozolită în gingii de ştirb.

Domnul Meyer fusese om de ispravă. Se ţinuse de legământ şi nu trădase viclenia generoasă a bizarului client valah. De ispravă au fost şi medicii sanatoriului; studenta săracă intrată în slujbă de infirmieră şi de tălmace; Abeles, feciorul lui Leiba Ţudic, care în aşteptarea lumii sale viitoare, hărţuit de mizeria lumii neîndurate de azi, îşi scuipa plămânii în batistă cu bănuţi roşii de sânge.

Zaharia Duhu l-a urcat cu sila în tren şi l-a trimis în Elveţia să se întremeze.

Comoara cea neagră, scormonită din pământul Voievodesei de inginerul Dinu Grinţescu, de Emil Sava şi de Iordan Hagi-Iordan, se dovedea a alina măcar într-o slabă măsură răutăţile şi urâciunile dezlănţuite o dată cu erupţia sondei nr. I. Prin mijlocirea culacului care într-o vreme căutase şi aflase altfel de comori (acelea lăsate în păstrarea pământului), o nedreptate se îndrepta pe sfert, o durere era ogoită în parte, un rău tămăduit pe cât îngăduia strâmbătatea din întocmirile lumii stăpânite de oamenii de teapa domnului Iordan Hagi-Iordan, marele brigand, şi a soţilor săi mai mari, ori mai mici. Comoara de sub apele Voievodesei trecuse în inima lui Zaharia Duhu. De sufletul ei, omul spânatic şi cu lumină părelnică în ochi părăduia acum aurul negru al celeilalte comori ţâşnite pe ţevi.

— Aiştea-s munţii noştri, îi cunosc!… Vorbi bătrâna, ferind perdeaua şi scoţându-şi cu totul ochelarii fumurii.

Nu erau încă munţii Moldovei. Se desfăşura abia şira-gul Carpaţilor din capătul cel mai îndepărtat al ţării. Dar Ruxanda Duhu îi recunoştea.

În straiul negru şi creţ de ţesătură călugărească, se ridicase uscată şi dreaptă, cu degetele sprijinite în bara de alamă, privind cu nesaţ crestele topite de neguri albastre, brazii codrilor, izvoarele săltând în albii de muşchi şi de stâncă.

Erau munţii ei.

Ai lor.

Prin tuneluri şi peste înaltele arcade ale viaductelor, trenul spintecase alţi munţi cu mai măreţe piscuri sub cuşma sclipitoare a gheţarilor; străbătuse alte văi cu mai şerpuitoare ape şi cu oglinda lacurilor sticlind în lumini de vis; minunate erau toate acele locuri, aşa cum au fost făurite de Dumnezeu, şi încă mai minunate prin toate împodobirile adăugate de mâna meşteră a omului. Dar erau munţi străini, locuri străine, ţări străine.

Aici toate începeau să fie ale lor.

Zaharia Duhu le zărea venind către dânsul, cu o tresăltare de sânge fierbinte în inimă.

Îngândurat, lăsă cugetul să prefire judecăţi încă nelimpezite, fugind, întretăindu-se, amestecându-se, revenind, ca rotirea vertiginoasă a priveliştilor.

Tot aşa cum asemuise el odoarele din vitrina muzeelor cu alte odoare numai de dânsul ştiute, asemuia şi stările lăsate în urmă, cu stările pe jumătate sălbatice de aici, de acasă. Mai avea cale de o zi până la Piscul Voievo-desei. Judecăţile sale se potriveau însă pentru orice loc, fiindcă pretutindeni ţara era aceeaşi. Şi înţelegea că o lege cu puteri neînduplecate poruncea moartea lumii în care se întorcea, hotăra primeniri fără întârziere, de stări şi de oameni.

Trenul ocoli un munte cu pădurea rasă până la pământ. Un munte urât, cu stânjeni de lemne răftuite ca nişte chibrituri scoase din cutie, cu cioate negre şi cu încâlcite tufişuri de zmeuriş. Tăietorul lacom şi fără grija viitorului

nu lăsase nici un semincer în picioare. Mâine puhoaiele vor roade şi vor târî în vale stratul de pământ gras, lăsând stânca goală şi stearpă.

Zaharia Duhu a crezut că în această carte deschisă citeşte adevărata judecată şi osândă a stărilor spre care se întorcea.

Pădurea se cuvine tăiată şi primenită.

Doborând uscăturile, dai drumul vlăstarului tânăr, pen-tru a se ridica altă pădure mai stufoasă şi mai vânjoasă, căci viaţa are nevoie de moarte, răsare şi creşte din moarte. Un Boldur Iloveanu a fost o uscătură din pădurea cea veche, a căzut şi s-a dus...

Poate că după orânduiala cea aspră, dar neînlăturată şi dreaptă, a vieţii, aşa era scris şi aşa era bine. Lipseau însă semincerii în loc. Pădurea rasă de la faţa pământului nu mai avea cum lăstări arbore de soi bun. N-o ajuta nimeni întru aceasta. Rămânea stâncă pleaşă şi seacă, spălată de puhoaie; ori se ridicau tufani de lemn fără tărie, ca salcia scorburoasă şi plopul afânat. Se înălţă un Emil Sava, un Nicachi ori Ilie Sacară, un Iordan Hagi-Iordan; după cum în locul răzeşilor din Piscul Voievodesei, cu urice şi hrisoave de la Petru Şchiopul, năpădise o lume vremelnică şi pestriţă, trecătoare, fără rădăcini adânci, adusă de vânturi ca să se ducă o dată cu vânturile şi puhoaiele.

În ţara de unde venea el şi în ţările pe unde se petre-cuse, primenirile s-au făcut, de bine de rău, oricum, cu o mai chibzuită grijă a zilei de mâine. A văzut păduri mereu tinere, fiindcă uscăturile au fost scoase treptat; în locul fagului, fag a crescut, în locul stejarului, stejar; ba chiar acolo unde fusese răchită, o mână grijulie sădise puieţi aleşi de pepinieră. Aici, tăietorul lacom şi nerăbdător a istovit muntele; l-a ucis fără să-i lase sâmburele de viaţă nouă şi sănătoasă.

Gazetele cumpărate la cea dintâi gară de la graniţă i-au adus alte mărturii la fel şi despre treburile politicii şi ale gospodăriei din ţară.

Pretutindeni oameni grăbiţi, fără rădăcini, hotărând treburi grăbite, fără răspunderea şi fără teama zilei de mâine.

Judecăţile sale vechi de căutător de comori, privind numai îndărăt la timpuri sfârşite şi judecăţile sale de răzeş cunoscând numai lumea din hotarul satului, toate fuseseră adânc zdruncinate de această călătorie pe tărâmuri străine. Multe văzuse, despre multe se întrebase în sine şi la multe aflase răspuns; multe i s-au lămurit, chiar dacă la multe încă nu se învrednicise să găsească răspunsul de drept.

Însă judecăţile de azi nu erau mai puţin amare decât cele de ieri. O jale o înlocuise pe alta.

Mai înainte vreme, nu-l lăsa inima să se împace cu le-gea cea aspră a primenirilor. Acum nu se împăca în cugetul său cu nesăbuita uşurătate şi făţărnicie a acestor primeniri şi cu vameşii care aşteptau la răspintenea timpurilor, ca să răşluiască numai pentru dânşii foloasele trecătoare; tot aşa cum tăietorul de pădure, venit din toată lumea, a golit un munte de o bogăţie a lui păstrată de pe vremea zimbrilor, pentru a pleca nepăsător aiurea, lăsând o pustiire în urmă, când n-a mai avut ce stoarce din piatra seacă.

— Ce ai tu, Zaharia, mamă?… Îl întrebă bătrâna, întorcându-se de la priveliştea ferestrei. Nu te bucură că ne apropiem de casă…?

— Mă bucură într-o privinţă şi mă mâhneşte în alta!… Răspunse Zaharia. Mă gândesc la cele ce-am văzut şi la cele ce ne aşteaptă să le mai vedem…

Bătrâna îşi încreţi pieliţa frunţii osoase, încercând să prindă tâlcul cuvintelor.

Acum mama şi feciorul se aflau mai împăcaţi. Începuse şi dânsa să simtă din ce mârşave socoteli se iscase dragostea nepotului Petruţă, profesorul de la Bucureşti, şi a nepoatei cu nasul ascuţit Cecil.

Cu instinctul ei de chiverniseală, le-a înţeles nesaţiul lor de ban. Îi îndepărtase de la inimă; iar sufletul său se întorcea către feciorul cu purtările greu de pătruns, dar care el

singur nu pregetase s-o ducă la doctorii făcători de minuni şi să-i dăruiască lumina ochilor, minune în care nu mai nădăjduise.

Îşi dădea seamă că se află amândoi împresuraţi de vrăjmăşii mult mai îndărătnice şi viclene, de când răsăriseră atâţia să râvnească la bunul lor. Pe lângă el, ce însemnaseră toate luptele bietului Antohie Duhu? Joacă de copil.

Întrebă:

— Maică, tot n-ai să-mi spui tu cât ai plătit la doctori şi la spital?… Eu cred că mult bănet s-a dus cu drumul nostru, Zaharia…!

— Ce însemnătate are aceasta, mamă? Oricât de mulţi, tot sunt prea puţini pentru o minune în care nici doctorii nu prea credeau… Lumina aceasta nu face mai mult decât toţi banii de pe lume?

Arătase cu mâna spre razele sclipind într-o apă, spre cerul înalt, spre văile scăldate în soare.

În bătrână se deşteptase însă îngrijorarea ei de avară.

— Am fi putut merge într-un vagon mai ieftin. Aista-i prea boieresc… Trebuie să facem de-acuma economie, Zaharia!… Să punem banul la loc… Banul dus nu se mai întoarce.

Zaharia Duhu zâmbi cu blândeţe:

— Bine, mamă!… Să facem economie, dacă vrei, măcar că banul, după cum ai luat aminte, vine el singur îndată la loc. Are grijă să-l aducă, pe ţevile lui, Dinu Grinţescu. Ne-aduce mai mult decât cer nevoile noastre…

— Asta să n-o spui, băiete! Banul niciodată n-ajunge…

— Toate-s după om, mamă. Unuia îi deschide pofta, ca să nu-l mai poată sătura decât gura mormântului. Pentru altul se întâmplă să fie o povară…

Zaharia Duhu zâmbea înainte, cu lumina lui părelnică din ochi. Era om cu părul cărunt; bătrâna îi spunea tot „băiete”.

Se adunau banii să-l înăbuşe; ea se gândea să facă economii de la o slugă şi de la mâneare, fiindcă, trecând dincolo de o cifră, nu mai putea măsura o avuţie.

— Eu am să rămân tot în casa noastră veche!… Vorbi Ruxanda Duhu. Tu, dacă-i vrea, te-i muta dincolo…

— Cum vrei, mamă. Din parte-mi, şi eu mă simt bine în căsuţa noastră, acolo unde am văzut lumina zilei şi unde am crescut. O meremetisim şi ne strângem în vizuina cea veche… Cealaltă, prea a fost pe gustul lui Petruţă şi al Ceciliei. Nu mă pot încălzi în ea!… Le-om lăsa-o lor, pentru când îi apucă dragostea şi vin să ne vadă…

— Adică să ne iscodească?… Îl întrebă bătrâna căutându-i în ochi aprobarea acestor bănuieli.

În ochii lui Zaharia Duhu nu luci însă ascuţimea nici unei ironii.

Înţelegea că sufletul omenesc e un tulbure şi jalnic amestec de slăbiciuni şi nesaţuri. Înţelegea şi ierta.

Dar ierta cu tristeţe.

— De altminteri – grăi Ruxanda Duhu – mare lucru să nu-i găsim acasă. Tu te-ai dat cu părerea să le lăsăm cheia…

Pentru dânsa a lăsa cheile pe alte mâini, chiar pe mâinile rudelor celor mai de aproape, însemna o vinovată lepădare a drepturilor de proprietate.

— Îi găsim acasă!… Repetă. Numai de nu s-or fi apucat să taie din păsările cele de soi, aduse de tine.

— Şi eu cred că-i găsim acasă! Întări Zaharia. Are să ne aştepte nepoata Cecilia cu automobilul la gară şi are să ne arate ce a învăţat dânsa în lipsa noastră. De asta nu mai încape nici o îndoială! Are să ne împungă în obraz cu nasul ei ascuţit, sărutându-ne cu mare bucurie, şi are să ne ceară, cu foarte subţiri întrebări, socoteală pentru chipul cum am părăduit banii…

— Aici ai vorbit bine, Zaharia… Asta-i mare iuşcă de femeie…!

Zaharia Duhu iarăşi zâmbi.

Îşi aminti că atunci când Cecil intrase întâia oară în casa lor, bătrâna o plăcuse tocmai fiindcă se arăta a fi iuşcă de femeie. Şi se gândea că fără îndoială a iscodit ea cu nasul subţire de iuşcă pe la băncile de unde a primit bani la Paris,

când a dat el ordin să-i vândă anumite acţiuni ca să poată cumpăra nestematele montate de aurarii domnului Meyer în brăţara şi inelele după moda anilor 1840-1850. Întrevedea că-i aştepta acasă zile şi socoteli oţărâte.

N-avusese stăpân toată viaţa. O dată cu banii, căpătase mulţi stăpâni şi de multe feluri.

Acum stătea să-l judece nepotul cu filosofările lui ţeapăne de profesor şi nepoata cu nas ascuţit; domnul Emil Sava şi domnul Iordan Hagi-Iordan. O scrisoare scurtă şi răstită de la acesta din urmă îl şi ajunsese până la Paris. Domnul Iordan Hagi-Iordan se credea în drept să-l ia la rost fiindcă înstrăinează acţiuni fără nici o socoteală, într-un ceas nepotrivit, la bursă, răsturnându-i chibzuielile sale.

La Bucureşti, în Gara de Nord, schimbând trenul, s-a pomenit în vagon cu Dinu Grinţescu şi cu Madala, cu inginerul mai tânăr Sebastian Luduş.

— Vino lângă mine, copilă! O chemă bătrâna pe Ma-dala, făcându-i loc alături. Vină să te văd cum ai crescut, fiindcă de cinci ani numai degetele mele te cunosc…

Madala plecase ochii sub privirea din nou pătrunză-toare a Ruxandei Duhu.

Într-adevăr, bătrâna n-o mai văzuse de când era copilă.

De atunci încoace, oarbă, îi pipăia obrazul şi pleoapele, oasele umerilor şi bărbia. O mustra că o găseşte în fiecare an mai slabă şi mai lipsită de vlagă. Iar Madalei îi era teamă că totuşi, poate ea singură, din întunericul de oarbă, vedea şi simţea ceea ce alţii nu văd şi nu simt.

Mai ales din această pricină încercă să înlăture întrebările, luând înainte:

— Aşadar, măicuţă, s-a întâmplat minunea? Nici nu-ţi imaginezi cum m-am bucurat când am primit telegrama… Îmi venea să bat din palme şi să sar prin casă…

Ruxanda Duhu îi puse mâna uşor pe umăr, cu gestul ei vechi de oarbă, vorbindu-i încet:

— Nu prea te văd eu pe tine, aşa cum eşti astăzi, Madala, bătând din palme şi sărind prin casă!… Madala cea de acum

zece-doisprezece ani, da, mi-o închipui! Pe aceea o cunoşteam, copilă… Pe tine nu te mai cunosc ochii mei…

Poate bătrâna îi citi implorarea din ochi, căci se ghemui într-un colţ şi-şi retrase mâna.

Poate înţelese şi Zaharia Duhu că e mai bine să le lase singure.

— Să mergem şi să stăm de vorbă aiurea, noi băr-baţii!… Propuse. Mama nu prea poate suferi fumul de tutun, iar eu sunt dornic de veşti.

Au trecut, deci, în vagonul-restaurant.

Inginerul cel tânăr, Sebastian Luduş, se codea, socotindu-se străin între doi camarazi şi prieteni vechi, care mai erau pe deasupra şi acţionari principali ai societăţii unde el rămânea un simplu şi prea proaspăt salariat.

Dinu Grinţescu îl bătu însă prieteneşte pe umăr, ocrotitor, ca pe-un frate mai tânăr şi plin de neastâmpărul vârstei.

— Haide, duşman al nostru!… Treci, că nu te judecăm astăzi…

Cuvintele făceau aluzie la oarecare deosebire de principii, mult dezbătute în ultimele săptămâni.

Societatea se afla într-un delicat impas.

O pândeau şi o strângeau în cleşte alte societăţi străine mai mari, ameninţând s-o înghită. Tânărul inginer chimist nu găsea nici o primejdie într-aceasta. Dimpotrivă, el era nerăbdător să vadă lupta sfârşită, chiar cu biruinţa celorlalţi, numai pentru a putea intra mai repede la lucru într-o rafinărie cu investiţii de peste o jumătate de mi-liard, aşa cum i se cuvenea unei regiuni ca Piscul Voievodesei. O improvizată înjghebare românească şi un om ca Iordan Hagi-Iordan nu puteau face faţă la asemenea cerinţi.

El socotea natural ca, în această măsurare de puteri, cei mai slabi să treacă mâna celor mai tari. Nu era un sentimental. Ţiţeiul şi timpul n-aşteaptă.

— Îl vezi?… Îl prezintă a doua oară Dinu Grinţescu, după ce s-au aşezat la o masă. Acesta e calul troian! L-am adus ca

să ne dorească predarea cetăţii… Bine că deocamdată numai s-o dorească, nu să şi-o unelteaască, aşa cum fac alţii.

Sebastian Luduş se apără cu energie. Aprinse o ţigară englezească din pachetul moale cu foiţă de staniu şi arătă că singura lui dorinţă e să încheie cu viaţa de trântor la care îl condamnă societatea de aproape trei luni.

Abia isprăvise şcoala în Anglia şi în Germania, jumă-tate de an făcuse practică în rafinăriile „Stelei Române” de la Câmpina, avea pasiunea pentru procedeele industriei petrolifere americane, ingenioase şi rapide – nu se resemna să vegeteze într-o primitivă distilerie, unde două treimi din belşugul sondelor se părăduiau în produse de calitate inferioară.

— Socotesc chiar o crimă, vanitatea aceasta de a te lăsa să mori de dragul capitalului naţional!… Ce importă de unde vine capitalul, dacă ţi se pune la dispoziţie fără târguieli şi amânări? Dumneata, domnule Grinţescu, numeşti aceasta patriotism?… Eu nu cred că în numele patriotismului avem drept să dăm foc la reziduuri – aproape jumătate din cantitatea producţiei – după ce a fost superficial prelucrată, fiindcă nu ţi le cumpără nimeni aşa, în vreme ce alţii, prin cracare, storc încă un rând de produse, şi încă mai de preţ!… Benzină, parafină, toată gama de uleiuri, gazolină; nu trebuie să ne scape nimic! Nici gazurile câte se pierd… A te gândi la costul fabricaţiei, după mine, aceasta e risipa zgârcitului. Exact ceea ce facem cu agricultura!… Priveşte, te rog, câmpurile… Priveşte şi dumneata, domnule Zaharia Duhu, căci te întorci din locuri unde ai văzut altfel de agricultură… La noi, câmpuri lucrate ca pe vremea tracilor…

Cu degetele ţinând ţigara englezească, Sebastian Luduş arăta spre fereastră ogoarele pestriţe, alternând cu pârloage şi cu mirişti invadate de rapiţă sălbatică.

Dinu Grinţescu îl privea clătinând din cap, semn că pe dânsul nu-l poate convinge nici un argument.

Era o diferenţă numai de cincisprezece ani între unul şi altul.

Aparţineau însă unor generaţii răspicat deosebite. Deosebiţi arătau şi la înfăţişare. Dinu Grinţescu, neîngrijit în îmbrăcăminte, cu profilul tăios, energic şi dur, purta pecetea omului prin care, în ciuda învăţăturii sale tehnice, vorbeau încă nesfârşite şiraguri de strămoşi plugari cu sentimente şi prejudecăţi de slujitori ai pământului. Cu ştiinţa lui inginerească, aflase că pământul poate da şi altceva, în afară de aurul galben al holdelor: celălalt aur, negru şi gras, păstrat în adâncuri.

Dar gândul îi rămăsese acelaşi: al nostru, din al nostru, după puterile noastre, pentru noi. Astfel se afla mai aproape de Alexandru Opriş, decât o crezuse cândva.

Sebastian Luduş, zvelt, cu obrazul alb şi proaspăt bărbierit, cu ochii verzi şi cu părul cosmeticat, în costumul său foarte elegant, ar fi părut mai degrabă un client al dancingurilor şi al staţiunilor climaterice de lenevoase desfătări, decât un slujitor al tehnicii, dacă, urmele, petele şi cicatricile acizilor corosivi de pe mâinile fine n-ar trăda anii de muncă în laborator. El înfăţişa poate o treaptă mai evoluată a profesiei, poate mai dezbărată de prejudecăţi, dar mai crudă şi într-altfel fanatică.

Sondele lui Dinu Grinţescu tot mai aveau o patrie, fiindcă forau în pământ. Laboratorul şi rafinăria lui Sebastian Luduş puteau fi oriunde, numai să fie după ulti-mul cuvânt al veacului.

— Observi? Întrebă Dinu Grinţescu, întorcându-se spre Zaharia Duhu. Observi, Zaharia?… Oricât ne-am crezut noi de despărţiţi de părerile noastre şi oricât mă credeam eu de despărţit de bietul Alexandru, un tinerel ca acesta ne aproprie… Îi par o vechitură… O fosilă!

— Cum poţi spune aşa ceva, domnule Grinţescu? Protestă moale Sebastian Luduş. Dumneata eşti un precursor. Un prospector… Ai avut curajul cel mare să porneşti la defrişarea unei regiuni împotmolite în ignoranţă şi

superstiţie… Lupta dumitale a fost grea. A noastră e mai uşoară… Mergem înainte pe un drum deschis.

— Înţeleg! Vorbi cu resemnare Dinu Grinţescu. Misiunea mea s-a terminat!… Eu am fost ca acei precursori în Pennsylvania despre care pomeneşte Andrew Carnegie în memoriile sale. Le-ai citit cumva? Sunt foarte pitoreşti şi cu foarte multe învăţăminte… Într-o zi, pe marginea fluviului, a dat el peste doi disperaţi care pedalau cu frenezie pe-un aparat primitiv de foraj, ca din acele timpuri. Săpau cel dintâi puţ. Deasupra capului fâlfâia un drapel, iar pe steag se afla scris: „Infernul sau China!” Şi forau, pedalau la disperare… După cum o porniseră, într-adevăr, puteau să ajungă ori în infern, ori la antipodul Pennsylvaniei, în China… N-au dat nici în China, nici în infern. Au dat peste ţiţei! Emisarii infernului au venit mai târziu. S-a prezentat John D. Rockefeller, care le-a înhăţat munca de-a gata… E ceea ce pare că o să ni se întâmple şi nouă. Ne-au sosit alţi emisari ai infernului, fireşte, dar tot cu metodele moşneagului Rockefeller!

— Ce se întâmplă? Voi să afle Zaharia Duhu. După cum înţeleg, s-au pregătit schimbări în lipsa mea…?

— S-au pregătit şi se pregătesc!… Recunoscu scurt Dinu Grinţescu. Au început să ne pună mâna în gât.

— Anume cine? Stărui Zaharia Duhu.

Inginerul-şef strânse din umeri.

— Exact n-aş putea spune cine! Îmi pare că sunt mai mulţi. Şi îmi pare că deocamdată n-au căzut la înţelegere cine să ne apuce mai zdravăn de beregată. Pentru mo-ment, acesta e singurul noroc. Ne mai dau răgaz, până ce se vor tocmi.

— Tot nu înţeleg… Mărturisi Zaharia. Credeam că stăm bine. S-a apropiat aşa de repede sfârşitul?

Sebastian Luduş îşi dădu altă părere:

— Eu cred că nu este un sfârşit, domnule Duhu. E de-abia începutul!… Începutul adevăratei puneri în va-loare a regiunei Piscul Voievodesei. În lipsa dumitale, a trecut legea cea nouă. Cu multe dificultăţi; dar a trecut… A costat capul

unui ministru. Şi-a dat demisia Demetru Demetrian. A venit altul mai curajos, care nu s-a lăsat impresionat de opinia publică. Guvernul a realizat împrumutul. Un prim punct câştigat!… A sfărâmat rezistenţa bancherilor de la Paris şi de la Londra. A dat drumul capitalului străin, să poată finanţa întreprinderile petrolifere în condiţii mai favorizate. Al doilea punct câştigat! Nu mai are capitalul anglo-olandez şi american de ce să ne ocolească. Prevăd o epocă de mare prosperitate. Cred că în doi ani ne dublăm producţia pe de o parte; pe de alta nu o mai risipim prelucrând-o în mod primitiv. Şi de aceasta se scandalizează şi se îngrijorează domnul inginer-şef Grinţescu… Aci încetez să-l mai înţeleg…

Dinu Grinţescu rosti cu năduf:

— E greu să înţelegi? Nu e aşa de greu de înţeles că omul nu se resemnează prea repede, când vine unul şi-l invită: scoală-te tu să mă aşez eu! Situaţia e aceasta. Capitalul de peste graniţă, oricare ar fi el – englez, olandez, american, francez – nu vine de dragul nostru… Are să invadeze cu inginerii, cu directorii, cu personalul şi acţionarii săi. Are să pompeze tot ce va putea da pământul, pe urmă, într-o bună zi, are să plece. Vom rămâne mai săraci!… Este exact, dragă Zaharia, ca povestea cu Dromichet al tău şi cu oştile lui Lisimah. Au adulmecat comoara… Aceia veneau din Asia, din Răsărit. Aceştia vin din Apus. Tot cu acelaşi scop… Încep să cred că aveai puţină dreptate.

Zaharia Duhu surâse amar regilor şi comorilor sale din trecut.

— Aşadar tot am avut puţină dreptate? Păcat că o descoperi prea târziu, Dinule!… Mie îmi pare că mai văd şi altceva. Lisimah şi feciorii lui s-au întors fără să ducă nimic cu dânşii. Au încercat, n-au izbutit şi s-au tămăduit. Aceştia de astăzi lucrează altfel. N-au să se lase plecaţi cu una cu două.

— Nici nu se lasă! Întări Sebastian Luduş. În Piscul Voievodesei suntem acum împresuraţi de terenuri

cumpărate de „Ţiţeiul Naţional”. Au lucrat bine şi discret. Au cumpărat pe sub mână, prin oamenii interpuşi. Au cointeresat ţăranii cu puncte mari de redevenţă. Centrul rămâne la noi. Dar va trebui să capitulăm!… Domnul Iordan Hagi-Iordan se putea măsura cu oamenii noştri şi cu mijloacele noastre. Cu forţa unui capital nelimitat va lupta greu! Vom fi nevoiţi să fuzionăm, să intrăm într-o mare societate, să ne lăsăm absorbiţi… Dumneavoastră nu aveţi nimic de pierdut. Randamentul va fi mai mare… După cât îmi pare mie, singurul care va pierde va fi domnul Iordan Hagi-Iordan. Şi e explicabil!… Nu e petrolist. N-are pasiunea petrolului. E mai mult un jucător de bursă. A făcut greşeala neiertată să speculeze propriile sale acţiuni. Adică să încerce a le specula, în speranţa că va ridica aşa artificial cota la bursă, pentru a pregăti o nouă emisiune… Mă tem că a dat greş! Nu mă pricep în chestiuni de bursă. Am însă impresia că a dat peste oameni cu o mai diabolică pricepere şi cu mai multă rezistenţă. Un petrolist nu trebuie să speculeze la bursă. Rolul său e să scoată ţiţeiul şi să fabrice derivate… Jay Gould, cel dintâi „rege” al drumurilor-de-fier, şi-a pierdut şi ultimul dolar la „Stock-Exchange”. Şi fiindcă era vorba de Rockefeller, cazul lui e mai demonstrativ. Cu toate că avea 900 milioane de acţiuni în casa de fier, a pierdut întotdeauna la bursă, de câte ori a încercat să agioteze cu propria sa creaţie: „Standard Oil”… Domnul Iordan Hagi-Iordan are pasiunea jocului şi a riscului. Petrolul cere riscuri numai în investiţii. A specula la bursă e treaba altora! N-ar trebui să ne privească pe noi… Să-mi fie iertat că-mi permit să judec actele conducătorului nostru. Poate greşesc! Mi-ar părea bine.

— Din nefericire, mă tem că nu greşeşti… Mărturisi Dinu Grinţescu.

Apoi, întorcându-se către Zaharia Duhu:

— După cum am văzut că s-a indignat Iordan HagiIordan, când ai dat ordin băncii să ţi se vândă o parte din acţiunile tale, am înţeles că i-ai tulburat socotelile!… Ce fel de

socoteli, nu le pricep… Cum nu pricep nici ce te-a apucat să vinzi… Aveai nevoie de atâţia bani?

— Cred că aveam, de vreme ce am ţinut să mi-i procur cu orice preţ şi cât mai urgent cu putinţă…

Dinu Grinţescu îi acordă acest drept, cu generozitate.

— În fine, te priveşte!… N-am să te întreb eu ce-ai făcut cu banii şi de ce ai avut nevoie. Vorba lui Sebastian: datoria mea e să scot ţiţei! Celelalte ies din domeniul şi din competinţa mea…

Un timp au tăcut.

Chelnerul a cules ceştile de cafea; a curăţit scrumiera.

Rapidul spinteca şesul cu recolta slabă şi tărcată de porumburi; cu miriştile împănate de boz şi rapiţă săl-batică.

Zaharia Duhu spuse într-un târziu:

— Din toate acestea, o faptă iese la iveală, Dinule! Avem să căpătăm, noi şi Piscul Voievodesei, alţi stăpâni. Te-ai gândit la tâlcul întâmplării? Nicachi şi Ilie Sacară, împreună cu Emil Sava, l-au scos din stăpânire pe Boldur Iloveanu şi, pe lângă el, Emil Sava a mai scos şi câţiva răzeşi din pământurile lor vechi… Pe urmă a venit altul mai tare: Iordan Hagi-Iordan… V-a zdruncinat, adică ne-a zdruncinat pe toţi. Şi-a tras partea leului. Acuma, văd şi eu că vin alţii mai tari… Fiecare stăpân îşi găseşte stăpânul!… Ce putem face?

— Nu putem face nimic… Scoatem ţiţei înainte.

— Scoatem şi îl vom lucra poate mai bine, în scurtă vreme! Se bucură Sebastian Luduş. E tot ce putem spera şi tot ce ar trebui să dorim înainte de toate.

Discuţia a trecut la treburile politice. Aproape de Piscul Voievodesei s-au întors în vagon.

Bătrâna Ruxanda Duhu, în straiul ei negru, ieşise pe culoarul îngust şi, rezemată de bara geamului, privea locurile cunoscute. Colinele vărgate de lăvicerul ogoarelor; munţii albaştri din fund. Privea şi Madala, cu ochii pierduţi şi trişti, stăpânită de gânduri ştiute numai de dânsa.

Când au început a se ivi sondele negre, Zaharia Duhu şi-a întors faţa către bătrână. Voia să-i citească mirarea. Ruxanda strânsese buzele. Nu se clintea.

— Acesta e satul nostru?… Întrebă încet.

— Acesta e satul nostru, mamă. Cât a mai rămas al nostru din el.

— E tare schimbat, Zaharia!

— Da, mamă. E tare schimbat. Şi pare-mi-se că ne mai aşteaptă şi alte schimbări. Începutul a fost greu…

Trenul trecu vuind peste podul de fier. Dedesubt, apa Voievodesei curgea cu ochiuri grase de ulei.

— Şi ăsta-i râul nostru, vrei să spui?

— Da, mamă. Apa Voievodesei… Apa pe care dădeam drumul cojilor de ouă roşii, să plece la vale, spre ţara blajinilor…

Bătrâna tăcu şi îşi puse ochelarii fumurii pe nasul osos. Cu dânşii sau fără dânşii, priveliştea era tot atât de neagră!

În gară i-a întâmpinat Cecil.

— Am venit să vă duc cu automobilul! Anunţă, împungându-i cu nasul ascuţit în sărutări repezi şi apăsate.

Pe Zaharia Duhu îl mai împunse şi cu privirea.

— Îmi pare că te-ai distrat bine, unchiule?

E scump Parisul, dar face! Ce zici?

Zaharia Duhu se uita în lături. Descoperise altceva vrednic de văzut.

Şeful staţiei, Vartolomeu Diaconu, se oprise pe peron; smulsese vânzătorului o gazetă proaspăt adusă cu trenul şi căuta lacom cota bursei.

Era nebărbierit, buged la faţă, cu ochii spuziţi de nesomn şi cu două pete vinete sub pleoape…

— Hm! Vorbi. Aceasta e ceva nou…

— Ce e nou, unchiule? Întrebă Cecil măsurându-l cu asprime. Toate sunt noi şi neaşteptate… Văd că se schimbă lucrurile repede. Lucrurile, locurile.

— Tot ce se poate, nepoată! Încuviinţă Zaharia Duhu, cu blândeţe împăciuitoare. Trăim doar în locul şi în vremea

schimbărilor.

C A R T E A A D O U A.

C a p i t o l u l I.

Astfel vorbi un emisar din ţara colibrilor şi a zeului Huzilopotchli.

Inginerul Jan van den Vondel se opri din vorbire să-şi cureţe pipa cu o sculă complicată, în chip de briceag.

Desfăcu pe rând diferite răzători, linguriţe şi stricnele nichelate. Operă cu atenţie de chirurg, încruntându-şi sprâncenile late, stufoase şi cânepii. Lepădă pe masă ingredientele cu miros urât.

Strigă la chelnerul „Barului American”:

— Buet, face frumos rapid! Expres!

„Buetul” se repezi să facă frumos rapid, expres, maturând cu şervetul murdăria vâscoasă.

Apoi Van den Vondel îşi îndopă pipa din nou, aprinse, începu să pâcâie cu vădite semne de satisfacţie şi se întoarse către Sebastian Luduş, întrebându-l de data aceasta în englezeşte:

— Ce spui?… N-am făcut lăudabile progrese în limba moldavă?

Sebastian Luduş recunoscu fără şovăială că progresele erau într-adevăr uimitoare. Inginerul geolog se arătă foarte măgulit de această confirmare a unor ambiţii de poliglot, care depăşeau adesea celălalt amor-propriu profesional, mult mai îndreptăţit, de mare şi infailibil iscoditor al zăcămintelor petrolifere.

Era un om scurt, pătrat, cu umerii anormal de laţi, cu obrazul rotund şi roşu ca o preafrumoasă sferă de brânză, din cele ce poartă numele şi au făcut faima patriei sale. O sferă de brânză de Olanda, după ce s-a jucat cu dânsa şăgalnic copilul băcanului, prefăcând-o în cap omenesc, aşa cum l-a ajutat mintea şi cum a găsit materialul la îndemână, din marfa comestibilă a prăvăliei paterne. În locul nasului i-a lipit o căpşună enormă cu vine albăstrii; în locul ochilor

două acadele verzi; sprâncene de halva şi o creastă clăbucită de frişcă în locul părului.

Căci Jan van den Vondel albise cu totul, de când cutreiera planeta pretutindeni unde există ori se pregătea exploatarea unui strat de ţiţei.

Venea din Mexic, condamnat să se resemneze la un an sau doi de viaţă în regiunile temperate, fiindcă îl alungase malaria tropicelor: „la calentura” mexicană. Aştepta să se vindece desăvârşit, pentru a lua drumul Venezuelei.

Acolo se strămutase pentru moment bătălia cea mare a petrolului, cu repezi ofensive şi cuceriri de poziţii. Era nerăbdător să ia parte activă în prima linie de foc, ca un veteran al vechilor războaie, socotind popasul de convalescenţă din ţara românească prea monoton şi lipsit de surprize.

În câteva luni scormonise întreaga regiune din Piscul Voievodesei, cu aparate electrice şi instrumente de măsurătoare, ridicase hărţi geologice şi adusese laudă predecesorului său, Dinu Grinţescu, pentru că, lucrând cu mijloace mult mai primitive, ajunsese la rezultate atât de exacte. Datoria lui era aproape pe sfârşite.

Se pregătea să treacă din nou mâna inginerului Grinţescu; deocamdată plictisindu-se şi trecând el la cealaltă a sa pasiune.

Prospecta acum elementul omenesc indigen. La patima veche de filolog, se adăugase una mai nouă de etnograf şi de folclorist. Aici se afla în absolută diver-genţă de opinii cu domnul inginer Reginald Gibbons, directorul general al societăţii „Voevoda, Anglo-Roumanian Company for the Development of the Mining Industry. Limited”.

De când întreprinderea românească îşi întărise puterile cu un apreciabil sprijin al capitalului anglo-olandez şi de când încăpuse pe mâinile altor conducători, cu un nou contingent de directori, de subdirectori, de administratori, ingineri şi lucrători specialişti, aceste două personaje ocupau atenţia generală a puţinilor autohtoni care mai supra-vieţuiau încă

din vechea alcătuire. Unul devenise popular fără să vrea; celălalt îşi cultiva o impopularitate bine stabilită şi părea că se simte foarte fericit, ştiindu-se urât şi temut.

Domnul director general Reginald Gibbons, lung şi deşirat, cu mutra lui de cal şi cu dinţii ca seminţele de floarea-soarelui, trecea privind un punct fix peste capete. Nu reţinea nici un nume al acestor barbari. Cu dispreţul său insular pentru restul noroadelor din cele cinci continente, aplica tactica guvernatorilor din colonii faţă de populaţia băştinaşă de felurite culori inferioare şi suspecte, cu tradiţii absurde, prejudecăţi obtuze, noţiuni confuze, limbi imposibile şi un amor propriu ridicol, ba încă şi agresiv.

Indigenii nu prezentau nici un interes şi nu puteau să aibă nici o dreptate.

Se aflau situaţi undeva, într-o zonă intermediară dintre umanitate şi animalitate. Reprezentau fauna mizeră din regiunile petrolului; un soi de paraziţi ai păcurii care s-ar fi cuvenit exterminaţi înainte de începerea exploatărilor, pentru a curma o dată şi bine cu neajunsurile pricinuite de viermuiala lor inacceptabilă.

Domnul inginer-şef geolog Jan van den Vondel împărtăşea cu totul alte păreri.

Spre consternarea mai tânărului coleg localnic, Sebasti-an Luduş, îşi formulă o opinie neaşteptată.

Arătând cu coada pipei rafturile cu băuturi din „Barul American”; arătând patronul, casieriţa şi chelnerul; arătând afară, pe fereastră, trecătorii din acea dimineaţă de duminică, rosti:

— Nu eşti o bună călăuză! Ţi-o declar fără înconjur. Eşti prea străin de aici… Tot atât de străin ca mine, ca băuturile acestea, ca patronul acestei parodii de „bar american”, casieriţa, chelnerul, majoritatea trecătorilor de pe aşa-zisa stradă… Poţi să-mi spui ce-a fost pe aici şi cum a fost, acum un an, acum doi ani cel mult… Nu poţi să mă lămureşti ce a fost înainte… În această privinţă găsesc incomparabil mai interesant tot ce mi-ar putea istorisi o persoană ca domnul

Zaharia Duhu, pe care dum-neata mi l-ai prezentat ca pe un fel de maniac… Aseme-nea maniaci sunt mult mai instructivi decât par la prima şi superficiala impresie!… Păcat că nu mă pot înţelege încă în româneşte cu dânsul.

— Ca să vă povestească basmul acelei comori a regelui Dromichet? Întrebă surâzând Sebastian Luduş.

— Basmul acelei comori şi încă alte basme… Nu uita că vin din Mexic şi că tot ce-am văzut şi aflat acolo pentru mine e de o impresionantă simetrie cu tot ce-am văzut şi am aflat aici…

— O! Exclamă indignat Sebastian Luduş. Nu suntem chiar aşa de sălbatici!… Nu avem revoluţionari care se tocmesc în solda cutărui sau cutărui grup petrolifer, ca să răstoarne preşedinţii de republică şi să aducă alţii, după cum vor sau nu vor să semneze alte angajamente… La noi nu se aude despre nici un Oregon, Diaz, Huerta, Carranza, Moncada sau Calles…

— Aceasta e singura deosebire!… Încuviinţă inginerul geolog. Şi trebuie să mărturisesc că această unică deosebire nu e în favoarea României.

— Glumiţi, domnule Van den Vondel? Se miră românul, aşteptând o urmă de surâs ironic care să tulbure liniile globului de brânză roşie de pe umerii vaşti ai olandezului.

— Nu glumesc de loc, tinere coleg!… Toţi aceşti generali, mai mult sau mai puţin improvizaţi, riscau ceva. Îşi riscau pielea. O mai riscă şi acum… Eu am asistat la execuţii! Am văzut pe unul purtând de jur împrejurul pă-lăriei de pai, un colier de degete proaspăt tăiate, care mai păstrau încă inelele trădătorului. După o săptămână l-am văzut şi pe acesta, capturat de trupa inamică, uns cu benzi-nă şi ars de viu… Riscau ceva, dar imediat ce ajungea unul de-ai lor la cârmă, îşi călca angajamentele faţă de Londra sau de New York, ceea ce din punct de vedere al onoarei stricte era poate detestabil; însă din punct de vedere al patriei lor este mai mult decât merituos! În istoria noastră, a petrolului,

pagina României e simplificată… Dă-mi voie să-ţi citesc ceva dintr-o carte acum apărută…

Van den Vondel scoase din buzunarul larg o carte englezească şi o deschise la semnul îndoit al foii.

Citi urmărind rândurile cu pipa:

— Ascultă, te rog: „În România situaţia este aceeaşi ca în toate ţările petrolifere. Există legi de naţionalizare şi de restricţie, conducte stăpânite în parte de guvern, regulamente de export, taxe urcate, acuzaţii de corupţia diverşilor funcţionari, un conflict anglo-american moştenind pactul de la San-Remo şi o controversă diplomatică… Dar se pare că societăţile străine s-au aranjat pentru a suferi cât mai puţin de rigorile legilor, făcând cadouri câtorva funcţionari români. „Dutch Shell„ şi „Anglo-Persian Oil Company„ au obţinut noi terenuri, formând societăţi româneşti fictive. Societăţile străine posedă cinci şesimi din rezervele actuale. Dintr-o sută şaizeci de socie-tăţi, zece reprezintă nouăzeci şi două la sută din producţia totală…” Mai vrei ceva, tinere coleg? Negru pe alb… Şi ia aminte! Cartea e scrisă de un american, Ludwell Denny, care n-ar avea nici un interes să-ţi ofenseze ţara… Fără nici un interes, intitulează pagina consacrată ţării dumitale, pur şi simplu: România primeşte ordine… Generalii mexicani au primit bani şi mai primesc! Foarte urât pentru dânşii! Când a fost vorba însă să primească şi ordine, şi-au adus aminte că sunt mexicani. Au zvârlit cu ordinele în capul emisarilor. Aceasta îi reabilitează!… Londra şi New York-ul s-au dezgustat de asemenea patrioţi. Au început să-i slăbească. Şi-au întors ochiii aiurea, la ţările care primesc ordine, unde bătălia se dă în parlament ori pe băncile ministeriale şi unde, după cum mărturiseşte onorabilul Ludwell Denny, toate rigorile legii – dacă au mai rămas legi şi rigori – se aranjează discret cu discrete cadouri… Nu am intenţia să te ofensez, dar dintr-un punct de vedere regret Mexicul… Acolo totul era strălucitor; păsările colibri şi florile, nebunia

desperată a oamenilor şi chiar faptelor lor de canalii, mult mai riscate şi în fond mai brave.

Van den Vondel privi, pe sub sprâncenele stufoase afară, în uliţa leşiatică, stropită de ploaia oblică a toamnei.

Un timp urmări trecerea lumii pestriţe, în haine de culori închise şi murdare, copiii cu şepci peste urechi, femeile cu tocuri strâmbe. Apoi ochii mărunţi se plimbară cu plictiseală la rafturile sticlelor aliniate după naţionalitatea băuturilor, la casieriţa puhavă şi somnolând în dosul cutiei de metal, la tovarăşul de masă, corect la îmbrăcăminte, la vorbă şi la purtare. Prea rece, prea corect şi prea stăpân pe sine.

Suspină după altfel de locuri şi altfel de oameni.

Strigă chelnerului:

— Un whisky, buete! Fora apa! Aduci una butelie aci şi două poare…

Sebastian Luduş protestă. El nu bea alcooluri. Îşi îngăduia o singură pasiune: ţigările. Încolo, apă minerală, laboratorul şi rafinăria.

Olandezul îl dojeni cu severitate:

— Trebuie să încerci orice… Mai ales să faci prostii! Trebuie să faci prostii cât eşti tânăr, ca să nu te apuci de ele la bătrâneţe.

Chelnerul aduse sticla. Prezentă eticheta spre aprobarea inginerului geolog.

— Bun. Foarte bun! Destupează şi toarnă la domnul inginer Luduş, buete.

„Buetul” se execută.

Era acum deprins cu astfel de clienţi şi se împlinea un an de când servea astfel de băuturi. Sticlele de altădată, decolorate în rafturi, se primeneau repede. Patronul, domnul Martin Zuber, plănuia să dărâme la primăvară clădirea ridicată acum patru ani şi s-o modernizeze, prefăcând-o într-un adevărat bar american, fireşte după modelul celor berlineze. Astfel totul se îndeplinise conform vechilor cicluri încheiate.

Pe vremea regelui Dromichet, localnicii se îndestulau cu un vin acruţ amestecat cu mied, băut din cupa coarne-lor scurte de bour. Iar străinii de atunci îşi aduceau pocalele lor şi amforele pântecoase cu vin gros, de Tasos, Cnidos şi Rodos.

Nimic nu se schimbase, în afară doar de amănuntul că oştile lui Lisimah cu prinţii lor asiatici plecaseră repede şi degrabă, fără a mai arăta gând de întoarcere; pe când călătorii de acum se înfipseseră cu rădăcinile sondelor adânc în pământ.

— Într-o zi – spuse Van den Vondel – am să încerc băuturi indigene într-o cârciumă indigenă! Am văzut un fel de bordei al unui individ încăpăţânat...

Sebastian Luduş surâse, bucuros că poate risipi o iluzie a amatorului de culoare locală:

— Cârciuma lui Ţudic?

— Exact! Un moşneag cu barbă de patriarh...

— Mă tem că n-ai să dai peste un indigen, domnule Van den Vondel. Moşneagul acela cu barbă de patriarh, Leiba Ţudic, n-are de-a face nimic cu indigenii. E tot aşa de străin ca dumneata aici şi ca mulţi care se află în ţară cu paşaport...

— Iarăşi te înşeli, tinere coleg!... Clătină geologul din globul roşu de brânză, împodobit cu o creastă de frişcă spumoasă. Iarăşi te înşeli... Poate copiii lui, cu toate că s-au născut şi au petrecut o parte din viaţă aici, sunt străini. Adică din nou au devenit străini fiindcă tânjesc şi luptă pentru patria lor nou reconstituită. Dacă e cazul. N-am de unde s-o ştiu şi s-o afirm. Rămâne de văzut... Dar acest Leiba Ţudic este de aici. Reprezintă lumea, mentalitatea şi tradiţia locală de aici, cu mult înainte de venirea noastră: a dumitale, a mea, chiar şi a colegului Grinţescu... Din acest punct de vedere e mai puţin străin decât dumneata.

Van de Vondel îşi turnă paharul ras, îl deşertă fără nici o oţărâre şi adăugă:

— Bănuiesc că am să dau acolo peste indivizi interesanţi. De obicei în asemenea bordeie se refugiază supra-vieţuitorii indigeni, ca să se otrăvească departe de ochii ocupanţilor, cu băutura lor veche şi să se plângă de schim-bările nouă, pe care nu le pot accepta…

— Fiindcă nu le pot înţelege şi nu le pot preţui, dom-nule Van den Vondel!… Îmi pare foarte ciudat cum dumneata, care vii să afli aci petrol, arăţi în acelaşi timp atâta simpatie pentru elementul reacţionar, în egală măsură ostil dumitale şi ostil la tot ce facem aci… Mai adineaori, admirai rezistenţa aventurierilor mexicani, care aruncau conductele în aer cu dinamită şi împuşeau lucrătorii. Lucrătorii dumitale; ai societăţii dumitale… În definitiv, aceşti duşmani nu sunt numai ai noştri, adică ai petrolului. Sunt duşmanii progresului… În Mexic briganzi, pur şi simplu! Aci, din fericire, reacţionari pasivi…

Olandezul îşi sprijini o emisferă a capului globulos şi roşu în palma grăsună.

Privi lung la tânărul apărător al acestui progres omucid.

— Este poate a suta oară când aud aceste cuvinte!… Vorbi el strămutându-şi privirea şi fixând-o în gol, spre fereastra cu trecătorii zgribuliţi în ploaia toamnei. Le-am auzit la Tampico şi în Indiile Olandeze, în Golful Persic şi la Baku. Pretutindeni s-a umplut lumea de asemenea făţarnici apărători ai progresului!… De câte ori se ridică un brigand ca să-şi apere cu îndârjire independenţa ţării lor împotriva generoaselor noastre intenţii, dacă nu-l putem pune la zid, îl ucidem moral… Îl dezarmăm cu o campanie de presă, sau prin mijloace diplomatice, sau cu ajutorul trădătorilor, dacă nu cu al oamenilor încă naivi şi fanatici ai progresului, ca dumneata… Se poate întâmpla ca omenirea în genere să câştige pe urma înfrângerii şi capitulării lor. Se măreşte producţia unei regiuni! Automobilele au cu ce goni, avioanele cu ce zbura, escadrele de război cu ce reduce la tăcere un inamic ori o colonie revoltată… E foarte frumos aceasta şi se pare că toată lumea e de acord să condamne

rezistenţa barbarilor!… Totuşi, nu mă pot opri să nu găsesc admirabil curajul omului care compune sufletul unei naţii şi al unui pământ, forţelor fără figură şi fără suflet care conduc astăzi lumea… Suntem în serviciul cui? Te întreb. Dumneata şi eu suntem instrumentele cui?… Îl numim pe acest zeu modern: progres! De hatârul acestui progres eu caut ţiţeiul brut; de hatârul aceluiaşi progres, dumneata îl rafinezi, ca să poţi da drumul avioanelor să zboare şi flotelor de război să distrugă altă flotă de război… Să zicem că e frumos, deşi ar merita şi aceasta o discuţie. Dar până la serviciul progresului, servim deocamdată acţiona-rul anonim al lui, Royal Dutch„ sau „Standard Oil”. Acela n-are figură şi speculează la bursă progresul!… Într-o măsură mă aflu mai aproape de inginerul Grinţescu, mult mai aproape, decât de directorul nostru general, Reginald Gibbons…

— E o personalitate puternică. O mână de fier! Vorbi cu admiraţie Sebastian Luduş.

Olandezul începu să ridă:

— Mie mi-o spui? Am mai lucrat cu dânsul în Mexic, la Tampico… L-am văzut cum ştie să execute şi să ordone execuţii!… Ai aflat cumva cum a rămas văduv?

— Nu! Şi nici nu cred că e omul care să confieze cuiva asemenea dureri intime.

— Durere? Dumneata admiţi că Reginald Gibbons este capabil a cunoaşte ce înseamnă o durere omenească? Eu l-am văzut însă altfel! Era în 1913… Îmi amintesc perfect, fiindcă atunci mă întorsesem de la Zacamixtle la Tampico… În drum, am asistat la ciocnirea dintre un grup de insurgenţi şi o trupă guvernamentală… A fost un episod pe care l-au povestit corespondenţii gazetelor americane şi l-a pomenit şi un scriitor de al lor, îmi pare Hergesheimer, sau aşa ceva… Un căpitan al insurgenţilor se repezise călare în lagărul guvernamental, cu un lasso a smuls din galopul calului o mitralieră, a tras-o pe şea… Mitraliera, ultimul tip automat american, ultima creaţie a progresului, a început să funcţioneze de-acolo, de pe cal… Aş fi aplaudat ca la

teatru, dacă şoferul meu n-ar fi luat-o la goană peste câmpuri! Când ajung la Tampico, pe cine aflu? Scumpul meu coleg Reginald Gibbons – atunci eram egali în grad – scumpul meu co-leg Reginald pusese mâna pe un om al insurgenţilor… Acesta săvârşise marea crimă de a scufunda câteva ţevi de pe un tanc al societăţii, în lagună… Criminalul era legat. Nu răspundea la întrebări. Piele roşie, încăpăţânată, din neamul lui Montezuma…!

— Dromichetul lor! Zâmbi Sebastian Luduş.

— Nu ştiu până la ce punct, Dromichetul lor… Sper că o să mă lămurească odată domnul Zaharia Duhu, căutătorul de comori pe care l-ai botezat dumneata un maniac… Deocamdată indianul nu răspundea. Iar onorabilul Reginald Gibbons l-a dus până la cazanul de ulei fierbinte şi, înainte de a putea interveni cineva să-l oprească, l-a apucat cu amândouă mâinile de păr şi l-a scufundat în bazin… Un om legat, înecat şi fiert în ulei clocotit. Aceasta în numele progresului… Ce zici? Mână dc fier?

— Nu mi-aş fi imaginat! Dacă nu mi-ai spune-o dumneata, nici nu mi-ar veni să cred… Vorbi inginerul român, instalat comod la masa „Barului American” din Piscul Voievodesei.

— Ai să-l vezi lucrând aci şi ai să te convingi… Bineînţeles că metodele le variază după meridian. Ce era posibil în Mexic n-are să facă aici… Nici nu se arată nevoia. Aci ajunge metoda pomenită de Ludwell Denny. Un cadou discret, la persoane discrete… Acolo mergea altfel! După o săptămână, soţia lui Reginald Gibbons a fost adusă în automobil, cu pieptul străpuns de trei gloanţe…

Era o fiinţă plăpânda şi inofensivă. Poate nu se cuvenea să plătească dânsa pentru indianul fiert în ulei clocotit… Dar, vezi, insurgenţii luptau în numele barbariei; Re-ginald Gibbons, în numele progresului… În loc să-i pre-zint condoleanţe, de atunci ne întâlnim şi vorbim numai despre chestiuni de serviciu. Fiindcă, de fapt, tot el şi-a ucis şi femeia, după ce ucisese indianul! A lăsat-o să plătească dânsa, apărându-şi aşa pielea…

— E odios şi crud tot ce povesteşti dumneata! Exclamă Sebastian Luduş, clătinat în sfârşit din fanatismul său de orb apărător al progresului pe care-l monopolizau mag-naţii nesăţiosului capital, cu metodele folosite de pionierii acestui devastator progres în „ţările barbare”. E odios şi crud! Nu-mi imaginam…

— Ai răbdare!… Odios şi crud se poate fi în mai multe feluri, îţi repet: depinde de meridian… Eu cred că şi aci se petrec şi se vor petrece multe episoade odioase şi crude. În alt tempo, cu alte figuraţii… Petrolul aduce cu dânsul aceleaşi legi… Legile lui sunt negre…!

— Şi totuşi dumneata treci drept unul din cei mai ves-tiţi prospectori ai petrolului din lume…

Jan van den Vondel strânse din umerii laţi.

— Ce pot să fac împotriva destinului? Trec drept unul din cei mai vestiţi prospectori ai petrolului. Dacă n-aş fi eu, ar veni altul!… Până când nu vom mai avea ce prospecta…

Se corectă singur:

— Adică nu!… Ce prospecta va mai fi încă şi peste cincizeci-şaizeci de ani, în ţările care au scăpat acum de mine şi de alţii ca mine… Toată povestea americanilor, cu epuizarea zăcămintelor, rămâne deocamdată poveste… Dar nu vom mai avea de ce să prospectăm, nu ce prospecta! Nu va mai fi nevoie.

— Petrolul sintetic? Întrebă cu interes profesional Sebastian Luduş. Metoda lui Bergius sau lucrările lui Franz Fischer?

Olandezul surâse cu amestec de dispreţ şi de milă:

— Prea costisitor… Şi pe urmă remedii relative, expediente, de vreme ce pompează tot dintr-un combustibil care se poate epuiza. Cunosc altceva, în altă direcţie. Există undeva omul care lucrează pentru a reduce la neant cariera mea de prospector… În loc să-l detest, îi aştept rezultatele cu nerăbdare – aş putea spune cu o reală emoţie, dacă o gloabă bătrână ca mine mai poate vorbi despre vreo emoţie.

— Interesant… Se plecă Sebastian Luduş peste masă, avid, abia stăpânindu-şi curiozitatea.

— Să lăsăm aceasta! Propuse olandezul. Mai bine deşartă paharul de whisky, dintr-atâta n-ai să mori… Şi nu aştepta să afli ceva de la mine. N-aş spune, chiar dacă m-ar băga în cazanul de ulei fierbinte onorabilul Reginald. Fiindcă ar fi foarte probabil şi una ca asta! De loc exclus… Gândeşte-te cum a fost suprimat Rudolphe Diesel, inventatorul care a revoluţionat tehnica modernă şi pe a cărui urmă s-a ridicat toată industria petrolului. Încurca prea multe socoteli. În consecinţă au suprimat omul, ca măcar pentru o bucată de timp să suspende efectele invenţiei. Suprimat, înecat de pe vaporul în care călătorea să-şi valorifice invenţia şi brevetele…

— E ceva tot aşa de serios? Stărui tânărul. O invenţie tot atât de importantă ca motoarele „Diesel”?

— O sper! Adică nici nu mă îndoiesc de aceasta. Şi nu mă tem decât de vreo intervenţie a oamenilor cu mâna de fier ea a lui Reginald. Mai multe n-ai să afli de la mine. Cel ce lucrează mi-e prieten vechi, din tinereţele mele, care nu au fost ca ale dumitale, trăite cu apă minerală… Mi-e prieten vechi, am răbdat de foame împreună, am avut şi noi un cult al progresului, pe vremea când nu se dădeau războaie şi nu se unelteau revoluţii pentru a monopoliza o regiune petroliferă. Eu am căzut în ispită. N-am rezistat demonului care mă mână oriunde simt mirosind a ţiţei. El a fost mai fidel credinţei noastre de atunci. Îi cunosc mintea şi ştiu că se poate întâmpla să răstoarne într-o zi tot ce facem aci… Câte o scrisoare mă caută din când în când, cu zece sigilii poştale, dintr-un capăt al lumii la celălalt, pe unde mă poartă demonul meu. Îmi aduce veşti bune; din ce în ce mai apropiate de deznodământ. Şi astfel am dreptul să sper că măcar o parte din omenire va fi cruţată de legile acestea negre, ale păcurii. Îţi aminteşti ce se spunea pe vremea războ-iului şi îndată după război? Erai prea tânăr ca să le urmăreşti cronologic şi să tragi concluziile… În 1917, Cle-

menceau, în apelul său către preşedintele Wilson, declară că „petrolul e tot atât de necesar ca sângele combatanţilor pentru soarta unui război”. După armistiţiu, lordul Curzon declara că „flotele aliate au navigat spre victorie pe-un ocean de petrol”. Iar în 1919, când Franţa şi Anglia îşi împărţeau petrolul în Orient şi fabricau ţări proaspăt trase pe hartă, după cum indica interesul petrolului, nu considerentele etnice, Henry Béranger declara că „acel care va poseda petrolul va stăpâni lumea”… Am înţeles-o aceasta mai bine decât o poţi presimţi dumneata de la distanţă, fiindcă mă aflam în Irak pe atunci. Un Irak proaspăt confecţionat, cu unul din acei recenţi suverani, care din petrol s-au născut şi în petrol vor pieri… Cum vezi, bătălia se dă într-adevăr pentru această stăpânire a lumii prin petrol, nu pentru progresul meu şi al dumitale! Să sperăm că va deveni o bătălie zadarnică, fără obiectiv… Pentru aceasta e destul ca în locul petrolului, oricine să-şi poată procura o forţă nelimitată şi la dispoziţia tuturora…

— Utopie!… Rosti sceptic Sebastian Luduş.

— Utopie a fost primul railway dintre Stockton şi Darlington, în septembrie 1825; utopie aviaţia, utopie telegrafia fără fir, utopic radio… Toate au fost utopii, respinse nu de profani, ci mai cu seamă de oamenii de ştiinţă, ca dumneata şi ca mine, care s-au gândit să le demonstreze imposibilitatea de aplicare. Tot ce a fost utopie în domeniul tehnic s-a realizat totuşi şi se va mai realiza… Şi să sperăm că nu vor rămâne utopii, nici cele din domeniul social… Pacificarea sufletului omenesc prin ceea ce realizează tehnica noastră, să sperăm că nici aceasta nu va rămâne o iluzie…

— Şi noi ce facem până atunci?

— Ne supunem timpului! Ne distribuim rolurile. Eu caut petrol, dumneata îl prelucrezi; dincolo de noi, alţii îl joacă la bursă şi, dincolo de toţi aceştia, puterile cele fără chip, care conduc lumea de astăzi, îşi dispută petrolul, ca să poată stăpâni singure… Aceasta e toată povestea!… Te-ai gândit

dumneata că în ceasul acesta, zece mii de oameni ca mine şi ca dumneata se află risipiţi în Alaska, în Pennsylvania, la Baku, în Venezuela, în Borneo, în Sumatra, în insulele Sonde, în Persia, în Galiţia – într-o-sută de puncte ale planisferei? Slujesc progresul?… Slu-jim progresul?… Ne-am pus în slujba omenirii? Progresul lui Reginald şi omenirea lui Reginald? Deocamdată stârpim armonia unui echilibru de viaţă, pe care şi-l întocmiseră indigenii pe încetul în sute şi mii de ani cum se petrec aşezările geologice; echilibrul de viaţă al localnicilor din Sumatra, din Baku, din Venezuela, din Mexic, de aici, din Piscul Voievodesei. Aceasta o facem! Şi ca să ne aţipim cugetul, bem mai multe doze de whisky. E reţeta la care recurg zece mii de oameni pe zi, într-o sută de locuri măcar; zece mii de pionieri ai progresului… Până ce se va schimba ceva peste capetele noastre, dacă noi nu suntem capabili să eliberăm progresul din gheara celor care îl pângăresc şi îl prostituează cu a noastră fanatică sau pasivă complicitate…!

Jan van den Vondel hohoti, făcând semn către chelner:

— Buete!… Anca una butelia… Aceasta bem pentru progres şi morţii de la progresului!

C a p i t o l u l I I.

Aurul cel negru ca şi cel galben e, deocamdată, mai mult stricător de suflete şi de vieţi.

Micul peron al staţiei Piscul Voievodesei mişuna ca niciodată de lume aleasă.

Expresul pentru Bucureşti avea întârziere de un ceas jumătate. O linie inundată, cu terasamentul slăbit, se afla în grabnică reparaţie dincolo de fosta frontieră a Bucovinei. Trenul scăpase. Gonea să câştige timpul pierdut.

Dar n-a existat vreun anunţ de întârziere primit de o lume mai împăcată şi mai bucuroasă decât aceea de pe peronul din Piscul Voievodesei.

Toţi găseau minunată potriveală. Altfel n-ar mai fi putut prinde alt tren, în afară de acceleratul de noapte.

Sumedenie de complicaţii, pentru sumedenie de oameni, cu sumedenie de grave şi urgente interese.

O telegramă vestise demisia guvernului.

Zvonul se răspândise fulgerător. După un sfert de oră, a doua depeşă confirma ştirea cu oarecare amănunte. Această neaşteptată schimbare încurca şi descurca multe iţe; nu mai lăsa nepăsătoare lumea cea nouă din Piscul Voievodesei, cum se întâmpla pe vremuri, când răzeşii de pe domeniul lui Boldur Iloveanu n-aveau nici ce pierde, nici ce câştiga din primenirea stăpânilor. „Schimbarea domnilor, bucuria nebunilor…!”

Acum zece telefoane au zbârnâit la gară, cerând biroul de mişcare. S-a ştiut astfel despre binecuvântatele inundaţii din nordul Moldovei şi despre binevenita tulburare din mersul trenurilor.

Iar lumea, grăbită să ajungă la Bucureşti în ceasul când pâinea şi cuţitul trec dintr-o mână în alta, a avut astfel răgaz să-şi împacheteze la goană valizele şi să coboare în goana automobilelor spre staţie.

Erau mai mulţi şi goneau chemaţi de mai multe şi deosebite treburi.

Domnul director general Reginald Gibbons, tocmai primise vizita lui Vasile Ţincoca, fratele cunoscutului orator parlamentar Horia Ţincoca şi persoană de încredere a societăţii „Ţiţeiul Naţional”. Se punea la cale fuzionarea acestei societăţi, premeditată încă de la întemeiere cu scopul precis de a pune stăpânire pe terenurile din jurul Voievodesei, tot aşa cum pe vremuri domnul Emil Sava şi cu domnul Iordan Hagi-Iordan, prin alte mijloace, au înghiţit treptat ogoarele răzeşilor din Piscul Voievodesei şi partea care îi interesa din moşia lui Boldur Iloveanu.

Oamenii s-au schimbat, s-au schimbat şi împrejurările, firesc era să se schimbe şi metodele.

În locul lui Iordan Hagi-Iordan opera acum domnul director general Reginald Gibbons.

El distribuia cadouri celor în drept să primească aceste cadouri.

Mijlocitorul său, Vasile Ţincoca, se dovedise destul de abil şi discret. Nu se purta ca mizerabilii generali mexicani, nărăviţi să nu-şi mai respecte cuvântul de îndată ce izbuteau să-şi înscăuneze dictatorul lor. Răsturnarea regimului, fără mitraliere, fără baricade şi focuri de revolver, simplifica simţitor lucrurile.

După toate aşteptările, în locul guvernului demisionat se va alcătui un cabinet de concentrare cu participarea partidelor mai mărunte şi prea mult ţinute la post. Într-un asemenea cabinet, Horia Ţincoca va avea un portofoliu dinainte reţinut şi asigurat la nevoie cu oarecare influenţe ale ministrului englez. Abia trecuse un an de la vechiul împrumut şi se arăta urgenta necesitate a altui împrumut nou şi ceva mai apreciabil, ca să se înfrupte toţi.

Domnul Reginald Gibbons reprezenta puteri nelimitate la Foreign Office şi la „Stock Exchange”. Se urca deci în tren, pentru a merge să susţină intrarea în guvern a lui Horia Ţincoca, singura garanţie a unui înprumut salvator.

În pardesiul larg, cadrilat ca o parcelare ideală de perimetre petrolifere, se plimba pe peron cu mâinile la spate, alături de Vasile Ţincoca.

Privea peste capetele muritorilor indigeni, cu o scârbă totală.

Buzele subţiri dezveleau câteodată dinţii lungi şi laţi ca seminţele de floarea-soarelui, pe alocuri tărcate de platina plombelor. Numai de două ori s-a întors şi a părut că ia aminte cu oarecare interes la existenţa unei făpturi omeneşti.

Atunci când a intrat şi a ieşit Ilenuţa Precup, în hăinuţa ei subţire şi albastră, însoţită de un neînsemnat funcţionar al societăţii, un băieţandru cu capul gol şi cu o carte subsuoară.

— E drăguţă fetiţa! Îşi permise să observe Vasile Ţincoca, lămurind din instinct reflecţiile ososului tovarăş de drum şi

de afaceri. Frumuşică foc!

Nu primi nici o aprobare.

Domnul Reginald Gibbons îşi păstra reflexiile pentru sine. Vasile Ţincoca înţelese că a fost lipsit de tact. Însă îndestul de specialist în apreţuirea femeilor, păstră şi el pentru sine părerea că fetişcana cu hăinuţa albastră nu e numai drăguţă, ci chiar frumoasă în toată puterea cuvântului. Frumoasă foc! Cum se exprimă indigenii în graiul lor primitiv, dar pitoresc.

Se feri din mers să răspundă la salutul lui Zaharia Duhu. Domnul Reginald Gibbons nu observă acest salut.

Poate că Zaharia Duhu nici nu-şi scosese pălăria aşteptând vreun răspuns.

Venise s-o petreacă până la tren pe doamna Cecil P. Tudose.

Încă o persoană de pripas la Piscul Voievodesei, gata să dea fuga la primul semnal, spre capitala unde se îm-parte cuţitul şi pâinea. Se afla aici de-o săptămână, în vederea unei cumpărări de case, în Bucureşti, parcul Filipescu. Avea nevoie de părerea şi de aprobarea unchiului Zaharia, avea nevoie mai ales de-o semnătură.

După planurile sale, calculase să mai rămână câteva zile. Pregătise totul cu o subţire diplomaţie. Mai întâi a descris casa: o adevărată vilă. În treacăt a pomenit despre preţ şi condiţiile excepţionale de plată. O ocazie pe care n-o întâlneşte omul de două ori în viaţă. Pe urmă, a adus vorba despre situaţia lor veşnic nesigură, cu mutări şi chirii exagerate, mistuind aproape în întregime salariul domnului profesor Petru V. Tudose.

— Mă înţelegi, unchiule? Mă înţelegi, tuşică Ruxanda? Întrebase, împungând văzduhul cu nasul când spre unul, când spre celălalt. În toate acestea, Petru e cu desăvârşire dezarmat! El cu biblioteca şi cu studiile lui, nelip-sit de la cursuri şi cu atâtea conferinţe pe cap, nici n-are idee de partea practică a vieţii. E ca un om căzut din lună!… Îmi

rămâne mie datoria să iau aceste griji pe răspunderea mea. Vreau să-i fac o surpriză… Ce zici, mătuşică?

— Fă-i, copila mea… Te-ai gândit bine! Încuviinţase bătrâna.

— Ce zici, unchiule Zaharia?

— Exact cele ce spune mama. Îţi doresc să izbuteşti şi să vă bucuraţi de o viaţă tihnită în casa voastră…

Bătrâna răspunsese fără nici o clintire în obrazul uscat. Zaharia Duhu cu un surâs amulteştiutor.

Amândoi însă n-au întrebat cam în ce fel s-ar putea angaja ea să facă faţă la condiţiile de plată, chiar excepţionale, cum le dovedise Cecil negru pe alb.

Doamna Cecil P. Tudose pungise buzele şi plecase na-sul ascuţit în pământ. Bătuse toba cu degetele nervoase pe speteaza scaunului. Se ridicase să potrivească o cadră care-i părea că stă strâmb în perete: chipul Madalei Grinţescu, zugrăvit odinioară cu văpsele ieftine, de Alexandru Opriş, într-o primăvară cu flori albe de cireş, din celălalt Pisc al Voievodesei.

Se hotărâse deci să amâne pe a doua zi atacul, încercând alte mijloace, cu efecte mai precise.

Iar acest a doua zi se întâmpla să fie tocmai astăzi, sărbătoare paşnică şi somnolentă, când explodase telegrama de la Bucureşti anunţând schimbarea domnilor. Îndată renunţase la toate planurile.

O casă mai poate fi cumpărată în aceleaşi condiţii excepţionale peste o lună, trei ori un an.

Guvernele, oricât de des se primenesc în ţara românească, rămân însă câteodată ocazii pentru totdeauna pierdute.

Deci, doamna Cecil P. Tudose a schimbat şi dânsa direcţia planurilor sale îndelung ticluite. A descoperit că e absolută nevoie să se urce în tren şi să-l scuture pe domnul profesor universitar Petru V. Tudose din vinovata sa inerţie de până acum. Inerţie de altfel mai mult însuşită ca o tactică abilă, ca o mască de cărturar dezinteresat, decât inerţie reală şi mai ales culpabilă. În fond cine nu ştie oare că orice cameră

s-ar simţi onorată de prezenţa unui asemenea cărturar tânăr, preţuit conferenţiar şi cu spirit altruist de savant, gata să se pună în slujba patriei şi a învăţământului, onorând mâine vreun secretariat general al Ministerului de Industrie, iar poimâine banca ministerială? Ca atare, Cecil a bătut telegramă la Bucureşti, s-o aştepte domnul profesor Petru V. Tudose neapărat în Gara de Nord.

Călcând apăsat cu tocurile pantofilor pe asfaltul sonor, câteodată priveşte încruntată în jos, cu nasul plecat, parcă încă mai lungit, căci, printr-un ciudat fenomen, meditaţia concentrată influenţează întotdeauna asupra apendicelui olfactiv al doamnei Cecil P. Tudose.

Pe urmă, surâde şi ridică nasul, purtându-l în dreapta şi în stânga cu un început de triumf.

A mai aflat altă soluţie.

Printre atotputernicii de mâine, a mai identificat o persoană destul de inteligentă pentru a se lăsa convinsă cu uşurinţă de sprijinul pe care îl poate aduce majorităţii parlamentare un element valoros ca profesorul universitar Petru V. Tudose.

— Ce părere ai, unchiule Zaharia? Întrebă oprindu-se în loc şi apucându-l de un nasture. Mie îmi pare un individ destul de simpatic acest Vasile Ţincoca…

— Părerile despre oameni, ca şi gusturile mâncărurilor… Ce-i place unuia îi displace altuia…!

Cecil hohoti subţire, cu voioşie, fiindcă acum n-o mai interesa părerile unui maniac ca unchiul Zaharia.

Îşi făcuse planul şi era gata să-l pună în aplicare.

— Am înţeles că nu-ţi prea place, unchiule! Mie însă mi-e simpatic!… Dacă intră în guvern şi frate-său, Horia, ceea ce îmi pare hotărât, are să învârtă el multe… Şi printre acestea multe, în primul rând va fi chestiunea Voievodesei, fuziunea cu „Ţiţeiul Naţional”, consolidarea terenurilor cumpărate p-acilea şi altele cam de aceeaşi măsură. De pe banca ministerială, Horia Ţincoca n-o să mai poată face

tapajul care l-a dus unde este… Guvern înseamnă zgardă şi botniţă. Mă urmăreşti, unchiule?

— Urmează, Cecil!… Te ascult.

— Ca ministru, aşadar, va fi redus mai mult sau mai puţin la tăcere. Are nevoie de alţii să vorbească în locul său, de la tribună. În locul său – şi ca să fim sinceri – cu mai multă autoritate decât a sa… Un asemenea deputat majoritar, care să apere o cauză sfântă, îl văd eu pe Petru… Îl văd eu şi sunt convinsă că tot aşa îl vor vedea şi domnul Reginald Gibbons, împreună cu acest simpatic Vasile Ţincoca!… Încât, în tren n-am să pierd timpul!… Am să intru în vorbă şi am să le dovedesc evidenţa… În definitiv, aceasta ar trebui să te bucure, unchiule! Nu prea arăţi bucuros şi mă mir de ce?

— Bucuriile unora sunt mâhnirile altora, Cecil.

— Cum adică? Ce vrei să spui, unchiule?

— Mă gândesc şi eu aşa… Când este un mort în casă, toată lumea îl jeleşte, în afară de cioclii care trag un folos. Unii, care va să zică, se găsesc întotdeauna în orânduiala acestei lumi, pentru a se bucura de mâhnirile altora. Aceasta am vrut s-o spun, Cecil!

— Prea înalt pentru mine, unchiule! Eu gândesc şi trăiesc mai pe pământ… Socotesc că ar trebui să te bucure… În definitiv, Petru, dacă va fi pus în situaţia să apere politica economică a domnului Reginald Gibbons…

— Aceasta numeşti tu politica economică, Cecil? Întrebă Zaharia Duhu.

Cecil P. Tudose trecu peste dojana întreruperii, zgâlţâindu-l mai tare de nasture şi urmând:

— Să apere politica economică a domnului Gibbons şi a lui Vasile Ţincoca, implicit a lui Horia Ţincoca, prin aceasta îţi apără şi interesele dumitale, unchiule Zaharia! Interesele societăţii „Voevoda”, care sunt şi ale dumitale… Vezi? Eu mă gândesc la toate… Sunt solidară cu soarta soţului meu şi cu a celor din jurul său… Nu pot trăi ca Madala…

Spunând, aruncase o privire ascuţită Madalei Grinţescu.

Prietenia lor se răcise.

De câteva ori, Cecil lăsase a se înţelege că dezaprobă viaţa Madalei şi că îl deplânge pe Dinu Grinţescu.

Madala se afla cu Dinu în celălalt capăt al peronului. Pleca şi dânsa la Bucureşti, fără să fie chemată de nici un interes, şi nici măcar de ascunsele ei drumuri de altădată.

Pleca, fiindcă viaţa de aici o apăsa ca viaţa de pretutindeni.

De la distanţă simţise împunsătura privirii.

Se răsucise pe jumătate şi vorbi cu ochii în pământ:

— Dinule, ar trebui să nu mă laşi mereu singură…!

— Acelaşi lucru mi-l spui de şase ani, Madala…!

— Ţi-l spun de şase ani, Dinule, căci de şase ani ace-laşi lucru se petrece… Eu nu mai exist? Există numai sondele şi vagoanele acestea?… Numai atât este pe lume?

— Mai eşti şi tu, Madala!… Surise Dinu Grinţescu indulgent.

— Mai?… Mai sunt şi eu?… Ar fi trebuit să fiu eu înaintea lor, Dinule!… Acum, aici sunteţi destui pentru a purta grija sondelor… Nu apasă numai asupra ta. Îţi poţi lua un concediu mai lung: două-trei luni, să plecăm undeva, să fim numai noi doi, să uiţi de păcura aceasta, şi de sonde, şi de tot…

Dinu Grinţescu îi atinse uşor bărbia cu vârful degetelor, ridicându-i ochii şi dojenind-o, în ascunzişul cugetului cu gândul că într-adevăr era puţin cam vinovat faţă de dânsa.

— Fii cuminte, Madala!… Tu ştii prea bine că nimic din ce vrei tu nu se poate… Suntem mai mulţi, dar tocmai de aceasta nu-mi este permis să plec… Mai mulţi înseamnă că întrucâtva am fost retrogradat din rostul şi răspunderile mele. Aceasta nu poate dura! Trebuie să fiu la faţa locului, acum când se măreşte exploatarea şi când vor intra în funcţiune sondele cele noi, cu sistemul rotativ… Ai să vezi şi tu. În doi ani dispar toate aceste schelete negre şi urâte. Vom avea o exploatare curată ca o grădină.

Madala strânse din umerii mici:

— Cât mă încălzeşte aceasta pe mine…!

În adevăr, era mică, zgribulită şi părea gata să clănţăne din dinţii mărunţi, străbătută de-un fior, cu toate că soarele bătea călduţ în acest sfârşit de toamnă luminos şi melancolic, după două săptămâni de ploaie şi vânturi.

Dinu Grinţescu o privi cu răceală.

Toată înduioşarea de adineauri şi sentimentul de vină faţă de dânsa se risipiseră brusc. De şase ani mereu aceeaşi poveste. Madala parcă îi duşmănea lupta lui de aici. Parcă această luptă era inamicul lor principal, despărţindu-i mereu.

Pizmui un om fericit ca profesorul Petru V. Tudose, care a avut norocul unei femei atât de solidară cu toate luptele sale de oriunde.

Au tăcut amândoi, înstrăinaţi.

El trecând cu ochii de la faţa slabă şi diafană a Madalei, spre vagoanele-cisterne orânduite pe liniile laterale ale staţiei Piscul Voievodesei. Ea descheindu-şi şi încheindu-şi butonii mănuşilor.

Soarele îi bătea molatic în obraz.

Lumina aurie tremura prefirând o înşelătoare căldură de tinereţe pe chipul care aminti aşa, o clipă, numai una, portretul zugrăvit odinioară de Alexandru Opriş, când cealaltă Madala se bucurase copilăreşte de brăţara veneţiană din epoca lui Lorenzo Celso; dar frăgezimea aceea n-avea să se mai întoarcă niciodată, cum nu se vor mai întoarce aici nici primăverile de atunci.

Vartolomeu Diaconu apăru din biroul său, împrăştiind ştirea că expresul a trecut de ultima staţie.

Era nebărbierit, cu gulerul cămăşii murdar şi cu nodul cravatei strâmb. Se vedea o surpare şi pe chipul şefului de staţie. Sub ochi, două pungi vinete îi dădeau înfăţişarea chibiţilor din tripouri, când toţi jucătorii au plecat şi când măturătorii îi alungă acasă.

Zaharia Duhu nu mai asculta proiectele ambiţioase ale doamnei Cecil P. Tudose.

Urmărea mersul împleticit al lui Vartolomeu Diaconu; făcea unele apropieri între figura aceasta pământie şi alte chipuri despre care bătrâna Ruxanda Duhu avea obiceiul să spună că le-a ieşit ţărâna mormântului în faţă.

— Trebuieşte scăpat!… Murmură, clătinând din cap.

— Cine, unchiule? Cine trebuieşte scăpat şi de la ce scăpat? Sări repede, cu glas ascuţit, Cecil, ca întotdeauna alarmată de maniile filantropice ale unchiului Zaharia.

Zaharia Duhu o domoli:

— Nimeni, Cecil!… Şi de la nimic, Cecil! Mă pome-nesc şi eu vorbind singur câteodată, vrute şi nevrute. Semn că îmbătrânesc, nepoato!

Dar în ochii căutătorului de comori lucea lumina lui cea părelnică şi tristă.

— E o chestie de lămurit! Rosti Cecil cu neîncredere.

— Bine, nepoato! Grăbeşte-te s-o lămureşti… Numai vezi că ai prea multe de lămurit pentru un cap de femeie. Casa din parcul Filipescu; deputăţia bărbatului; când vai mai găsi vreme şi pentru a lămuri şi nălucile unui smintit ca mine?

Aluzia era directă. Zaharia Duhu îi amintea timpul când abia erupseseră sondele din Piscul Voievodesei; iar dânsa s-a şi înfăţişat cu mari rezerve de puteri şi cu multe ajutoare, pentru a sili căutătorul de comori să devină numaidecât petrolist.

— Îmi pare rău, unchiule, că ne despărţim aşa…!

— Nu-i nimic, Cecil. Tu eşti o copilă bună şi deşteaptă… Ştiu eu că ai să uiţi repede şi că ai să te întorci împăcată… Drumul Voievodosei îl cunoşti, casa o găseşti întotdeauna deschisă…

Cecil strânse buzele şi bătu asfaltul mai înciudată cu tocurile sonore.

Aşa i se întâmplă ei întotdeauna cu maniacul acesta! Când crede că a aplanat vechiul lor conflict, lui i se năzare altă suceală din nimic şi ea are de trudit apoi o jumătate de an, ca să repare ce-a stricat în cinci minute.

— În definitiv…

— În definitiv, bine că soseşte trenul, Cecil! Ia aminte la vagonul în care se urcă domnul Gibbons şi simpatia ta, Vasile Ţincoca… Pe mine, lasă-mă! Mă găseşti oricând.

Expresul intră în staţie, umplând peronul de tumultul roţilor de fier.

La o fereastră de vagon, răsări capul domnului Emil Sava. Alături Tudor Stoenescu-Stoian. Spre capitala unde se petrece schimbarea domnilor, grăbeau de zor toţi domnii mai mărunţi din mai mărunta capitală a ţinutului.

Domnul Emil Sava făcea semne amicale spre domnul Reginald Gibbons şi tovarăşul său, Vasile Ţincoca.

— Am locuri aici, rezervate!… Îi invită cordial. Compartimentul întreg…

Domnul Reginald Gibbons părea însă atins de o subită surzenie. Un individ ca Emil Sava nu-l mai interesa. Trecuse la categoria acţionarilor de a treia mână; iar acum trecea şi în opoziţie.

Se îndreptă spre alt vagon.

Vasile Ţincoca îi sprijinea braţul să se urce. La spate îi dădea zor Cecil P. Tudose.

Pe altă scară, Madala se plecase să repete:

— Dinule, încă o dată te rog… Vino! Ia-ţi un con-cediu… Nu mă lăsa singură…

— Singură! Îi fu şi ultimul cuvânt, când expresul s-a pus în mişcare.

Dinu Grinţescu strânse din umeri. Căută din ochi pe Zaharia Duhu, să facă drumul împreună.

Dar Zaharia Duhu dispăruse undeva, spre biroul şefului de staţie.

Intrase acolo.

În birou nu se afla nimeni. Se uită pe masă. Coala de hârtie albastră prinsă în piuneze era presărată de socoteli: adunări şi scăderi. Alături, coşul plin de hârtii mototolite. Zaharia Duhu privi întâi spre uşa cu geam. Se asigură că nu-l observă nimeni.

Se plecă şi ridică un gheomotoc. Îl desfăcu. Un concept de scrisoare, părăsit la primele cinci rânduri.

„Mult stimate domnule Demetrian, Odată, dacă vă mai amintiţi, într-o haltă din Bărăgan, pe o noapte cu viscol, mi-aţi spus că de câte ori mă voi afla într-un ceas decisiv al vieţii, e destul să vă trimit semnalul: S. O. S. N-am crezut niciodată că…”

Zaharia Duhu desfăcu alt gheomotoc: „Respectuos vă salut, domnule Demetrian, Copiii mei mai vorbesc şi acum despre nenea Mitică, omul providenţial, care într-o noapte cu viscol…”

Căutătorul de comori nu scormoni mai departe în coşul cu hârtii.

Aflase tot ce voia să ştie. Nu-l înşelase nici de astă dată instinctul.

Se aşeză pe canapeaua învelită cu muşama şi începu să aştepte. Cifrele de pe masă îi spuneau cât. Cât îi lipseşte şefului de staţie din Piscul Voievodesei la socotelile sale şi pentru cât se zvârcoleşte el noaptea de teama unei inspecţii neprevăzute.

Era sigur că scrisoarea nu a trimis-o. Nici n-ar fi avut cui, nici n-ar fi avut cum.

Demetru Demetrian abandonase politica şi părăsise ţara. Un semnal, oricât de deznădăjduit, nu mai putea ajunge până le el. Jucătorii la bursă ca şi jucătorii de cărţi se agaţă de speranţe absurde. Pe urmă se leapădă de-o speranţă absurdă, ca să-şi încleşteze viaţa de alta până a doua zi, şi aşa mai departe.

Ştia cât, Zaharia Duhu, ştia de ce!

Acţiunile societăţii „Voevoda” au scăzut sistematic de un an jumătate, după o socoteală tăinuită a domnului Reginald Gibbons.

Împotriva tuturor semnelor de prosperitate şi în ciuda realităţii din cifrele contabile, directorul general al „Voevodei” întreţinea cu premeditare o îndoială; prin oameni interpuşi urmărea acapararea tuturor acţiunilor

risipite pentru a le aduna numai în câteva mâini. Într-o vreme, răspândise chiar zvonul că exploatarea va fi suspendată pentru o bucată de timp.

Prima victimă fusese Iordan Hagi-Iordan. Au urmat altele mai mărunte.

Acum socotelile domnului Reginald Gibbons se apropiau de încheiere. Acţiunile s-au adunat la matcă. În două-trei luni, o nouă emisiune va fi cotată la bursă de trei ori cursul actual.

Dar peste trei luni, la aceste acţiuni vor avea drept numai deţinătorii celor vechi – adică oamenii aleşi pe sprânceană de domnul Reginald Gibbons, şi afară de dânşii doar câţiva indigeni încăpăţânaţi ca Zaharia Duhu şi ca Dinu Grinţescu.

Acestea le ştia toate căutătorul de comori. Le ştia fără să vrea, cum multe învăţase acum peste vrerile lui.

Înţelegea, aşadar, de ce Vartolomeu Diaconu trimite în necunoscut chemarea sa: S. O. S.

Mai greu era să ştie în ce chip ar putea să-i întindă mâna de ajutor, fără să-l umilească, aşa cum purtase el într-o cutie de argint vechi, nestematele domnului Meyer, montate în brăţara şi în inelele după moda anilor 1840-1850.

C a p i t o l u l I I I.

Erau flori viorii de toamnă, fără nici un nume pentru dânşii…

Înainte de sosirea trenului, Ilenuţa Precup a ieşit din gară împreună cu Mihai Peclu, atingându-şi uşor cotul din mers.

Ei nu aşteptau pe nimeni, nu plecau nicăieri.

Au venit fiindcă Mihai ţinuse să pună la cutia poştei câteva scrisori urgente, pregătind o plecare pentru mai târziu.

Ilenuţa a simţit privirea Nevăstuicii urmărindu-i de sus, de la fereastra cu muşcate. S-a prefăcut că nu ob-servă. O stânjeneşte această imputare geloasă şi tiranică din ochii fostei eleve. Acum sunt mai multe priviri care îi urmăresc şi îi dezaprobă.

Nu poate însă nimic împotriva lor, cum nimic nu poate nici împotriva sa.

Mihai mai are încă de stat doar zece zile în Piscul Voievodesei. A isprăvit examenele; pleacă din slujba modestă de la birourile societăţii, ca să-şi urmeze învăţătura la Bucureşti, la universitate.

Domnul Reginald Gibbons, pe care toată lumea îl socoteşte un om îngheţat şi fără suflet, l-a chemat acum câteva zile şi s-a arătat generos cu dânsul. Minunându-se de chipul cum s-a învrednicit să-şi prepare examenele singur, fără să lipsească o singură zi de la datoria sa de funcţionar al societăţii, l-a încurajat în această sârguinţă lăudabilă, l-a invitat chiar să ia şi loc pe scaun. Pe urmă, a dat ordin la centrala din Bucureşti să-l numească într-un serviciu mai bine plătit şi mai uşor, până când îşi va termina studiile.

Fără multe forme, fără multe vorbe. Simplu şi scurt, cum îi stă în fire!

Zece zile îi mai despart până la plecare. Mai au ei suflet să se întrebe de ochii lumii şi de spusele lumii?

În această nămiază cu soarele blând de toamnă, au pus la cale o plimbare departe-departe, la câmp, mai departe încă, în pădurea care-şi scutură frunzele acolo unde nu-i pot ajunge nici ochii, nici spusele lumii.

Grăbesc paşii, timpul le este măsurat şi scurt.

De pe-un drum îngust, gâtuite între două zăplazuri înalte şi cătrănite care împrejmuiesc cisternele societăţii, a apărut pe neaşteptate Alecu Toader Precup.

Ilenuţa a tresărit. S-a strâns lângă Mihai fără să-şi dea seama şi i-a prins braţul, căutând apărare.

Dar Alecu Toader Precup e în toane bune şi pare cu chef. În loc să arate mânia că-şi întâlneşte fata în tovărăşia unui cioflingar, s-a proptit în picioarele de uriaş şi îi aşteaptă să se apropie.

Râde gros, împingându-şi şapca pe ceafă:

— Haideţi, hulubaşilor! Hai repede, că nu vă face taica ostropel!

În scurta de piele neagră şi unsuroasă, clătinând căpăţâna enormă şi înfigându-şi mâinile butucănoase în şold, Alecu

Toader Precup s-a crăcănat să le taie calea. Îi priveşte de la înălţime, în creştet. E ca un uriaş fioros şi rânjit de aţâţare, cerând vama unor plăpânde făpturi rătăcite în împărăţia sa.

Ilenuţa s-a apropiat cu ochii în pământ, cu faţa învăpăiată. Adierea de vânt îi flutură un cârlionţ de păr. Umbrele genelor s-au lungit pe obraz, ca în cartea poştală ilustrată din colecţia dăruită cândva de Nevăstuica.

Mihai îşi pipăie părul, cravata, nasturii hainei. Stingherit, nu ştie cam cum s-ar cuveni să se poarte. În mâna stângă ţine o carte. Mâna dreaptă e liberă. Să i-o întindă uriaşului? Poate înadins îl aşteaptă ca să-l înşface de-o aripă, să-l răsucească şi să-i facă vânt peste zăplaz, cum l-a ameninţat de câteva ori, fiindcă îi scoate fata din minţi.

De atunci îl ocoleşte, atât cât se poate ocoli un om pe altul în acest mic univers care e Piscul Voievodesei.

Alecu Toader Precup are faimă de mare zurbagiu şi cumplit bătăuş. Unele încăierări ale sale cu lucrătorii nemţi şi polonezi au ajuns de pomină. A ciocnit odată doi cap în cap. Altă dată a ridicat unul de ceafă şi l-a răbufnit în pământ, de-a rămas lăţit o bucată de vreme ca o broască.

Să întindă acestui uriaş căpcăun mâna? Nehotărât, îşi răsuceşte un nasture, îşi potriveşte batista, şi-a găsit de lucru cu stiloul înfipt în buzunarul de la piept.

Alecu Toader Precup a deschis el palma. O palmă imensă, lată şi bătătorită, cu semnele păcurii încrustate în piele.

— Bate palma colea, în laba asta, şi să-ţi fie cu no-roc!… Ce-am auzit, aşa să-ţi dea Domnul!

— Anume ce-ai auzit, tătuţă? Prinse curaj Ilenuţa.

— Nu te preface, mâţă vicleană ce eşti! Ştii tu mai bine decât mine. Cum adică: anume ce? Şi-a dat băiatul examen. Asta mă bucură!… Pleacă la învăţătură mai înaltă! Asta mă bucură şi mai mult!… L-a luat domnul Reginald sub părintească sa ocrotire… Asta mă bucură grozav!… Asta înseamnă că n-are să mai fie multă vreme conţopist. Are să se întoarcă înapoi inginer ori director, să ne dea ordine nouă, păcătoşilor…!

Mihai se apără sfios:

— Dorinţele mele sunt mai mici. N-am planuri atât de amhiţioase…

— Lasă ambâţurile! Nu te mai ruşina de ele. Toţi avem ambâţurile noastre. La unii se prind, la alţii nu… Cum le-a fost scris de către Cel-de-sus!… Vorbi cu alean Alecu Toader Precup, care avusese şi el multe ambâţuri năruite.

Se uită la ceasul din buzunarul jiletcii. Pe urmă, după vechiul său năravi, la al doilea şi al treilea, până la al şaselea, ţistuind a mirare când descoperea o imperceptibilă nepotrivire a minutarelor. Le pipăi pe fiecare, le puse la loc, în culcuşurile respective. Îşi dezmierdă lanţurile încrucişate, descurcându-le delicat, cu satisfacţia copiilor care nu s-au săturat încă de jucăriile mult jinduite.

— Şi acum, încotro aţi pornit-o?

Răspunse Ilenuţa:

— Spre câmp, tătuţule!… Domnul Peclu pleacă peste câteva zile. Se bucură de ziua această frumoasă, ca să mai vadă o dată locurile de care se desparte…

Alecu Toader Precup trase şapca unsuroasă peste ochi; îi cercetă pe sub cozoroc, cu un surâs indulgent:

— Măi, ce mâţă vicleană! Mă, ce mâţă!… Care va să zică numai de locuri se desparte?… Numai de atâta l-a prins pofta plimbării?

Ilenuţa privi ruşinată într-o parte. Mihai în alta.

Uriaşul coborî o palmă pe umărul tânărului, cu o lo-viturâ care-i clătină genunchii din balamale, să-l surpe frânt la pământ.

— Haide, hulubaşilor! Nu-mi mai umblaţi mie cu şoalda! La mine nu merge. Vă înţeleg şi acuma nu mă mai supăr. Numai să-mi fiţi cuminţi… Tu ai să stai acasă, Ilenuţo, şi ai să-l aştepţi. El are să înveţe carte cum scrie la rânduielile şcolilor din Bucureşti… Iar dacă s-o întoarce om, după cum făgăduieşte, n-am nimic împotrivă! Aveţi să vă căpătaţi binecuvântarea mea…

Alecu Toader Precup se simţi înduioşat de această clipă ascunsă încă în tainele viitorului. Stătu în cumpănă. Lupta cu un îndemn lăuntric greu de ascultat.

Se birui însă pre sine şi desfăcu un ceasornic cu lanţ cu tot, din pripoanele complicate. Îl nimeri între degetele de căpcăun, îl duse la ureche să mai asculte o dată bătăile fine ale inimii de metal, suflă asupra capacului şi îl lustrui cu basmaua.

Pe urmă, se plecă să prindă lanţul cu mâna sa, la haina lui Mihai Peclu, în cheotoare.

— Iaca! Rosti. Aista să-l păstrezi de la mine. Te ştiu orfan şi pricep eu că nimenea nu s-a aflat cine să-ţi dea o bucurie când ai sfârşit cu bine partea întâia a învăţăturii. Aista să fie în socoteala zestrii! O arvună şi un suvenir de amintire, cum s-ar zice… De altminteri, dragă băiete, cu atâta zestre ai să rămâi! Asta ca s-o ştii din vreme… Dacă nu mă şurubărea unul ca alde Emil Sava, altfel stăteam noi de vorbă…

— Tătuţule!… Murmură Ilenuţa, cu boabe de lacrimi în genele lungi.

— Nu ştiu cum să mulţumesc… Îngână Mihai, copleşit de solemnitatea momentului, acolo, lângă un zăplaz hâd şi înnegrit de catran.

— Vorba! Se răsti uriaşul. Am spus. Gata! S-a isprăvit! Acum plecaţi la plimbările voastre… Şi bagă de seamă! Ceasul să-l întorci întotdeauna seara la opt. Asta-i rânduiala lui! Să nu care cumva să-l dai de sminteală, că-i poznă cu mine… Pe urmă, când oi închide eu ochii, tot voi aveţi să le moşteniţi şi pe celelalte.

Cu şapca pe ochi, călcând pe mijlocul uliţei, Alecu Toader Precup s-a depărtat spre cârciuma lui Leiba Ţudic.

Ilenuţa şi Mihai au pornit-o dincolo de aşezările urâte, către timpurile şi pădurea de departe.

O vreme au mers tăcuţi. Le era destul că se simţeau unul pe altul.

Au trecut de ultimele case cu înfăţişarea lor tristă de suburbie: nici sat, nici oraş. Au lăsat în urmă bărăcile

acoperite cu bucăţi de tablă cârpite cu petice de carton gudronat, gunoaiele cu tufe de mături, ogrăzile cu rufe de cit întinse pe frânghii şi cu potăi corcite lătrând piţigăiat printre garduri.

Dar nici dincolo de marginea sălaşurilor omeneşti, câmpul nu era încă un câmp adevărat.

Se căscau gropi galbene de lut, se înălţau movile de prundiş şi de nisip, părăsite. Şine de fier, vagonete mâncate de rugină, ţevi sparte; toate păreau o lepră care s-a întins lacom să înghită verdeaţa păşunilor. Dintr-un stârv de cal trăgeau câinii fantomatici. A zburat un cârd de ciori. Un camion descărca gunoaie.

Ilenuţa întoarse privirea în altă parte.

O muncea un gând, o hotărâre mereu amânată. Căută să-şi uşureze sufletul:

— Mihai, eu am să-ţi mărturisesc ceva. Ştiu că are să mă scadă în ochii tăi, însă nu pot să tac. E ceva urât şi cu neputinţă să mi-o iert…

Mihai Peclu îi apucă uşor braţul.

— Nici nu mă îndoiesc că trebuie să fie o crimă grozavă! E destul să se uite cineva la tine, ca să-şi dea seama de câte crime odioase eşti tu capabilă.

— Nu râde, Mihai…!

— Nu râd.

— Şi n-ai să mă dispreţuieşti după aceasta?

— Depinde! Rosti Mihai Peclu, cu o severitate pre-făcută.

Ilenuţa merse câţiva paşi cu ochii în pământ. Acum îi părea rău că începuse.

— E vorba despre mine şi tata. Faţă de el mă simt vinovată… Ai să mă înţelegi tu, Mihai?

— Mi se pare că până acum, de doi ani, ne-am înţeles întotdeauna, Ilenuţo! Îi aminti Mihai cu o blândă impu-tare. Şi nu aveam încă binecuvântarea nimănui.

— Tocmai de aceasta, Mihai! Tata, sub înfăţişarea lui cam neoioplită, e un om cu inimă bună. Pe când eu sunt ceva mai

rea decât o mâţă vicleană, cum mi-a spus-o el. Mai rea, mult mai rea…

— Ţî-ţî-ţî! Se miră Mihai Peclu în glumă.

Apoi îi prinse braţul strâns, înclinând puţin capul să-i vadă ochii.

— Te-am necăjit. Te rog să mă ierţi… Şi cea mai bună dovadă că m-ai iertat, îmi vei da-o povestind ceea ce-ţi stă pe inimă, fără nici un înconjur, aşa cum te-ai spovedi unei surori mai mari.

Abia rostise cuvintele şi îi păru că i-au ars buzele. Ar fi vrut să le retragă. Era însă prea târziu.

— Tu ştii că nu am nici o soră mai mare… Vorbi cu tristeţe Ilenuţa. Ştii cum a sfârşit sărmana Sanda?… Au scos-o arsă din biserică. N-o mai cunoştea nimeni, decât după inelul de argint din degetul care se făcuse cărbune…

Privi înainte, cu buza de jos tremurând.

Continuă:

— Pe urmă, mai ştii, Mihai, că aşa cum era sărmana Sanda, ea nu m-ar fi putut înţelege. Toată lumea spune că a fost frumoasă şi deşteaptă… Dar ea rămăsese o fată de ţăran, simplă şi cinstită. O ţărancă. Eu nu sunt niciuna, nici alta. Şi nu te am decât pe tine, Mihai! Povestea mea chiar cu aceasta începe şi cu aceasta se sfârşeşte. Aş fi vrut să n-o cunoşti. Poate că ar fi mai bine. Însă mă roade, Mihai. Nu pot să ţi-o ascund. Atunci nu mi-am dat seama. Acum, îmi judec cu mintea de astăzi fapta mea de atunci… Eram încă în şcoală. O şcolăriţă de-o şchioapă, foarte fudulă de uniformă, şi de ghiozdanul de piele, şi de pantofi. Venise tata să mă aducă acasă, de la oraş, în vacanţa Crăciunului. Ne întorceam cu tre-nul. Tata e cum îl ştii. Cu hainele lui, şi cu ceasornicele lui… Nu căzuse încă la patimă aşa de rău ca acuma. Mai avea pe atunci şi ambiţiile sale. Abia căpătase de doi ani banii de pe pământ. Nu-i părăduise. Voia să fie şi el boier…

Ilenuţa Precup surâse mâhnită amintirilor.

— Aici se potrivea cu mine. La şcoală n-am spus colegelor că sunt fată de ţăran. Spuneam că tata e petrolist. Ieşise atuncea un soi nou de oameni. Nu eram nici ţărani, nici boieri, nici români, nici străini… Destul era să spui „petrolist” ca să nu mai ai nevoie de alte recomandaţii. Era şi tata, aşadar, petrolist! În loc să mergem cu clasa a treia, s-a urcat în clasa întâia. Acolo se mai aflau două persoane: un ofiţer tânăr şi o doamnă foarte elegantă. I-am observat îndată cât de curios se uitau la noi şi mi-a fost ruşine… M-am prefăcut că n-am nici o legătură de rubedenie cu tata, că mi-e străin, aşa, ca un fel de servitor trimis de stăpâni să le aducă fata de la şcoală. M-am tras într-un ungher şi am început să citesc o revistă ilustrată. Tata mă întreba: „Nu ţi-e frig?” Eu îi răspundeam înţepat… Mă întreba: „Şi cu şcoala, cum ţi-a mers, Ilenuţo?” Îi răspundeam schimonosindu-mă, şi mai înţepată, ca unui servitor care nu-şi cunoaşte lungul nasului şi se cam întrece spunându-mi pe nume… Poate că bietul tata a înţeles. Căci a rămas în colţul lui şi n-a mai vorbit nimic tot drumul. Nu mi-a spus acasă nici un cuvânt despre purtarea mea. Nu mi-a pomenit niciodată. Dar de atunci mă simt vinovată faţă de dânsul… Aceasta s-a petrecut acum trei ani; la Crăciun au să se împlinească patru. De ce trece timpul, de ce îmi iert mai greu… Mă judec cu altă minte, Mihai! Îmi pare că mai există în mine şi o altă fiinţă, pe care tu nu o cunoşti. Una rea, ipocrită, vanitoasă… În stare să se lepede de neamul şi sângele ei, pentru o deşertăciune.

— Atâta e tot?

— Cred că ajunge, Mihai.

Mihai o ajută să păşească peste o aţă subţire de apă. Câmpul se desfăşura în sfârşit neted, fără cicatricele gropilor şi movilelor, cu iarba arsă de brumă, dar moale sub paşii lor elastici şi tineri.

— Nu spui nimic, Mihai? Întrebă cu îngrijorare Ilenuţa. Vezi. Acum te gândeşti şi mă judeci altfel. Ştiam eu că nu

trebuia să-ţi istorisesc aceasta… E ceva aşa de urât şi de josnic!

Mihai Peclu rosti cu aprindere:

— Dar nu e urât şi josnic de fel, Ilenuţo! Te înşeli când îţi închipuieşti că tot ce mi-ai spus tu e o dovadă că eşti rea, ipocrită şi vanitoasă. Dimpotrivă!

— Dimpotrivă? Se miră Ilenuţa.

— Da-da! Dimpotrivă.

— Vrei să mă consolezi, Mihai?

— Nu ai nevoie de nici o consolare! Tu m-ai făcut să mă gândesc la mine, să mă compar şi să găsesc că poate eu sunt mai rău, mai ipocrit şi mai vanitos decât mă credeam… Fiindcă eu niciodată nu m-am întrebat cum sunt. Acesta e un semn rău, Ilenuţo!… În fiecare din noi există un frate geamăn al nostru care se poate întâmpla să fie rău, ipocrit, şi vanitos. Câtă vreme nu ne dăm seama de existenţa lui, înseamnă că ne împăcăm foarte bine cu fratele acesta geamăn. Unii trăiesc aşa toată viaţa! Nici nu observă că trăiesc adesea viaţa celuilalt… Sunt răi şi vorbesc despre răutatea altora; vanitoşi şi ipocriţi, dar nu văd decât vanitatea şi făţărnicia altora.

— Poate, Mihai…

— Sigur, Ilenuţo…!

S-au oprit să privească întinderea câmpurilor, cu văile de departe şi cu satele estompate în pâclă.

În soare luceau firele de mătase ale funigeilor. Unul se agăţă în părul lui Mihai. Ilenuţa îi spuse să se întoarcă. Îl atinse uşor cu degetul şi îl eliberă să-şi urmeze plutirea legănată şi lină, departe, departe, spre zări.

— Parcă e altă lume aici… Murmură Ilenuţa, încet, ca într-o şoaptă de taină.

Era într-adevăr altă lume.

Piscul Voievodesei, cu sondele negre şi cu rafinăria cea nouă, împresurată de zidurile roşii, cazanele şi vagoanelecisterne; toate au rămas în urmă, ascunse după

un clin de deal. Aici se întindea ţara cea veche, cu satele vechi.

La picioarele lor, pajiştea măruntă şi arsă de brumă era smălţuită cu flori plăpânde de toamnă. Florile cele mai târzii ale câmpului. Viorii, ieşite de-a dreptul din pământ, fără frunze, înalte păhărele vegetale.

Niciunul, nici celălalt nu ştiau cum se numesc.

Au descoperit cu o tristă uimire această ignoranţă.

El era târgoveţ şi n-avea de unde să le cunoască.

Ea le ştiuse poate când era copil.

Viaţa cea nouă din Piscul Voievodesei, în care a crescut, nu mai îngăduia asemenea flori şi le ştersese numele din multe amintiri.

C a p i t o l u l I V.

Se ivesc în viaţa oamenilor tot felul de cumpene.

De trei zile, dura o ploaie măruntă, înspicată de fulgi.

Cerul coborâse aproape de pământ. Câlţii norilor se agăţau în furnale, se târau peste acoperişuri, împingeau îndărăt, în jos, funinginea groasă şi miasmele cazanelor cu păcură.

Trecătorii călcau duşmănos în zloată. Pe sub ferestre se auzeau tusete şi horcăituri din piepturi coşcove. Camioanele împroşcau jerbe de noroi; zbârnâitul motoarelor ră-suna în văzduhul ud până noaptea târziu, zgâlţâind geamuri şi cutremurând precare locaşuri de paiantă.

Gazetele nu mai aduceau nici o ştire vrednică de comentarii. S-a deschis noul parlament. Discuţia la mesaj a început aceeaşi din totdeauna. Domnul Horia Ţincoca, ministrul Industriei şi Comerţului, pregătea o nouă lege a minelor. Doamna Demetru Demetrian a avut un uşor accident de automobil la Cannes. Procesul domnului Iordan Hagi-Iordan cu societatea „Voevoda” s-a amânat. E vorba despre oarecare tratative, o tranzacţie, poate o conciliere. S-a mai sinucis o studentă la Bucureşti şi ame-ninţă o virulentă epidemie de gripă.

Toate acestea nu-l interesau pe inginerul geolog Jan van den Vondel.

În camera din fostul conac al lui Boldur Iloveanu, se strămuta din jilţul moale pe divanul cu teluri moi.

Căsca să-şi dezgheoace fălcile şi împrăştia fumul compact al pipei cu o mână moleşită de convalescent. Plictisit, îşi plimba ochii la hărţile şi secţiunile colorate, la planşetele rezemate de perete şi la mostrele de roci înşirate într-un dulap cu uşile de sticlă. Eocen, oligocen, meoţian, cvaternar, fracturi de încălecare… Ce însemnau în definitiv? Pe harta geologică a regiunii stăteau înscrise, cu pete albastre, verzi, galbene, roşii, violete, ca penele de colibri.

Păsările cu aripi muiate în culori de curcubeu au rămas însă în Mexic.

Aici şi acestea sunt numai văpsele neînsufleţite, întinse cu pensula pe foi de hârtie neînsufleţită. Jurasic, cretacic, devonic, siluric, permo-carbonifer… Planeta e căptuşită pretutindeni cu aceeaşi scoarţă de epoci încheiate.

Numai oamenii, şi păsările, şi arborii, şi florile sunt altfel şi mereu cu alt chip.

Sebastian Luduş a intrat de două ori să-i dea ziua bună.

O dată când a plecat dimineaţa; a doua oară când a plecat după-amiază la rafineria şi laboratorul său de experienţe. A trecut grăbit, schimbând picioarele pe loc cu neastâmpăr, ca un amant nerăbdător în sfertul de ceas dinaintea întâlnirii. Cu deosebirea că el nu purta costumul unui amant şi nici nu mirosea a apă de lavandă. O bască, o tunică, o cămaşă cafenie încheiată la gât fără cravată, jambiere şi ghete groase, miros de benzină şi urme grase de parafină. Portul unui lucrător ceva mai spălat la chip şi la port. Un lucrător care nu va face niciodată grevă cerând reducerea orelor de muncă. Pentru el ziua e prea scurtă. Ar face o grevă pentru dublarea orelor.

Pentru Van den Vondel ziua e nesfârşită.

A privit la ceasornic. Patru şi douăzeci. Adineaori era patru şi un sfert. Abia s-au prelins cinci minute.

Crepusculul a început de o jumătate de ceas: s-ar spune că se târâie de astăzi dimineaţă, de când s-a mijit de ziuă. El tânjeşte după înnoptarea rapidă a tropicelor, unde întunericul cade brusc, albastru, îndată înstelat de zborul luciolelor.

Van den Vondel şi-a turnat un pahar de whisky.

L-a deşertat şi cască.

Şi-a curăţat pipa cu sculele nichelate – şi cască.

A făcut socoteală cam ce oră din zi ori din noapte corespunde orei patru şi douăzeci din Piscul Voievodesei, la Tampico, în Borneo, în Golful Persic, la Baku, în California. Ce oră – şi cam ce-or fi făcând la această oră camarazii rămaşi acolo.

E o viaţă absurdă aici, mocnită ca ploaia de-afară.

Absurdă a fost şi ideea medicilor să-i recomande o asemenea ţară. Şi mai absurdă încă a fost graba centralei de la Londra, când l-a trimis să exploreze regiunea din Piscul Voievodesei.

Tot ce a aflat el ştiuse mai dinainte inginerul indigen Dinu Grinţescu. Iar tot ce-a ştiut inginerul Dinu Grinţescu prevăzuse mai demult, cu patruzeci de ani înainte, alt indigen, pe la sfârşitul veacului trecut.

Ciudat acest Grigore Cobâlcescu! I-a citit broşura, luând în acelaşi timp lecţie de românească şi de geologie din ea. Lipsit de mijloacele de investigaţie, lipsit de instrumente, lipsit de orice sprijin şi de orice interes al compatrioţilor, prin simple deducţii, autorul broşurii a identificat fiecare culcuş carpatic unde zace petrolul, într-o vreme când nici nu visa nimeni la o bătălie a petrolului.

Dacă Van den Vondel şi-ar găsi un tovarăş de discuţie şi de controverse, ar fi gata să parieze că geologul indigen a murit sărac.

Fiindcă a început să cunoască şi obiceiurile pământului, s-ar mai prinde rămăşag că mai apoi un municipiu postum recunoscător cândva, după decenii, a botezat o stradă cu numele savantului român. Bineînţeles, o stradă oarecare,

pe undeva, mărginaşă, cu împrejurimile căzute într-o râlă şi câini râioşi dormind pe gunoaie.

Pieţele vaste sunt pentru persoane care n-au descoperit nimic în viaţă; dar au trecut mai gălăgioşi printre contemporani. Aceasta se petrece oriunde: în Mexic ca şi în Venezuela.

De pe divanul cu teluri moi, Van den Vondel s-a ridicat cu o sforţare supremă.

A umplut alt pahar şi cu paharul în mână a mers până la fereastră.

De la aceeaşi fereastră, altădată, privise spre satul din vale, de-atunci, stăpânul acestor locuri, Boldur Iloveanu. Era un sat sărac, cu mărunte case pitulate în livezi stu-foase şi cu oameni durând de pe vremea lui Petre Şchipul şi mai dinainte.

El nu i-a cunoscut.

Van den Vondel, străin pripăşit în treacăt, ar ti vrut să-i cunoască.

Nu mai era însă satul, nu mai erau oamenii; au dispărut şi livezile stufoase.

E un târguşor urâcios în ploaia vânătă; acoperişuri de tablă, o gară, rafinăria, sondele negre şi parcul de vagoanecisterne, cazanele cilindrice şi furnalele de cărămidă roşie.

Oamenii nu mai au un port al lor, aşezările şi-au pier-dut o înfăţişare a lor: nu mai există nici o vegetaţie a lor. Van den Vondel se gândeşte la savanele tropicelor, la pădurile ecuatorului, la Borneo, Sumatra şi Iava unde şi-a petrecut trei ani din viaţă şi unde lianele se balan-seazăă din ramuri ca şerpii, orhideele par cărnoase animale marine, fluturii uriaşi poartă inscripţii chinezeşti pe ari-pile cu praf de aur şi de purpură; unde păsările nu învăţaseră încă să fugă de om.

S-a întins şi acolo aceeaşi civilizaţie inumană, exploatată inuman de cei care-i exploatează şi ştiinţele lui.

Păcura a stârpit pe o porţiune de ţară pădurea de liane şi orhidee, a alungat fluturii şi păsările. Alături, codrul a fost mistuit de foc pe întinderi de sute de kilometri, pentru a face loc plantaţiilor de cauciuc: copăcei urâţi, chirciţi şi aliniaţi geometric.

Nu e nici o mirare că un indigen e cuprins câteodată de o nebunie omucidă, amoc, şi goneşte cu crişul în mână să spintece şi să omoare fără alegere duşmanul şi priete-nul întâlnit în cale.

Localnicii aceştia de aici nu au şi dânşii un amoc al lor? N-au nici măcar din când în când uşurarea unei explozii de revoltă?

Van den Vondel şi-a amintit că ţine paharul plin în mină. Îl deşartă. A rămas la fereastră cu priveliştea posomorâtă şi hâdă din vale, încă mai posomorâtă şi mai hâdă în înnoptarea lichidă.

Pe aleea neagră a fostului conac, bătătorită cu nisip de cocs, se depărtează în ploaie Zaharia Duhu.

Olandezul l-a zărit, s-a deşteptat din torpoare, deschide geamul şi strigă:

— Hallo! Domnul Duhiu! Domnul Duhiu, aşteaptă-mi şi pe mine, mă rog. Numai minut. Unu minut şi gata!

Zaharia Duhu s-a întors, s-a oprit, i-a făcut semn că l-a auzit şi că-l aşteaptă.

Se înţeleg amândoi.

Au legat prietenie, cu toate că-i despart atâtea: limba, neamul, învăţătura, peripeţiile din vieţile lor atât de deosebite. Van den Vondel se simte însă mai apropiat de acest răzeş fost căutător de comori, decât de Reginald Gibbons ori de Sebastian Luduş.

Iar Zaharia Duhu se înţelege mai bine cu acest veteran înălbit de războaiele petrolului, decât s-a înţeles vreodată cu ai săi compatrioţi Sebastian Luduş ori Emil Sava; decât s-a înţeles, atunci când mai era încă timp, cu Boldur Iloveanu.

Inginerul şi-a îmbrăcat în grabă haina de ploaie, şi-a căutat în grabă cutia de tablă cu tutun, şi-a aşezat pe globul de brânză roşie o pălărie mototolită de pânză impermeabilă şi a coborât scările fluierând.

A înviat din morţi. Într-un asemenea ceas, nu-i trebuia alt om.

— Mă simţesc fericit! Îl asigură pe Zaharia Duhu, strângându-i mâna osoasă.

— Poate nu chiar atât ca domnul inginer Sebastian Luduş! I-a răspuns fostul căutător de comori, cu zâmbetul lui blajin şi trist. Îmi pare mie că singura persoană care se simte într-adevăr fericită în Piscul Voievodesei e acum domnul Luduş. A căpătat ce-a dorit!… Şi-a împlinit visul!… Laborator de experienţe; rafinărie care lucrează patru sute de vagoane pe zi… Parafină, gazolină, motorină, vaselină, smoală, ulei… Tot ce a visat.

— Bun. Foarte bun! Aprobă Van den Vondel. Ne înţelegem perfect! Eu la fel gândesc. Noi suntem doi oameni ciudaţi… Noi vrem altceva, nu cum place la lumea toată…!

Zaharia Duhu trecu de cealaltă parte a olandezului, să-i lase poteca fără bălţi. Van den Vondel n-a observat.

Era stăpânit de gândurile şi de întrebările lui.

Ridicându-şi borul pălăriei, pentru a elibera ploaia cu spic de fulgi să-i spele obrazul sferic, adăugă:

— Mai mult este de mirat că avem amândoi interes de la Piscul Voievodesei. Dumneata eşti acţionar, eu inginer şi puţin acţionar… Iar pentru noi doi se bucurează domnul acesta, Luduş.

— Eu cred că se mai bucură şi alţii. Acţionarii care nu se văd.

— Just! Întări Van den Vondel. Servim o lume care n-are faţă. Nu se vede!

— Şi nici nu vede, domnule inginer… Nu se vede şi nici nu vede! Lumea aceasta vede numai acţiuni. Hârtii care cresc şi scad la preţ. Noi vedem şi ceea ce se află aici, în vale…!

Cu mâna udă, răzeşul arătă, de-a lungul drumului povârnit, întunecatele înjghebări afumate de funingine.

Apoi găsi de cuviinţă să-şi lămurească aceste judecăţi înapoiate:

— Bineînţeles, că eu vorbesc în numele oamenilor care au fost odată prin aceste părţi. Vorbesc ca un căutător de comori arheologice, aşa cum într-o vreme ajunsesem de râsul şi ocara altora.

— Despre aceasta una comoara am discutat odată cu domnul inginer Luduş. N-a fost posibilitate pentru ca să ne înţelegem. I-am spus că există una simetrie între tot ce-am ştiut şi văzut eu la Mexic, tot ce-am ştiut şi văzut eu la Piscul Voievodesei. Vorbit inutil! El vede benzină, parafină, ulei… Religia lui este benzina, parafină, ulei… Simetria mult este mai interesantă. Cunoşti istoria de la ţara Mexicului?

— Îmi ajunge istoria ţării mele, domnule inginer! Răspunse Zaharia Duhu. Şi, de altfel, nici pe aceasta n-o cunosc prea bine… Mexicul e prea departe…

— Mai aproape decât crezi dumneata!… Ascultă la una simetria… Când au venit spaniolii, au căutat şi ei aur la Mexic. Au căutat şi au găsit. Au avut şi mexicanii un rege Dromichet de la dânşii: Montezuma. Au avut una civilizaţia maya, cum a fost aici una civilizaţia getica. Dromichetos a fost mai puternic decât Montezuma. A învins, a prins şi a alungat armatele lui Lisimah… Eu am citit toate cărţile împrumutate de la dumneata. Foarte interesant! Montezuma a fost mult, forte mult mai slab. El s-a temut de cai. A crezut că un călăreţ este centaur. El s-a temut de câine… La Mexic, cu toată civilizaţia maya, cal era necunoscut, câine necunoscut… Cortez şi Bernal Diaz au avut mai mult noroc decât Lisimah. Au învins şi au făcut indienii de la Mexic sclavi. Au dat câinilor de mâncare copiii indigenilor. Scrie în documente; Bartolomeu de Las Căsaş scrie… Dromichetos mult mai puternic şi victorios. El a învins! A prins sclavi pe inamic şi generos a iertat pe inamic… Pe urmă, trecut timpuri şi secoli… Lumea uitat

barbaria… A păstrat suvenir despre Dromichetos. Este legendă la România despre tezaurul lui Dromichetos, cum este legendă la Mexic despre tezaurul lui Montezuma. Acolo au căutat alţii comoara lui Montezuma… Indienii din munţi şi de la vulcani stinşi cred şi o caută pe comoară. Aici ai crezut şi ai căutat dumneata… Nu pentru aur şi pietre scumpe. Pentru su-venir istoric. Peste tot s-a făcut pace şi calm… Fiecare trăia una viaţă a lui şi nu mai era nici un motiv de duşmănie. Forte bine!… În una zi vine anunţ că pământul de la Mexic conţine petrol. Alta comoara!… Cu pace s-a terminat!… Ce n-a omorât câinii şi soldaţii lui Bernal Diaz şi soldaţii lui Cortez, distruge acolo petrolul! Ce n-a putut să distrugă armatele lui Lisimah, distruge aici petrolul! Aceasta este una simetrie teribilă!… Istoria de la veacul douăzeci este mult, foarte mult mai crud ca istoria de la Bernal Diaz şi de la Lisimahos… Pot face simetria identica, pentru Indiile Neerlandeze… Peste tot, povestea una, identica… Aşa e că vorbesc acum mult, forte mult mai bine româneşte, domnule Duhu…!

Zaharia Duhu răspunse:

— Că vorbeşti mai bine româneşte, mă bucură, domnule inginer. Mă întristează că vorbeşti însă şi adevărat! Că ai dreptate…

Van den Vondel se opri să-şi aprindă pipa, făcând din palmă găvan chibritului.

Zvârli beţigaşul jos; flacăra sfârâi în apă.

— Te întristează? Întrebă. Ştiu! Înţeleg… Întristează chiar pe alţii, care n-au nici o legătură cu Montezuma şi cu Dromichetos. Vremea de la dânşii s-a terminat. Vre-mea de la Dromichetos şi de la Lisimah, de la Montezuma şi Cortez… Acum este secolul pentru „Standard Oil” şi „Royal Dutch”… Mult mai feroce secol…!

Se aflau în mijlocul târguşorului.

Becurile electrice din stâlpii de lemn s-au aprins pe neaşteptate.

Dar lumina nu izbutea să dea măcar o înşelătoare frumuseţe vitrinelor cu stambe şi bumbăcării ordinare, uliţei cu bălţi vâscoase, trecătorilor cu straiele şiclite de păcură.

— Şi dumneata – spuse Zaharia Duhu – dacă le ştii acestea toate, cum te împaci cu sufletul? Cum de te afli gata să porneşti, la cel dintâi semnal, acolo unde ai auzit că se află păcură?

— Eu sunt vânător de ţiţei! Mărturisi Van den Vondel. Cu pasiunea de vânător nu este posibilitate de luptat. Nu există logică, nici sentimente. Pe dumneata eu te cunosc! Cu ochii şi cu sentimentul de la dumneata nu poţi să fii un vânător… La mine îmi place forte mult pasăre, tigru, jaguar, puma. Îmi place şi admir. Privesc şi iubesc… Pe urmă, pun puşca la ochi şi împuşc! Tot ce a fost fru-mos şi viu este îndată numai cadavru… Aceasta un vânător înţelege forte bine… Tot asemenea eu vânez petrol. Nu pot să rezist la pasiune… Tigrul este vânat, pasăreaparadisului vânat, petrolul vânat…

Olandezul privi pe fereastra „Barului American”.

Ca în orice zi de lucru neîncheiată, barul era deşert. Domnişoara puhavă de la casă moţăia resemnată într-un cot. La o masă din fund, moţăia şi chelnerul cu un ziar desfăcut pe genunchi.

— Propun una idee, domnule Duhu… Se dădu cu gândul Van den Vondel. Eşti liber?

— Ca orice trântor! Răspunse Zaharia Duhu. Ca orice trântor al petrolului, scos din rânduiala vieţii.

— Atuncea putem merge la ovreiul care poartă aşa o barbă de patriarh? Nu?

— La Ţudic?

— La Ţudic acesta! Una cârciuma forte ordinară. Este însă întotdeauna indivizi interesanţi acolo… Numai dacă propunere a mea nu te supără? Nu merg persoane distinse la un local de la Ţudic…

Zaharia Duhu îl asigură, zâmbind:

— Fii fără grijă, domnule inginer! N-are ce mă supăra. Mai întâi că nu-s o persoană distinsă. Uită-te la mine!… Pe urmă, pot spune chiar că merg cu plăcere… Cu jupân Leiba Ţudic sunt prieten bun. I-am fost într-o vreme şi muşteriu credincios. Atuncea când căutam eu o comoară; iar prietenul meu Dinu Grinţescu a găsit alta. Vreme de un an de zile căzusem în patima băuturii. Acela a fost cu adevărat un an de sminteală a mea… Mă întreb şi în ziua de azi cum de-am căzut şi cum de m-am ridicat?

— Căderile sunt în om, lăuntru, domnule Duhu, şi ridicările tot în om sunt, lăuntru. Ai trecut prin una criza de dezasperare. Eu înţeleg… Ai trecut şi te-ai ridicat.

— Câteodată mă mai clatin…

— O înţeleg şi aceasta! Singurul moment plăcut din viaţa de la om este atunci când în el se clatină ceva. Când nu se mai clatină nimic, este un om mort! Tot ce se poate fi un om mai mort.

— Văd că eşti un înţelept, domnule inginer.

— Eu, nu! Protestă Van den Vondel. Poporul meu e înţelept, ca şi al dumitale şi ca toate popoarele de pe lumea a noastră. Eu ţi-am tradus dumitale două-trei proverbe de la poporul olandez. Proverbele sunt experienţe adunate şi conservate de avari… Le string ca pe banii vechi şi fără curs pe piaţă. Noi le trecem din buzunar de la unul la buzunarul altuia… De cumpărat însă, nu cumpărăm nimic cu aceasta una moneda fără curs… Admirăm, ne place, dar nu cumpărăm… Din nenorocire înţelepciunea nu se cumpără şi nu se poate împrumuta.

În haina verde de ploaie, largă şi foşnitoare, Van den Vondel se răsuci să privească o zveltă siluetă feminină traversând cercul de lumină al becului. Îşi bătu pipa cu latul palmei ca să scuture scrumul.

Spune:

— E ca una pasăre de la Iava. Prea fină pentru zona temperată. Fragil-fragil! Nu rezistă. Exotic, aici…!

— Eu cred că nu e atât de plăpândă cum ţi se pare dumitale, domnule inginer. E o fată crescută şi trăită aici… Fata lui Alecu Toader Precup…

— Gigantul? Tarzan? Se miră Van den Vondel.

— Întocmai! Uriaşul. Tarzan!… Nu-i seamănă lui. Seamănă maică-sei, care era o fiinţă tot atât de subţire ca dânsa, numai că purta catrinţă şi broboadă. Încât, grijă nu-i duce dumneata!… E născută aicea; nu-i pasăre din Iava să tânjească şi să nu-i priască ploile şi viscolele noastre…

Olandezul avea altă părere.

Rosti cu răceală, ca o sentinţă fără speranţă de graţiere:

— Născută aici, este adevărat…

Şi bătu cu piciorul în pământul chiftit de apă şi de păcură, care împroşcă stropi.

— Aici, este adevărat! Dar născută a fost când era alt pământ… Atunci când a fost născută era aici altă lumea, alt obicei. Nu este pericol pentru dânsa ploaia şi viscol. Este alte pericole mai grav, mult, forte mult mai grav… Eu cunosc legea crudă de la petrol în această lume de speculatori şi despoţi a petrolului! Oriunde este şi oricum se numeşte, legea lui este identică. Huile de naphte, petrolio grezzo, petrolio erdöl, crude oil, nafta, ropa, surovina, kuda, kusödzu… Multe nume pentru una singura teribila şi demoniaca forţa! Transformă mediu, indigenul nu rezistă… Se pomeneşte indigenul că devine el exotic în satul unde a fost născut… Este el exotic străin, moare, în unul fel sau altul fel, tot moare.

Zaharia Duhu îşi spuse că într-adevăr, pe fata lui Alecu Toader Precup o pot pândi primejdii mai viclene decât ploile şi viscolele împotriva cărora neam de neamul ei au ştiut să afle adăpost.

Pe urmă, îşi aminti că a văzut-o în tovărăşia băieţaşului modest şi sârguincios, plecat la învăţătură. Înţelese că măcar aceasta e adăpostită de toate descumpănările aduse în viaţa celor din Piscul Voievodesei, de „nafta, crude oil, ropa, surovina”.

Lumina părelnică i se aprinse în ochi. Descoperise încă o fericire umilă de ocrotit. Pentru copila lui Alecu Toader Precup, o căsuţă de zestre şi câteva acţiuni ale societăţii „Voevoda” vor însemna poate preţul acestei fericiri.

Rosti:

— Domnule inginer, am citit eu într-o carte că Rockefeller, când a împlinit şaptezeci şi cinci de ani, şi-a îm-părţit averea! Şi-a chemat feciorul şi i-a trecut lui 450 milioane de dolari. Cu alte 450 milioane a înfiinţat institutul care-i poartă numele… Îmi pare că aşa a spălat el multe păcate ale păcurii. Mă înşel ori este adevărat?

— Adevărat, până la un loc anumit! Rockefeller este un mare, foarte mult mare filantrop… Însă este un filan-trop abstract! El face bine la omenire, nu la oameni. Este mult foarte mult deosebire de la una la alta… Dumneata în carte n-ai citit cum face el filantropie, dacă vede un tânăr sărac şi forte forte mult nefericit… Scoate din buzunar zece centi şi îi face cadou: „Primeşte zece centi şi începi de mâine să economiseşti în fiecare zi zece centi. Aşa ajungi miliardar şi fericit!” Aceasta numesc eu sarcasm, nu filantropia… Perversitate, nu filantropia!… Nu toţi oamenii au vis să ajungă miliardari şi să joace golf la bătrâneţe pentru fotografi de la magazin ilustrat, după ce au adunat zece centi lângă zece centi şi au făcut trust de petrol…

Van den Vondel tăcu.

Uliţa cu vitrine se isprăvise. Au cotit pe alta mai în-gustă şi întunecată.

Cârciuma lui Leiba Ţudic îi aştepta mizerabilă sub acoperişul ei de şindrilă mucedă, cu ferestrele chioare şi cu o punte lunecoasă de scânduri peste noroaie. Gazorniţa agăţată în tavan lumina pereţi afumaţi, rafturi goale, un şirag de covrigi şi moşnegul baricadat în dosul tejghelei.

De la o masă se ridică să salute Alecu Toader Precup.

Cinstea cu fostul cioban Timofte Gâţulea.

— Aceasta e una din cele mai mari plăceri din viaţa mea!… Anunţă Leiba Ţudic, scoţându-şi ochelarii de după ureche şi

punându-i alături. Cocoane Zaharia, tocmai astăzi am primit o scrisoare de la Abeles! Trimite complimente pentru dumneata şi scrie că pleacă în Rusia…

Leiba Ţudic se mişcă anevoie să-şi facă datoria. Târa un picior. Nu mai era stăpân pe o mână.

Asemenea muşterii îi aduceau bucurie, dar şi tulburare.

Inginerul Van den Vondel mai intrase de câteva ori, gustase din toate băuturile şi le găsise prea slabe pentru cerul gurii sale argăsit; stătuse de vorbă cu Timofte Gâţulea şi cu alţi vreo doi-trei supravieţuitori din vechiul Pisc al Voievodesei.

Socotea că a fost numai o curiozitate de străin trecător, înţelegea că e pe cale să câştige un client statornic. Iar aceasta îl neliniştea. Se temea să nu-i ceară marfă ca la „Barul American”; pahare şi paie ca la „Barul American”.

Întinse o foaie de hârtie albă pe masă şi aşteptă re-semnat comanda.

— Nu aici, jupân Leiba! Vorbi inginerul. La masa de la badea Timofti! În această nopte facem folclor…

Leiba Ţudic îşi netezi barba cu un surâs indulgent faţă de toate slăbiciunile omeneşti. Ce-o fi însemnat acest folclor nu prea avea idee. I s-a luat însă o piatră de pe inimă.

Acum era sigur că străinul se va mulţumi cu băutura lui Timofte Gâţulea.

Îşi târî piciorul spre balerca de secărică.

Alecu Toader Precup, aşezat numai pe-un sfert de sca-un, se uită la un ceas, la al doilea, la toate pe rând. Ceru iertare. Se apropia timpul să plece la datoria lui de paznic de noapte.

Dar înainte de a pleca, voi să afle o părere.

— Domnule inginer, coane Zaharia, fără bănat, vă cer şi dumneavoastră cuvântul…

— Vorbeşte, Alecule!… Îl îndemnă Zaharia Duhu. Şi slăbeşte-mă cu acest cucoane. Am umblat desculţi amândoi şi nu ne cuconeam atuncea…

Alecu Toader Precup oftă din adâncul uriaşei sale făpturi, cu pumnul enorm rezemat de marginea mesei.

— Aceasta o spui, Zaharia, şi te cred, fiindcă îţi cunosc inima! Adevărata stare însă nu se schimbă cu nimica dacă ţi-oi spune ori nu pe nume… Dumneata eşti pe multe stăpân; iar eu la mulţi sunt slugă!… M-am bucurat de boierie doi ani. Se vede că nu mi-a priit!… Pe urmă, am trecut unde mi-a fost mie locul scris.

— Despre acest alean voiai să ne vorbeşti, Alecule? Întrebă Zaharia Duhu. Mă tem că-i greu să-i găsim leac.

— Un bob zăbavă! Grăi uriaşul. Nu-i asta… Cu asta m-am împăcat. Gata! S-a sfârşit… M-a chemat astăzi domnul director general Reginald. Mi-a spus un lucru care pe de o parte m-a bucurat şi pe de alta mi-a dat de gândit. Îmi cere fata, pe Ilenuţa, să i-o dau la birou. Secretară cică, să înveţe a scrie la maşină şi să capete leafă bună… Asta pentru mine-i o cumpănă mare…

Van den Vondel privi stăruitor la Zaharia Duhu.

C a p i t o l u l V.

Acelaşi vânt poate stinge mai multe lumini.

Toată dimineaţa zilei de duminică 12 ianuarie, Nevăstuica Diaconu a fost foarte aferată.

Cuvântul era nou, urât şi străin. Dar când i l-a rostit unchiul Izu, a recunoscut şi dânsa că nu se găsea altul mai potrivit pentru nerăbdarea care o purta din bucătărie la

sufragerie, din sufragerie în salonaşul pregătit pentru invitatele sale.

În ziua de 12 ianuarie, biserica răsăriteană sărbătoreşte, după calendarul Iulian îndreptat, trei martiri şi o martiră. Sfinţii martiri Petru, Axentie şi Eustahie; sfânta martiră Tatiana… Iar Tatiana este numele ei cel adevărat şi creştin, după actul de naştere şi certificatul de botez.

Porecla alintată şi zoologică, Nevăstuica, a căpătat-o mai târziu, la un an jumătate, când tot unchiul Izu, care-i fusese naş, îndemnat de neastâmpărul ochilor şi mişcă-rilor, a mai botezat-o a doua oară.

O onomastică e un eveniment important pentru o elevă din clasa a patra primară. Mai ales când coincide şi cu o aniversare. Nevăstuica a obţinut autorizaţia să-şi invite câteva colege întru prăznuirea acestei duble săr-bători. Două prietene la masă: Emma Gründwald şi Marta Polkowski. Alte trei la ceai: Sofia Hirschmeister, Adeluţa Grosu şi Carmen Eftimiu.

Proporţia naţionalităţilor era justă.

Urma întocmai proporţia amestecului de limbi şi de naţii din şcoala primară de fete a târgului şi chiar din târg. Focul cel mare de pe vremuri purtase grijă să stârpească din sâmbure seminţia localnicilor. Copiii lor au rămas puţini la număr: învăţământul primar, cu toate prescripţiile aspre din lege, nu e atât de obligator, pe cât s-ar părea, pentru odraslele servitorilor, odăiaşilor, căruţaşilor şi hamalilor, singurele categorii sociale în care s-au statornicit băştinaşii din Piscul Voievodesei, după câteva efemere fluctuaţii. Adeluţa Grosu e fata inginerului; Carmen Eftimiu e fata domnului Istrate Eftimiu, patronul drogheriei şi parfumeriei: „La Parfumul Voievodesei”. Romînce amândouă, dar romînce din alt capăt de ţară, ca şi Nevăstuica. Părinţii celorlalte trei au venit încă mai de departe şi vizează paşapoarte în fiecare an. Una e evanghelică, alta catolică, a treia se închină lui Iehova. Aceste deosebiri de sânge şi de credinţă nu le împiedică să

se bucure din tot sufletul la sărbătoarea pravoslavnică a prietenei lor Nevăstuica, fiindcă sunt şi se simt foarte prietene, ca nişte adevărate surori.

Doamna Tina Diaconu a mai invitat la masă pe Ilenuţa Precup şi pe Izu Protopopescu.

A fost o prăznuire în lege, iar Nevăstuica a avut toată dreptatea să se afle aferată din zorii zilei, cu şorţul de gospodină încins la mijloc şi cu părul înfăşurat în basma.

Unchiul Izu i-a adus un cadou „practic”; aceasta e teoria lui. O pereche de pantofi, de la „Pantoful Voievodesei”, o garnitură de lucru: coşuleţ, ace, mosoare, foarfece, şi degetar, de la „Bazarul Voievodesei”. Ilenuţa i-a adus două cărţi mari cu scoarţele cartonate şi cu ilustraţii, o cutie de bomboane şi o cutie de acuarele cu pensulele respective, căci Nevăstuica arăta oarecare însuşiri la desen şi la zugrăveală.

Duţu a stat tot timpul mesei botos.

Patronul şi aniversarea sa se petreceau mult mai neobservate. Se considera o victimă a inegalităţii de drepturi şi de tratament; îşi exprimase revolta în termeni foarte irespectuoşi şi violenţi: încât unchiul Izu nu l-a slăbit din „răzvrătitule”.

„Mă, răzvrătitule! Ia vezi dacă n-au îngheţat sticlele cu vin afară.” „Răzvrătitule, tu ai rătăcit tirbuşonul!” „Mai puţină gălăgie, răzvrătitule! Prea îţi dai arama pe faţă. Te-ai molipsit de la proletarii d-aci!” „Răzvrătitul” abia aşteptase să se isprăvească masa, îşi îmbrăcase sveterul de lână şi trântind uşa plecase în lumea lui, cu săniuţa, pe deal, unde alţi „răzvrătiţi” ca Turel Grosu şi Liliom Gründwald îl proclamaseră acum dictator. Venise şi rândul său să le arate ce poate.

Automobilele lor de tinichea nu mai făceau două parale pe-un ger de cincisprezece grade sub zero şi pe lângă o sanie ca aceea trimisă cândva de nenea Mitică, rezistând de atunci la toate izbiturile în garduri şi în felinare, inuzabilă şi

incasabilă. Căpătaseră şi dânşii săniuţi, dar nu se comparau! Marfă de la „Bazarul Voievodesei”.

La prestigiul săniei cu marcă elveţiană, se adăugase măiestria de conducător a lui Duţu.

Era în sfârşit o autoritate; banda de „răzvrătiţi” nu-i ieşea din cuvânt. Pe Piscul Voievodesei, sub ruinele turnului de unde începea panta de săniuş, afla consolare pentru inegalitatea şi vitregia tratamentului de acasă.

După plecarea „răzvrătitului”, în capătul mesei întinse pentru Nevăstuica şi invitatele sale, a fost un răsuflet uşurat.

Nu mai era cine să le ghiontească, să le stropşească şi să se bosumfleze. Puteau şopti şi chicoti în voie.

Nevăstuica, îmbrăcată în rochiţă nouă de şeviot vişiniu, cu zulufii proaspăt retezaţi, îşi împărţea ochii şi inima între prietena din dreapta şi din stânga, şi între Ilenuţa Precup, aşezată în celălalt capăt, lângă unchiul Izu. Adoraţia ei nu scăzuse. De la primul fel de bucate adus pe masă s-a repezit în iatac, să-şi schimbe un cârlionţ de păr, aşa cum îl purta acum Ilenuţa, sucit după ureche.

Unchiul Izu s-a cam întrecut cu paharul. Îi sticlesc ochii şi face glume ca la „Barul American”. O tachinează pe Ilenuţa cu măritişul, o întreabă ce-i scrie Mihai Peclu şi ce fel de lecţii de limba română îi dă ea ingi-nerului Van den Vondel.

Ilenuţa îi răspunde voioasă, cu aceeaşi măsură, fără să se supere; iar Nevăstuică nu poate aproba asemenea libertate de conversaţie. În locul Ilenuţei Precup, l-ar pune la punct cu o singură vorbă.

Vartolomeu Diaconu priveşte visător la pahare, la tacâmuri, la fructiera cu portocale, la comeseni şi din când în când peste masă, la cele două cromolitografii din perete: doi peşti atârnaţi în cârlige şi un pepene verde tăiat în felii. Tina Diaconu supraveghează serviciul slujnicei; o fată cam toantă, care acum îşi face ucenicia de servitoare, strică farfurii, ştirbeşte paharele şi îi scoate sufletul.

Obrazul Tinei Diaconu s-a uscat, glasul s-a ascuţit, câteodată are nervi şi nu vrea să vadă pe nimeni: se închide în casă şi trage storurile. Aceasta se întâmplă după unele discuţii, în care e vorba despre bani, economii, blăni, pantofi şi despre nevoia de a face un drum până la Bucureşti, fiindcă nu mai are cu ce ieşi în lume, adică la cofetăria „Select” şi la cinematograful „Edison”.

Slujnica a adus serviciul de cafea pe tablaua de alamă, cu toate tabieturile cuvenite.

Cafeaua o face Tina. E mare meşteră; Izu pretinde că nicăieri nu a băut el vreodată alta mai potrivită în fiert, în zahăr, în caimac şi în stropul de rom. Acestea o încântă pe Tina Diaconu. Însă viaţa nu se mulţumeşte cu atât.

— Nevăstuică – spune ea dând foc spirtului – de acum vă puteţi duce în salonaş! Ia-ţi şi cutia cu bomboane…

Emma Gründwald, roşcată la păr şi cu pieliţa albă ca laptele, Marta Polkowski cu nasul ei de obrăznicuţă ridicat în vânt, au mulţumit pentru masă cu o reverenţă distinsă. Înainte de a ajunge la şcoala primară din Piscul Voievodesei, au învăţat la grădinile de copii de aiurea, din oraşe civilizate; n-au crescut într-o haltă pustie de pe Bărăgan.

Tina Diaconu suspină amestecând zahărul cu linguriţa lungă. O asemenea educaţie nu va putea da ea niciodată Nevăstuicii, cu leafa ticăloasă a unui şef de staţie, chiar dacă au schimbat Bărăganul pe Piscul Voievodesei.

Copiii au trecut în salonaş. Izu Protopopescu grăbeşte să termine un fund de sticlă.

După ce a deşertat paharul, întreabă ghiduş:

— Nu, zău, domnişoară Precup, când ai să-mi dai şi mie lecţii de olandeză? Fiindcă îmi închipui că faceţi schimb! Dumneata îl înveţi pe Van den Vondel româneşte; el te învaţă olandeza…

Ilenuţa Precup lăsă jos felia de portocală şi înălţă genele lungi.

— Dar, domnule Protopopescu, nu ştiu nici un cuvânt din limba olandeză.

— Nici măcar: te iubesc?

— Nici măcar atât! Mărturisi Ilenuţa plecând ochii şi roşind. Domnul Van den Vondel se înţelege destul de bine româneşte eu mine. Eu numai îl corectez şi îi dau oarecare noţiuni de gramatică… Facem mai mult conversaţie.

— Nostimă conversaţie trebuie să fie! Despre băuturile din diferitele regiuni ale lumii! Exclamă Izu Protopopescu, din principiu apărător al produselor naţionale.

Ilenuţa Precup îşi apără elevul cu părul alb şi cu obrazul de brânză de Olanda:

— Nostimă nu este, domnule Protopopescu! Dar e foarte interesantă…

— Înţeleg! Branchi-anticlinalul de Pliocen… Geosinclinalul Carpaţilor şi alte năzdrăvănii de acestea… Spune drept, de câte ori căşti pe ceas, duduiţă?

— Nu casc de loc!… Protestă Ilenuţa Precup. N-am când mă plictisi. Nici nu observ când trece ora. Domnul Van den Vondel a călătorit mult, cunoaşte multe şi nu se interesează numai de pietre şi de petrol, cum crezi dumneata! L-a pasionat istoria şi tradiţia popoarelor pe unde a fost, le-a învăţat mai mult sau mai puţin limba, legendele, proverbele. Despre ele conversăm. Ca să spun drept, m-a pus şi pe mine la oleacă de muncă. M-a silit să citesc legendele şi proverbele noastre şi de câteva ori m-a făcut de ocară… M-a îndreptat cu alte zicale, proverbe şi legende, pe care le ştia mai bine de la moş Timofti Gâţulea, moşneagul cel surd…

Tina Diaconu strânse din umeri.

— Era şi de aşteptat, domnişoară Precup. Acest inginer mie nu-mi place de fel!… E un beţivan şi o haimana. În loc să păstreze distanţa, ca domnul Reginald Gibbons, s-a înhăitat cu toţi derbedeii din Piscul Voievodesei, stă la cârciumă şi acum ţi-a cerut dumitale să-i dai lecţii. Foarte suspect! Părerea mea e că aci este ceva foarte suspect…!

Furată de pasionatul său rechizitoriu, Tina Diaconu n-a prins de veste că s-a umflat cafeaua şi că a dat în foc.

— S-a dus caimacul dracului! Suspină Izu. Dacă aş fi în locul lui Vartolomeu şi dacă ai fi tu, Tino, în locul lui Demetrian, ţi-aş spune că ai făcut-o dă oaie, nene Mitică!

Tina şi Haralamb Diaconu au surâs la amintirea întâmplării neuitate, din altă iarnă, în altă margine de ţară.

Ilenuţa Precup însă nu surâdea, întristată.

Pe obrazul oval, neatins de pudră, cu roşul natural al pometţilor şi al buzelor, mâhnirea pusese o umbră mai lungă genelor lungi.

Împinse jumătatea de portocală cu farfurie cu tot şi vorbi, trecând cu privirea de la unul la altul:

— Nu ştiu de ce mă necăjeşte toate lumea, de când am primit să dau lecţii domnului Van den Vondel?! Nu fac nici o crimă că îl învăţ româneşte şi dânsul nu face nici o crimă că vrea să înveţe anumite lucruri despre noi.

— Sunt crime şi crime, domnişoară Ilenuţo! Rosti înţepată Tina Diaconu. Şi în fiecare crimă este un vinovat şi o victimă… Eu să fiu în locul… (ezită cu ibricul de cafea în mână, fiindcă nu găsea cuvântul potrivit) să fiu în locul domnului Alecu Precup, aş fi ceva mai bănuitor.

Ilenuţa Precup îşi simţi obrazul învăpăiat şi îşi stăpâni lacrimile. Înţelegea în sfârşit unde vrea să ajungă doamna Tina Diaconu.

Cu un început de nerăbdare, spuse apăsat:

— Domnul Van den Vondel e un om în vârstă şi serios…

— Vârsta nu-i o garanţie! Sublinie Tina Diaconu. Pe bărbaţi îi apucă strechea la bătrâneţe!

Fără să ia aminte la întrerupere, Ilenuţa Precup continuă:

— Iar pentru lecţii m-a angajat domnul Zaharia Duhu! Acasă la domnul Zaharia Duhu dau lecţiile în fiecare după-amiază… Acasă la domnul Zaharia Duhu şi în prezenţa mătuşii Ruxanda…

Tina Diaconu nu înţelege să lase altuia ultimul cuvânt.

Luă aminte la o ciudăţenie:

— Şi în definitiv, pe acest domn Zaharia Duhu ce l-a apucat să facă propagandă pentru limbi şi poveşti româneşti? De

ce nu te-a lăsat să te angajezi la societate? Aveai acolo ceva fix şi sigur, pentru multă vreme… Uite, primeai acum gratificaţie de sărbători, ca Izu!… Acest Van den Vondel îşi ia într-o bună zi pălăria şi pleacă în lumea lui…

— Nu pleacă! Se amestecă Izu în vorbă. Până într-un an nu pleacă… La primăvară începe cercetări spre dealul Călimanului. Cel puţin aşa ştiu de la centrală…

— Chiar aşa dacă ar fi, n-are să ia lecţii un an. Îl costă mai ieftin Timofti Gâţulea şi alţi haidăi… Acuma am auzit că umblă la vânat. Umblă după mistreţi şi alte istorii, pe coclauri…

Ilenuţa Precup găsi prilej să curme discuţia.

— Da! Spuse. A plecat la vânătoare cu tata şi cu moş Timofti, cu alţi oameni… Cu alţi haidăi!

Doamna Diaconu îşi muşcă buzele subţiri.

Dură o tăcere grea.

Afară se auzi o locomotivă manevrând, fluierul frânarilor, ciocnirea tampoanelor.

De cealaltă parte, în piaţa din faţa gării, adică în maidanul cu nume de piaţă, trecu o sanie cu zurgălăi.

Izu Protopopescu încercă să aducă o notă veselă.

Clipind din coada ochiului, întrebă:

— Toate bune, domnişoară Ilenuţo! Chestia însă e: ai ori nu autorizaţia de la stimabilul Peclu? Aci să-mi răspunzi…

— N-am şi nici n-am nevoie!… Declară ruşinată Ilenuţa Precup, chinuind între degete o coajă de portocală, strângând-o şi stropindu-şi dosul mâinii cu lichidul eterat.

Lăsă coaja jos, îşi mirosi mâna şi spuse, mişcând scaunul:

— Dacă v-aţi hotărât să mă necăjiţi, mai bine mă duc la Nevăstuica! De altfel, nici nu mai pot sta decât un sfert de oră…

— Te duci acasă să înveţi basme şi proverbe pentru mâine? O iscodi în glumă Izu Protopopescu.

— Mă duc, fiindcă toată gospodăria de-acasă e în seama mea. Noi n-avem slugi…

Răspunsese uscat şi se ridicase cu bărbia tremurând. Mulţumi pentru masă şi trecu în salonaşul unde se afla Nevăstuica şi prietenele sale.

Vartolomeu Diaconu, care tăcuse până acum, îşi dojeni soţia:

— De ce mai inviţi oameni la masă, Tina, dacă te porţi aşa cu dânşii?

— Ai căpătat glas?… Se miră Tina Diaconu. Te pomeneşti că ţi-o fi plăcând şi ţie acum! Mulţi avocaţi şi-a mai găsit copila aceasta!… Şi mă întreb de unde se-mbracă? De ce a angajat-o acest Zaharia Duhu să dea lecţii unui nebun şi unui beţiv ca Van den Vondel?

Scandalizarea doamnei Tina Diaconu se precipitase lipsită de tact.

Atacase pe două fronturi şi a ridicat împotrivă-i două protestări.

— Tino, dragă!… Cuvântă Izu Protopopescu. Nu te amesteca unde nu te pricepi! Van den Vondel o fi iubind el mai mult băutura decât cafeaua cu lapte; dar nu e un nebun. E unul din cei mai buni ingineri geologi pe care îi are societatea… Şi nu fleacul nostru de societate de aci, din ţară. Centrala cea mare, de la Londra! Cum se iveşte ceva, cine ştie în ce capăt de lume, Van den Vondel e trimis telegrafic la faţa locului.

Vartolomeu Diaconu luă cuvânt să apere celălalt front:

— Iar cu domnul Zaharia Duhu nu ai dreptate de loc, Tina! E un om de ispravă. Nu pot să-ţi spun cât e de ispravă… Am convingerea că dacă a socotit el că e bine să nu se angajeze Ilenuţa Precup la societate şi că dacă i-a găsit el altceva în loc, n-a făcut-o de florile mărului. A vrut s-o apere poate de tot soiul de indivizi, care lucrează în birouri… O fată, oricum, nu-i la locul ei într-un birou cu doi-trei indivizi.

— Mersi pentru indivizi! Protestă Izu Protopopescu, fără convingere.

— Tu ştii mai bine, Izule, ce vreau să spun! Nu e vorba de tine. Nici de alţii, doi-trei ca tine. Pe lume se află tot felul de

oameni. Mai mulţi răi decât buni… Pe urmă, cum putea să fie ea secretară a domnului Reginald Gibbons? Acesta nu ştie şi nu vrea să ştie un cuvânt românesc. Când are ceva de vorbit în birou, stă cu tălmaciul alături.

— Poate voia să vorbească într-o limbă la care nu este nevoie de tălmaci… Observă Izu.

— Tocmai! Eu l-am văzut de două ori uitându-se după Ilenuţa Precup. O dată pe peronul gării, o dată sus, în târg… Nu mi-a plăcut de fel privirea aceasta…

— Că lui grozav îi pasă, dacă ţi-a plăcut ţie ori nu! Strâmbă din buze Tina Diaconu. Le pasă lor de ochii şi de plăcerea ta…!

, Lor” – însemnau toţi.

Toţi de la societate: Reginald Gibbons, Zaharia Duhu, Dinu Grinţescu, Sebastian Luduş, Van den Vondel, Emil Sava: toţi câţi, sub o formă sau alta, se înfruptau dintr-un bun interzis unei netrebnice familii de ceferişti.

Vartolomeu Diaconu privi pe fereastră afară, deodată străin de această înveninată dezbatere cu care era acum deprins.

Fulguia mărunt.

De sus, de la etaj, peste cupolele cisternelor, peste împrejurimile urâte şi negre, peste sonde, se vedeau culmile dealurilor ninse şi purificate.

Privea cu o mare destindere, ca un om scăpat de la o cruntă primejdie.

Iar singura chinuire a lui rămânea constrângerea să nu poată mărturisi nimănui prin ce a trecut şi din ce a scăpat. Aceasta numai el o ştie şi poate numai Zaharia Duhu o bănuieşte. Câteodată crede că a bănuit şi că a ştiut; altă dată i se pare că adevărul e numai aşa cum i l-a spus el, atunci, în sala de jos, când se simţea cu cuţitul la gât şi când acceptase cu simplitate hotărârea să se arunce sub roţile unei locomotive.

Când a intrat în birou cu inima golită de sânge ca un burete stors şi când l-a găsit pe Zaharia Duhu pe cana-

peaua de muşama, cel dintâi gând al său a fost de pizmă şi de ură. De ce asemenea oameni, fără copii, fără nevoi, se îmbuibă, în vreme ce alţii stau gata să-şi pună gâtul pe şine? Zaharia Duhu i-a zâmbit. Îi venea să strivească zâmbetul acela pe buze cu un tampon de pe masă, cu o călimară, cu ghiuleaua care-i slujeşte de presspapier. Fostul căutător de comori i-a zâmbit însă fără să-i bănuiască gândurile şi i-a spus să ia loc alături… În taină, i-a declarat că societatea a luat hotărârea să-i acorde o gratificaţie pentru serviciile aduse de când a fost mutat aici şi că această misiune fiind delicată (deşi nu-i cerea nimic în schimb), îşi asumase el însărcinarea s-o execute. Nu era de crezut şi a crezut! Acţiunile sale, cumpărate cu bani străini, ajunseseră atunci la cota cea mai scăzută. „Voevoda”: 1800, „Voevoda”: 1700, „Voevoda”: 1300, „Voevoda”: 950… S-a urcat în tren a doua zi, le-a vândut, a acoperit diferenţa; i-au rămas şi lui optsprezece mii de lei, cu care a cumpărat haine copiilor, paltonul Tinei, două covoraşe şi cele două tablouri din sufragerie, ca să nu stea pereţii goi.

Tina nu ştie. Izu nu ştie. I-a iscodit pe departe; iar Izu l-a asigurat că nu se pomeneşte în obiceiurile socie-tăţii să dea gratificaţii funcţionarilor din serviciul statului, cel puţin funcţionarilor mărunţi, căci aceasta înseamnă bacşiş şi corupţie. De la trei sute de mii în sus, până la cinci milioane, nu se mai cheamă bacşiş şi intră în contabilitate la rubrica: onorarii de avocaţi, cheltuieli diverse, expertize şi consultaţii.

De atunci, acţiunile societăţii „Voevoda” au crescut la bursă nebuneşte: „Voevoda”: 2000, „Voevoda”: 2500, „Voevoda”: 3200, „Voevoda”: 3800, „Voevoda”: 4000, 4200, 4500… Dacă le-ar fi păstrat şi le-ar fi vândut după noua emisiune, când toată lumea voia să cumpere şi ni-meni nu avea ce vinde, astăzi ar fi om cu economii de o sută cincizeci de mii de lei.

Dar după două săptămâni trecuse peste el o inspecţie. Numai două săptămâni l-au despărţit de sentinţa pe care i-

ar fi hotărât-o alţii, dacă n-ar fi executat-o singur, sub roţile locomotivei, cum se pregătea şi era gata s-o facă.

Zaharia Duhu îl întâlneşte, vorbeşte, întreabă pleacă. Nimic din ochii lui nu poate afla. Şi acasă e silit să-l apere de judecăţile strâmbe ale Tinei, fără să-i poată spune vreodată adevărul întreg, care a salvat onoarea unui om, o viaţă de om, o familie întreagă, ceasurile lor de acum şi de la această masă. Cine are să le ştie acestea vreodată? Cine le-ar putea bănui?

— Rămăseşi pansiv, nene Vartolomeu! Constată Izu Protopopescu. Parcă ţi s-au înecat corăbiile sau parcă ai fost mazilit din scaunul Voevodesei ca Iordan Hagi-Iordan…!

Doamna Tina Diaconu voi să afle numaidecât cum s-au petrecut lucrurile cu mazilirea lui Iordan Hagi-Iordan.

Izu Protopopescu mută paharul de coniac din dreapta în stânga ceştii de cafea şi manevrând mişcările cu pricina, explică situaţia astfel:

— De-o parte, acilea, sunt petroliştii prin accident. Mai devreme ori mai târziu se curăţă!… Vin ceilalţi, care au capital la spate; ăi care se nasc şi trăiesc pentru petrol… Ăştia iau locul ălorlalţi şi nu-l părăsesc decât după ce au epuizat o regiune.

Suflă asupra locului gol din dreapta şi mai trase un perdaf feţei de masă cu dosul şi latul palmei.

— Pe urma lui Hagi-Iordan, n-a rămas nimic. Cel puţin întrucât priveşte Piscul Voievodesei. A vrut să lupte! Acum se judecă şi are să piardă, dacă nu cade la o tranzacţie, precum se vorbeşte, ca să se ridice iarăşi copăcel, pe picioare. Mai inteligent a făcut Dinu Grinţescu. N-a vândut! Nu s-a pus de pricină. A văzut că n-are încotro! A primit şefi peste capul său… Mâine, tot director al exploatării are să devină! Van den Vondel peste un an pleacă. Reginald Gibbons are să treacă la Bucureşti, după ce se vor aşeza definitiv lucrurile aci, după ce instalăm sonde noi şi după ce societatea intră la exploatarea regiunilor dimprejur. Astăzi

suntem a treia din ţară; peste doi-trei ani, se poate întâmpla să fim întâia…

— Când te-aud „să fim”, mă strânge de gât! Spuse Tina Diaconu. Dânşii să fie, nu tu! Tu ce câştigi, din toate acestea?

— Eu îmi câştig pâinea! Declară Izu Protopopescu. Atât îmi ajunge, Tino! Sunt bucuros că nu m-au scos… Legea ne apără ca funia pe spânzurat. Legea obligă societatea la un număr de salariaţi români… Dar cota salariaţilor români se împlineşte cu argaţi, cu paznici şi cărăuşi… Locurile cele bune şi lefurile cele mari nu sunt rezervate pentru noi. Un inginer de-al lor primeşte de cinci ori leafa unui inginer român. Un director la fel. Ce putem face? Bine că nu ne dă afară…

Izu Protopopescu nu arătă nici mâhnire, nici indignare pentru aceste orânduieli.

Făcu semn Tinei să-i treacă sticla de coniac şi îşi exprimă dorinţa să bea o a doua cafea, care nu şi-a pierdut caimacul în foc.

Vartolomeu Diaconu lua aminte la o schimbare până acum nelămurită. Se stinsese o lumină în el. Nu-i mai apărea nici o privelişte ca altădată, când auzea ori citea întâmplător de aiurea. Nici sonda nr. 16 în erupţie; nici uşa turnantă a cafenelei din Viena, unde o actriţă celebră a scos revolverul din poşetă să-şi împuşte amantul.

Acum priveliştile care stăruiau în ochii lui erau mereu aceleiaşi.

Două.

Două şi deopotrivă de sinistre. O dată, se vede la casa de fier, numărând şi dosind un teanc de bancnote. Altă dată se vede departe, la capătul cel mai de sus al liniei, dincolo de primul macaz: e gata să se azvârle sub roţile unei locomotive, o aşteaptă venind, a apărut cu lumina roşie de sânge, se repede, iar Zaharia Duhu îl apucă de guler şi îl trage îndărăt. Încolo nu se mai arată nimic. Privirea lui e deşartă şi umilă.

— Ce-o fi făcând nenea Mitică al vostru? Întrebă Izu Protopopescu. S-au împlinit doi ani de când s-a petrecut povestea cu dânsul.

— Om slab!… Îi aplică diagnosticul Tina Diaconu. Îşi dă nătăfleţul demisia şi se lasă de politică, tocmai când era bătălia mai în toi!… Slab! Cârpă! Dacă rămânea unde ar fi trebuit să fie, mai aveam o nădejde la dânsul. Un S. O. S.! O înaintare. O mutare…

— Când colo, o făcu dă oaie? Începu să râdă zgomotos Izu Protopopescu. A făcut-o, mizerabilul, dă oaie şi pentru dânsul, şi pentru noi…!

Vartolomeu Diaconu încercă să-l vadă pe domnul Demetru Demetrian cu tâmplele cărunte de atunci, cu privirea lui tristă şi prietenoasă, aşa cum stătea lângă soba de fier, în halta de pe Bărăgan; aşa cum a stat în capul mesei, cu Duţu pe genunchi.

Nu vrea să mai apară. S-a şters.

Încearcă să-l vadă undeva, în străinătate, unde scriu gazetele că se află coborând din tren într-o gară cu afişe multicolore: „Visitez Cannes! En Corse, a Ile rousse! Les Messageries maritimes font le tour du Monde”.3

Nu-l vede. Nu există nici el, nici gara cu trenuri electrice şi cu afişele care altădată erau mai vii decât priveliştile de-aievea. Există un singur om deschizând o casă de fier; şi acelaşi om cu spinarea încovoiată, nebărbierit, cu pungile pleoapelor umflate de nesomn, aşteptând dincolo de primul macaz să se ivească locomotiva cu o cocardă roşie de sânge pe piept…

Ilenuţa Precup s-a întors din salonaşul unde s-au adunat prietenele Nevăstuioii. Îşi ia ziua bună. E îmbrăcată într-un paltonaş negru, strâns pe trup, cu guler pufos dintr-o sălbăticiune vânată de Alecu Toader Precup şi cu o pălăriuţă lucrată de dânsa.

Însă fiindcă toate au căpătat altă înfăţişare şi alt preţ pe zvelta făptură, Tina Diaconu le măsoară din ochi cu dezaprobare.

Nu-i pare lucru curat.

Pe scări a coborât şi Nevăstuica s-o însoţească, alintându-se, agăţându-i-se de braţ şi frecându-se ca o pisică.

— Fugi, să nu răceşti! Intră în casă! Se răsteşte cât poate mai autoritar Ilenuţa, bătând din picior. Hai! Hai!

Nevăstuica râde în capul scărilor şi nu se sperie de ameninţările pe care le cunoaşte. Îi face semn din urmă cu mâna.

Ilenuţa se întoarce de câteva ori, răspunzându-i cu o fluturare a degetelor, apoi urcă dealul, mlădioasă, ridicând faţa să i se prindă fulgii mărunţi în gene şi surâzând cu o bucurie copilărească la gâdilarea lor jilavă. Îi lasă să se topească, nu-i scutură. Se topesc numai fulgi albi, nu preling pe obraz văpsea neagră de gene şi dâre de fard.

Zăpada scârţâie plăcut sub tălpi. E un ger sănătos, care-i îmbujorează pometii. Chiar fulgii, parcă, nu din nori se desprind. Sunt cristali sclipitori de aer îngheţat.

Grăbeşte, fiindcă o aşteaptă acasă mizere griji de gospodărie: focul; mâncarea pentru Alecu Toader Precup, când va veni la noapte de la vânătoare; surcelele pentru focul de a doua zi.

Grăbeşte, mai ales, fiindcă astăzi e ziua când ea aş-teaptă scrisoarea săptămânală de la Mihai. De obicei nu se mişcă de la fereastră până ce nu soseşte factorul. Acum are s-o găsească băgată sub uşă. Poate va fi o scrisoare mai bună decât cea de săptămâna trecută.

În dreptul poştei, domnul Reginald Gibbons se pregătea să urce în automobil. Şoferul deschisese portiera.

Domnul Reginald Gibbons nu vedea însă portiera dată în lături şi nici omul înclinat servil, cu şapca galonată în mână.

El s-a întors pe jumătate, ţapăn de gât, ţapăn în toate articulaţiile, cu un chibrit într-o mână şi cu cutia în cealaltă, cu ţigara de foi în dinţii ca seminţele de floareasoarelui, pe alocuri tărcaţi de plombele platinate. Pe chipul lui vânăt ca ficatul de pe trunchiul măcelăriilor, nu tresare nimic, nu e nici curiozitate, nici plăcere, nici nerăbdare: nimic.

Priveşte ţapăn cu palmele apropiate, aşa cum se pregătea să aprindă chibritul.

Când Ilenuţa Precup a cotit pe strada ei, spre casă, domnul Reginald Gibbons se răsuceşte automat pe călcâie, se frânge automat de mijloc, cât e de înalt, ca să încapă în limuzină. A uitat cutia într-o mână, chibritul în alta, ţigara neaprinsă în seminţele lungi şi late ale dinţilor.

Ilenuţa Precup grăbeşte mărunt-mărunt, pe lângă casele lipite una de alta, cum sunt acum toate clădirile din centrul târguşorului Piscul Voievodesei.

A scos cheia din ascunzătoare.

Este scrisoarea? Este?

Scrisoarea era! S-a aplecat s-o ridice. Fără să-şi lepede paltonaşul, s-a aşezat pe scaunul de lângă sobă cu focul stins.

Surâsul i-a luminat faţa.

Ca un pătimaş înainte de a gusta paharul, pipăie plicul, îl răsuceşte, priveşte data ştampilei.

Rupe marginea delicat, cu vârful unghiilor.

Întâi a întors foile pe toate părţile. Patru pagini scrise mărunt. Săptămâna trecută au fost numai trei; ultima pagină numai cu două cuvinte şi semnătura.

Bucureşti, 10 ianuarie „Leana mea mică şi răutăcioasă, N-ai drept să mă mustri fiindcă n-am putut veni în vacanţă.

Am crezut că m-am explicat destul de lămurit. În ajunul Crăciunului eram cu bagajele pregătite, când am primit un bilet de la direcţie, să mă prezint imediat. Am lăsat toate aşa cum erau. La direcţie, D. Subdirector mi-a dat o sumă de lucruri urgente şi confidenţiale, după dorinţa expresă a d-lui Reginald Gibbons. Tu, care priveşti lucrurile de la distanţă, nu poţi aprecia ce înseamnă această dovadă de încredere. Este cea mai sigură garanţie că nu sunt considerat aci ca un parazit. De obicei, munca mea este uşoară şi îmi lasă destul timp liber pentru studii. Dar tocmai aceasta mă obligă să-mi execut conştiincios, cu orice preţ, datoriile mele excepţionale. Am lucrat zi şi noapte. Cred că toţi au

fost mulţumiţi de mine. D. Subdirector m-a felicitat şi m-a asigurat că va atrage respectuos aten-ţia şi d-lui Reginald Gibbons asupra modului cum mi-am îndeplinit atribuţiile.

Mă întrebi dacă mă duc la teatre şi la cinematografe? Întrebarea ta îmi arată că încă nu-ţi imaginezi care este viaţa mea de aici. Nu am venit să mă distrez la Bucureşti, Leana mea mică. Nu invidiez de loc haimanalele care se plimbă pe Calea Victoriei. Eu m-am aşternut serios pe studiu. Pe lângă studiu, am căpătat o pasiune nouă, tot în legătură cu învăţătura mea. Fiindcă m-am format, ca să spun aşa, într-o atmosferă a petrolului, cred că şi pe viitor am să mă specializez în studii de petrol. În acest scop, jumătate din gratificaţiile mele le-am cheltuit pe cărţi şi studii în legătură cu petrolul. Leana mea mică, nici nu ştiu cum să-ţi exprim ce pasionant a devenit pentru mine acest studiu. Acolo, la Piscul Voievodesei, cât am fost un netrebnic ajutor la o cancelarie, la ordinele lui Izu Protopopescu şi ale altora ca dânsul, trăiam ca un sclav ignorant, fără să-mi dau seamă de mecanismul vast în care eram şi eu o infimă rotiţă. Acum mi s-au deschis ochii. Privesc lucrurile în toată grandoarea lor. Cărţile mele sunt mult mai palpitante decât un roman. Mai palpitante decât tot ce s-a petrecut în istorie. Expediţia argonauţilor, expediţia lui Alexandru cel Mare, cruciadele lui Napoleon; toate acestea au fost exagerate de istorici, înflorite şi aranjate ca să dea impresia unor adevărate epopei. Noi trăim o epopee mult mai grandioasă. Este epopeea petrolului. Cât timp am stat în Piscul Voievodesei, judecam a la Izu Protopopescu, aşa ca un mercenar tocmit să-şi îndeplinească o datorie meschină, fără să ştie mişcarea de ansamblu şi să-şi dea socoteală la ce bătălie uriaşă participă. Acum destinul meu mi s-a lămurit.

Astă-noapte, până târziu, am citit peripeţiile luptei pentru petrol din Persia, Turcia şi Asia Mică. Nu este nici un film, nici un roman mai senzaţional. La cinematograful din Piscul Voievodesei urmăream amândoi cu emoţie goana unui spion

urmărit de detectivi sau a unui erou urmărit de inamici. Fantezii toate acestea! De o mie de ori mai dramatică este, de exemplu, goana englezilor după canadianul d'Arcy, când a căpătat de la şahul Pensiei, în chip de cadou, dreptul de a exploata subsolul Persiei vreme de cincizeci de ani. Tot drumul lui d'Arcy îndărăt, a fost presărat de emisari hotărâţi să-i smulgă documentul. La Cairo, la Alexandria, pe vapor, în tren, o sută de propuneri şi o sută de ameninţări. Şi la sfârşit, când n-a reuşit nimeni, documentul l-a căpătat un pastor anglican… La obţinut, sub cuvânt că un creştin, dacă doreşte într-adevăr să triumfe domnia lui Isus pe pământ, are datoria să cedeze misionarilor pergamentul semnat de şahul Nassir Eddin. Cu acest document, misionarii vor merge să creştineze persienii care se închină la idoli şi la dumnezei mincinoşi, sub cuvânt că au venit să prospecteze terenul… Aşa s-a născut „Anglo-Persian Oil Company”. Ce zici? Nu e mai palpitant ca un film de cinematograf? Pe urmă luptele din Siria, revoluţiile din Mexic; toate acestea sunt evenimente care se petrec sub ochii noştri şi nu le cunoaştem cheia. Trăiam o epocă pe lângă care epopeea lui Napoleon e ca un mic scandal petrecut la Piscul Voievodesei. Aici participă tot globul pământesc. Îţi mărturisesc, Leana mea, că mă aflu într-o adevărată exaltare. Dacă voi face ceva serios în viaţă, aceasta va fi un studiu documentat şi complect asupra acestei epopei. Mă pregătesc de pe acum. Toată învăţătura mea spre această ţintă vizează.

Tu ce mai faci? Mai scrie-mi. Îţi sărut vârful degetelor.

Mihai”

Scrisoarea lunecă din mâinile Ilenuţei Precup.

Rămase cu palmele pe genunchi, cu foile căzute la picioare. Aceasta era tot? Nimic despre dânsa, despre el, nimic despre dânşii, Nassir Eddin şi „Anglo-Persian Oil”. Proiectele mele, ceva serios în viaţa mea, exaltarea mea… Atât şi numai aceasta avusese el de spus? „Tu ce mai faci, mai scrie-mi.”

Se strânse lângă sobă, cuprinsă de frig.

Soba era rece.

Focul murise.

C a p i t o l u l V I.

Primăvara aduce tot soiul de nebune surprize.

Rafinăria societăţii „Voevoda, Anglo-Roumanian Company”, depozitele de decantare, parcul de vagoane-cisterne şi staţia de încărcare, atelierele de reparaţie şi montare, rezervele secţiei de foraj şi numeroasele birouri s-au în-tins pe o suprafaţă de zece ori mai vastă decât cuprindea pe vremuri curtea Ilovenilor, cu toate acaretele, grajdurile, hambarele şi şurile căzute în părăsire sub nevolnica gospodărie a lui Boldur.

La început, în alcătuirea cea veche a societăţii, instalaţiile erau rudimentare şi sărăcăcioase.

Cereau multă mână de lucru şi împingeau la o mare risipă de material brut.

Inginerul Dinu Grinţescu se mărginise la atât cât s-au învrednicit să-i pună la îndemână banul şi creditul lui Iordan Hagi-Iordan; economiile acţionarului indigen. Pe urmă, pasiunea sa cea mare, ca şi a lui Van den Vondel, era să dibuiască ţiţeiul din pământ, să-l vâneze din stra-turile unde se pitulase, să-l scoată la iveală.

Partea cealaltă, adică partea bănoasă a exploatării, îl interesa mai puţin. Când, împinşi de gâlgâitul izvoarelor, au pregătit lărgirea întreprinderii şi au comandat maşini noi, s-au pomenit cu întârzieri la executarea comenzilor, cu creditul tăiat şi cu interminabile formalităţi de garanţie. În sfârşit, cu tot ce-a putut pune la cale organizaţia puter-nică de la Londra pentru a descuraja încăpăţânarea câtorva moldo-valahi; după cum pe de altă parte suflase prin mijlocitori acţiunile din mâinile indigenilor ca să le ştie în alte mâini mai sigure, şi după cum, făcând front de astă dată cu alte organizaţii concurente, au răzbit, biruind încăpăţânarea altor moldo-valahi şi au căpătat o lege a minelor, de gumă.

Primejdia nu mai există.

Chiar dacă se schimbă guvernele, drepturile câştigate rămân sfinte.

Românii sunt un popor de onoare.

Întru atâta, mai ales, se deosebesc de generalii şi dictatorii aventurieri ai Mexicului.

Acestea fiind ştiute, sub comanda domnului Reginald Gibbons, societatea „Voevoda, Anglo-Roumanian Company for the Development of the Mining Industry. Limited” a purces la ispravă şi nădejde.

Acum, în jurul nucleului primitiv, s-au ridicat două instalaţii sistem „Straftord”, instalaţii pentru rectificarea benzinei şi uriaşele coloane de metal alb, aspiratoare şi compresoare pentru gazolină, baterii de evaporare, instalaţia de vid a uleiurilor, altele pentru rafinarea lor, fabrica de parafină şi instalaţiile „Dubbs” pentru fabricarea benzinei prin cracarea moleculelor.

Zidul înalt şi roşu împresoară o cetate de cazane, de turnuri, de sifoane, absorbitoare, deflegmatoare, ţevi, cuptoare şi cisterne, unde nimeni nu poate intra şi de unde nimeni nu poate ieşi, până ce nu trece pe la controlul portarului cu ochi de cerber.

Într-o parte, cazanele străbătute de serpentina ţevilor stau gata să plesnească la o dogoare de câteva sute de grade şi la o presiune de câteva atmosfere; alături, în fabrica de parafină, mâna îngheţată pe sloiul discurilor de fier. Într-o parte vid; alăturea opt ori douăsprezece atmosfere. Într-o parte arşiţa cazanelor înroşite la aer liber; dincolo răcitoarele de amoniac cu minus şaptesprezece grade.

Faţă de numărul şi de imensitatea ciclopeană a maşinilor, oamenii apar puţintei la făptură. Ca pigmeii din tablourile sinoptice care reprezintă, de-o pildă, procentul ştiutorilor de carte din România alături de procentul Sue-diei sau consumul benzinei pe cap de locuitor indigen, alături de capacitatea de consumaţie a unui burduhos şi gigant cetăţean al Statelor Unite.

Sunt puţintei la făptură oamenii şi puţini sunt la număr.

Maşinile au căpătat o inteligenţă a lor, precisă şi imperturbabilă. Se lipsesc de cea a oamenilor, şovăielnică şi supusă greşelii.

Pe măsură ce instalaţiile au crescut, nevoia de lucrători a scăzut. E adevărat că dintre aceştia, aşa puţini cum sunt, ţăndările unui cazan plesnit şi flăcările unei explozii mai trimit adeseori câte unul la spital ori la cimitirul cel nou din Piscul Voievodesei, unde acum există mai multe despărţăminte pentru morţii care în viaţă au rătăcit pe căile diverselor schisme ale bisericii lui Crist.

Dar aceste episoade n-au mare însemnătate. Morţii se pot îngropa repede.

Mai multă pagubă înfăţişează pentru societate întreruperea lucrului la o secţie şi timpul pierdut până la repa-raţia ori înlocuirea cazanelor.

Slavă Domnului, muncitorii bat la poartă, veniţi cu acte şi documente de la atâtea întreprinderi de aiurea, închise! Bat la poartă, aşteaptă dând târcoale, îmbulzindu-se când află că au mai fost doi dintre ai lor transportaţi pe năsălie cu faţa acoperită şi milogindu-se pentru a căpăta, la rându-le, dreptul de a pieri sfârlogiţi de flacără şi spintecaţi de aşchiile oţelului.

Ameninţarea grevelor s-a potolit deocamdată, după cele dintâi două sau trei încercări. A trecut şi ameninţarea şomajului sub aspectul acut. Suferinţele şi necazurile muncitorilor sunt multe. Dar n-au încă răgaz să-şi vadă de păsurile lor, să se organizeze, să lupte. Încă nici nu se cunosc toţi bine între dânşii, aduşi din colţuri deosebite de ţară, şi chiar de lume. Pipăie locul şi se pipăie între dânşii. Iar societatea profită de aceste stări tranzitorii, făcându-şi treburile în tihnă, până ce lucrătorii vor prinde să-şi cunoască şi să-şi unească puterile. Până atunci păcura nu arată semne de sleire.

E abundentă şi docilă.

Împinsă de pompe automate, curge pe o ţeavă, circulă în cazane din ce în ce mai fierbinţi, asudă, se evaporează, vaporii sunt din nou alungaţi în alte cazane, se condensează, se aleg, se amestecă şi se purifică, trec prin preîncălzitoare şi răcitoare, până ce scapă afară pe mai multe ţevi separate în bazine separate: benzină uşoară, benzină grea, petrolul uşor, petrolul greu, whitespirt, motorină, drojdia ţiţeiului.

A fost fără îndoială un miracol al naturii acel săvârşit în veşnicul şi nemărginitul său laborator, când în decurs de milenii a prefăcut pe încetul flora şi fauna exuberantă a epocilor talazice în zăcăminte grase de păcură, mai apoi astupate de nisipuri şi roci. Plante, gângănii, peşti, flori, organisme microscopice şi dihănii monstruoase au putrezit în soare şi mlaştini, au fermentat, au chiftit, s-au tras la fund sub alte straturi ale scoarţei, cu alte flori şi dihănii.

Nu mai mic a fost însă miracolul săvârşit de om, când a izbutit să prefacă untura vâscoasă şi neagră în puterea fluidă care răsuceşte helicea avioanelor eliberându-le să spintece cerul de azur.

Sebastian Luduş şi le spune toate acestea păşind peste bălţi urâte de la o clădire la alta, de la un cuptor la altul, de la un cazan la celălalt.

E îmbrăcat în hainele de lucru: bluză şi cămaşă cafenie, jambiere şi ghete de piele groasă. A cercetat un contor de control. A răsucit o manivelă. A urcat şi a coborât scări. A executat ordine şi a împărţit ordine. Şi-a spălat mâinile năclăite de ulei şi de parafină la gura unei ţevi unde curge monoton şi neîntrerupt un şipot de benzină albastră.

Oameni negri, răzleţiţi lângă un cuptor sau închişi într-o sală cimentată de recepţie, îl salută cu un respect familiar. Lucrează cot la cot cu dânşii, soseşte înaintea lor şi pleacă în urma lor; el e puntea între echipele de zi şi de noapte.

Miasmele văzduhului îi întreţin o aţâţare nervoasă, tot aşa cum mirosul prafului de puşcă ameţeşte ostaşul în toiul bătăliilor.

Astăzi însă se simte ostenit. A dormit prost. Îl dor tâmplele.

De două ori s-a trezit să vadă ce face Van den Vondel, culcat pe patul de bolnav, pe rând clănţănind de frig şi transpirând cu o temperatură de patruzeci de grade. Malaria tropicelor, „la Calentura” mexicană, a recidivat cu o criză pe care olandezul o primeşte cu resignare.

Regretă numai primăvara de afară. Aşa i-a mărturisit astă-noapte, când şi-a revenit în fire şi a cerut un pahar cu apă.

Într-adevăr, acum a prins de veste şi Sebastian Luduş că afară e primăvară.

Aici nu se cunoaşte. Vântul târâie o duhoare de benzină, ca să facă loc alteia de ulei. Jos, bălţile sunt negre şi cleioase. Prundiş, lut, nisip, ţevi încrucişate, unele de fier, altele de zinc, şine de vagonete, movile de buloane, drugi, piese demontate, altele aşteptând să fie montate. Orice vegetaţie este exterminată, exterminată e orice gâză: nici fluturii cu aripi de sulf nu se rătăcesc în zbor peste zidul roşu.

Iar sus, printre tuburi şi sârme aeriene, cerul e împâclit.

Peste toate maşinile, turnurile şi cazanele rafinăriei, între ele şi cer, se află întotdeauna un tavan de funingine, de gaze, de exhalaţii; un acoperiş translucid, imaterial, dar tot aşa de vânăt şi de inexpugnabil ca un capac de oţel. Pasările îl ocolesc. Razele soarelui cad pale pe el; îşi pierd lumina străvezie.

Numai ploaia spală câteodată tavanul acesta, dar îl împinge mai aproape de pământ şi atunci oamenii circulă ca într-o etuvă, cu straiele vâscoase lipite de trup.

Sebastian Luduş şi-a scos basca sleită.

Vântul n-aduce nici o răcoare.

A intrat în sala cu frigul artificial al amoniacului.

L-a scuturat un fior.

Cercul de fier din jurul tâmplelor se strânge neîndurat.

Primăvara cealaltă, liberă, de dincolo de ziduri, îi cere tinereţea pentru o nebunie. O nebunie pe care însă n-o va săvârşi niciodată. A exterminat şi el din fiinţa lui orice ispită, aşa cum pământul cătrănit de aci a stârpit gâzele şi firul de

iarbă, aşa cum văzduhul dospit de miasme alungă zborul jucăuş al fluturilor şi iureşul săgetat al rândunelelor.

O plimbare însă se impune. Un schimb de vorbe libere cu oamenii slobozi de-afară. Nu dispoziţii. Nu or-dine. Nu răspunsuri precise, la întrebări de serviciu.

A trecut la birou să anunţe că pleacă şi a predat altora grijile sale.

A urcat dealul încet, fumând o ţigară englezească din pachetul cu învelitoare de staniu. A intrat sub duş, s-a bărbierit, şi-a primenit hainele. E din nou tânărul înalt, spătos şi cu mijlocul îngust, chipeş ca un dansator de cabaret. Numai mâinile osoase, cu degete prelungi, poartă prea multe cicatrice. Şi numai mirosul de benzină stăruie, cu toate adierile de lavandă împroşcate din pulverizator. Nu se duce însă la o întâlnire de dragoste. Caută un om să schimbe un cuvânt, sau poate caută numai primăvara.

Cu mare băgare de seamă a deschis uşa de la camera lui Van den Vondel, înaintând în vârful picioarelor.

Olandezul dormea cu jumătate din capul globulos şi decolorat acum, îngropat sub braţ, cu frişca părului mu-iată de năduşeală.

Sebastian Luduş a reconstituit o clipă tragismul unui destin de om.

Acest căutător al petrolului, albit de când colindă pla-neta sub toate meridianele, fără familie, fără prieteni, aproape fără patrie, pretutindeni venetic, întins aici pe un pat străin într-o casă străină, într-o ţară străină, lipsit până şi de-o îngrijitoare la căpătâi. Ce singurătate! Ce existenţă! Şi ce nedreptate! Iar toate acestea, pentru ce? „O pasiune ca oricare alta. Ca vânatul ori pescuitul”, răspundea el întotdeauna.

„Dacă moare aci?” s-a gândit Sebastian Luduş cu nemărginită milă şi s-a mirat singur de asemenea sentiment necunoscut.

S-a aplecat să-i asculte răsuflarea şi bătăile inimii.

Respiraţia lui Van den Vondel era liniştită; bătăile inimii regulate; pe obrazul lui sferic un mare calm.

De altfel, astă-noapte l-a asigurat că, după experienţa sa de atâtea ori verificată, criza se apropie de sfârşit. L-a învelit până la bărbie. Şi-a aruncat ochii la măsuţa cu felurite broşuri româneşti amestecate cu felurite ziare şi reviste din toate ungherele globului; de sub cercul polar, la tropice, la ecuator, la antipozi. Deasupra lor, tuburi goale de comprimate farmaceutice.

Chinină. Chinină. Chinină.

E de mirare că n-a surzit după atâta chinină câtă a îngurgitat în cinci zile – şi câtă, în atâţia şi atâţia ani.

A deschis geamul să dea drumul unui şuvoi de aer proaspăt înlăuntru. Să dea drumul primăverii înlăuntru.

Pe urmă, a coborât scările şi el n-a ştiut ce să facă nici cu timpul, nici cu libertatea, nici cu primăvara de afară.

Totuşi, departe de furnalele şi cazanele rafinăriei, cerul era limpede şi înalt.

Porumbeii sălbăticiţi, din neamul adus cândva de bătrânul Enache Iloveanu, zburau în salbe legănate şi albe; firul salbelor se rupea, se aduna, cădea spre o margine a târgului urâcios cu acoperişuri de tablă, se întorcea, alungindu-se fără pricină şi fără folos, numai fiindcă soarele primăverii mişca în ei o viaţă care se cerea cheltuită.

„Îşi fac de cap!” constată Sebastian Luduş, scandalizat.

Îşi făceau într-adevăr de cap, măcar că parcul lor vechi dispăruse, măcar că primăvara de aici era fără flori.

Că mai găseau din ce se hrăni, era o mirare. Că se înmulţeau, era una încă şi mai mare.

Câteodată, în drum, găsea unul fulgerat de sârmele electrice de înaltă tensiune. Dar alţii fâlfâiau în zbor foşnitor deasupra şi ei păreau singurii supravieţuitori neschimbaţi ai timpurilor când păcura zăcea ascunsă în pământ, neştiută de nimeni, înainte de a se năpusti ciclul prefacerilor negre, dezlănţuite de vărguţa vrăjită a inginerului Dinu Grinţescu.

Inginerul cestălalt, mult mai tânăr, al ciclurilor în desfăşurare, îmbrăcat în straiele lui prea elegante pentru târgul Voievodesei a plecat agale spre centru, fără ţintă.

La „Barul American”, pustiu.

A cumpărat gazetele şi a mers să le răsfoiască la cofetăria „Select”.

Pe stradă, trecătorii, puţini la număr, zoreau cu ochii în pământ. Automobilele se încrucişau cu motociclete şi camioane fugărite de acelaşi zor. Nimeni n-avea timp de pierdut. Copiii se aflau la şcoală. Cei scutiţi de rigorile învăţământului primar obligator purtau coşuri cu seminţe la gât sau vraful de ziare subsuoară, căutând un cumpă-rător problematic, implorând cu glas tărăgănat şi tânguios.

Negustorii îşi primeneau vitrinele cu mărfuri meschine de primăvară, ca pentru oameni săraci şi cu gustul încă împestriţat, până ce-şi vor statornici un stil.

Sebastian Luduş căuta această primăvară; dar ea nu se afla nici pe uliţa cu bolovanii pătaţi de păcură, nici în ziarele cu discursul fulminant al domnului ministru Horia Ţincoca, nici la „Barul American” sau la cofetăria „Select”.

Lepădă ziarele pe masă şi lăsă cafeaua neterminată.

Rătăci fără ţintă, cercetându-şi mereu ceasul de la brăţara mâinii.

Încă o dată se convinse că este un supliciu insuportabil să n-ai ce face cu timpul, în vreme ce alţii, închişi în birouri, în uzine ori în şcoli, sunt prezenţi la datoria lor. Era prea târziu însă să se întoarcă la datoria sa. Intră la „Drogheria şi parfumeria Voievodesei”.

Ceru un piramidon.

Domnul Istrate Eftimiu îi servi paharul cu apă, surâzând afabil şi frecându-şi mâinile grase, ca şi cum vânzarea unei doze de piramidon reprezenta una din cele mai importante şi izbutite afaceri la care se putea aştepta în asemenea dimineaţă.

Îşi scoase inelele numeroase şi enorme, înşirându-le pe galantarul de sticlă privindu-l cu duioşie cum deşartă

paharul.

Era foarte gras, foarte chel, foarte zâmbăreţ.

— Aceasta din pricina primăverii, îi rosti în chip de consultare gratuită. De acolo provine durerea de cap, domnule inginer… De trei zile, toată lumea îmi cere piramidon şi aspirină. N-am vândut atâta într-o lună astăiarnă!

Îşi culese inelele cu latul mâinii, le jucă în palmă, pe urmă le puse pe fiecare în degetul respectiv, împingându-le în silă şi gâtuindu-şi crenvurştii congestionaţi. Aştepta opinia inginerului.

Sebastian Luduş salută şi trânti uşa fără să-şi exprime nici o opinie.

Se încrucişă cu Ilenuţa Precup.

Era palidă, cu buzele strânse, cu privirea sticloasă şi fixă, stranie, cum n-a văzut-o niciodată. Sebastian Luduş se întoarse, simţind o săgeată necunoscută în inimă, tot astfel cum necunoscută, nouă şi surprinzătoare fusese mila pentru Van den Vondel, culcat în patul de bolnav, cu obrazul sferic ascuns pe jumătate sub braţul încovoiat.

Ilenuţa traversă strada la poştă. Sebastian Luduş aprinse altă ţigară.

După două fumuri o aruncă dezgustat. Din faţă venea Zaharia Duhu. Se bucură şi se pregăti să-l oprească.

Fostul căutător de comori răspunse la ziua bună politicos, dar preocupat. Voi să afle dacă Van den Vondel a scăpat de criză. Îşi rosti părerea de rău că doarme la ceasul acesta şi că nu-l poate tulbura după cum pornise. Apoi îşi ceru iertare şi plecă mânat de treburi urgente, care nu-i dădeau răgaz să se întindă la vorbă lungă, deşi fostul căutător de comori nu se prenumăra îndeobşte printre oamenii grăbiţi de aici şi de acum.

Sebastian Luduş se rezemă de bara unei vitrine. Ilenuţa Precup nu mai ieşea de la oficiul poştal. De altfel, nici nu-şi lămurea bine inginerul, dacă pe dânsa o aştepta şi de ce ar

aştepta-o. Nu-şi dau ziua bună. Nu s-a ivit prilejul să facă vreodată cunoştinţă. Se ştiu, fără a se cunoaşte.

Totuşi, ce altceva aşteaptă rezemat de vitrina unei stămbării cu mărfuri ordinare, aşezate grotesc după gustul negustorului cu toată prăvălia strămutată la geam?

Ilenuţa Precup nu mai ieşea.

În schimb, apăru Alecu Toader Precup, cu şapca pe ceafă, în maşina domnului Reginald Gibbons. Nu alături de şofer, cum se cuvine unei slugi, ci în fundul automobilului, cu un muc de ţigară lipit în colţul gurii.

„Asta-i ceva nou!” se miră Sebastian Luduş.

După cinci minute, maşina trecu îndărăt goală. Ilenuţa Precup se afla tot la poştă.

Inginerul îşi descoperi o curiozitate tiranică de detectiv. Nu se clinti de la vitrină.

Negustorul ieşise de vreo două ori, salutase, intrase înăuntru, îl privea prin geam pe la spate.

Copiii au început să se întoarcă de la şcoală. S-au ivit şi slujbaşii societăţii de la birouri, îndreptându-se cu mare grabă spre localurile de aperitive.

O mână îl prinse de braţ.

Tresări cu o senzaţie neplăcută.

Izu Protopopescu, în pardesiu nou de primăvară, nu-i lăsă timp să-şi analizeze în el mai adânc de ce-a tresărit şi de ce senzaţia a fost neplăcută.

Cu o mare şi bucuroasă agitare, contabilul îl trase spre „Barul American”:

— Mergem să bem o bere! Dar mai ales să te văd aşezat pe un scaun. Fiindcă am să-ţi spun una, Sebastiene, de-ai să cazi din picioare…!

La „Barul American”, după ce-au ocupat scaunele, Izu l-a întrebat mai întâi, scormonindu-l cu privirea:

— Nu ştii nimic? Nimic-nimic?

— Nici n-am idee despre ce este vorba…

— Te ţii bine de scaun? Nu suferi de inimă? Nu te temi de dambla?

— Sfârşeşte odată şi spune, te rog, ce ai de spus! Bineînţeles, dacă-ţi imaginezi că e ceva care mă poate interesa.

— Pe tine personal şi direct, nu! Nici pe mine… Nici pe nimeni dintre noi, direct şi personal. Însă ca istorie care nu s-a pomenit, ne interesează pe toţi din Piscul Voievodesei şi în special pe toţi de la societate…

Sebastian Luduş dădu semnele unui om care se pregăteşte de plecare.

Îşi cunoştea fostul coleg de şcoală şi nu făcea caz de introducerile lui.

Izu Protopopescu îl apucă de braţ peste masă şi îl fixă pe scaun.

— Stai! Văd că vrei să-mi tai efectul ca întotdeauna. Istoria însă tot istorie rămâne, chiar povestită telegrafic, aşa cum vrei tu… Îl cunoşti pe Precup, beţivul cel cu nu ştiu câte ceasornice la brâu?

— Da. Ei şi?

— Îi cunoşti fata? Pe domnişoara Ilenuţa Precup?

— Din vedere…

— Ei bine, onorabile şi stimabile Sebastian, această domnişoară Ilenuţa Precup, fiica lui Alecu Precup, zis cronometru şi beţivanometru, ne va fi peste puţină vreme directoarea noastră!

Izu Protopopescu savură stupoarea prietenului.

Pricepu că încă nu era lămurit deplin.

Îl lămuri deplin:

— Va fi, cu alte cuvinte, doamna Reginald Gibbons. Scurt şi fără comentarii! L-a chemat astăzi dimineaţă pe Alecu Precup… I-a pus condiţiile scrise pe masă. I-a dat termen. În douăzeci şi patru de ore trebuie să se pronunţe: da sau ba? Să se pronunţe el şi fata. O ia de soţie, îi face zestre, pe el îl expediază în Bucureşti sau unde o pofti; în orice caz dincolo de o rază de una sută kilometri, ca directorul societăţii „Voevoda” să nu aibă un socru care se îmbată la

cârciuma lui Leiba Ţudic. Îi face o pensie. Totul imediat, socotit, pregătit…!

— Şi băieţaşul ăla de la biroul nostru? Îmi părea că e logodită.

Izu îşi şterse cu buza de jos spuma berii de pe mustaţă, apoi adăugă şi această lămurire suplimentară:

— Cu ăla a fost mai simplu! L-a expediat mai demult din ţară, acum două sau trei zile. Ăluia i s-a suit petrolul la cap!… Pe care lucru avându-l în vedere domnul Reginald Gibbons, l-a exoperat în consecinţă. I-a dat, aşa-zicând, o bursă de studii din partea societăţii şi l-a trimis unde a înţărcat dracu copiii… Cu nepusă-n masă. În douăzeci şi patru de ore…

C a p i t o l u l V I I.

Toate sunt ale lumii: lacrimi, invidie, nopţile cu lună şi durerile care nu se pot spune.

— Istoria se repetă!… Afirmă filosofic Izu Proto-popescu, terciuind cu linguriţa lată resturile îngheţatei de fistic pe fundul farfurioarei. Cu oarecare variaţii, dar se repetă, dragă Tino! O dată intră nemţii în Franţa şi iau Alsacia şi Lorena. Pe urmă îi zvântează franţujii pe nemţi şi le iau îndărăt Alsacia şi Lorena! O dată mai bine pentru unii şi mai rău pentru alţii, altă dată mai rău pentru unii şi mai bine pentru ceilalţi! Însă istoria se repetă… E lege…!

Tina Diaconu surâse uscat.

— Vorbeşte, te rog, pe înţelesul tuturor! Nu sunt atât de savantă să pricep enigmele tale. Nici nu-mi umbla cu cimilituri, că am trecut de anii când mă amuzau să le ghicesc.

Izu Protopopescu îşi rezemă spinarea de speteaza scaunului şi ceafa de fereastra cofetăriei „Select”.

Privi în sus, la joaca fluturilor din jurul becului electric.

Duţu prinsese unul şi îl morfolise între degete, până ce i-a scuturat praful argintiu de pe aripi. Nevăstuica asculta cu mâinile în poalele rochiţei de olandă albă, atentă ca

întotdeauna când era vorba despre Ilenuţa: acum doamna Reginald Gibbons.

Vartolomeu Diaconu citea o gazetă, ostentativ, dove-dind aşa că vrea să se abţină de la asemenea discuţii.

Seara era fierbinte, grea, încărcată de mirosuri clocite.

Nu plouase de două săptămâni.

Au ieşit cu toţii într-o plimbare de unde s-au întors prăfuiţi şi asudaţi. Au poposit la cofetăria „Select”, afară, împreunând cele două mese de tablă roşie, scoase chipurile la aer curat.

Şi după obiceiul devenit acum patimă, Tina Diaconu se învârtea în jurul aceluiaşi subiect de conversaţie, ca insectele nocturne izbindu-se orb şi tenace în globul luminos.

— Explică-te, Izule! Stărui ea, dând în acelaşi timp cu palma peste mâna lui Duţu, ca să lepede fluturele slut şi golaş, aşa cum se prefăcuse acum într-o libarcă dezgustătoare, despoiat de pudra aripilor.

Duţu zvârli fluturele în restul de îngheţată topită, mârâi o protestare în termeni extrem de răzvrătiţi şi se mută cu scaun cu tot lângă Vartolomeu Diaconu, în afară de raza de acţiune a palmei materne.

— Explică-te, Izule! Repetă Tina.

Izu întoarse privirea spre femeia cu pălăria de pai aşezată neîndemânatic pe cap, cu obrazul văpsit grosolan şi cu adânci cute în jurul ochilor. Îi era soră mai mare cu vreo câţiva ani numai. Au crescut împreună. E nevasta unui slujbaş de ispravă şi moale din fire. Era şi el un funcţionar mediocru, fără speranţe şi fără ambiţii, mai ales de când s-a schimbat conducerea societăţii.

Se înţelegeau altădată. Însă din ce în ce o recunoştea mai puţin sub aspectul acesta nou, ieşit la iveală o dată cu strămutarea lor aici. Nu-şi dădea seama dacă merită milă sau o aspră dojană pentru invidia, aviditatea şi bârfeala ei mahalagească. El se simţea mulţumit în micul său univers.

— Ce să-ţi explic, Tino? Întreba scrutându-i creţurile pleoapelor şi parantezele din colţul buzelor. Inutil!… Tu eşti pornită şi nu vrei să asculţi decât ceea ce intră în vederile tale…

— Pornită n-am de ce să fiu! Se apără înţepată, Tina. Ce am de împărţit? Ce-am pierdut?… Judec şi eu lucrurile cu bietul meu cap de femeie. Vrei adică să pretinzi că individa n-a avut noroc?

— Poate că da! Poate că nu…

— Ba a avut noroc cu carul! Cât nu încape în carul cu care căra tată-său lemne…

— Aceasta a fost şi prima mea impresie, Tino, ca impresia tuturor! Acum mi-am cam schimbat-o… Mrs. He-len Gibbons nu prea are aerul unei persoane fericite, care se bucură de prea mult noroc. Mai veselă şi mai fericită îmi părea când se numea Ilenuţa Precup.

— Mofturi! Exclamă Tina Diaconu. Mofturi, ca să se arate interesantă!

— Tu crezi că sunt mofturi, nene Vartolomeu? Apelă Izu la arbitrajul cumnatului.

— Eu nu cred nimic! Declară Vartolomeu Diaconu, băgându-şi nasul mai adânc în cimitirul anunţurilor mortuare din Universul.

Tina îl măsură cu ochii scârbiţi.

— Nu crede nimic, fiindcă nu are curajul să spună că e de aceeaşi părere cu tine, cu spânul şi cu jigăritul de Zaharia Duhu, cu un beţiv şi un smintit ca Van den Vondel…

— Cu inginerul Dinu Grinţescu, cu doamna Madala Grinţescu şi cu toată lumea! Isprăvi pomelnicul Izu. Toată lumea e de acord c-a fost o căsătorie nenorocită şi că fata suferă. De ce? Nimeni nu ştie… Numai tu eşti de altă părere…

— Mofturi! O ţinu Tina Diaconu înainte. Suferă? Aş vrea să ştiu şi eu de ce suferă? Automobilul la scară… Nu se urcă în automobil. Fată în casă englezoaică, bucătăreasă englezoaică, valet englez, şofer, slugi cât păr în cap; pune-

te, masă, strânge-te masă! Zestrea asigurată… Şi ce zestre!… Când trece pe stradă, toţi se dau trei paşi înapoi şi salută până la pământ… Ce mai vrea? Ce putea să viseze o fată de ţopârlan şi de beţivan…?

Izu îşi curăţă unghiile cu un afiş de cinematograf împăturit.

— Aci, ajung eu, dragă Tino, acolo de unde începusem. Istoria se repetă! De la tine, nu de la altcineva ştiu, încă de pe atunci când doamna Gibbons era numai Ilenuţa Precup şi când învăţa pe Nevăstuica tabla înmul-ţirii şi regula de trei simplă pentru trei sute de lei pe lună… De la tine ştiu că Alecu Precup a mai avut o fată şi că a vrut s-o mărite şi pe aia în silă, după Nicachi Sacară, cel cu sfoara de moşie de peste râu… Un an de zile a sfărâmat-o în bătăi. Fata a fugit de acasă, s-a dus la mănăstire, la o mătuşă ori la bunică. Dar de măritat nu s-a lăsat măritată. Iubea o ţoapă de-a ei, din satul care era atuncea aci! Pe urmă a scăpat… A ars şi ea, a ars şi ţoapa, în focul de la biserica veche… Nu-ţi pare acum că istoria se repetă?

— Poţi să-l compari pe acest Nicachi Sacară cu domnul Gibbons? Îmi pare rău, Izule… Un crăcănat şi un coşuros pe obraz, un fost fecior de vechil care umblă cu docarul şi s-a procopsit cu vreo câteva zeci de hectare!… Se compară un asemenea individ cu domnul Gibbons?

— Eu nu fac comparaţie. Constat! Cred că Ilenuţa Precup ar fi fost mai fericită să rămână Ilenuţa Precup încă vreo doi-trei ani şi pe urmă să devină doamna Mihai Peclu… Nevastă de funcţionar mărunt, fără pretenţii… Să-l aştepte cu masa. Să-i coase nasturii la cămaşă şi să-i spele pălăria cu ceai de ciuin, cum o speli tu pe a lui nenea Vartolomeu…

— Şi aceasta numeşti tu viaţă fericită? Pufni Tina. Întreabă-mă pe mine. Dacă e aşa, de ce nu te-ai însurat?

— Fiindcă n-am găsit o fată ca Ilenuţa Precup şi fiindcă nu m-ar fi luat de soţ o fată ca Ilenuţa Precup.

— Te cred! L-a luat pe domnul Gibbons. N-a ales prost…!

Izu Protopopescu începu să râdă;

— Dar pentru numele lui Dumnezeu, Tino! Ştii prea bine că nu l-a ales ea… Alţii au ales în locul ei. Au aranjat, au tocmit, au acceptat preţul, au dus-o ca pe o mieluşea la tăietoare… Ea n-a avut încotro! Când a văzut că acel castravete de Mihai Peclu…

— Ce e Mihai Peclu, unchiule? Întrebă Duţu foarte interesat. Ce-ai zis că e?

— Un castravete! Un imbecil, un nimic, un caraghios… Când biata fată a văzut că acel castravete de Mihai Peclu nici nu-i răspunde la scrisori şi la telegrame, că nici nu vrea să vină la telefon; ce putea să mai facă? În cine să se mai încreadă?… S-a zbătut două zile Zaharia Duhu… Mai târziu am aflat… Două zile s-a zbătut, dar n-a fost chip… Am convingerea că dacă Van den Vondel se afla pe picioare atunci, astăzi Mrs. Helen Gibbons, era poate tot Ilenuţa Precup…

— Mare scofală!

— Mare, mică, nu importă!… Principalul este că n-ar fi avut figura de-acum.

— Şi de ce se plânge, mă rog? Voi să afle Tina Diaconu.

— Nu se plânge de nimic. Nu eu pot să ştiu dacă se plânge şi de ce se plânge. Nu-s nici confidentul ei, nici duhovnicul ei… N-am schimbat zece vorbe, de când a devenit doamna Gibbons.

Tina Diaconu tăcu un timp, aşteptând să treacă un camion zgomotos. Se apără cu batista de norii prafului.

Apoi reveni la subiect.

— Uite! Nevăstuica a fost la dânsa acasă. Adică la domnul Gibbons. Ce mi-a spus, m-am crucit! Ce mobile, ce sufragerie! Ce fotolii şi ce tablouri! Toate aduse din Anglia… Ce plante de seră în hol! N-a văzut neam de neamul ei şi n-a călcat neam de neamul lui Precup pe covoare persieneşti… Să spună Nevăstuica! Ea are intrare liberă la dânsa. I-a arătat şi secretul încuietorii de la poartă şi de la uşă. O invenţie americană… Fără cheie, fără sonerie… Potriveşti câteva semne. Altfel, toată casa e împresurată de sonerii. O

păzeşte ca pe-o comoară. Halal şi vai de el!… A umblat lumea întreagă şi i-a fost dat să găsească tocmai aici comoară, în Piscul Voievodesei, pe fata lui Alecu Precup!… Spune tu, Nevăstuico, acum, ce-ai văzut tu în casă la Mrs. Gibbons? Ha-ha! Mrs. Gibbons…!

— E foarte frumos! Întări Nevăstuica. Numai că Ilenuţa nu stă în camerele cele frumoase. Are un iatac al ei, unde şi-a adus lucrurile de acasă. Un ietăcuţ cu scoarţe de la mama şi de la bunica ei, cu icoane şi cu candelă. Acolo stă ea şi brodează, împleteşte, citeşte…

— Poftim! Triumfă Tina Diaconu. Ietăcuţ, icoane şi scoarţe… De ce nu şi-a adus şi laiţa de-acasă? Trage la matcă, Mrs. Gibbons! Asta e tot ca istoria cu Zaharia Duhu şi cu mă-sa. Şi-au făcut casă nouă, vilă de-o splendoare. Ei stau ca ţăranii într-o bojdeucă. Se tem să nu roadă parchetul, de zgârciţi ce sunt…

Vartolomeu Diaconu împături gazeta, o puse în buzunar şi crezu de cuviinţă că trebuie să intervină:

— Despre zgârcenia domnului Zaharia Duhu n-ai drept să vorbeşti tocmai tu, Tino!… După cele ce ştii că vrea să facă pentru Nevăstuica, n-ai dreptul…!

Într-adevăr, Zaharia Duhu, în înţelegere cu directorul şcolii primare de băieţi şi cu directoarea şcolii primare de fete, hotărâse să înfiinţeze câte trei burse, cu începere de la toamnă, pentru absolvenţii din Piscul Voievodesei, vrednici să urmeze învăţătura la alte şcoli, din oraşul pe care-l vor alege părinţii bursierilor. Le plătea el îmbrăcă-minte, internat, cărţi, taxe. Vărsase un fond, dar ţinea ca alegerea să aibă aprobarea sa.

Nevăstuica isprăvise în această vară şcoala primară. Era în fruntea listei.

O problemă grea pentru familia Diaconu se dezlegase fără nici o bătaie de cap.

Iar Tina Diaconu, în loc de mulţumită, îi descoperea cususuri lui Zaharia Duhu, tot aşa cum îl osândise în

judecata sa pe Demetru Demetrian, fiindcă dezertase de la bătălia politică.

— Vezi bine că n-ai acest drept! Cuvântă Vartolomeu Diaconu, cu o tresărire de energie care însă nu dură mult.

Tina Diaconu clătină pălăria de pai, împotrivindu-se cu aprindere la pretenţiile lui Vartolomeu Diaconu de a ho-tărî la ce are ori n-are drept.

— Mai întâi aceasta este altă chestie! Nu mi-a cumpărat sufletul şi nu mi-a pus botniţă la gură. Şi mai apoi, ce neadevăr spun? Fac şi eu ca Izu… Constat!… Sunt aici câţiva oameni care s-au procopsit din senin, fără nici un merit; dar absolut fără nici un merit… Uite, adineaurea spuneam de Nicachi Sacară. Îmi pare rău… Am exagerat! Acela şi-a câştigat banii şi situaţia cu muncă… Unii au învăţătură, alţii muncesc şi adună, alţii fură, măcar… Şi ca să furi şi să înşeli este nevoie de inteligenţă… De ceva mai altfel decât are toată lumea cealaltă; mai altfel în bine, sau în rău… Dar cei câţiva care s-au procopsit cu petrolul ce-au făcut, rogu-te? S-au pomenit că în pământul lor, care nu preţuia două parale, au intrat sondele şi au început să încaseze. Fără deşteptăciune, fără muncă, fără nimic! Nici măcar nu şi-au bătut capul să descopere ei ţiţeiul… Aceasta e mai nedrept decât toate nedreptăţile de pe lume!… Iar după ce s-au pomenit cu bani, ce fac cu dânşii? Unul, ca acel beţiv de Precup, cumpără ceasuri şi se îmbată, până a dat de fundul sacului… Unul ca Zaharia Duhu stă într-o chichineaţă ca un dihor… Şi fiindcă atâta nu-i destul, ca dovadă că nu este o dreptate pe lume, un beţivan ca Precup, după ce-a dat zbranca odată prin bani şi a ajuns din nou la locul său, slugă, se trezeşte din senin pentru a doua oară boier, fiindcă după fiică-sa i s-au aprins călcâiele domnului Gibbons… Acestea toate le văd, le înţeleg, şi nu mă poate opri să le văd şi să le înţeleg mărinimia lui Zaharia Duhu…

— Te aud copiii, Tino!… O dojeni Vartolomeu Diaconu.

— Ei şi? Lasă-i s-audă!… Parcă ei nu văd şi nu judecă?… E bine să ştie de mici că viaţa e nedreaptă şi că unii huzuresc fără să asude, iar alţii trebuie să tragă din greu la jug… Mă rog, aş vrea să ştiu, ce-ţi închipui tu şi Izu; ce vă închipuiţi voi că o să facem peste zece ani? Ce are să se schimbe? Avem să fim cu zece ani mai bătrâni. Ţie am să-ţi pun cataplasme! Şi avem să venim tot aci, la cofetăria „Select”, ca să respirăm aer curat cu putoare clocită… Pe când alţii trec şi se ridică pe sub ochii noştri…

— Treacă sănătoşi! Strânse din umeri, cu indiferenţă Izu Protopopescu…

Tina Diaconu râse oţetit:

— Treacă! Aşa cum i-am văzut în astă-seară trecând la vila domnului inginer Grinţescu!… Noi linciurim acilea o îngheţată de ţi-e scârbă; iar dumnealor trec să benchetuiască la inaugurarea vilelor! Aţi observat cloanţa de Ru-xanda Duhu şi pe blegul de Zaharia Duhu? Dacă mai au şi aceştia mutră de banchet! Aţi observat, pe urmă, pe Mrs. Gibbons, a dumitale, Izule, cu ce aer ne-a răspuns la seara bună? Prinţesa de Coate-Goale…!

— Mămiţico, dar a fost foarte drăguţă cu noi! Îi luă apărarea Nevăstuica. Nici n-a aşteptat să-i dăm noi bună seara, şi s-a întors să-mi facă semn ca să mă duc mâine la dânsa.

— Nu te-a poftit nimeni la vorbă! Reteză Tina Diaconu. Stai la locul tău şi nu vorbi neîntrebată.

Se opri împunsă în inimă.

Automobilul domnului Reginald Gibbons cobora uliţa fără zgomot, enorm şi lin, pe roţile elastice, cu lumina plafonierii aprinsă.

Era gol.

Îşi lăsase stăpânii la „banchetul” de la vila lui Dinu Grinţescu.

— Hai, să mergem acasă! Hotărî Tina Diaconu, nemaiputând suporta sardonica injustiţie a vieţii. Hai să

înotăm prin praf şi prin hârtoape, acasă la supa şi la rasolul nostru de vacă…!

Familia Diaconu a purces pe strada povârnită în vale, unde îi aştepta supa şi rasolul de vacă.

Izu Protopopescu a rămas nehotărât pe marginea trotuarului.

Puţin, foarte puţin se simţea şi el în acea clipă o victimă a injustiţiei, împotriva căreia se revolta Tina cu atât de strepezite indignări. Fostul său camarad, Sebastian Luduş, fusese invitat sus, în deal. El era un prea mărunt angrenaj în mecanismul societăţii ca să merite asemenea onoare.

Scuipă printre dinţi, se răcori de năduf cu asta, traversă strada şi intră la „Barul Amercian”, fredonând un shimmy, fireşte, din ultima emisiune americană la radio.

Vila inginerului Dinu Grinţescu, inaugurată în astă seară, se afla departe de târg, de ateliere şi de rafinărie, la distanţă de doi kilometri, sub poalele pădurii.

Madala o ceruse şi Madala alesese locul.

Rănită de viaţa Bucureştilor, îşi căuta, poate prea târziu, un adăpost lângă Dinu.

Mai încercase şi alte ori să se mute în Piscul Voievodesei. Niciodată n-a putut îndura însă mai mult de-o lună duruitul camioanelor, mugetul sirenelor, miasmele din văzduh, privirile trecătorilor şi mai ales sluţenia clădirilor înghesuite şi negre.

Acum ea luase înţelegere cu arhitectul, ea aprobase planul şi ea făcuse modificări. Dinu nu s-a împotrivit. Se sim-ţea vinovat faţă de Madala. Se îndepărtase de ea şi o îndepărtase în anii cei mai setoşi de viaţă ai tinereţii, absorbit numai de patima care îl ţinea legat aici: petrol, sonde, foraje – lupta necurmată cu pământul şi cu oamenii.

Ştia că s-a căscat ceva rău şi trist între dânşii. Nu voia să afle ce. Se temea să cerceteze mai stăruitor. Îl bucura gândul acesta al Madalei şi nu descoperea destulă căldură în el ca să-şi exprime bucuria.

Vila s-a înălţat din pământ, într-adevăr, încântătoare. Cu două terase: una spre Piscul Voievodesei, unde Madala spunea că nu va privi niciodată; alta spre văile largi de departe, cu şerpuiri de apă şi zăvoaie de sălcii argintii.

În spatele clădirii, foşneau paltinii şi fagii codrului. Captaseră un izvor. Au tras fir electric de la uzină. Un grădinar a muncit trei săptămâni astă-primăvară, plantând trandafiri, viţă, arbuşti de parc şi pomi de livadă.

N-ar fi dorit nici un fel de inaugurare, mai ales cu „banchet”.

Dar legăturile lui Dinu Grinţescu îl sileau şi acum, ca întotdeauna, să săvârşească altceva decât ceea ce dorea el şi cu deosebire Madala.

Au poftit lume puţină, la o masă simplă, întinsă pe terasa cu priveliştea spre văile şi apele sclipitoare.

Domnul Reginald Gibbons, aşezat în dreapta Madalei, ţapăn, îmbrăcat în smoching, a scos numai rare articulaţii guturale ca un bolnav de gâlci. Van den Vondel, instalat în stânga amfitrioanei, a făcut toate sforţările pentru a însufleţi atmosfera mortuară adusă de acest cioclu cu fălcile încleştate.

A ţinut piept doamnei Cecil P. Tudose; a discutat arheologie, etnografie şi politică mondială cu domnul profesor şi deputat Petru V. Tudose; a descărcat din plin, dar zadarnic, traista sa cu zicale, cu anecdote şi întâmplări recoltate din cotloanele celor cinci continente.

El nu îmbrăcase smoching.

Purta o haină săcoasă, gri-cafenie, o cămaşă albastră cu o fundă minusculă, ca un nod de sfoară colorată sub glo-bul de brânză roşie. Însă îmbrăcămintea aceasta se potrivea cu locul, cu vorba şi cu portul altor convivi, ca Ruxanda Duhu, de-o pildă, care a venit cu o polcă neagră de caşmir şi cu o broboadă pe cap.

Din ungherul său, tăcută, îşi petrecea ochii la toţi pe rând şi în toţi pe rând, multe schimbări citea ea, nedescifrate de nimeni.

Nu-i plăcea englezul acesta vânăt la faţă şi cu ochii prea apropiaţi de rădăcina nasului, neclintiţi, ca două mărgele de sticlă.

Nu-i plăcea păienjenirea de pe chipul Madalei. Obrazul ei parcă se micşorase, parcă se îngustase şi parcă anii i-au suflat deasupra o pulbere subţire de cenuşă.

De la nepoată-sa, Cecil, întorcea privirea în altă parte, repede şi cu hotărâre.

Acum doi ani, şi chiar anul trecut, o auzise de nenumărate ori judecând viaţa Madalei, o auzise pomenind de-a dreptul ori cu subînţelesuri despre demnitatea ei de femeie, care nu-i îngăduie să mai lungească prieteşugul cu nevasta lui Dinu Grinţescu… Acum se minuna că o vede din nou în casa lui Dinu, răsucind capul cu neastâmpăr de la unul la altul, băgându-şi nasul ascuţit prin odăi şi ser-tare, în dulapuri şi în flori, linguşindu-se şi admirând cu exagerare, când terasa, când arcada dintre doi stâlpi, când priveliştea viilor scăldate în lumina lunii.

Se minuna că o vede iarăşi şi se întreba în ce scop. Căci se lămurise acum pe deplin că toată dragostea lui Petru Tudose şi a Ceciliei, pentru oricine: pentru neam, pentru prieten ori străin, ascundea fără abatere o ageră şi tăinuită socoteală, un interes, un plan, iţele mai multor plănuiri.

Pe urmă, ochii bătrânei Ruxanda Duhu treceau cu o plăcere care-i încălzea inima la olandezul cu moţul de păr alb zbârlit în vârful scăfârliei rotunde; se opreau cu o întrebare îndelungă la fata lui Alecu Toader Precup, îmbrăcată în rochia ei albastră, cu braţele şi cu piepţii goi, cu şiragul de perle la gât şi cu brăţara la mână, aşa cum dictase dorinţa domnului Reginald Gibbons şi cum trebuia să păstreze simetria o conjugală replică smochingului.

Fata lui Alecu Precup tăcuse aproape tot timpul, cu privirea înfiptă în farfurie.

Era palidă, trasă la faţă, ocolea ochii sticloşi ai bărbatului. Abia se atinsese de felurile bucatelor, rămânea cu a mişcare

suspendată în aer şi nu părea de fel fericită în vestmintele sale scumpe şi cu podoabele sale de prisos.

La cafele, inginerul Sebastian Luduş şi profesorul deputat Petru V. Tudose s-au aprins într-o dezbatere asupra politicii naţionale şi mondiale a petrolului.

Au rămas ceilalţi bărbaţi, Van den Vondel, Dinu Grinţescu şi Zaharia Duhu să târască o conversaţie lâncedă, întreruptă de pauze lungi. Au rămas femeile, preocupate fiecare de grijile lor tiranice şi tainice, stânjenite de prezenţa gheţoasă a domnului Reginald Gibbons.

Madala îşi spunea că a inaugurat casa sub un semn rău, ingrat şi funebru. Domnul Reginald Gibbons descleştase fălcile pentru o oraţiune mai lungă, numai când a întrebat dacă înainte de a se începe săparea temeliilor a verificat cineva terenul cu un aparat detector şi dacă Dinu Grinţescu e sigur că nu locuiesc acum pe un focar de raze telurice.

Întrebarea a transmis-o prin mijlocirea lui Van den Vondel.

În afară de inginerul olandez şi de Sebastian Luduş, nimeni nu înţelegea o vorbă englezească; iar Reginald Gibbons nu cunoştea mai mult de zece cuvinte din nici un alt idiom al planetei. Nu-l interesa limba noroadelor pe unde trecea şi printre care trăia, cum nu l-ar fi interesat limbajul câinilor ori al broaştelor.

Dinu Grinţescu învăţase în Franţa şi în Germania; Madala crescuse într-un pension de călugăriţe; Cecil era profesoară (în perpetuu concediu) de franceză şi italiană – toate acestea nu înlesneau un schimb de cuvinte cât de sumar cu domnul Reginald Gibbons.

Dar chiar să-i fi înţeles cineva întrebarea, cu greu i-ar fi putut da un răspuns.

Van den Vondel a tălmăcit întreaga poveste cu oarecare ireverenţioase reflecţii la adresa unor manii fără leac. Domnul Reginald Gibbons citise o carte a unui doctor, Georges Lakhovsky, despre anumite raze mortale ţâşnind din măruntaiele pământului şi provocând, unele cancer, altele boli nu mai puţin primejdioase. De atunci, singura sa

grijă când se mută într-o casă e să cerceteze cu un aparat detector existenţa şi direcţia acestor raze, schimbă paturile şi birourile de-a curmezişul ca să le ferească de influenţa lor nefastă, face propagandă pentru teoria doctorului Lakhovsky şi aceasta se pare că e singura sa manifestare de umanitate.

Toate le-a istorisit Van den Vondel cu adaos de comentarii, de anecdote şi de maliţioase aprecieri, fără nici o simpatie pentru şeful său suprem.

Domnul Reginald Gibbons îşi încleştase la loc fălcile, astupându-şi dinţii ca seminţele de floarea-soarelui.

Cu ochii ţintă privea peisajul lunar desfăşurat la picioarele terasei. Nu dădea vreun semn că ia aminte la exis-tenţa comesenilor şi la ironiile colegului său Van den Vondel.

— Măcar de-ar avea numai mania aceasta! Spuse olandezul, pâcâind din pipă şi măsurându-l pieziş, cu o evidentă ostilitate. Din păcate însă…

Ilenuţa căuta şervetul scăpat sub masă.

Au răsuflat cu toţii uşuraţi când s-au ivit farurile automobilului urcând dealul.

Domnul Reginald Gibbons s-a înălţat automat în articulaţii, a anunţat că pentru dânsul a sosit ora culcării şi că pe Ilenuţa o mai lasă până la miezul nopţii. Scutură mâinile şi se introduse în vitrina maşinii.

Farurile încă n-au dispărut cotind în şoseaua principală a târgului şi masa a căpătat altă însufleţire.

Madala a cuprins-o pe Ilenuţa de mijloc ca pe o soră mai mică şi mai nefericită chiar decât dânsa.

A târât-o după ea pe scări, pe-o bancă aşezată în lumina lunii. S-a răsucit şi s-a plecat să-i caute în ochi.

— Nu suntem prietene încă! Nu ne cunoaştem bine. Dar spune-mi ce se întâmplă cu tine?

— Nu se întâmplă nimic…

— Ascultă, Ilenuţo! Consideră-mă ca pe-o soră.

— Nu se întâmplă nimic…

— Ochii mei nu mă înşală, Ilenuţo! Am învăţat să privesc în mine şi acum ştiu să privesc şi în sufletul altora…

— Nu se întâmplă nimic…

— Poate sunt în stare să-ţi fiu de-un folos? Stărui Madala, înfăşurând-o cald cu braţul pe după umăr. Poate pot face ceva pentru tine?

— Nu poţi face nimic pentru mine, Madala, fiindcă nu-ţi pot spune nimic. Nimeni nu poate face nimic pentru mine…

Pe obrajii palizi, lacrimile luceau în bătaia lunii.

C a p i t o l u l V I I I.

Orice viaţă se poate preface în mineral negru şi mort; nicicum mineralul nu mai devine viaţă vie.

Locuinţa domnului Reginald Gibbons nu se înălţa pe-o sprânceană de deal, cu terase, bănci, cerdacuri şi ferestre deschise spre încântarea priveliştilor de departe.

Dimpotrivă; e o clădire încercuită cu zid roşu de cărămidă, care astupă orice privelişte dinlăuntru în afară şi din afară înlăuntru.

Porţile n-au gratii.

Sunt căptuşite cu tăblii negre, metalice. Nu se dau în lături decât atunci când intră şi iese automobilul domnului Gibbons.

O uşă mai strâmtă, alături, se deschide când Mrs. Helen Gibbons potriveşte şi apasă dispozitivul cu patentă americană, pentru a porni apoi cu paşii din ce în ce mai împleticiţi şi mai lâncezi spre mijlocul târgului, în zilele rare când mai are suflet să se aventureze printre oameni. Slugilor le este rezervată o intrare dosnică, pe cealaltă uliţă, atât de ermetic ferecată.

Flecarii de la „Barul American” au botezat-o „Casa misterelor”.

În glumă, fireşte, ca să le treacă ora aperitivelor mai repede.

Când domnul Reginald Gibbons poruncise arhitectului să-i predea în cel mai scurt timp clădirea, nu avea de tăinuit nici un mister.

Fugea de promiscuitatea indigenilor, de încăperile rău împărţite ale fostului conac unde se adăposteau acum inginerii şi o parte din personalul burlac al societăţii. Ceruse o casă confortabilă şi mai ales despărţită cu desăvârşire de gloată, de pomi şi de dobitoace, fiindcă tot aşa cum nu-l interesează şi nu poate suferi oamenii, nu-l interesau nici priveliştile şi fenomenele lumii însufleţite: arbori, câini, cai, flori, păsări, fluturi sau gâze.

Pentru toate simte repulsia provocată altora de păianjeni, reptile şi broaşte.

Dacă uneori pare că a rămas cu ochii fixaţi la un joc al luminii de lună pe-o undă de apă ori la hârjoana voioasă a doi căţelandri, e numai o amăgire.

Priveşte fără să vadă; cum fără să vadă priveşte îndeobşte peste oameni, prin oameni.

Universul în care s-ar simţi el într-adevăr bine şi linişt-it, ar fi numai unul de minerale inanimate: rece, artificial şi mecanic.

În curtea împresurată de zidul înalt nu se află pomi, nu se află peluze, verdeaţă, ronduri de flori şi viţă sălbatică agăţată în cârcei. Totul e geometric şi mort: prund, nisip, dale de bazalt şi mozaic.

Nevăstuica s-a minunat în extaz de plantele exotice din hol.

Sunt excepţii însă, cu rostul lor bine precizat.

Au fost alese şi aduse de domnul Reginald Gibbons, tocmai fiindcă frunzele şi ghimpii, vrejii şi florile acestor monstruoase specii de seră nu mai păstrează nimic vegetal şi organic. Reci şi lucioase la atingere, par turnate în forme, decupate în zinc, fabricate din materiale absurde – metal, cauciuc, celuloid, gutapercă, faianţă, din orice în afară de substanţa vie şi sensibilă prin care circulă seva. Par confecţionate artificial şi acoperite cu un strat de email, cu lac verde, albastru, violet, de şofran, de argint viu, de aluminiu.

Arhitectul a respectat cu sfinţenie recomandaţiile.

A cercetat terenul cu aparatele detectoare. N-a ales locul temeliei între două straturi geologice, pe unde se pot scurge razele ucigaşe, descoperite de doctorul Georges Lakhovsky.

Totuşi, pentru mai multă siguranţă, domnul Reginald Gibbons poartă mijlocul încins cu o centură protectoare de circuituri oscilante. Astfel e apărat de trăsnetul latent al puterilor telurice şi al efluviilor cosmice, care-ar putea să-i zdruncine echilibrul atomic al preţioasei sale făpturi.

Viaţa din casă e orânduita după un program supus cronometrului. Slugile n-aşteaptă ordine. Ştiu ce au de făcut. Nimic nu poate fi de nimeni schimbat. Ora şi minutul culcării, ora şi minutul băii, ora şi minutul plecării şi a întoarcerii.

Fata din casă, bucătăreasa şi valetul au fost aduşi din Anglia, l-au însoţit şi în alte părţi ale lumii, îi cunosc obiceiurile: sunt tot atât de muţi ca şi dânsul.

Iar pentru barbarii localnici poartă şi ei acelaşi dispreţ.

Pe stăpâna cea nouă o tratează cu o supunere îngheţată şi distantă, mai teribilă decât obrăznicia toantă a bucătăresei desculţe şi nepieptănate, tocmită de doamna Tina Diaconu ca să-şi scoată sufletul cu ea.

Aici nu se pomeneşte răspuns şi nici chiar întrebare.

Sluga execută, fără nici o tresărire pe chipul împietrit, după tiparul domnului Reginald Gibbons, fără să-şi permită a comenta şi a judeca poruncile, când este cineva să dea vreo poruncă.

Ilenuţa nu dă niciodată, niciuna.

Nu le înţelege limba. Nu are nevoie de ajutorul lor. Mai degrabă ea este supusă la porunca lor.

Fata din casă anunţă în graiul său că baia e gata. Ilenuţa se supune şi trece în baie. Fata din casă aduce ceaiul pe o tavă uriaşă de argint cu nenumărate farfurii şi farfurioare de şuncă, omletă, marmelade, miere, pesmeţi. Doamna Gibbons se supune şi răscoleşte în toate ca să dea impresia

că a mâncat. Bucătăreasa se înfăţişează cu lista de feluri din acea zi, spre aprobare. Doamna aprobă.

Toate cu semne mute şi cu douăzeci de cuvinte pe care zădarnic a învăţat să le pronunţe după dicţionar şi să le lege între ele după sintaxă. N-a izbutit. Fata lui Alecu Toader Precup e refractară limbii divine, în care Shakespeare şi Shelley, Keates şi Milton, Chaucer şi Blake, Coleridge ori Swinburne au cântat iubirea. De altfel nici nu i-ar folosi prea mult. Reginald Gibbons nu vorbeşte despre iubire şi nu vorbeşte nimic, despre nimic, niciodată.

Tace.

Intră, îi atinge fruntea cu buzele – şi tace. Se înfundă în jilţ, deschide gazetele englezeşti uriaşe – şi tace.

Se ridică să se aşeze la masă. Mestecă încet, îndelung, srumegă – şi tace.

Depune şervetul pe marginea mesei după ce l-a împăturit meticulos – şi tace.

Aprinde o havană incomensurabilă – şi tace.

Când a terminat, sună, face un semn mut cu degetul servitoarei. Servitoarea înţelege despre ce e vorba. Iese să transmită ordinul şoferului. Maşina trage la scară.

Domnul Reginald Gibbons îşi atinge buzele de fruntea soţiei şi pleacă la birou, la rafinărie, la ateliere.

Ilenuţa se ascunde în chilioara ei cu icoane, cu candela de la bunica şi scoarţele de acasă. Încearcă să brodeze, şi lucrul îi cade pe genunchi. Încearcă să citească, şi cartea îi alunecă din mână după prima foaie.

Reginald Gibbons nu e violent, nu trânteşte, nu vociferează, nu înjură, nici în limba sa, nici în limba localnicilor.

El tace.

Nu i-a interzis nimic. Nu i-a cerut să nu se ducă la Madala, la Ruxanda şi la Zaharia Duhu, la doamna Diaconu; n-a oprit-o să stea de vorbă în stradă, mai mult decât ar îngădui cuviinţa, cu Van den Vondel.

Poate să plece oriunde, poate să se întoarcă la orice oră; respectând, bineînţeles, orarul imuabil al meselor şi al ceaiului. N-a întrebat-o nicicând, şi nici măcar prin semne, unde a plecat şi de unde vine. O singură dată i-a văzut o privire crudă în ochi. Atunci când a găsit-o în cameră, cu scrisorile cele vechi ale lui Mihai, desfăcute din panglica lor, citindu-le.

Fără să rostească o singură vorbă, le-a cules pe toate în mâna uscată, a sunat bucătăreasa; i le-a întins şi a dat ordin să le arunce în foc. Pe urmă, a aprins havana enormă şi a tăcut.

Ziua s-a scurtat.

Au început ploile toamnei.

Se zbate un vânt care undeva foşneşte în foi ruginite, clatină crengi, potopeşte poteci.

Aici vântul nu scutură nimic; aici ploaia curge monoton în burlane, iar ziua e nesfârşită.

Pe fereastră se vede un zid înalt şi roşu. Pe orice fereastră, acelaşi zid. Jos, prundişul ud, nisipul, lespezile şi mozaicul ud.

E nesfârşită ziua şi e încă mai înfricoşată seara care se apropie.

Atunci Mrs. Gibbons trebuie să-şi îmbrace rochia decoltată, în fiecare seară a săptămânii alta. Îşi îmbracă rochia, îşi atârnă colierul de perle la gât, îşi petrece inelele pe degete şi brăţara pe mână; Mr. Reginald Gibbons apare în smochingul impecabil.

Se aşază faţă în faţă la masa cu pânza albă şi cu şer-vetele de cea mai fină olandă, cu tacâmurile de argint greu, cu farfuriile de faianţă rară şi cu paharele de cristal vibrând delicat şi dulce la cea mai mică atingere. Felurile se perindă după obiceiul din patria domnului Gibbons. Şuncă roşie; fripturi crude cu sosuri arzătoare, închise în flacoane; legume fierte în apă; prăjituri grele cu amestec de stafide, de smochine şi nuci în aluatul compact; băuturi tari.

Mr. Reginald rumegă monoton şi tace.

A sunat.

Servitoarea a strâns tot ce se afla pe masă.

A destupat o sticlă de rom, a pus alături pe tavă un singur pahar şi a dus tava în altă cameră.

În camera cu divanul de catifea roşie.

Mr. Reginald Gibbons o invită cu un gest scurt.

Ilenuţa trece pragul cu fruntea plecată, ca o sclavă pe care toţi au abandonat-o satrapului cu inima mineralizată, care a cumpărat-o.

Se află o canapea învelită în catifea roşie, cu pereţi goi, cu draperii roşii de velur la ferestre, cu o singură măsuţă şi un scaun: trei becuri, de trei culori.

Mr. Gibbons se instalează la măsuţa de lemn negru. Deşirat, ţapăn, corect, cu obrazul de culoarea ficatului crud şi cu piepţii cămăşii de albeaţa zăpezii. Şi-a adus cutia de havane. A ales una, trosnind uşor foile între degetele osoase.

Aşteaptă.

Ilenuţa se dezbracă.

Întotdeauna în aceeaşi ordine, în acelaşi colţ al canapelei, cu aceleaşi mişcări. Aşa e orânduiala, după cum în acelaşi loc şi cu aceeaşi grabă calculată, trebuie să lepede rochia şi lingeria ei intimă. Colierul rămâne la gât, inelele pe degete, brăţara la mână, ciorapii pe picioare. Aşa este orânduiala. Acesta este preţul cu care a fost cumpărată de la alţii; preţ plătit altora.

S-a dezbrăcat în pielea goală şi s-a întins pe canapeaua roşie. Mr. Reginald Gibbons a răsucit becul albastru. A aprins havana, a turnat primul pahar, îl deşartă, priveşte.

Nu rosteşte nici un cuvânt, niciunul.

Pe chipul vânăt şi congelat nu tresaltă nici emoţie; nici lăcomie, nici senzualitate – nimic.

Tace.

Îşi toarnă alt pahar. Trage alt fum.

Răsuceşte becul verde. Priveşte inuman, ca o arătare de panoptic, cu ochii lui de mărgele sticloase, prea apropiaţi

de rădăcina nasului.

Aşa este orânduiala.

Pentru aceasta şi-a cumpărat o nevastă, cu preţul plătit altora, la târgul de sclave al indigenilor.

Cu mişcarea sacadată de automat duce ţigara la gură, toarnă romul în pahar, deşartă paharul, răsuceşte butonul să aprindă becul violet.

Nu se reazemă de spătarul scaunului.

Stă drept, cu amândouă coatele apropiate de trup, cli-pind numai pe jumătate, păzindu-se să nu scuture cumva scrumul pe haina neagră, corectă, solemnă.

Ilenuţa poate să se întoarcă în dreapta ori în stânga, poate să se răsucească oricând cu spatele ori cu faţa, să-şi ascundă obrazul sub braţ, să se acopere cu palmele, poate să privească în tavan ori să-şi înfunde obrazul în catifeaua moale şi roşie.

Mr. Reginald Gibbons nu protestează. Orânduiala sa nu împiedică asemenea capricii. Acestea intră în preţul convenit şi plătit.

Încolo nu admite nici o abatere.

În prima seară şi pe urmă în primele săptămâni, Mrs. Helen Gibbons a încercat o împotrivire. A plâns, s-a zbătut, a vrut să fugă; Mr. Reginald Gibbons a adus-o îndărăt din prag, cu mâna de fier, a scos el rochia, a îndoit-o el de mijloc până ce a culcat-o pe canapeaua roşie. Ilenuţa a înţeles că nu există scăpare şi că numai aşa se poate cruţa de atingerea rece şi scheletică a degetelor de cadavru.

Se dezbracă de atunci singură, se întinde pe canapea singură, îl priveşte cu ură ori nu-l mai priveşte de loc.

Domnului director general Reginald Gibbons îi este indiferentă privirea.

El fumează, deşartă sticla de rom în pahar, deşartă paharul pe gât.

Tace.

Când a ajuns la ultimul fum s-a terminat şi sticla de rom.

Se ridică.

Spune extrem de corect şi solemn bună seara şi pleacă în dormitorul său.

Ilenuţa poate să se îmbrace, poate să nu se îmbrace, poate să doarmă pe canapeaua roşie ori în iatacul cu scoarţe de la bunica. Aceasta nu-l interesează pe Mr. Reginald Gibbons. Nu i-a pus nici o condiţie, nici o opreliştе… Nu-i cere nimic. Acestea nu intră în preţul fixat şi plătit la târgul de sclave al indigenilor.

S-a închis în camera sa; în zece minute a adormit.

A doua zi atinge fruntea soţiei cu buzele şi pleacă; se întoarce şi la sosire atinge fruntea sclavei cu buzele.

Şi tace.

Tace solemn. Tace lugubru. Tace înspăimântător.

Câteodată Ilenuţa se gândeşte să ridice neaşteptat un cuţit subţire de desert şi să i-l înfigă în piept, în gât, în ochi, în gura care tace. Îi vine să strige şi să se târâie zvârcolindu-se la pământ, pe covoarele persieneşti, cerând îndurare. Mr. Reginald Gibbons o priveşte cu ochiii lui gheţoşi, de sticlă, prea apropiaţi de rădăcina nasului. O priveşte şi trece cu privirea peste dânsa.

Iar totul pare şi mai înfricoşător, şi mai cu neputinţă de destăinuit cuiva; după cum cu neputinţă ar fi şi de înţeles.

Mihai Peclu studiază la Londra bătălia mondială a petrolului.

Plouă.

Ţârâitul mărunt se amplifică în burlane. De la fereastră se vede numai zidul roşu; jos nisipul şi lespezile ude, sus cerul vânăt. De la fereastra ei şi de la fereastra de dincolo, de alături, din cealaltă parte, de oriunde, priveliştea e aceeaşi şi aceeaşi. Una singură. Un zid roşu de jur împrejur.

De jur împrejur un zid roşu.

Alaltăieri, la rafinărie a explodat un cazan. A murit un om ars de flacăra benzinei. Mrs. Gibbons şi Mr. Reginald Gibbons se întorceau de la Madala; s-au întâlnit cu doi lucrători care duceau cadavrul carbonizat pe targă. Ilenuţa a întors capul. Mr. Reginald Gibbons însă s-a oprit.

El a vrut să vadă. A ridicat cârpa albă de pe trup şi de pe faţă. A ridicat cârpa albă şi-a privit.

Iar pentru întâia oară de când îl cunosc toţi îi tresări un semn de curiozitate satisfăcută pe obrazul vânăt. Pen-tru întâia oară un surâs macabru îi dezveli de sub buzele vinete dinţii lungi şi laţi ca seminţele de foarea-soarelui, tărcaţi pe-alocuri de platina plombelor.

A zâmbit şi rosti:

— Mineral!

Într-un mineral negru şi spongios se prefăcuse într-adevăr omul.

A făcut semn apoi purtătorilor să-l acopere; lucrătorii au plecat mai departe cu targa.

— Mineral! A mai rostit a doua oară Mr. Reginald Gibbons şi din nou zâmbetul macabru îi dezveli dinţii plombaţi cu platină.

Mineral negru şi spongios, cum devenise cândva trupul Sandei Precup mistuit în focul de la biserica veche; cum au devenit trupurile atâtor copii şi atâtor copile de-atunci, stane carbonizate, stane de antracit.

Mineral!

Mrs. Helen Gibbons a telefonat la rafinărie să i se trimită de urgenţă un bidon cu cea mai inflamabilă benzină: benzină pentru export.

Orice trup tânăr, elastic şi slab, se poate preface într-o hâdă şi spongioasă momâie de mineral.

Plouă.

A sunat clacsonul automobilului, aşteptând să se deschidă porţile în lături.

Se aud paşii domnului Reginald Gibbons, sacadaţi şi egali, pe scări, în hol, în camera de-alături, în prag.

A deschis uşa. A întrat. Îi atinge fruntea cu buzele vinete, reci. Desface banda ziarului. Se înfundă între braţele fotoliului moale. Aprinde ţigara. Citeşte, citeşte şi tace. Acuşi are să treacă în camera de baie, acuşi se va auzi şuruitul duşului, acuşi va apărea îmbrăcat în smoching, ca

să se instaleze amândoi faţă în faţă, la masa unde vor tăcea amândoi.

În astă-seară, pe canapeaua roşie, în loc de trupul elastic, tânăr şi alb, Mr. Reginald Gibbons, va vedea însă cu ochii lui mici şi vineţi, apropiaţi de nas, va vedea cum flăcările benzinei pot preface viaţa cea vie în mineral, trupul cel alb şi elastic în negru cărbune.

Dar aceasta nu o presimte. Apropie şi depărtează ţigara de buze cu mişcarea automată a braţului; întoarce o foaie, alta, şi încă una. Întoarce foaie după foaie – şi tace.

Ilenuţa nu-şi şterge şiroaiele lacrimilor de pe obraz.

Afară plouă şi a început să înnopteze.

C a p i t o l u l I X.

Au şi sălbaticii aceştia de-aici un amoc al lor.

Sebastian Luduş căzuse pe scaun, cu fruntea sprijinită, în palmă. Pe celălalt scaun, din faţa mesei, stătea Van den Vondel.

El îşi privea noroiul ghetelor fără nici un gând. Păstra în mână ziarul olandez pe care i l-a întins portarul şi l-a primit maşinal.

Se întorseseră amândoi de la înmormântare.

Nu ştiau de ce au venit aici, în loc să se ducă aiurea. Nu ştiau de ce au venit amândoi, în loc să-şi caute fiecare altă tovărăşie ori să rămână fiecare singur, numai cu el.

Afară, dincolo de geamurile şiroite de ploaie, viaţa rafinăriei continua aceeaşi în cetatea de compresoare, de cuptoare, de baterii, turnuri, cupole, coloane, cisterne. Treceau lucrători cu ţevi în spinare şi cu unelte în mână. Duruiau camioane. Fumul împins de nori şi de apă se balansa în prapuri cernite.

Se destrăma suflat de vânt, cădea îndărăt, se prelingea pe lângă ferestre; chinuit şi îndărătnic ca un fum de jertfă, căuta spre cer, iar cerul îl respingea în lumea lui de turnuri, cuptoare, baterii şi cisterne.

— Am să fac o mărturisire!… Rosti cu glas surd Sebastian Luduş. Mi-e greu s-o fac, dar mâine ştiu că-mi va fi şi mai

greu… Mâine şi altă dată, întotdeauna, de-acum înainte…

Van den Vondel nu se clinti.

Părea că nici n-a auzit.

Îşi privea noroiul ghetelor. Capul globulos îi căzuse pe piept, gata să se desprindă şi să se rostogolească de-a dura.

— Eu cred – reluă Sebastian Luduş – eu cred că pentru această fiinţă…

Se opri. Îi lipseau cuvintele. Era nelămurită mărturi-sirea şi în el. Cu atât mai greu s-o spovedească altuia.

Van den Vondel ridică mâna în care ţinea ziarul. O rezemă pe marginea mesei.

Îl cercetă în ochi, pe sub sprâncenele stufoase.

— Ştiu!… Vorbi dureros. Nu este nevoie să-mi spui. Dacă ai simţit ceva pentru dânsa, de ce-ai ascuns?… De ce ţi-ai ascuns singur?… De ce n-ai împiedicat aceasta…?

Sebastian Luduş îşi acoperi ochii cu palma.

— Nu-mi dădeam seama nici eu! Răspunse. Când mi-am dat seama, era prea târziu…

— Acest prea târziu începe numai de două zile încoace! Rosti cu asprime Van den Vondel. Până acum două zile nu exista un prea târziu. Acum trei zile, trei săptămâni, trei luni, n-ar fi fost prea târziu…

— Era nevasta directorului meu!… Aminti Sebastian Luduş.

Van den Vondel strânse din umeri. Îl măsură cu milă.

— Era nevasta directorului meu… Stărui inginerul cel tânăr. O datorie de om cinstit mi-a interzis să-i arăt vreodată ce simţeam. Mai mult încă, mi-am dat toate silinţele şi m-am purtat în aşa chip, încât ea să nu poată bănui nimic. Am evitat-o!… Dacă ne-am întâlnit, i-am întors spatele ca să discut cu oricine altcineva, despre orice altceva.

— Ai fost un erou!… Zâmbi amar Van den Vondel. Un om de onoare! Dacă erai o canalie, o dezonorai, dar nu îngropam astăzi o lopată de cărbune.

Sebastian Luduş se cutremură, cuprinzându-şi obrajii în pumni.

Van den Vondel urmă cu neîndurare:

— Era singură şi era nefericită! Tinereţea ei avea nevoie de căldura altei tinereţi. Noi – eu, Zaharia Duhu, Madala Grinţescu, nu mai puteam face nimic. Dumneata însă o mai şi iubeai. Cu atâta mai mult! Cu atâta mai rău!… Ar fi fost destul s-o presimtă. Iubirea aduce iubire. S-ar fi strâns s-o susţii cum se agaţă iedera…

— Era onestă şi mândră… Murmură Sebastian Luduş.

— Mândră, nu! N-avea de ce fi. Dar onestă era. A iubi nu înseamnă însă o dezonoare… Te-ar fi iubit. Ai fi luat-o de aici. Ai fi smuls-o de aici. Ai fi plecat de aici. Aţi fi plecat amândoi.

— Nu mi-ar fi permis cariera… Îmi zdrobeam cariera…!

Van den Vondel hohoti lugubru:

— Ha-ha! Cariera! Petrolul! Mai există un imbecil la Londra, care a plecat să-şi pregătească peste cadavrul ei cariera… Cariera? Petrolul…?

Olandezul privi afară pe geam.

Oamenii treceau, veneau, străjuiau cazanele încinse.

Oamenii negri, lângă cazane roşii şi negre.

— Ai văzut cum nu s-a clintit nimic pe figura lui? Întrebă, lovind cu ziarul nedesfăcut în marginea mesei. Toţi au plâns, toţi au lăcrămat, au fost scuturaţi de un tremur. Până şi doamna Tina Diaconu. El a tăcut cu fălcile încleştate, privind înainte. S-a întors pe călcâie când totul a fost terminat. S-a închis în casă. Aceasta i-a fost prima şi singura grijă… Să-i repare lucrătorii mai repede urmele focului. Acum sunt sigur că fumează şi citeşte ziarul de la Londra.

Van den Vondel bătu cu ziarul mai puternic în masă. Banda se desfăcu. Maşinal, cum luase gazeta de la portar, cum o păstrase tot timpul în mână şi cum lovise cu ea în marginea mesei îşi aruncă ochii pe titluri.

Scăpă ziarul jos. Îl ridică.

Citi: „Leida 18 septembrie. Ancheta asupra morţii inginerului O. W. Swommendam n-a izbutit să dezlege misterul care tulbură de trei zile paşnicul nostru oraş. Ipoteza sinuciderii este exclusă. Că nefericitul inventator a fost victima unei mâini criminale apare acum în afară de orice îndoială. Mobilul pare a fi furtul. Toate sertarele sale, biroul, dulapurile au fost răscolite. Hârtiile răvăşite. S-au găsit urme proaspete de scrum în sobă. Se ştie că de doisprezece ani inginerul O. W. Swommendam se retrăsese în oraşul său natal, unde lucra singur într-un modest laborator personal, preocupat de o problemă pasionantă a epocii: sinteza petrolului. Aceasta ne obligă să facem o apropiere între sfârşitul nefericitului nostru concetăţean şi sfârşitul tot atât de misterios al inginerului Rudolph Diesel, inventatorul moto-rului cu combustiune internă, care îi poartă numele şi a revoluţionat industria modernă. Tot astfel, în ziua de 30 septembrie 1913, ingi-nerul Rudolph Diesel, om în puterea vârstei, a fost suprimat în momentul când pleca la Londra pentru a trata aplicarea unei proaspete invenţii, destinată să modifice construcţia motoarelor de submarine. Ţinând socoteala de acest procedeu şi de lupta pe care au dat-o „Duth Shell„ şi grupul Rockefeller pentru a zădărnici încercările doctorului Friederich Bergius, inventatorul Berginei sintetice, ţinând socoteală că numitele grupuri au sfârşit prin a acapara societatea pen-tru fabricarea petrolului sintetic „International Bergina Company„ şi că în momentul de faţă controlează astfel aplicarea brevetelor, ne credem îndreptăţiţi a susţine că mâna criminală nu poate fi decât în solda unuia din aceste două puternice grupuri. Un concurent atât de primejdios trebuia exterminat cu orice preţ, pe orice cale. Asasinatul e o cale foarte comodă, într-o epocă în care de la Chicago poţi tocmi cu 500 dolari suprimarea unui om. Oraşul nostru pierde astfel un fiu ales. Omenirea poate că pierde ceva mai mult: un binefăcător.”

— Citeşte! Gemu Van den Vondel, înbinzând gazeta lui Sebastian Luduş. Citeşte! Cariera! Petrolul…

Apoi îşi dădu seama că inginerul român nu poate înţelege idiomul olandez. Strânse gazeta. Se ridică în picioare. Se ridică şi Sebastian Luduş.

Privea pe fereastră şi înaintau spre fereastră, atraşi de arătarea de afară.

La poartă, Alecu Toader Precup lupta cu un paznic.

Dădea să intre. Paznicul îi aţinea drumul. Alecu Toader Precup îi trânti un pumn în frunte şi păşi peste el.

Venea cu pumnii strânşi, cu capul gol, cu ochii bulbucaţi.

La cimitir stătuse tăcut, frânt, cu umerii muiaţi împins şi purtat de unii şi de alţii, fără să scoată glas şi fără să se împotrivească.

Abia acum se dezlănţuia deznădejdea din el. Pe o copilă i-o luase focul cerului, pe alta focul duhurilor din pământ.

Venea cu ochii bulbucaţi, cu pumnii strânşi, cu părul vâlvoi.

Sebastian Luduş voi să apese butonul soneriei. Van den Vondel îi prinse mâna şi o răsuci.

— Lasă-l! Amoc. Acesta e amoc…!

Inginerul român nu înţelese, dar se supuse.

Celălalt inginer, străin, veteranul prospector al aurului negru din toate cotloanele planetei, de sub cercul polar până la tropice şi la antipozi, repetă parcă mai mult pentru sine:

— Cunosc! Acesta e amocul indigenilor. Pentru moment un amoc individual, orb, dintr-o disperare oarbă şi individuală. Primul simptom. Primul avertisment… Pe urmă, mâine, peste un an, peste zece, mă tem că dispe-rarea această oarbă şi individuală va face loc unei altfel de lupte. Lupta organizată şi conştientă a mulţimilor indigene să-şi recupereze drepturile, şi libertatea, şi bogăţiile jefuite de patronii noştri de astăzi şi de complicii lor. E inevitabil. Fatal! Ceea ce nu suntem capabili să săvârşim noi săvârşesc

dânşii. Inevitabil! Fatal!… Simptomul pe care îl aşteptam, tinere coleg şi prieten…!

Tăcu.

Tăcu şi privi, mai apropiindu-se un pas.

Alecu Toader Precup, în straiele lui prea strâmte de târgoveţ, de acolo, din târgul unde îl exilase hotărârea domnului Reginald Gibbons, trecu prin dreptul ferestrei; umbră gigantică şi fantastică, astupând toată lumina zilei.

Un şef de echipă, un polonez, încercă să-i spună ceva… Alecu Toader Precup îl rostogoli cu dosul labei în noroi şi păşi mai departe. Amocul lui nu căuta oameni. Deocamdată, nu căuta oameni.

Smulse uşa de la o cabină de control cu încuietoare cu tot.

Sebastian Luduş înţelese.

Înţelese şi Van den Vondel.

Inginerul român se întoarse să apuce telefonul.

Străinul îi prinse însă din nou braţul. Sebastian Luduş se supuse cu o lipsă de rezistenţă, care şi pe el singur îl uimi. Îşi astupă urechile şi ochii. Ştia ce are să urmeze. Ce trebuia fără greş să se întâmple.

Sălbaticul răsuceşte acum mânerele de presiune. Unul, două, trei, şase. Un cazan, două, trei, şase, vor plesni în zece minute.

Van den Vondel îşi aprinse pipa, se aşează pe marginea ferestrei şi aşteptă.

În cetatea furnalelor, a cazanelor, cuptoarelor şi cisternelor, în cetatea împresurată cu ziduri roşii, oamenii negri fugeau, se agitau, se îngrămădeau, se risipeau, veneau să bată la uşa biroului. Van den Vondel se desprinse de la fereastră şi merse să întoarcă de două ori cheia. Aşa nu-i putea tulbura nimeni! Nici nu putea cere nimeni la telefon ajutor.

Într-o lună ori două, toate cazanele vor fi la loc, din nou în lucru. Nimic n-avea să se schimbe.

Dar omul cu părul vâlvoi din cabina de control avea dreptul măcar la amăgirea acestei descărcări de nebunie în

deşert.

Sebastian Luduş îşi astupase urechile şi ochii. Van den Vondel fuma liniştit, aşteptând.

A fost o detunătură şi o împroşcare de foc cu vâlvătaie slobozită până în catapeteasma cerului. Pe urmă a doua şi alta, şi altele, cu limbile flăcărilor îndată amestecate, zvâcnind de la o cisternă la alta, dănţuind, împreunându-se, rumenind norii, rupându-se şi din nou căutându-se, Fâlfâind o perdea roşie de velur, ca învelitoarea canape-lelor, ca draperiile ferestrelor.

— Acum putem merge!… Vorbi Van den Vondel, punând mâna pe umărul lui Sebastian Luduş. Putem merge la datoria noastră…

Răsuci cheia să deschidă uşa.

Au ieşit amândoi afară în dogoarea flăcărilor, unde se agitau oamenii negri, departe de cazane şi de cuptoarele plesnite în talazuri de flăcări şi fum.

Alecu Toader Precup îşi făcu pârtie cu pumnii printre dânşii. Cu ochii sângeroşi, cu părul vâlvoi şi sfârlogit, lovea fără să privească în cine izbeşte şi fără să ştie de ce.

Trecu pe lângă dânşii.

— Precup! Îl strigă Van den Vondel.

Alecu Toader Precup îi răspunse cu un pumn în piept. Van den Vondel se clătină. Îi căzuse pălăria jos, pipa din gură, ziarul din mână luat în neştire cu el.

Se aplecă să le ridice calm.

Îşi şterse pălăria cu mâneca; îşi băgă pipa şi gazeta în buzunarul hainei. Vâlvătaia îi lumina fantastic chipul sferic, cum fantastic îi lumina pe toţi.

Alte cazane plesneau cu detunături de cataclism, cutremurând pământul şi zidurile, zvârlind ferestrele în ţăndări.

Sebastian Luduş alerga gesticulând, cu capul gol, dând ordine scurte şi inutile. Van den Vondel se întoarse ca să vadă încotro a pornit Alecu Toader Precup.

— Acum caută oamenii… Spuse. Omul!

Dar nu era nimeni să-l audă.

Alecu Toader Precup trecuse de poartă. Mulţimea târgului veneau dimpotrivă-i, cu strigăte şi cu întrebări de spaimă. Printre norodul acesta uriaşul îşi făcea loc, izbind bezmetic în capete şi în piepturi.

La poarta lui Reginald Gibbons zgudui încuietorile tari. Fierul era mai puternic decât pumnul, iar zidul de cărămidă de asemeni.

O fetiţă în strai negru de uniformă se apropie de el.

— Bade Precup…!

Uriaşul o zvârli într-o parte, în noroi, cu laba încleiată de sânge.

Nevăstuica se ridică de jos.

Nu-i spuse nimic. Nu lăcrima. Nu-şi şterse noroiul de pe şorţul nou de uniformă.

Dar pe sub braţul lui, se înălţă în vârful degetelor şi potrivi încuietoarea cu patenta americană. Apăsă şi poarta se dădu în lături.

— Vino! Spuse… Să-ţi deschid şi uşa de la intrare!

Alecu Toader Precup trecu înainte. Pentru o uşă cu geamuri de cristal, umărul lui era îndestul.

EPILOG.

Zaharia Duhu se întoarse de la morţii săi, cu paşi înceţi de moşneag.

Degetele purtau încă urmele de ţărână uscată.

Răsădise flori pe mormântul Ruxandei Duhu, pe mormântul Ilenuţei, pe alte morminte de oameni care s-au dus.

Mergea încet, prin târgul urât şi aproape pustiu.

Nu mai treceau atâtea automohile şi camioane, nu se mai încrucişau atâtea motociclete cu trotinetele, copiilor.

Toată larma şi viermătul omenesc din Piscul Voievodesei se strămutaseră parcă aiurea. În şapte ani zăcămintele au secătuit. Sondele caută acum aurul negru şi gras sub alte dealuri. Rafinăria s-a închis. Atelierele s-au închis ori s-au strămutat. Cisternele au început să ruginească.

În fiecare fereastră de prăvălie e un afiş de închiriat şi unul de vânzare. Se vorbeşte că peste un an ori doi se vor deschide instalaţiile pentru a prelucra păcura adusă pe conducte din schelele noi, de la şaizeci de kilometri. Se mai spune că forajele de prospectare ar fi găsit în adâncuri chiar aici, la faţa locului, alte zăcăminte neasemuit mai bogate decât cele vechi şi stoarse până la ultimul strop de păcură. Dar centrala de la Londra nu se grăbeşte.

Aşteaptă să treacă prea îndelunga criză de preţuri.

Sondele de încercare au sfredelit pământul ici-colo, numai pentru a cerceta comoara ştiută. Au găsit-o. Au pipăit-o. S-au oprit la atât. Păcura nu fuge mai adânc. Nu se ascunde. Aşteaptă şi ea.

Zaharia Duhu se scutură din aceste gânduri şi ridică ochii din pământ.

Auzise un glas cunoscut.

Veneau cocorii în unghi ascuţit. Se roteau acum deasupra.

Poate din nou, căpitanul cel bătrân al cocorilor le vor-bea celor mai tineri: „Eu nu mai înţeleg ce se petrece în aceste locuri! Mereu alte, şi alte schimbări. Nu mai văd fum şi nu mai văd furnicarea neistovită. Nu mai sunt nici oamenii vechi; au plecat şi ceilalţi noi, cu straiele lor năclăite şi cu feţele lor negre… Pe aici, ştiu eu din bătrânii bătrânilor noştri, că au fost odată poieni cu zimbri; pe urmă s-au arătat turme de mioare şi ciobani cu toharca miţoasă; a fost apoi un schit; pe urmă s-a strâns un sătuc alb lângă o biserică afumată de lemn. Acum e un târg gol. Să mergem mai departe!… N-avem ce căuta aici…”

Roata cocorilor s-a deşirat în unghii ascuţit, vâslind spre marginea cerului.

Zaharia Duhu şi-a urmat drumul cu paşii lui de bătrân.

La „Barul American” scânduri înnegrite de ploaie astupă uşa. Obloanele sunt trase. Zaharia Duhu a văzut însă sub streaşină un cuib de rândunele. O mică şi încă neisprăvită căsuţă de lut.

S-a bucurat.

Aşadar, măcar rândunelele se întorc şi se opresc.

Numai oamenii cei vechi ai locului nu se mai pot întoarce.

Veleatul lor s-a sfârşit.

Când năvăleau seminţiile pagine pe cai mărunţi să împungă ochii icoanelor cu suliţi, atunci se trăgeau localnicii în codri şi în adăpostul peşterilor din munţi. Trimiteau o iscoadă. Aflau că hoarda s-a scurs spre alte tărâmuri. Veneau să-şi înalţe ale lor sărace aşezări peste cenuşa răcită şi spulberată de vânt. Începeau să scurme din nou ogoarele cu pluguri de lemn şi din nou se zbenguiau plodurile pe pajişti, îndelaolaltă cu mieii turmelor şi cu dulăii fumurii.

Acum veleatul lor s-a sfârşit.

„De închiriat”; „De vânzare”; „De închiriat”; „De vânzare”.

Afişele roşii şi verzi s-au decolorat în ferestre.

Zaharia Duhu s-a oprit în pieptul dealului să-şi tragă suflarea.

Soarele primăverii e cald şi molatic. Printre bolovanii străzii a dat colţul de iarbă, mărunt şi sfios. Au ieşit gâzele cele ciudate, vacile-domnului, roşii cu pete negre, ca zugrăveala veche dinlăuntrul sicrielor egiptene.

Sus, fâlfâi un stol de hulubi. Hulubii lui Enache Iloveanu, aduşi din alt capăt de lume; adoptaţi de cerul şi de pământul Voievodesei.

Se adunau în salbe, se risipeau în joacă şăgalnică, se alungau gângurind, se prăvăleau departe peste acoperişuri şi se întorceau în foşnet de aripi rotate.

Zaharia Duhu închise ochii, ameţit de atâta lumină bună şi lină.

Alături de el, nimeni, nu se mai afla nimeni s-o primească. Gândul i-a strâns dureros inima încleştată într-o gheară de fier. Copleşit de singurătatea şi de amarurile sale, nu-şi dădea seama că viaţa nu se opreşte, că nu poate să se oprească. Şi era departe, cu totul departe de a bănui că în scurtă vreme Piscul Voievodesei va fremăta iarăşi de larmă, de tumultul mulţimii şi muncii, de zbuciumul altor oameni.

Cum departe era, cu totul departe de a bănui că printre dânşii avea să găsească în sfârşit şi adevăraţii tovarăşi şi prieteni pe care inima lui îi căuta din anii celei dintâi tinereţi.

Aci sfârşeşte AURUL NEGRU și începe romanul BUNĂ ŢARĂ, REA TOCMEALĂ

SFÂRŞIT

1 Ei, prietene, urci în al şaptelea cer? (fr.)

2 Îndrăzneşte, prietene! Du-te! (fr.)

3 „Vizitaţi Cannes! În Corsica, Ile rousse! Mesageriile maritime fac înconjurul lumii.”